DIONISIE LINȚIA

PĂSĂRILE DIN R. P. R.

VOL. AL II-LEA

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
1954

CUVÂNT ÎNAINTE

Păsările din R.P.R. *este una dintre puținele lucrări de acest gen, apărute în literatura noastră. Autorul aduce multe lucruri noi și interesante din fauna țării noastre, date care pot folosi atât specialiștilor ornitologi, cât și tuturor celor doritori de a-și îmbogăți cunoștințele în domeniul atât de vast, și în parte încă necunoscut, al păsărilor care trăiesc în R.P.R.*

Lucrarea Păsările din R.P.R. *a lui D. Linția, reprezintă rodul a 40 de ani de muncă pe tărâm ornitologic a autorului. Ea cuprinde multe specii noi, din toate ținuturile țării noastre, un bogat material informativ și numeroase planșe în culori, care dau cărții un aspect atrăgător și ajută la cunoașterea obiectului cercetat.*

Volumul II cuprinde descrierea și sistematizarea următoarelor ordine de păsări locuind în R.P.R.:

Cypseli, Caprimulgi, Meropes, Upupae, Coraciae, Halcyones, Pici, Cuculi, Striges *și* Accipitres, *cu familiile și speciile respective. Sistemul nomenclatoric este acela stabilit la Congresul Internațional Zoologic de la Berna, din anul 1904.*

Forma în care este prezentată lucrarea izbutește să redea în mod cuprinzător și limpede toate noțiunile necesare cunoașterii acestor viețuitoare — atât de numeroase și de variate — cu felul lor de trai, clasificarea lor sistematică, răspândirea lor în țară. Se dă o descriere amănunțită a fiecărei specii, precum și a mediului natural în care ele trăiesc. Se redau întâmplări interesante din viața unora dintre ele, amănunte care dau cărții o notă vie și atrăgătoare, îmbogățind conținutul ei. Autorul introduce, pe lângă denumirile științifice ale păsărilor studiate, și denumirile populare românești, precum și pe cele populare străine.

Ilustrațiile și fotografiile au fost executate de Emil Nadra, asistentul lui D. Linția, iar schițele și desenele în tuș, de ing. A. Klinke, de asemenea colaborator al acestuia.

II. Ordinul **CYPSELI**

Păsările aparţinând acestui ordin arată, în ceea ce priveşte exteriorul, multă asemănare cu rândunelele; prin numeroase cercetări însă, s'a dovedit că ele nu sunt înrudite de aproape cu acestea. Cele mai apropiate rude ale lor sunt, pe de o parte caprimulgii *(Caprimulgi)*, pe de altă parte colibrii *(Trochili)*.

Caractere. Ciocul este scurt, turtit, mult lăţit la bază, maxilarul dinainte puţin curbat; nările rotunde, iar dindărăt sunt mărginite cu o pieliţă (opercul) în semicerc; colţul gurii ajunge până sub ochi, din care cauză deschizătura gurii este extraordinar de mare. Osul palatin aminteşte pe acela al păsărilor cântătoare *(aegithognatus)*. Numărul vertebrelor cervicale este de treisprezece până la patrusprezece. Marginea posterioară a sternului *(margo posterior sterni)* nu este despărţită; creasta osului pectoral *(crista sterni)* este foarte înaltă; cornițele superioare ale sternului *(spina sterni externa et interna)* lipsesc. Picioarele sunt scurte, degetele înarmate cu ghiare ascuţite, potrivite pentru căţărat şi neapte pentru păşit. Toate patru degetele sunt îndreptate înainte *(temprosthodactyli)*; în degetul prim ajunge acel *flexor perforans digitorum*. Aripile sunt înguste, ascuţite, puţin îndoite în formă de seceră şi foarte lungi, întrecând cu mult vârful cozii. Coada este bifurcată ori retezată drept.

Aceste păsări sunt excelente sburătoare; hrana lor constă din insecte şi o prind din sbor. Cuibul şi-l alcătueşte fiecare gen în diferite chipuri: îl aşează în scorburi de copaci, în clădiri ori crăpături de stânci. Ouăle sunt de un alb curat, puii sunt la început golaşi şi foarte neputincioşi. Păsările din acest ordin sunt răspândite pe întreaga suprafaţă a pământului. Cele 100 de specii cunoscute[1]) formează două familii: *Macropterigidae* şi *Cypselidae*. In Europa, numai ultima este reprezentată prin genul *Cypselus*.

---

[1]) SHARPE, Handlist, B. Je., 1900, p. 88—89.

Fig. 69. — *Apus apus apus* (L.). Drepnea.
1: 2,06 din mărimea naturală.

1. Fam. CYPSELIDAE

Apus melba melba (L.)

Drepnea alpină

Apus melba melba (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun. 1912—1921, t. II, p. 834; 1932, t. IV, p. 354.

Partea dorsală, laturile capului şi tectricele subcodale sunt brun-fumurii închis. Bărbia, gâtul, pieptul, pântecele şi regiunea anală albe, aşa încât pe partea anterioară a pieptului se vede numai un brâu brun. Remigele la partea superioară a corpului şi penajul sunt brun-negricioase închis, cu un luciu metalic pronunţat în partea inferioară a remigelor; rectricele sunt de coloare brun-suriu lucios. Irisul brun închis. Picioarele, brun închis. Ciocul negru. La fel şi picioarele golaşe. Centrul de răspândire al acestei specii este Marea Mediterană, ale cărei insule le populează; de asemenea şi regiunile muntoase ale Peninsulei Balcanice.

Ţin să amintesc această specie numai pe baza unor date citate în literatură, dar până azi neverificate pe deplin. In Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu se păstrează un mascul tânăr, din colecţia lui W. STETTER, mascul împuşcat în pădurea « Dumbravei » din Sibiu, în anul 1853.

Ea mai este amintită pentru ţara noastră şi în lucrarea lui MOLINEUX (274)[1]), fără date mai precise însă; probabil după catalogul colecţiilor ornitologice ale Muzeului de Ştiinţe Naturale din Sibiu, publicat de custodele A. KAMNER, în Martie 1914.

Nici noi şi nici alţi cercetători nu au mai observat-o sau colectat-o de pe teritoriul ţării noastre.

173. Apus apus apus (L.)

Drepnea (fig. 69)

1766 *Hirundo apus*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 344.
1810 *Micropus murarius*, Mey et Wolf, Taschenb., p. 281.
1811 *Cypselus apus III*, Prodr., p. 230.
1815 *Brachypus murarius*, Mey, Vög. Liv. u. Esthl., p. 143.
1816 *Cypselus niger*, Leach, Syst. Cat. M. et B., Br. Mus., p. 19.
1817 *Cypselus vulgaris*, Stephens, in Shaw's Gen. Zool., t. X. p. 72.
1820 *Cypselus murarius*, Temm., Man. d'Orn., t. I, p. 434, pl. IX.
1831 *Apus murarius*, Less., Traité, p. 267.
1831 *Cypselus murarius*, *Cypselus apus*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 135—136.
1844 *Micropus apus*, Boie, Isis, p. 165.

---

[1]) p. 183.

1855 *Cypselus turrium*, Brehm, Vogelf., p. 46.
1861 *Cypselus atterimus*, Heuglin, Journ. f. Ornith., t. IX, p. 422.
1861 *Cypselus atterimus*, Heuglin, Journ. f. Ornith., p. 423.
1866 *Cypselus apus turrium*, Brehm, Verz. Samml. C. L. Brehm., p. 3.
1879 *Cypselus balstoni*, Bartl., Proc. Zool. Soc., p. 770.
1891 *Cypselus apus L.*, I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 102.
1897 *Apus apus*, *Apus apus typicus*, Hartert, Das Tierreich, Vög. Lif., t. I, p. 85.
1899 *Micropus apus* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 508.
1899—1903 *Cypselus apus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 178.
1910 *Cypselus apus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 354.
1912—1921 *Apus apus* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 836; 1932, t. IV, p. 354.

Numiri româneşti: Drepnea, Drepneauă, Lăstun mare, Lăstun negru, Drăpnea.

Numiri străine: Rus.: *Strij başenîi, Strij*; Germ.: *Mauersegler, Turmsegler, Mauerschwalbe*; Franc.: *Martinet de muraille*; Ital.: *Rondone nero, Rondone maggiore volgare*; Engl.: *Common Swift, Develing*; Ung.: *Közönséges sarlósfecske, Sarlós fecske.*

Caracterele speciei. Aripile în poziţie de repaus se încrucişează peste coada bifurcată şi trec cu mult peste vârful acesteia. Ciocul, la vârf îngust, la începutul frunţii mai lat, este scurt; nările lunguieţe, cu marginile ridicate, stau aproape alăturate.

Picioarele sunt mici şi scurte, acoperite cu pene până la degete şi potrivite numai pentru agăţat, nu şi pentru umblat.

Descrierea. Intreg penajul este negru-fumuriu, cu excepţia gâtului, care este alb. Irisul este brun închis.

TABLOUL Nr. 1

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
15 ♂ ad.	Max.	23	19	8,9 / 5,2	0,9	0,6
	Min.	22,5	17,5	8,5 / 5,1	0,8	0,4
15 ♀ ad.	Max.	22,4	18,5	8,3 / 5	0,9	0,5
	Min.	22,1	17,3	4,6 / 4,5	0,7	0,4

S i s t e m a t i c a. Exemplarele din țara noastră sunt colorate pe cap și aripi mai deschis decât exemplarele din Germania cu care au fost comparate; mai ales unele drepnele au pe aceste părți ale corpului o tonalitate mai brun-surie. Pata albă de pe gât nu lipsește la niciun exemplar și este de obicei destul de mare. Numai două drepnele, ambele împușcate la 5 August 1902, la Cap-Dolojman, au o pată alb-surie pe gât, surprinzător de mică. Probabil acel stol mare observat atunci, și din care făceau parte acestea două, era format numai din exemplare astfel colorate.

A r i a g e o g r a f i c ă. Se întinde peste jumătatea de Vest a regiunii palearctice; iernează în țările mai de Sud, cu climat corespunzător.

R ă s p â n d i r e a ș i b i o l o g i a. Oaspete de vară frecvent în toate părțile țării noastre. Presupun că trecerea se desfășura întotdeauna noaptea, și anume în primele ore ale dimineții, când este încă întunerec deplin, deoarece adeseori seara erau observate încă multe asemenea păsări în apropierea coloniilor, iar în dimineața următoare dispăruseră toate. De asemenea s'au auzit adesea țipetele lor, dela înălțimi mari, în timpul trecerii, cu mult înaintea zorilor.

1896	sosirea	1.V	plecarea	14.VIII	ultimul	exemplar	28.VIII
1897	»	21.IV	»	8.VIII	»	»	19.VIII
1898	»	28.IV	»	15.VIII	»	»	20.VIII
1899	»	2. V	»	10.VIII	»	»	23.VIII
1900	»	23.IV	»	7.VIII	»	»	7. IX
1901	»	25. V	»	10.VIII	»	»	30.VIII
1902	»	6. V	»	11.VIII	»	»	23.VIII
1903	»	1. V	»	13.VIII	»	»	1. IX
1904	»	20.IV	»	16.VIII	»	»	30.VIII
1905	»	22.IV	»	11.VIII	»	»	10. IX
1906	»	25.IV	»	15.VIII	»	»	29.VIII
1907	»	1. V	»	19.VIII	»	»	8. IX
1908	»	29.IV	»	13.VIII	»	»	5. IX

La 12 Septembrie 1931, s'a deslănțuit asupra regiunii Timișoara un uragan groaznic, care a desrădăcinat copaci, a trântit coșuri, acoperișuri etc., urmat fiind de o grindină care a durat aproape un sfert de oră. Cu această ocazie, o sumedenie de păsărele s'au refugiat pe sub adăposturi. Unele însă au fost lovite sau amețite de vânt și grindină; astfel, un mic pâlc de șase-șapte drepnele s'a refugiat în turlele bisericii romano-catolice din cartierul Elisabetin, unde au fost găsite moarte sau grav lovite. Două din aceste exemplare sunt păstrate în muzeu. De notat este că aceste exemplare se deosebesc de celelalte opt, colectate în Banat în timpul clocirii, prin marginea alb-smântânie, îngustă, de pe partea terminală a remigelor și a tectricelor principale supraalare, semilunare. Coloritul penajului, în general, este mai deschis.

C u i b ă r i t u l. Cuibărește în colonii, prin toate locurile potrivite, din toată țara, atât la munte cât și la șes. Cele mai multe colonii se găsesc așezate în găurile stâncilor sau malurilor lutoase, însă și în clădiri vechi, în biserici. Cea mai mare colonie din țară este aceea dela Cap-Dolojman, unde clocesc cel puțin 4—500 de perechi. Aici toate cuiburile sunt așezate în crăpăturile stâncilor. Scobitura cuibului din malurile lutoase este făcută de ele

singure, după cum s'a putut observa de mai multe ori; însă în multe cazuri ele își însușesc și cuiburi de ale rândunelelor de mal sau ale albinăreilor.

In cele douăzeci și opt de cuibare colectate, se găsesc numai două cu câte trei ouă, toate celelalte constând numai din două.

Dimensiunile a douăzeci și trei de ouă măsurate au fost în medie: 24,64×15, 82; maximum: 25,8×16,4; minimum: 22,5×15,5 mm.

Deja HELM și alți cercetători bănuiseră că împerechierea se produce în aer. Suntem în situația de a confirma aceasta, deoarece le-am observat în repetate rânduri, chiar dela mică distanță. La Cap-Dolojman, pe un colț de stâncă mult avansat, priveam la mișcările drepnelelor, care își aveau cuiburile în jurul meu. Mai întâi masculul urmărea cu țipete puternice femela și se avânta peste aceasta, care întotdeauna, de îndată ce masculul ajungea în apropiere, începea să tremure din aripi, până când avea loc călcarea, în urma căreia ambele păsări se apropiau, dând puternic din aripi, și apoi, despărțite, își urmau jocul.

Cuibarul, de obicei, este complet în primele zile ale lui Iunie.

H r a n a. Constă exclusiv din insecte.

III. Ordinul CAPRIMULGI

Păsările aparţinând acestui ordin au, ce e drept, o înfăţişare exterioară asemănătoare cu a rândunelelor. Insă, prin capul mare şi turtit, prin ochii mari, gura mare, penajul moale şi alte însuşiri morfologice, alcătuesc o grupă proprie.

Caractere. Ciocul este scurt, turtit la bază, lărgit deodată; nările sunt înconjurate de un opercul circular evazat. Gura este foarte mare, despicată; colţul gurii ajunge sub ochi, până la mijlocul acestora; perişorii dela colţul gurii sunt de cele mai multe ori foarte lungi şi tari. Osul palatin este divizat *(schisognatus)*. Numărul vertebrelor cervicale este de treisprezece. In partea posterioară a sternului se găseşte, de ambele părţi, o scobitură adâncă ce formează *trabecula lateralis* lată.

Picioarele sunt scurte; dintre cele patru degete, trei sunt îndreptate înainte; primul deget, înapoi; degetul al doilea şi al patrulea sunt scurte; degetul mijlociu este lung; ghiara pe marginea internă, dinţată. In degetul posterior duce *flexor perforans digitorum*. Glanda târtiţei este golaşă. Aripile sunt lungi, ascuţite; numărul remigelor primare este de zece; al rectricelor, de asemenea, zece.

In general, nu-şi pregătesc cuib, ci îşi depun ouăle de formă alungită, admirabil marmorate, pe pământul gol sau în iarbă scundă. Puii sunt îmbrăcaţi la început cu puf şi sunt neputincioşi.

Răspândirea. Este răspândită aproape peste tot pământul. Sunt cunoscute până acum 124 de specii[1]).

---

[1]) SHARPE, Handlist, 1900, t. II, p. 78—88.

1. Fam. CAPRIMULGIDAE

174. Caprimulgus europaeus europaeus L.

Caprimulg european

1758 *Caprimulgus europaeus* Linneus, Syst. Nat., ed. X, t. I, p. 193.
1766 *Caprimulgus europaeus*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 346.
1771 *Hirundo caprimulgus*, Tunst., Orn. Brit., p. 2.
1810 *Caprimulgus punctatus*, Mey et Wolf, Taschenb., p. 284.
1828 *Caprimulgus vulgaris*, Vieill., Faun. Fr., t. I, p. 140, pl. 61.
1831 *Caprimulgus punctatus*, *Caprimulgus masculatus*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 130—131.
1831 *Nyctichelidon europaeus*, Rennic, Mont. Orn. Dict., p. 335.
1850 *Caprimulgus smithii*, Bonaparte, Consp. Av., t. I, p. 59.
1851 *Caprimulgus capensis* Verreaux M. S., teste Cassin, Proc. Ac. Philad., V, Cat. Caprim., p. 1.
1855 *Caprimulgus foliorum*, Brehm, Vogelfang, p. 44.
1866 *Caprimulgus pinetorum*, *Caprimulgus peregrinus*, Brehm, Verz. Samml. C. A. Brehm, p. 3.
1891 *Caprimulgus europaeus* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 101.
1897 *Caprimulgus europaeus (typicus)*, Hartert, « Das Tierreich », Vog. Lif., t. I, p. 57.
1899 *Caprimulgus europaeus europaeus*, Erlanger, Journ. f. Ornith., t. XLVII, p. 521.
1899 *Caprimulgus europaeus* L. 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 505.
1899—1903 *Caprimulgus europaeus*, Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 181.
1910 *Caprimulgus europaeus*, Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 358.
1932 *Caprimulgus europaeus europaeus* L., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—1921, t. II, p. 846; t. IV, p. 356.

Numiri românești: Caprimulg comun, Rândunea de noapte nordică, Lipitoare nordică, Păpăludă nordică, Mulgătorul caprelor.

Numiri străine: Rus.: *Cogodoi*, *Polunocinic*; Germ.: *Gemeiner Ziegenmelker*, *Nachtschwalbe*; Franc.: *Engoulevent ordinaire*; Ital.: *Succiacapre*, *Nottolone*; Engl.: *Goatsucker*, *Night-Hawk*, *Fern-Owl*; Ung.: *Közönségeskefejö*, *Közönséges lappantyu*, *Álomfilko*.

Caracterele speciei. Mascul adult: Partea superioară brun-cenușie, cu sgârieturi fine și cu pete longitudinale brun-negricioase care sunt late și evidente, în deosebi pe mijlocul capului și pe axilare. Pe ceafă și cerbice, mai mult sau mai puțin spălăcit; deseori, numai striuri rare, ruginii. Pe axilare se găsesc câteva pete late, galben-ruginii deschis, care mărginesc petele negre longitudinale exterioare. Tectricele superioare ale remigelor au pete mai mult sau mai puțin rotunde, galben-ruginii deschis. Remigele primare, brun-negricioase închis, cu pete galben-ruginii pe ambele steaguri; primele trei au o pată mare, albă, rotundă, pe steagul interior. Ambele rectrice extreme au pe fiecare parte câte o pată albă terminală mare. Gâtul și partea anterioară a pieptului brun

închis, cu fine linii transversale ruginii. Pe gât, două pete mari albe, care nu rareori se îmbină la mijloc. Partea anterioară a pieptului are câteva pete gălbui. Partea inferioară a corpului brun-ruginie, cu benzi brun-negricioase închis; aceste benzi sunt mai rare pe târtiță și pe tectricele subcodale.

Femela adultă se deosebește de mascul prin lipsa petelor albe terminale de pe coadă și prin petele brun-ruginii, în loc de albe, de pe remigele primare.

Păsările tinere sunt mai deschis și mai roșcat colorate.

Sistematica. O serie de șaptezeci și unu de caprimulgi comuni și anume treizeci și unu de masculi adulți, douăzeci și opt de femele adulte și douăsprezece păsări în penaj tânăr, dintre care mai mult ca jumătate, pe baza aripilor mai scurte, ar aparține așa numitei subspecii *Caprimulgus europaeus meridionalis.* Cele șaptezeci și unu de exemplare, împreună cu cincisprezece din Muzeul Național maghiar și nouăsprezece din Muzeul teritorial din Bosnia și Herțegovina, prezintă la păsările adulte o variație a lungimii aripii, minimală de

TABLOUL Nr. 2

Sexul și etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	29	21,3	15	1,8	1
	Min.	27,1	18,3	14,3	1,6	0,7
20 ♀ ad.	Max.	27,3	21	14,6	1,8	1
	Min.	25	18	13,2	1,6	0,7
	♂ ad. 18,3		♀ ad. 19,1		♀ ad. 19,8	
	♂ ad. 18,3		♂ ad. 19,2		♂ ad. 20	
	♂ ad. 18,3		♀ ad. 19,3		♀ ad. 20	
	♂ ad. 18,4		♂ ad. 19,4		♂ ad. 20,2	
	♀ ad. 18,4		♂ ad. 19,4		♂ ad. 20,3	
	♂ ad. 18,5		♂ ad. 19,4		♀ ad. 20,3	
	♀ ad. 18,5		♂ ad. 19,4		♀ ad. 20,4	
	♂ ad. 18,6		♀ ad. 19,4		♂ ad. 20,5	
	♂ ad. 18,6		♀ ad. 19,4		♀ ad. 20,5	
	♀ ad. 18,6		♂ ad. 19,5		♂ ad. 20,6	
	♀ ad. 18,6		♂ ad. 19,5		♂ ad. 20,6	
	♀ ad. 18,7		♂ ad. 19,5		♀ ad. 20,6	
	♀ ad. 18,7		♀ ad. 19,5		♀ ad. 20,7	
	♂ ad. 18,8		♀ ad. 19,5		♂ ad. 20,9	
	♀ ad. 18,8		♀ ad. 19,5		♂ ad. 20,9	
	♀ ad. 18,8		♂ ad. 19,6		♂ ad. 21	
	♀ ad. 18,9		♂ ad. 19,6		♀ ad. 21	
	♂ ad. 19		♀ ad. 19,6		♂ ad. 21,2	
	♀ ad. 19		♂ ad. 19,7		♂ ad. 21,3	
	♀ ad. 19,1		♂ ad. 19,7		—	

18,1 cm, şi maximală de 21,5 cm. Intre acestea se găsesc toate nuanţele în milimetri, aşa că este cu totul imposibil de a separa aceste două forme, cu atât mai mult, cu cât nici penajul nu prezintă deosebiri constante. De asemenea şi E. HARTERT afirmă că, de multe ori, unele exemplare nu se pot determina cu siguranţă ca aparţinând acestei forme.

Printre caprimulgii colectaţi de DOMBROWSKI se găsesc însă câţiva, pe care îi găseşte demni de a fi studiaţi mai de aproape.

Mascul adult. Benzile de pe tectricele subcodale cu 0,25 mm mai late şi pete albe pe gât.

Femelă adultă. De talie foarte mică şi, contrar exemplarului anterior, colorată palid, foarte deschis. Spatele şi partea posterioară a grumazului aproape sure, unicolore, cu foarte puţine desene; partea de dedesubt galben-sură deschis, cu dungi transversale înguste, brune deschis; tectricele subcodale galben-lutoase deschis.

DOMBROWSKI dă mai întâi dimensiunile complete a patruzeci de exemplare, şi apoi cincizeci şi nouă măsuri de aripi, luate la toţi caprimulgii adulţi pe care-i posedă (tabloul Nr. 2).

Aria geografică. Locueşte în toată Europa, cam până la 63° latitudine nordică, apoi în ţările caucazice, Asia Mică, Asia nordică, spre Est şi până în Colonia Capului.

Răspândirea şi biologia. *Caprimulgus europaeus* tipic se întâlneşte în ţară la noi numai ca pasăre migratoare. Sosirea lui are loc în a doua jumătate a lui Aprilie. De obicei vin toţi singurateci; cel puţin aşa se observă: totdeauna câte unul. Cu totul altfel este însă la plecare, care se întâmplă la sfârşitul lui Septembrie. In acest timp s'au observat de mai multe ori, pe grupuri mici de copaci, câte 20—30 de caprimulgi împreună, într'un spaţiu mai mic. La 25 Septembrie 1900, DOMBROWSKI observă lângă Comana, în zori de zi, o mulţime de caprimulgi care, în cea mai mare parte, şedeau pe firele de telegraf de-a-lungul liniei ferate. Dintre ei, în scurt timp el a împuşcat nouă exemplare; în ziua următoare, toţi dispăruseră.

Iată câteva date observate de DOMBROWSKI:

1896	sosirea	20.IV	trecerea	principală	23.IX—7.X	ultimul	exemplar	12.X
1897	»	18.IV	»	»	24.IX—3.X	»	»	14.X
1898	»	—	»	»	20.IX—1.X	»	»	12.X
1899	»	14.IV	»	»	18.IX—2.X	»	»	4.X
1900	»	20.IV	»	»	20.IX—1.X	»	»	8.X
1901	»	20.IV	»	»	24.IX—3.X	»	»	24.X
1902	»	1. V	»	»	19.IX—2.X	»	»	13.X
1903	»	17.IV	»	»	20.IX—1.X	»	»	5.X
1904	»	18.IV	»	»	24.IX—4.X	»	»	10.X
1905	»	21.IV	»	»	20.IX—2.X	»	»	5.X
1906	»	20.IV	»	»	20.IX—4.X	»	»	10.X
1907	»	17.IV	»	»	24.IX—4.X	»	»	4.X
1908	»	14.IV	»	»	20.IX—6.X	»	»	5.X
1909	»	28.IV	»	»	17.IX—1.X	»	»	1.X

175. Caprimulgus europaeus meridionalis Hart.

Caprimulg meridional (fig. 70)

1896 *Caprimulgus europaeus meridionalis* Hart., E. Hartert, Ibis, p. 370.
1897 *Caprimulgus europaeus meridionalis*, Hartert, Das Tierreich Vög. Lif., p. 57; Erlanger, Journ. f. Ornith., 1899, t. XLVII.
1900 *Caprimulgus meridionalis* Sharpe, Handlist, t. II, p. 87.
1899—1903 *Caprimulgus meridionalis* Hart., I. Madarász, Magy. Mad., p. 182.
1910 *Caprimulgus europaeus romanicus, subsp. nov.*, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 362.
1912—21 *Caprimulgus europaeus meridionalis* Hart., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 848; 1932, t. IV, p. 356.

Numiri româneşti: Caprimulg meridional, Mulgecapre, Rândunea de noapte meridională, Păpăludă meridională, Lipitoare meridională.

Numiri străine: Germ.: *Südlicher Ziegenmelker*; Ung.: *Déli lappantyu, Déli Kecskefejö.*

La prepararea caprimulgilor româneşti, spune DOMBROWSKI, se evidenţiază numaidecât păsările clocitoare, prin desenele albe foarte răspândite, mai ales la masculii adulţi, şi prezintă, faţă de cele din Nordul şi centrul Europei, alte diferenţieri constante, aşa încât mă văd constrâns a le denumi din nou.

Deşi DOMBROWSKI a cunoscut lucrările lui MADARÂSZ, care îl descrie pe *Caprimulgus europaeus meridionalis* pentru ţările balcanice, nu aminteşte nimic despre această subspecie, creând alta nouă pentru ţara noastră, *C. c. romanicus.* Aceasta însă nu este recunoscută de specialiştii străini, care o consideră ca o sinonimie a subspeciei *meridionalis.* Acest lucru îl face şi MOLINEUX în A Catalogue of Birds (1930—1931).

Caractere generale. Desenele de pe remige şi rectrice sunt mai puţine; pe acestea, coloarea albă este mai răspândită şi se întinde, la primele, peste patru pene, la ultimele peste două, câte odată chiar şi peste trei, pe fiecare latură. Tectricele subcodale sunt galben-lucioase unicolore, cu o bandă albă, lată; dungile transversale întunecate sunt cu totul acoperite.

Mascul adult. Părţile galbene sunt mai mult galben-lutoase decât galben-ruginii. Desenele galben-roşiatic-ruginii de pe remigele mari sunt foarte puţin pronunţate, şi sunt de coloare galben-lutoasă. Pe steagul interior al primei remige, se află o pată albă mare; remigele a doua şi a treia au o bandă lată albă peste ambele steaguri; a patra are o pată rotundă albă pe steagul interior. Rectricele au puţine desene şi o bandă lată albă, terminală, pe cele două pene exterioare. Tectricele subcodale par galben-lutoase unicolore, cu o bandă lată albă, deoarece benzile întunecate transversale sunt complet acoperite, ca la *Cuculus canorus similis.* Petele albe de pe gât sunt foarte întinse.

Femelă adultă. Este mai mult galben-surie; desenele sunt mai puțin pronunțate; tectricele subcodale, galben-lutoase deschis, cu benzi colțurate sure închis, iar imediat sub acestea, cu câte încă o bandă transversală, des întreruptă; spațiul dintre ambele benzi este galben-suriu.

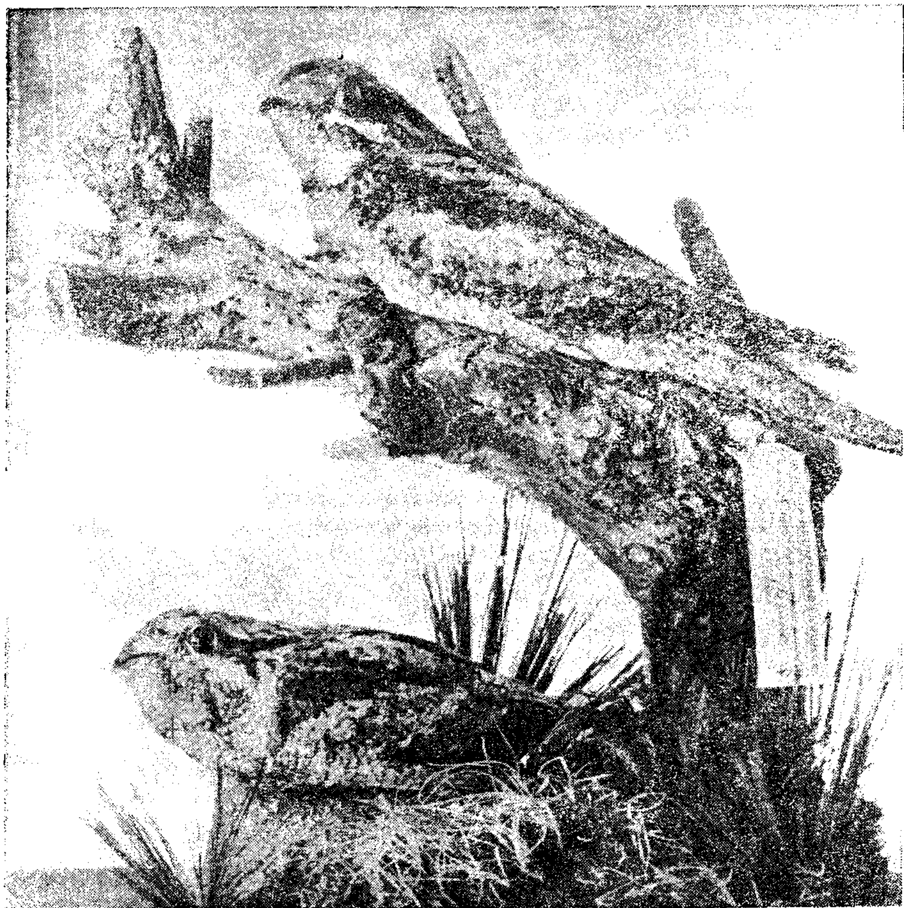

Fig. 70. — *Caprimulgus europaeus meridionalis* Hart. Caprimulg meridional. 1: 2,4 din mărimea naturală.

Tipul. Mascul adult. Păcuiul lui Soare, 16 Mai 1905 (Col. lui Dombrowski). Femelă adultă. Păcuiul lui Soare, 16 Mai 1905 (Col. lui Dombrowski).

Țara tipică: R.P.R. Dimensiunile medii, după DOMBROWSKI, sunt cele arătate în tabloul Nr. 3.

TABLOUL Nr. 3

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
15 ♂ ad.	Max.	27,5	20,5	15	1,8	1
	Min.	26,5	18,3	14,3	1,7	0,8
15 ♀ ad.	Max.	27,2	20,2	14,7	1,8	1
	Min.	24,3	18	13,4	1,6	0,7

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Oaspete de vară frecvent în toată ţara noastră. In Carpaţi se întâlneşte caprimulgul până la 800 m altitudine, clocind; unele exemplare se pot observa chiar şi până în regiunea jneapănului.

Datele sosirii şi plecării sunt aceleaşi ca şi la forma anterior descrisă.

Ca o curiozitate, DOMBROWSKI mai aminteşte că, la 24 Mai 1900, la orele 14, a mai auzit sbârnâit prelung de caprimulg.

C u i b ă r i t u l. Cuibarul este complet, de cele mai multe ori la începutul lui Iunie, şi constă întotdeauna numai din două ouă. Cel mai timpuriu cuibar a fost la 23 Mai, apoi la 27, 28 şi 30 Mai, unul la 3 Iunie, patru la 5 Iunie, două la 7 Iunie, unul la 10 Iunie; toate ouăle erau proaspete sau numai puţin încuibate; cel mai târziu cuibar proaspăt la 19 Iunie, cu două ouă, unul la 25 Iunie, cu un ou; probabil dela o pereche al cărei prim cuibar a fost stricat.

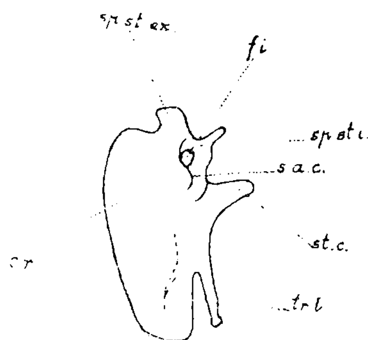
Şasesprezece ouă, măsurate, au dat în medie rezultatul: 30,5×21,7 mm.

H r a n a. Constă exclusiv din insecte de toate ordinele. In Muzeul Regional al Banatului (Timişoara) se păstrează 11 exemplare din ambele forme: şase exemplare din timpul clocirii şi patru din timpul trecerii de toamnă. Sunt în imposibilitate de a determina cu preciziune acest material, numai după diagnozele date în literatura mai recentă, fără a avea la îndemână tipuri originale, deoarece, atât coloraţia cât şi dimensiunile, variază mult şi reprezintă în majoritate dimensiunile formei tipice *(C. c. europaeus).*

Ţin să observ că la materialul acesta, la exemplarele din timpul clocirii, prima remige este mai scurtă decât a treia cu cel puţin 2 mm. La exemplarele de toamnă, prima remige, din contră, este mai lungă cu cel puţin 3 mm. Cercetările viitoare vor avea să decidă dacă aceste deosebiri vor putea forma un criteriu la determinarea mai sigură a acestor două subspecii.

IV. Ordinul **MEROPES**

Caractere. Ciocul este lung, puternic şi tare, ascuţit; la bază este lat, puţin îndoit în jos. Nările, care se găsesc tocmai la baza ciocului, sunt acoperite de penele frontale, ţepoase. Osul palatin este nedespărţit *(desmognatus)*. Picioarele ici,m cu tarsul isbitor de scurt şi cu călcâiul golaş; anterior scutecite, posterior reţelate. Trei degete sunt orientate înainte, cel exterior este concrescut cu cel mijlociu până la a doua articulaţie, iar acesta este concrescut cu cel interior până la prima articulaţie; degetul posterior este extrem de mic şi ataşat de aşa zisul *flexor perforans digitorum*, nu însă şi cu *flexor halucicus longus*[1]). Aripile mari, cu braţul scurt, cu partea dinainte foarte lungă, înguste şi ascuţite; remigele primare sunt zece la număr, cea mai dinainte este foarte scurtă. Coada constă din douăsprezece pene; cele două mijlocii sunt prelungite. Penajul mărunt este scurt şi dur. Toate speciile se disting printr'un penaj splendid. Glanda crupială este golaşă. Vertebrele cervicale sunt patrusprezece la număr. Pe partea superioară a osului sternal se găsesc deschiderile interspinale *(foramen interspinale)*, ca şi la pupeze. *Foramen pneumaticum* constă din trei orificii: două la locul normal, alături, iar unul în scobitura dintre *spina sterna* şi *spina sterni interna*. Pe marginea posterioară a sternului *(margo posterior sterni)* patru tăieturi *(incisura xiphoidea et intermedia)* formează aşa numitele *trabecula lateralis* şi *tr. intermedia* (vezi schiţa).

Vedere laterală: osul sternal al pupezei

sp.st.ex. — spina sterni externa; *sp.st.i.* — spina sterni interna; *f.i.* — foramen interspinale; *s.a.c.* — sulcus articularis coracoideus; *st.c.* — sterno coracoideus; *cr.* — crista; *tr.l.* — trabecula lateralis

Albinăreii sunt păsări foarte sociabile şi cuibăresc în colonii. Ouăle sunt depuse în găuri lungi, înguste, lărgite la capăt,

[1]) GADOW, Proc. Zool. Soc., 1875, p. 344.

Fig. 71. — *Merops apiaster* Linné
Albinărel.
1 : 4 din mărimea naturală

pe care păsările le sapă cu ciocul şi cu picioarele, în malurile abrupte ale râului. Cuibarul constă din cinci până la şapte ouă, rotunde şi de coloare albă.

Ei locuesc regiunile temperate şi tropice ale Europei. Până acum sunt cunoscute patruzeci şi una de specii, dintre care numai una se întâlneşte în ţara noastră.

1. Fam. MEROPIDAE

176. Merops apiaster Linné

Albinărel (fig. 71)

1758 *Merops apiaster* Linnaeus, Syst. Nat., Ed. X, t. I, p. 117.
1766 *Merops apiaster*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 182.
1766 *Merops congener*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 183.
Merops chrysocephalus Stephens, in Shaw's Gen. Zool., t. VIII, pt. I, p. 176.
1825 *Merops apiarius*, Steph., Shaw's Gen. Zool., t. XIII, p. 73.
1831 *Merops hungariae*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 146.
1855 *Merops elegans*, Brehm, Vogelf., p. 50.
1866 *Merops apiaster minor*, A. E. Brehm, Verz. Samml., (Nomen nudum), p. 10.
1891 *Merops apiaster* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 100.
1899 *Merops apiaster L. 1758*, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 496.
1899—1903 *Merops apiaster Linné*, I. Madarász, Magy. Mad., p. 172.
1910 *Merops apiaster*, Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 342.
1912—1921 *Merops apiaster* L., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 858; 1932, t. IV, p. 358.

Numiri româneşti: Albinărel, Prigorie, Furnicar, Viespar, Prigoare.

Numiri străine: Rus.: *Ciur*, *Sciurca*; Germ.: *Europaeischer Bienenfresser*, *Bienenvogel*, *Bienenwolf*, *Immenvogel*, *Heuvogel*; Franc.: *Guêpier commun*; Ital.: *Gruccione*; Engl.: *Bee-Eater*; Ung.: *Gyurgyalag*, *Méhészmadár*.

Caracterele speciei. Fruntea este albă, trecând prin verde-albăstrui spre brun-castaniu pe partea superioară a capului, a cerbicei şi pe partea superioară a spatelui; mijlocul aripii este şi el de această coloare. Partea posterioară a spatelui este de coloare galben-brunatică, nuanţa paielor. Aripile şi coada sunt de un verde de smaragd albăstrui, negre doar pe steagul interior; peste ochi, o dungă lată neagră, una asemănătoare şi pe gâtul galben-auriu lămâios. Restul părţii inferioare, verde-smaragd albăstrui. Partea inferioară a aripii este alb-roşiatică palid.

Sistematica. La un număr mare de albinărei cercetaţi, nu s'a putut găsi nicio deosebire între ei, nici în colorit şi nici în desen, foarte constante la această specie.

Incă din penajul de cuib, masculul se deosebeşte de femelă foarte clar. La masculi, ceafa este de un brun-roşiatic mult mai intens, această coloare se îndreaptă

mult în jos spre spate; partea de pe frunte, în loc de verde deschis, este verde-gălbuie; partea inferioară este verde-albăstruie, în loc de verde-murdar deschis; pata de pe gât este de o coloare mai intensă, marginea neagră mai lată. Partea superioară la mascul este brun-verzui-gălbuie, iar pe aripi brun-ruginie. La femelă este verde-murdar.

In Muzeul din Timişoara se păstrează şapte exemplare colectate în Banat.

La masculii bătrâni, vârful celor două rectrice mijlocii devine foarte lung; sunt exemplare la care acestea întrec celelalte remige cu 3,2 cm.

După DOMBROWSKI, dimensiunile medii sunt cele arătate în tabloul Nr. 4.

TABLOUL Nr. 4

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	27,7	15,2	10,3 / 13,5	1,4	3,7
	Min.	25,5	14,7	9,5 / 11,6	1,3	3,1
20 ♀ ad.	Max.	26,5	15	9,6 / 11,8	1,4	3,4
	Min.	25,2	14,6	9,4 / 11,4	1,2	3

A r i a g e o g r a f i c ă. Albinărelul nostru are o arie mare de răspândire, ca niciunul din cei înrudiţi din genul său, el se întâlneşte nu numai în Europa de Sud, Asia de Vest şi Africa de Nord, ci se găseşte şi la Capul Bunei Speranţe. După E. F. HOMAYER, aceştia însă nu sunt albinăreii noştri europeni, care ar ajunge acolo în timpul iernii, ci o formă, asemănătoare, mai mică însă, care şi cloceşte acolo; de altfel, mai găsim fenomene analoage şi la altele dintre păsările europene, despre care greşit se afirmă că ar migra atât de departe spre Sud.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Şi această splendidă pasăre se apropie încet, dar sigur, de dispariţie; cu mulţi ani înainte, pe când cercetam Dobrogea pentru prima oară, m'a uimit enorma frecvenţă şi cantitatea acestor păsări. Astăzi, e drept, este încă frecventă, dar nici pe departe în aşa masse mari ca mai înainte. Motivul este simplu şi anume că negustorii de pene germani şi francezi veneau la noi în ţară aproape în fiecare an şi distrugeau sistematic o colonie după alta, în timpul când cuiburile adăpostesc puii, căci în acest timp se pot împuşca mai uşor păsările bătrâne.

Astăzi, o asemenea distrugere în massă a Albinăreilor în ţara noastră nu se mai întâmplă.

Albinărelul se întâlneşte des în toate părţile de şes ale ţării; în deosebi este frecvent pe lângă toate râurile cu ţărmuri înalte. Este o pasăre migratoare care apare destul de târziu la noi şi ne părăseşte de timpuriu. De abia soseşte în a doua jumătate a lui Aprilie şi pleacă în Septembrie, după datele lui DOMBROWSKI:

1897	sosirea	24.IV	plecarea	masselor	18—19.IX	ultimul	exemplar	22.IX
1898	»	28.IV	»	»	4—17.IX	»	»	27.IX
1899	»	27.IV	»	»	3—18.IX	»	»	1. X
1900	»	1. V	»	»	9—20.IX	»	»	22.IX
1901	»	25.IV	»	»	1—14.IX	»	»	24.IX
1902	»	30.IV	»	»	3—14.IX	»	»	28.IX
1903	«	21.IV	»	»	1—14.IX	»	»	29.IX
1904	»	21.IV	»	»	4—15.IX	»	»	23.IX
1905	»	24.IV	»	»	5—15.IX	»	»	3. X
1906	»	29.IV	»	»	2—14.IX	»	»	20. X
1907	»	21.IV	»	»	1—12.IX	»	»	30.IX
1908	»	25.IV	»	»	2—13.IX	»	»	19.IX
1909	»	2. V	»	»	1—14.IX	»	»	

Numărul albinăreilor din trecerea de toamnă este foarte mare, dar ei se sustrag de cele mai multe ori dela observări, deoarece trec la înălţimi considerabile, trădându-se numai prin strigătul lor puternic: pri-pri. Una din cele mai bogate zile de trecere observată, a fost ziua de 7 Septembrie 1902. In această zi, DOMBROWSKI a făcut un drum de vreo 20 km de-a-curmezişul Bărăganului, iar seara s'a întors pe acelaşi drum îndărăt. Toată ziua a văzut şi a auzit, pe tot drumul, mii de albinărei migratori şi chiar după ce s'a întunecat, s'a auzit încă, dela mari înălţimi, glasul: pri-prui-pri, al păsărilor migratoare.

C u i b ă r i t u l. Curând după sosirea lor, ambii soţi încep să-şi sape galeriile cuibului cu ajutorul ciocului, precum şi cu picioarele, foarte potrivite pentru aceasta. Lucrează mai mult în orele de după masă. In două săptămâni, galeria este gata şi, în ultimele zile ale lui Mai sau la începutul lui Iunie, cuibarul — constând din cinci până la şase, rareori şapte ouă — este complet. Intrarea galeriei este lată de 4—5 cm şi lungă, după solul în care este construită, dela 50 până la 210 cm; la capăt se lărgeşte şi formează o cavitate de 20—25 cm lăţime şi 15—20 cm înălţime, în care stau ouăle pe un aşternut de ingluvii, constând din resturile nedigerate ale insectelor consumate; unele galerii au două asemenea camere; galeria, de obicei, este îndreptată puţin în sus.

Dimensiunile medii, dela o sută de ouă măsurate, sunt: 25,41×21,37 mm; maximum 27,6×21,9 mm; minimum 22,5×17,6 mm.

H r a n a. Marea cantitate de ingluvii, conţinuturi de stomac şi cuiburi cercetate, au prezentat numai resturi de insecte de toate ordinele. Unde se cultivă albinăritul, albinărelul este stricător şi prinde şi alte insecte folositoare. Dar consumă şi multe stricătoare, astfel încât, în general, stricăciunile lui se egalizează cu folosul.

In legătură cu ecologia albinăreilor, sunt de părere că aceste stricăciuni sunt făcute numai în anun ite împrejurări, şi în contra lor ne putem în mare măsură apăra, după cum am arătat aceasta mai pe larg în altă parte (255).

V. Ordinul **UPUPAE**

Indicarea adevărată a locului pupezei în sistematică a fost o problemă grea, deoarece ea se află în întregime izolată. Prezintă caractere de ale Passerinelor şi de ale Picidaelor. Tarsul este aproape tot atât de lung ca degetul mijlociu şi neîmbrăcat cu pene. Degetele sunt potrivite pentru umblat, ca şi pentru stat în copaci; glesna este scutecită, în faţă ca şi la spate. Picioarele au patru degete, dintre care trei îndreptate înainte, iar unul îndărăt; cel exterior şi cel mijlociu sunt concrescute până la prima articulaţie. Ciocul este subţire, în formă de seceră şi flexibil. Nările se află la baza ciocului, sunt mici şi de formă ovală. Aripile late, rotunzite la vârf; remigea a patra şi a cincia sunt cele mai lungi; prima este isbitor de mică şi îngustă, abia pe jumătate ca a doua. Coada, constând din zece rectrice, la capăt este dreaptă. Penajul moale şi pufos. Pe creştet se află un moţ în formă de evantai, care este pus în mişcare printr'un aparat muscular, ce începe îndată după nări şi este aşezat în adâncitura frunţii.

Pupezele clocesc în copaci scorburoşi, în găuri de stânci, dar şi între pietre pe pământ. Coloarea ouălor este alb-surie. In timpul clocirii, femela este hrănită de mascul în felul Bucerotidaelor. Puii din cuib au penajul foarte gingaş, iar puful acestuia stă pe steagurile prime ale penelor ce vor constitui îmbrăcămintea viitoare. Colţul gurii are o membrană moale, umflată, ca la Passeriforme.

Acestui ordin îi aparţin douăzeci de specii descrise, dintre care azi numai cinci sunt recunoscute; ele formează două familii. Patria lor este Europa, Africa şi Asia. In fauna noastră se întâlneşte numai o specie.

1. Fam. UPUPIDAE

177. Upupa epops epops L.

Pupăză (fig. 72)

1758 *Upupa epops* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 117.
1766 *Upupa epops*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 183.
1826 *Upupa vulgaris*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 433.
1831 *Upupa africana* (nec Bechst.), Less., Traité d'Orn., p. 323.
1831 *Upupa bifasciata*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 215, Taf. XV, f. 2.
1837 *Upupa senegalensis*, Swains., B. W. Afr., t. II, p. 114.
1853 *Upupa maculigera*, Reichenb., Handb. Scans., p. 319.
1855 *Upupa macrorhynchos*, *Upupa brachyrhynchos*, *Upupa exilis*, *Upupa major*, Brehm, Vogelf., p. 78.
1866 *Upupa epops communis*, *medius*, *minor* A. E. Brehm, Verz. Samml., (Nomina nuda!), p. 10.
1891, *Upupa epops* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 104.
1899 *Upupa epops* L. 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 498.
1899—1903 *Upupa epops* Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 169.
1902 *Upupa epops londoni* Tschusi, Orn. Jahrb., t. XIII, p. 70.
1905 *Upupa epops petrosa et pulchra* Floericke, A. d. Heimat d. Kanarienvog . p. 32
1908 *Upupa epops fuerteventurae* Polatzek, Orn. Jahrb., p. 166.
1912 *Upupa epops* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 336.
1912—1921 *Upupa epops epops* L., E. Hartert, Vög. Pall. Faun, t. II, p. 867; 1921—22, t. III, p. 2181; 1932, t. IV, p. 358.

Numiri românești: Pupăză, Pupăgioară, Pupăzoi.

Numiri străine: Rus.: *Udod*; Germ.: *Europaeischer Wiedehopf*, *Wiesenhopp*, *Kuckucksknecht*, *Kotvogel*, *Stinkhahn*, *Huppe*; Franc.: *Huppe vulgaire*; Ital.: *Bubbola*, *Bubbula*, *Galetto di montagna*, *G. di bosco*, *G. di maggio*; Engl.: *Hoopoe*; Ung.: *Büdös banka*.

Caracterele speciei. Penele moțului sunt colorate roșu-ruginiu, vârfurile, negre către capăt; sub vârfurile negre are pene albe; grumazul și pieptul sunt de un roșu-ruginiu slab; pântecele și tectricele subcodale, albe pe flancuri, cu pete longitudinale brun-negricioase; la partea anterioară a spatelui este sur-ruginie; se alătură spatele posterior, negru, cu o bandă transversală lată, evidentă, și cu una îngustă, mai puțin evidentă, galben-ruginie albicioasă; apoi urmează târtița, albă ca zăpada și în fine tectricele supracodale, negre cărbune. Aripa, de o coloare fundamentală neagră, are benzi albe și galben-ruginii albicioase. Coada este neagră, cu o bandă lată semilunară albă.

Sistematica. Pupăza este una dintre păsările noastre căreia DOMBROWSKI i-a dat cea mai mare atenție; seria sa de exemplare românești cuprindea două sute patruzeci de bucăți.

După ce a despărţit sexele şi etapele vârstei, precum şi păsările de primăvară de cele de toamnă care au fost împuşcate în timpul trecerii, şi le-a pus la o parte, a obţinut următorul rezultat:

1. Păsările noastre clocitoare sunt, în general, deschis şi slab colorate; coloarea albă de pe moţ nu lipseşte niciodată; spatele este umbrit cu o coloare chamois. Rectricele exterioare au o bandă lată, albă, care continuă în sus pe steagul extern şi — devenind tot mai îngustă — tiveşte penele până la capătul rahisului; deseori şi peste acesta, mai departe. In multe cazuri, mai există şi o a doua bandă albă, la baza penelor sau chiar marcată; în opt cazuri se străvede şi o a treia. Acestea ar fi aşa dar cele deosebite de CHR. L. BREHM[1]) ca subsp. *bifasciata*. Exemplarele însă nu sunt nici mai mari, nici patria lor nu este mai spre Nord de Germania, deoarece ele sunt tipice pentru ţara noastră.

2. Intre cele de trecere, se găsesc — în deosebi, primăvara de timpuriu — unele exemplare foarte întunecate, care se deosebesc şi prin întinderea, proporţional mică, a colorii albe. Care este patria acestora, nu s'a putut stabili. Un exemplar din Vladicaucaz e colorat la fel, ba chiar mai închis.

3. Cele mai interesante, în tot cazul, sunt acelea care au fost împuşcate ici colea, de obicei în Septembrie, şi care se deosebesc prin aceea că, prima remige este atât de lungă, încât ajunge până la banda albă de pe aripă; în trei cazuri, chiar şi trece de aceasta cu 3 mm. La colorit, în general, acestea se aseamănă cu păsările clocitoare dela noi; a doua bandă pe coadă nu se găseşte. MADARÁSZ aminteşte[2]) un exemplar împuşcat la Aiud şi-l descrie după cum urmează: « Acest exemplar este de coloare mult mai deschisă decât cele din Africa de Nord; fruntea, grumazul şi pieptul, verzui-gălbui palid, fără niciun amestec de porfiriu; grumazul, de ambele părţi, ceva mai viu colorat, iar moţul cu mult mai deschis decât la exemplarele tipice; banda închisă dorsală, precum şi părţile închise de pe remigele secundare, sunt brunatice; sub vârful penelor lungi din moţ, pata normală albă este prezentă. Detaliul cel mai interesant la acest exemplar este că remigea primă e lungă şi ajunge până la banda albă de pe aripă. *Upupa epops* este în deosebi caracterizată prin remigea primă scurtă, care niciodată nu ajunge până la banda albă a remigei a doua. Remigea primă lungă o are *Upupa marginata* care trăieşte pe insula Madagascar. Acest interesant exemplar divergent a fost împuşcat la 14 August 1864, lângă Cunţa, în Transilvania. Dimensiunile: aripa 14 cm, coada 10 cm, ciocul 5 cm, tarsul 1,9 cm ».

Părerea că pupezele ar suferi două năpârliri pe an, şi anume în Martie şi Septembrie[3]), este, hotărît, greşită. Pasărea adultă începe năpârlirea în August şi o termină în Octombrie; cea tânără năpârleşte în cartierul ei de iarnă, în

[1]) Handb., p. 215—216.

[2]) Dr. IULIU MADARÁSZ, *Vögel Ungarns* (Păsările Ungariei), p. 529.

[3]) NAUMANN, *Naturg. der Vögel*, etc., 1904, p. 379.

Africa, şi soseşte la noi în Martie, deja complet năpârlită. In Muzeul din Timişoara se păstrează 5 exemplare colectate în Banat.

Tabloul Nr. 5 prezintă dimensiunile dela păsările clocitoare româneşti.

TABLOUL Nr. 5

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
25 ♂ ad.	Max.	32,5	16,1	11,5	2,3	6,4
	Min.	26	14,6	10	2,1	5,1
25 ♀ ad.	Max.	30,7	15,7	11,4	2,3	6,1
	Min.	24,5	14,3	10	2	4,9

Dimensiunile dela păsările de trecere sunt redate în tabloul Nr. 6

TABLOUL Nr. 6

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	31,8	16	11,4	2,3	6,5
	Min.	26,1	14,7	10	2	5,1
20 ♀ ad.	Max.	30,8	15,8	11,3	2,3	6,2
	Min.	24,3	13,4	9,7	2	4,8

Dimensiunile dela exemplare cu prima remige prelungită sunt redate în tabloul Nr. 7

TABLOUL Nr. 7

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
9 ♂ ad.	Max.	31,5	15,8	11,5	2,3	5
	Min.	26	14,9	9,9	2	4,3
11 ♀ ad.	Max.	30,8	15,7	11,3	2,2	6,1
	Min.	24,2	13,5	9,7	2	4,9

A r i a g e o g r a f i c ă. Se întinde peste părţile temperate ale regiunii palearctice, din Anglia până în Japonia. Pupăza este pasăre migratoare şi iernează în ţările cu climat corespunzător mai sudice, mai ales în Africa şi India.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Apare frecvent în toată ţara; în Carpaţi urcă până la altitudinea de 1300 m, preferă însă câmpia şi dealurile mai presus de orice. Este frecventă mai ales în marile teritorii inundabile ale Dunării, unde se cresc vite multe şi unde, prin urmare, are întotdeauna hrana asigurată.

Cum că pupăza ar migra noaptea, nu este exact şi nici nu există vreun motiv pentru aceasta. Toamna migrează de obicei în familii şi s'au văzut deseori, pe Bărăganul aproape fără copaci, mici societăţi de câte şase până la şapte exemplare, sburând destul de sus, de obicei dela Nord-Est spre Sud-Vest, în migraţie. Primăvara migrează singură, sau cel puţin în pâlcuri foarte răsfirate. Primele exemplare au fost observate întotdeauna la malul mării, pe lagunele aproape lipsite de copaci; dar şi mai târziu, tot pe acolo trecerea este mai masivă.

Datele de sosire, în zece ani de observaţie, după DOMBROWSKI, sunt următoarele:

1896	19.III	primul	exemplar	21.III— 2.IV	trecerea	principală
1897	9.III	»	»	19.III— 3.IV	»	»
1898	10.III	»	»	15.III— 1.IV	»	»
1899	13.III	»	»	22.III— 5.IV	»	»
1900	6.III	»	»	21.III— 2.IV	»	»
1901	19.III	»	»	29.III— 4.IV	»	»
1902	11.III	»	»	20.III— 6.IV	»	»
1903	14.III	»	»	27.III— 5.IV	»	»
1904	16.III	»	»	1.IV— 8.IV	»	»
1905	21.III	»	»	26.III— 6.IV	»	»
1906	15.III	»	»	27.III— 5.IV	»	»
1907	10.III	»	»	16.III— 3.IV	»	»
1908	14.III	»	»	27.III— 4.IV	»	»
1909	20.III	»	»	29.III—10.IV	»	»

Primul ei ţipăt a fost auzit la 24 Martie 1900; de obicei, se poate auzi pe la începutul lui Aprilie. Datele plecării:

1896	10—21.IX	trecerea	principală	7.X	ultimul	exemplar
1897	15—26.IX	»	»	1.X	»	»
1898	8—20.IX	»	»	5.X	»	»
1899	10—19.IX	»	»	30.X	»	»
1900	13—20.IX	»	»	14.X	»	»
1901	14—25.IX	»	»	10.X	»	»
1902	10—22.IX	»	»	4.X	»	»
1903	7—21.IX	»	»	9.X	»	»
1904	15—24.IX	»	»	15.X	»	»
1905	5—20.IX	»	»	5.X	»	»
1906	10—23.IX	»	»	8.X	»	»
1907	10—25.IX	»	»	2.X	»	»
1908	9—20.IX	»	»	1.X	»	»

C u i b ă r i t u l. Mult bârfitul cuib al pupezei, care, după mulţi autori, ar fi clădit din excremente omeneşti sau din alte lucruri scârboase, nu este atât de murdar şi nu miroase aşa de urât după cum se afirmă. Adevărul este că, înainte de a părăsi puii cuibul, se îngrămădeşte multă murdărie în acesta

deoarece păsările bătrâne nu îndepărtează excrementele, care răspândesc atunci un miros acru caracteristic. Locurile celor douăsprezece cuiburi cercetate de DOMBROWSKI sunt foarte diferite. Trei erau plasate în scorburi de sălcii şi ouăle stăteau direct pe rumeguşul brunatic al scorburii, al patrulea se afla în rădăcina scorburoasă a unui plop puternic, cam la 30 cm sub pământ; aşternutul îl formau câteva frunze uscate; al cincilea şi al şaselea cuib se găseau într'o scobitură cam de 15—20 cm adâncime, într'un mal lutos, primul la 6 m deasupra Dunării, al doilea la 4 m deasupra Ialomiţei; al şaptelea şi al optulea s'au aflat în nişte grămezi de piatră şi constau numai din câteva fire de paie; al nouălea era făcut într'o scobitură de stâncă, având ca aşternut câteva fire de paie şi pene de *Bubo maximus*; al zecelea şi al unsprezecelea erau în stejari scorburoşi şi fuseseră cândva cuiburi de *Coracias garrula*; al doisprezecelea s'a găsit într'o fântână, cam la 1,10 m adâncime. Dimensiunile medii dela treizeci şi două de ouă măsurate au fost: 26×17,7 mm; maximum: 28,5×19,1 mm; minimum: 23,2×16,5 mm.

Hrana. Stomacurile cercetate prezintă aproape exclusiv resturi de insecte de toate ordinele; în multe cazuri, de asemenea, râme şi melcişori. Pupăza este, hotărît, folositoare.

VI. Ordinul **CORACIAE**

Ciocul este puternic şi gros, amintind pe al Corvidelor; vârful maxilarului însă este în formă de cârlig curbat în jos, nările, lunguiețe, se deschid imediat la baza maxilei şi sunt fără peri. Tarsul, relativ scurt, scutecit şi rețelat în partea dinapoi; picioarele potrivite pentru umblat şi pentru stat în copaci; trei degete îndreptate înainte, primul îndreptat îndărăt *(anisodactyli)*. La degetul posterior trece *flexor perforans digitorum*, nu însă și *flexor longus halucis*. Numărul remigelor primare este de zece, dintre care prima este cu puțin mai scurtă decât a doua. Numărul rectricelor este de douăsprezece. Osul palatin este nedivizat *(desmognatus)*. Vertebrele cervicale sunt în număr de 13—14. Partea posterioară a sternului *(margo posterior sterni)* numără patru scobituri. Glanda crupială este golaşă.

Aceste păsări cuibăresc în scorburile copacilor; ouăle lor sunt rotunde, alb-curate, lucioase ca porțelanul. Puii, la început, sunt golaşi şi neputincioşi.

Coraciidele trăiesc în Europa. Dintre cele treizeci şi două de specii cunoscute[1]), la noi se întâlneşte numai una.

Sistematica întrebuințată de DOMBROWSKI consideră un ordin superior *Coraciae*, care cuprinde mai multe subordine.

In sistematica actuală, toate aceste subordine sunt considerate ordine proprii, iar ordinul *Coraciae-formes* este desființat.

1. Fam. CORACIIDAE

178. **Coracias garrulus garrulus** L.

Dumbrăveancă (fig.73)

1758 *Coracias garrulus* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 107.
1766 *Coracias garrula*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 159.

---

[1]) SHARPE, Handlist, B. M., 1900, p. 45.

Fig. 73. — *Coracias garrulus garrulus* L.
Dumbrăveancă.
1 : 4,45 din mărimea naturală.

1793 *Coracias picta* Grossinger, Unio Hist. Phys. Reg. Hung., t. II, p. 304.
1819 *Galgulus garrulus* Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat., t. XXIV, p. 428.
1831 *Coracias germanicus*, *Coracias planiceps*, Brehm, Vog. Deutschl., p. 158—159.
1854 *Coracias loquax*, Lichtenstein, Nomencl. Av. Mus. Berlin (— Nomen nudum!), p. 68.
1855 *Coracias glaucopterus*, Brehm, Vogelfang, p. 55.
1891 *Coracias garrula* L., Friwaldszky, Aves Hung., p. 100.
1892 *Coracias garrulus* Linné, Sharpe, Cat. B. Br. Mus., t. XVII, p. 15.
1899 *Coracias garrula* L. 1758 St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 501.
1899—1903 *Coracias garrulus* Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 174.
1910 *Coracias garrula* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 346.
1912—21 *Coracias garrulus garrulus* L., E. Hartert, Vog. Pall. Faun., t. II, p. 872; 1921—22, t. III, p. 2181; 1932, t. IV, p. 359.

Numiri româneşti: Dumbrăveancă, Gaiță vânătă, Corb albastru, Căcău, Găițişară, Cioară pucioasă, Corobatică, Dumbrăvioară.

Numiri străine: Rus.: *Sinovoronca;* Germ.: *Mandelkraehe, Blauracke, Blaurabe, Blaue Holzkraehe;* Franc.: *Rollier Rollier vulgaire;* Ital.: *Ghinudajo marina;* Engl.: *Roller;* Ung.: *Szalakòta, Vasvarju, Kalangya varju, Kék csóka.*

Caracterele speciei. Văzută superficial, are talia la fel cu a cioarei, însă diferă în multe privințe, bunăoară prin lipsa perilor nazali. Picioarele sunt relativ scurte, slabe şi neapte pentru alergat.

Coloarea principală este un albastru-marin, ape verzui deschis, care se evidențiază pe întreaga parte inferioară, pe tectricele aripilor, pe cap şi grumaz şi pe banda terminală a cozii. Mantaua şi partea posterioară a aripilor sunt brune deschis, ca scorțişoara; umerii, albastru-ametist; remigele, mari, negre, pe partea inferioară de un albastru-azuriu; târtița albastru-azuriu-verzuie. Picioarele sunt ocru-galben slab. Ciocul, negru. Irisul, brun închis.

In Muzeul din Timişoara se păstrează opt exemplare, dintre care unul colectat în Brăila, iar restul din Banat.

Sistematica. In decurs de patrusprezece ani, DOMBROWSKI a colectat trei sute cincisprezece dumbrăvence; ele prezintă un penaj foarte constant. Penajul complet colorat îl capătă pentru prima dată după a treia năpârlire. Masculii şi femelele sunt aproape identic colorați. La masculi, coloarea este poate ceva mai vie. La masculii foarte bătrini, cele două rectrice externe sunt deseori foarte prelungite şi se termină ascuțit. El poseda exemplare, la care aceste pene întrec pe cele vecine cu 0,8—1,5 cm. Păsările adulte încep năpârlirea la începutul lui August şi nu o termină până când ne părăsesc; tinerii năpârlesc în locurile lor de iernat şi apar primăvara la noi complet năpârliți. KLEINSCHMIDT afirmă că dumbrăvencele îmbracă toamna un alt penaj, de iarnă, cu totul diferit, care ar fi asemănător cu penajul păsărilor tinere; ele sunt descrise în penajul acesta, după exemplare din Africa, drept *Coracias lognax*. Nu putem

împărtăşi această părere a lui KLEINSCHMIDT deoarece, mai întâi, penajul pe care dumbrăveanca îl poartă primăvara se deosebeşte de cel de toamnă numai prin aceea că penajul mărunt de pe unele părţi ale corpului are vârfurile uşor surverzui deschis, şi acestea în timpul iernii dispar prin uzare. La *Coracias garrula lognax* Lichtenstein, care prezintă pentru dumbrăvencele noastre o subspecie, penajul de toamnă nu este identic cu al celor dintâi. Această pasăre se deosebeşte printr'un cioc mult mai puternic. Aria ei de răspândire este Africa de Sud, unde dumbrăvencele noastre din Europa nu se găsesc. De asemenea, afirmaţiile din «Mewes Journ. f. Ornith.» [1]) că dumbrăvencele ar suferi o năpârlire dublă, completă, sunt eronate.

Ciocurile variază foarte mult, atât ca formă cât şi ca lungime. Asupra acestui lucru ne atrag atenţia RADDE, HOMEYER şi PRAZÀK.

Printre dumbrăvencele din colecţia DOMBROWSKI se găsesc câteva exemplare pe care le discută mai amănunţit.

« Mascul adult, împuşcat la 13 Mai 1904, lângă Gârliţa. La coloarea, normală de altfel, de pe mantaua brună ca scorţişoara, se întind benzi regulate galben-verzui care, către capătul penelor, bat în albastru deschis.

Mascul tânăr, împuşcat la 5 Septembrie 1905, lângă Pantelimon, oraşul Bucureşti. Acest exemplar este excepţional de slab colorat şi prezintă, atât pe manta cât şi pe tectricele supraalare, tendinţe de bandaţii transversale galben-surii.

Mascul adult, împuşcat la 29 Iunie 1905, lângă Bucu (raionul Slobozia). Mantaua brună ca scorţişoara este extrem de întunecată; în rest, normal ».

TABLOUL Nr. 8

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	33,9	21	13,7	2,4	3,3
	Min.	31	19,8	12,6	2	2,7
20 ♀ ad.	Max.	32,2	20,5	13,5	2,4	3,1
	Min.	30	19,6	12,4	1,9	2,6

Aria geografică. Europa şi Asia de Vest. Iernează în Africa de Nord, Persia şi India.

Răspândirea şi biologia. Dumbrăveanca este o pasăre clocitoare, pe alocuri foarte frecventă, răspândită peste toată ţara, în afară de Carpaţi; ea apare la noi la sfârşitul

[1]) 1855, p. 231.

lui Aprilie şi ne părăseşte la sfârşitul lui Septembrie. Păsările adulte migrează mai în grabă decât cele tinere; de obicei, în a doua jumătate a lui August ori în prima jumătate a lui Septembrie. Ele nu migrează în stoluri, ci în pâlcuri răsfirate, unele după altele.

Iată câteva date, după observaţiile lui DOMBROWSKI:

1896	primul	exemplar	3.V	ultimul	exemplar	30.IX
1897	»	»	30.IV	»	»	1. X
1898	»	»	1. V	»	»	4. X
1899	»	»	5. V	»	»	27.IX
1900	»	»	29.IV	»	»	24.IX
1901	»	»	24.IV	»	»	27.IX
1902	»	»	28.IV	»	»	1. X
1903	»	»	2. V	»	»	—
1904	»	»	27.IV	»	»	10. X
1905	»	»	4. V	»	»	27.IX
1906	»	»	1. V	»	»	30.IX
1907	»	»	29.IV	»	»	1. X
1908	»	»	25.IV	»	»	25.IX
1909	»	»	1. V	»	»	27.IX

In Germania, dumbrăveanca, după cum scrie NAUMANN, poate să fie sperioasă, deoarece acolo ea este mult persecutată. Nu însă la noi în ţară. Ea lasă deseori trăsurile sau pietonii să se apropie la câţiva paşi de ea.

C u i b ă r i t u l. Dumbrăveanca — după cum o arată şi numele — este, în timpul cuibăritului, o pasăre de dumbrăvi de păduri şi zăvoaie, cu copaci bătrâni scorburoşi, în care îşi plasează cuibul, care este construit superficial din fire de iarbă, rădăciniţe, păr şi pene. Mai rareori cuibăreşte în găurile de pământ ale malurilor prăpăstioase sau ale pereţilor stâncoşi. Ea preferă uneori să cuibărească în mici colonii răsfirate, ca de exemplu în zăvoaiele şi sălciişurile din teritoriile inundabile ale Dunării şi în special în Deltă.

Cuibarul complet, constând din patru, mai rar din cinci ouă, se găseşte dela mijlocul lui Mai până la începutul lui Iunie. Ouăle dumbrăvencei seamănă mult atât la formă cât şi la coloare, cu acelea de albinărel. Dimensiunile ouălor măsoară în medie 35,13×28,14 mm; maximum: 37,8×30,4 mm; minimum: 33×26,1 mm.

H r a n a. Un număr mare de stomacuri, cercetate în cursul anilor, aveau ca hrană principală insecte de toate ordinele; în multe stomacuri însă s'au găsit şi râme, melcişori şi broaşte; în trei cazuri, şi şoareci, şi anume *Arvicola arvalis* şi un *Mus sylvaticus;* de câteva ori, dude; odată, mure.

Credinţa, cum că dumbrăveanca şi-ar lua hrana numai de pe pământ şi nu ar prinde niciodată insecte sburătoare, după cum scrie NAUMANN, a fost deja rectificată de O. VON LÖWIS, dovedindu-se că dumbrăveanca prinde foarte iscusit insecte din sbor, la fel ca muscarii; ea le pândeşte anume, stând liniştită pe sârma de telegraf, pe plante înalte ori în copaci şi se repede după ele la momentul potrivit.

Deşi distruge şi o mulţime de insecte utile, totuşi folosul ce-l aduce întrece mult stricăciunile pe care le face.

VII. Ordinul **HALCYONES**

Caractere. Ciocul lung ascuțit, nările mici, lunguiețe, fără peri; osul palatin nedivizat *(desmognatus)*. In partea posterioară a sternului *(margo posterior sterni)* patru scobituri. Picioarele foarte mici în raport cu corpul, şi debile. Trei degete îndreptate înainte, iar primul deget înapoi. La câteva specii străine, degetul al doilea lipseşte *(tridactyli)*, iar degetul al treilea şi al patrulea sunt concrescute aproape în toată lungimea lor *(syndactyli)*. *Flexor perforans digitorum* merge în degetul dinapoi, nu însă şi *Flexor longus halucis*. Numărul vertebrelor cervicale este de cincisprezece. Târtița este înconjurată cu o cunună de pene. Apendicele lipsă. Aripile relativ scurte, rotunzite; numărul remigelor primare este de zece; prima este abia mai scurtă decât a doua. Coada, de cele mai multe ori scurtă şi constând din douăsprezece pene (la cele cu coada mai lungă, din zece).

Asemenea albinăreilor, aceste păsări cuibăresc şi ele în țărmurile abrupte ale apelor. La cuib conduce o intrare lungă, ca o galerie. Scobitura cuibului este aşternută deseori cu ingluvii; acestea constau din oasele de peşte nedigerate. Cele şase până la opt ouă albe, lucitoare, sunt rotunde.

Aceste păsări sunt răspândite pe întreaga suprafață a pământului. Numărul speciilor cunoscute este de 200[1]); cea mai mare parte a acestora trăiesc în regiunile tropicale. In țara noastră este cunoscută numai o specie.

1. Fam. ALCEDINIDAE

179. Alcedo atthis ispida (L.)

Pescăruş verde (fig. 74)

1758 *Alcedo ispida* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, p. 115.
1766 *Alcedo ispida* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 179.
1788 *Alcedo bengalensis*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 450.

---

[1]) SHARPE, Handlist, t. II, 1900, p. 48—63.

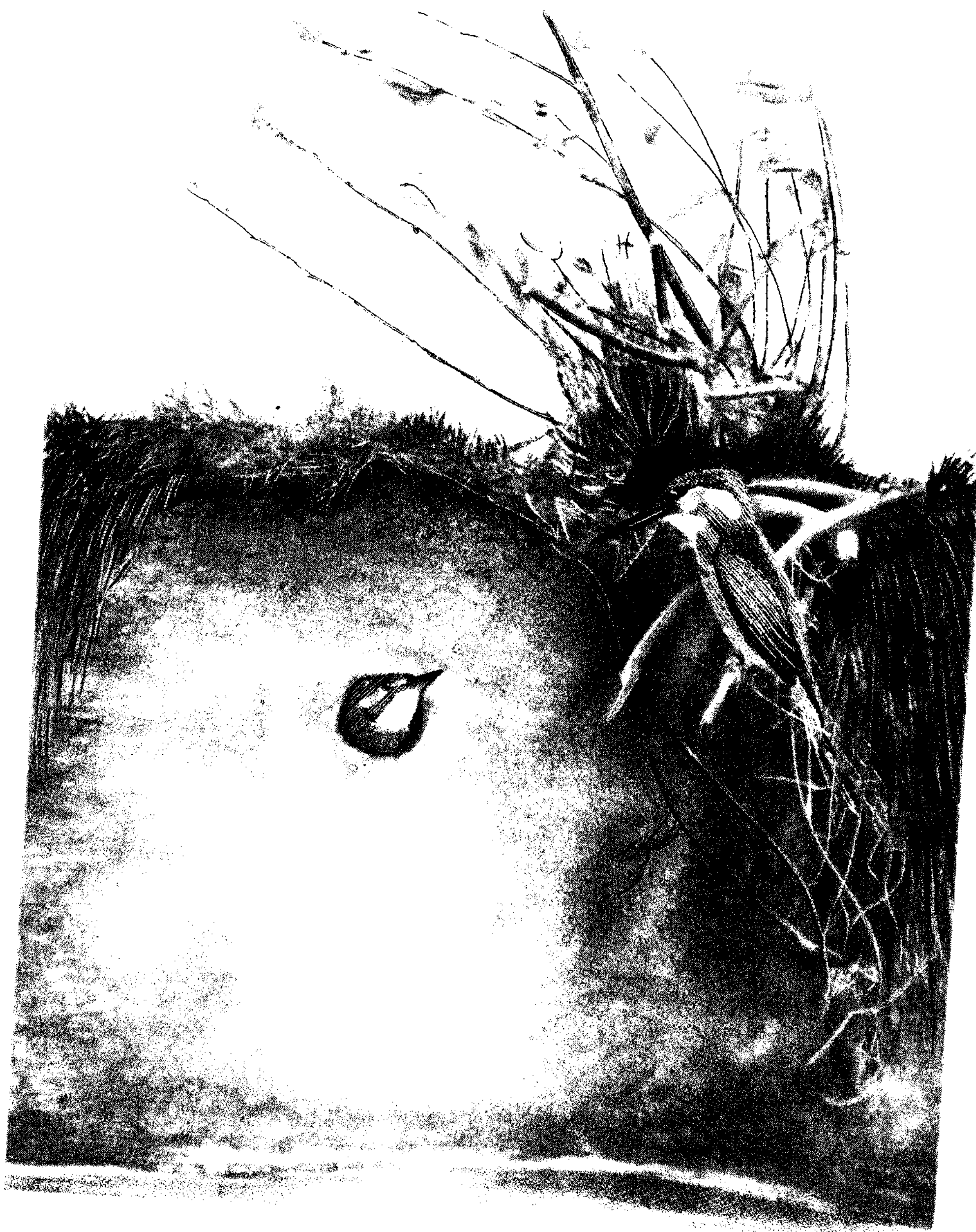

Fig. 74. — *Alcedo atthis ispida* (L.)
Pescăruş verde.
1 : 3,65 din mărimea naturală.

1766 *Alcedo ispida* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 179.
1788 *Alcedo bengalensis*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 450.
1822 *Alcedo ispida* var. *bengalensis*, Raffl., Trans. L. S., t. XIII, p. 293.
— *Alcedo ispida, bengalensis*, Temm. et Schl., Faun. Jap. Aves, pl. 38, p. 76.
1831 *Alcedo hispida*, Leps., Traité d'Orn., p. 243.
1851 *Alcedo subispida, Alcedo advena* Brehm, Vog. Deutschl., p. 149—150.
1851 *Alcedo pallasi*, Reichenb., Handb. Alced, p. 3, Taf. CCCXCIII, fig. 3045—46.
1851 *Alcedo bengalensis* var. *sondaica*, Reichenb., Handb. Alced., p. 3.
1854 *Alcedo japonica*, Bp. Consp. Av., p. 10.
1855 *Alcedo brachyrhynchos, Alcedo pallida, Alcedo bella*, Brehm, Vogelf., p. 51.
1860 *Alcedo sondaica*, Cab. et Hein., Mus. Hein., t. II, p. 144.
1863 *Alcedo minor*, Schleg, Mus. Pays-Bas, Alced., p. 7.
1866 *Alceda ispida vulgaris, major, media* A. E. Brehm, Verz. Samml. (—Nomina nuda!), p. 10.
1869 *Alcedo ispida minor*, Heugl., Orn. N. O. Afr., t. I, p. 178.
1873 *Alcedo sindiana*, Hume, Str. Teath., t. I, p. 168.
1875 *Ispida bengalensis*, Tacz., Journ. f. Ornith., p. 254.
1891 *Alcedo ispida* L., Friwaldszky, Aves Hung., p. 103.
1899 *Alcedo ispida* L. 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 493.
1900 *Alcedo ispida spatzi, Alcedo ispida ispida, Alcedo ispida pallasii, Alcedo ispida pallida, Alcedo ispida bella, Alcedo ispida advena*, Erlanger, Journ. f. Ornith., t. XLVIII, p. 7—13.
1899—1903 *Alcedo ispida* Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 175.
1910 *Alcedo ispida* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 350.
1912—21 *Alcedo ispida* L. E. Hartert, Vog. Pall. Faun., t. II, p. 880; t. III, *Alcedo atthis ispida* (L.), 1921—22, p. 2181; 1932, t. IV, p. 360.

Numiri românești: Pescăruș verde, Pescăraș, Pescărel vânăt, Pescăriță, Pescărel azuriu.

Numiri străine: Rus.: *Zimorodoc;* Germ.: *Gemeiner Eisvogel, Europaeischer, Eisvogel, Königsfischer, Seespecht;* Franc.: *Martin-pêcheur;* Ital.: *Piombina, Uccel Sta Maria;* Engl.: *Kingfisher, Common-Kingfisher;* Ung.: *Jégmadár.*

Caracterele speciei. Ciocul este drept, îngustându-se mult dela bază către vârf. Aripile sunt scurte, rotunzite; prima, a doua, a treia și a patra remige formează vârful aripii, a doua și a treia sunt foarte puțin strânse, arcuit, pe steagul extern. Aripile ajung până la mijlocul cozii, aceasta fiind foarte scurtă și rotunzită. Tarsele sunt foarte scurte, pe partea dinainte cu pielea moale fin rețelată, iar pe partea dinapoi scutecite.

Pasăre adultă. Partea superioară este verde-albastru închis. Pe penele capului și ale cerbicei, se găsesc pete transversale albăstrui deschis. Partea posterioară a spatelui, târtița și tectricele supracodale sunt de un albastru azuriu lucitor. Remigele negricioase au tivuri late albastru-azuriu-verzui pe steagul extern;

tectricele alare sunt albastru-verzui întunecat, cu picățele singuratice albastru-azuriu deschis. Rectricele, albastre lucitoare. Partea inferioară: gâtul şi grumazul sunt de un alb umbrit uşor cu gălbui-ruginiu; restul părții inferioare este roş-ruginiu, colorat ceva mai deschis pe pântece şi partea anală, remigele, brune întunecat, cu tivuri interne late sur-roşcat-ruginii. Tectricele sunt colorate roşcat deschis. Rectricele, negricioase, sunt aproape acoperite de tectricele subcodale roşcat-ruginii. Laturile capului sunt de un albastru-verzui închis, cu pete deschise albastru-azurii. Dela nări, se întinde o dungă de coloare roşcat-ruginie peste ochi, până la partea posterioară a urechii, întreruptă în partea de jos a ochilor de o pată intens neagră, prelungindu-se către umeri cu o pată albicioasă, care străbate în părțile laterale roş-ruginii ale părții superioare a pieptului. Picioarele, roşii ca miniul. Irisul, brun închis.

Pasăre tânără. Este asemănătoare la penaj cu cele adulte, are însă tonalitatea colorii mai mult verzuie decât albăstruie; partea superioară a pieptului este colorată mai închis şi mai murdar, adesea cu un luciu verde-albăstrui. Pi-Picioarele sunt de un brun negricios închis. Irisul, brun închis.

S i s t e m a t i c a. Pescăruşii verzi din fauna noastră sunt de talie mică, în comparație cu cei din Europa de Nord şi Vest, colorați foarte intens în albastru, iar pe partea inferioară mai mult galben-ruginiu decât roşu-ruginiu; ei formează o punte între *Alcedo ispida typicus* şi *Alcedo ispida Spatzi* Kg. (= *A. atthis atthis*). Câteva exemplare din colecția lui DOMBROWSKI corespund cu exemplarele colectate de ERLANGER în Tunisia şi care se găsesc în colecția sa; îi lipsea însă un material de comparație mai mare, din care motiv nu a amintit-o în mod special sub acest nume. Iarna, la păsările noastre clocitoare se mai asociază şi altele dela Nord, în trecere, care sunt ceva mai mari şi se deosebesc şi prin colorația mai puțin intensă.

Dimensiunile medii, după DOMBROWSKI, sunt redate în tabloul Nr. 9.

TABLOUL Nr. 9

Sexul şi etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
18 ♂ ad.	Max.	17,2	7,7	4,3	1	4,5
	Min.	16,2	7,5	3,9	0,8	3,7
15 ♀ ad.	Max.	17	7,5	4,1	0,9	4,4
	Min.	15,9	7,3	3,5	0,8	3,5

Aria geografică. Pescăruşii verzi locuesc în regiunea palearctică şi în India.

Răspândirea şi biologia. Deoarece această pasăre nu este expusă la noi unor persecutări nebune, ca acele din Europa de Vest, ea se găseşte în număr destul de mare pe lângă toate apele din ţară; urmând cursul apelor de munte, ajunge destul de sus; astfel s'au găsit, la Tazlău, pescăruşii verzi la o altitudine de 600 m. Este o pasăre sedentară şi numărul lor se măreşte simţitor iarna, prin păsările migrate dela Nord.

Cuibăritul. Aparţine celor mai frecvente păsări clocitoare din ţară; cuiburile lor s'au găsit, nu numai în imediata apropiere a apelor, ci adeseori la distanţe mari de acestea, pe la surpături de apă, aşa cum se găsesc mai ales în Dobrogea. Galeriile cuiburilor măsoară 25—110 cm. Cuibarul este făcut întotdeauna fără niciun aşternut, de-a-dreptul pe pământ; abia mai târziu se adună acolo ingluvii. Cuibarul consta, în şapte cazuri, din şapte ouă, în trei cazuri din şase, şi în două, din cinci ouă. Cel mai timpuriu cuibar a fost găsit la 3 Aprilie; cele mai multe cuibare complete au fost observate însă între 15 şi 30 Aprilie; unul, cu cinci ouă, s'a găsit la 21 Iunie. Gălbenuşul este galben-roşcat şi se străvede bine prin coaja subţire, albă, lucioasă. Femela începe să clocească încă după ce a depus al doilea sau al treilea ou. Astfel se explică faptul că într'un cuib se găsesc pui, în stadii deosebite de desvoltare.

Au fost măsurate treizeci şi unu de ouă. Media: 22,85 × 19,05 mm; maximum: 23,7 × 19,5 mm; minimum: 21,5 × 18 mm.

Hrana. In stomacurile cercetate s'au găsit resturi de peşti, resturi de insecte şi mormoloci. Unde sunt instalate crescătorii de peşti artificiale, în deosebi păstrăvării, pescăruşul verde poate fi dăunător. In tot cazul însă, din punct de vedere estetic, s'ar cuveni să pledăm pentru ocrotirea lui.

180. **Alcedo atthis atthis** (L.)

Pescăruş verde estic

1758 *Gracula atthis* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 109.
1855 *Alcedo pallida* Brehm, Vogelfang, p. 51.
1884 *Alcedo longirostris et macrorhynchus* Radde, Ornis Caucas, p. 324.
1920 *Alcedo atthis* (L.), E. Stresemann, Avif. Maced., p. 196.
1912—21 *Alcedo atthis atthis* (L.), E. Hartert, Vog. Pall. Faun., t. III, p. 2182; 1932, t. IV, p. 360.
1930—31 *Alcedo atthis atthis* (Linnaeus), H. G. K. Molineux, A Catal. of Birds, p. 188.
1933 *Alcedo ispida suschkini* Pusanow, Bull. Soc. Nat. Moscou, Sect. Biol., t. XLII p. 15.

Numiri româneşti: Pescăruş verde estic.

Numiri străine: Germ.: *Östlicher Eisvogel.*

Caracterele speciei. Dombrowski a diferenţiat foarte corect la specia anterioară (sp. nominată) dimensiunile şi coloritul păsărilor din regiunea dela Sud şi Sud-Est a Carpaţilor, menţionând că acestea sunt de talie puţin mai mică, la coloare mai intens albastre, iar pe partea inferioară mai mult galben-

ruginii decât roşu-ruginii, formând astfel caractere de transiţie dela forma tipică la forma *A. ispida Spatzi* (= *A. atthis atthis*).

Sistematica. După cercetările mai recente — întreprinse de ornitologi cu reputaţie mondială: HARTERT, STRESEMANN, STEINBACHER, LAUBMANN, TICEHURST ş. a.— s'a constatat că în regiunile sudice şi sud-estice ale ţării noastre predomină sp. *A. atthis*. Probabil deci că cele mai multe exemplare din colecţiile lui DOMBROWSKI — cu lungimea aripilor sub 75 mm — au aparţinut formei acesteia, şi numai între exemplarele de iarnă pătrunse în ţară s'au găsit şi exemplare de forma tipică.

Aria geografică. Aceasta ar fi, după autorii amintiţi mai sus: Africa de Nord, din Maroc până în Egipt şi Palestina şi Europa de Sud — Spania, Italia de Sud, Dalmaţia, R.P.R. (Dobrogea), Jugoslavia de Est, Macedonia, Grecia, R. P. Bulgaria, Asia Mică, Ucraina, Caucazul.

Răspândirea şi biologia. Părerea mea este că creasta Carpaţilor spre Nord şi Vest formează în mare parte graniţa de răspândire a formei tipice, iar spre Sud şi Est, a formei estice, ceea ce nu înseamnă că aceste două specii nu s'ar putea întâlni pe teritoriul ţării noastre, şi că încrucişări ar fi excluse.

In ceea ce priveşte biologia lor, aceasta este identică cu a pescăruşilor verzi.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează zece exemplare, aparţinând în majoritate formei tipice.

VIII. Ordinul **PICI**

Acest ordin se subdivizează în trei subordine bine delimitate. La noi este reprezentat numai un singur subordin de *Pici*. Celelalte două îmbrăţişează specii sud-americane. In total, sunt cunoscute 508 specii [1].

Caractere. Ciocul este în formă de daltă, de cele mai multe ori, puternic, drept. Osul palatin este nedivizat. După forma sa curioasă însă, care aminteşte pe aceea a reptilelor, este numit aparte, *saurognatus*. Limba este de forma unui vierme: lungă, îngustă, cilindrică, ascuţită, moale şi bogat înzestrată cu glandulioare şi papile; vârful ei este înarmat adesea cu cârliguţe fine. Osul limbii *(os hypoideum)* diferă de al celor mai multe păsări, întru cât partea prelungită posterioară *(proc. urohyalis)* a corpului limbii *(corpus linguae)* lipseşte; capătul hypoideum-ului *(ceratobranchialis)* este foarte mult prelungit şi elastic, şi se învârteşte pe ambele laturi ale craniului. Numărul vertebrelor cervicale este de 14. Marginea posterioară a osului pectoral *(margo posterior sterni)* are patru scobituri. Picioarele sunt potrivite pentru căţărat; numărul degetelor este de obicei patru, dintre care două (al doilea şi al treilea) sunt îndreptate înainte, iar două (întâiul şi al patrulea) îndreptate îndărăt *(zygodactyli)*. Câteodată au numai trei degete. Glanda crupială are o cunună de pene. Numărul remigelor primare este de 10; cel al rectricelor, de 12.

Aceste păsări cuibăresc în scorburi de copaci şi fac ouă albe, curate, lucioase. Puii sunt la început neputincioşi, dar curând ajung capabili de a se căţăra.

Răspândirea. Cuprinde întreg globul pământesc, cu excepţia Madagascarului, Australiei şi Polynesiei.

---

[1]) SHARPE, Handlist, t. II, 1900, p. 194—236.

1. Fam. PICIDAE

181. **Picus viridis virescens** Brehm

Ciocănitoare verde (fig. 75)

1828 *Colaptes pinetorum, frondium, virescens* Brehm, Isis (— Nomina nuda!), p. 1274.
1831 *Gecinus pinetorum* Brehm, Handb. Naturg., Vog. Deutschl., p. 197.
1831 *Gecinus frondium* Brehm, t. c., p. 197.
1831 *Gecinus virescens* Brehm, t. c., p. 199.
1856 *Gecinus cuneirostris* Brehm, Allg. D. Naturh. Zeit., p. 462.
1866 *Gecinus viridis communis, vallium, cuneirostris, robustus* A. E. Brehm, Verz. Samml. (— Nomina nuda!), p. 10.
1878 *Gecinus Saundersi* Taczanowski, Journ. f. Ornith., p. 349.
1919 «*Picus brehmi*» Kleinschmidt, Ornis Germanica, nom. nov. für *frondium*, p. 5.
1912—21 *Picus viridis pinetorum* (Brehm), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 890.
1921—22 *Picus viridis virescens* Brehm, t. III, p. 2183; 1932, t. IV, p. 362.

Numiri românești: Ciocănitoare verde, Ciocănitoare verde central-europeană, Ghionoaie verde, Vârdăriță, Verdoaică, Virdare, Svirdaică, Horoiu verde.

Numiri străine: Rus.: *Diatel zelionîi;* Germ.: *Mitteleuropäischer Grünspecht, grosser Grünspecht, Grasspecht;* Franc.: *Pic vert ordinaire, Pivert;* Ital.: *Picchio verde, Picchio cardinale;* Engl.: *Green-Woodpecker;* Ung.: *Zöldharkály, Zöld küllö.*

Caracterele speciei. Mascul adult. Penele de pe frunte și partea superioară a capului, precum și cele — puțin prelungite — de pe cerbice și grumazul posterior sunt sure, cu vârfuri întinse roșii: restul părții superioare este verde-gălbui, târtița și tectricele supracodale cu vârfuri întinse verzui-gălbui cromate. Remigele primare sunt brune închis, cu benzi gălbui palid, albicioase, transversale, pe steagul extern; cel intern este pătat spre bază cu galben palid, albicios. Remigele secundare sunt colorate pe steagul extern ca și spatele, iar pe cel intern brun închis, cu benzi transversale galbene, palide, albicioase, care nu ajung până la rahis. Rectricele, brun-măslinii închis; perechea externă și cea mijlocie au benzi transversale mai deschise, bine evidențiate, iar pe celelalte mai puțin vizibile. Steagul extern al rectricelor mijlocii este de un verde spălăcit spre bază. Perii nazali, marginea foarte îngustă a frunții, frâul, partea anterioară și dunga externă a mustății și un câmp în jurul ochiului, de un negru puțin palid, ca ardezia; mustața roșie este înconjurată puțin cu negru. Regiunea auriculară și toată partea de dedesubt sunt verde-gălbui-albicioase; gâtul mai albicios. Pântecele cu desene sure închis, lanceolate, antiapicale, care lipsesc numai la masculii foarte adulți, sau sunt puțin vizibile. Tectricele subalare galben-albicioase, cu benzi transversale sur-verzui. Irisul alb-albăstrui. Ciocul sur-plumburiu murdar; mandibula galben-albicioasă la bază. Picioarele sur-plumburii murdare. Aripa are 162—167,5 mm (de cele mai multe ori 164—167

Fig. 75. — *Picus viridis virescens* Brehm
Ciocănitoare verde.
1 : 3,36 din mărimea naturală.

mm); culmenul 45—48 mm. Coada, cam 105—110 mm; tarsul 30—32 mm. Femela adultă se deosebeşte de masculul adult numai prin mustaţa complet neagră. Dimensiunile — câteodată, însă nu întotdeauna — sunt puţin mai mici.

Pasărea tânără. Partea superioară a capului este mai palidă, mai mult roşu-gălbuie; dunga frenală de peste ochi şi mustaţa sunt pătate albicios, penele dorsale mai brunatice, numai tivul vârfurilor mai viu, mai gălbui; fiecare pană având la mijloc o pată galbenă palidă. Penele de pe partea inferioară sunt galben-sulfurii palid. Pe gât este striată longitudinal cu brun-negricios; pe piept şi pântece ondulată transversal la fel. Irisul, sur întunecat.

Sistematica. Ciocănitoarele verzi variază mult în tonalitatea coloritului lor mai vioi ori mai spălăcit — atât pe partea superioară, cât şi pe cea inferioară; se murdăresc deseori pe ultima, mai ales în timpul cuibăritului, ca toate ciocănitoarele şi alte păsări ce se caţără pe copaci. Se deosebesc însă uşor de forma tipică *(Picus viridis viridis* L.) prin dimensiunile mai mici ale ciocului şi aripilor.

Aria geografică. Aceasta în prezent este greu de precizat. După cercetările lui HARTERT, se poate lua ca sigură răspândirea lor în Germania de Vest şi centrală, Franţa, Austria, Elveţia în parte, spre Est până în R. P. Ungară, Jugoslavia de Nord-Vest, R.P.R., în parte Caucaz, Leucoran şi Asia Mică.

Răspândirea şi biologia. Această formă se întâlneşte în ţara noastră mai mult în partea de Vest şi Nord-Vest, unde străbate până în Carpaţi şi unde cloceşte regulat. Ciocănitoarea verde este pasăre sedentară, dar înclină mult spre hoinăreală, chiar şi în tinereţe. Un caz semnificativ pentru aceasta ni-l dă un exemplar (♀ juv.) tânăr (Nr. 239 8), care se găseşte în Muzeul Regional din Timişoara. Acest exemplar a fost inelat ca pui, cu inelul Institutului Ornitologic din Budapesta Nr. 117597, la 24 Mai 1937 în Zenta (Bacica) Ungaria, iar la 28 Iulie 1937 a fost împuşcat lângă Timişoara, străbătând astfel o distanţă de aproape 100 km în linie dreaptă, în răstimp de numai două luni.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează 17 exemplare din această formă.

Ciocănitoarea verde poposeşte în copacii de pe câmpii, alei, grădini, parcuri şi păduri foioase şi, deşi nu este numeroasă, se găseşte regulat. Glasul ei, foarte sonor, se poate reproduce astfel: chiu-chiu-chiu. In timpul împerechierii, sună cam astfel: cliu-cliu-cliu-cliu, în mod descrescendo, semiton. Ciocăneşte foarte rar.

Cuibăritul. Cuibul se găseşte întotdeauna în scorburi de copaci atacaţi interior, cioplite de păsările înseşi, la înălţime de 3—8 m. Aşternutul îl formează schijele şi aşchiile mărunte. Cuibarul — constând din şase până la şapte ouă — se găseşte complet pe la sfârşitul lui Aprilie ori începutul lui Mai. Ouăle sunt albe şi lucioase, piriforme. Dimensiunile lor, după REY, sunt în medie: 30,6 × 23,1 mm maximum: 33 × 22 mm; minimum: 28,8 × 23,8 mm. Interesant de notat este cazul amintit de REY: din cuibul unei ciocănitoare verzi, a luat ouăle proaspete până la unul, şi astfel, luându-i mereu oul nou, a reuşit să forţeze femela să depună în total 29 de ouă.

Hrana. Constă pe de o parte din animale, pe de alta din vegetale. In regiuni unde se găsesc furnicare, îşi procură hrana cu predilecţie de aici, lăsându-se jos pe muşuroaiele de furnicar, unde scormoneşte după larvele, pupele sau nimfele acestora, din care consumă cantităţi considerabile (400—600 bucăţi

deodată); unde nu găseşte furnicare, se mulţumeşte cu insecte şi cu larvele lor de sub scoarţa copacilor, dar şi cu nuci, alune, ghindă şi bobiţe. Deseori prinde şi coropişniţe, sau scoate din grămezile de coceni de porumb larvele moliilor; din pomii fructiferi consumă gândacii (*Scolytus pruni* şi *rugulosus*) foarte stricători.

182. **Picus viridis romaniae** Stres.

Ciocănitoare verde românească

1766 *Picus viridis* Linné, Syst. Nat. p. 175.
1788 *Picus persicus* Gmel., Syst. Nat., p. 435.
1828 *Colaptes pinetorum, Colaptes frondium, Colaptes virescens, Colaptes viridis*, Brehm, Isis, p. 1274.
1831 *Gecinus viridis*, Boie, Isis, p. 542.
1831 *Gecinus pinetorum, Gecinus frondium, Gecinus virescens*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 197—199.
1837 *Malacolophus viridis*, Swains, Glass., t. II, p. 308.
1839 *Brachylophus viridis*, Jard., Nat. Libr., t. X, p. 355.
1842 *Picus kerelini*, Brandt, Bull. S. Ac. Jm. St. Pet., t. IX, p. 12.
1862 *Chloropicus viridis*, Melh., Picidae t. II, p. 118, pl. LXXIX.
1878 *Gecinus saundersi*, Tacz, Journ. f. Ornith., t. XXVI, p. 349.
1894 *Gecinus (Picus) viridis*, Reiser, Orn. Balc., t. II, p. 97.
1910 *Gecinus viridis* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom. p. 378[1]).
1919 *Picus viridis romaniae* Stres., Anz. Orn. Ges. Bayern, Nr. 1, p. 5.
1919 *Picus viridis romaniae* Stres., I. Gengler, Balkanvögel, 1920, p. 136.
1921—22 *Picus viridis romaniae* Stres., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. III, p. 2184; 1932, t. IV, p. 362.
1930 *Picus viridis romaniae* Stres., D. Linţia (245), p. 283.

Caracterele speciei. Partea superioară a capului este, până la cerbice, roşu-carmin; obrajii negri, iar mustaţa, la mascul, este roşie; la femelă însă este alb-brunatică, punctată. Partea superioară a spatelui şi umerii sunt verde-măslinii, cu pete transversale albe tulburi; partea inferioară este verde-măslinie palid. Târtiţa, verde-gălbuie; gâtul şi guşa de un alb murdar. Remigele sunt negru-brunatice palid cu pete transversale albe şi alb-brumatice. Coada are benzi negricioase şi verzi surii. Ciocul, sur-plumburiu. Picioarele, sur-plumburii murdare. Irisul, alb-albăstrui. Păsările tinere sunt pătate pe partea inferioară.

În Muzeul din Timişoara se păstrează un singur exemplar colectat în ţinutul Buzăului.

Sistematica. Cele treizeci şi două de ciocănitoare verzi ale lui DOMBROWSKI prezintă un penaj foarte constant; sunt însă de talie mai mare decât

---

1) Sinonimele şi literatura dată de DOMBROWSKI, în cartea sa, la 1910, înglobează mai multe subspecii ale formei tipice recunoscute azi în literatura mai recentă, şi deci nu pot fi luate ca bază.

exemplarele germane, suedeze şi caucaziene; şi ciocurile lor par mai lungi. Masculii tineri sunt mai accentuat pătaţi decât femelele; acest penaj pătat însă îl poartă numai până în Septembrie.

După cercetările mai recente (STRESEMANN), se poate observa chiar o diminuare a taliei ciocănitoarei verzi, în spre Sud. Deci, cea mai mare parte a exemplarelor colectate de DOMBROWSKI (în Oltenia, Muntenia şi Dobrogea) aparţin formei *P. v. romaniae.*

Iată câteva date medii, după DOMBROWSKI:

TABLOUL Nr. 10

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
10 ♂ ad.	Max.	33,2	17	11,8	3	4,6
	Min.	32,1	16,7	11,5	2,8	4,4
10 ♀ ad.	Max.	32	16,9	11,6	2,9	4,6
	Min.	30,5	16,6	10,5	2,7	4,3

A r i a g e o g r a f i c ă. După STRESEMANN, aceasta se întinde peste Oltenia, Muntenia şi Moldova, deci nu mai corespunde cu cele amintite de DOMBROWSKI.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Ciocănitoarea verde românească se găseşte numai sporadic în ţară, şi lipseşte din multe regiuni, în deosebi din cele dela Vest. Mai frecventă este în Dobrogea, cu excepţia zăvoaielor dela Dunăre, în promontoriile Carpaţilor precum şi în Oltenia.

C u i b ă r i t u l. Au fost colectate numai două cuibare, unul cu cinci ouă, la 15 Mai 1900, şi unul cu şase ouă, la 9 Mai 1902. Aceste unsprezece ouă au în medie dimensiunile: 30,8×23 mm. Pui sburători, la mijlocul lui Iunie; prima observaţie, la 11 Iunie.

H r a n a. Conţinutul stomacal a nouăsprezece ciocănitori verzi le înfăţişează ca distrugătoare de furnici, acestea părând a fi hrana principală a lor. De altfel, s'au mai găsit în ele, în deosebi, larve de gândaci şi alte insecte; în două cazuri, ghindă.

183. **Picus canus canus** Gm.

Ciocănitoare sură (fig. 76)

1788 *Picus canus*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 434.
1790 *Picus norvegicus*, Lath., Journ. f. Ornith., t. I, p. 236.
1810 *Picus viridi-canus*, Mey et Wolf, Taschenb., t. I, p. 120.

1811 *Picus chlorio*, Pall, Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 408.
1817 *Picus caniceps*, Nils. Orn. Suec., t. I, p. 105.
1828 *Colaptes canus*, *Colaptes viridi-canus*, Brehm, Isis, p. 1274.
1831 *Gecinus canus*, Boie, Isis, p. 543.
1831 *Gecinus viridi-canus*, *Gecinus caniceps*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 199—201.
1837 *Malacolophus canus*, Swains., Class. B., p. 308.
1886 *Picus canus jessoensis*, *Picus canus perpallidus*, Stejn., Proc. N. S. Nat. Mus., p. 106—107.
1891 *Gecinus canus* Gm., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 109.
1899 *Picus canus* Gm., 1788, St. Chemel, Magy. Mad., t. II, p. 488.
1899—1903 *Gecinus canus* (Gmel.) I. Madarász, Magy. Mad., p. 189.
1910 *Gecinus canus* Gmel., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 379.
1920 *Picus canus perpicuus* Gengler, Balkanvögel, p. 137.
1912—1921 *Picus canus canus* Gm., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II p. 894; 1921 1922, t. III, p. 2184; 1932, t. IV, p. 362.

Numiri româneşti: Ciocănitoare sură, Ghionoae sură, Vârdăriță sură, Verdoaică, Vierdare, Ciocănitoare, Ghionoaie, Svirdoaică, Horoi verde.

Numiri străine: Rus:. *Diatel siedoi;* Ger.: *Grauspecht*, *Grauköpfiger-Grünspecht*, *Berggrünspecht:* Franc.: *Pic cendré*. Ital.: *Picchio cenerino*, *Picchio verde di Norvegia;* Engl.: *Greyheaded;* Ung.: *Szürke harkály*, *Szürke külö*.

Caracterele speciei. Capul şi grumazul sunt sur-cenuşii deschis. Fruntea, verde-surie. La mascul se vede pe cap o pată roşu-carminie; femelei îi lipseşte însă această pată. Perii nazali negri, ca şi o pată dinaintea ochiului. O dungă neagră se întinde dela baza mandibulei spre grumaz. Partea superioară a capului este verde măslinie; târtița, galbenă. Partea inferioară este sur-verzuie deschis. Aripile sunt verzi măslinii; remigele, negru-brunatice, cu benzi transversale alb-gălbui. Coada brun-murdară, cu benzi verzui şi rahisuri negre. Ciocul, sur întunecat.

Picioarele, sur-plumburii. Irisul, sur-roşcat. Păsările tinere sunt pătate sur-negricios pe partea inferioară.

În Muzeul Regional din Timişoara se păstrează 12 exemplare colectate în Banat.

Sistematica. O sută şi nouăzeci de ciocănitori sure româneşti aveau penajul foarte constant. Între femelele bătrâne s'au găsit trei, care prezintă penaj de hibrizi şi au pene roşii pe creştet.

Dimensiunile lor medii sunt cele arătate în tabloul Nr. 11.

Aria geografică. Locueşte în cea mai mare parte a Europei, apoi în Sudul şi Estul Siberiei, în Manciuria, Coreea, Mongolia, China de Nord şi insula Jesso.

Răspândirea şi biologia. După ciocănitoarea pestriță mare, este cea mai răspândită şi mai frecventă ciocănitoare din țară. La noi, este o pasăre sedentară, ca toate

Fig. 76. — *Picus canus canus* Gm., ♀.
Ciocănitoare sură.
1:2,55 din mărimea naturală.

celelalte specii. Ea preferă pădurile cu frunziş, celor răşinoase; mai ales este frecventă în pădurile formate din plopi şi sălcii de-alungul malurilor Dunării.

TABLOUL Nr. 11

Sexul și etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
25 ♂ ad.	Max.	30	14,9	11,5	2,6	4,2
	Min.	27,8	14,4	11	2,5	4
25 ♀ ad.	Max.	28	14,5	11,4	2,6	4,1
	Min.	26,7	14,2	10,5	2,5	3,7

Scorburile care îi servesc drept culcuş, ea le caută adesea înainte de apusul soarelui, mai ales în zilele înourate şi ceţoase.

Ciocănitul ei ca de tobă, care se zice că ar putea fi auzit numai în primăvară, s'a auzit în repetate ori şi în zilele frumoase, însorite, de toamnă.

C u i b ă r i t u l. Pasăre clocitoare foarte frecventă la noi, mai ales în pădurile dela deal. Despre cuibăritul ei au publicat lucrări excelente consilierii silvici KURT LOOS, H. HOCKE şi alţii.

Dimensiunile dela treizeci şi unu de ouă colectate sunt în medie: 27,6×21,2 mm.

Cuibarul — care constă din cinci până la şase ouă rar, din şapte — de obicei este complet în prima jumătate a lui Mai. Puii ajung să sboare pe la mijlocul lui Iunie; prima observaţie, la 12 Iunie.

H r a n a. In stomacurile cercetate s'au găsit furnici, mai mult ca jumătate din conţinut; ele constitue hrana principală, cel puţin vara. De altfel s'au găsit şi resturi din mai toate ordinele de insecte, mai cu seamă din acelea în stadiu de desvoltare.

184. **Dryobates major pinetorum** (Brehm)

Ciocănitoare pestriţă mare (fig. 77)

Consideraţiuni generale. Dintre toate ciocănitoarele, ciocănitoarea pestriţă mare prezintă un interes deosebit; chiar şi numai pentrucă, în urma răspândirii sale întinse, se împarte firesc în mai multe forme.

Ca la multe alte specii de păsări din ţara noastră, şi la ciocănitoarea pestriţă mare, dintr'o formă originară se despart mai multe altele, care converg către aceasta; astfel că, înafară de păsările tipice, se ivesc şi forme intermediare.

In special, cea mai răspândită formă ce se întâlneşte, este cea tipică *Picus major*, de asemenea şi exemplare intermediare, cu analogie atât la *Picus major Poeltzami* (mai ales în Dobrogea) cât şi la *Picus major cissa* (în Nordul Moldovei); în plus, se iveşte în Dobrogea şi *Picus major syriacus* Hempr. et Ehrb.

1766 *Picus major* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 176.
1816 *Dendrocopus major*, Koch, Syst. Bayer. Zool., t. I, p. 72.
1828 *Dryobates major* Boie, Isis, p. 326.
1831 *Picus pinetorum, Picus pityopicus, Picus frondium, Picus montanus*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 187—189.
1854 *Picus brevirostris*, Reichenb., Seans Picinae, p. 365, Tab. DCXXXIII, fig. 4212.
1854 *Picus alpestris* Reichenbach, Handb. spec. Orn., scansores, p. 365.
1854 *Picus mesospilus* Reichenbach, l. c., p. 365.
1855 *Picus leucorum, Picus sordidus* Brehm, Vogelf., p. 69.
1891 *Picus major* L., Friwaldszky, Aves Hung., p. 106.
1899 *Dendrocopus major* L. 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 473.
1899—1903 *Dendrocopus major* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 191.
1906 *Dendrocopus major tennuirostris* Buturlin, Isis, p. 412.
1910 *Picus major* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 381.
1919 *Dryobates major bulgarensis* Gengler, Balkanvögel, p. 139.
1912—1921 *Dryobates major pinetorum* (Brehm) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 902; 1921—22, t. III, p. 2185; 1932, t. IV, p. 364.

Numiri româneşti: Ciocănitoare pestriţă mare, Ciocănitoare pestriţă, Vârdoaică roşie, Bocănitoare, Ghionoaie, Geonoaie, Ciocănitoare roşie, Sfârcioc (! ?), Sfârdaică.

Numiri străine: Rus.: *Diatel obîcnovenîi;* Germ.: *Grosser Buntspecht, Grosser Rotspecht;* Franc.: *Pic varié, Pic épeiche, Epiche;* Ital.: *Picchio vario maggiore, Pico rosso maggiore;* Engl.: *Graat spotted Woodpecker, Pied Woodpecker;* Ung.: *Nagy fakopáncs, Nagy tarkaharkály.*

Caracterele speciei. Fruntea e.te brun-gălbui-albicioasă; creştetul, negru lucitor. Dela baza mandibulei pleacă o bandă de aceeaşi coloare, care, mărginind partea inferioară a obrajilor şi îmbinându-se pe cerbice cu o bandă alungită de pe grumazul posterior, devine pe laturile gâtului mai lată. Pe guşă se bifurcă spre piept într'o fâşie semilunară, care însă nu ajunge până la mijlocul pieptului. Obrajii şi regiunea auriculară, albe sau brun-albicioase. Toată partea superioară este intens neagră, bătând în vănăt sau în negru de corb, după localităţi. Pe umeri se află o pată mare de un alb curat. Aripile au, de obicei, cinci benzi albe, care sunt formate din petele care se află pe steagul extern al remigelor. Pe ceafă se găseşte o bandă transversală lată, de o coloare carminie, vie; femelelor le lipseşte această bandă. Coada este neagră. Rectricele externe sunt bandate cu alb. Partea inferioară este alb-albăstruie. Tectricele subcodale şi cele din regiunea anală, roşu-carminii. Ciocul negru, pe partea nferioară albăstrui. Picioarele negre, la marginea scutişoarelor devenind albi-

Fig. 77. — *Dryobales major pinetorum* (Brehm)
Ciocănitoare pestriță mare.
1 : 2,87 din mărimea naturală.

cioase. Irisul, brun-roşcat. Păsările tinere sunt colorate la fel cu adulţii, însă au creştetul roşu-carminiu, atât masculii cât şi femelele.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează 15 bucăţi colectate în Banat.

Sistematica. Ca şi din alte specii de păsări, care înclină puternic spre variaţiuni, DOMBROWSKI a colectat şi din aceasta un număr mare de exemplare. Numărul de *Picus major* cercetat de DOMBROWSKI trece de patru sute, dintre care, la prelucrarea manualului său, mai avea o sută optzeci şi patru de exemplare şi anume: cincizeci şi şapte de masculi adulţi, şasezeci şi cinci de femele adulte, douăsprezece în penaj de transiţie, treizeci şi unu în penaj tânăr şi nouăsprezece în penaj de cuib.

Mai mult ca jumătate dintre ciocănitoarele pestriţe mari din R.P.R. seamănă cu cele din Europa centrală şi anume, partea inferioară a corpului le este alb-murdară, banda albă de pe frunte are o nuanţă pronunţată ruginiu-gălbuie. Distribuţia negrului pe cap, grumaz şi piept pare foarte constantă. La variaţie mai mare este supusă coloarea albă de pe aripi şi coadă, atât după etate cât şi individual. Benzile albe de pe aripi sunt când numai şase, când iarăşi şapte, dintre care însă numai cinci se întind pe ambele steaguri, iar una până la două sunt aparente numai pe steagul extern. In penajul de cuib, ultima bandă se întinde pe vârful penelor, peste ambele steaguri. Banda frontală albă este lată, de obicei de 0,8 cm. Cea roşie de pe ceafă, la masculii adulţi, este de 1,1—1,4 cm.

Lungimea şi tăria ciocului este foarte diferită şi depinde în ce păduri trăieşte pasărea. Este clar că ciocănitoarele din pădurile de stejar vor avea un cioc mai scurt şi mai puternic decât acelea care locuesc în regiuni unde esenţa dominantă este plopul şi salcia, şi unde ciocurile sunt mai lungi şi mai slabe; aşa dar, la stabilirea de caractere ale unei subspecii, dimensiunile ciocurilor la ciocănitori nu au nicio valoare.

Cinci exemplare, şi anume toţi masculi adulţi, prezintă mari asemănări cu *Picus major syriacus*, întru cât — mai ales la unul împuşcat la 25 Mai 1906, lângă Balta Neagră — se observă o bandă roşie bine pronunţată, pe piept, pe când ceilalţi patru au numai câteva pene roşii pe piept.

Cele mai interesante exemplare însă, sunt acelea care se aseamănă aproape perfect cu cele din Caucaz. *Picus major poelzami* are anume partea inferioară brun-humoasă, cum este ciocolata, coloare care se observă, nuanţată, şi pe părţile penelor albe de pe cap şi spate.

DOMBROWSKI discută în chip mai amănunţit câteva din aceste păsări:

« Mascul adult (tipic), împuşcat lângă Parachioi în Dobrogea la 19 Octombrie 1903. Toată partea inferioară, inclusiv gâtul, este brun-humoasă, coloare care se mai întunecă puţin pe piept şi pe flancuri. Toate partidele de pene albe

de pe cap şi grumaz, precum şi penele de pe umeri, sunt puternic umbrite cu un brun-humos; banda frontală este mai întâi intens brună de coloarea ciocolatei, trecând apoi în galben-albicios. Vârfurile rectricelor, în deosebi ale celei de a treia şi de a patra, sunt puternic suflate cu galben-ruginiu, iar tectricele subcodale cu roşu-roz intens. Banda roşie de pe ceafă este lată de 12 mm.

Mascul adult (tipic), împuşcat lângă Oltina, la 17 Februarie 1904. Foarte asemănător la colorit cu cel descris mai sus, numai că tonalitatea humoasă de pe partea inferioară este în general ceva mai deschisă; în schimb pe piept este mai intensă, şi bate în brun-ruginiu; banda frontală este de un brun uniform, de coloarea ciocolatei.

Mascul adult (intermediar), împuşcat la Căldăruşani, la 4 Decembrie 1904. Partea inferioară, cu excepţia pieptului, brun-ruginie, ca la *major-tipicus*. Banda frontală, mai întâi brună, cum este ciocolata, se termină bătând în alb-gălbui. Tectricele subcodale, roşii; de aceeaşi coloare ca la *major tipicus*.

Femelă adultă (tipică), împuşcată la 21 Noembrie 1904, lângă Corvin în Dobrogea. Partea inferioară este colorată ca la Nr. 3; pe piept însă, foarte intens roşu-ruginiu. Penele albe de pe umeri sunt puternic suflate cu brun-humos. Banda frontală, lată de 0,9 cm şi foarte intens brună, ca de ciocolată. Tectricele subcodale roşu-roze.

Femelă adultă (intermediară), împuşcată la 14 Martie 1905, lângă Rejep-Cuius, în Dobrogea. Asemănătoare cu *major*, cu excepţia gâtului şi a pieptului anterior; acesta din urmă este colorat brun cum e ciocolata şi diferă mult de cealaltă parte, inferioară, care este albă murdar.

Banda frontală este pe jumătate brun-ruginie închis, iar în rest galben-ruginie.

Femelă în penaj de transiţie, împuşcată la 19 Septembrie 1904, lângă Oltina, în Dobrogea. Toată partea de dedesubt este uniform brun-humoasă. Toate partidele albe de pe cap, grumaz şi umeri sunt suflate uşor cu brun-humos. Pe partea superioară a capului mai sunt câteva pene roşii din penajul tânăr. Banda frontală brun-humoasă este palidă. Tectricele subcodale, roşu-roze.

Mascul tânăr (tipic), împuşcat lângă Oltina, în Dobrogea, la 25 Iulie 1905. Toată partea inferioară este brun-humoasă; gâtul, pieptul şi mijlocul pântecului, intens brune, ca ciocolata, spre capăt bătând în alb-gălbui ».

La păsările bătrâne, năpârlirea începe îndată după terminarea cuibăritului şi este terminată în Octombrie. Cele tinere încep încă din August sau la începutul lui Septembrie cu schimbarea penajului tânăr în cel adult şi sfârşesc complet năpârlirea abia la sfârşitul lui Octombrie.

Măsurile dela *Picus major* tipică (în medie) date de DOMBROWSKI, sunt arătate în tabloul Nr. 12.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează mai multe exemplare din forma aceasta, dintre care amintesc în special o femelă adultă, care prezintă o anomalie curioasă la cioc. Acesta este întocmai ca la păsările numite forfecuţe, adică încrucişat. Mandibula, trecând spre stânga, cam pe la mijlocul maxila-

TABLOUL Nr. 12

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
25 ♂ ad.	Max.	26	14,5	10,6	2,1	3
	Min.	23,4	13,5	9,3	2	2
25 ♀ ad.	Max.	25	14,4	10,5	2,1	2,9
	Min.	23	13,2	9,3	2	2

Măsurile dela *Picus major poelzami ?* (în medie), în tabloul Nr. 13.

TABLOUL Nr. 13

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
7 ♂ ad.	Max.	25,6	14,4	10,5	2,1	2,8
	Min.	23,6	13,7	9,4	2	2
6 ♀ ad.	Max.	25,4	14,4	10,4	2,1	2,9
	Min.	23,6	13,5	9,4	2	2

rului, are lungimea de 24 mm; maxilarul, tot 24 mm; distanţa între vârfurile ciocului este de 6,4 mm. Coloritul, de tipul «poelzami» al lui DOMBROWSKI.

Cu tot defectul acestui organ foarte important pentru ciocănitori, exemplarul acesta era bine desvoltat, atât ca dimensiuni cât şi în greutate, deci nu a dus lipsă în ce priveşte procurarea hranei.

A r i a g e o g r a f i c ă. Este răspândită prin toată Europa şi într'o mare parte din Asia.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Cea mai răspândită şi mai frecventă ciocănitoare la noi este ciocănitoarea pestriţă mare; ea populează toate pădurile ţării şi mai ales este nume-

roasă în zăvoaiele Dunării. Aici este pasăre sedentară, nu pasăre vagabondă ca în unele regiuni din Europa centrală; perechile rămân tot anul în apropierea cuibului lor, numai tinerii hoinăresc mai departe. Ciocăneşte de asemenea, deşi mai rar, şi în Octombrie şi Noembrie.

C u i b ă r i t u l. Locueşte adesea în pădurile cu frunziş. Cuibarul este complet dela sfârşitul lui Aprilie sau începutul lui Mai şi constă de obicei din patru până la cinci ouă, mai rar chiar din şase; într'un caz, chiar din şapte ouă. In Germania se găseşte mai ales în pădurile de conifere. Patruzeci şi patru de ouă, măsurate, au avut în medie dimensiunile: 25,5×19,2 mm. Puii abia ieşiţi din ouă sunt golaşi. Ajung sburători la mijlocul lui Iunie.

H r a n a. Inafară de insecte în toate stadiile de desvoltare, stomacurile cercetate mai cuprind încă diferite seminţe de conifere şi foioase, alune şi nuci. Hrană vegetală culeg mai ales toamna şi iarna.

185. **Dryobates major candidus** Stres.

Ciocănitoare pestriţă candidă

1919 *Dryobates major candidus* Stresemann, Anz. Orn. Gesell. Bayern, 2, p. 10.
1921—22 *Dryobates major candidus* Stres., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. III p. 2186.

Această subspecie, în general, este ceva mai mică decât *D. m. pinetorum*, dar are şi ea ciocul svelt şi alungit. Exemplare cu partea inferioară albă sunt destul de dese. Aripa la exemplarele adulte este de 128—136 mm (după STRESEMANN).

STRESEMANN o consideră cu aria de răspândire în ţara noastră şi probabil se întâlneşte şi în Sudul Rusiei şi în Caucazul de Nord.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează un singur exemplar, colectat în Dobrogea.

186. **Dryobates major major** (L.)

Ciocănitoare pestriţă mare estică

1826 *Picus cissa Pall.*, Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 412.
1851 *Picus major* (nec Linné), Middend., Sib. Reise. Zool., p. 132.
1883 *Picus major camtschaticus* Dyb. et Tacz., Bull. S. Zool. Fr.
1884 *Dendrocopus purus* Stejn., Auk., p. 35.
1885 *Dryobates purus* Stejn., Bull. U.S.N., Nr. 29, p. 230.
1890 *Dendrocopus cissa* Hargitt, Cat. B. Br. Mus., t. XVIII, p. 214.
1899 *Dendrocopus major cissa* Pall., St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 473.
1899—1903 *Dendrocopus cissa* (Pall.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 193.
1910 *Picus major cissa* Pallas, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 386.
1912—21 *Dryobates major major* (L.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 901.

Această specie, sinonimată de DOMBROWSKI, este considerată astăzi ca subspecie veritabilă, întâlnită în Camciatca şi în Insulele Bering; exemplare aparţinând ei se păstrează în Muzeul din Leningrad.

N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Diatel obîcnovenîi;* Germ.: *Grosser Buntspecht (nördische Form)*; Franc.: *Pic épeiche*; Ital.: *Picchio rosso maggiore*; Engl.: *Great spotted-Woodpecker* (partim); Ung.: *Keleti tarkaharkály.*

C a r a c t e r e l e s u b s p e c i e i. Ciocănitoarea pestriţă estică se deosebeşte de ciocănitoarea noastră pestriţă, mai ales prin partea inferioară, mai curat albă; OLPHE GALIIARD dă drept caractere: coloraţie mai vie, banda frontală şi cea roşie cervicală mai late la masculi; ciocul mai scurt.

S i s t e m a t i c a. Dintre ciocănitorile pestriţe mari, care se întâlnesc la noi în ţară, această formă este cea mai rară, deoarece din numărul mare de exemplare ce poseda DOMBROWSKI, s'au găsit numai treizeci şi opt tipice şi anume, douăzeci şi trei masculi adulţi, treisprezece femele adulte şi două în penaj tânăr. Exemplarele de *cissa* au, aproape toate, partea inferioară curat albă; numai la unele, albul abia bate puţin în cenuşiu. Roşul de pe tectricele subcodale apare ca foarte intens, cel mai intens dintre toate formele cunoscute. Urmează aici dimensiunile în medie dela optsprezece exemplare, date de DOMBROWSKI:

Picus major cissa

TABLOUL Nr. 14

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
8 ♂ ad.	Max.	25,7	14,4	10,4	2,1	2,8
	Min.	23,5	13,6	9,3	2	2
10 ♀ ad.	Max.	14,5	14,5	10,4	2,1	2,8
	Min.	23,4	13,7	9,4	2	2

A r i a g e o g r a f i c ă. Locueşte în Nord-Estul U.R.S.S. (Siberia), până în Camciatca; identificată de MADARÁSZ şi pentru Ungaria.

R ă s p â n d i r e a. După cum se poate vedea din numărul mic al exemplarelor pe care le-a colectat DOMBROWSKI, această formă este destul de rară; ele provin toate din Carpaţi sau din Nordul Moldovei.

I. MADARÁSZ înşiră exemplarele păstrare în Muzeul Naţional din Budapesta, colectate în următoarele localităţi din Transilvania: Aiud, Făgăraş, Sarmăşag şi Cunţa, în tota treisprezese exemplare, precum şi o femelă din Cuvin (Iugoslavia).

187. **Dryobates syriacus balcanicus** Gengl. et Stres.

Ciocănitoare pestriţă urbană (fig. 78)

1833 *Dryobates syriacus* (Hempr. et Ehrnb.), Symb. Phys. Aves, Fol. r.
1894 *Dendrocopus (Picus) syriacus* Hempr. et Ehrb., O. Reiser, Ornis Balcanica, p. 99.
1919 *Dryobates major balcanicus* Gengl. et Stres., Anz. Orn. Ges. Bayern, t. I, p. 2.
1920 *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. et Stres., 1919, t. I, Gengler, Balkanvögel, p. 140.
1920 *Dryobates major balcanicus* Gengl. et Stres. E. Stresemann, Avifauna Macedonia, p. 204.
1921—1922 *Dryobates major balcanicus* Gengl. et Stres. E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. III, p. 2185, *Dryobates syriacus balcanicus*, 1932—1938, t. IV, p. 367.
1933 *Dryobates syriacus romanicus* I. Cătuneanu, Notationes biologicae, t. I, fasc. 3, p. 85.

Numiri româneşti: Ciocănitoare pestriţă urbană, Ciocănitoare balcanică, Ciocănitoare siriacă.

Numiri străine: Germ.: *Balkan-Blutspecht*, *Balkanspecht*; Ung.: *Balkáni nagy tarka harkály*.

Caracterele speciei. După afirmaţiile lui GENGLER şi HARTERT, suntem şi noi de părere a considera ca aparţinând speciei *D. major* formele, care au banda conjunctivă din dosul regiunii auriculare până la cerbice, despărţind albul în două zone, iar pe cele ce nu posedă această bandă, ca aparţinând speciei *D. syriacus*. In ţara noastră se întâlnesc exemplare din ambele specii; totuşi unii cercetători consideră şi exemplarele fără bandă ca aparţinând speciei *D. major* In Balcani (R. P. Română, R. P. Ungară şi Iugoslavia), exemplarele care nu posedă această bandă le consider ca aparţinând speciei *Dryobates syriacus*. Pentru aceste ţări, GENGLER şi STRESEMANN consideră o subspecie aparte *D. s. balcanicus*, iar CĂTUNEANU pentru exemplarele din fauna noastră din Estul şi Nordul Munteniei, subspecia *D. s. romanicus*.

Dăm în cele ce urmează caracterele acestei subspecii.

Ea se deosebeşte de formele *D. major* prin aceea că banda neagră conjunctivă din dosul regiunii auriculare lipseşte şi, deci, cele două câmpuri albe se unesc într'unul singur, coloarea albă mergând paralel cu cea neagră pe laturile grumazului, pornind dela baza laterală a mandibulei şi trecând pe sub partea inferioară a obrajilor, de-a-lungul gâtului şi guşei şi lăţindu-se mereu, până la laturile pieptului superior (fig. 78).

Ciocul este mai svelt şi mai întins. Scapularele sunt albe; benzile de pe remige, late; traversând în continuare ambele steaguri, pe când la *major* aceste benzi sunt întrerupte pe steagul intern lângă rahis. Roşul de pe tectricele anale şi subcodale este mai deschis, mai mult roz, până la roz deschis; pe pântece este numai

Fig. 78. — *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. et Stres., ♂♀ juv.
Ciocănitoare pestriță urbană.
1 : 2,73 din mărimea naturală.

puțin şi spălăcit. Rectricele negre; perechea externă are vârfuri albe înguste şi una până la două benzi albe subapicale apropiate, pe ambele steaguri sau numai pe cel extern. Partea de dedesubt albă murdar, cu o nuanță brunatică. Pe flancuri şi gambe este mai mult sau mai puțin striată longitudinal, de-a-lungul rahiselor, cu negru sau brun negricios, şi uneori cu benzi mai mult sau mai puțin aparente, albicioase, amintind prin aceasta *D. s. tipicus*. Perii nazali albi sau alb-gălbui. Fruntea brunatic-albicioasă la baza ciocului, trecând spre creştet în alb-gălbui murdar. Partea superioară de un negru mat, masculii prezentând pe ceafă o bandă transversală roşu-carminie, lată de 8—12 mm. Femela este la fel cu masculul, dar negrul ceva mai palid, în deosebi pe remige, lipsind banda roşie de pe ceafă. Păsările tinere sunt roşii pe partea anterioară a capului; partea posterioară e neagră. Partea anterioară a pieptului are de cele mai multe ori o bandă roşu deschis, mai mult sau mai puțin lată şi mai mult sau mai puțin pronunțată. Coada are 12 rectrice, care sunt de coloare neagră, pe partea inferioară cu o nuanță brunatică, întunecată.

S i s t e m a t i c a. După STRESEMANN, având în vedere penajul alb de pe rectrice, există trei tipuri de *D. syriacus balcanicus* şi anume: I. Atât pe steagul extern cât şi pe cel intern al perechii externe a rectricelor, o pată apicală albă; înafară de aceasta, încă una apropiată, pe steagul extern; II, la fel ca tip I; are şi pe steagul intern o pată albă mai mult sau mai puțin vizibilă; III, ca şi tip II; are însă în apropiere de a doua pereche de pete, încă o pată albă, mai mult sau mai puțin vizibilă, pe steagul extern. I. GRESCHIK[1]) se ocupă în mod critic cu exemplarele (în număr de 11; 5♂, 6♀), din Muzeul Maghiar din Budapesta, amintind că acestea aparțin tuturor celor trei tipuri descrise de STRESEMANN; în plus, autorul consideră un al patrulea tip, care prezintă petajul alb şi pe rectricea a cincea (imediat următoare celei extreme), ca la tipul III al lui STRESEMANN.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează douăzeci de exemplare şi anume: 9 masculi adulți, 6 femele adulte, 2 femele mijlocii şi 4 tinere. Intre acestea se găsesc toate tipurile descrise de STRESEMANN şi GRESCHIK.

Primul exemplar capturat în Ungaria (la 10.XI.1928, în Bacika) este amintit de către N. VASVÁRI[2]) ca aparținând acestei specii. In țara noastră, primele date le publică I. CĂTUNEANU, sub denumirea de *D. s. romanicus* în 1933, din Estul şi Nordul Munteniei.

Totuşi, primele indicații referitor la această formă le dă DOMBROWSKI[3]), considerând câteva exemplare mult asemănătoare cu *D. m. syriacus*, împuşcate

---

[1]) A *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. et Stres., elafordulása és fészkelése a Magy. Alf. Kocsag. Budapest, 1936—1938, t. IX—XI, p. 84—93.

[2]) VASVÁRI M., *Uj harkály a Magyar Faunában* (O ciocănitoare nouă pentru fauna ungară). Allattani Közl., Budapest, 1930, t. XXVII, fasc. 1—2, p. 93—96.

[3]) L. c., p. 383.

în împrejurimile oraşului Bucureşti, fără a avea curajul a le considera *Syriacus tipicus* sau o subspecie a acesteia.

Dau aici măsurile a 12 exemplare colectate în Banat şi care se păstrează în Muzeul din Timişoara (tabloul Nr. 15).

TABLOUL Nr. 15

Nr. crt.	Genul	Timpul colectării	Localitatea capturării	Lungimea totală mm	Lungimea aripii mm	Lungimea cozii mm	Lungimea tarsului mm	Lungimea deget. mijl. mm	Lungimea policarului mm	Lungimea ciocului mm	Anvergura mm	Greutatea g
1	♂ ad.	8.VI. 1937	Timişoara	243	135	95	21	17	—	30	410	77
4	♀ ad.	8.VI. 1937	Timişoara	240	130	90	21	16	—	30	415	70
11	♂ pull.	13.VI. 1937	Timişoara	228	122	85	23	14	6	24	395	—
12	♀ pull.	13.VI. 1937	Timişoara	220	118	76	21	11	6,5	23	385	—
9	♀ juv.	20.X. 1937	Timişoara	240	131	94	22	14	7	28	415	57
10	♀ juv.	31.I. 1938	Timişoara	225	132	94	21	15	6	28	410	67
5	♀ ad.	17.IX. 1938	Ciavoş	235	130	97	20	14	7	27	405	70
3	♂ ad.	17.IX. 1938	Ciavoş	248	135	96	21	15	6,5	27	425	80
2	♂ ad.	11.VI. 1939	Biled	250	130	91	23	13	6	31	420	79
6	♀ ad.	25.VI. 1939	Satchinez	250	130	95	20	14	7	27	410	73,5
7	♀ ad.	4.XI. 1939	Cebza	—	127	86	17	—	—	24	—	—
8	♀ ad.	19.XI. 1939	Gruiu (J. Ilf.)	—	132	92	19	—	—	26	—	—

A r i a   g e o g r a f i c ă. După cercetările mai recente, această subspecie se găseşte azi în R.P.R., R. P. Bulgaria, Macedonia, Iugoslavia şi R. P. Ungară; dar aceste cercetări continuă încă, în această direcţie.

R ă s p â n d i r e a   ş i   b i o l o g i a. Este curios că această subspecie a trezit abia în ultimii ani interesul ornitologilor din Sud-Estul european, aceştia identificând-o în ritm accelerat în diferite ţări şi regiuni. Noi ne explicăm acest lucru în felul următor: ciocănitoarea pestriţă urbană, după cum am numit-o noi, este o pasăre sedentară, care vieţueşte în apropierea şi chiar între aşezămintele omeneşti dela şes şi regiuni deluroase, ba chiar şi în centrul oraşelor mari, ca bunăoară Timişoara, fără a manifesta vreo sfială sau frică de cele ce se întâmplă în jurul ei; aceasta spre deosebire de ciocănitoarea pestriţă mare, care cloceşte în apropierea localităţilor omeneşti, dar trăieşte şi cuibăreşte exclusiv în păduri, sau cel mai mult în parcuri liniştite, vechi şi mari; numai rar, toamna şi iarna, străbate şi în grădini mai mari din unele localităţi.

Cum însă în centrele locuite nu este permis să se tragă cu puşca, această pasăre a fost părăsită, şi s'a renunţat a se folosi arme mai mari pentru a o vâna, în convingerea că poate fi împuşcată fără vreun risc, înafară de acele centre. Din pricina micilor deosebri de caracter nu a fost recunoscută dela distanţă. Acesta a fost cazul, cel puţin la mine, până în primăvara anului 1937, când o pereche a început să-şi cioplească scorbura de cuibărit într'un plop piramidal, decapitat cu cîţiva ani în urmă, în faţa ferestrei din spre curte a locuinţei mele, la distanţă de abia 6 m. Am avut astfel prilejul să le observ mai liniştit şi mai amănunţit în tot timpul cuibăritului, dela început până la sfârşit. Această des-

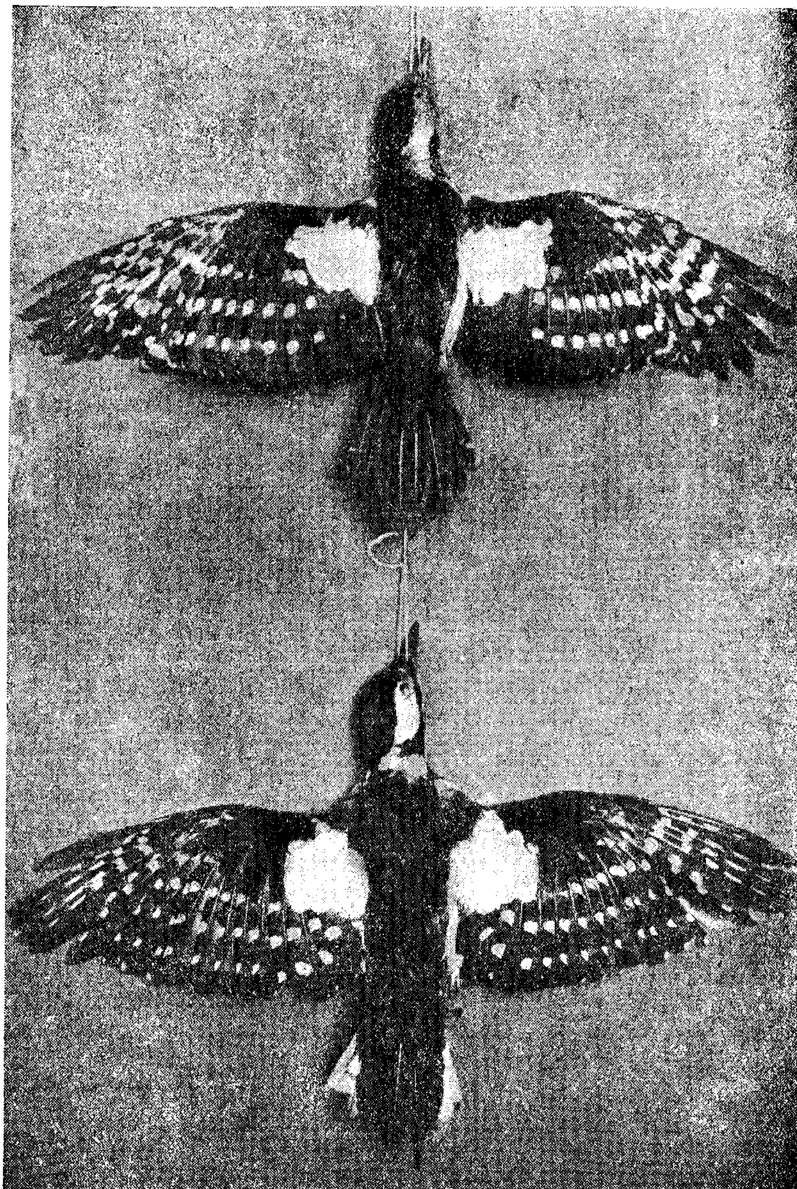

Fig. 79. — *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. et Stres. Ciocănitoarea pestriță urbană și *Dryobates major pinetorum* Brehm. Ciocănitoare pestriță mare.

coperire o datorez soției mele, care m'a făcut atent asupra acestui foarte interesant și neașteptat oaspete din curtea noastră, dându-mi imbold și pentru alte cercetări mai minuțioase. Rezultatul a fost surprinzător, întru cât de atunci am putut identifica această ciocănitoare în diferite localități din Banat și Crișana, în nenumărate cazuri. Toate aceste observații au confirmat cele spuse mai sus și anume că această subspecie trebue căutată numai în interiorul localităților unde este sedentară și cuibărește. Am găsit-o în Timișoara, Satchinez, Biled, Ciavoș Cebza, Pâncota, Lipova, Vârșeț (Jugoslavia), în jurul orașului București (Gruiu), colectată de S. PAȘCOVSCHI și observată de el și în Dobrogea de Sud.

Am găsit-o și împreună cu *D. major*, fără a fi observat încrucișări între aceste forme, măcar că aria uneia străbate pe a celeilalte. In figura 79 se poate vedea *D. s. balcanicus* (cel de sus) și *D. m. pinetorum* (cel de jos), care, ambele, au fost împușcate pe același plop piramidal, de lângă parcul conacului din comuna Ciavoș (granița de Vest a țării) la 17.IX.1938. Acesta din urmă (♀) are pe creștet câteva pene roșii. Pasărea a fost observată de foarte multe ori, în diferite locuri, și de către asistentul Muzeului Regional, E. NADRA, și alții. Azi avem în Muzeul Regional din Timișoara 20 de exemplare.

C u i b ă r i t u l. Precum am amintit mai sus, ciocănitoarea pestriță urbană cuibărește în apropierea caselor, în diferiți copaci bătrâni de prin curți și grădini, duzi, nuci, plopi piramidali, platani și pomi fructiferi. Primul cuibărit l-am observat la mine în curte, într'un plop piramidal intrat în uscăciune, și voi da în rezumat observațiile mele mai interesante, culese în timp de două luni.

Ciocănitoarele au ales acel plop drept loc de cuibărit, în primele zile ale lui Aprilie 1937, sau poate chiar mai înainte cu câteva zile. Cu toate că la o distanță de 2—3 m dela copac — atât la mine în curte, cât și în casa vecină, despărțită de a mea numai printr'un gard de scânduri — era mișcare toată ziua, masculul era la lucru, ciocănind și dăltuind la scorbura începută, și numai cu mici întreruperi pentru a se alimenta; sau, dacă vreo persoană din cele două curți se oprea în apropierea copacului, atunci el înceta lucrarea, sburând mai în spre grădină, ca după puțin timp să continue lucrul. In acest timp, femela ședea pe o cracă uscată din vârful copacului, strigând sau stând de veghe, sau hoinărind prin grădinile vecine după hrană. Rareori se prezenta și ea la lucru, mai mult însă pentru a controla, ca după câteva minute să plece iarăși. Cioplirea sau mai bine zis construirea scorburii a fost executată numai de mascul, iar așchiile au fost aruncate jos, sub copac. Cum după două săptămâni, lucrarea păru terminată, iar femela intra peste zi mai deseori în scorbură, și uneori petrecea mai multe minute în ea, atunci de obicei masculul ieșea afară și se îndepărta, probabil ca să se alimenteze. In ultimele zile de lucru, scorbura nu mai era părăsită de ambele păsări deodată, căci vrăbiile de casă pândeau mereu momentul să intre în scorbură — cu fire de pai sau alt material de cuibărit, ca s'o ocupe pentru ele. Certurile pe această temă între locatari și uzurpatori nu erau rare. In a treia decadă a lui Aprilie, femela clocea deja ouăle, iar pe la începutul lui Mai păsările cărau mâncare pentru pui, a căror voce se auzea când părinții intrau cu mâncarea în cioc.

La 30 Mai am încercat să observ mai cu amănuntul cum se face alimentarea puilor de către păsările adulte și anume, în ce raport și în ce cantitate, notând totul, dela ora 15,8 până la 17,10 minute. Timpul era frumos, cu puțin vânt.

In acest răstimp de două ore, masculul s'a prezentat la cuib de 11 ori cu mâncare (în total 5 fluturi, 8 omizi, 8—10 viermi şi 2 larve mai mari), iar femela de 6 ori (în total 15—16 omizi şi 1 larvă mare; între omizi erau şi vreo 5—6 păroase). Am putut constata cu certitudine că masculul căra mâncare aproape dublu cât femela, în acelaşi interval de timp, şi că în orele de dimineaţă hrănirea puilor se făcea în mod mai intens.

La 4.VI se iveşte primul pui, scoţând capul afară pe la intrare şi privind curios la ce se petrece în jos şi în jur, iar în interior se aude mereu piuitul celorlalţi pui. La 8.VI, înainte de a încerca să părăsească cuibul, am împuşcat ambele păsări adulte şi am tăiat craca cu cuibul şi cu puii (cinci la număr) pe care apoi i-am ţinut în captivitate.

Am făcut acest act de ingratitudine faţă de aceşti drăgălaşi musafiri, care mi-au dat cel mai bun prilej de a le observa toată biologia în cel mai comod chip, o mărturisesc, cu durerea în suflet. Dar ştiind că am să părăsesc în curând acest imobil, şi că în ştiinţă se cer probe şi documente precise, « mi-am luat inima în dinţi » şi i-am sacrificat pentru ştiinţă. Figura 78 reprezintă cuibul originar împreună cu familia.

Cu toată îngrijirea dată de soţia mea, din zori şi până în noapte, acestor « adoptaţi », numai doi (♀♀) au putut fi crescuţi până la prima năpârlire, dar şi aceşti doi pui — în urma evacuării imobilului şi a lipsei de supraveghere continuă — au pierit. Femela tânără la 20.X.1937, iar cealaltă femelă la 31.I.1938. Pisici hoinare le turburau liniştea deseori, atât ziua cât mai cu seamă noaptea.

Un alt cuib l-am cercetat în comuna Biled din Banat la 14.V.1939; se găsea într'un dud mai bătrân, din curtea unui ţăran vânător. Dudul era situat între 3 clădiri din curte, foarte apropiate, aşa că crengile dudului umbreau cu extremităţile lor toate cele trei clădiri ale gospodăriei, iar în curte, sub dud, era multă mişcare peste zi. Cuibul, cu ieşirea tocmai spre curte, era la 6 m altitudine, şi adăpostea deja puii. L-am văzut din nou la 21.V, pe timp ploios şi răcoros; cu toate acestea, păsările bătrâne cărau hrană la pui, în deosebi fluturi albi *(Aporia crataegi)* câte 2—3, chiar şi 4 bucăţi deodată. Şi aici am constatat faptul că masculul hrăneşte puii mai mult decât femela; până ce femela venea odată, masculul se prezenta de două şi de trei ori la cuib cu mâncare. La 11.VI, puii se pregăteau tocmai să sboare din cuib. Dela acest cuib am capturat masculul adult şi un pui, lăsându-i pe ceilalţi liberi. In acel dud se mai găseau — într'o cracă groasă, uscată complet — şi alte două găuri de cuiburi mai vechi, ca dovadă că aici au mai cuibărit, cu câţiva ani în urmă, asemenea ciocănitori.

La 25.VI.1939, am cercetat alt cuib de *D. s. balcanicus* la Satchinez în Banat, cuib care se afla de asemenea într'un dud din stradă, dinaintea unei case ţărăneşti, lângă un drum cu circulaţie foarte frecventă. Cuibul era la o înălţime de abia 4 m şi adăpostea pui, pe care păsările adulte îi hrăneau cu mult zel. Şi aici, în alţi duzi din apropiere, am mai găsit cuiburi vechi din alţi ani. Tot în aceeaşi zi am întâlnit o altă familie de *syriacus*, lângă clădirea gării, cu pui care sburau din cuib, şi din care am împuşcat 1♀.

In primăvara anului 1940, o pereche de *syriacus* şi-a făcut cuibul într'un copac la marginea trotuarului, într'o stradă din Timişoara, la o înălţime de 3,5 m, reuşind să-şi crească puii într'un loc cu mare circulaţie. Dintre multele obser-

vații pe care le-am făcut, am amintit numai acestea, pentru a arăta lipsa de frică față de om la aceste păsări. O putem deci con idera pe drept ca o pasăre domesticită, ca şi vrabia de casă, lucru afirmat şi prin observațiile mai recente din R. P. Ungară.

Hrana. Constă, primăvara şi vara, exclusiv din diferite insecte (omizi, viermi, larvele şi pupele acestora), iar toamna şi iarna, şi din vegetale.

188. **Dryobates leucotos leucotos** Bechst.

Ciocănitoare de munte

1802 *Picus leuconotus* Bechst., Orn. Taschenb., t. I, p. 66.
1803 *Picus leucotos* Bechst., Orn. Taschenb., t. I, p. 66 et Abb.
1805 *Picus leuconotus* Bechst., Naturg. Deutschl., t. II, p. 1034, pl. XXV.
1829 *Dendrodomas leuconotus* Kaup., Nat. Syst., p. 136.
1843 *Picus Hueberi* Brehm, Isis, p. 728—729.
1854 *Pipiricus leuconotus* Bonap., Consp. Vol. Zygod., Nr. 50, p. 8.
1855 *Picus polonicus* Brehm, Vogelf., p. 69.
1856 *Picus roseiventris* (nec. Brehm 1855) Brehm, Allg. D. Nat. Zeit, p. 462.
1866 *Picus cirris roseiventris* A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomen nudum!), p. 10.
— *Dendrocopus leuconotus* Menzb., Rev. Comp. Faun. Orn., Gouv. Mosc. et Toula.
1891 *Picus leuconotus* Bechst., I. Friwaldzsky, Aves. Hung., p. 106.
1899 *Dendrocopus leuconotus* (Bechst.) 1805, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 484.
1899—1903 *Dendrocopus leuconotus* (Bechst.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 195.
1907 *Dendrocopus leuconotus carpaticus* Buturlin, Mitteil. Kauk. Muz., t. III., 1, p. 62.
1910 *Picus leuconotus* Bechst., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 389.
1919 *Dryobates leucotos stechowi* Sachtleben, Verh. Orn. Gesell. Bayern, t. XIV, p. 181.
1912—21 *Dryobates leucotos leucotos* (Bechst.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 915; 1921—22, t. III, p. 2187; 1932, t. IV, p. 368.
1931 *Picus Cirris Pall.*, Zoogr. Rosso-Asi., partim, t. I, p. 410.

Numiri româneşti: Ciocănitoarea de munte, Ciocănitoare albă'n spate.

Numiri străine: Germ. *Weisspecht, Weissrückiger Specht*; Franc.: *Pic leuconote*; Ital.: *Picchio vario massimo*; Engl.: *White-backed Woodpecker*; Ung.: *Fehér-hátu harkály*

Caracterele speciei. Frâul şi fruntea sunt alb-gălbui; creştetul roşu, obrajii alb-gălbui: o dungă mică, neagră se află pe deasupra ochiului, dela colțul ochiului se întinde o dungă lată, neagră, pe după obraji, şi de aici spre partea posterioară a pieptului; alta asemănătoare se află după cerbice, spre partea posterioară a grumazului; partea superioară a spatelui este neagră, partea inferioară şi târtița sunt albe; tectricele supra-codale negre. Partea inferioară albă, spre pântece bătând în galben-brunatic; pe laturile pieptului sunt pete longitudinale, brun-negricioase; pântecele este roz-roşcat spălăcit-umbrit, tectricele

subcodale, de un roşu frumos. Aripile sunt negre, cu şase până la şapte benzi transversale albe, neregulate. Rectricele mijlocii sunt negre; perechea a două are vârful ruginiu-gălbui închis; celelalte pene au benzi transversale mai mult sau mai puţin deschise. Ciocul este hexagonal, colorat în albastru-plumburiu. Picioarele sunt plumburii închis. Irisul, brun-gălbui. Femelele au creştetul negru. Tinerii sunt coloraţi mai spălăcit, cu creştetul negru cu puncte roşii.

S i s t e m a t i c a. Seria de ciocănitori de munte româneşti, pe care le avea DOMBROWSKI, constă din douăzeci şi unu de exemplare, dintre care şaptesprezece sunt colectate din Carpaţi; restul de doi masculi şi trei femele au fost împuşcaţi în pădurile dela Nord de Bucureşti.

Toate exemplarele sunt tipice *leuconotus*, numai unul — un mascul împuşcat de DOMBROWSKI în Oltenia — prezintă transiţii către *leuconotus lilfordi*, întru cât spatele alb prezintă dungi negre, dar nu de aceeaşi lăţime ca la exemplarele tipice, aşa cum sunt câteva din Dobrogea.

TABLOUL Nr. 16

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
8 ♂ ad.	Max.	30	15,5	10	2,6	3,2
	Min.	27,8	14	9,5	2,3	3
7 ♀	Max.	29,5	15,4	9,7	2,5	3,2
	Min.	28	14,6	9,5	2,3	2,9

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează 11 exemplare din această specie şi anume: 3 ♂ adulţi, 1 ♂ tânăr şi 7 ♀ adulte; de asemenea se găseşte şi în colecţia lui A. Buda din Rea (Sibiu, Şcoala pedagogică).

A r i a g e o g r a f i c ă. In Europa de Nord şi centrală, Siberia, Mongolia şi Manciuria, precum şi în Coreea.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Pasăre sedentară obişnuită în Carpaţi, atât în pădurile de conifere cât şi de fag; iarna, unele exemplare — deşi mai rar — ajung şi în pădurile compacte de stejar dela şes.

C u i b ă r i t u l. Cloceşte exclusiv în Carpaţi şi anume în regiunile înalte.

H r a n a. Exemplarele dela care s'a putut cerceta conţinutul stomacal, prezentau numai resturi de insecte.

189. **Dryobates leucotos lilfordi** Sharpe et Dress.

Ciocănitoare Lilford

1844 *Picus leuconotus* (nec Bechst.) v. d. Mühle, Orn. Griechenl., p. 30.
1871 *Picus lilfordi* Sharpe et Dress. Ann. et Mag. Nat. Hist., p. 436.
1890 *Dendrocopus lilfordi*, Hargitt., Cat. Br. Mus., t. XVIII, p. 272.
1894 *Dendrocopus leuconotus lilfordi*, Reiser, Orn. Balc., t. II, p. 98.
1910 *Picus leuconotus lilfordi* Sharpe et Dress., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 391.
1912—21 *Dryobates leucotos lilfordi* (Sharpe et Dress.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 916; 1932, t. IV, p. 369.

Caracterele subspeciei. Această formă se deosebeşte de *leuconotus tipicus*, prin coloarea albă a părţii mijlocii şi posterioare a spatelui, care este traversat de dungi negre late. Creştetul este roşu intens. O. Reiser indică încă un caracter isbitor la această ciocănitoare grecească adultă şi anume: vie fiind, sau numai la puţin timp după împuşcare, coloarea de pe gât, guşă şi mijlocul pieptului anterior este aproape galbenă ca lămâia. Din păcate, această coloare pierde, încetul cu încetul din intensitate şi devine aproape albă la preparatele vechi. Desenul caracteristic al spatelui, pentru ciocănitoarea grecească, pare să difere puţin, după etate şi localitate, întru cât la indivizii mai tineri bandarea alb-negricioasă apare ştearsă, la alţii însă urcă foarte sus, pe partea superioară a spatelui.

Masculul foarte tânăr, împuşcat în Iulie la Saraievo, poartă următorul penaj: gâtul, grumazul şi mijlocul pieptului superior nu prezintă, nici în stare proaspătă, nici mai târziu, vreo urmă de coloraţie galbenă. Toate desenele întunecate de pe partea superioară şi inferioară sunt spălăcite; roşul de pe partea

TABLOUL Nr. 17

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm	Localitatea capturării	Timpul colectării
♂ ad.	30	14,7	11,7	2,5	4,2	Ţiganca-Taiţa, Tulcea	12.IV.1899
♀ ad.	28,5	14,4	10	2,5	4	Ţiganca-Taiţa, Tulcea	12.IV.1899
♂ ad.	—	14,5	10	—	4,2	Baba planina, Bulgaria	28.V.1893
♀ ad.	—	14,33	9,5	—	3,8	Bulgaria	—

inferioară se mărgineşte la o uşoară nuanţare pe tectricele subcodale care apar încă foarte pufoase şi nedesvoltate. In timp ce roşul de pe creştetul masculului adult este de un carmin intens printre penele cenuşii-sure, pe creştetul tinerelor se observă numai numeroase striuri fine, roşcat-cărămizii, pe un fond ardeziu până la negricios.

Sistematica. Din această formă avem numai două exemplare: o pereche care a fost împuşcată la 12 Aprilie 1899. Ciocănitoarele albe în spate din Dobrogea nu se deosebesc prin nimic, după E. HOMEYER, faţă de acelea din Bosnia; după O. REISER, este acelaşi caz cu exemplarele din R.P. Bulgaria. DOMBROWSKI dă dimensiunile dela exemplarele măsurate de el (tabloul Nr. 17).

Aria geografică. R.P.R., Peninsula Balcanică, Italia de Nord şi Asia Mică.

Răspândirea. Ciocănitoarea Lilford se întâlneşte numai în pădurile mari dintre Babadag şi Măcin, în Dobrogea, şi acolo nu tocmai frecvent; este totuşi pasăre sedentară la noi.

Cuibăritul. Asupra cuibăritului, întru cât nu s'a aflat până acum niciun cuib, nu putem spune nimic precis. Probabil cloceşte în pădurile amintite mai sus, la aria de răspândire.

Hrana. Ambele exemplare împuşcate aveau în stomac diferite resturi de insecte, larve şi ceva nisip.

190. **Dryobates minor hortorum** (Brehm)

Ciocănitoare pestriţă mică (fig. 80)

1766 *Picus minor* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 176.
1816 *Dendrocopus minor*, Koch, Syst. Bayer., Zool., t. I, p. 73.
1831 *Picus hortorum* Brehm, Vög. Deutschl., p. 193.
1836 *Xylocopus minor* Cab. et Hein., Mus. Hein., t. IV, p. 51.
1840 *Picus striolatus* Macgill., Brit., t. III, p. 86.
1854 *Pipripicus minor* Bp., Consp. Vol. Zygod., Nr. 53, p. 8.
1855 *Piculus hortorum, Piculus herbarum, Piculus minor, Piculus crassirostris, Piculus pusillus*, Brehm, Vogelfang p. 70.
1865 *Dryobates minor*, Gigl., Ibis, p. 58.
1866 *Picus minor sylvestris* A. E. Brehm, Verz. Samml. (— Nomen nudum!), p. 10.
1891 *Picus minor* L., J. Friwaldszki, Aves Hung., p. 107.
1899 *Dendrocopus minor* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 486.
1899—1903 *Dendrocopus minor* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 194.
1910 *Picus minor* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 387.
1912—21 *Dryobates minor hortorum* (Brehm), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 920; 1932, t. IV, p. 370.

Numiri româneşti: Ciocănitoare pestriţă mică, Ghionoaie pestriţă mică, Ciocănitoare mică, Ghionoaie mică, Furnicar (Moldova de Nord).

N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Diatel malîi*; Germ.: *Kleiner Buntspecht, Kleinspecht, Harlekinspecht, Grasspecht;* Franc.: *Pic épeichette, Petit épeiche*; Ital.: *Picchio sarto minore, Picchio piccolo*; Engl.: *Lesser spotted Woodpecker, Little spotted Woodpecker, Hickwall*; Ungur.: *Kisfakopáncs, Kistarkaharkály.*

C a r a c t e r e l e s p e c i e i. Dela frunte peste nări porneşte o bandă de coloare brună; partea anterioară a frunţii este alb-gălbuie, creştetul, roşu-carmin. Dela colţul gurii duce o linie neagră pe sub regiunea auriculară, la partea posterioară a grumazului; o a doua trecere, peste ochi, la cerbice. Capul şi laturile gâtului ca şi regiunea auriculară sunt alb-brunatice, mai mult sau mai puţin deschis sau închis. Partea superioară a spatelui şi aripile sunt negre; ultimele cu cinci benzi transversale albe. Partea posterioară a spatelui este albă, cu benzi negre, înguste, transversale. Cele patru rectrice mijlocii sunt negre, cele de lângă ele au o pată longitudinală roşu-alburie; cele două următoare sunt la baza steagului intern, pe vârful steagului extern, mai mult sau mai puţin negre, iar pe steagul extern sunt alb-gălbui, cu câteva benzi transversale negre. Partea de dedesubt albă, mai mult sau mai puţin nuanţată cu un roşu-brunatic, ori un brun-suriu-roşcat, curios. Femela are creştetul alb. Ciocul este sur-plumburiu pe culmen iar la vârf este negricios. Picioarele sur-plumburii. Irisul brun-roşcat-gălbui.

S i s t e m a t i c a. Din cele patruzeci şi patru de ciocănitori pestriţe mici colectate în ţara noastră, un mascul şi o femelă, ambii împuşcaţi în Decembrie lângă Fierbinţi (în apropiere de Bucureşti), se disting prin spatele alb, cu benzi înguste negre, numai foarte puţin pronunţate, amintind prin aceasta pe *Picus minor pipra.* O femelă adultă are câteva pene roşii pe cerbice.

După DOMBROWSKI, dimensiunile celor măsurate sunt cele din tabloul Nr. 18.

TABLOUL Nr. 18

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
15 ♂ ad.	Max.	16,5	9,3	6,5	1,3	2
	Min.	15,4	8,6	5,9	1,2	1,5
15 ♀ ad.	Max.	16	9,2	6,4	1,2	2
	Min.	15	8,7	6	1,2	1,6

Fig. 80. — *Dryobates minor hortorum* (Brehm), ♀♂
Ciocănitoare pestriţă mică.
1 ; 3,1 din mărimea naturală.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează 5 exemplare colectate în Banat.

Aria geografică. Locueşte în Europa şi Asia Centrală, până în Japonia.

Răspândirea şi biologia. Pasăre sedentară şi clocitoare frecventă la noi în ţară. Preferă pădurile cu frunziş celor răşinoase, dar se întâlneşte câteodată şi în acestea. Tot atât de frecventă în zăvoaiele Dunării, ca şi în multe păduri dela şes; în Carpaţi nu trece peste altitudinea de 700 m. Iarna cutreieră cu plăcere şi satele; o întâlnim de multe ori chiar şi în mijlocul Bucureştilor.

Cuibăritul. Cloceşte numai în pădurile cu frunziş, în sălcii şi plopi, dar deseori şi în grădini mai mari, în pomi fructiferi. Se pare că scorburile de cuibărit nu le scobesc întotdeauna singure, deoarece, în acelaşi an, DOMBROWSKI a găsit într'o scorbură, mai întâi un cuibar de *Picus major*, iar cu două săptămâni mai târziu a găsit în el trei ouă de *Picus minor*. Au fost colectate cinci cuibare şi anume; trei cu câte şapte şi câte unul cu cinci şi şase ouă. Măsurându-se douăzeci şi cinci de ouă, s'a obţinut media: 18,76×14,38 mm. Cei dintâi pui sburători au fost observaţi la 17 Iunie.

Hrana. Pare a consta numai din insecte.

191. Dryobates minor buturlini Hart.

Ciocănitoarea lui Buturlin

1912 *Dryobates minor buturlini* n. ssp., Hartert E., Die Vögel der paläarktischen Fauna, H. 4.

1951 *Dryobates minor buturlini* Hartert, Dementiev, Ptiţî Sovetscova Soiuza, t. I, p. 602.

Caracterele subspeciei. Pe partea dorsală cu dungi late. Aripile sunt în medie puţin mai scurte decât la *Dryobates minor hortorum*, cu dungile negre dela remigele laterale în general mai late. Partea inferioară a corpului este brunie, la fel ca la *hortorum*, cu care se aseamănă şi chiar încă de coloare mai închisă.

Exemplarele colectate de DOMBROWSKI în ţară au partea de dedesubt brunatică. Dela fâşia mustăţii ce este de culoare neagră, se întinde o bandă neagră în jurul regiunii auriculare. Spatele este întotdeauna dungat transversal cu negru, lat şi foarte bine conturat. Benzile negre de pe coadă sunt tot aşa de late ca la descrierea de mai sus.

GENGLER (138) [1]) consideră *D. minor* al lui DOMBROWSKI, colectat din ţara noastră, ca aparţinând subspeciei *buturlini*. Mai mult, chiar exemplarele observate de el în Noembrie, Decembrie şi Februarie, din Periş, Strejeşti şi Ciocăneşti în ţinutul Bucureşti prin pădurile de stejar, le considera că ar aparţine subspeciei *buturlini*.

Cele mai multe exemplare prezintă în mod isbitor dungile transversale negre pe flancuri; la unele însă acestea nu sunt vizibile. Fruntea, la toate exemplarele, este foarte deschisă la coloare. Aripa are între 84,5—88 mm.

[1]) Loc. cit.

Foarte asemănătoare cu această subspecie ar fi şi *D. minor wagneri* Domaniewski [1]), din Balta neagră (R.P.R.), pe care însă STEINBACHER şi STRESEMANN o consideră foarte apropiată ca înfăţişare de *hortorum*, fiind colorată puţin mai intens pe partea inferioară. Această subspecie se deosebeşte puţin de *buturlini*.

R ă s p â n d i r e a. Această ssp. se găseşte răspândită prin Spania, Italia, şi Peninsula Balcanică.

Printre exemplarele păstrate în Muzeul Regional din Timişoara — şi anume patru masculi şi o femelă adultă — determinate drept *hortorum*, se găseşte unul care prezintă caracterele subspeciei *danfordi* şi *buturlini*. In lipsă de material comparativ, nu pot însă afirma cu certitudine cărei subspecii îi aparţine.

192. **Dryobates medius medius** (L).

Ciocănitoare pestriţă mijlocie (fig. 81)

1766 *Picus medius* Linné, Syst. Nat., t. I.
1816 *Dendrocopus medius*, Koch, Syst. Bayer. Zool., t. I, p. 73.
1818 *Picus varius* « Lath. » (non Linneus!) Vieillot, Nouv. Dict. d'Hist. Nat., Nouv. éd., t. XXVI, p. 94.
1826 *Picus cyanaedus* Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 413.
1828 *Dryobates medius* Boie, Isis, p. 326.
1831 *Picus quercuum* Brehm, Vög. Deutschl., p. 191.
1854 *Pipripicus medius* Bonap. Consp. Vol. Zygod., Nr. 52, p. 8.
1855 *Picus roseiventris*, *Picus meridionalis*, Brehm, Vogelf., p. 70.
— *Picus meridionalis* (non Swainson 1831) Brehm, Vogelf., p. 70.
1863 *Dendrocoptes medius*, Gab. et Hein, Mus. Hein, t. IV, p. 41.
1866 *Picus medius major et minor* A. E. Brehm , Verz. Samml. (— Nomina nuda!), p. 10.
1905 *Dendrocopus medius splendidior* Parrot, Journ. f. Ornith., p. 555.
1905 *Dryobates medius splendidior* (Parr.), I. Gengler, Balkanvögel.
1910 *Picus medius* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 392.
1920 *Dryobates medius* (L.), E. Stresemann, Avifauna macedonica, p. 212.
1912—21 *Dryobates medius splendidior* (Parrot), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II p. 924; 1932, t. IV, p. 371.
1930 *Dryobates medius splendidior* (Parrot), D. Linţia (245), p. 284.

N u m i r i r o m â n e ş t i: Ciocănitoare pestriţă mijlocie, Gheonoaie mijlocie, Ciocănitoare roşie.

N u m i r i s t r ă i n e: Germ.: *Mittlerer Buntspecht*, *Mittelspecht*, *Mittlerer Rotspecht*; Franc.: *Pic mar*; Ital.: *Piccio rosso mezzano*; Engl.: *Middle spotted Woodpecker*; Ung.: *Közép harkály*, *Közép fakopáncs*.

C a r a c t e r e l e s p e c i e i. Fruntea şi partea anterioară a capului sunt alb-roşcat-surii; creştetul şi cerbicea roşu-carmin. Penele de pe pântece şi tectricele subcodale sunt roşu-roz; pe partea posterioară a aripii se află o pată

[1]) Annal. Zool. Mus. Polon. Hist. Nat., 1927, t. VI, p. 76.

Fig. 81. — *Dryobates medius medius* (L.)
Ciocănitoare pestriță mijlocie.
1 : 2,27 din mărimea naturală.

albă, mare. Frâul negru este asemănător celui al ciocănitoarei pestrițe mari; însă nu aşa de intens negru, iar pe cap nu întotdeauna e vizibil, ci te lasă să-l bănueşti. Laturile capului sunt alb-surii; spatele este negru, bătând puțin în brunatic. La colorația aripilor se aseamănă cu ciocănitoarea pestriță mare, are însă, de obicei, mai mult alb. Partea inferioară este albă, umbrită mai mult sau mai puțin cu galben; pe flancuri se văd striuri longitudinale înguste, negre. Coada este neagră; totuşi pana cea mai din margine este neagră numai la rădăcină, a doua este neagră până la jumătate, iar a treia până aproape de vârf. Capetele acestor pene sunt alb-brunatic-ruginii, cu dungi înguste negre, transversale. Femela este colorată la fel cu masculul, dar are de obicei o colorație mai mată. La păsările tinere, colorile sunt mai puțin curate, iar roşul de pe creştet şi de pe pântece este deseori foarte palid. Ciocul în cinci muchii este de un albastru murdar. Picioarele sur-albăstrui. Irisul roş-brun.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează 10 bucăți colectate în Banat.

S i s t e m a t i c a. Din ciocănitoare pestrițe mijlocii a colectat DOMBROWSKI în țară, în curs de zece ani, o sută treizeci şi opt de exemplare, şi anume: cincizeci şi doi de masculi adulți, patruzeci şi una de femele, şaptesprezece în penaj de transiție şi douăzeci şi opt în penaj tânăr.

Comparând ciocănitoarele mijlocii româneşti cu cele din Caucaz, găsim că ele se aseamănă mult mai mult cu acestea, decât cu exemplare din Germania sau din Europa centrală, de care se deosebesc categoric, prin galbenul intens de pe partea abdominală, ca şi prin spatele mai mult brun-negricios decât negru. La unele în deosebi la exemplare bătrâne, spatele este umbrit cu un brun deschis.

Dacă ciocănitoarele mijlocii româneşti aparțin formei greceşti sau nu — Dr. PARROT propunând chiar pentru ele numele de *Picus medius splendidior* — nu se poate azi afirma din lipsă de material comparativ.

TABLOUL Nr. 19

Sexul şi etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	23	12,8	9,5	1,9	2,9
	Min.	21,7	12,3	8,7	1,7	2,4
20 ♀ ad.	Max.	22,5	12,6	9,3	1,8	2,8
	Min.	21,5	12,3	8,4	1,7	2,4

DOMBROWSKI dă datele referitoare la dimensiuni, pe care le putem vedea în tabloul Nr. 19.

Precum am arătat şi la literatură, subspecia *splendidior* trebue sinonimată la forma nominată (tipică), deoarece — după cercetările făcute în baza materialului nou, de către STRESEMANN şi TICEHURST şi WHISTLER — o separare a aceteia este imposibilă; deci DOMBROWSKI a procedat corect neintroducând în fauna românească aceaستă formă.

A r i a g e o g r a f i c ă. Locueşte, cu excepţia Angliei, în toată Europa, până la Caucaz.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Ciocănitoarea mijlocie locueşte la noi în ţară, tot aşa de frecvent ca şi ciocănitoarea pestriţă mare. Nu răzbate însă în Carpaţi aşa de sus ca aceasta. Foarte frecventă este în zăvoaiele Dunării şi preferă hotărît pădurile cu frunziş celor răşinoase, unde numai arareori este observată. Şi ciocănitoarea pestriţă mijlocie este o pasăre sedentară şi cutreeră iarna, cu deosebită plăcere, grădinile de pomi.

C u i b ă r i t u l. Ea aparţine păsărilor frecvent clocitoare la noi în ţară şi se găseşte aproape pretutindeni în pădurile mai mari, cu excepţia munţilor înalţi. Au fost colectate: un cuibar cu 4 ouă; trei cuibare cu 5; unul cu 6. Aceste douăzeci şi cinci de ouă măsurate, au dat media: 23,63×18,57 mm. Cuibarul este complet la sfârşitul lui Aprilie ori începutul lui Mai.

Puii ies complet golaşi din ou; abia după 6—8 zile încep să le crească penele. Ei părăsesc cuibul numai când sunt perfect sburători; chiar şi după ce încep să sboare, puii continuă încă să fie hrăniţi de păsările adulte timp îndelungat. Primii pui sburători au fost observaţi la 18 Iunie.

H r a n a. Poate că dintre toate ciocănitorile, la ciocănitoarea mijlocie se găseşte mai des hrana vegetală. Mai ales toamna târziu, stomacurile sunt pline cu ghindă, sâmburi de poame şi insecte în toate stadiile de desvoltare. Ca toate ciocănitorile — şi ciocănitoarea mijlocie este mai mult folositoare decât stricătoare.

193. **Picoides tridactylus alpinus** Brehm.

Ciocănitoare tridegetată (fig. 82)

— *Picus tridactylus* (nec Linné). *Auct. plur.*
1831 *Picoides alpinus* Brehm, Vög. Deutschl., p. 194.
1831 *Picoides montanus* Brehm, Vög. Deutschl., p. 194.
1854 *Apternus alpinus, Apternus montanus*, Reichenb., Sceans., Picinae, Tab. DCXXXI, fig. 4199—4202.
1855 *Picoides longirostris* Brehm, Vogelf., p. 71.
1866 *Apternus tridactylus maculiventris*, A. E. Brehm, Verz. Samml. (— Nomen nudum!), p. 10.
1890 *Picoides tridactylus*, Hargitt, Cat. B. Br. M., t. XVIII, p. 275.
1891 *Picoides tridactylus*, L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 105.
1891 *Picoides tridactylus* (nec. Linné), *Auct. plur.*, Friwaldszky, Aves Hung., p. 105, Madarász, Erläut., etc., 1891, p. 95.

Fig. 82. — *Picoides tridactylus alpinus* Brehm
Ciocănitoare tridegetată.
1 : 2 din mărimea naturală.

1899 *Picoides tridactylus* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 487.
1899—1903 *Picoides alpinus* Brehm, I. Madarász, Magy. Mad., p. 197.
1910 *Picoides tridactylus alpinus* Brehm, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 305.
1912—21 *Picoides tridactylus alpinus* Brehm, E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 932; 1921—22, t. III, p. 2188.

Numiri românești: Ciocănitoare tridegetată, Ciocănitoare cu trei degete.

Numiri străine: Rus.: *Diatel triohperstnîi*; Germ.: *Dreizehen-Specht, Gelbkopf-Specht*; Franc.: *Pie tridactyle*; Ital.: *Picchio tridattilo*; Engl.: *Three-Tood Woodpecker*; Ung.: *Középeuropai háromujjuharkály, Höcsik.*

Caracterele speciei. Masculul are creștetul galben; femela îl are alb-argintiu. Restul capului și obrajii sunt negri; peste acestea, o dungă albă. Dela frâu pleacă o altă dungă albă, pe laturile gâtului; una mai neagră începe dela colțul inferior al ciocului și merge peste pieptul superior, unde se lățește. Spatele mijlociu, alb, este pătat cu negru; târtița este neagră. Petajul părții inferioare este mai puternic decât la tridactylus tipicus. Umerii sunt negri; tectricele alare sunt de asemenea bandate neregulat cu alb. Coada este neagră; rectricele extreme sunt albe, pătate transversal. Ciocul plumburiu. Picioarele au numai trei degete; două îndreptate înainte, unul înapoi. Sunt de coloare sur-plumburie. Irisul alb-argintiu.

In Muzeul Regional din Timișoara se păstrează cinci exemplare.

Sistematica. O colecție mică de ciocănitori tridegetate și anume, trei masculi, două femele adulte și o pasăre tânără din fauna noastră, apoi un mascul și două femele, precum și un mascul tânăr, din Carpații Transilvaniei,

TABLOUL Nr. 20

Sexul și etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
♂ ad.	—	24	12,4	8,4	1,8	2,8
♂ ad.	—	23,8	12,3	8,5	1,8	2,7
♂ ad.	—	23,8	12,3	8,4	1,8	2,7
♀ ad.	—	23,6	12,4	8,3	1,7	2,7
♀ ad.	—	23,7	12,3	8,3	1,8	2,7

sunt exemplare tipice, care se deosebesc bine de forma nominată nordică, *Picoides tridactylus* Linné, prin părţile laterale ale pântecului, striate des şi lat. Păsările tinere de ambele sexe au pene de coloare galben-portocalie deasupra frunţii, care este de un negru ca ardezia. Penajul este sur-ardeziu cu reliefuri de coloare albă. Vârfurile penelor, în parte umbrite ruginiu.

Aria geografică. Europa centrală şi regiunea temperată din Asia centrală până în Anam.

Răspândirea şi biologia. Pasăre sedentară, obişnuită în Carpaţi, unde locueşte exclusiv în păduri de brad compacte. Numai toamna şi iarna poate fi văzută, ici colo, şi prin pădurile amestecate; la şes însă nu coboară niciodată; este deci o pasăre de munte.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează azi cinci exemplare de pe Muntele Mic din Oltenia.

Cuibăritul. Cloceşte regulat în pădurile de brad ale Carpaţilor.

Hrana. Stomacurile celor trei exemplare din această specie, pe care le-am cercetat, conţineau numai resturi de insecte.

194. **Drycopus martius martius** (L.)

Ciocănitoare neagră (fig. 83)

1758 *Picus martius* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 112.
1766 *Picus martius*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 173.
1826 *Drycopus martius*, Boie, Isis, p. 977.
1828 *Dendrocopus martius*, Brehm, Isis, p. 1274.
1829 *Carbonarius martius*, Kaup, Natürl. Syst., p. 131.
1831 *Dryotomus martius*, Swains., Faun. Bor. Am. B., p. 301.
1831 *Dendrocopus pinetorum*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 185.
1848—49 *Dryopicos martius* Math., N. Cas. Mém. Acad. Metz, p. 322.
1855 *Dendrocopus alpinus*, *Dendrocopus niger*, Brehm, Vogelf., p. 67.
1862 *Picus niger*, Dub., Ois. Eur., p. 109, pl. CIX.
1866 *Dendrocopus Martius vulgaris*, *ater*, *alpestris*, A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomina nuda!), p. 10.
1876 *Dryopicus martius*, d'Hamonvill., Cat. Ois. Fr., p. 10.
1891 *Drycopus martius* L. I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 108.
1899 *Dryocopus martius* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad.,t. II, p. 472.
1899—1903 *Picus martius* Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 188.
1910 *Dryocopus martius* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 376.
1912—21 *Dryocopus martius martius* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 934; 1921—22, t. III, p. 2189.

Numiri româneşti: Ciocănitoare neagră, Gheonoaie neagră, Ciocănitoare cu cârpă, Ţipătoare, Horoi de brad, Căţărătoare, Ghinoi, Ciocănitoare cucuiată.

Numiri străine: Rus.: *Diatel ielnîi Ciornâi;* Germ.: *Schwartzspecht*; Franc.: *Pic noir*; Ital.: *Picchio nero*; Engl.: *Black Woodpecker*; Ung.: *Fekete harkály*.

Caracterele speciei. Coloarea principală neagră. La masculi, toată partea superioară a capului, până la cerbice, este roşu-carmin aprins; la

Fig. 83. — *Dryocopus martius martius* (L.) ♂♀. Ciocănitoare neagră. 1 : 3,78 din mărimea naturală.

femele, numai o bandă pe cerbice este colorată în acest fel. Ciocul e alb-albăstrui. Picioarele, sur-plumburii. Irisul, galben.

Sistematica. O serie de opt exemplare împuşcate în ţară, constând din doi masculi adulţi, cinci femele adulte şi un mascul tânăr, cores-

pund întru totul la colorit cu ciocănitorile negre germane şi suedeze, cu care au fost comparate.

TABLOUL Nr. 21

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
5 ♂ ad.	Max.	46	24,6	20,5	3,5	5,6
	Min.	44,9	24,1	19,4	3,4	5,5
6 ♀ ad.	Max.	44,6	24,4	19,2	3,5	5,5
	Min.	44,3	24	18,4	3,4	5,4

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează nouă exemplare colectate în munţii Bănăţeni, şi anume: 4 ♂ adulţi, 2 ♀ adulte, 1 ♀ tânără şi 1 ♂ tânăr. O ♀ adultă a fost împuşcată la 3.XII.1941 lângă Timişoara.

Aria geografică. Locueşte în regiunea palaearctică, între 38° şi 60° latitudine.

Răspândirea şi biologia. Se găseşte în pădurile compacte de brad şi fag din Carpaţi, ş.a. Fiecare pereche are o zonă anumită, în care nu sufere semeni de ai săi.

Inafară de Carpaţi, câteva perechi clocesc şi în pădurile mari, care constau numai din foioase, între Babadag şi Măcin, în Dobrogea. De aici, unele se răspândesc mai ales toamna, în zăvoaiele din bălţile Dunării, lângă Brăila.

A fost împuşcat un exemplar în câmp aproape deschis, lângă Raşova, în Dobrogea unde în văi erau numai câţiva stejari piperniciţi.

Cuibăritul. Din această specie, DOMBROWSKI a colectat numai un cuibar cu patru ouă, care a fost găsit la 14 Mai, lângă Tazlău. Copacul cu cuibul era un fag. Intrarea se găsea la 5 m distanţă dela pământ; adâncimea scorburii măsura 43 cm, pe lângă o lăţime medie de 18 cm. Gaura de intrare era complet rotundă şi îndreptată către Sud-Est. Ouăle măsoară: 33,5×26 mm; 32,4×25,5 mm; 33,4×25,7 mm; 34×25,5 mm.

Hrana. Cinci stomacuri cercetate conţineau:

Mascul adult, împuşcat la 1.XII, 4 larve de Coleoptere, 1 larvă de viespe de lemn, 1 mică pietricică.

Mascul adult, împuşcat la 7.I, 8 larve de Coleoptere.

Femelă adultă, împuşcată la 9.X, multe furnici.

Femelă adultă, împuşcată la 17.IX, resturi de Diptere şi o omidă mică.

Femelă adultă, împuşcată la 30.IX, stomac gol, numai ceva nisip.

195. Jynx torquilla torquilla L.

Capintortură (fig. 84)

1758 *Jynx Torquilla* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 112.
1766 *Jynx Torquilla*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 172.
1793 *Jynx torquilla*, Lichtenst., Cat. Rev. Nat. Bariss. Hamb., p. 15.

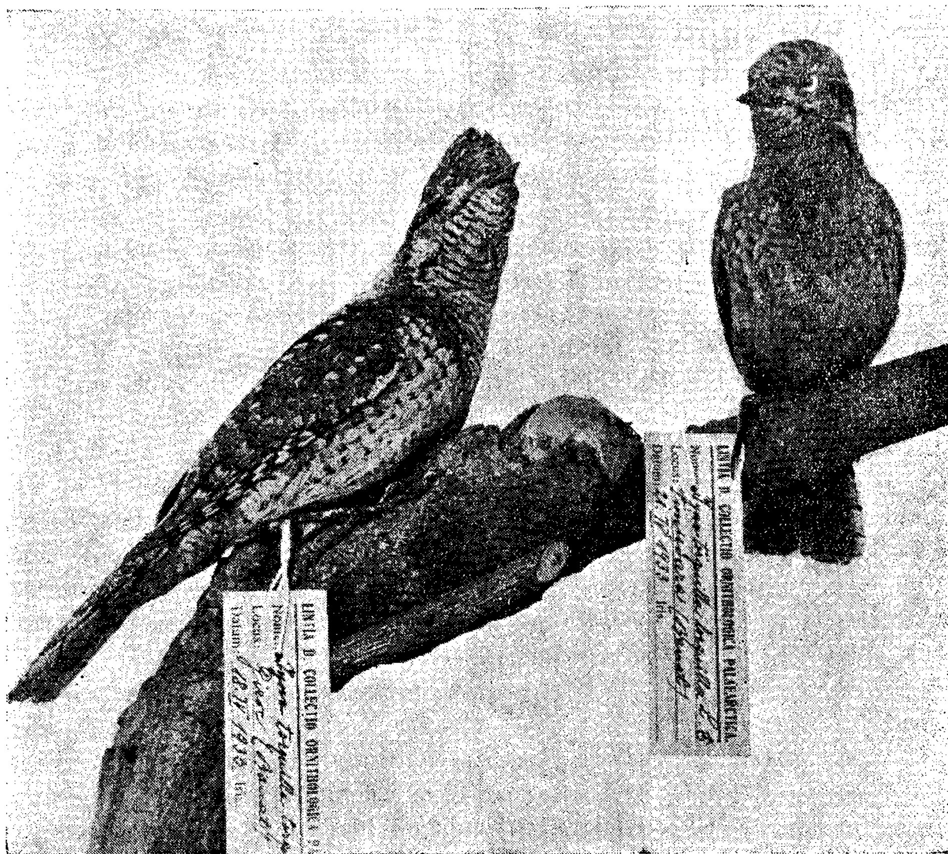

Fig. 84. — *Jynx torquilla torquilla* L. Capintortură. 1:1,65 din mărimea naturală.

1826 *Picus iynx* Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 416.
1831 *Iynx punctata*, *Iynx arborea*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 203.
1850 *Jynx japonica*, Bp., Consp. Gm. Av., t. I, p. 112.
1854 *Iynx torquilla*, Reichenb., Seans Picinae, p. 431, pl. CXIX, fig. 4125—4126.
1854 *Iynx japonica*, Reichenb. Ibid., p. 482.
1855 *Iynx major*, Brehm, Vogelf., p. 73.
1863 *Iynx torquilla*, *Iynx japonica*, Cab. et Hein, Mus. Hein., t. IV, p. 4.

1891 *Jynx torquilla* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 109.
1899 *Jynx torquilla*, L. 1758 St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 469.
1899—1903 *Iynx torquilla* Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 198.
1910 *Iynx torquilla* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 396.
1912—21, *Jynx torquilla torquilla* L., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 938; 1921—22, t. III, p. 2189—2190; 1932, t. IV, p. 377—378.
1932 *Jynx torquilla sarudnyi*, *J. t. harterti*, *J. t. hyrcana*, Steinbacher et Stresemann, Vög. Pall. Faun., t. IV, p. 377.

Numiri românești: Capintortură, Vârtecap, Capunturtură, Sucecap, Capuntultură, Caprenturtură, Sucitoare, Capintors, Furnicar.

Numiri străine: Rus.: *Vertigolovc*; Germ.: *Wendehals*, *Halsdreher*, *Drehhals*, *Natterhals*, *Nattervogel*, *Erdspecht*; Franc.: *Torcol ordinaire*, *Torcol*; Ital.: *Torcicolo*; Engl.: *Wryneck*, *Snake-bird*; Ung.: *Nyaktekercs*.

Caracterele speciei. Partea superioară a capului este de un sur deschis amestecat cu brun, stropită fin cu negru; partea posterioară a grumazului este la fel, amestecată însă mai mult cu alb. Incepând dela cerbice pleacă o dungă brună amestecată cu negru, până la mijlocul spatelui; restul spatelui este sur deschis, stropit şi punctat fin. Frâul este gălbui, punctat închis. Incepând dela ochi, peste orbită, pleacă o dungă brună deschis, lată, ondulată negricios, până jos pe laturile grumazului; bărbia şi gâtul sunt alb-gălbui; obrajii şi grumazul până la guşă sunt galben-ruginii, cu linii fin ondulate, negru-brunatice; regiunea guşei este pe laturi pudrată sur, restul părţii inferioare este alb-gălbuie, când mai mult, când mai puţin pătată cu pete negre, lanceolate. Tectricele aripilor sunt brun-ruginii deschis, stropite cu brun-negricios; remigele sunt brune închis, cu pete transversale ruginii. Coada este sură, cu cinci benzi negru-brunatice, în zig-zag. Ciocul brun-gălbui. Tot asemenea şi picioarele. Irisul brun-gălbui viu, la cele tinere este brun-suriu.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează nouă bucăţi, colectate în Banat.

Sistematica. Păsările clocitoare româneşti au partea superioară mai întunecată; în schimb, partea inferioară este colorată mai intens şi pe o mai mare întindere în galben-ruginiu, cu ondulaţii mai late. Interesante sunt mai ales patru exemplare.

Mascul adult. Toată partea inferioară este albă, cu foarte puţină coloraţie brună şi sură; numai pe gât este uşor umbrită cu galben.

Femelă adultă. Partea superioară este mai mult sură decât brună; tectricele subcodale au vârfurile de un galben deschis bătător la ochi.

Mascul adult. Petajul de pe partea inferioară este încă şi mai redus; mai ales gâtul, galben deschis, este aproape cu totul fără benzi.

Femelă adultă. La această pasăre, de altfel normal colorată, se găsesc pe laturile grumazului pe coloraţia galbenă, în două pete negre.

Dimensiunile, după DOMBROWSKI, sunt cele redate în tabloul Nr. 22.

TABLOUL Nr. 22

Sexul și etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	19	9,2	7,4	1,9	1,3
	Min.	17,8	8,5	7	1,9	1,1
20 ♀ ad.	Max.	18,5	8,9	7,1	1,9	1,3
	Min.	17,5	8,5	6,7	1,9	1,1

Aria geografică. Europa, Asia și Africa de Nord.

Răspândirea și biologia. Contrar afirmațiilor că este mai rară în Europa de Sud decât în Europa centrală, în țara noastră este o pasăre oaspete de vară frecvent. Ea preferă pădurile cu frunziș, nu prea dese, care sunt străbătute de poiene; dacă acestea se află pe malurile râurilor sau pâraelor, atunci o găsim în număr mai mare.

In livezile mai întinse de pomi, se pot găsi mereu una sau mai multe perechi.

Ca pasăre migratoare apare la noi în prima jumătate a lui Aprilie și pleacă în Septembrie. DOMBROWSKI dă următoarele date referitoare la migrații:

1896	sosirea	20.III	plecarea	masselor	10—20.IX	ultimul	exemplar	23.IX
1897	»	1.IV	»	»	5—15.IX	»	»	30.IX
1898	»	3.IV	»	»	7—20.IX	»	»	1. X
1899	»	10.IV	»	»	8—19.IX	»	»	23.IX
1900	»	19.III	»	»	10—20.IX	»	»	25.IX
1901	»	27.III	»	»	5—20.IX	»	»	24.XI
1902	»	11.IV	»	»	1—15.IX	»	»	19.IX
1903	»	29.III	»	»	1—15.IX	»	»	27.IX
1904	»	7.IV	»	»	25.VIII—10.IX	»	»	3. X
1905	»	12.IV	»	»	5—15.IX	»	»	5. X
1906	»	11.IV	»	»	10—20.IX	»	»	24.IX
1907	»	14.IV	»	»	8—19.IX	»	»	23.IX
1908	»	10.IV	»	»	7—21.IX	»	»	1. X
1909	»	14.IV	»	»	8—19.IX	»	»	29.IX

In primăvara anului 1933 — și anume între 21 și 27 Aprilie — a fost în regiunea Timișoarei o trecere de capinturturi cum n'am mai observat niciodată în cei treizeci de ani de observații.

Pretutindeni se auzeau sau se întâlneau în număr foarte mare, de dimineață până seara. Am putut colecta foarte ușor mai multe exemplare pentru Muzeu. Aglomerarea acestor păsări — ca și a altor păsări cântătoare — se explică prin mersul vremii, dintr'odată schimbătoare și friguroasă; ele se mențineau pe lângă grădini, case și locuințe omenești, foarte agitate cu căutarea hranei în acea primăvară întârziată.

C u i b ă r i t u l. Clocește des în toate pădurile cu frunziș; în Carpați clocește numai în regiunea deluroasă. Cuibarul este complet de obicei la mijlocul lui Mai și constă din șapte până la treisprezece ouă. Au fost colectate nouăsprezece cuibare și anume: două cu 7 ouă, opt cu 10, trei cu 11, două cu 12 și unul cu 13 ouă. Primul cuibar, la 14 Mai. Cel mai târziu, la 21 Iunie.

Dimensiunile la o sută de ouă au fost: 20,41 × 15,26 mm; 16,2 × 14,1 și 19,5 × 13,8 mm.

S'au găsit cuibare atât în scorburi deschise, cât și în scorburi artificiale și în cele închise. De obicei nu sunt prea îndepărtate de pământ. Clocește numai odată pe an; dacă primul cuibar este distrus, femela ouă un al doilea rând.

H r a n a. Constă aproape exclusiv din furnici, însă și alte insecte pot fi consumate, cam în proporție de 30%.

In tot cazul, aparține păsărilor folositoare.

IX. Ordinul CUCULI

Caractere. Ciocul mai mult sau mai puţin curbat şi dilatat la bază; nările rotunde sau lunguieţe. Osul palatin nedivizat *(desmognatus)*. Numărul vertebrelor cervicale este de 13—14—15. Partea posterioară a sternului *(margoposterior sterni)* este scobită pe ambele părţi, formând nişte trabecule late *(trabecula lateralis)*. Picioarele sunt adaptate pentru stat în arbori şi în parte şi pentru căţărat; numărul degetelor este de patru, dintre care două (al doilea şi al treilea) sunt îndreptate înainte, iar două (întâiul şi al patrulea) sunt îndreptate înapoi *(zygodactyli)*. *Flexor perforans digitorum* în al doilea, al treilea şi al patrulea deget; aceste două tendoane sunt legate între ele la punctul de încrucişare. Glanda târtiţei este golaşă. Aripa este lungă, ascuţită; numărul remigelor primare, 10. Coada, cam lungă, este formată din 8—10 rectrice.

Cele mai multe specii de cuc nu clocesc singure, ci îşi depun ouăle în cuiburi de păsări insectivore. Numai puţine specii îşi construesc cuib şi îşi clocesc singure ouăle. Acestea sunt colorate foarte diferit. Puii ies golaşi din ou şi le trebue mult timp pentru a se desvolta.

Răspândirea lor se întinde peste toate continentele. In total sunt cunoscute două sute patruzeci şi şapte de specii, care se împart în două subordine şi mai multe familii. In ţara noastră se întâlneşte numai o singură specie.

DOMBROWSKI şi TSCHUSI consideră pentru fauna R.P.R. două subspecii şi anume: *Cuculus canorus romanicus* şi *Cuculus canorus similis*, ambele sinonimate de către HARTERT cu specia tipică.

Noi vom da şi aceste quasi-subspecii, pentru a se vedea variaţiile speciilor tipice, atât ca înfăţişare cât şi ca răspândire şi biologie — după DOMBROWSKI — la sfârşitul speciei nominate.

Consideraţiuni generale despre Cuc. Rar se găseşte o a doua pasăre despre care să se fi scris aşa de mult ca despre cuc. Totuşi, astăzi încă este foarte puţin cunoscut. Despre subspeciile în care se divizează această specie, se ştie puţin până

astăzi; de asemenea şi cu privire la variaţiile colorii roşii, abia în timpurile mai recente ne-am clarificat, deşi există încă mulţi care se îndoesc şi care ţin cu tărie la vechea părere, că acest cuc roşu ar fi o specie proprie, sau cel puţin o subspecie, cu aria geografică de preferinţă mai la Sud.

Dintre exemplarele colectate la noi, treizeci şi şase se evidenţiază prin dungile late de pe partea inferioară; ele au fost descrise de către TSCHUSI ca o subspecie, sub numele de *Cuculus canorus romanicus* Tschusi şi Dombrowski [1]) şi voi reveni asupra lor mai târziu. Douăzeci şi şapte de exemplare se deosebesc îndată de toate celelalte prin coloraţia deschisă: benzile transversale sunt colorate cu sur-brunatic deschis şi foarte înguste; tectricele subcodale sunt pătate foarte puţin sau deloc. Le-am considerat pe acestea drept *Cuculus canorus johanseni* TSCHUSI; însă TSCHUSI propune pentru această subspecie numele de *Cuculus canorus similis*, Tschusi et Dombrowski.

1. Fam. CUCULIDAE

196. Cuculus canorus canorus L.

Cuc (fig. 85)

1766 *Cuculus canorus*, L. Syst. Nat., t. I, p. 168.
1866 *Cuculus canorus major, medius, alticeps, planiceps* A. E. Brehm, Verz. Samml. (— Nomina nuda!), p. 10.
1776 *Cuculus capensis*, P. L. S. Müll., Syst. Nat. Supl., p. 90.
1789 *Cuculus hipaticus*, Sparrm., Mus. Carls., t. III, p. 55.
1792 *Cuculus rufus*, Bechst., Nat. Hist. Deutschl., t. II, p. 1142.
1804 *Cuculus tristis*, Herm., Observ. Zool., p. 131.
1826 *Cuculus borealis*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 442.
1831 *Cuculus canorus, Cuculus cinereus*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 151—152.
1855 *Cuculus longipennis* Brehm, Naumannia, p. 271.
1855 *Cuculus canorus telephonus, Cuculus canorus borealis, Cuculus peninsulae*, Stejn., Bull. N. S. Nat. Mus. Nr. 29, p. 224-227.
1863 *Cuculus telephonus*, Henie, Journ. f. Ornith., t. XI, p. 352.
1864 *Cuculus libanoticus* Trist., Proc. Zool. Soc. p. 432.
1891 *Cuculus canorus* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 104.
1899 *Cuculus canorus* L. 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 460.
1899—1903 *Cuculus canorus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 184.
1910 *Cuculus canorus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 365.
1910 *Cuculus canorus romanicus*, Tschusi et Dombrowski, Orn. Rom., p. 369.
1910 *Cuculus canorus similis*, Tschusi et Dombrowski, Orn. Rom., p. 372.
1912—21 *Cuculus canorus canorus* L. E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 943; 1921—22, t. III, p. 2191; 1932 t. IV, p. 378—379.

Numiri româneşti: Cucul, Cuc, Cucu, Cucuşor, Cuculeţ; fem. Cucă, Cuculiţă, Cuculeasă.

[1]) Orn. Jahrb., t. XV, p. 121.

N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Cucuşca*; Germ.: *Kukuck, Gauch*; Franc.: *Coucou gris*; Ital.: *Cúculo*; Engl.: *Cuckoo*; Ung.: *Kakuk*.

C a r a c t e r e l e s p e c i e i. Picioarele, ca şi ghiarele sunt galbene. Irisul e galben-auriu. Capul, grumazul, partea superioară a pieptului, penele aripii,

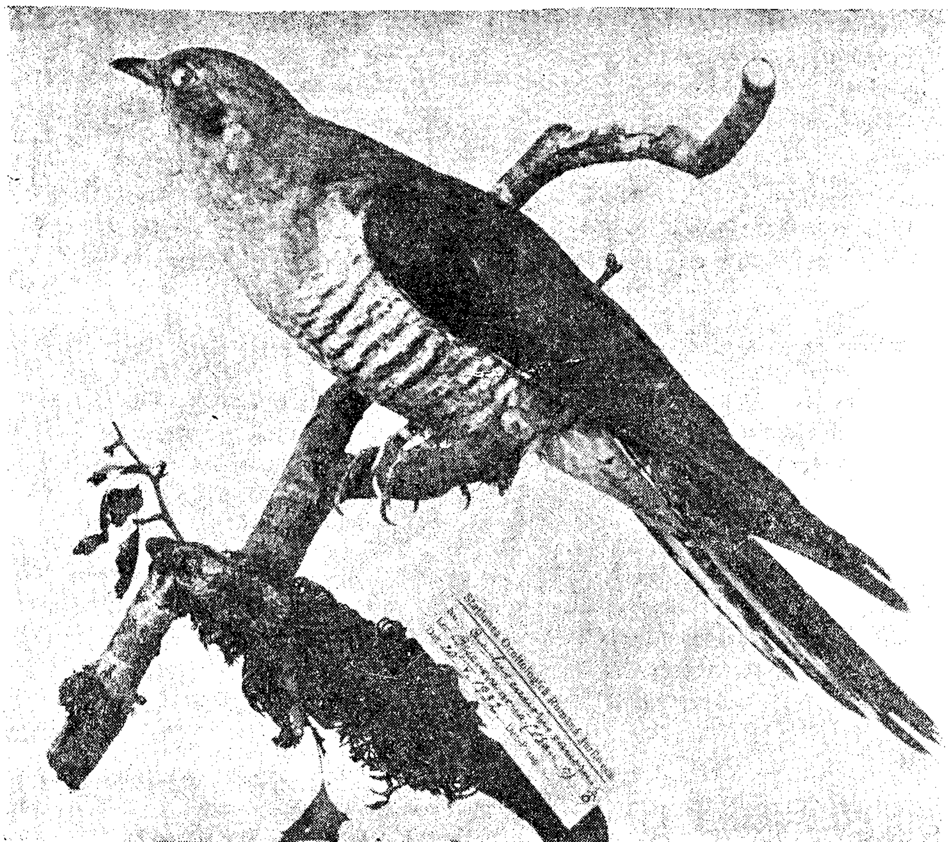

Fig. 85. — *Cuculus canorus canorus* L. Cucul.
1: 2,42 din mărimea naturală.

spatele şi tectricele supracodale sunt albastru-cenuşii. Pieptul, flancurile şi pântecele sunt albe cu benzi înguste transversale negru-surii; tectricele subcodale sunt albe, suflate cu galben şi cu pete singuratice sau benzi negru-surii. Coada este neagră mată, cu pete albe. Remigele sure dungate cu alb pe steagul intern. Femelele foarte bătrâne sunt colorate la fel cu masculii. Păsările tinere au pe cap ondulaţii de nuanţă roşu-ruginie, iar pe partea superioară a grumazului au câteva benzi transversale roşcat-spălăcite.

S i s t e m a t i c a. Dintre cele trei sute nouăzeci şi patru de exemplare colectate de DOMBROWSKI, sunt două sute nouă masculi adulţi, optzeci şi nouă femele adulte, treizeci şi unu în penaj de transiţie şi treizeci şi cinci în penaj tânăr. Treizeci de exemplare şi anume: şapte masculi adulţi, patrusprezece femele adulte şi nouă în penaj tânăr, aparţin varietăţii roşii. Intre exemplarele lui DOMBROWSKI, după cum scrie el, se găsesc, pe lângă majoritatea de *Cuculus canorus* tipic, şi dintre acelea care se apropie pe de o parte de *Cuculus canorus romanicus*, iar pe de alta de *Cuculus canorus similis*.

Bandajul de pe partea inferioară variază între 2—3 cm lăţime şi este când suriu închis, când mai deschis. La o şi mai mare variaţie sunt supuse tectricele subcodale, întru cât la exemplarele tipice bandaţia este lată şi se prezintă liberă; la altele e mai îngustă şi total sau numai în parte acoperită. Coloarea sură de pe gât şi de pe partea superioară este, la multe exemplare, foarte palidă; la altele este, în schimb, foarte întunecată.

Foarte interesantă este variaţia roşcată a coloritului. NAUMANN scrie despre aceasta, după cum urmează: « Repet, *Cuculus rufus* nu este o specie deosebită de *Cuculus canorus*; el este aici la noi numai femela de un an sau doi (sau şi mai bătrână) a cucului comun. Deoarece însă nu toate femelele primesc după prima năpârlire o astfel de haină roşie, ci unele, una sură, trebue să considerăm acest *Cuculus rufus* ca o varietate nu tocmai obişnuită în climatul nostru, dar care este supusă unor anumite legi, astfel încât nu o putem numi o anomalie (în sensul în care întrebuinţez eu acest cuvânt); trebue considerată mai degrabă ca o fază individuală a penajului tânăr. Clima pare a juca aici un rol foarte important, întru cât ştim că, dela noi spre Nord, cucul brun-roşcat este mult mai rar decât la noi, şi la Nord nu se găseşte deloc, dar că, în schimb, în Germania de Sud este mult mai frecvent decât aici; şi în sfârşit că, după cele mai bune şi autentice informaţii, în Europa de Sud şi Sud-Est, anume în Italia, se găseşte în număr mare, chiar mai mult decât cucul comun, sur. Mai mult, acolo nu numai femelele, ci şi masculii de un an sunt brun-roşcaţi şi se presupune, cu cea mai mare probabilitate, că cele mai multe dintre acestea rămân aşa toată viaţa lor, deoarece cucii suri sunt acolo atât de rari; există însă cuci suri şi în Africa, de exemplu la Cap, în ţinuturile calde ale Asiei, ş.a.m.d. ».

In general, şi DOMBROWSKI este de părerea lui NAUMANN şi anume că nu trebue considerat cucul roşu ca o aberaţie, ci ca o varietate de coloare constantă, cum găsim de exemplu *Aquila pennata*. A observat împerechindu-se atât femele roşii cu masculi suri, cât şi invers.

Că masculii tineri, în ţările mai sudice, nu ar îmbrăca îndată penajul adult, ci unul de transiţie, colorat altfel, după cum scrie NAUMANN, aceasta nu corespunde realităţii: aici, ca şi acolo, pasărea tânără îmbracă încă din prima iarnă a vieţii sale, haina sură; numai cei născuţi mai târziu în timpul anului, apar primăvara cu urme încă din penajul tânăr, iar în cazuri mai rare, chiar în acest penaj.

DOMBROWSKI a colectat în cursul anilor patru exemplare, care au prezentat în acelaşi loc şi anume pe creştet, un albinism parţial.

După DOMBROWSKI, dimensiunile sunt cele redate în tabloul Nr. 23.

TABLOUL Nr. 23

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
25 ♂ ad.	Max.	37	23,2	21	2,3	2,2
	Min.	33,2	19,5	18,5	1,8	1,8
25 ♀ ad.	Max.	34	21,5	19	2,2	2
	Min.	31,5	17,5	16,5	1,8	1,6

În Muzeul Regional din Timişoara se păstrează opt exemplare.

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa, Asia şi Africa.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Foarte frecvent în toată ţara noastră, atât la munte cât şi la şes, dar mai numeros în zăvoaiele Dunării. In timpul migraţiei, în Aprilie, el este în deosebi foarte frecvent. Datele sosirii şi plecării din cei patrusprezece ani de cercetări ale lui DOMBROWSKI sunt următoarele:

1896 primul exemplar 3.IV, sosirea în massă 10.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 24.IX
1897 primul exemplar 10.IV, sosirea în massă 16.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 20.IX
1898 primul exemplar 9.IV, sosirea în massă 15.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 19.IX
1899 primul exemplar 12.IV, sosirea în massă 17.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 27.IX
1900 primul exemplar 16.IV, sosirea în massă 24.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 25.IX
1901 primul exemplar 2.IV, sosirea în massă 14.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 22.IX
1902 primul exemplar 3.IV, sosirea în massă 11.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 19.IX
1903 primul exemplar 7.IV, sosirea în massă 12.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 21.IX
1904 primul exemplar 7.IV, sosirea în massă 13.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 29.IX
1905 primul exemplar 10.IV, sosirea în massă 12.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 30.IX

1906 primul exemplar 15.IV, sosirea în massă 22.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 20.IX
1907 primul exemplar 14.IV, sosirea în massă 23.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 11.X
1908 primul exemplar 9.IV, sosirea în massă 20.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 22.IX
1909 primul exemplar 20.IV, sosirea în massă 27.IV
plecarea în massă încep. IX, ultimul exemplar 28.IX.
Ultimul cântec l-a auzit la 10 Iulie; de altfel, cucul încetează să cânte la sfârşitul lui Iunie.

Cuibăritul. Ca părinţi adoptivi, el preferă în ţara noastră în deosebi *Lanius collurio*, *Acrocephalus turdoides* şi *Sylvia atricapilla*. La cele o sută patruzeci şi cinci de specii, la care, după E. REY, au fost găsite ouă de cuc, se adaugă o a suta patruzeci şi şasea specie şi anume *Locustella luscinioides*.

Dimensiunile dela patruzeci şi unu de ouă au fost în medie: 22,5 × 17,6 mm, maximum: 24,6 × 17,7 mm; minimum: 20 × 15,5 mm.

Hrana. Aceasta constă în cea mai mare parte din omizi şi anume, dintre cele foarte păroase, ale tuturor fluturilor şi ale insectelor din toate ordinele. Cu tot folosul, desigur foarte însemnat, pe care ni-l aduce cucul prin distrugerea unui foarte mare număr de insecte stricătoare, nu trebue să uităm nici stricăciunile pe care el le face; mai întâi prin distrugerea anuală a mai multor cuiburi de păsări mult mai folositoare decât dânsul; în al doilea rând, prin consumarea omizilor care au fost împunse de *Ichneumonidae*, şi astfel el stânjeneşte sporirea acestor insecte atât de folositoare, după cum a arătat amănunţit A. BAU [1]).

Se pune aşa dar întrebarea dacă stricăciunile pe care le face cucul sunt întrecute de foloase; cu părere de rău trebue să spunem că, deşi este un mâncăcios aprig, nu consumă atâta hrană cât distruge anual puii de păsărele, pe lângă aceasta trebue să mai punem la socoteală şi consumarea *Ichneumonidelor*, care sunt folositoare. Totuşi nu se recomandă distrugerea vestitorului nostru de primăvară. Sunt de părere a se trece cu vederea păcatele acestei păsări, iubită şi de tineri şi de bătrâni.

Cuculus canorus romanicus Tschusi et Dombrowski (sinonimat cu specia nominată !).

Partea de dedesubt este albă, bandată lat transversal cu sur-negricios, până la negru. Benzile ajung până la o lăţime de 3 mm şi chiar mai mult. Toată partea superioară este mult mai închis sură decât la *canorus typicus*, şi cu luciu verzui. Rectricele au puţin alb. Tectricele subcodale au o bandaţie neagră, lată de 4—5 mm, ce urcă până la rădăcină. Penajul tânăr este cu mult mai închis decât la *canorus typicus*, gâtul şi guşa au benzile transversale negre atât de late, încât apar aproape negre. Varietatea roşie este colorată foarte întunecat, mai ales pe spate; roşul-ruginiu este mai mult brun-roşcat; benzile de pe partea inferioară

[1]) Orn. Jahrb., 1901, p. 20.

albă sunt sur-negricioase, iar pe gât şi guşă sunt înşirate foarte des. Colecţia DOMBROWSKI cuprindea treizeci şi şase de exemplare.

Răspândirea probabilă. R. P. R. şi probabil toată Peninsula Balcanică, Caucaz şi Asia Mică. Această formă se întâlneşte la noi pe lângă *Cuculus canorus*, mai ales în părţile de Sud-Est ale ţării, însă nu este prea frecvent. Deoarece în ţara noastră este graniţa extremă de răspândire a acestei subspecii, întâlnindu-se deci aici cu *Cuculus canorus typicus*, se produc şi forme de transiţie între aceste două, la care predomină caractere, când dela o subspecie, când dela alta. DOMBROVSKI dă dimensiunile pentru cele 20 de exemplare măsurate (tabloul Nr. 24).

TABLOUL Nr. 24

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
10 ♂ ad.	Max.	35,5	23	20,5	2,3	2,2
	Min.	35,5	19,6	18,3	1,8	1,8
10 ♀ ad.	Max.	34	21,3	19,1	2,2	2
	Min.	31,8	17,7	16,8	1,8	1,6

Cuibăritul. Dela această subspecie s'au găsit cinci ouă în 1904 şi 1905 la următorii părinţi adoptivi: două la *Acrocephalus turdoides*, două la *Lanius collurio* şi unul la *Miliaria europaea*.

Trei cuibare cu câte un ou de cuc, colectate de DOMBROWSKI, au fost descrise în Zeitschrift für Oologie[1]) de O. BAMBERG.

Cuib I. *Acrocephalus turdoides*, colectat la 22 Mai 1904, lângă Colentina. Oul de cuc prezintă patru feluri de colori: verde, tonalitatea fundamentală surie deschis, pe care se găsesc pete violet-surii; pe capătul bont se află o pată multicoloră compactă, de cca 1 cm. Pe această pată şi lângă ea stau nişte puncte singuratece, de câte 3—5 mm mărime, brune deschis, şi pe acestea alte puncte mici, brune închis, precis conturate. Ici colo, petele brune deschis sunt mărginite cu un gălbui palid. Capătul bont este bine rotunjit, iar capătul celălalt se ascute lin spre vârf. Coaja are un luciu mat, rămânând totuşi netedă. Măsura: 16,1 × 21,3 mm.

Greutatea 210 mg.

Ouăle locatarilor cuibului posedă coloarea şi petele unitar cunoscute. Măsurile şi greutatea:

17 × 23,5 mm	15,5 × 23 mm	16 × 24 mm	15,9 × 21,9 mm
180 g	170 g	175 g	165 g

[1]) Anul XIV, p. 104.

Numai dela prima vedere nu se pot deosebi cele două specii de ouă; privind însă mai minuțios caracterele ambelor, ele se pot recunoaşte uşor.

Cuib II. *Lanius collurio*, colectat la 1 Iunie 1904, lângă Sinteşti. Oul de cuc prezintă cinci feluri de colori: tonalitatea fundamentală alb-verzuie; peste aceasta, pete mici, lunguiețe, sur-violete şi brune, apoi pete de 2—4 mm, sur-brunatice închis, de formă lunguiață, ori transversale; apoi, pe capătul bont, la distanță de 5 mm dela capătul acestuia se află pete mici şi mari, rotunde, brune închis. Capătul bont este mai puțin rotunzit; cel ascuțit, în schimb, este foarte alungit. Coaja este netedă şi lucioasă. Măsura: 16,9 × 22,3 mm; greutatea, 250 mg.

Ouăle propriu zise ale cuibului au de asemenea coloarea fundamentală alb-verzuie şi pete singuratice sur-violete, care se întrunesc în cunună la capătul bont. Lângă cunună se află, pe ea sau în ea nişte puncte mai mari sau mai mici, înghesuite, brune închis şi deschis, precum şi sur-violete. Măsurile şi greutatea:

$\frac{16,9 \times 21 \text{ mm}}{150 \text{ g}}$ $\frac{16,2 \times 20,5 \text{ mm}}{150 \text{ g}}$ $\frac{16 \times 21,5 \text{ mm}}{140 \text{ g}}$ $\frac{16,5 \times 20,7 \text{ mm}}{145 \text{ g}}$

Cuib III. *Emberiza calandra*, colectat la 19 Mai 1904, lângă Balta Neagră. Oul de cuc prezintă patru feluri de colori: tonalitatea fundamentală sur-gălbui deschis; pe aceasta, petişoare sur-violete, mai ales pe capătul bont; apoi pete şi stropituri mai mari sau mai mici, până la 5 mm, de coloare brună; în sfârşit, puncte foarte mici, brune întunecat, iar sub acestea, unele puncte violete foarte mici. Capătul bont este foarte rotunzit, iar celălalt foarte ascuțit. Coaja netedă. Măsura: 18,2 × 23,9 mm.

Greutatea 445 mg.

Ouăle propriu zise ale cuibului au coloarea fundamentală galben-roşcată, petajul bogat, roşu-întunecat şi brun-negricios, cu linioare şi stropituri, care se îngrămădesc la capătul bont, iar la cel ascuțit, din contră, lipsesc cu totul. Ele sunt foarte neegale, adică mai mult sau mai puțin pătate. Măsurile şi greutatea:

$\frac{17,9 \times 24,3 \text{ mm}}{175 \text{ g}}$ $\frac{17,5 \times 21,1 \text{ mm}}{175 \text{ g}}$ $\frac{16,9 \times 24 \text{ mm}}{175 \text{ g}}$ $\frac{15,8 \times 23 \text{ mm}}{175 \text{ g}}$

Cuib IV. *Acrocephalus turdoides*, colectat la 29 Mai, 1905, lângă Colentina. Oul de cuc este foarte asemănător celui dela cuibarul I şi probabil derivă dela o urmaşă a femelei Nr. I, pe care eu am împuşcat-o imediat după depunerea oului. Măsura: 16,5 × 21,4 mm; greutatea: 217 mg.

Ouăle propriu zise ale cuibului sunt de coloare normală, uniformă. Măsurile şi greutatea:

$\frac{16 \times 23,4 \text{ mm}}{179 \text{ g}}$ $\frac{16,2 \times 23,8 \text{ mm}}{172 \text{ g}}$ $\frac{16 \times 22,5 \text{ mm}}{175 \text{ g}}$

Cuib V. *Lanius collurio*, colectat la 7 Iunie 1905, lângă Oltina. Oul de cuc prezintă patru feluri de colori; tonalitatea fundamentală este gălbuie deschis, cu pete sur-violete; apoi, câteva mari pete brun-surii la capătul bont şi câteva pete şi stropituri brune închis. Capătul bont este puternic rotunzit, iar cel cu vârf este puțin alungit. Măsura: 19 × 23,8 mm; greutatea 248 mg.

Ouăle propriu zise ale cuibului au coloarea fundamentală galben-roşcată, cu pete brun închis, îngrămădite la capătul bont şi cu pete sur-violete dedesubt. Măsurile şi greutatea:

17 × 21 mm	16,8 × 20,8 mm	16,5 × 20,6 mm	16,5 × 20,7 mm
151 g	145 g	142 g	144 g

Cuculus canorus similis. Tschusi et Dombrowski subsp. nov. (sinonimată cu specia nominată!).

Partea superioară a capului şi grumazului posterior este sur-cenuşie deschis; spatele, tectricele alare sunt ceva mai închise; târtiţa şi tectricele supracodale, sur-albăstrui (nu aşa închis ca la *johanseni*); bărbia, gâtul şi laturile grumazului, ca şi guşa, sunt sur-albicioase; prima, cea mai deschisă; pieptul şi pântecele albe, foarte fin ondulate în negricios mat, fără dilatări pe flancuri; tectricele subcodale albe, umbrite abia perceptibil cu galben sau dimpotrivă, cu foarte puţine desene. Aripa, sur-brunatică deschis; rectricele cu mai mult alb decât la *canorus*, tinzând spre bandaţie.

Răspândirea probabilă. Se pare că patria acestei forme se găseşte foarte departe spre Nord, deoarece exemplare în trecere se mai găsesc la noi până la mijlocul lui Mai, deci într'un timp când cucul nostru îşi depune deja ouăle.

Sistematica. Cele douăzeci şi şapte de exemplare pe care le avea DOMBROWSKI nu sunt toate tipice, ci între ele se găsesc şi exemplare care, prin coloritul ceva mai sur-albăstrui închis, precum şi prin tectricele subcodale .lab bandate, înclină spre *canorus typicus*. Iată aci descrierea exemplarelor mai interesante:

Nr. 1— 6. Masculi adulţi tipici,

Nr. 7—11. Femele adulte tipice,

Nr. 12, 13, 14. Masculi adulţi, la care bandaţia pe partea de dedesubt este şi mai fină decât la *Cuculus canorus johanseni*, însă partea superioară, ca şi celelalte părţi sure, apar colorate ca la *canorus typicus*.

Nr. 15. Femelă adultă, izbitoare înainte de toate prin talia mică, aflându-se în ultimul loc pe tabloul de măsuri. Penajul este foarte tipic. Partea superioară a capului şi grumazului posterior este foarte deschisă, şi mai deschise, cu o nuanţă gălbuie sunt gâtul şi partea anterioară a grumazului—în deosebi gâtul. Ciocul este foarte tare încovoiat.

Nr. 16, 17, 18. Femele în penaj de transiţie. Toate partidele sure sunt foarte deschise, străbătute de penele bandate cu sur-roşcat palid, ale penajului tânăr. Benzile de pe partea inferioară, care este alb-gălbuie, sunt brun-surii.

Nr. 19. Femelă adultă, varietate roşie: partea superioară roşu-vulpuriu intens, cu benzi negre lucind verzui; partea inferioară alb-gălbuie, cu benzi transversale brun-surii, late de 0,08—0,1 cm, umbrită puternic pe gât cu roşu-ruginiu.

Nr. 20—24. Masculi adulți cu partea inferioară bandată fin; aceste benzi sunt însă negricioase; de asemenea şi creştetul este cam întunecat.

TABLOUL Nr. 25

Sexul şi etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
6 ♂ ad.	Max.	35	22,8	20	2,3	2,2
	Min.	33,9	19,4	18,2	1,7	1,8
5 ♀ ad.	Max.	33,5	21,2	19	2,2	2,1
	Min.	31,5	17,6	16,7	1,8	1,7

TSCHUSI scrie despre acest cuc [1]) următoarele: « Inafară de aceste două forme, se găsesc — după domnul v. DOMBROWSKI, numai în trecere indivizi care amintesc forma descrisă de mine (Orn. Jahrb., t. XIV, 1903, p. 165), ca *sibirica johanseni* şi pe care numitul (probabil exclusiv după ondulațiile fine ale părții inferioare, descrise de mine) — i-a considerat ca aparținând acestei forme. Se înțelege că această comunicare prin corespondență a trezit în mine oarecare neîncredere şi deci am cerut să mi se trimită un exemplar.

Surprinderea mea nu a fost mică, când de fapt am avut în mână un exemplar ce semăna cu *johanseni*, care însă prezenta caractere atât de diferite, încât dacă toate exemplarele româneşti fin ondulate s'ar dovedi identice, acestea ar trebui separate ».

[1]) Orn. Jahrb., t. XV, p. 122.

X. Ordinul **STRIGES**

Bufnițele, până nu demult, au fost clasate în acelaşi ordin cu păsările răpitoare diurne *(Ordo Accipitriformes* s. *Accipitres, Rapaces, Raptatores)*, iar în sistematică au fost separate numai ca subordinul *Striges*. In timpul din urmă însă, considerându-se biologia şi mai ales morfologia lor, au fost cu totul separate de răpitoarele diurne şi s'a creat pentru ele un ordin propriu *(Ordo Strigiformes)*. SHARPE, în Catalogul Muzeului Britanic), ca şi în eminenta sa publicație, apărută cu ocazia celui de al doilea Congres Internațional Ornitologic din Budapesta [2]), considera bufnițele drept subordin; însă în cea mai nouă lucrare a sa [3]), după PYCRAFT [4]), le-a clasat, ca şi alții, într'un Ordin propriu.

Caractere. Ciocul e puternic, masiv; curbura maxilarului încovoiată în jos aproape în semicerc, este terminată cu un vârf ascuțit; baza maxilarului e prevăzută cu o membrană ceroasă, în a cărei parte anterioară se găsesc nările, care de cele mai multe ori sunt acoperite cu peri deşi. Osul palatin, nedivizat *(desmognatus)*. Numărul vertebrelor cervicale este de patrusprezece până la cincisprezece. Marginea posterioară a sternului *(margo posterior sterni)* este nedespărțită la membrii familiei Strigidelor; la cei din familia *Bubonidae*, din contră, este scobită de mai multe ori. Partea anterioară a claviculei la Strigide este concrescută cu carena sternului, la Bubonide e însă liberă. Tarsul, în comparație cu tibia, e scurt. Dintre cele patru degete, trei sunt îndreptate înainte, primul deget, înapoi; cel extrem — al patrulea — se poate îndrepta şi îndărăt *(ektamphiboli)*. *Flexor longus halucis* merge în degetul posterior; *flexor perforans digitorum*, din contră, merge în cele trei dinainte. Ochii nu privesc lateral, ci sunt îndreptați

---

[1]) Cat. B. Br. Mus., 1875, t. II, p. 1.

[2]) Rev. Rec. — Att. Clas. B., 1891, p. 79.

[3]) SHARPE, Handlist, 1899, t. I, p. 280.

[4]) PYCRAFT, *A contribution toward our knowledge at the morphology of the Owls*. Frans. Linn. Soc. Zool., 1898, p. 223—275, pls. 24—29.

înainte şi sunt înconjuraţi cu un văl, ale cărui margini sunt tivite cu nişte pene mici, tari şi îndoite. Penajul, des, moale şi foarte pufos.

Bufniţele cuibăresc de obicei în scorburile copacilor şi în clădiri, câteodată însă şi pe pământ. Ouăle lor sunt rotunde, albe curate. Puii la început acoperiţi cu puf des sunt neputincioşi şi depind mult timp de protecţia părinţilor.

Aceste păsări sunt răspândite pe întreaga suprafaţă a pământului. Numărul speciilor recent cunoscute este de trei sute şasesprezece [1]).

1. Fam. STRIGIDAE

197. **Bubo bubo bubo** (L.)

Buhă (fig. 86)

1758 *Strix bubo* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 92.
1766 *Strix bubo* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 131.
1766 *Strix bubo et Bubo atheniensis* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. XII, (-?partim.), t. I, p. 131.
1767 *Bubo maximus*, Gerini, Orn. Meth. Dig., t. I, p. 84, pl. LXXXI.
— *Otus microcephalus* Leach, Syst. Cat. Mamm, et Birds Brit. Mus., p. 11.
1817 *Bubo ignavus*, Forst., Syn. Cat. Br. B., p. 46.
1828 *Bubo maximus* Flemming, Hist. Brit. Anim., p. 57.
1831 *Bubo europaeus*, Less., Traité I, p. 115, pl. XVII, fig. I.
1831 *Bubo germanicus*, *Bubo septentrionalis*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 119—120.
1836 *Asio bubo*, Swains, Class, t. II., p. 217.
1844 *Otus bubo* Schleg. Rev. Crit., p. XVIII.
1850 *Bubo atheniensis*, Bp. Consp. Gen. Av., t. I, p. 48.
1853 *Bubo grandis*, Brehm, Journ. f. Ornith., t. I, p. 346.
1854 *Bubo*, *Bubo*, Lichtest., Nomencl. Av., p. 7.
1855 *Bubo melanotus*, Brehm, Vogelfang, p. 41.
1866 *Bubo maximus melanogenys*, A. E., Brehm, Verz. Samml. (— Nomen nudum!), p. 2.
1891 *Bubo ignavus* Forst (maximum Flem.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 22.
1899 *Bubo, bubo* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 438.
1899—1903 *Bubo, bubo* (Linné), I, Madarász, Magy. Mad., p. 213.
1910 *Bubo, Bubo norwegicus* Reichenow, Journ. f. Ornith., p. 214.
— *Bubo bubo hungaricus* Reichenow, l. c.
1910 *Bubo maximus*, Sibb., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 420.
1912—1921 *Bubo bubo bubo* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 960; 1932, t. IV, p. 381.

Numiri româneşti: Buhă, Buhnă, Bufniţă, Buvnă, Buhă mare, Buhac, Bufniţă mare, Bucană.

Numiri străine: Rus.: *Filin pugaci*; Germ.: *Uhu, Buhu, Grosse-Ohreule, Auf*; Franc.: *Grand Duc*; Ital.: *Gufo reale, Gufo grosso, Berbagianni*

[1]) SHARPE, Handlist, 1899, B. Br. I, p. 280—302.

Fig. 86. — *Bubo bubo bubo* (L.) ♂♀. Buhă.
1: 10,4 din mărimea naturală.

selvatico, *Dugo*; Engl.: *Eagle-Owl*; Ung.: *Nagy füles-bagoly*, *Nagy suholy Buhu*.

Caracterele speciei. Ochiul este extraordinar de mare; irisul galben-portocaliu aprins. Ciocul de coloarea cornului e închis şi puternic curbat. Tarsul şi degetele sunt acoperite cu pene pufoase şi dese. Partea de dedesubt e de coloare dominantă brun-roşcată, cu dungi longitudinale închise şi cu fine desene transversale; partea superioară este pătată brun şi galben-ruginiu; gâtul alb; cornițele mari de pene, aproape total negre.

Sistematica. In doisprezece ani, DOMBROWSKI a putut cerceta trei sute cincizeci şi şapte buhe împuşcate în țară şi a constatat că, înafară de buhele relativ negre româneşti, apar iarna deseori, spontan, în Dobrogea, buhe mari mult mai deschis colorate, în număr mare. De altfel şi frații SINTENIS vorbesc despre astfel de exemplare de coloare deschisă, pe care le enumeră ca *Bubo scandicus*; s'au găsit asemenea exemplare între foarte multe bufnițe apărute spontan, la sfârşitul lui Decembrie 1883, în regiunea litoralului mării.

TABLOUL Nr. 26

Anotimpul	Sexul şi etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripei cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
PĂSĂRI CLOCITOARE	20 ♂ ad.	Max.	67	48	30	7,3	3,5
		Min.	62	44	27	7	3,3
	20 ♀ ad.	Max.	81	50	31	7,6	3,5
		Min.	74	45	29	7,4	3,4
PĂSĂRI DE IARNĂ DESCHISE	8 ♂ ad.	Max.	67	51	31,5	7,6	3,6
		Min.	64	47	30	7,5	3,5
	13 ♀ ad.	Max.	86	55	33	7,8	3,6
		Min.	82	49	30	7,6	3,5

Intre multele buhe tinere pe care DOMBROWSKI le-a crescut, s'a găsit şi o femelă deosebit de puternică şi mare, care în locul irisului galben aprins avea

unul brun închis; după ce pasărea a mai îmbătrânit, irisul a devenit numai cu puţin mai deschis. Aberaţii la coloarea irisului se întâlnesc rar la păsări, şi în lunga sa practică a constatat numai trei cazuri.

Albul de pe gât este foarte întins la unele exemplare şi pare a fi un semn al vârstei înaintate, deoarece la exemplare din acestea şi desenele pe partea inferioară sunt mai fine. Exemplarele măsurate de DOMBROWSKI au dimensiunile arătate în tabloul Nr. 26.

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Buha este mai răspândită în Dobrogea şi pe malurile Dunării, dar se găseşte şi în alte părţi ale ţării. Toamna se găseşte deseori în mijlocul stepelor din Dobrogea, acoperite numai cu spinării ori plante înalte, unde se îndeletniceşte cu vânarea de iepuri, criceţi şi şoareci.

După observaţiile făcute în Banat şi Transilvania, buha este o pasăre de pădure şi de munte; numai iarna hoinăresc unele exemplare mai tinere şi prin pădurile dela şes, iar câteodată se găsesc exemplare răzleţe şi în grupurile de copaci mai bătrâni din câmpii. De îndată însă ce timpul s'a muiat, ele dispar iarăşi de pe aici. In cei patruzeci de ani cât am locuit în Timişoara, am primit cinci exemplare care au fost împuşcate în împrejurimile municipiului Timişoara şi două în pădure.

In ultimii ani, numărul buhelor se împuţinează în mod îngrijorător; puii sunt luaţi din cele mai multe cuiburi cunoscute, pentru a fi crescuţi şi întrebuinţaţi ca păsări ademenitoare la vânătoarea de răpitoare, plătindu-se sume destul de mari pentru ei.

C u i b ă r i t u l. Pe la sfârşitul lui Februarie — când timpul s'a mai îndulcit, şi peste câmpii şi păduri adie un suflu de primăvară —în orele târzii de după masă, răsună înfiorătoarea voce de dragoste a reginei întunerecului, a buhei. In deosebi însă în nopţile cu lună, aceasta atinge punctul culminant, şi în curând se aud şi femelele, răspunzând masculilor, mai întâi dela depărtări, apoi tot mai aproape.

Buha trăieşte toată viaţa împreună cu femela aleasă şi chiar înafară de epoca cuibăritului, soţii convieţuiesc credincios laolaltă, pe un perete de lut sau stâncă, ori pe un ostrov.

Intre masculii tineri, care de altfel abia în al treilea an de viaţă devin maturi, se dau deseori lupte crâncene.

Ca pat nupţial îşi aleg un trunchiu de copac singuratic, un colţ de stâncă, mai rar marginea unui cuib; este curios cum aceste locuri, alese astfel, servesc ani de-a-rândul la actul de împerechiere, care se repetă de mai multe ori după mici pauze; introducerea se face prin manifestări de delicateţe de tot felul, ca pigulitul ciocurilor, ciupiri în creştet şi o continuă închinăciune, întreruptă prin strigătul de « uhu », căruia îi urmează altul ritmic repetat «uhu-uhu-uhu». Femela se mai cocoţeşte puţin, apoi sboară pe trunchiul de copac; masculul scoate nişte sunete de chicotit şi urmează femela.

Leagănul puilor îl pregăteşte buha în diferite locuri, când într'o peşteră largă dintr'o stâncă sau dintr'un perete argilos, când într'un cuib părăsit dela o pasăre răpitoare mai mare, ori într'o salcie scorburoasă, iar în cazul acesta

scorbura are întotdeauna două ieşiri. In delta Dunării însă s'au găsit cuiburi şi în stuf bătrân, încâlcit, cuiburi care erau totodată şi cele mai voluminoase.

Cel mai interesant cuib de buhă pe care l-a văzut DOMBROWSKI era însă un cuib de cioară de semănătură, care — fără să mai fi fost mărit — conţinea două ouă de buhă, pe care femela clocea cu atâta zel, încât nici strigătele tari, nici lovirea copacului nu au făcut-o să sboare de pe cuib. Cuibul era aşezat pe un stejar tânăr, abia la 5 m depărtare dela pământ, în mjlocul unei mari colonii de ciori de semănătură. Cele mai apropiate cuiburi, locuite de ciorile de semănătură, erau abia la câţiva paşi de acela ocupat de buhă.

Cuibarul este complet, de obicei pe la mijlocul lui Martie; cel mai timpuriu cuibar — cu două ouă puţin incubate — s'a găsit la 7 Martie 1900, într'un perete lutos, lângă Mircea Vodă; cel mai târziu cuibar — cu trei ouă proaspete — la 10 Aprilie 1903, lângă Raşova.

In noua ediţie a lucrării lui NAUMANN, *Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas*, cuibarul este dat conţinând două până la trei ouă, foarte rar patru. LOEWIS a găsit de mai multe ori patru ouă, iar unii au găsit chiar şi şase ouă într'un cuib.

DOMBROWSKI a colectat, în cursul a doisprezece ani, douăzeci şi unu de cuiburi şi anume, două cuiburi cu câte 1 ou; şapte cu câte 2; opt cu câte 3; trei cu câte 4 şi unul cu 5 ouă.

Puii au fost găsiţi, în acelaşi interval, în treizeci şi opt de cuiburi, în număr de: patru cuiburi cu 1 pui; douăsprezece cu câte 2; zece cu câte 3; două cu câte 4 pui.

Variaţia mare a numărului ouălor şi puilor se datoreşte vârstei diferite a perechilor clocitoare. Atât la perechile tinere cât şi la cele bătrâne, cuibarul este mai mic decât la perechile în plină vigoare, adică la păsările în vârstă cam dela opt până la şasesprezece ani.

Forma ouălor este, de obicei, foarte rotunzită; se întâlnesc însă destul de des şi din acele care se apropie de forma normală a oului şi la care ambii poli sunt la fel rotunziţi; numai în cazuri extrem de rare, unul dintre poli este ceva mai ascuţit.

Coaja este de regulă dură şi de multe ori acoperită cu noduri calcaroase. Coloarea coajei proaspete este alb-văroasă; după o incubaţie mai lungă, bate în gălbui.

Douăzeci şi două de ouă din colecţia lui E. REY măsoară în medie: 58,14 × 48,70 mm; cele două exemplare mai mari: 63 × 48,8 respectiv 62,7 × 51 mm, şi cele mici: 53,3 × 47 respectiv 56,3 × 46 mm.

Cele patruzeci şi opt de ouă colectate de DOMBROWSKI dau în medie rezultatele: 59,3 × 48,93 mm; maximum: 63,4 × 48,7 respectiv 63,7 × 51,4 mm; minimum: 51,2 × 46,8 respectiv 55 × 45,4 mm.

Timpul incubaţiei, dela depunerea primului ou până la ieşirea ultimului pui, durează douăzeci şi opt până la treizeci şi şapte de zile. Deoarece femela începe să clocească îndată după depunerea primului ou, puii dintr'un cuib sunt întotdeauna de mărimi diferite. Ouăle sunt depuse la intervale de una până la două zile.

Puii ieşiţi din ou sunt acoperiţi cu un puf des, alb murdar; abia când le cresc mai mult, penele devin sur-gălbui, străbătute de linii ondulate fine, de coloare brunatică mai închis.

La cele spuse mai sus, voi nota aici ca întregire următoarele:

Dintre toate « păsările de pradă », buha este aceea care se reproduce deseori şi în captivitate. In practica mea de vânătoare cu buha, am avut în captivitate, până azi, timp de aproape 40 de ani, mereu câte una sau mai multe bufniţe vii, dintre care patru femele au ouat şi în captivitate, fără să fi avut vreun soţ împreună cu ele. Natural, aceste ouă nefiind fecundate, n'au dat niciun rezultat, dar femela a clocit pe ele tot timpul reglementar de incubaţie. După observaţiile mele, trei dintre femele au ouat la vârsta de trei ani, iar a patra în al patrulea an. Masculii sunt capabili să fecundeze chiar şi la vârsta de un an — fie şi excepţional — fapt ce l-am putut constata în cazul ultimei femele ce am ţinut-o în captivitate vreo nouă ani.

Această femelă a depus primul ou la vârsta de patru ani (1936), la 2.III, iar la 3.III, al doilea. Neavând mascul în volieră, ouăle au rămas nefecundate.

$$\text{Dimensiunile: } \frac{61{,}6 \times 49{,}4 \text{ mm}}{80 \text{ g}} \text{ şi } \frac{60{,}5 \times 48{,}6 \text{ mm}}{78 \text{ g}}.$$

La 9.II.1937 a depus un ou; iar la 11.II.1937 a fost găsit al doilea; nefiind fecundate, le-am luat imediat, pentru a nu slăbi buha în timpul incubaţiei. Dar buha mea nu s'a dat bătută, mai cu seamă că pe la 20.II am primit masculul adult, dela Ocolul silvic Şarlota.

La 22.II, acelaşi an, a ouat pentru a doua oară primul ou, iar la 26.II, al doilea; cu toate că nici acestea nu au fost fecundate, am lăsat-o să clocească pe ele. Rezultatul a fost negativ. Dimensiunile acestui ultim cuibar sunt:

$$\frac{63{,}4 \times 49{,}4 \text{ mm}}{82 \text{ g}} \text{ şi } \frac{59{,}5 \times 48{,}4 \text{ mm}}{73{,}5 \text{ g}}.$$

In anul următor (1938), neavând mascul, femela a făcut o pauză şi nu a depus niciun ou.

In 1939 am adus masculul mai de vreme (în Decembrie 1938). Rezultatul a fost asigurat: la 25.II a depus primul ou; la 27.II al doilea, iar la 2.IV a ieşit primul pui, adică după o incubaţie de 37 de zile.

La 13.IV, puii erau aproape de trei ori mai mari decât erau când au ieşit din ouă.

La 19.IV, puii sunt de mărimea unei găini mici, adică încă odată mai mari ca la 13.IV. Prin puful fin şi des, alb-suriu, încep să se ivească şi penele, puii părând acum fin ondulaţi. Femela devine tot mai războinică şi îşi apără dârz puii, care scot capetele de sub mama lor, privind curios pe spectator. Coloarea irisului lor este brun-roşcată. Ciocul, puţin umflat la bază *(cera)*. La 3.V au ajuns de mărimea unui cocoş mare. Remigele au crescut de un lat de mână. Umblă deja singuri prin podul casei şi pocnesc cu ciocul când intră cineva la ei. Pe la sfârşitul lui Mai au ajuns de mărimea părinţilor, având mereu hrană abundentă. Unul dintre aceşti pui se vedea a fi mascul, iar celălalt, femelă. In urma dificultăţilor cu aprovizionarea lor, am reţinut pe lângă femela mamă numai puiul mascul, neavând intenţia de a aduce masculul adult pentru împerechiere în primăvara următoare, din pricina aprovizionării şi mai dificile.

Cu toate că în iarna din 1939 spre 1940 femela era numai cu puiul ei mascul, nici de un an încă, a depus din nou două ouă între 1—5.III.1940, începând

imediat incubaţia (la 6.III). Spre marea mea surprindere, la 6.IV a ieşit un pui din cele două ouă; celălalt a fost nefecundat. Din motive necunoscute mie, la 28.IV a murit masculul tânăr, după aparenţe în urma unei infecţii stomacale; la 1.V a avut aceeaşi soartă şi femela adultă, care părea suferindă dela aceeaşi dată ca şi puiul mascul, lipsindu-se complet de hrană. A rămas puiul mic singur, care, după multă îngrijire, a crescut şi s'a desvoltat.

O a doua femelă tânără, păstrată în captivitate la Timişoara, a depus, la vârsta de 3 ani, în zilele de 2, 4 şi 7.IV.1939, câte un ou, fără a avea mascul lângă ea. Natural, rezultatul clocirii a fost negativ. Dimensiunile acestor ouă sunt următoarele:

61,6 × 50,5 mm; 61,4 × 48,3 mm; 61,2 × 49,3 mm.

Tendinţa de a oua în captivitate este mai mult individuală şi depinde foarte mult de împrejurările în care sunt ţinute buhele: hrană proaspătă, variată şi suficientă şi loc spaţios cu soare, dar şi cu adăpost în contra viscolelor şi furtunilor. In anotimpurile calde, dacă nu are posibilitatea să facă baie, se lasă plouată cu plăcere. Pentru observaţiile ornitologice, o buhă dresată este indispensabilă. Locul de cuibărit, ales odată, îl păstrează ani de-a-rândul.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează în prezent trei femele şi cinci masculi, de buhă, colectate toate în Banat.

H r a n a. Aceasta constă, după cercetările mele, aproape deopotrivă din mamifere şi păsări.

La o femelă adultă, împuşcată în timpul iernii, am găsit în stomac şi guşă resturile unui şorecar *(Buteo buteo)* surprins în cursul nopţii pe vreun copac din câmpie, iar în cuibul cu pui, resturile unui arici adult.

198. **Otus scops scops** (L.)

Ciuf pitic (fig. 87)

1758 *Strix Scopus* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 92.
1766 *Strix scops*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 132.
1769 *Strix giu* Scop., Ann. I, p. 19.
1771 *Strix pulchella,* Pall. Reis., Russ. R., t. I, p. 456.
1788 *Strix carniolica*, *Strix Zirca*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 289—290.
1804 *Strix aegolius*, Hermann, Obs. Zool., p. 122.
1810 *Scops ephialtes*, Savigny, Descr. de l'Egypte, p. 291.
1822 *Bubo scops*, Boie, Isis, p. 549.
1825 *Scops Asio*, Stephens, in Shaw's Gen. Zool., t. XIII, 2, p. 51.
1829 *Scops aldrovandi*, Flemm., Brit. Ann., p. 57.
1831 *Scops carniolica*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 126.
1831 *Scops europaeus*, Lesson, Traité d'Orn., p. 166.
1831 *Scops macrourus*, Brehm, t.c., p. 1011.
1837 *Scops senegalensis*, *Scops zorca*, Sw. Class., t. II, p. 217.
1840 *Ephialtes scops*, Keys et Blas., Wirbelt. Eur., p. XXXIII.
1844 *Otus scops*, Schleg., Rev. Crit., p. 16.
1851 *Scops minuta*, Brehm, Handb. Naturg. Vög. Deutschl., p. 1006.

1854 *Scops Kamtschatcensis*, Bonap., Rev. et Mag. Zool. (— Nomen nudum!), p. 543.
1855 *Scops minor*, *Scops rupèstris*, *Scops rufescens*, *Scops pygmea*, Brehm, Vogelf., p. 43.
1859 *Scops vera*, Finsch, Journ. f. Ornith., t. VII, p. 381.
1859 *Ephialtes zorca*, Jaub. et Barth., Lap. Rich. Orn., p. 78.

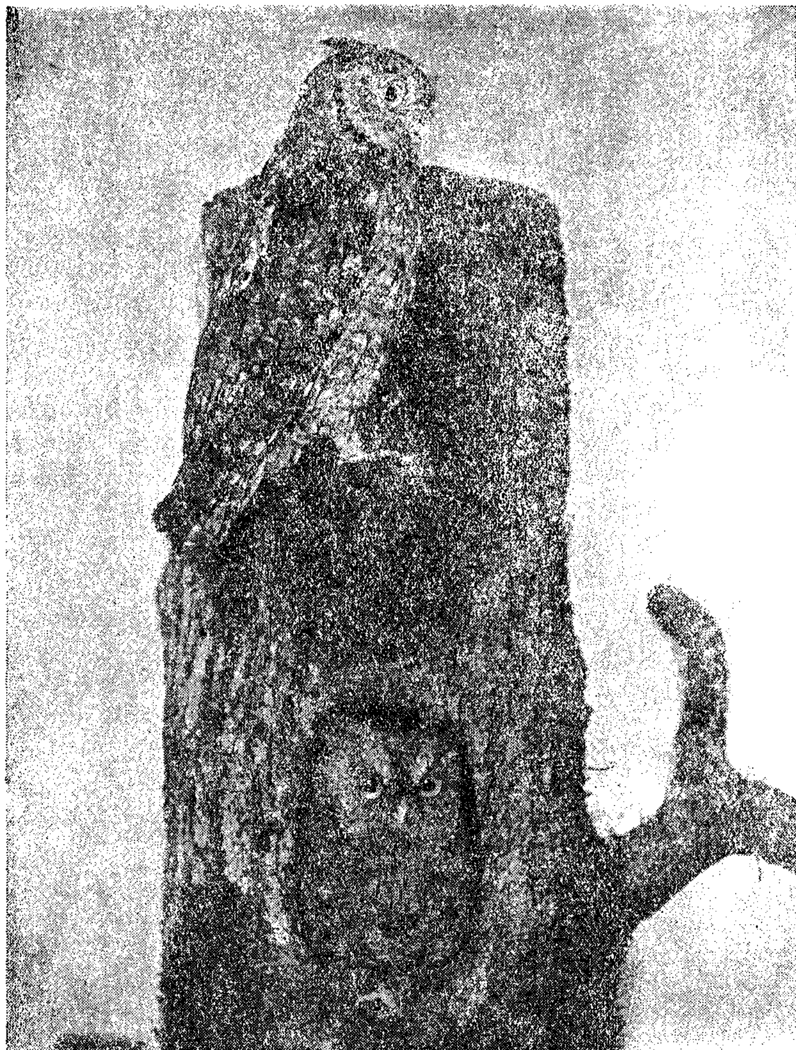

Fig. 87. — *Otus scops scops* (L.) ♂♀. Ciuf pitic.
1: 2,58 din mărimea naturală.

1862 *Scops longipennis*, Kaup., Trans. Z.S., t. IV, p. 223.
1866 *Scops carniolica vulgaris*, *meridionalis*, *microrhyncus*, A. E. Brehm, Verz. Samml. (— Nomina nuda!), p. 2.
1873 *Scops giu*, Newton, Jarell, Brit., t. I, p. 173.
1891 *Scops giu* Scop. (*Zorca* Gm., *ephialtes* Sov.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 22

1894 *Pisorhina scops*, Reiser, Ornis Balcanica, t. II, p. 103.
1899 *Pisorhina scops* (L.) 1759, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 445.
1899—1903 *Scops scops* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 210.
1904 *Pisorhina scops erlangeri*, Tschusi, Orn. Jahrb., t. XV, p. 101.
1904 *Pisorhina scops graeca*, Tschusi, t. c., p. 102.
1904 *Pisorhina scops tuneti*, Tschusi, t. c., p. 103.
1904 *Pisorhina scops cycladum*, Tschusi, t. c., p. 104.
1910 *Scops scops tschusii*, Schiebel, Orn. Jahrb., t. XXI, p. 102.
1910 *Scops aldrovandi* Flemm., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 414.
1912—21 *Otus scops scops* (L.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 978; 1932, t. IV, p. 386.

Numiri româneşti: Ciuf pitic, Buhă pitică, Huhurez mic (!?)

Numiri străine: Rus.: *Sîci, Canjuc, Splu, Canuc*; Germ.: *Zwergohreule, Kleine-Ohreule, Kleine-Baumeule*; Franc.: *Petit duc, Hibou scops*; Ital.: *Assiolo, Albocherello, Givettino*; Engl.: *Scops Owl*; Ung.: *Kis füles bagoly, Füles kuvik, Törpe füles bagoly.*

Caracterele speciei. Irisul e galben. Urechile constă din mai multe pene scurte. Tarsul subţire, încălţat cu pene scurte; degetele complet golaşe. Coloraţia penajului este un amestec de sur, alb şi roşu-ruginiu, cu desene foarte fine brune şi negricioase, la fel ca la caprimulg sau capintortură.

Bufniţele pitice din ţara noastră au, mai ales pe spate, o coloraţie mult mai ruginie decât cele trimise spre comparaţie din Europa centrală; la câteva păsări, marginea aripei mai ales este colorată direct în roşu-ruginiu.

DOMBROWSKI dă în tabloul Nr. 27 dimensiunile lor:

TABLOUL Nr. 27

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	20,5	16,4	8	2,7	1,7
	Min.	17,4	15,1	6,9	2,6	1,4
20 ♀ ad.	Max.	22,5	16,7	8,1	2,9	1,7
	Min.	17,8	15,6	7,3	2,6	1,5

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează şase exemplare.

Aria geografică. Europa, Africa de Nord şi Asia Centrală.

Răspândirea şi biologia. Ciuful pitic este un locuitor frecvent al tuturor pădurilor dela şes şi dealuri; chiar în parcul principal din Bucureşti clocesc una până la două perechi, iar pe şoseaua Kisselef mai multe.

Cu deosebită plăcere poposesc şi în podgoriile care sunt presărate cu pomi fructiferi bătrâni. Vocea lor, un şuerat monoton, se aude mai ales primăvara în amurg; adesea, însă şi în timpul zilei, deşi nu atât de îndelungat.

Este curios cum ne înşeală adesea vocea acestui ciuf, căci sună când aproape, când mai departe, şi pare să se audă deodată mai mulţi ciufi pitici, deşi este numai unul. Aceşti ciufi sunt la noi păsări migratoare; ele apar primăvara, la sfârşitul lui Martie sau începutul lui Aprilie, şi ne părăsesc în Septembrie.

După DOMBROWSKI migraţia ar fi:

1897	primul	exemplar	2.IV	ultimul	exemplar	—
1898	»	»	30.III	»	»	24.IX
1899	»	»	19.III	»	»	—
1900	»	»	1.IV	»	»	X
1901	»	»	25.IV	»	»	20.IX
1902	»	»	3.IV	»	»	—
1903	»	»	1.IV	»	»	30.IX
1904	»	»	24.III	»	»	5.X
1905	»	»	5.IV	»	»	12.X
1906	»	»	27.III	»	»	21.IX
1907	»	»	14.IV	»	»	—
1908	»	»	5.IV	»	»	20.IX
1909	»	»	16.IV	»	»	17.IX

C u i b ă r i t u l. Cloceşte des în toate localităţile prielnice din ţara noastră. Cuibul lui, constând numai din puţin muşchi sau frunze uscate, se găseşte în arbori scorburoşi; cuibarul este complet la mijlocul lui Mai, constând din patru până la cinci, rar şase ouă; femelele tinere ouă abia către sfârşitul lui Mai. Douăzeci şi şapte de ouă măsurate au dat în mediu rezultatele: 31,5×27 mm; maximum: 32,8×28,5 mm; minimum: 28,3×26 mm. Clocirea durează 26—31 zile.

H r a n a. Ciuful pitic se hrăneşte în special cu şoareci *(Mus spec. et Arvicola spec.)* şi insecte; numai rar s'au găsit păsărele în stomacurile lor.

199. Asio otus otus (L.)

Ciuf de pădure (fig. 88)

1758 *Strix otus* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 92.
1766 *Strix otus* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 143.
1767 *Bubo minor, Bubo vulgaris,* Gerini, Orn. Met. Dig., t. I, p. 85, pl. LXXXII.
1773 *Striyx deminuta* Pallas, Reise d. versch. Prov. Russ. Reichs., t. II, p. 706.
1800 *Otus albicolis et italicus* Daudin, Traité élém. et compl. d'Orn., t. II, p. 213.
1810 *Bubo otus,* Savigny, Descr. de l'Egypte, p. 292.
1816 *Otus Asio,* Leach, Syst. Kat. Mamm. B. M., p. 11.
1817 *Otus otus,* Cuv., Règne Ann., t. I, p. 328.
1826 *Otus europaeus,* Steph., Gen. Zool., t. XIII, pt. 2, p. 57.
1828 *Otus vulgaris,* Flemm., Brit. Ann., p. 56.
1828 *Asio otus,* Lesson, Man. d'Orn., t. I, p. 116.
1831 *Otus communis,* Less., Traité, p. 110.
1831 *Otus sylvestris, Otus arboreus, Otus gracilis,* Brehm, Vög. Deutschl., p. 121—123.
1831 *Otus aurita,* Ray, Rennie in Montagu's Orn. Dict., seconde éd., p. 262.

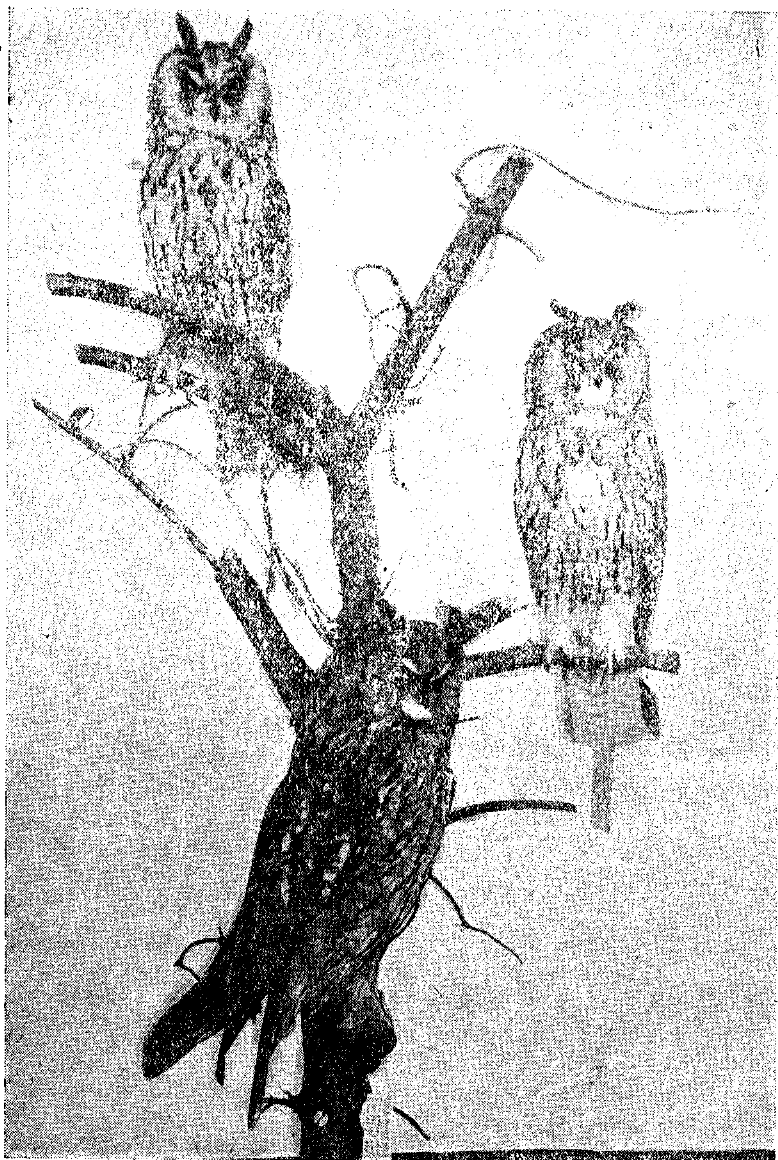

Fig. 88. — *Asio otus otus* (L.). Ciuf de pădure.
1 : 6,23 din mărimea naturală.

1833 *Otus aurita*, Rennie, Mat. Orn. Dict., p. 262.
1840 *Aegolius otus*, Keis et Blas; Wirbelt. Eur., t. XXII.
1855 *Otus major*, *Otus minor*, Brehm, Vögelf., p. 24.
1855 *Otus assimilis*, Brehm, Naumannia, p. 270.
1869 *Otus verus*, Finsch., Journ. v. Ornith., t. VII, p. 381.
1877 *Otus linnei*, Malm. Göteborgs och Bohus. Fauna, p. 233.
1891 *Asio otus* L. *(vulgaris* Flemm.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 25.
1899 *Asio otus* (L.), 1758, St. Chernel, Magy. Mag., t. II, p. 441.
1899—1903 *Asio otus* Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 211.
1910 *Asio otus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 416.
1912—21 *Asio otus otus* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 984; 1932, t. IV, p. 388.

Numiri româneşti: Ciuf de pădure. Buhă mică de pădure, Ciuhurez urechiat, Huhurez, Hurez, Huhurete, Ciuf, Ciuş.

Numiri străine: Rus.: *Usastaia sova, Hohlataia, Sova*; Germ.: *Waldohreule, Kleine Hörnereule, Kleiner Uhu*; Franc.: *Duc, Moyen-Duc, Hibou vulgaire, Chat huant*; Ital.: *Gufo commune, Allocco, Barbagianni, Gufo minore, Duco cornuto, Allocderello*; Engl.: *Long-eared Owl*; Ung.: *Erdei füles bagoly, Kis füles bagoly.*

Caracterele speciei. Penele urechilor mari sunt formate din şase pene. Ciocul e negru. Irisul, galben viu. Remigea a doua este cea mai lungă. Coloraţia este peste tot foarte asemănătoare cu a buhei. Partea superioară este galben-ruginie şi albă, cu pete sure şi brun-negricioase şi cu desene fine; partea inferioară, galben-ruginie deschis, cu dungi longitudinale şi pete lanceolate brun-negricioase, care pe ambele laturi se pierd în linii de zig-zag.

Sistematica. Au fost cercetate o sută optzeci şi cinci de exemplare, între care se găsesc şi din acelea care au pe partea inferioară foarte mult alb, aşa încât coloarea galbuie aproape că dispare.

DOMBROWSKI ne dă următoarele dimensiuni:

TABLOUL Nr. 28

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	36	30	16	3,8	1,7
	Min.	33	28	14,8	3,6	1,6
20 ♀ ad.	Max.	37	31	16,5	3,9	1,7
	Min.	34	29	16	3,7	1,6

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează nouă exemplare colectate în Banat.

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa şi o mare parte din Asia.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Una din cele mai răspândite bufniţe din ţară, care trăieşte atât la şes, cât şi la munte. Păsările clocitoare dela noi, care sunt sedentare, mai sporesc iarna prin alţi ciufi de pădure, ce locuesc mai spre Nord, şi care se întrunesc în pâlcuri de câte zece până la patruzeci de exemplare, poposind peste zi pe câte unul sau mai mulţi copaci.

C u i b ă r i t u l. Clocește frecvent în toată țara, mai ales în regiunile deluroase. Pentru cuibărit se folosesc exclusiv de cuiburi vechi de ciori, coțofene, şoim etc.; în scorburi de copaci nu s'au găsit clocind niciodată. Cuibarul — constând din patru până la şapte ouă — se găseşte de obicei la începutul lui Aprilie; perechile mai bătrâne ouă însă şi mai de timpuriu; s'au găsit cuibare proaspete în zilele de 17, 21, 22, 24, 25 şi 30 Martie; perechile mai tinere ouă mai târziu, de obicei la mijlocul lui Aprilie.

Cincizeci şi unu de ouă măsurate au dat în medie rezultatele: 39,6×32 mm; maximum: 43×34,5 mm; minimum: 35×28,2 mm.

Timpul incubației durează douăzeci şi şapte până la treizeci de zile, dela depunerea primului ou până la ieşirea ultimului pui.

H r a n a. Ciuful de pădure poate fi considerat ca fiind cea mai puțin stricătoare bufniță. Din conținutul guşei şi al stomacurilor cercetate dela o sută de exemplare, a rezultat: 75% animale stricătoare, ca *Arvicola spec.*, *Mus spec.* etc., restul păsărele mici şi insecte.

200. **Asio flammeus flammeus** Pontopp.

Ciuf de baltă (fig. 89)

1763 *Strix flammea*, Pontoppidan, Danske Atlas, t. I, p. 617, taf. XXV.
1771 *Noctua minor*, Gmel., Nov. Com. Petrop., t. XV, p. 447, tab. 12.
1771 *Strix accipitrina*, Pall., Reisse Russ. Reichs., t. I, p. 455.
— *Noctua minor*, Brisson., S. G. Gmelin, Nov. Com. Petrop., t. XV, p. 447.
1772 *Strix brachyotus*, Forst., Thil. Trans., t. LXII, p. 384.
1788 *Strix arctica*, Sparrm. Mus. Carls., t. III, p. 51.
1791 *Strix palustris*, Bechst. Naturg. Deutschl., t. II, p. 344.
1798 *Strix tripennis*, Schrank Faun., Boica, t. I, p. 112.
1809 *Strix caspia*, Steph., Shaw's Gen. Zool., t. VII, pt. 2, p. 272.
1817 *Strix brachyura*, Nilss., Orn. Sued., t. I, p. 62.
1826 *Otus brachyotus*, Steph., Shaw's Gen. Zool., t. XIII, pt. 2, p. 57.
1826 *Strix aegolius*, Pall. Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 309.
1831 *Otus agrarius*, *Otus palustris*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 124.
1838 *Brachyotus palustris*, Bonap. Comp. List. B., Eur. et. N. Am., p. 7.
1840 *Asio brachyotus*, Macgill, Brit., t. III, p. 461.
1840 *Aegolius brachyotus*, Keys et Blas, Wirbelt. Eur. p. XXXIII.
1855 *Brachyotus agrarius*, Brehm, Vögelf., p. 43.
1855 *Brachyotus leucopsis*, Brehm, Naumannia, p. 270.

1866 *Brachyotus palustris major, medius, minor, melanopsis, crassinostris,* A. E. Brehm Verz. Samml. (— Nomina nuda!), p. 2.
1877 *Brachyotus* Gmelinii, Malm. Göteborgs Och. Bohus. Fauna, p. 234.
1891 *Asio accipitrinus,* Pall. *(brachyotus* Forst), I. Friwaldsky, Aves Hung., p. 25.
1896 *Otus microcephalus,* Leach, Syst. Cat. Mamm. etc., Brit. M., p. 11.
1899—1903 *Asio otus* (Linné), I. 7 Madarász, Magy., Mad., p. 211.
1910 *Asio accipitrinis* (sic!), Pall., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 418.
1912—21 *Asio flammeus flammeus* Pontopp., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II. p. 987; 1932, t. IV, p. 388.

Numiri româneşti: Ciuf de baltă, Ciof de baltă, Ciuf de câmp Ciuş, Ştisiu.

Numiri străine: Rus.: *Balotnaia sova, Sîci*; Germ.: *Sumpfohreule, Kurzohrige Eule*; Franc.: *Chouette des marais, Duc à courtes oreilles, Hibou brachyote*; Ital.: *Gufo de padule, Strige stridula, Allocco di padule*; Engl.: *Short-eard Owl*; Ung.: *Réti fülesbagoly, Mezei bagoly, Mocsár bagoly.*

Caracterele speciei. Penele urechilor foarte scurte şi numai patru la număr. Ciocul şi cercul ochilor negre. Irisul galben deschis. Partea superioară galben-ruginie şi albicioasă, cu pete brune închis şi desene dure; partea inferioară galben-ruginiu deschis, cu pete longitudinale simple şi striuri rahiale înguste, brune închis; pe partea inferioară a aripii, două câmpuri negre.

Sistematica. Din marele număr de ciufi de baltă cercetaţi, se găsesc masculi adulţi care au partea inferioară aproape curat albă, cu pete longitudinale înguste brun-negricioase; de asemenea, şi pe partea superioară a corpului se află mult alb amestecat. Cele 40 de exemplare, măsurate de DOMBROWSKI, au dimensiunile arătate în tabloul Nr. 29.

TABLOUL Nr. 29

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	36	31	16,6	4,3	1,6
	Min.	33	28	16	3,9	1,4
20 ♀ ad.	Max.	37	31,5	17	4,4	1,7
	Min.	34,5	29,1	16	4	1,4

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează opt exemplare colectate în Banat.

Fig. 89. — *Asio flammeus flammeus* Pontopp. Ciuf de baltă.
1: 2,56 din mărimea naturală.

Aria geografică. Locueşte pe întreg pământul.

Răspândirea şi biologia. Ciuful de baltă este o pasăre frecventă de iarnă, care soseşte de obicei în Octombrie şi în Martie, când migrează spre locurile de cuibărit. Numai puţine perechi rămân în Dobrogea.

Toamna târziu se pot întâlni foarte numeroase, pe Bărăgan, pe pământurile năpădite de buruieni; s'au văzut în repetate rânduri grupuri răsleţe, de câte o sută şi mai mulţi; primăvara, se găsesc de obicei în trestie şi păpuriş, unde petrec ziua, şi abia spre seară sboară peste holde; în anotimpul acesta însă, ei sunt mai răsfiraţi şi nu se găsesc niciodată mai mulţi laolaltă.

Cuibăritul. DOMBROWSKI a aflat acest ciuf numai odată clocind în ţară şi anume pe un ostrov din lacul Sinoe (în Dobrogea). La 18 Iunie 1897 s'a dus pe o insulă mică, acoperită cu iarbă înaltă şi păpuriş, din lacul Sinoe, ca să adune câţiva boboci de *Larus melanocephalus*. Abia a păşit însă pe insulă şi a şi răscolit din iarba înaltă o pereche de ciufi de baltă, care sburau necontenit în jurul lui, astfel încât i-a capturat uşor.

Deoarece avea siguranţa că acolo va fi cuibul, a început să caute toată insula şi a avut norocul să găsească un pui destul de bine impenat, care se apăra cu înverşunare. Cu toată sforţarea, nu a putut găsi şi ceilalţi pui în iarba înaltă. Acesta este unicul caz de clocire a ciufului de baltă în Dobrogea, pe care l-a putut constata sigur.

După SINTENIS şi ALLÉON, ciuful de baltă cloceşte în Dobrogea.

Am umblat în câteva rânduri prin Dobrogea şi chiar prin ostroavele şi grindurile din lagunele Sinoe, Zmeica, Galoviţa, până acum mai zece ani, dar ciuf de baltă în lunile Aprilie-Iulie nu am întâlnit niciodată pe acolo; în schimb l-am găsit cuibărind în Banat în repetate rânduri; despre aceasta am vorbit în alte lucrări (247), (248), (254).

Dau aici în rezumat câteva date mai importante şi mai interesante din aceste publicaţii: pe teritoriul românesc, după datele mai vechi din literatură, ciuful de baltă a fost găsit clocind lângă Cluj, la 15 Aprilie 1865.

BIELZ (15) aminteşte (loc. cit.) că s'ar fi găsit clocind în Valea Mureşului, lângă Deva, Benţinţ; Aiud, pe Valea Streiului şi Secaşului; lângă Sibiu, Cisnădia; Făgăraş, în bălţile Mândra, lângă Râşnov; Turcheş şi în sfârşit Reghinul Săsesc, fără însă să dea amănunte mai precise.

Chestiunea cuibăritului acestei păsări m'a preocupat mult în ultimii 15 ani, căutând să stabilesc mai precis, dacă cloceşte excepţional şi în Banat. Paznicii de vânătoare, după instrucţiunile date anterior, au semnalat la 1 Iunie 1930, că au întâlnit în împrejurimea comunei Săcălaz (9 km spre Vest de Timişoara) ciufi de baltă sburând dintr'un lan de grâu. Căutând mai cu deamănuntul, au şi găsit cuibul, mai bine zis culcuşul, pe pământ, între tulpiniţele de grâu, conţinând patru pui şi trei ouă. Diferite ocupaţii m'au împiedecat însă a merge la faţa locului, până la 6 Iunie. Căutând cuibul, l-am găsit; dar de data aceasta erau în el şapte pui de diferite mărimi şi un ou (dimensiunile oului: 39×29,5 mm). Fotografia acestui cuib, în original, se găseşte în *Publicaţiile Societăţii Naturaliştilor din România*[1]). In intervalul de şase zile au ieşit deci alţi trei pui din ouă, de unde deducem că ei au ieşit la intervale de câte două zile. Această presupunere

[1]) Nr. 10, p. 66.

a mea este confirmată şi de faptul că din oul rămas neciocnit, pus acasă sub un porumbel de casă clocitor, a ieşit după două zile şi al optulea pui. Se pare deci că puii ies din ou la intervale de câte două zile, iar ivirea lor succesivă a durat în total 15—16 zile. Calculând înapoi, primul pui a ieşit din ou între 23 şi 25 Mai. Durata incubaţiei cuprinzând cam 4 săptămâni, cuibarul a fost aşa dar complet în ultimele zile din Aprilie sau primele zile ale lui Mai; dacă mai

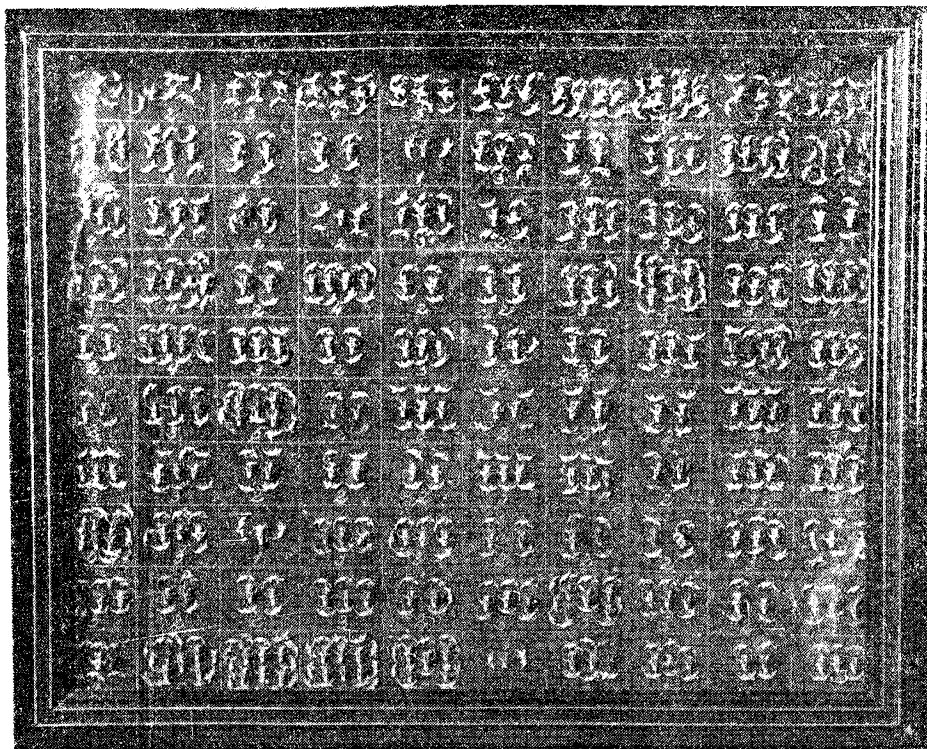

Fig. 90. — Conţinutul dela 100 ingluvii ale Ciufului de baltă (*Asio flammeus flammeus* Pontopp.). 1:5,90 din mărimea naturală.

avem în vedere şi numărul ouălor şi împrejurarea că femela depune aceste ouă cu o oarecare pauză, atunci trebue să presupunem că ouatul a început în a doua jumătate a lunii Aprilie.

Această ipoteză îşi găseşte confirmarea şi în lucrarea *Ornitologia Italiana*[1]) apărută în 1929 la Milano.

Bazându-mă deci pe aceste calcule, cred că pot afirma că toţi ciufii de baltă găsiţi la noi prin Aprilie, sunt păsări clocitoare aici.

Mai adaug aici că la 6 Iunie, către apusul soarelui, am mai văzut în împrejurimea pârâului Niarad, înafară de femela dela cuib, încă alte trei exem-

[1]) p. 362.

plare sburând. La 20 Iulie, paznicul a mai împuşcat o femelă, care se găseşte de asemenea în Muzeul Ornitologic. La 20 August p.m., în acelaşi an, au fost observate în împrejurimile Timişoarei, de-a-lungul pârâului Beregsău, şase exemplare.

A mai fost împuşcat un exemplar, tot la 20 August, lângă pădurea Liged, la Sud de Timişoara.

In anul 1933, la 11 Aprilie, alt paznic de vânătoare a găsit lângă cantonul C.F.R. Cioreni în Banat, încă un cuib cu şase ouă proaspete, într'o holdă năpădită de buruieni (pârlog) în care tocmai se ara. A lăsat un petec nearat în jurul cuibului pentru a ni-l arăta mai târziu; din păcate, ouăle au fost distruse încă în acea zi, în absenţa femelei dela cuib, de ciorile şi corbii care urmau brazda plugului. Tot în acest an, la 5 August, am observat un exemplar adult, seara la lumina farului automobilului, în dreptul comunei Giulvăz din Banat, pe lângă bălţile din apropiere. Alt exemplar a fost împuşcat la 14 August, lângă pârâul Niarad, de paznicul de vânătoare, dar acest exemplar s'a stricat şi n'a mai putut fi conservat.

Caracteristic pentru cuibăritul acestui ciuf la noi în Banat este faptul că, în anii amintiţi, exista o plagă a şoarecilor de câmp peste tot Banatul; având deci hrană în abundenţă el a rămas pe loc, în acele ierni, până târziu.

Au mai fost găsite câteva cuiburi în ultimii ani şi în câmpia ungară, la graniţa de Vest a ţării noastre, de către ornitologii din Ungaria, aşa că se poate spune că, în anii cu mulţi şoareci, unele perechi rămân să clocească şi în regiunile noastre.

H r a n a. DOMBROWSKI a cercetat cincizeci şi şapte ciufi de baltă, în privinţa conţinutului stomacal şi comunică rezultatul în următoarele: 6 *Sorex spec.*; 84 *Arvicola spec.*, 38 *Mus spec.*; 1 *Lepus timidus juv*, 7 *Rana spec.*; 8 *Alauda arvensis*? 1 *Machetes pugnax*(?!).

In privinţa hranei, am putut executa cercetări temeinice în anii când ciufii de baltă se întâlneau pretutindeni în Banat, cu zecile şi sutele laolaltă. In anii 1930—1933, aceste păsări, sosite din ţările nordice, au invadat toate cimitirele din Timişoara. Poposeau peste zi în coroana diferitelor conifere, care împodobesc mormintele, câte 10—20—45 de exemplare pe un singur conifer. In aceste ierni mai grele au sălăşluit aici încă din Decembrie şi până în Martie, şi se găseau la orice oră a zilei, în permanenţă. Sub aceşti copaci se găseau uneori aşternuturi întregi de ingluvii (găluşte cu conţinut nedigerat, vomitate afară din stomac), unele proaspete, altele mai vechi sau în desfacere, aşa că aveam cea mai potrivită ocazie de a culege cu uşurinţă coşuri întregi din aceste « găluşte », pentru cercetări. Am ales din ele « pe sprânceană » 100 de bucăţi pe care le-am aranjat pe un carton şi le-am fotografiat, apoi le-am desfăcut în aceeaşi ordine, cu atenţie, examinându-le conţinutul de resturi. In aceste 100 de ingluvii am găsit 298 de cranii de şoareci, unele întregi, altele mai sfărâmate, apoi o mulţime de oase de şoareci, toate învelite în părul fin al şoarecilor consumaţi. Craniile curăţite şi lipite pe alt carton, în aceeaşi ordine cum au fost găsite în ingluviile respective, sunt prezentate în tabloul din figura 90; unele au câte 3, 4, ba chiar şi 5 şi 6 cranii. Nu am găsit însă în niciuna, măcar o singură pană dela vreo păsărică. Se poate deci uşor înţelege ce muncă au depus aceşti ciufi, săptămâni sau chiar şi 2—3 luni de zile cu zăpadă permanentă, în folosul agriculturii, prin distrugerea a mii şi zeci de mii de rozătoare stricătoare din jurul popasurilor lor.

Se impune deci, în interesul agriculturii, în schimbul unui servici atât de valoros, să se sădească în brazda holdelor 1—3 conifere, pentru a da adăpost acestor păsări în timp de iarnă şi în câmpul liber. Noua reglementare a epocilor de vânătoare, interzice cu desăvârşire de aici înainte împuşcarea acestor păsări foarte folositoare.

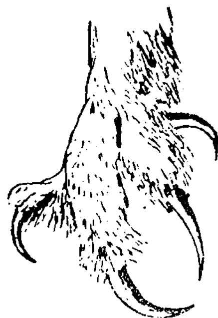
201. **Aegolius funerus funerus** (L.)

Cucuvae încălţată

1788 *Strix tengmalmi*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 291.
1805 *Strix dasypus*, Bechst., Naturg. Deutschl., t. II, p. 972.
1822 *Athene tengmalmi*, Boie, Isis, p. 549.
1828 *Nyctale planiceps*, *Nyctale pinetorum*, *Nyctale abietum*, Brehm, Isis, p. 1271.
1829 *Aegolius tengmalmi*, Kaup., Natürl. Syst., p. 34.
1829 *Noctua tengmalmi*, Cuv., Règn. An., t. I, p. 345.
1836 *Syrnium tengmalmi*, Eyton, Hist. Rar. Br. B., p. 90.
1838 *Nyctale tengmalmi*, Bp. Comp., List. B. Eur. et N. Am., p. 7.
1838 *Strix frontalis*, Lichtst., Abh., Acad., Berlin, p. 40.
1840 *Nyctale dasypus*, Gray, List. Gen. B., p. 6.
1855 *Nyctale pinetorum*, *Nyctale abietum*, *Nyctale planiceps*, *Nyctale minor*, *Nyctale Baedekeri*, Brehm, Vogelf., p. 38.
1866 *Nyctale funera leucopsis* A. E. Brehm, Verz. Samml, (—Nomen nudum!), p. 2.
1891 *Nyctale tengmalmi* Gm. (*dasypus* Bchst), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 27.
1899 *Nyctale tengmalmi* (Gm.), 1788, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 451.
1899—1903 *Nyctale tengmalmi* (Gmel.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 205.
1910 *Nyctale tengmalmi* Gmel., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 407.
1910—11 *Cryptoglaux tengmalmi transvolgensis* Buturlin, Nascha okhota (Naşa ochota), p. 9.
1912—21 *Aegolius (vel Cryptoglaux) tengmalmi tengmalmi* (Gmel.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 996, *Aegolus funerus funerus* (L.), 1932, t. IV, p. 389.
1930 *Aegolius vel. Cryptoglaux tengmalmi tengmalmi*, Gm., D. Linţia (245), p. 285.

Numiri româneşti: Cucuvaie încălţată, Cucuvaia Tengmalm, Cucumeagă încălţată.

Numiri străine: Rus.: *Sova pojdzca*, *Sâci rucinoi*, *caniuc*; Germ.: *Rauhfusskauz*, *Kleiner-Waldkauz*, *Katzenlocker*; Franc.: *Chouette Tengmalm*; Ital.: *Civetta capogrosso*; Engl.: *Tengmalmus Owl*; Ung.: *Gatyás Kuvik*.

Piciorul la *Aegolius funerus funerus* (L)

Caracterele speciei. Ciocul şi irisul sunt galbene: vălul pronunţat, aripa şi coada mai lungi decât la cucuvaie; picioarele şi partea de deasupra a degetelor îmbrăcate cu pene; remigea a treia este cea mai lungă.

Pasăre adultă. Faţa albă; dinaintea ochilor are o pată neagră; vălul alb, pătat cu brun; partea superioară brună,

cu pete albe în formă de stropi; partea inferioară albă, pătată cu brun deschis.

Pasăre tânără. Colorată aproape uniform brun-cafeniu; numai remigele şi rectricele cu pete albe dungate.

S i s t e m a t i c a. Din această cucuvaie, foarte rară pentru ţara noastră, DOMBROWSKI posedă numai două exemplare, dimensiunile lor fiind cele redate în tabloul Nr. 30.

TABLOUL Nr. 30

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm	Localitatea capturării	Timpul colectării
♂ ad	24,7	17,5	11,8	2,3	1,5	Lungaviţa-Tulcea	10.IV.1897
♀ ad	25	18	12,1	2,8	1,5	Tazlău-Neamţ	30.XII.1901

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa de Nord şi Europa centrală, precum şi Asia de Nord.

R ă s p â n d i r e a. Deoarece cucuvaia încălţată cloceşte în Carpaţii nordici, după mai mulţi autori, este posibil ca ea să clocească şi în Carpaţii Transilvaniei.

In ce priveşte biologia acestei specii de cucuvaie, destul de rară la noi în ţară, nu avem date mai amănunţite. Aceasta se datoreşte modului ei de vieţuire. Ca pasăre mai nordică, la noi în ţară preferă regiunile muntoase ale Carpaţilor, cu păduri de conifere, de unde numai în ierni mai aspre coboară la vale şi în pădurile amestecate, uneori chiar şi în cătunele sau satele mai mici, situate între păduri. Cu această ocazie au fost capturate cele câteva exemplare aflate răzleţe în muzee şi colecţii; căci altfel duce o viaţă nocturnă şi numai rar se mişcă şi ziua, în zile cu ceaţă sau înnorate. Numai după vocea ei asemănătoare cu a unui căţeluş (vau-vau-vau, sau va-va-va) putem lua cunoştinţă despre prezenţa sa în pădurile întunecate de conifere, mai ales în timpul cuibăritului, în amurg.

Cloceşte în Aprilie şi Mai, în scorburile copacilor, în crăpăturile stâncilor sau în cuiburi părăsite mai mari. Cuibarul numără 4—6 ouă cam de mărimea celor de cucuvaie comună, dar sunt ceva mai lunguieţe. In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează un ou colectat în Carpaţi, încă înainte de războiul mondial, fără date mai precise, ale cărui dimensiuni sunt următoarele: 39,5 × 31,9 mm.

Tot în Muzeul Ornitologic din Timişoara se păstrează şi o femelă, colectată la 31 Decembrie 1904, lângă Padina Matei în Banat. Dimensiunile acestui exemplar sunt: aripa 172 mm, coada 114 mm, tarsul 31,5 mm, ciocul 13,3 mm (dela orificiul nării).

Inafară de aceste exemplare, mai am cunoştinţă despre existenţa următoarelor: 1 exemplar în colecţia Şcoalei pedagogice din Sibiu, împuşcat la 7.X.1892, lângă Poeni; 1 ♀ adultă, împuşcată în Decembrie 1935 la Baciu (ambele în Sudul Transilvaniei); 1 ♂ şi 1 ♀ din jurul Braşovului (azi Oraşul Stalin), în Muzeul din Oraşul Stalin; 2 exemplare în Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu; 1 exemplar într'o colecţie din Sighişoara, colectat la 20.1.1905 lângă Sighişoara, şi ale cărui dimensiuni sunt următoarele: lungimea totală 240 mm; lungimea cozii 95 mm; lungimea aripii 165 mm; lungimea ciocului dela ceară (cu compasul) 145 mm.

H r a n a. Aceasta constă în majoritate, din diferiţi şoareci de pădure, mai puţin din păsărele şi insecte. Fiind destul de rară la noi, iar pentru economia ţării indiferentă, trebue hotărît protejată.

202. **Athene noctua noctua** Scop.

Cucuvaie (fig. 91)

1767 *Noctua vulgaris*, Gerini, Orn. Meth. Dig., p. 87, pl. LXXXVI.
1769 *Strix noctua* Scop., Ann., t. I, p. 22.
1817 *Strix nudipes* Nilss., Orn. Suec., t. I, p. 68.
1822 *Athene passerina*, Boie, Isis, p. 549.
1824 *Strix psilodactyla*, Nilss., Skand. Faun., p. 88.
1829 *Carine noctua*, Kaup., Natürl. Syst., p. 29.
1830 *Surnia noctua*, Bonap., Oss. Règn. Anim., p. 48.
1837 *Noctua nudipes*, Gould, B. Eur., t. I, pl. 48.
1838 *Scotophilus nudipes*, Jard. Brit., t. I, p. 274.
1838 *Athene noctua*, Bp., Comp. List, B. Eur. u. N. Am., p. 6.
1840 *Syrnia psilodactyla*, Macgill., Brit., t. III, p. 417.
1855 *Athene psilodactyla*, *Athene indigena*, Brehm, Vogelf., p. 37.
1858 *Athene major*, *Athene passerina psilodactyla*, *Athene passerina vulgaris*, *Athene passerina leucophrys*, *Athene Vidali*, *Athene intercedens*, Brehm, Naumania p. 222—227.
1862 *Noctua veterum*, Schleg., Nus. Pays. B. Striges, p. 28.
1866 *Athene noctua vulgaris*, *mortifera*, *leucoryhs* A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomina nuda), p. 2.
1867 *Noctuaminor* Degl. et Gerbe, Orn. Eur., t. I, p. 122.
1891 *Corine noctua* Scop. (*passerina* Bechst.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 23.
1899 *Glaucidium noctum* (Retz), 1800, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 453.
1899—1903 *Athene noctua* (Scop.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 204.
1910 *Athene noctua* Scop., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 405.
1912—21 *Athene (sive Carine) noctua noctua* (Scop.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1000; 1921—22, t. III, p. 2196; *Athene noctua noctua* (Scop.), 1932, t. IV, p. 389.
1930 *Athene (vel. Carine) noctua noctua* (Scop.), D. Linţia (245), p. 285.

N u m i r i r o m â n e ş t i: Cucuvaie, Cucuveică, Cucumeagă, Cucuvelă, Cucuvea, Cucumea, Cucubeică, Cocioveică, Uture.

N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Sîci domovoi*; Germ.: *Steinkauz*, *Kleines Kätzchen*, *Toteneule*, *Totenvogel*; Franc.: *Chouette*, *Couette chevêche*, *Chevêche commune*; Ital.: *Civetta*; Engl.: *Little Owl*; Ung.: *Közönséges Csuvik*, *Kuvik*.

C a r a c t e r e l e s p e c i e i. Ciocul şi irisul sunt galbene; văl are numai în jurul marginii exterioare a ochiului; coada este dreaptă şi scurtă; degetele numai uşor acoperite cu câteva pene păroase; prima remige e scurtă, cele patru următoare de lungime aproape egală şi mult mai lungi decât prima; partea supe-

Fig. 91. — *Athene noctua noctua* Scop. ♂♀. Cucuvaie
1: 4,29 din mărimea naturală.

rioară, de coloarea solului, brună închis, cu pete albe stropiforme; aripa are cinci până la şase rânduri de pete albe transversale; coada, cinci benzi transversale; partea inferioară este albă, cu pete brune închis, longitudinale, neregulate.

S i s t e m a t i c a. « Am înaintea mea o serie de patruzeci şi două de exemplare — scrie DOMBROWSKI — care prezintă în diferite privinţe multe lucruri interesante ».

Aceasta nu trebue să ne mire, deoarece ţara noastră este situată tocmai la graniţa răspândirii diferitelor forme ale unei specii. Cucuvelele din colecţia DOMBROWSKI prezintă transiţii între forma tipică *Athene noctua noctua* Scop. şi subspecia sud-estică *Athene noctua indigena.*

Piciorul la *Athene noctua noctua* Scop.

« Din păcate nu am la dispoziţie material de comparaţie din această formă şi deci trebue să mă mărginesc a compara exemplarele mele, după descrierea originală a lui Laudon din Ornith. Jahrb. XV, p. 56 ».

Constat că această descriere se potriveşte la multe exemplare ale mele din Dobrogea, deoarece acestea prezintă o coloraţie generală a penajului considerabil mai deschisă, iar iarna au degetele în parte acoperite cu pene. In deosebi, o femelă adultă, împuşcată lângă Babadag în Dobrogea, la 1 Martie 1900, are foarte mult alb dela gât în jos şi degetele mult acoperite cu pene, aşa încât în primul moment m'am gândit că am înaintea mea o cucuvaie încălţată.

Exemplarele din Transilvania şi din munţii Carpaţi se deosebesc întru câtva de cele din Dobrogea, întru cât, deşi acestea sunt de asemenea în parte mai deschis colorate, coloarea lor bate puţin în roşcat.

TABLOUL Nr. 31

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	26,5	16,5	9	3,2	1,3
	Min.	21,5	15,3	8,2	3	1,3
20 ♀ ad.	Max.	27	17	9,2	3,2	1,4
	Min.	25,5	15,4	8,5	3,1	1,3

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează zece exemplare colectate în Banat.

Aria geografică. Europa centrală şi de Sud.

Răspândirea şi biologia. Locuește în toată țara, mai ales în Dobrogea, unde populează în special surpăturile de apă şi porțiunile stâncoase.

Cuibăritul. Pasăre clocitoare frecventă, care îşi face cuibul atât în scorburile copacilor, cât şi în găurile malurilor şi stâncilor. Cuibarul constă din patru până la şase ouă, care se găsesc în Aprilie, când mai devreme, când mai târziu.

Douăzeci şi şapte de ouă măsurate au dat în medie următoarele rezultate: 34×28,2 mm; maximum: 35,7×29,5 mm; minimum: 33×26,5 mm.

Hrana. Au fost cercetate treizeci şi unu de stomacuri şi cincizeci şi două de ingluvii, cu următorul conținut: 2 *Vespertilio noctua*, 18 *Sorex spec.*, 40 *Arvicola spec.*, 2 *Mesocricetus newtoni*, 1 *Spermophilus citillus*, 62 *Mus. spec.*, 217 resturi de insecte, mai ales de urechelnițe, 2 vrăbii de câmp, 2 porumbei de casă, 1 pui de găină domestică.

203. **Athene noctua indigena** Brehm

Cucuvea balcanică

1855 *Athene indigena* Brehm, Vogelf., p. 37.

1858 *Athene indigena* Brehm, Naumannia, p. 226.

1920 *Carine noctua indigena* (Brehm), E. Stresemann, Avif. Maced., p. 215.

1920 *Carine noctua indigena* (Br.), 1880 I. Gengler, Balkanvögel, p. 147.

1912—1921 *Athene (Carine) noctua indigena* Brehm, E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1002; 1921—22, t. III, p. 2196; 1932, t. IV, p. 390.

Numiri româneşti: Cucuvea balcanică, Cucuvae balcanică, Cucuvea indigenă.

Numiri străine: Germ.: *Balkan-Steinkauz.*

Caracterele subspeciei. Puțin mai palidă, mai brunatică decât *Athene noctua noctua;* petele de pe partea inferioară sunt mai spălăcite. Rectricele mijlocii au — în loc de benzile aproape sau complet transversale, deschise — numai pete rotunde sau longitudinal-transversale, de cele mai multe ori numai două rânduri; aşa încât partea posterioară a cozii (cu excepția unei dungi terminale înguste, deschisă) este nepătată; de asemenea şi pe rectricele exterioare, benzile sunt mai mult întrerupte şi neregulate.

Lungimea aripii, după nouă exemplare din Grecia, măsurate de HARTERT: 162—175 mm; exemplare tot de acolo, măsurate de KLEINSCHMIDT: 160—173 mm; 6 exemplare din Herțegovina după KLEINSCHMIDT: 163 — 167 mm;

8 exemplare tot de acolo, după HARTERT: 163—170 mm; 2 din Muntenegru 164—168 mm; 2 din R.P.R. 162—165 mm; 3 exemplare tot din R.P.R., după KLEINSCHMIDT: 164—166 mm, 1 ♂ din Bosnia 162 mm; la 17 exemplare din Macedonia, după STRESEMANN: ♂ = 158, 159, 161, 162, 163, 164 şi 167 mm.

♀ = 163, 163, 164, 165, 166, 167, 167, 170, 171 mm.

Sistematica. După cum am văzut la forma nominată (precedentă), DOMBROWSKI făcuse o diferenţiere între mai multe cucuvele din fauna noastră, dar criteriile dela care a pornit nu sunt toate identice cu acelea ale cercetărilor mai noi. Cum foarte bine a afirmat el, în ţara noastră se întâlnesc ambele forme — atât forma tipică, cât şi cea balcanică (*indigena*, nu *meridionalis*, recte *glaux*, cum credea el) — dar ariile lor de răspândire se suprapun, astfel încât azi încă nu se poate stabili cu precizie aceasta. Cercetările viitoare vor avea să clarifice această problemă, pe baza unui material de păsări din epoca clocirii, cu date precise.

Cu toate că materialul din Muzeul Regional al Banatului este încă prea mic, se găsesc totuşi exemplare care prezintă caracterele exacte, proprii acestei subspecii, precum şi exemplare de transiţie, dar nu mă pot pronunţa în mod decisiv asupra răspândirii ei.

STRESEMANN indică însă în lucrarea sa (322)[1]), un exemplar (Nr. 17.4507) din Banat, ca un exemplar *tipic de A. n. indigena.*

Aria geografică. După HARTERT, Europa sud-estică, Peninsula Balcanică până la Bosnia, R.P.R., şesurile Ucrainei de Sud şi Uralul, iar după STRESEMANN, toate ţările balcanice, menţionând însă că în Bosnia această subspecie pare să fie închegată cu forma nominată. STEINBACHER) scrie cu privire la aria geografică a acestei subspecii, următoarele: « Răspândirea acestei forme a rămas neclarificată, prin aceea că ornitologii ruşi nu au luat-o deloc în seamă. Eu sunt de acord cu HARTERT[3]) şi STRESEMANN[4]), că, înafară de păsările din Peninsula Balcanică şi acelea din Ucraina de Sud, dintre Poltava şi Ural, aparţin de asemenea aici. Exemplare din Asia Mică, de Nord şi din Caucaz sunt de asemenea *indigena*, aşa că *Kessleri* ca şi *caucazica* devin aici sinonime, etc. » Se mai recomandă şi consultarea lucrărilor lui KLEINSCHMIDT din Falco[5]).

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează un mascul adult, împuşcat de mine la 15.XII.1930, lângă Moşniţa, în Banat, şi care, pe rectricele mijlocii nu are nicio pată, iar pe cele următoare prezintă numai pe steagul extern trei rânduri de pete marginale mici, puţin vizibile; pe steagul intern are numai una, abia pronunţată; de asemenea şi degetele sunt destul de bine încălţate cu pene.

---

[1]) p. 216.

[2]) v. IV (suplimentar), p. 390, V.P.F.

[3]) p. 1002.

[4]) *Avif. Maced.*, p. 216.

[5]) KLEINSCHMIDT, *Zum geografischen Variiren von Strix Athene* « *Falco* », 1907, p. 63.

204. Glaucidium passerinum passerinum (L.).

Cucuvea pitică (fig. 92)

1758 *Strix passerina* Linnaeus, Syst. Nat., ed. X, p. 93.
1795 *Strix bohemica* F. W. Schmidt, Samml. physi. ökonom. Aufs., t. I, Nr. 44, p. 36.
1800 *Strix pussila* Daudin, Traité d'Orn., t, II., p. 205.
1805 *Strix pygmea* (sic) Bechstein, Gem. Naturg. Deutschl., 2-te Aufl., t. II, p. 978.
1812 *Strix torquata* Fischer, Mém. Soc. Natural. Moscou, t. III, p. 276.
1855 *Glaucidium microrhynchum* Brehm, Vogelfang, p. 36.
1866 *Glaucidium passerinum nanum* A. E. Brehm, Verz. Samml. (— Nomen nudum) p. 2.
1891 *Glaucidium passerinum* (nec Linné) Friwaldszky, Aves Hung., p. 24; Madarász, Erläut, 1891, p. 64 (et *Auct. plur.*).
1899 *Glaucidium passerinum* (L.), 1758, St. Chemel, Magy. Mad., t. II, p. 455.
1903 *Glaucidium passerinum setipes*, Madarász, Magyarország Madarai, p. 203, et p. 546.
1910 *Glaucidium passerinum setipes*, Madarász, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 402.
1912—21 *Glaucidium passerinum passerinum* (L.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1008; 1932, t. IV, p. 391.

Numiri româneşti: Cucuvea pitică, Cucuvea de brădet, Ciuvică.

Numiri străine: Rus.: *Sitş maliutca, Sovuşca*; Germ.: *Sperlings-kauz, Kleiner-Kauz, Zwerg-Kauz, Spatzen-Eule*; Franc.: *Chevêchette, Couette chevêchette*; Ital.: *Civetta minora, Civetta nana, Zivetta piccola*; Engl.: *Pygmy Owl*; Ung.: *Törpe kuvik.*

Caracterele speciei. După I. MADARÁSZ, caracterele acestei specii sunt următoarele:

« Glaucidio passerino Linn, simile, sed striis, fuscis abdominalibus distinctis, a colore albo magis discretis, plumibus nasalibus obscurioribus digitisque brevius et parcius plumosis fere setosis diversum ».

Descrierea. Deasupra este brună închis, câteodată cu un suflu roşcat, împestriţată mai mult sau mai puţin cu pete albicioase sau gălbui; petele se înşiră pe frunte mai des, pe mijlocul spatelui mai rar; pe partea posterioară a grumazului are o pată albă, mai mult sau mai puţin mare; coada brună, cu cinci dungi transversale; penele păroase albe; perii nazali bruni; faţa şi toată partea inferioară a corpului de un alb curat, pătat cu brun; obrajii şi pieptul striaţi transversal; pântecele cu striuri longitudinale; penele tarsului albe, cu striuri transversale brune; penele degetelor, foarte scurte, păroase, au o coloare albă murdară; ciocul de coloare cornie, deschis sau închis. Ghiarele negre, ochiul galben. Lungimea: cca 16—17 cm; aripa 9,6—10,7 cm; coada 6,5—7 cm; curbura ciocului (dela frunte) 1,5 cm; tarsul 1,4 cm.

Masculii şi femelele sunt identice. Penajul tinerilor (după stadiul pufos) este identic cu al adulţilor; totuşi pe creştet şi spate nu au nicio urmă de stropituri deschise; striaţia de pe pântece este însă mai deasă şi mai lată.

Fig. 92. – *Glaucidium passerinum passerinum* (L.). Cucuvae pitică.
1: 2,84 din mărimea naturală.

S i s t e m a t i c a. Din această cucuvea pitică au ajuns în mâinile lui DOMBROWSKI numai unsprezece exemplare, şi coincid toate cu acelea descrise de MADARÁSZ.

Subspecia *setipes*, considerată de MADARÁSZ ca reprezentativă pentru regiunile carpatine, nu este recunoscută de ornitologi, deoarece caracterele acesteia sunt considerate insuficiente, având de a face în aceste regiuni cu forma tipică (nominată).

TABLOUL Nr. 32

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
4 ♂ ad.	Max.	16,4	10	6,4	1,5	1,3
	Min.	15	9,7	6	1,4	1,2
5 ♀ ad.	Max.	18	10,6	6,6	1,6	1,4
	Min.	15,4	10	6,3	1,4	1,3

A r i a g e o g r a f i c ă. Locueşte în regiunile înalte ale Carpaţilor, acoperite de brădet, şi este o pasăre sedentară.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Cucuveaua pitică este o pasăre sedentară obişnuită a Carpaţilor, dar nu prea frecventă; aici locueşte de obicei în pădurile de brad, mai ales iarna, frecventează de asemenea şi regiunea precarpatică. Din cauza vieţuirii ei ascunse, este rar observată; de aceea este de fapt considerată ca rară. Vocea ei se aseamănă cu lătratul răguşit al unui căţeluş şi se aude adesea, mai ales în timpul împerechierii, chiar şi ziua.

In Muzeul Regional din Timişoara se găsesc două exemplare (fig. 92), împuşcate, unul la Câmpina în Decembrie 1937, celălalt la Topliţa, la 10 Februarie 1937.

Se mai păstrează în colecţiile din ţară, cunoscute mie, următoarele exemplare:

1 ♀ în colecţia A. Buda (în prezent la Şcoala pedagogică din Sibiu), împuşcată la 19.XI.1859 lângă Cunţa în Sudul Transilvaniei.

5 exemplare în Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu şi 1 pereche (♂♀) în Muzeul din Oraşul Stalin, colectată în jurul aceluiaşi oraş, şi în sfârşit,

4 exemplare în colecţia E. Hausmann, din Baciu (lângă Oraşul Stalin), dintre care 1 ♂, împuşcat la Poiana Braşovului azi Poiana Stalin în Noembrie 1937. Este curios faptul că cele mai multe exemplare amintite aici au fost împuşcate în anul 1937.

C u i b ă r i t u l. Cucuvaia pitică este în mod sigur o pasăre clocitoare în Carpaţi, întru cât a fost observată şi chiar împuşcată în toate anotimpurile; cu toate acestea, până astăzi, nu s'a găsit niciun cuib.

205. Surnia ulula ulula (L.)

Ciuhurez undulat

1758 *Strix ulula* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, p. 93.
1809 *Strix nisoria*, Meyer, Ann. Wetterau, Ges, t. I, p. 268.
1827 *Strix doliata* Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 316.
— *Surnia borealis* Lesson, *partim!* sub. S. u. *caparoch*.
1891 *Surnia ulula* L., I. Fridwaldszky, Aves. Hung., p. 23.
1899 *Nyctea ulula* (L.) St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 450.
1899—1903 *Surnia ulula* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 206.
1907 *Surnia ulula pallasi* Buturlin, Orn. Monatsb., p. 100.
1912—21 *Surnia ulula ulula* (L.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun, t. II, p. 1010; 1932, t. IV, p. 391.

Numiri românești: Ciuhurez undulat, Huhurez undulat, Huhurez porumbac.

Numiri străine: Rus.: *Gorni sîci Iastrebinaia sova*; Germ.: *Sperbereule, Habichteule, Trauereule*; Franc.: *Surnie caparacoch*; Engl.: *Hawk-Owl*; Ung.: *Karvaly bagoly.*

Caracterele speciei. Partea superioară este brun-cafenie, pe creştet cu dese pete albe, pe cerbice cu o pată brună; partea cea mai mare a penelor axilare este de un alb curat; spatele şi tectricele supracodale au benzi albe; aripa, benzi şi pete albe; coada are 9—11 benzi înguste transversale albe; obrajii şi laturile grumazului sunt albe; după regiunea auriculară, o pată mare semicirculară neagră; gâtul şi gulerul îngust, brun, sub care urmează un guler lat alb; pieptul, pântecele şi tectricele subcodale albe, cu benzi înguste brune transversale; ciocul de coloare verzui-cornie; dunga superioară a maxilarului galbenă; ghiarele negre; ochiul galben deschis, vioi. Lungimea cam 370 mm, aripa cam 230 mm, coada 180—185 mm, ciocul (dela frunte) 22—25 mm; tarsul 25—30 mm.

Masculul şi femela sunt coloraţi la fel.

Sistematica. Această specie este introdusă în avifauna ţării noastre pe baza unei femele adulte, colectată lângă satul Ştaierul-Boşneagului (Carlsdorf) în Banat, la 30 Decembrie 1904.

Au mai fost colectate câteva exemplare şi în Carpaţii nordici din Ungaria, respectiv Slovacia, în anotimpul de iarnă.

Dimensiunile exemplarului sunt următoarele: aripa 234 mm, coada 190 mm, tarsul 31 mm, ciocul (cu compasul) 23 mm.

Aria geografică. După HARTERT, este pasăre clocitoare în regiunile păduroase ale Scandinaviei de Nord, ale U.R.S.S. nordice şi centrale, probabil până la Tobolsc. Toamna şi iarna, mulţi dintre aceşti ciuhurezi undulaţi migrează mai spre Sud până în Uralul de Sud,

şi până în R. P. Ungară, Austria, Germania şi Prusia; mai ales în anumiţi ani migrează deseori. Spre Vest este mai rară.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. La noi este numai rar oaspete de iarnă; dacă nu a fost observată de mai multe ori, aceasta se datoreşte faptului că nu părăseşte nicicând regiunile păduroase mai înalte, şi probabil nu a fost întâlnită în acest timp de ornitologi, ca să fie recunoscută. BENGT BERG a găsit-o cuibărind mai ales în pădurile de pini din Laponia, în special când se găseau mulţi Lemmingi. In regiunile unde cuibăreşte, vânează şi ziua şi nu pare a fi prea sperioasă. Cuibăreşte în scorburi de copaci bătrâni.

H r a n a ei constă, vara, aproape exclusiv din şoareci (sp. de *Arvicola*) şi câteodată din Lemmingi; iarna şi din păsări.

206. Strix uralensis uralensis Pall.

Huhurez uralenz (fig. 93)

1769 *Strix sylvestris* Scopoli, Annus I, Historico-Nat., p. 21.
1771 *Strix uralensis*, Pallas, Reise Russ. Reichs, t. I, p. 455.
1793 *Strix liturata* Tengmalm, Vet. Akad. Handl., p. 264.
1809 *Strix Austriaca* Shaw, Gen. Zool., t. VII, p. 247.
1810 *Strix macrura*, Mey et Wolf, Taschenb., p. 84.
1826 *Surnia uralense*, *Ulula liturata* Steph., Gen. Zool., t. XII, pt. 2, p. 60. pl. 40.
1828 *Surnium uralense*, Boie, Isis, p. 315.
1829 *Noctua uralensis*, Cuv. Règne., An. I, p. 344.
1831 *Syrnium macrocephalum*, Brehm., Vög. Deutschl., p. 115.
1837 *Scotiaptex uralensis*, Swains, Classif., t. II, p. 217.
1840 *Ulula uralensis*, Keys et Blas, Wirbelt. Eur., p. XXXII.
1841 *Ptynx uralensis*, Gray, List. Gen. B., p. 8.
1851 *Strix Schumavensis* Heyrovsky, Vereinssch. f. Forst - Jagd und Naturkunde, Prag, p. 50.
1855 *Ptynx liturata*, Brehm, Vogelf., p. 39.
1866 *Ptynx liturata septentrionalis* A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomen nudum!), p. 2.
1853—1870 *Syrnium uralensis*, Fritsch., Vög. Europ., p. 62.
1891 *Syrnium uralense* Pall., I. Friwaldszky, Aves. Hung., p. 27.
1899 *Syrnium uralense* (Pall.), 1771, St., Chernel. Magy., Mad. t. II, p. 446.
1899—1903 *Syrnium uralense* Pall., I. Madarász, Magy. Mad., p. 208.
1910 *Syrnium uralense* Pall., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 411.
1912—21 *Strix uralensis uralensis* Pall., E. Hartert., Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1017; 1932, t. IV, p. 392.

N u m i r i r o m â n e ş t i: Huhurez uralenz, Cihurez cu coadă lungă, Huhurez cu cioc galben.

N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Neiasîti dlinohvostaia*, *Balşaia seraia sova*; Germ.: *Uraleule*, *Uralkauz*, *Habichtseule*, *Langschwänzige Eule*, *Grosse Tageule*; Franc.: *Chouette de l'Oural*, *Chouette caparacach*, *Ptyna de l'Oural*, *Huloth de l'Oural*; Ital.: *Gufo degli Urali*, *Allocco dell'Urale*; Engl.: *Hawk-Owl*, *Ural Owl*; Ung.: *Hosszúfarku bagoly*, *Uráli bagoly*.

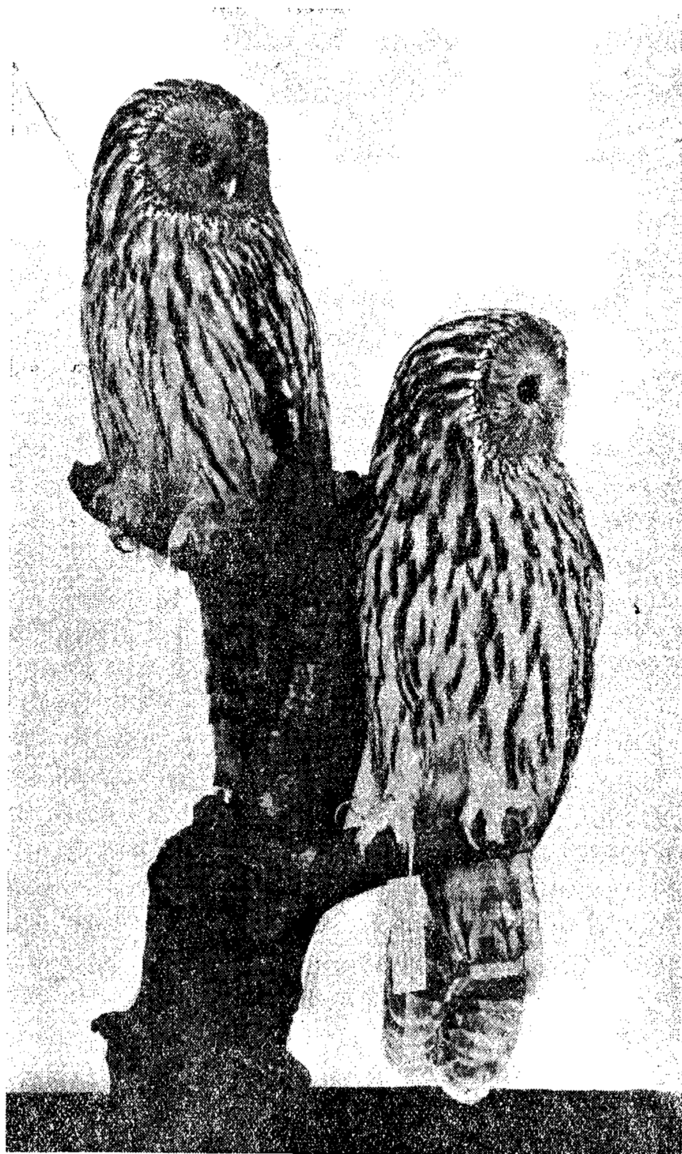

Fig. 93. — *Strix uralensis uralensis* Pall. ♂♀. Huhurez uralenz. 1 : 3,51 din mărimea naturală.

Caracterele speciei. Ciocul este gălbui deschis. Irisul, brun-negricios. Partea de dedesubt, alb-tulbure, cu pete înguste longitudinale brun-fumurii. Coada isbitor de lungă; în repaus, în formă de ic, cu şapte până la nouă benzi transversale deschise, pe bază mai închisă, la fel de late. Urechea ajunge sus până peste ochi; primele patru remige anterioare sunt sprâncenate şi dinţate.

Sistematica. DOMBROWSKI declară că a cercetat un număr de huhurezi uralenzi, atât păsări nordice de iarnă cât şi păsări clocitoare de aici. Intre acestea din urmă, nu a găsit niciodată exemplare aşa deschise la coloare, ca între primele. Cel mai deschis este o femelă adultă de o mărime rară, împuşcată la 5 Ianuarie 1905, lângă Titu-Dâmboviţa. La aceasta, coloarea de bază este alb murdar; pătat brun deschis, cu benzi ruginii şi foarte înguste; faţă alb-surie; coloarea de bază, pe partea superioară, alb-surie.

TABLOUL Nr. 33

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	60	39	30	5,2	2,5
	Min.	57	37	28	5,2	2,3
20 ♀ ad.	Max.	67	40	32,5	5,3	2,6
	Min.	60	37	29	5,2	2,3

Aria geografică. Locueşte în partea de Nord a Europei şi Asiei.

Răspândirea şi biologia. DOMBROWSKI consideră huhurezul uralenz ca o pasăre sedentară obişnuită a Carpaţilor. Numărul acestei păsări este mai mare în Octombrie, după acest autor, prin migrarea huhurezilor cu coadă lungă care locuesc mai spre Nord. Cu toate că o consideră ca o pasăre sedentară obişnuită, DOMBROWSKI aduce în sprijinu afirmaţiei sale faptul că, toamna târziu şi iarna, se găseşte în întreaga ţară şi că în iarna lui 1904—1905 a fost foarte frecventă.

După observaţiile mele, culese timp de aproape 40 de ani în Banat şi prin părţile transilvănene, nu pot confirma cele spuse de DOMBROWSKI mai sus. Huhurezul este pasăre clocitoare în Carpaţii noştri, dar nu prea frecventă, ci mai mult sporadic. Mai ales în iernile mai grele, când lipsa de hrană o împinge din ţările de Nord la noi, rămân câteva perechi în pădurile întinse, bătrâne, dela munte, şi clocesc; de altfel, aceşti oaspeţi de iarnă dispar la finele lui Februarie sau în Martie, plecând în majoritate spre ţările lor băştinaşe.

Cea mai bună dovadă ne-o dau exemplarele păstrate în muzeele noastre, care, în covârşitoarea lor majoritate, sunt colectate toamna târziu sau în timpul iernii. Exemplare împuşcate

între Aprilie şi Septembrie nu se prea găsesc; poate chiar colecţia Muzeului Regional din Timişoara prezintă cele mai multe exemplare clocitoare la noi, de exemplu:

♀ adultă, 25. IV. 1907, Moldova Nouă.
♀ » 5.VII. 1912, Padina Matei.
♀ » 3. IX. 1907, Răcăşdia.
♀ » 16. IX. 1913, Moldova Nouă.
♂ adult 8. IV. 1906, Padina Matei.
♂ » 28. IV. 1906, Padina Matei
♂ » 27. IX. Bocşa Montană.

Inafară de acestea, mai sunt câteva exemplare, între care şi pui sburători, colectate de mine, azi în posesiunea Muzeului Naţional din Budapesta, toate de origine din munţii bănăţeni.

Ca o completare la studiul acestui huhurez, care mai lasă discuţia deschisă pentru viitor, asupra concluziilor date de MOMIYAMA[1]) şi STEGMANN[2]), în privinţa subspeciei *S. u. liturata*. dăm dimensiunile (în mm, resp. g) a 10 exemplare colectate şi cercetate în ultimii şapte ani tot în Banat (tabloul Nr. 34).

TABLOUL Nr. 34

Nr. crt.	Timpul colectării	Localitatea capturării	Lungimea totală mm	Lungimea aripii mm	Lungimea cozii mm	Lungimea tarsului mm	Lungimea deget. mijlociu mm	Lungimea policarului mm	Lungimea ciocului mm	Anvergura mm	Greutatea g
1	5.III.1934	Hezeriş (Severin)	600	370	320	—	—	—	—	—	—
2	10.I.1937	Iersig	600	375	320	60	35	20	25	1250	1000
3	24.X.1937	Şarlota	600	385	335	60	37	17	29	1260	1260
4	18.XII.1937	Casa Verde Timişoara	615	390	315	54	39	20	24	1260	1060
5	13.I.1938	Alioş	625	385	325	44	35	21	27	1290	1060
6	6.XII.1937	Bocşa Montană	620	393	320	62	37	17	26	1260	940
7	27.XI.1938	Silagiu	600	385	300	50	42	22	27	1270	950
8	13.I.1938	Alioş	615	380	330	41	35	18	24	1260	720
9	13.I.1938	Alioş	615	380	330	43	33	20	24	1250	850
10	13.I.1938	Alioş	605	380	330	43	34	17	24	1250	800

Am constatat că exemplarele clocitoare la noi în ţară sunt în majoritate ceva mai roşcate la coloare, iar penajul mai mult brunatic decât brun-negricios. Intre huhurezii uralenzi se găsesc mai rar şi exemplare de o coloare generală cu totul întunecată. Astfel am avut un exemplar în Muzeul Regional din Timişoara, colectat undeva în Banat acum vreo 70—75 de ani, de o coloare brună întunecat, cum este ciocolata, cu faţa aproape negricioasă, unicoloră.

---

[1]) Auk. 1928, p. 147—185.
[2]) Journ. f. Orn., 1930, p. 462—464.

Acest exemplar, preparat rudimentar în Sânnicolaul Mare, în Banat, nu a mai putut fi refăcut şi salvat pentru Muzeu. Ii păstrăm numai fotografia.

După DOMBROWSKI, acest huhurez uralenz ar fi mai mult o pasăre de zi, deoarece l-a observat în repetate rânduri în orele dinainte de masă, ca şi după masă, sburând după pradă. Un exemplar mascul, colorat foarte deschis, a fost împuşcat de DOMBROWSKI la orele 10 înainte de masă, în momentul când pasărea prinsese o veveriţă.

Strigătul huhurezului uralenz se aude în amurg şi mai ales în spre dimineaţă, mai ales în lunile Martie şi Aprilie şi în timpul împerechierii. Acesta constă dintr'un urlet înăbuşit, întrerupt, care este scos la anumite intervale; acestuia i se mai adaugă nişte sunete măcăitoare şi chicotitoare curioase, cu puţin înainte şi în timpul împerechierii.

C u i b ă r i t u l. DOMBROWSKI scrie despre aceasta următoarele: « Huhurezul uralenz cloceşte regulat în Carpaţi, dar şi în pădurile mai întinse dela şes; astfel la Căldăruşani şi Cernica (lângă Bucureşti) l-am putut constata ca pasăre clocitoare. Mai mirat am fost însă, când vânătorul Ion Sasu din Cernavodă mi-a comunicat că, lângă Mărlam, în Dobrogea, a găsit un cuib de ciuhurez cu coadă lungă, şi anume cu un ou. Nu am vrut să cred, dar la 10 Mai 1904, m'am dus totuşi împreună cu vânătorul la locul indicat: un mal înalt al Dunării, acoperit de pădure cu frunziş, în deosebi tei şi ulmi. Vânătorul s'a oprit lângă un tei bătrân scorburos, din care mai rămăsese numai un trunchi de vreo 13 m înălţime, pe care l-a indicat drept copacul cu cuibul. Eu nici nu eram încă pregătit, când a şi ţâşnit din scorbură pasărea bătrână; fiind grav rănită de mine, a sburat mai departe şi, cu toată cercetarea amănunţită, nu a mai putut fi găsită; nici până seara nu s'a mai întors la cuib. Regretabil este însă, că m'am lăsat convins să nu iau ouăle îndată, deoarece vânătorul m'a asigurat că masculul va veni cu siguranţă. Cine poate descrie însă durerea mea de a doua zi când, urcându-ne pe trunchi, am găsit numai cojile dela trei ouă, cu care de sigur s'a ospătat în cursul nopţii un jder. Scorbura în care se găseau ouăle a prezentat numai foarte puţin material de cuib, numai câteva pene şi frunze uscate; intrarea se afla spre Sud-Vest şi era foarte largă: 31 cm lată şi 58 cm înaltă ».

Chestiunea cuibăritului acestui huhurez interesant m'a preocupat şi pe mine încă dela începutul carierei mele de ornitolog, ceea ce a avut ca urmare că am reuşit să stabilesc pentru prima dată cuibăritul huhurezului uralenz în munţii bănăţeni. Deoarece mă leagă amintirea unor clipe de groază de această descoperire, ţin să o dau în rezumat şi aici, şi pentru a sublinia diferenţa dintre observaţiile mele şi ale lui DOMBROWSKI.

Ajuns ca tânăr învăţător în comuna montană Padina Matei din Valea Dunării, înconjurată de păduri seculare de făget, primele mele orientări s'au îndreptat către viaţa păsărilor din aceste păduri seculare, având şi concursul pădurarilor vecini cu mine. Abia de câteva zile în mijlocul acestor codri, unul dintre pădurari îmi spune că el cunoaşte un cuib de bufniţă, dar nu ştie ce este în el, căci este imposibil de urcat acolo; dar a auzit pe înserate de mai multe ori strigătul păsării.

La 4 Aprilie 1902, însoţit de ambii pădurari, am plecat la locul indicat de ei, numit « Butoarcă », pe dunga unei văi mai mari şi prăpăstioase, acoperită de pădure bătrână. Ne-am oprit în faţa unui fag secular, cu un diametru de 120—130 cm, care la înălţimea de 7—8 m se bifurca în două ramuri principale, de grosimea unui corp omenesc, cu coaja netedă până aproape de coroană. Una

dintre aceste ramuri era complet ruptă dela coroană, probabil de viscol, la o înălţime de cca 21—22 m şi prezenta un ciot aproape vertical. In capătul acestui ciot găunos în interior, adânc de mai bine de jumătate de metru, şi-a ales locul de cuibărit huhurezul.

Prima încercare de a urca până la cuib a dat greş şi era cât pe-aci să mă coste şi viaţa; m'am putut salva numai graţie obişnuinţei mele de bun gimnastic. Cu toate insistenţele pădurarilor să abandonăm o a doua încercare de urcare, nu m'am dat totuşi bătut, ci a doua zi am fost din nou la cuib, de data aceasta însoţit şi de doi oameni înarmaţi cu topoare, care au doborât un copac mai subţire din vecinătatea fagului « neînvins » prima dată; astfel ca acest copac să cadă în bifurcaţia « veteranului ». Aşa am reuşit, cu ajutorul fiarelor de urcat să ajung, cu greu, la cuib. Se înţelege cât de mare mi-a fost surprinderea când am privit în scorbura cu cuibul. Femela, în loc să sboare de pe cuib, s'a înfoiat ca o bufniţă şi pocnea puternic din cioc, gata să atace. Acoperind-o cu haina desbrăcată de pe mine, am început să o sugrum, până ce a ajuns în nesimţire; astfel am aruncat-o jos, unde o pândeau pădurarii; dar până jos şi-a revenit aproape în fire şi se apăra cu înverşunare; în sfârşit a fost imobilizată. In cuib erau cinci pui, cam cât potârnichile, dar de mărimi diferite, acoperiţi cu puf des, alb-suriu.

Cuibul propriu zis îl formau câteva rămurele subţiri şi frunze uscate, pe putregaiul din scorbură. Lângă pui zăceau trei şoareci de pădure, întregi. Fiind dusă acasă întreaga familie, femela a murit a doua zi, iar puii i-am ţinut vreo 8 zile în observare. Din lipsă de materiale şi scule de preparat, nu i-am putut conserva, iar păstrarea puilor, din lipsă de hrană, era în acel timp de început, o imposibilitate.

Puii, pe cât de tineri, pe atât de sperioşi şi de războinici, nu se lăsau mângâiaţi şi hrana dată o consumau numai noaptea; strigătul lor, constând de obicei din 7 silabe ce se urmau în mod accelerat, se asemăna întru câtva cu acela al unor « boboci », dar mai adânc şi mai răguşit, şi s'ar putea reproduce cam în felul următor: «ciu-ciu-ciu-ciu-ciu-ciu-ciu», cu accentul pe a doua silabă şi în ton uşor crescând.

Cu câteva zile mai târziu, la 25 Aprilie 1902, pădurarul vecin voind să împuşte prin pădure o veveriţă pentru hrana bufniţei de vânătoare, a observat într'o scorbură de copac un huhurez cu coadă lungă şi urcând să vadă ce este în cuib, a fost pur şi simplu atacat de huhurez, de care s'a putut apăra numai cu o cracă ruptă. In cuib se afla numai un ou clocit, pe care l-a apărat cu mult curaj pasărea bătrână.

Am mai putut identifica cuibăritul acestui huhurez şi în anul 1904, în pădurile de lângă localitatea climaterică Ştaierdorf-Anina din ţinutul Caraş, când nişte căruţaşi care cărau lemne din pădure au prins (la 29 Iunie 1904) un pui sburător de huhurez uralenz, care era ud pe pene în urma ploilor şi nu putea sbura uşor, cu toate că era complet desvoltat. L-am avut câteva zile viu şi era de o fire sălbatică şi sperioasă. Acest exemplar, preparat de mine, se găseşte în Muzeul Naţional din Budapesta.

In baza observaţiilor expuse mai sus, socotesc că cuibul găsit de DOMBROWSKI la 10.V.1904 era un al doilea cuibar al acelei perechi, fapt care se deduce şi din numărul mic de ouă al cuibarului, primul cuibar fiind probabil distrus, iar ţinuta fricoasă a femelei, o consecinţă a turburării în primul cuibărit. Despre

observațiile mele repetate în această chestiune, am vorbit mai cu amănuntul în alte lucrări (228), (231).

Hrana. In această privință, DOMBROWSKI, referindu-se la cei patruzeci și unu de huhurezi uralenzi împușcați mai ales iarna, și la douăzeci și trei de ingluvii, notează următoarele animale consumate: *Lepus timidus* în șapte cazuri; *Felis domestica*, un caz; *Sciurus vulgaris*, patru cazuri; *Erinaceus europaeus*, două cazuri; *Mus spec.*, cincizeci și unu cazuri; *Arvicola spec.*, optzeci și opt cazuri; *Picus major*, un caz; *Merula vulgaris*, trei cazuri; *Fringilla coelebs*, trei cazuri; *Pyrrhula europaea*, un caz; *Tetrao bonasia*, un caz; *Scolopax rusticola*, un caz. In stomacurile cercetate de mine am aflat în majoritate resturi de diferiți șoareci, și numai în puține cazuri și resturi de pene de păsări.

207. Strix aluco aluco L.

Huhurez de pădure (fig. 94)

1766 *Strix aluco, Strix stridula*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 132—133.
1769 *Strix sylvestris*, Scop. Ann., t. I, p. 21.
1788 *Strix soloniensis*, Gmel,. Syst. Nat., t. I, p. 292.
1809 *Strix austriaca, Strix sylvatica*, Shaw, Gen. Zool., t. VII, p. 247, 253.
1810 *Syrnium ululans*, Savigny, Descr. de l'Egypte, p. 298.
1815 *Strix macrocephala* Meisner, în Meisner et Schinz, Vög. Schweiz, p. 34.
1826 *Syrnium stridilum*, Steph., Gen. Zool., t. XIII, pt. 2, p. 62.
1828 *Syrnium aluco*, Boie, Isis, p. 315.
1829 *Aluco aluco*, Kaup., Natürl. Syst., p. 190.
1833 *Ulula stridula*, Selby III, Brit. Orn., t. I, p. 102, pl. 25.
1836 *Aluco stridulus*, Macgill, Brit. Rapt., p. 367.
1849 *Ulula aluco*, Keysl. et Blas., Wirbelt. Eur., p. 33.
1855 *Syrnium macrocephalus, Syrnium aedium, Syrnium rufescens, Syrnium stridulum*, Brehm, Vogelf., p. 39.
1866 *Syrnium aluco vulgare* A. Brehm, Verz. Samml., (— Nomen nudum!), p. 2.
1891 *Syrnium aluco* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 26.
1896 *Syrnium wilkonskii* Menzbier, Bull. B. O. Club., t. VI, p. VI.
1899 *Syrnium aluco* L., 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 447.
1899—1903 *Syrnium aluco* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 207.
1910 *Syrnium aluco* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 409.
1912—21 *Strix aluco aluco* L., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1022; 1921—22, t. III, p. 2197; 1932, t. IV, p. 393.

Numiri românești: Huhurez de pădure, Ciuhurez de pădure, Ciuhurez, Ciurez, Cecă.

Numiri străine: Rus.: *Sova;* Germ.: *Waldkauz, Baumeule, Waldeule*; Franc.: *Chathuant, Couette*; Ital.: *Gufo selvatico, Allocco, Barbagionni*; Engl.: *Tawny Owl, Wood Owl*; Ung.: *Erdei bagoly, Macska bagoly.*

Caracterele speciei. Ciocul e galben palid; irisul, brun închis, aproape negru; marginea pleoapelor, roșiatică; picioarele complet încălțate.

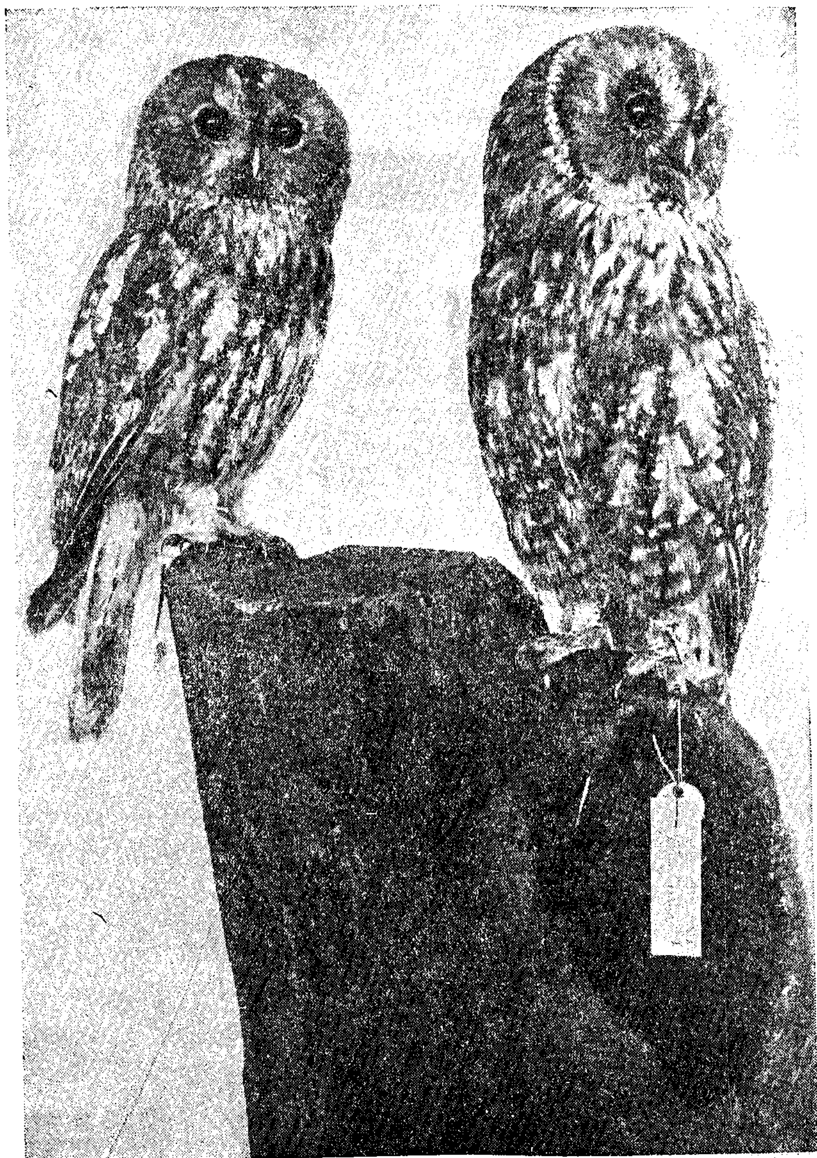

Fig. 94.—*Strix aluco aluco* L. ♂ ♀. Huhurez de pădure.
1:4,03 din mărimea naturală.

Coloarea principală sură ori roşu-ruginie; pe penele axilare, un rând de pete albe piriforme; pe partea inferioară, pe o coloare de bază deschisă, pete rahiale longitudinale brune, care pe ambele laturi se termină în zig-zaguri; partea superioară are multe puncte, linii ondulate întrerupte şi pete neregulate de coloare închisă.

S i s t e m a t i c a. Coloraţia huhurezului de pădure nu este uniformă; se găsesc exemplare care aparţin coloraţiei sure şi se întâlnesc în acelaşi timp exemplare cu coloraţie roşie. Aceste diferenţe de coloare ale huhurezilor de pădure nu se datoresc diferitelor sexe sau vârstei, ci se întâlnesc în mod arbitrar atât la mascul, cât şi la femelă, precum spre exemplu la acvila pitică, varietatea deschisă şi închisă.

Coloraţia penelor în tinereţe este la ambele variaţii mai pronunţată decât la păsările adulte, unde aceasta devine mai redusă. Puii variaţiei sure sunt întotdeauna mai închişi la coloare şi devin mai închişi cu fiecare năpârlire; cei ai variaţiei roşii sunt cei mai viu-roşii, iar la bătrâneţe devin mai bruni.

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa şi Africa de Nord.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Huhurezul de pădure este una dintre cele mai frecvente bufniţe din ţară şi se găseşte atât în pădurile dela munte, cât şi în cele dela şes. In ultimele este mai numeros.

In timpul iernilor mai grele, multe exemplare străbat până şi prin localităţi, unde petrec ziua prin podurile caselor mai vechi, prin şure mai mari, hornuri sau copaci scorburoşi de prin grădini sau parcuri, unde îşi găsesc mai uşor hrana, pentru ca la sfârşitul iernii să se întoarcă iarăşi în păduri; unele perechi chiar şi clocesc în aceste locuri.

TABLOUL Nr. 35

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	42	29	19	4,9	1,9
	Min.	40	27	17,5	4,5	1,7
20 ♀ ad.	Max.	43,5	29,4	19,1	5	1,9
	Min.	40,5	27,5	17,7	4,6	1,7

C u i b ă r i t u l. Pasăre clocitoare foarte frecventă în ţară. Cuibarul — constând din trei până la cinci ouă — este de obicei complet pe la mijlocul lui Mai; deseori însă se găsesc cuibare chiar în Februarie, precum şi ouă proaspete până la sfârşitul lui Aprilie. Cele mai timpurii sunt dela perechi mai bătrâne, în timp de primăvară excepţional de favorabil. Cel mai timpuriu cuibar, puţin

incubat, cu patru ouă, a fost găsit la 5 Februarie 1900, lângă Brăila; cel mai întârziat, cu trei ouă proaspete, la 29 Aprilie 1898, lângă Comana.

Media la douăzeci şi unu de ouă măsurate este: 47, 45×38,7 mm; maximum: 50×39,1 mm; minimum: 45,8×37,2 mm.

Un curios caz de cuibărit am observat în Parcul din Timişoara, în faţa Şcoalei Pedagogice, în primăvara anului 1931. Lângă poteca foarte frecventată şi mică, ce duce prin parc la şcoală, abia la 1—1,5 m distanţă, într'un arţar nu prea gros dar scorburos, dela înălţimea unui om, s'a instalat o pereche de huhurezi de pădure — variaţia roşie ; acolo şi clocise şi scosese pui. Puii desvoltaţi mai bine de jumătate au ieşit afară din scorbură, pe tulpina şi crăcile copacului, unde i-am descoperit în ziua de 20 Aprilie şi unde şedeau toată ziua. După un calcul aproximativ, cred că puii au ieşit din ouă în primele zile ale lui Aprilie, iar cuibarul a fost complet pe la începutul lui Martie. Doi dintre pui au fost capturaţi de elevii Şcoalei; puii au fost preparaţi, iar masculul a fost împuşcat şi preparat pentru muzeu la 25.IV, rămânând femela cu încă doi pui, pe care i-a crescut.

H r a n a. Au fost cercetate şaptezeci şi două de stomacuri de huhurezi de pădure şi o sută şaptezeci de ingluvii; iată rezultatul găsit: 15 *Sorex spec.*, 126 *Arvicola spec.*, 180 *Mus. spec.*, 1 *Lepus timidus juv.*, 3 *Cricetus frumentarius*, 1 *Mesocricetus newtoni*, 4 *Sitta coesia*, 1 *Certhia familiaris*, 4 *Ligurinus chloris*, 2 *Fringilla coelebs*, 1 *Fringilla montifringilla*, 7 *Passer montanus*, 2 *Emberiza citrinella*, 3 *Parus major*, 1 *Parus coeruleus*, 1 *Picus major* şi 52 insecte, în majoritate din speciile mai mari.

Huhurezul de pădure distruge o mulţime de şoareci, dar poate fi şi neplăcut în anumite împrejurări, mai ales dacă s'a obişnuit în vreo localitate în timpul iernii, cum a fost cazul în iarna anului 1932, în curtea mea, unde aveam două columbare, cu vreo 30—35 perechi de porumbei domestici.

Intre 15 şi 21 Februarie, zile cu ger şi zăpadă multă, am prins de veste că în timpul nopţii, cineva urca la columbare şi prindea câte un porumbel bătrân, căruia îi mânca doar carnea de pe piept, iar restul era aruncat jos. Intr'una din nopţi, chiar doi porumbei au fost mâncaţi şi resturile lor au fost găsite jos pe zăpadă. In noaptea de 21 Februarie, fiind lună plină şi senin, am stat la pândă şi în fine am reuşit să descopăr hoţul în persoana unui huhurez de pădure (var. roşie). Fiind speriat şi alungat de mine, nu a mai revenit.

208. **Tyto alba guttata** (Brehm)

(Strix flammea auctorum partim)

Strigă (fig. 95)

1766 *Strix flammea* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 133.
1767 *Aluco albus* Gerini, Orn. Meth. Dig., t. I, p. 89, pl. LXXXII.
1769 *Strix alba* Scop. Ann., t. I, p. 21.
1828 *Aluco flammeus*, Flemming, Brit. Ann., t. I, p. 157.
1831 *Strix guttata*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 106.
1836 *Flammea vulgaris*, Journal, Faune Moselle, p. 101.
1841 *Eustrix flammea* Webb. et Berth., Orn. Canar., p. 8.
1842 *Stridula flammea* Selys-Longsch., Faun. Belg., p. 60.

Fig. 95. — *Tyto alba guttata* (Brehm) (*Strix flammea auctorum partim*), ♂♀
Strigă.
1 : 2,905 din mărimea naturală.

1842 *Strix poensis*, Fraser, Proc. Zool. Soc., p. 189.
1854 *Strix africana*, Bonap., Rev. et Mag. Zool., p. 540.
1855 *Strix guttata, Strix adspersa, Strix margaritata, Strix maculata, Strix splendens*, Brehm, Vogelfang, p. 40.
1856 *Strix glaucops*, Kaup., Contr. Orn., p. 118.
1858 *Strix flammea obscura, Strix flammea vulgaris, Strix flammea adspersa, Strix paradoxa, Strix Kirchhoffii*, Brehm, Naumannia, p. 214—220.
1891 *Strix flammea* var. *meridionalis*, Fridwaldszky, Av. Hung., p. 28.
1898 *Strix flammea meridionalis* Erlang., Journ. f. Ornith., p. 477.
1899 *Strix flammea* L., 1766, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 456.
1899—1903 *Strix flammea* Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 201.
1910 *Strix flammea*, Linné, R. Dombrowsky, Orn. Rom., p. 402.
1912—21 *Tyto alba guttata* (Brehm), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., p. 1029—1932, t. IV, p. 395.

Numiri româneşti: Striga, Strigă, Huhurez de casă, Ciurez de casă.

Numiri străine: Germ.: *Mitteleuropäische Schleiereule, Schleier Kautz, Schleiereule*; Franc.: *Effraie, Chouette effraie, Effraie commune*; Ital.: *Barbagianni, Allocco commune, Allocco bianco, Allocco*; Engl.: *Barn Owl, White Owl*; Ung.: *Gyöngy bagoly*.

Caracterele speciei. Coloraţia dominantă este galben-ruginiu; pe spate, pete albastru-cenuşiu şi rânduri de puncte negre şi albe; pe partea inferioară, puncte negre; partea superioară a capului, albastru-cenuşiu, punctat cu negru şi alb; vălul, alb-gălbui cordiform, variabil în poziţia sa. Degetele sunt acoperite numai cu câţiva perişori, ca o coadă de şobolan, astfel încât solzii se recunosc. Aripile întrec coada; remigea a doua este cea mai lungă.

Sistematica. Din această specie de bufniţă, lui DOMBROWSKI i-au fost cunoscute numai trei exemplare din ţară; dela al patrulea au fost găsite numai câteva pene. Toate trei exemplarele, doi masculi şi o femelă, au partea de dedesubt galben-roşcată deschis, cu puncte mici brune împrăştiate uniform; vălul este alb, umbrit cu ruginiu, mai accentuat în jurul ochilor. Spatele este uşor pătat, cu multă coloare sură.

TABLOUL Nr. 36

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm	Localitatea capturării	Timpul colectării
♂ ad.	32,5	29	13,2	6,2	1,7	Cernavodă, Constanţa	17.I.1903
♀ ad.	33,5	30,5	13,4	6,4	1,8	Feteşti Ialomiţa	20.I.1903

Aria geografică. Europa şi Africa de Nord.

Răspândirea şi biologia. DOMBROWSKI scrie următoarele: « Această bufniţă aparţine în România rarităţilor. In Ianuarie 1903, părea să fi trecut un mare cârd, deoarece

la 17 Ianuarie, în moara de acolo, a fost împuşcat un exemplar şi după două zile un al doilea exemplar, la Feteşti; înafară de acestea, vânătorul Ion Policron a găsit în balta dela Cernavoda şi penele alteia, un exemplar distrus într'un fel oarecare, iar în apropiere era o mare cantitate de excremente şi douăzeci de ingluvii, care derivau sigur dela această strigă. După mai mulţi ani, a,mai fost împuşcat un exemplar, la Comarnic, pe Valea Prahovei.

Cea mai dificilă specie de bufniţe, care şi azi preocupă în mod special ornitologii din toate ţările, este striga sau huhurezul de casă. L-am putea numi şi huhurez mărgelat, după distribuirea în şire a punctelor diferit colorate, atât pe partea superioară (în special), cât şi pe cea inferioară, care variază foarte mult la coloare şi în dimensiuni, nu numai după regiuni,

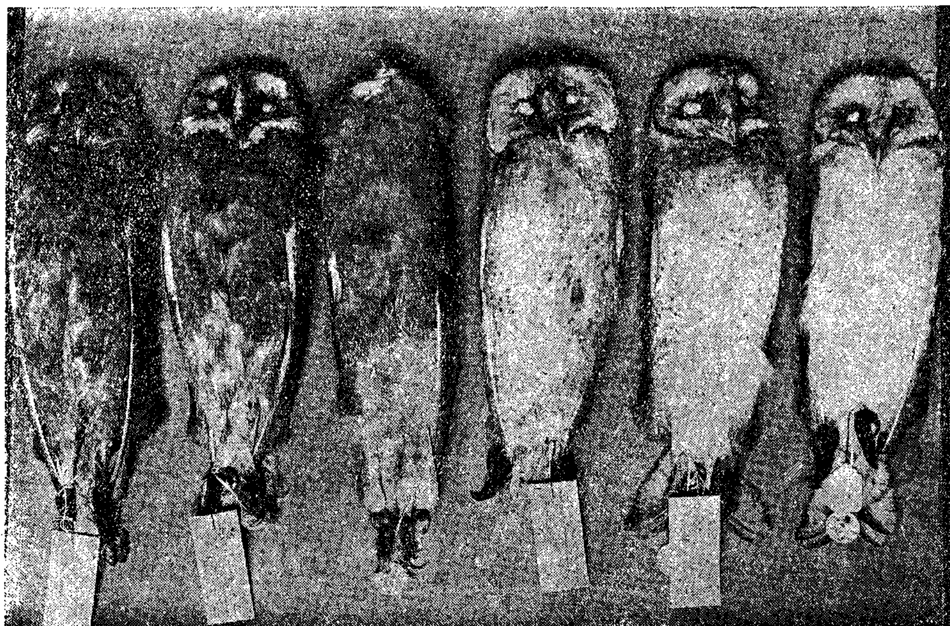

Fig. 95*a*. Variaţiuni de coloraţie dela *Tyto alba guttata* (Brehm)

dar chiar şi în interiorul ariei acestora. Răspândirea geografică se întinde, cu excepţia regiunii de Nord şi a Asiei orientale, aproape peste tot pământul. La noi se găseşte pretutindeni, până unde a străbătut cultivarea cerealelor şi există aşezări omeneşti. Părăseşte însă pădurile întinse, mai ales cele muntoase.

Coloarea obişnuită şi dominantă a huhurezilor de casă, în Europa centrală, este cea galben-roşcată sau galben ruginie, pe partea inferioară (fig. 95); a celor din regiunile mediteraneene, este mai mult albă sau albicioasă. Se găsesc însă oarecare extremităţi de colorit şi în Europa centrală — dela brun-gălbui până la alb, sau aproape alb — mai mult sau mai puţin mărgelate pe pântece; astfel ne-o înfăţişează, în mod foarte demonstrativ şi instructiv, O. KLEINSCHMIDT în *Berajah*[1]). Acelaşi lucru l'am putut constata şi eu în Banat şi în părţile transilvănene, unde am întâlnit huhurezi de casă din ambele extremităţi de colorit, ceea ce se

[1]) 1906, pl. VI.

poate observa din figura 95 *a*, a exemplarelor din Muzeul Regional din Timişoara. Remarc aici că, înafară de aceste exemplare, mi-au trecut prin mână şi altele la fel, care se găsesc în alte colecţii, mărginindu-mă numai la această serie redusă, ca fiind o pasăre foarte folositoare. Deşi striga este o pasăre sedentară, se întâmplă că toamna târziu şi iarna, unele exemplare, mai ales cele tinere, hoinăresc dela locul de baştină, uneori şi până la depărtări de 60—100 km, după cum s'a putut constata cu ajutorul inelărilor; deci exemplare central-europene pot străbate mai spre Sud, precum şi invers, dând astfel naştere la încrucişări între *Tyto alba guttata* (Brehm) şi *Tyto alba alba* (Scop.). Se pare că tocmai aici, la graniţele R. P. Ungare, Banatului şi Transilvaniei şi până în Balcani, ar fi locul de întâlnire al acestor două forme. In colecţiile Institutului Ornitologic din R. P. Ungară se păstrează două exemplare, de asemenea de coloare albă, împuşcate la 16.I.1922, respectiv 24.XII.1924, în Bacica.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează în prezent zece exemplare, colectate toate în Banat. Dăm în tabloul Nr. 37 datele şi măsurătorile referitoare la şase exemplare.

TABLOUL Nr. 37

Nr. crt.	Genul	Timpul colectării	Localitatea capturării	Lungimea totală mm	Lungimea aripii mm	Lungimea cozii mm	Lungimea tarsului mm	Lungimea deget. mijlociu mm	Lungimea policarului mm	Lungimea ciocului mm	Anvergura mm	Greutatea
1	♂	16.II.1908	Banatul iugoslav	—	290	130	58	—	—	18	—	—
2	♂	27.XII.1910	Timişoara	—	280	126	59	—	—	18	—	—
3	♂	3.XI.1939	Berzovia	—	260	122	59	—	—	17	—	—
4	♀	28.XII.1909	Timişoara	—	280	125	56	—	—	18	—	—
5	♂	24.II.1914	Timişoara	—	295	130	59	—	—	18	—	—
6	♂	24.IX.1916	Timişoara	—	289	130	57	—	—	18	—	—

Exemplare de strigă se mai păstrează în Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu, şi anume trei bucăţi, dintre care una dela Răşinari, din Ianuarie 1902, iar celelalte două fără date precise; la Şcoala pedagogică Sibiu, un mascul dela Aiud, din 20 Ianuarie 1880, şi un exemplar tânăr dela Rea, din 20 Octombrie 1892.

Striga este o adevărată pasăre nocturnă, care petrece ziua în câte un colţ întunecat al podurilor caselor, bisericilor sau al altor clădiri vechi, liniştite, sau în turnuri, ruine, şure părăsite, mai rar în peşteri sau scorburi de copac sau columbare. Am putea-o caracteriza drept pasăre domestică, fiindcă în afară centrelor locuite se întâlneşte foarte rar şi pleacă la vânătoare numai când s'a întunecat de-a-binelea. Pe timp ploios nu-şi părăseşte ascunzişul şi mai bine flămânzeşte zile întregi, decât să-şi ude penajul, foarte moale şi mătăsos. Vocea ei este un strigăt displăcut şi răguşit, care se aude mai ales primăvara, când începe cuibăritul, şi chiar în alte anotimpuri, însă mai rar; s'ar putea « pronunţa » cam în felul următor: « crsiii, criii, striuii ». După strigătul ei, care nu se poate confunda cu niciun alt strigăt de bufniţă, se poate stabili cu precizie prezenţa ei într'o localitate. Dacă este surprinsă în ascunzişul ei pe vreo grindă sau pe vreun căprior dela acoperiş, îşi îngustează faţa şi îşi strânge ochii, se leagănă sau se închină într'un mod curios către om şi nu pare sperioasă, nici agresivă. Sborul ei este foarte lin şi datorită penajului moale, fără nici cel mai mic sgomot, putând astfel uşor surprinde prada, prin locurile unde vânează.

C u i b ă r i t u l. In locurile pe unde trăieşte, ea şi cuibăreşte totodată; cuib propriu zis nu-şi construeşte, ci depune ouăle pe ceea ce găseşte. Cuibarul constă din 4—6 ouă — în anii cu hrană abundentă, şi din 7—8 ouă — şi se găseşte de obicei din Aprilie şi până la sfârşitul verii. De multe ori scoate şi două rânduri de pui.

Ouăle sunt mai puţin lunguieţe decât la alte specii de bufniţe, curat albe şi fără luciu, şi au dimensiunile medii: 39,2×30,8 mm.

H r a n a. Aceasta constă, în cea mai mare parte, din diferite specii de mici rozătoare, ca: *Arvicola, Mus, Sorex,* gândaci mai mari, şi mai puţin din vrăbii sau alte păsărele, chiar şi mici reptile. După GEYR VON SCHWEPPENBURG [1]) s'au găsit în 13.100 ingluvii de strigă, resturi dela 18.936 *Arvicola,* 9494 *Mus,* 12.926 *Sorex,* 323 *Hypodaeus glareolus,* 650 mici păsărele, 161 batraciene, 74 cârtiţe, 67 lilieci, 65 şobolani, 3 *Athene noctua,* 2 pitpalaci, 2 pârşi, 1 caprimulg, 1 nevăstuică.

Procentajul animalelor folositoare distruse ar fi cam 32%, al celor stricătoare cam 67,6% şi al celor neutre 0,4%; trebue deci protejată în tot cazul.

[1]) Journ. f. Ornith., 1906, p. 544.

XI. Ordinul **ACCIPITRES**

Caractere. Ciocul, puternic, e gros; curbura maxilarului se îndreaptă în formă de arc în jos şi se termină într'un vârf, acoperit la bază cu o piele cornoasă (ceroasă), în care sunt nările; osul palatin nu este divizat *(desmognatus)*. Numărul vertebrelor cervicale este de 14—17. Marginea posterioară a sternului *(margo posterior sterni)* nedivizată, este câteodată prevăzută cu una sau mai multe ferestrui, şi este în legătură cu *flexor longus halucis*. Picioarele vânjoase şi înarmate cu ghiare puternice, pe care pasărea le poate strânge sub talpă. Ghiarele foarte încovoiate, netede şi ascuţite; ghiarele policarului şi ale degetului interior sunt cele mai puternice. Penajul este des şi aspru.

Reprezentanţii acestui ordin îşi clădesc cuiburile mai ales pe copaci, unii şi pe stânci. Cuibul, clădit din crăci mai puternice şi din ramuri, este de obicei foarte rezistent. Numărul ouălor din cuibar şi coloraţia lor variază la unele specii foarte mult. Puii, care la început sunt acoperiţi cu puf des, rămân mult timp sub ocrotirea părinţilor.

Acest ordin este reprezentat pe toate cinci continentele; până acum sunt cunoscute cinci sute şase specii[1]). Nu sunt calculaţi aici Vultanii, care se găsesc în America, pentru care anatomia a pretins un ordin propriu (Ordo *Chatartuduformes*) [2]).

Ordinul păsărilor răpitoare se împarte în trei subordine, mai mult sau mai puţin bine circumscrise: Subordo *Pandiones*, *Accipitres* şi *Serpentarii*.

In ţara noastră se întâlnesc numai specii care aparţin primelor două subordine; numărul lor atât ca specii, cât şi ca indivizi, este foarte mare.

La prelucrarea acestui ordin a stat la bază un material de 2417 păsări răpitoare româneşti, precum şi un material de comparaţie de 272 păsări răpitoare palearctice; au fost cercetate şi exemplarele care se află în Muzeul din Viena,

---

[1]) SHARPE, Handlist, t. I, 1899.

[2]) HUXLEY, Proc. Zool. Soc., 1867, p. 436.

în Muzeul Naţional maghiar din Budapesta, în Muzeul Naţional din Bucureşti, precum şi un număr mai mare de exemplare care se găsesc în diferite colecţii.

După cercetările şi studiile mai recente ale lui SUSCHIN şi PYCRAFT, divizarea păsărilor răpitoare în *Vulturidae*, *Falconidae* şi *Pandionidae* este irealizabilă; se pot diferenţia numai două familii mari, făcând abstracţie de *Cathartidae* (America de Sud) şi *Serpentariidae* (regiunea tropicală Africa), care eventual ar forma poate numai subordine speciale, sau cel puţin familii, anume *Falconidae* şi *Aquilidae*, iar Vultanii formează numai o grupă (poate subfamilie) a Aquilidaelor.

Aproape în toate cazurile, femelele sunt considerabil mai mari decât masculii.

Păstrând deci această nouă divizare, vom da la locurile corespunzătoare, spre orientare, ceea ce DOMBROWSKI a menţionat referitor la subordine şi familii, după lucrarea lui MADARÁSZ.

1. Fam. FALCONIDAE

Ciocul e puternic, masiv, încovoiat, ascuţit. Curbura maxilarului nu începe dela partea anterioară a cerii ca la Vultani, ci se încovoaie încă dela baza ciocului, formând un semicerc neîntrerupt până la vârf. Nările sunt uneori acoperite cu pene, în majoritatea cazurilor sunt însă mai mult libere. Degetele foarte puternice şi înarmate cu ghiare tari, tăioase şi ascuţite. Degetul exterior este legat de cel mijlociu cu o membrană îngustă. Femelele întrec întotdeauna, în mărimea taliei, pe masculi.

Conform caracterelor morfologice, speciile acestei familii se împart în cinci subfamilii şi anume: *Falconinae*, *Aquilinae*, *Buteoninae*, *Accipitrinae* şi *Polyborinae*. Ultima subfamilie conţine numai specii sud-americane, prin urmare numai primele patru, care prezintă specii ce se găsesc în ţara noastră, urmează să fie descrise.

209. **Falco peregrinus peregrinus** Tunst.

Şoim călător (fig. 96, 97)

1758 *Falco lanarius* Linnaeus, Syst. Nat., Ed. X, t. I, p. 91.
1766 *Falco gentilis*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 126.
1771 *Falco peregrinus*, Tunst., Orn. Brit., p. I.
1788 *Falco orientalis*, *Falco communis*, *Falco hornotinus*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 264, 270.
1790 *Falco calidus*, Lath., Ind. Orn., t. I, p. 41.
1800 *Falco lunulatus*, Dand., Traité, t. II, p. 127.
1805 *Falco abietinus*, Bechst., Naturg. Deutschl., t. II, p. 759.

Fig. 96. — *Falco peregrinus peregrinus* Tunst.
Șoim călător
1 : 4,04 din mărimea naturală.

1809 *Falco pinetarius*, Steph., Shaw's Gen. Zool., t. VII, pt. 1, p. 159.
1831 *Falco cornicum*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 62.
1838 *Falco anatum*, Bonap., Consp. List. B. Eur. et N. Am., p. 4.
1844 *Falco micrurus*, Hodgs, Gray's Zool. Misc., p. 81.
1853 *Falco griseiventris*, Brehm, Isis, p. 778.

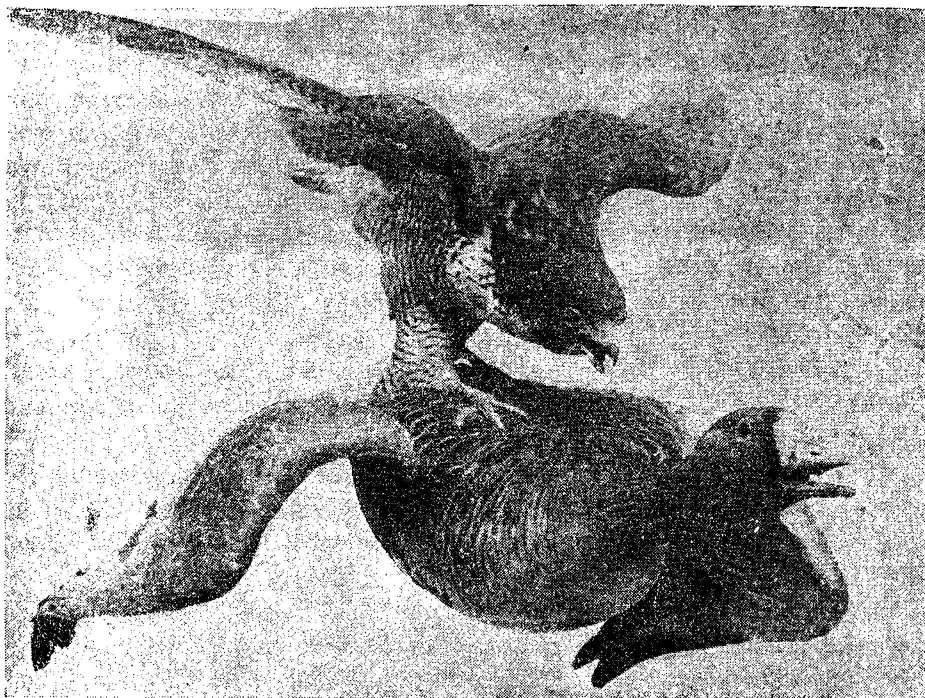

Fig. 97. — *Falco peregrinus peregrinus* Tunst. ♀ ad. Şoim călător.
1 : 6,75 din mărimea naturală.

1854 *Falco leucogenys*, Brehm, Naumannia, p. 51, 60.
1855 *Falco nigriceps*, Gass., B. Calif, p. 87.
1855 *Falco griseiventris, Falco leucogenys*, Brehm, Vogelf., p. 26.
1884 *Falco peregrinus griseiventris, Falco peregrinus cornicum, Falco peregrinus brevirostris*, Menzbier, Ibis, p. 280—285.
1891 *Falco peregrinus* Gm. (*communis* Gm.), I. Friwaldszky, Aves Hung., 1891, p. 17.
1899—1903 *Falco peregrinus* Tunst., I. Madarász, Magy. Mad., p. 232.
1903 *Falco peregrinus britanicus* Erlanger, Journ. f. Ornith., p. 296.
1907 *Falco peregrinus ussuriensis*, Buturlin, Psovaia i Rujeinaia Ohota, t. XIII, 7, p. 100.
1907 *Falco peregrinus riphaeus* Buturlin, Psovaia i Rujeinaia Ohota, t. XIII, 7, p. 99.
1910 *Falco peregrinus*, Tunst., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 468.
1915—1916 *Falco peregrinus scandinaviae*, Kleinschmidt, Berajah, p. 46 et tab. XXXIII.
1912—1921 *Falco peregrinus peregrinus* Tunst., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1043; 1921—22, t. III, p. 2198; 1932, t. IV, p. 396.

Numiri românești: Șoim călător, Șain (la Românii din Epir).

Numiri străine: Rus.: *Socol*; Germ.: *Wanderfalke*, *Taubenfalke*, *Blaufalke*, *Steinfalke*; Franc.: *Faucon pélerin*, *Faucon commun*; Ital.: *Falcone*, *Sparviere pellegrino*, *Terzolo pellegrino*, *Falcone pellegrino*; Engl.: *Peregrine*, *Peregrine Falcon*, *Passagehawk*, *Slight-falcon*; Ung.: *Vándor sólyom*.

Caracterele speciei. Membrana ceroasă, marginea ochilor şi picioarele sunt galbene, în tinerețe verde-albăstrui; aripile deopotrivă de lungi cu coada; dunga bucală (mustața) foarte lată; cerbicea pătată cu alb.

Caracteristice pentru această formă sunt, după ERLANGER, fruntea, partea superioară a capului şi cerbicea, negre întunecat; partea inferioară, brun-gălbuie, dela piept în jos este decorată cu pete lunguiețe, formând linii ondulate, pe când pe flancuri este colorată în alb-suriu murdar. Partea superioară, spatele şi aripile începând dela cerbice se luminează până la sur-albăstrui, cu desene ondulate puțin evidențiate, care ies la iveală în mod mai isbitor numai pe tectricele supracodale.

La pasărea tânără, care se aseamănă mult cu şoimul de dumbravă, partea superioară este brună închis, cu margini de coloare deschisă la pene; partea de dedesubt alb-gălbuie, cu pete longitudinale brune.

Sistematica. DOMBROWSKI a putut cerceta zece exemplare împuşcate în țară; şase din ele poartă penajul adult, iar restul, penajul tânăr. La două păsări, cerbicea şi obrajii sunt umbrite ruginiu deschis şi se apropie de forma *Falco barbarus germanicus*, creată de ERLANGER (trecut actualmente în sinonimie). Și RADDE aminteşte astfel de exemplare din Caucaz.

Penele din coadă la pasărea tânără au o coloare de bază sur închis, umbrită uşor cu galben palid şi care este împestrițată cu 7—9 pete transversale galbenlutoase, câteodată atât de mici, încât ocupă abia 25% din întreg steagul; alteori însă formează benzi transversale bine evidențiate. Aceste pene sau benzi transversale au de obicei marginea încercuită cu sur, ceea ce la *F. Sacer* nu se întâmplă niciodată, dar se întâlneşte când şi când la *F. feldeggi*. Rectricele sunt puternic ascuțite, pe când în penajul adult, cu cât pasărea devine mai bătrână, acestea se rotunzesc tot mai mult. După ce şoimul a năpârlit prima dată, aşa dar în al doilea până la al treilea an, apar coloarea de bază a cozii, sură-deschis cu o nuanță gălbuie şi 7—9 benzi sur-negricioase, bine evidențiate, ce împodobesc fiecare pană. In penajul adult, rectricele sunt sure deschis, cu 7—11 benzi transversale, negru şters.

Au fost măsurate 10 exemplare (tabloul Nr. 38).

Pentru a putea evidenția mai precis formele de *Falco peregrinus* ce s'au întâlnit până azi în țara noastră, suntem nevoiți a da aici, ca o completare mai largă, pe aceea a lui E. HARTERT, respectiv STEINBACHER şi STRESEMANN, după studiile şi cercetările mai recente, din care reiese părerea eronată a lui DOMBROWSKI asupra formelor susținute de dânsul.

TABLOUL Nr. 38

Sexul şi etatea	Lungime cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea rectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea deget. mijloc. cm	Lungimea policarului cm	Lungimea ciocului cm
♂ ad.	40	—	29	16,2	4	5,1	7,5	5	2
♂ ad.	41,5	97	29,7	16,9	3,8	5,4	7,5	5,3	2,1
♀ ad.	55	—	35,9	19,5	3,8	6	—	—	2,3
♀ ad.	53,5	—	34,6	19	3,9	5,8	—	—	2,2
♀ ad.	53	110	35,3	20	3,6	5,8	7,7	5,4	2,4
♀ ad.	51,5	—	35,4	18,9	3,7	5,6	—	—	2,3
♂ juv.	44	—	30,2	17	3,4	5,5	—	—	2,1
♂ juv.	42,5	101	30	16,8	3,5	5,5	7,6	4,2	2,1
♂ juv.	43	—	30,1	16,9	3,6	5,4	—	—	2,2
♀ juv.	49	—	35,8	20	3,5	5,6	—	—	2,2

Falco peregrinus peregrinus Tunst. Mascul adult. Partea superioară a capului şi cerbicea sunt de coloarea ardeziei, închisă, aproape neagră; marginea frunţii de coloare puţin mai deschisă; pe cap, coloarea este întotdeauna mai închisă de-a-lungul rahiselor; penele de pe grumazul posterior sunt întunecate, cu dungi terminale mai deschise, câteodată — rar — cu benzi transversale surii, evidenţiate; baza penelor sur-albicioasă; restul părţii superioare sur, cu un suflu fin albăstrui (în penaj proaspăt părând brumărit) şi cu benzi transversale de coloarea ardeziei, închise, deseori aproape negre, şi care de obicei se reliefează mai isbitor şi mai aspru pe tectricele supracodale, ceva mai deschise. Remigele primare negre, pe steagul exterior, în penaj proaspăt părând brumării; pe steagul intern cu benzi transversale albe murdar, egal de late cu benzile întunecate, care lasă liberă treimea terminală (a vârfului); remigele secundare, tectricele alare mijlocii şi mari, axilarele, la fel cu spatele; tectricele alare mici unicolore, cu tivuri mai deschise, foarte slabe. Coada scurtă, părând lată, este sură, cu benzi transversale ca ardezia, aproape negre, şi care se lăţesc către vârful cozii, mai întunecat; vârful cel mai extrem este sur-albicios. Perciunele lat, negru. Gâtul alb; guşa albă, umbrită foarte uşor în roşcat, uneori chiar puternic, câteodată unicoloră, de cele mai multe ori cu striuri rahiale înguste sau mai late, negre, ori cu pete mari colţurate sau rotunde negre. Restul părţii inferioare, alb; de cele mai multe ori cu un suflu foarte slab suriu, ca pudrată; câteodată nuanţată roşcat, în mod excepţional complet roşcat-surie. Flancurile, de sus până jos, mai mult sau mai puţin sure închis şi ardeziu, până la negru, bandate transversal; această bandaţie trece foarte rar peste tot şi se desvoltă pe la mijlocul părţii ventrale, de cele mai multe ori în pete. Tectricele subcodale alb-surii, bandate de-a-curmezişul cu negru. Membrana ceroasă galbenă. Ciocul albăstrui; vârful, succesiv negru şi albăstrui; baza mandibulei galbenă. Irisul brun închis,

pleoapele de un galben intens. Picioarele galbene. Câteodată, dar foarte rar, se găsesc pe cerbice pene cu pete roşu-brunatice, acoperite în cea mai mare parte.

Aripa la masculii adulţi este de 305—325 mm, uneori, în mod excepţional, e numai de 300 şi 296, ori 327 mm. Coada are 143—160 mm. Ciocul măsurat cu compasul, dela marginea membranei ceroase, este de 19—20, numai rar de 18 mm; o singură dată a fost găsit unul de 20,5 mm, tarsul, cam de 40—43 mm. Degetele extraordinar de puternice şi lungi; cel mijlociu întrece pe cel exterior aproximativ cu 1,5 cm, fără ghiară. Degetul mijlociu, fără ghiară, are 45—48 mm.

Femelă adultă. Este foarte mult asemănătoare masculului adult, dar considerabil mai mare, şi în general mai întunecată pe partea superioară, în deosebi pe spate şi pe partea superioară a aripilor, pe când pe partea inferioară bandaţia trece mai des peste tot şi se desvoltă mai rar în pete pe mijloc; guşa pătată mai deseori; suflul roşcat, adeseori mai viu. Aripa 350—370 mm, coada cam 176—185 mm, degetul mijlociu fără ghiară 52—54 mm, ciocul (măsurat ca mai sus) cam 23—25 mm. Coloraţia roşcată a cerbicei pare a se ivi mai des decât la masculi.

Pasăre tânără. Partea superioară e brună închis, cu tivuri ruginii palide pe pene, care se tocesc deseori în diferite grade (măsuri). Aripile brune închis; steagurile interioare cu benzi transversale roşu-ruginii palid; rectricele brune întunecat, cu benzi transversale roşu-ruginii deschis, care pe perechea mijlocie sunt mai puţin accentuate şi câteodată, cu totul excepţional, lipsesc complet. Partea superioară a capului, în deosebi fruntea, pătată cu galben-ruginiu deschis; pe ceafă, o cunună de pete semilunare, ruginii deschis, dela care se întind, pe laturile grumazului posterior, două rânduri de pete de aceeaşi coloare; acest petaj este câteodată spălăcit. Partea inferioară, de coloare albă, cu un suflu smântâniu, până la ruginiu deschis şi cu pete longitudinale late, uneori mai înguste, brune închis, care pe flancuri sunt mai late, iar spre baza penelor prezintă benzi transversale; gâtul nepătat. Picioarele palide sau murdare până la suralbăstrui, nu galbene.

Păsările tinere nu năpârlesc în prima toamnă, ci abia când sunt cam de un an, din Aprilie până în Octombrie, îmbrăcând îndată haina adultă; acesta este cursul normal; deseori însă năpârlirea decurge neregulat şi aceasta nu numai în captivitate. Şoimii noştri bătrâni năpârlesc vara târziu şi toamna, iar cei migratori din Siberia ceva mai târziu, în popasurile lor de iarnă. Şoimii călători din Anglia se aseamănă în totul cu cei din Germania de Vest. Tot asemenea exemplare viu colorate şi întunecate se întâlnesc şi în Germania de Nord, Suedia şi U.R.S.S. In captivitate, colorile devin mai întunecate, iar partea inferioară deseori mai roşiatică, până la roşu-ruginiu.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Europa dela Nordul Suediei şi Novaia-Zemlia cel puţin până la Pirinei, Alpi şi Italia, unde este însă rar; în Europa de Sud, până în R. P. Bulgaria, Bosnia, Muntenegru, R. P. Albania, R.P.R.[1]), pe când în Sudul Peninsulei Balcanice (Grecia) locueşte o altă subspecie. La Est apare până la Urali.

Şoimul călător pare a fi cel mai complet şi mai perfect desvoltat şoim; nu este svelt, ci un atlet, un adevărat proiectil viu, sburător. Se nutreşte numai cu păsări sburătoare, pe care le străpunge cu ghiarele lui puternice, în sbor. Vânează mai cu seamă porumbei, potârnichi, ciori, becaţine, raţe şi alte păsări aquatice şi maritime, chiar mai mari decât el (vezi în figurile 96 şi 97 scene observate în Banat).

Cuibăreşte de obicei în regiuni stâncoase, foarte greu sau deloc accesibile; mai rareori pe copaci, în cuiburi vechi de corbi, ciori, stârci sau păsări răpitoare. Cuibarul constă din 3—4 ouă de coloare roşu-brunatică, cu o transparenţă galbenă, sau mai degrabă alb-roşcate, roşu-brunatice deschis, cu pete sau mâzgălituri roşu-brunatice întunecat; se găseşte de obicei cam pe la mijlocul lui Aprilie.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează următoarele exemplare colectate în localităţi din Banat:

♀ ad.	28.XII. 1904,	Moldova Veche.
♀ med.	12. III. 1911,	Timişeni.
♀ ad.	25. II. 1934,	Timişoara.
♀ ad.	1. I. 1935,	Urseni.
♀ juv.	3. XI. 1938,	Săcălaz.
♀ ad.	25. I. 1940,	Beregsău.

210. Falco peregrinus germanicus Erl.

Şoim călător german (fig. 98)

1903 *Falco barbarus* subsp. *germanicus* Erlanger, Journ. f. Ornith., p. 294.
1910 *Falco peregrinus atriceps* Hume, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 471.
1913 *Falco peregrinus rhenanus* form. nov. Kleinschmidt, Berajah, « Falco peregrinus », tab. IX.
1932 *Falco peregrinus germanicus* Erl., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. IV (Ergb. F. Steinbacher), p. 397.

C a r a c t e r e l e s u b s p e c i e i. Mai aproape de *Falco peregrinus griseiventris* (sinonim al lui *Falco peregrinus peregrinus*), se deosebeşte de acesta prin partea superioară mai închi ă, care se evidenţiază mai ales pe partea superioară a capului, a cerbicei şi pe obraji şi nu are nuanţa sură a şoimilor călători din Suedia, şi din Ru ia de Nord. Ciocul prezintă de obicei dimensiuni mai mici. Partea inferioară este mai curat albă decât la masculii dela forma anterioară; partea inferioară, gălbuie, a femelelor este de coloare mai deschisă—deseori este de un

[1]) Aici observă E. HARTERT următoarele: « După DOMBROWSKI (Ornis Romaniae, p. 147) în România *F. peregrinus* este numai pasăre de pasaj, pe când *Falco peregrinus atriceps* (?! sic) cloceşte în ţară ». Fără o comparaţie precisă nu se poate stabili ce este forma numită *atriceps*, probabil păsările de pasaj sunt *F. p. calidus*, cele clocitoare *F. peregrinus*; caracterele date nu pledează întocmai pentru această părere.

alb curat — desenele întunecate ale ondulației sunt mult mai rare, și de multe ori înlocuite cu pete singuratice, mai ales către mijlocul părții abdominale.

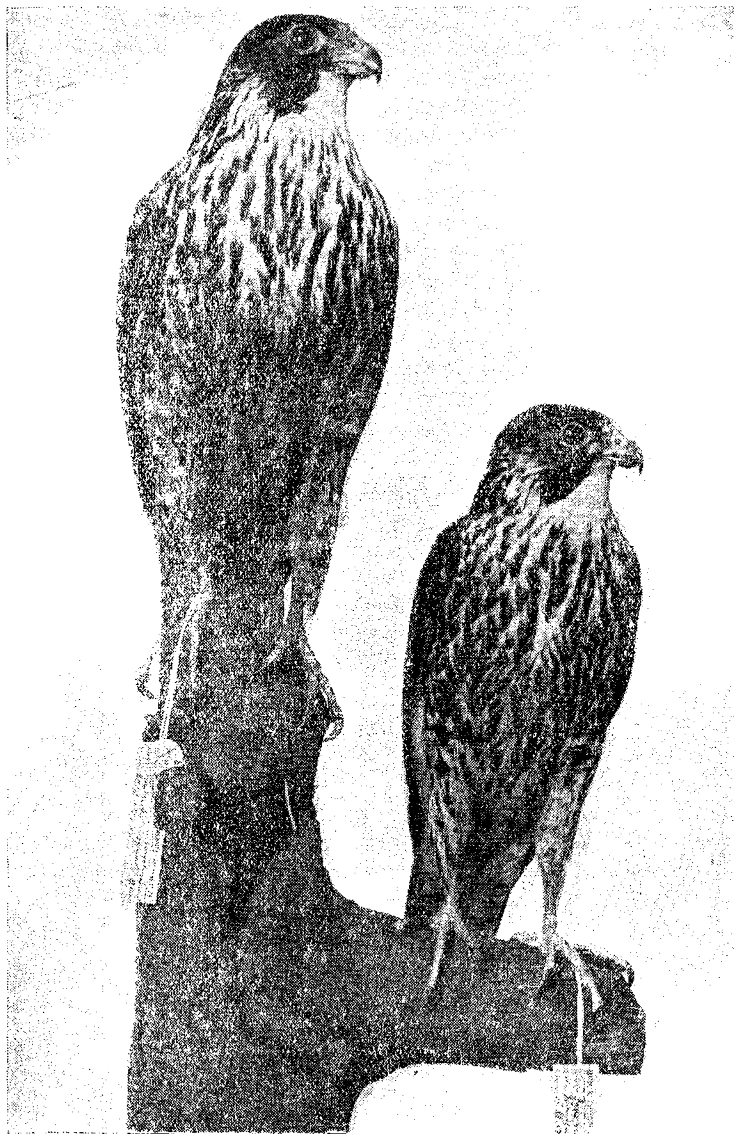

Fig. 98. — *Falco peregrinus germanicus* Erl. juv. ♂♀. Șoim călător german. 1:3,63 din mărimea naturală.

S i s t e m a t i c a. Din această formă, DOMBROWSKI a putut cerceta 7 exemplare din Muntenia și un exemplar din Transilvania; între acestea sunt 3 masculi adulți, 2 femele adulte și 3 păsări tinere. Păsările adulte au întocmai

caracterele date de ERLANGER. Masculul adult din Feteşti are o bandaţie foarte îngustă şi este aproape alb, unicolor până pe pieptul superior, numai pe guşă se află pete înguste, în formă de stropi, negre, singuratice. Femela dela Brăila, de asemenea, nu are nici măcar o urmă de nuanţă galbenă pe partea inferioară; dar şi aceea dela Bucureşti prezintă numai o foarte slabă nuanţă galbenă pe flancuri şi piept. Penajul tânăr nu se poate deosebi de acela al altor forme.

A r i a g e o g r a f i c ă. Aceasta nici până astăzi nu este precis cercetată. Aria de clocit se întinde probabil şi peste ţara noastră, partea de Sud a U.R.S.S. (după ERLANGER) şi poate Persia şi India de Nord.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. După cum se poate vedea din numărul mic de exemplare împuşcate, şi această formă aparţine păsărilor mai rare din ţară. Locul ei adevărat de poposire îl formează clădirile înalte ale oraşelor.

C u i b ă r i t u l. De mai mulţi ani, o pereche de şoimi clocea pe biserica din Piaţa Amzei dela Bucureşti; la 20 Aprilie 1901 perechea a fost împuşcată şi cuibarul cu 3 ouă luat jos. Ouăle măsoară: 51,3×40,5 mm; 51,8×40,6 mm. Coloarea de bază este brun-roşcată, cu pete şi puncte dese, brun-roşcate închis. O a doua pereche a clocit în anii 1905 şi 1906 pe clădirea Oficiului poştal central, şi în fiecare an a scos câte trei pui. In anii 1903 şi 1904 a locuit o pereche în stâncile prăpăstioase din spre Dunăre, imediat lângă podul dela Cernavodă şi probabil au şi clocit acolo.

H r a n a. Şoimii care trăiesc în oraşe pradă aproape exclusiv numai porumbei de casă, şi aduc prin aceasta pe prăsitorii de porumbei la disperare. In tot cazul, acest şoim este foarte stricător.

După materialul modest de care s'a servit DOMBROWSKI la descrierea acestei subspecii, precum şi din lipsa literaturii recente, evident că s'au putut strecura câteva greşeli în lucrarea sa; deci voiu căuta să le completez şi să le rectific în tabloul Nr. 39.

TABLOUL Nr. 39

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea rectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea deget. mijlociu cm	Lungimea policarului cm	Lungimea ciocului cm	Localitatea capturării	Timpul colectării
♂ ad. ..	41	29	17	4	5	7,5	5	2,1	Bucureşti	20. IV.1901
♀ ad. ...	54	35	21	4	5,6	7,6	5,2	2,1	Bucureşti	20. IV.1901
♂ ad. ...	41	29,5	16,5	3,7	5,2	7,4	5	2,1	Feteşti	17. I.1909
♀ ad. ...	53,3	35,5	19,5	3,8	5,6	7,7	5,3	2,4	Şerban	3. XII.1904
♂ juv. ...	43	30,4	17,5	3,5	5,1	7,5	5	2,2	Bucureşti	21. VII.1900
♀ juv. ...	54	36	19,5	3,4	5,5	7,6	5,2	2,1	Pietrile	3.VIII.1898
♀ juv. ...	54	35	20	3,6	5,4	7,7	5,2	2	Cernavoda	28. XI.1908
♂ ad. ...	41,5	29,2	16	3,9	4,8	7,4	5,1	2,2	Sibiu	7. XI.1907

Falco peregrinus germanicus Erl. se deosebeşte de forma tipică *(F. p. peregrinus* Tunst.) prin aceea că păsările adulte au partea inferioară mai puternic

colorată; au mai ales o tonalitate mai roşcată, iar bandaţia mai îngustă. Talia este mai mică; lungimea aripilor, după KLEINSCHMIDT, la masculi 293—315 mm, la femele 335—366 mm. Graniţele răspândirii spre Sud nu sunt încă precizate. In Prusia estică se găsesc exemplare de transiţie la ambele forme.

In Transilvania şi mai ales în Banat, unde am observat şi colectat timp de peste patru decenii, am întâlnit foarte adeseori şoimi, mai ales iarna, când numărul celor băştinaşi sporeşte cu oaspeţi mai dela Nord, între care se întâlnesc şi exemplare ale formei tipice. Mi-au trecut prin mână mai bine de treizeci de exemplare, dar majoritatea aparţineau subspeciei *germanicus*, mai ales păsările împuşcate primăvara sau vara. L-am gă it cuibărind în Banat numai în regiunile stâncoase; la şes nu ştim să fi cuibărit.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează următoarele exemplare:

♀ juv.	10. VI. 1906,	Maidan.
♂ ad.	13.VIII. 1907,	Dubova.
♀ ad.	13. VII. 1907,	Moldova-Nouă.
♀ ad.	8. V. 1912,	Dubova.
♀ ad.	VI. 1920,	Timişoara.
♂ med.	13. VII. 1921,	»
♀ ad.	23. VII. 1933,	»
♀ ad.	1. XI. 1933,	Moşniţa.
♀ juv.	29. XII. 1934,	Timişoara.
♂ juv.	15. XII. 1935,	»
♀ ad.	23. VI. 1935,	Săcălaz.
♀ ad.	19. IX. 1936,	Timişoara.

211. **Falco peregrinus brookei** Sharpe

Şoim călător Brookei (fig. 99)

— *Falco punicus plur. autor.* Z. B. Irby, Orn. Str. Gibraltar (« *F. barbarus* » *pelegrinoides* Temm).
1873 *Falco Brookei*, Ann. et. Mag. Nat. Hist. (4), t. XI, p. 21.
1907 *Falco caucazicus* Kleinschmidt, Falco, t. III, p. 62.
1912—1921 *Falco peregrinus Brookei* Sharpe, E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1049; 1932, t. IV, p. 399.
1930 *Falco peregrinus Brookei* Sharpe, D. Linţia (245), p. 285.

Caracterele subspeciei. Se poate caracteriza pe scurt ca un şoim călător mai mic, cu partea inferioară mai viu colorată.

Mascul adult, mai des dungat transversal, negru, dela tectricele subcodale până la guşă, care de asemenea este bogat pătată cu negru; flancurile sunt sure; mijlocul părţii inferioare umbrit uşor roşcat; câteodată nu este mai des şi mai lat bandat decât mulţi şoimi călători, dar în cazul acesta, întotdeauna umbrit mai viu, smântâniu roşiatic, iar pe flancuri numai foarte uşor suflat. Cerbicea

Fig. 99. — *Falco peregrinus Brookei* Sharpe
Şoim călător Brookei.
1 : 3,11 din mărimea naturală.

prezintă adeseori — dacă nu întotdeauna — o bandă roşiatică de pete, în majoritate acoperită.

Femela adultă prezintă aceleaşi variaţii; ori dungi transversale, late, dese, până la guşă, ori pieptul şi mijlocul părţii inferioare puternic roşcate, cu ceva mai puţine dungi şi câteva pete rotunde. Aripa la masculii adulţi este cam de 280—300 mm; la femelele adulte, de 330—350 mm.

Sistematica. Am introdus această subspecie în avifauna ţării noastre, pe temeiul unui singur exemplar, ce se păstrează în prezent la Muzeul Regional din Timişoara, exemplar care a ajuns numai întâmplător în posesia mea şi a fost capturat de asemenea în mod curios. Anume, la 10 Aprilie 1911, un ciobănaş se găsea cu oile pe islazul comunei Moldova Nouă din Caraş, în orele dinainte de masă, când deodată se pomeneşte că, din văzduh, această pasăre cade în poiană, la câţiva paşi înaintea lui. A ridicat-o de jos, văzând că nu mai dă semne de viaţă şi a început s'o cerceteze pe toate părţile. La câteva minute după această scenă a trecut pe acolo un pădurar dela ocolul silvic; el a luat această pasăre şi ştiind că mă interesează, mi-a trimis-o. Fiind totodată informat despre cele întâmplate, am jupuit şi disecat cu atenţie acest şoim şi am avut impresia şi apoi convingerea, că el s'a prăbuşit din văzduh dela o înălţime considerabilă, în urma unor crampe cauzate de un adevărat ghem de viermi *(Filariidae spec.?)* care probabil l'au paralizat în sbor; căzut jos, s'a sdruncinat. Stomacul era gol. Dimensiunile: aripa 350 mm, coada 175 mm, tarsul 48 mm, degetul mijlociu fără ghiară 51 mm, policarul fără ghiară 24 mm, ciocul dela ceară 23 mm (măsurat cu compasul).

Este posibil ca şi alte exemplare ale acestei subspecii să se fi rătăcit la noi, fără să fi fost recunoscute.

212. **Falco biarmicus feldeggi** Schleg.

Şoimul Feldegg

1844 *Falco feldeggi* Schlegel, Abh. Geb. Zool. u. vergl. Anat., t. III, p. 2 şi 3, tab. 10 şi 11.
— *Falco lanarius* (non Linné 1758, 1766) Schlegel, idem, p. 16.
1846 *Falco rubeus Albertus Magnus* (sic) Thienemann, Rhea, t. I, p. 72, (— partim!).
1862 *Falco lanarius graecus* (partim) Schlegel, Mus Pays-Bas, Falcones, p. 15.
1899 *Falco feldeggi* Schleg., 1841, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 431.
1912—1921 *Falco biarmicus feldeggi* Schleg., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1057 1932, t. IV, p. 400.
1927 *Falco feldeggi* Schleg., A. Lovassy, Magy. Gerinc. Allatai, p. 624.
1929 *Falco feldeggi* Schl., I. Schenk, Brem. Allat. Vil., t. 10, Madarak, p. 145.

Numiri româneşti: Şoimul Feldegg, Şoim dalmatin.

Numiri străine: Germ.: *Feldeggsfalke*; Franc.: *Faucon lanier*; Ital.: *Lanario Capuccina*; Ung.: *Feldeggsólyom*.

C a r a c t e r e l e s p e c i e i. Partea superioară a capului este întunecată; partea superioară a corpului e întotdeauna dungată transversal, roşcat-suriu palid; partea inferioară, aproape totdeauna puternic pătată; penele de pe gambă pătate transversal. Fruntea de coloare smântânie; partea superioară a capului roşu-ruginie, striată longitudinal cu negru-brunatic lat, aşa încât coloarea fundamentală roşu-ruginie nu se vede prea mult, cu excepţia laturilor cerbicei şi grumazului, unde predomină; partea superioară a grumazului pare roşu-ruginie, cu penaj negru şi cu o pată mare neregulată, neagră, la mijloc. La penajul uzat se tocesc marginile roşu-ruginii ale penelor de pe cap, în aşa măsură, încât toată partea superioară a capului devine neagră, şi numai pe cerbice şi partea superioară a grumazului se mai observă coloraţia roşu-ruginie. Tot spatele este dungat de-a-curmezişul cu roşu-suriu palid; numai către grumaz dungile se transformă în pete transversale. Rectricele, sur-cenuşii, cu benzi transversale regulate surroşiatice. Partea inferioară albă, umbrită smântâniu; gâtul unicolor; restul părţii inferioare are pete negre în formă de stropi, care iau pe flancuri o formă de bandaţie transversală. Penele de pe gambe sunt pătate întotdeauna vizibil transversal şi cu striuri negre rahiale.

Pasărea tânără se caracterizează prin partea superioară întunecată; partea superioară a capului este de cele mai multe ori neagră; mustăţile foarte late; striuri late longitudinale pe partea abdominală. Rectricele mijlocii sunt aproape întotdeauna nepătate la pasărea tânără. Exemplarele adulte se deosebesc întotdeauna de alte forme înrudite, dar cele tinere se pot confunda aproape întotdeauna cu acelea de *Falco biarmicus tanypterus* [1]). Aripa la masculii adulţi este cam de 310—327 mm, la femele, de 345—373 mm; deci destul de variabilă.

S i s t e m a t i c a. Această specie am introdus-o în avifauna R.P.R. pe baza unui exemplar colectat la Baziaş (Caraş) lângă Dunăre, azi în colecţia lui HUSZTY Ö. din Léka (în apropierea lacului Balaton, R. P. Ungară). In literatura maghiară se aminteşte că, după afirmaţiile lui ZERGÉNYI, exemplare din această specie de şoim au fost împuşcate lângă Baziaş de mai multe ori. Intre anii 1904 şi 1914 am trecut şi am colectat anual de mai multe ori în această regiune, precum şi în Clisura Dunării, dar şoimul acesta nu l-am întâlnit niciodată. Nu este exclus ca exemplare rătăcite ale acestei specii să ajungă, rareori, în regiunile sudice din ţara noastră.

A r i a g e o g r a f i c ă. Şoimul Feldegg este, după HARTERT, pasăre clocitoare din Italia şi Dalmaţia până în Grecia; în Grecia, este rară, cuibărind mai ales pe malurile stâncoase; în R. P. Albania este mai frecventă; în R. P. Bulgaria este rară; în Muntenegru se află în munţii Karst; frecventă, în Herţegovina, Dalmaţia; în Italia, în partea sudică, în Sicilia, Calabria şi la Nord, până la Roma.

---

[1]) Această specie nu se întâlneşte decât în Egipt, Arabia, Palestina şi Golful Persic.

După STEINBACHER, clocește și în Asia Mică. KLEINSCHMIDT arată că șoimii Feldegg din Grecia sunt întotdeauna ceva mai mari decât cei din Italia (♂ 320—344 mm, ♀ 352—374 mm lungime de aripă față de ♂ 307—328 mm, ♀ 345—365 mm) și de aceea ar trebui folosit numele *graecus* Schleg, pentru aceștia. Până azi însă nu s'a ajuns la material suficient, pentru a se putea avea o vedere clară asupra variației lor.

213. **Falco cherrug cherrug** Gray

Șoim dunărean (fig. 100)

1766 *Falco lanarius* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 129.
1788 *Falco Sacer* (nec Forst.), Gmel, Syst. Nat. (ex Brisson), t. I, p. 273.
1827 *Falco lanarius* (non Linné), Pallas, Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 330.
1833 *Falco cherrug*, I. E. Gray, t. III, Ind. Orn., t. II, p. 25.
1844 *Falco Saker*, Schleg., Rev. Crit., p. II, 9.
1846 *Falco cyanopus*, Thienem. Rea P. p. 3962, tab. I și II.
1850 *Falco (gennaia) lanarius*, Kaup, Wigm. Arch., t. XVI, p. 31.
1854 *Gennaia acer*, Bonap. Rev. et Mag. Zool., p. 536.
1855 *Hierofalco lanarius*, Brehm, Vogelf., p. 25.
1857 *Gennaia venerata*, Paul Wilhelm von Württemberg, Naumannia, (— Nomen nudum!), p. 432.
1869 *Falco Saker*, Heugl., N. O. Afr., t. I, p. 27.
1872 *Pnigohierax lanarius*, Cab., Journ. f. Ornith., t. XX, p. 156.
1874 *Hierofalco Saker*, Sharpe, Cat. B. Br. Mus., t. I, p. 417.
1887 *Gennaia Sacer*, Salvad, El. Uccelli Italiana, p. 50.
1891 *Falco feldeggi* (nec Schleg.!), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 17.
1891 *Hierofalco gurneyi*, Menzb., Orn. Turk., p. 283.
1899 *Hierofalco cherrug*, Sharpe, Handlist, t. I, p. 276.
1899 *Falco lanarius*, L. Pall., 1811, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 429.
1901 *Falco hierofalco sacer*, Kleinschmidt, Aquila, t. VII, p. 13.
1899—1903 *Hierofalco cherrug* (I. E. Gray), I. Madarász, Magy. Mad., p. 230.
1910 *Falco lannarius* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 458.
1912—1921 *Falco cherrug cherrug* Gray, E. Hartert, Vög. Pall., Faun., t. II, p. 1059; 1932, t. IV, p. 401.

Numiri românești: Șoim dunărean, Șoim de dumbravă, Șoim sacru, Șoim, Șain.

Numiri străine: Rus.: *Baloban*; Germ.: *Saker, Sakerfalk, Würgfalk, Blaufussfalke, Schlachtfalke*; Franc.: *Sacre, Faucon sacre*; Ital.: *Sacro*; Engl.: *Saker falcon, Saker*; Ung.: *Kerecsen sólyom, Kerecsen.*

Caracterele speciei. Ceara, pleoapele și picioarele sunt albastre; la păsările bătrâne, galbene. Partea superioară e brun-surie cu margini ruginii la pene; partea superioară a capului și cerbicea sunt albicioase, cu pete longitudinale întunecate; pe cerbice, o pată întunecată; partea inferioară alb-gălbuie, cu pete longitudinale (la bătrânețe rotunde), brune; coada, mai lungă decât aripile strânse în poziție de odihnă, brun-surie, cu vârful alb și cu pete rotunde sau eliptice curmezișe. La mărime se aseamănă mult cu uliul găinilor.

Sistematica. Colecția de șoimi dunăreni a lui DOMBROWSKI conținea:

masculi adulți	—	51	exemplare
masculi tineri	—	27	»
femele adulte	—	75	»
femele tinere	—	31	»

Afară de acestea, 7 exemplare din alte țări.

Descrierea diferitelor penaje ale șoimului dunărean — atât în noua ediție a lui NAUMANN cât și în toate celelalte lucrări cunoscute lui — se potrivește atât de puțin cu observațiile sale, încât le publică pe acestea precum urmează: « Naumann scrie că transformarea penajului tânăr în haina completă urmează îndată după prima năpârlire și că ultima se mai perfecționează apoi în aceeași măsură, ca și la șoimul călător ».

După experiențele sale, șoimul dunărean primește penajul adult, adică complet colorat, abia după 5—6 ani; a constatat aceasta, atât la exemplarele din captivitate, cât și la cele care trăiesc liber, în siguranță. La primii, aceasta durează întotdeauna cu 1—2 ani mai mult.

Nu este exact că masculii tineri și cei adulți s'ar deosebi de femelele tinere și adulte prin coloritul mai întunecat; dimpotrivă, femelele sunt în general mai închis colorate.

Mascul adult (împușcat la 1 Mai 1905). Ciocul e albăstrui; către vârf, negru-corniu; la baza mandibulei, gălbui. Ceara, colțul gurii și pleoapele, galben-albăstrui. Picioarele, galbene ca paiul. Irisul brun-cafeniu, mai deschis cu câteva nuanțe decât la pasărea tânără.

Capul și partea posterioară a grumazului sunt galben-ruginii, la frunte trecând în alb, cu pete înguste longitudinale, brune deschis; mustățile lipsesc complet, ori sunt numai slab evidențiate; gâtul și partea superioară a pieptului, ca și obrajii, alb curat, cu un suflu gălbui deschis; pe partea superioară a gâtului se găsesc răspândite pete de coloare galben-lutoase; restul părții inferioare alb, cu pete în formă de stropi, brun-lutoase, alungite, care cresc în întindere pe flancuri și penele de pe tibia așa fel, încât penele singuratice par albe, cu o dungă mediană brun-lutoasă. La o vârstă înaintată, flancurile și penele de pe tibia sunt umbrite cu sur și înclină spre bandație. Tectricele subcodale alb-gălbui; toată partea superioară brun-lutoasă este tivită cu roșu-ruginiu; la păsările foarte bătrâne și aceste părți sunt umbrite cu sur. Remigele mari sunt brun-lutoase pe steagul extern, unicolore; către vârf, mai întunecate; de asemenea, pe steagul intern, petele transversale galbene se lățesc dela vârf în jos atât de considerabil, încât pătrund unele într'altele, formând o suprafață unicoloră alb-gălbuie; numai lângă rahis mai rămâne o dungă îngustă, brun-lutoasă; pe dunga acesteia și pe partea interioară a petelor galbene curmezișe, există o nuanță roșu-ruginie. Remigele secundare sunt la fel de colorate, numai pe margini sunt tivite cu alb-

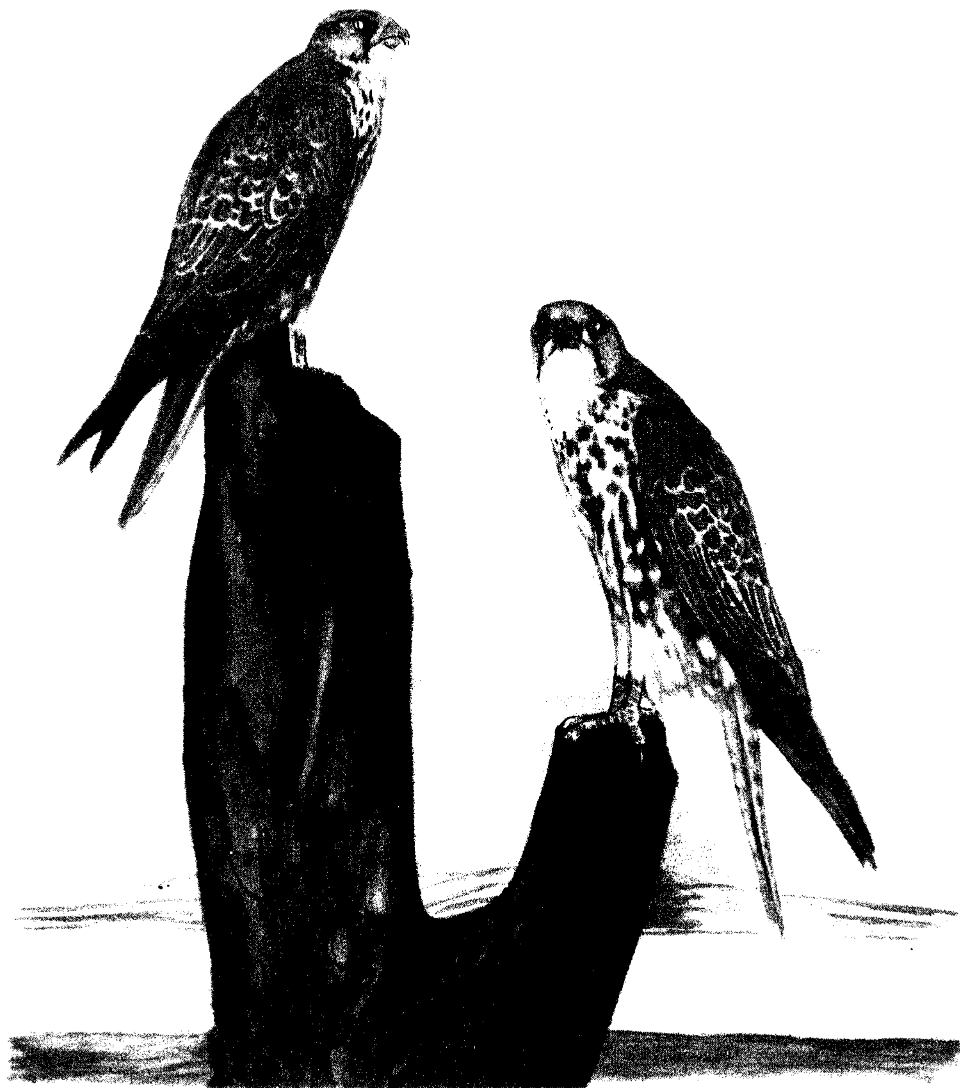

Fig. 100. — *Falco cherrug cherrug* Gray
Şoim dunărean.
1: 4,95 din mărimea naturală.

gălbui; celelalte, din spre capătul aripii, sunt brun-lutoase, tivite la vârf cu alb, iar pe laturi cu roşu-ruginiu; steagul intern este pătat roşu-ruginiu. Tectricele subalare, alb-gălbui, cu un câmp brun-lutos, îngust, la mijloc. Coada este brun-lutoasă, având pe steagul extern pete curmezişe mari, alb-gălbui, care de multe ori se contopesc laolaltă, şi ajung către vârf până la marginea penei, formând astfel benzi transversale; numărul lor este 10—11 pe rectricele externe, 8—9 pe cele mijlocii; steagul intern are 11 benzi late transversale, care ajung până la capătul penei; deseori sunt legate între ele, formând o suprafaţă galbenă transversală; vârful cozii alb-gălbui.

Femelă adultă (împuşcată la 28 Aprilie 1900). Ciocul este albăstrui, către vârf negru-corniu; la baza mandibulei bate numai puţin în galben; ceara, colţul gurii şi pleoapele sunt galbene albăstrui; picioarele galbene ca paiul. Irisul, brun-cafeniu. Capul şi partea posterioară a grumazului, galben-ruginii; către vârf, penele trec în alb-gălbui, cu pete înguste longitudinale brune deschis (la femelă acestea sunt întotdeauna extinse mai mult şi sunt colorate mai închis decât la mascul), mustăţile sunt foarte slab pronunţate, gâtul, partea superioară a pieptului, ca şi obrajii, alb curat, cu un suflu gălbui; obrajii şi partea anterioară a pieptului au pete în formă de stropi, brun-lutoase închis, care acoperă însă numai cam un sfert din coloarea fundamentală; pântecele, flancurile şi penele de pe tibia au pete longitudinale brun-lutoase întunecat, care în deosebi pe ultimele, lasă foarte puţin liber din coloarea de bază. Tectricele subcodale alb-gălbui. Toată partea superioară este brun-lutoasă întunecat, fiecare pană este tivită cu roşu-ruginiu. Remigele mari, brun-lutos închis, devenind spre vârf mai întunecate, având 13—14 pete transversale alb-gălbui, care se întind până la vârful steagului alb; câteodată se întâmplă şi la femelele adulte, ca aceste pete să se contopească pe marginea interioară a steagului extern; acestea sunt umbrite cu roşu-ruginiu. Remigele secundare sunt de aceeaşi coloare, tivite cu roşcat-ruginiu. Tectricele subalare alb-gălbui, pătate şi bandate cu brun-lutos întunecat. Coada brun-lutoasă, întunecat; pe steagul extern, pete transversale mari, alb-gălbui, care de cele mai multe ori nu ating nici rahisul şi nici marginea steagului; pe steagul intern, 11 benzi transversale galbene, care şi aici ajung rar până la capătul penei; vârful cozii, alb-gălbui.

Mascul tânăr (împuşcat la 16 Iunie 1904). Ciocul e albăstrui deschis; spre vârf, albăstrui palid întunecat. Ceara, colţul gurii şi pleoapele sunt sur-albă trui. Picioarele sure deschis; irisul brun-cafeniu închis.

Capul şi grumazul galben-roşcate, cu pete longitudinale brune închis; dela colţul gurii în jos, o mustaţă lungă cam de 3 cm şi lată de 0,8 cm; gâtul alb-gălbui, cu pete longitudinale, foarte înguste, brune închis, (aceste pete longitudinale se tocesc încă în primele luni de vieţuire, aşa încât toamna târziu gâtul se prezintă unicolor). Obrajii alb-gălbui; pete în formă de stropi bruni închis, pe

vârful penelor (aceste pete se pierd cu timpul prin tocire). Pieptul alb-gălbui, cu pete longitudinale late brune închis; abdomenul, flancurile şi penele de pe tibia alb-gălbui, cu pete longitudinale brune închis, răspândite în deosebi pe flancuri. Tectricele subcodale alb-gălbui, cu pete lunguieţe, brune închis. Remigele mari brune închis, cu 10—11 pete ovale albe roşu-gălbui; cele secundare, ceva mai deschis brune, cu 7—8 pete rotunde mai mici, galben-ruginii, care stau în imediata apropiere, pe marginea interioară a steagului intern; fiecare pană este tivită îngust cu alb-gălbui; tectricele subalare sunt brune închis, pătate şi bandate cu alb-gălbui; coada este brună închis; pe steagul extern, 9—10 pete în formă de stropi, nu prea mari, alb-gălbui; pe steagul intern, pete ovale în formă de stropi, care de obicei se pierd spre rădăcina penelor, într'o nervură gălbuie; vârful cozii este lat, tivit cu alb-gălbui; rectricele mijlocii, brun-surii întunecate, unicolore, cu vârf alb-gălbui. Dar se întâlnesc exemplare, care au deja pe rectricele mijlocii 1—2 mici pete, în formă de stropi galben-roşiatici; anume la vârful penei. Femelele tinere în primul penaj se deosebesc de masculii în aceeaşi etate, prin următoarele:

Partea superioară este de un brun mult mai închis, tivul penelor singuratice mult mai îngust şi mai palid, galben-roşiatic-ruginiu; coloarea fundamentală a părţii inferioare este mai deschis alb-gălbuie; în schimb însă, penajul brun închis este mai întunecat şi mai extins, aşa încât abia mai rămâne ceva vizibil din acesta. Penele de pe tibia sunt de cele mai multe ori brune-închis, unicolore, cu vârfurile penelor foarte îngust gălbui, pe care însă pasărea le uzează în cea mai mare parte până în toamnă. Petajul rectricelor este mult mai mic în general, chiar există exemplare la care, pe steagul extern, penajul dispare complet şi chiar şi steagul intern prezintă, în loc de pete, numai un fel de nervură alb-gălbuie.

Coloarea sur-albăstrie a picioarelor păsării tinere se schimbă treptat în galben ca paiul, începând abia dela al doilea an; păsările adulte păstrează apoi această coloare. Foarte interesantă este coloarea rectricelor mijlocii, provocată prin năpârlire; în penajul prim, acestea sunt brune închis, unicolore, cu vârfuri terminale gălbui, câteodată şi cu 1—2 pete în formă de stropi, slab pronunţate pe vârful penelor; şi anume, penajul începe de cele mai multe ori mai de grabă pe steagul din dreapta decât pe cel din stânga; după prima năpârlire, se găsesc deja 2—3 pete în formă de stropi, pete care se înmulţesc după fiecare năpârlire în aceeaşi proporţie, până când, în sfârşit, pana este înzestrată până jos la rădăcină cu 7—8 pete pe fiecare steag. Incepând de aici, petele se întind şi se lăţesc după fiecare năpârlire, atât spre rahis cât şi spre marginea steagului, până când în cele din urmă benzile sunt despărţite numai prin rahis, care rămâne întotdeauna întunecat.

Unele pene prezintă, înainte de a se ivi petele în formă de stropi, o nervură spălăcită, galben-ruginie, care câteodată se mai iveşte şi pe marginea steagului, când petele sunt formate deja.

Şi RADDE aminteşte în lucrarea sa *Ornis caucazica* — doi masculi adulţi de şoim dunărean, care — în deosebi prin partea inferioară de coloare deschisă, precum şi prin coada bandată — aduc întru câtva cu *Falco feldeggi;* tot asemenea şi o femelă tânără; autorul este de părere că *Falco feldeggi* nu poate fi separat specific.

De asemenea şi exemplarele româneşti prezintă, în măsură şi mai mare, asemănări ori transiţii către şoimul Feldegg, deoarece înafară de partea inferioară de coloare deschisă şi coada bandată, mai au şi spatele umbrit sur, şi penele de pe tibia surii, cu tendinţă spre bandaţie.

DOMBROWSKI nu cunoaşte de loc şoimul Feldegg în libertate, şi ca material de comparaţie a avut numai câteva exemplare; de aceea nu-şi poate permite o judecată corectă asupra justificării lui ca specie. Crede însă şi el că *Falco feldeggi* ar putea prezenta numai o subspecie de *Falco lanarius* (sinonim al lui *Falco biarmicus feldeggi* Schleg.), în tot cazul, cercetările în această problemă nu sunt încă încheiate. Mai recent, KLEINSCHMIDT se ocupă foarte mult cu această întrebare şi cred că în curând ni se va înfăţişa o lucrare clarificatoare a acestui cercetător temeinic.

TITUS CSÖRGEY scrie în Buletinul «Aquila»[1]), cu ocazia publicării *Fragmentelor ornitologice din manuscrisele rămase după I. S. Petényi*, după cum urmează:

«1. Este drept că *F. feldeggi* este ceva mai mic decât *F. Sacer* (sinonim cu *Falco cherrug cherrug* Gray), dar în general proporţiile între ambii corespund.

2. La o vârstă înaintată, aceşti doi şoimi se deosebesc foarte mult unul de altul; totuşi în tinereţe sunt aşa de asemănători, încât se pot deosebi numai după mărime; dar şi acest fapt este valabil numai în general, deoarece unii dintre *F. Sacer* ajung numai mărimea şoimului Feldegg şi invers.

3. Desvoltarea coloritului prezintă la ambii aceleaşi gradaţii, aşa dar decurge paralel; adulţii se deosebesc prin aceea, că *F. feldeggi* ajunge o treaptă mai înaltă a desvoltării coloritului, decât *F. Sacer*.

4. In Ungaria se întâlnesc forme de transiţie, care leagă tipul *F. Sacer* de cel al şoimului Feldegg în şir neîntrerupt. Aceste date dovedesc că *F. Sacer* şi *F. feldeggi* sunt două variaţii locale ale unei specii comune.

Atât prin coloare şi mărime cât şi ca însuşiri, aceste două varietăţi se îndepărtează una de cealaltă; totuşi această împrejurare trebue privită ca o urmare a deosebitelor circumstanţe climaterice şi biologice.

---

[1]) 1897, p. 105.

F. Sacer trăieşte anume ca locuitor al Ungariei, sub clima palaearctică, pe când *F. feldeggi* este locuitor al climei mediteraneene. E drept că şi şoimul Feldegg se rătăceşte în sbor până în Ungaria, şi *F. Sacer* se întâlneşte câteodată şi în Peninsula Balcanică. Tulpina genealogică a fiecărei specii trăieşte însă sub două feluri de condiţii, cu totul deosebite. Este deci natural că una şi aceeaşi specie, care în cursul nenumăratelor secole trăieşte sub climă diferită, aşa dar şi în condiţii biologice deosebite, nu poate rămâne nici în formele exterioare, nici ca însuşiri, în totul egală în ambele locuri. De asemenea, şi împrejurările plastice ale terenului ocupat le înrâuresc în chip modificator. Astfel, *F. Sacer* nu se aşează numai pe piatră ci şi pe copac şi cuibăreşte deseori pe acesta. Şoimul Feldegg, din contră, s'a acomodat cu timpul la terenul arid, stâncos, al Dalmaţiei, încât se conformează acum unei însuşiri moştenite, deoarece el — după cum spune Reisser în a sa *Ornis balcanica* [1]) — chiar şi în prezenţa unui copac se aşează întotdeauna jos, pe un muşuroi ori pe o stâncă.

Paralelismul care se iveşte între exemplarele transitorii dela tipul *F. Sacer* la cele de tipul şoimul Feldegg, şi al celor de desvoltare individuală, astăzi se poate înfăţişa, din pricina insuficienţei cercetărilor mai intense, numai în coloritul penajului. Eu am găsit rectricele mijlocii ca fiind cele mai potrivite pentru a putea demonstra stadiile desvoltării ».

Nu pot găsi o diferenţă mai considerabilă de mărime între păsările româneşti şi acelea din alte arii de răspândire.

Dombrowski dă, în tabloul Nr. 40, măsurile a 100 de exemplare studiate de el.

TABLOUL Nr. 40

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea deget. mijlociu cm	Lungimea policarului cm	Lungimea ciocului cm
40 ♂ ad. ...	Max.	50,5	101	39,7	24	3,4	6,7	7,3	5,7	2,8
	Min.	47	90	35	20	3,1	5,7	7	5,2	2,5
40 ♀ ad. ...	Max.	58	115	42	26	3,4	6,7	7,4	5,8	3
	Min.	51,5	98	36,5	23	3,2	5,9	7	5,1	2,7
10 ♂ juv. ...	Max.	51,8	106	40	25	3,4	6,6	7,4	5,7	2,8
	Min.	48	91	37	21	3,1	5,8	6,8	4,6	2,5
10 ♀ juv. ...	Max.	58	116	42	26,5	3,4	6,7	7,3	5,7	3
	Min.	52	94	35,5	24	3,2	6	6,4	4,9	2,6

[1]) 1896, p. 96.

A r i a g e o g r a f i c ă. Se întâlneşte din Europa de Sud, prin Asia Centrală, până în China. Iernează în Africa şi Asia de Sud.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Şoimul dunărean este răspândit în întreaga R.P.R., cu excepţia Carpaţilor, în care se găseşte foarte rar. Este frecvent în deosebi pe ostroavele şi pădurile Dunării, de asemenea şi în Deltă.

Este o pasăre migratoare, care ne părăseşte abia în Noembrie şi, dacă timpul este favorabil, se întoarce în Februarie sau Martie.

Deşi e o pasăre de pădure, el pleacă la vânătoare, în tot cazul, şi în câmpiile şi bălţile învecinate. Preferă şesul regiunilor deluroase; de asemenea, pădurile cu frunziş celor răşinoase.

Deoarece în ţara noastră nu este persecutat aproape deloc, el nici nu este sperios; ba chiar este încrezător şi te poţi apropia de el, de cele mai multe ori chiar şi pe teren liber; dacă este vânat mult în vreo regiune, fireşte că îşi schimbă firea în consecinţă.

Sborul lui este extraordinar de iute, cu bătăi de aripi repezi, deşi sboară de multe ori şi fără bătăi de aripi. Dacă se avântă de pe copac sau din cuib jos, se ridică mai întâi prin câteva bătăi de aripi, cu coada răsfoiată direct în sus, şi apoi ţâşneşte ca o săgeată mai departe; de aceea este foarte greu de împuşcat când îşi ia avântul.

Pleacă la vânătoare în primele ore ale dimineţii, înainte de masă, precum şi după masă; de obicei, între orele 4 şi 6. Dimineaţa şade de cele mai multe ori pe câte o cracă uscată, îşi face toaleta şi îşi expune penajul la soare; în orele dela amiază îl vedem de obicei rotind foarte sus; adeseori însă se şi odihneşte. Dacă după masă a terminat sborul de pradă, atunci spre apusul soarelui sboară la copacul de culcuş, care este de cele mai multe ori un puternic plop alb. In timpul clocirii şi deseori chiar şi mai târziu, copacul unde este cuibul este utilizat ca loc de dormit.

Şade, după obiceiul şoimilor, foarte drept, cu gâtul retras, încât capul, mult rotunjit, se reazimă direct pe umeri.

Inafară de timpul clocirii, vocea lui se aude rar; ea este un fel de kiak-kiak-kiak, tărăgănat, ori, în afectaţie, un kikikiki repetat de multe ori şi accelerat. După oarecare exerciţiu putem isbuti să-i imităm vocea şi astfel apropiindu-ne de el, să-l împuşcăm în timpul clocirii.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează azi 14 exemplare (7 ♂ şi 7 ♀) reprezentând aproape toate fazele de penaj amintite. Intre acestea, un mascul adult, împuşcat la 13.V.1936. la cuib, în pădurea dela Şarlota, prezintă aproape identic caracterele lui *F. feldeggi*, dar este foarte asemănător şi cu *F. c. saceroides*, cu rectricele complet bandate transversal. De asemenea, se găseşte şi o femelă medie, care a fost împuşcată la 4.XII.1913 (deci după data cea mai târzie notată de DOMBROWSKI).

C u i b ă r i t u l. Şoimul dunărean este o pasăre clocitoare foarte frecventă. Se foloseşte cu predilecţie de cuiburile vultanilor bruni, cudalbilor şi acvilelor imperiale, şi prin turburări continue goneşte aceste răpitoare chiar din cuiburile ocupate. DOMBROWSKI lăsa să se împuşte primăvara întotdeauna cât mai multe perechi de şoimi dunăreni, deoarece ele i-ar fi gonit cele mai multe acvile dela locurile de cuibărit. In cele mai rare cazuri, şoimii dunăreni îşi clădesc şi singuri cuibul. Femela cloceşte intens şi părăseşte cuibul de obicei abia atunci, când căţărătorul aproape că-l atinge. Dacă ouăle sunt puţin incubate, ea se reîntoarce foarte curând înapoi, aşa încât s'a întâmplat, într'o zi înainte de masă, ca un puşcaş foarte slab ochitor să tragă de 7 ori în femela care se avânta din cuib, fără s'o nimerească.

Ambii soţi ţin foarte mult unul la altul şi se drăgălăşesc cu ciocurile ca şi porumbeii. Totuşi, atunci când unul din soţi este împuşcat, este aproape de

necrezut cât de repede este înlocuit cu altul. DOMBROWSKI a împuşcat la 25 Aprilie 1903, cu primul foc, masculul care sbura la cuib; cu al doilea foc, femela, care se avântase din cuib, a fost grav rănită; fiind ocupat câteva zile în altă parte, DOMBROWSKI a putut cerceta din nou cuibul abia la 28 Aprilie. In timpul de 2 ore pe care l'a petrecut la cuib, a sosit un şoim, pe care el l-a luat drept femela rănită cu trei zile înainte şi l-a împuşcat. Cât de mare i-a fost însă mirarea când s'a dovedit că presupusa femelă este în realitate mascul. Atunci vânătorul s'a urcat la cuib; el a găsit acolo femela rănită, care murise cu cel puţin 2 zile înainte; acesteia îi lipseau aproape toate penele de pe cap, ceea ce lasă clar să se tragă concluzia că masculul nou şi-a dat osteneala să deştepte femela. Pe marginea cuibului zăcea o raţă cârâitoare complet neatinsă, probabil vânată cu o zi înainte şi pe care masculul o adusese desigur femelei.

Cuibarul constă de obicei din 3—4 ouă, deşi se găsesc destul de des şi cu 5 ouă; în unele cazuri, 2 ouă formau cuibarul complet şi s'ar părea că 3 au fost cuibare posterioare, cu toate că datele de găsire: 10, 14 şi 17 Aprilie, arată contrariul; la toate trei cuiburile a fost împuşcată femela, iar cercetarea ovarului a arătat că ele nu ar fi putut oua alt ou; toate trei femelele, judecând după penaj, erau foarte bătrâne.

Ouăle unui cuibar prezintă diferite grade de incubaţie, ceea ce probabil vine de acolo, că femela începe clocirea încă dela primul ou; de asemenea, şi puii arată diferite stadii de desvoltare, din aceeaşi cauză.

Femela este hrănită din belşug în timpul clocirii, de către mascul, iar în orele de amiază acesta îi ţine locul.

Ouăle sunt când scurte şi ovale, când simetrice; se aseamănă mult cu acelea de şoim călător; în tot cazul, capătul este ceva mai mare decât la ale şoimului călător.

Coloarea lor fundamentală este galben-brunatică, de obicei acoperită de puncte şi pete roşu-brunatice cu desene marmorate; pe capătul bont se găsesc uneori pete înorate, brun-roşcate întunecat, sau sgârieturi. Dimensiunile medii dela 52 de ouă măsurate, sunt: lungimea în medie 53,4 mm; minimum: 51,2 mm; maximum: 57 mm; lăţimea în medie 41 mm; minimum 40 mm; maximum 42,8 mm.

H r a n a. Şoimul dunărean este unul dintre cei mai mari răpitori care există şi vădeşte o îndrăsneală care întrece şi pe aceea a uliului. Ca şi ceilalţi şoimi, atacă numai în aer, dar ştie foarte bine să stârnească şi păsările tupilate, aproape moarte de frică, ca să sboare. Hrana lui constă aproape exclusiv din păsări şi anume din acelea până la mărimea unei gâşte, dar vânează cu o deosebită predilecţie porumbei sălbateci şi stăncuţe. Este una din cele mai stricătoare păsări răpitoare.

Falco cherrug saceroides (Menzb.) N. VASVÁRI consideră [1]) această formă ca o specie nouă pentru Ungaria, după un exemplar împuşcat la 18 Noembrie 1929, în Bihor (Perespuszta), dându-i şi o descriere amănunţită şi confirmarea exactităţii, din partea ornitologilor sovietici G. DEMENTIEV (Moscova) şi B. STEGMANN (Leningrad).

---

[1]) Aquila, 1934, t. XXXVIII—XLI, p. 298—300.

După cum a amintit şi DOMBROWSKI, exemplare asemănătoare a avut şi dânsul la examinarea materialului său. Urmează deci ca, în viitor, să se cerceteze mai cu atenţie exemplarele care au coada bandată şi partea dorsală inferioară în special târtiţa, umbrită cu sur albăstrui, deci cam ca la şoimul călător. In lipsă de material de comparaţie, nu-mi pot exprima azi părerea asupra acestei specii şi, deci, nici nu o trec definitiv în avifauna R.P.R.

214. **Falco subbuteo subbuteo** L.

Şoimul rândunelelor (fig. 101)

1758 *Falco subbuteo* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, p. 89.
1766 *Falco subbuteo* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 127.
1800 *Falco barletta,* Daud., Traité, t. II, p. 129.
1826 *Hypotriorchis subbuteo,* Boie, Isis, p. 176.
1827 *Falco hirundinum* Brehm, Ornis, t. III, p. 8.
1831 *Falco hirundinum,* Brehm, Vög. Deutschl., p. 65.
1840 *Dendrofalco subbuteo,* Gray, List. Gen. B., p. 3.
1855 *Dendrofalco arboreus, Dendrofalco hirundinum,* Brehm, Naumannia, p. 269.
1855 *Falco gracilis,* Brehm, Vogelfang, Naumannia, p. 27, 1856, p. 232, tab. I; Journ. f. Ornith., 1907, p. 591.
1866 *Hypotriorchis subbuteo rufiventris* A. B. Brehm, Verz. Samml. (— Nomen nudum!), p. 1.
1885 *Falco arboreus* Brehm, Vogelf., p. 27.
1891 *Falco subbuteo* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 18.
1898 *Falco subbuteo,* Erlang, Journ. f. Ornith., t. XLVI, Taf. XI.
1899 *Falco subbuteo* L., I, 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 436.
1899—1903 *Falco subbuteo* Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 233.
1910 *Hypotriorchis subbuteo jakutensis* Buturlin, Nascha Ochota, 4, 6, p. 71.
1910 *Falco subbuteo* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 472.
1914 *Hypotriorchis irkutensis* Johansen, Orn. Jahrb., t. XXV, p. 83.
1917 *Falco subbuteo ussuriensis* Domaniewski, Compt. Rend. Soc. Sci. Warsovie, t. X, p. 260 şi 267.
1912—1921 *Falco subbuteo subbuteo* L., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1071; 1921—22, t. III, p. 2199, 2200; 1932, t. IV, p. 403.
1930 *Hypotriorchis subbuteo distinquendus* Portenko, a, a. O., p. 302.

Numiri româneşti: Şoimul rândunelelor, Şoim de vară, Şoimul ciocârliilor, Heretele rândunelelor, Erete, Ierete, Arete.

Numiri străine: Rus.: *Javoronioi i Socol, Socol-bielogorlic*; Germ.: *Baumfalke, Lerchenfalke, Kleinerwanderfalke, Lerchenhabicht*; Franc.: *Hobereau, Faucon hobereau*; Ital.: *Lodolaia, Smerlo, Barletta*; Engl.: *Hobby*; Ung.: *Kaba sólyom, Fecskeszámyú sólyom.*

Caracterele speciei. Ceara, pleoapele şi picioarele sunt galbene. Partea superioară, în tinereţe brun-negricioasă întunecat; mustaţa, regiunea ochilor şi cea auriculară, negre; obrajii şi gâtul, albe; cerbicea cu două pete albe-gălbui. Partea inferioară, la bătrâneţe e albă, în tinereţe alb-gălbuie cu pete longitudinale brun-negricioase. Penele de pe tibia, târtiţa şi tectricele subcodale roşu-ruginii; coada sur-cenuşie cu 10—11 benzi galben-ruginii; ambele rectrice mijlocii, uniform sure.

Sistematica. Penajul acestui şoim este foarte constant. Rectricele mijlocii sunt, în toate penajele, unicolore, dar când sunt ţinute spre lumină apar de obicei benzi spălăcite pe ele.

Măsurile dela 100 de exemplare sunt redate în tabloul Nr. 41.

TABLOUL Nr. 41

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea rectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea degetului mijlociu cm	Lungimea policarului cm	Lungimea ciocului cm
30 ♂ ad. . . .	Max.	32,3	75	26	15	2,6	3,3	4,2	2,7	1,8
	Min.	31	72	23,8	12,5	2,3	3,1	3,6	2,6	1,5
30 ♀ ad. . . .	Max.	34,5	77	28,5	17	2,5	3,4	4,3	2,7	2
	Min.	32,2	73,5	24,8	15	2,3	3,1	3,7	2,5	1,6
20 ♂ juv. . . .	Max.	32,6	75,8	26,5	15,5	2,5	3,3	4,2	2,6	1,8
	Min.	31	72	24	13	2,2	3	3,5	2,5	1,4
20 ♀ juv. . . .	Max.	34,7	77,4	28,6	17,3	2,5	3,4	4,2	2,7	1,9
	Min.	32,4	73,2	24,5	15,1	2,2	3,1	3,4	2,4	1,5

Aria geografică. Europa şi Asia de Nord; iernează în Africa şi în India.

Răspândirea şi biologia. Pasăre frecventă de vară la şes, mai rară în regiunile subcarpatine şi rară în Carpaţi. Apare în ţară în Aprilie şi ne părăseşte în Octombrie.

Cuibăritul. Cuibarul este de obicei mai mic decât la ceilalţi şoimi şi are 2—3, cel mult 4 ouă. Cuibarul ulterior nu l-am găsit niciodată în acelaşi cuib, ci întotdeauna în vreun cuib de cioară din apropiere, şi consta din 1—2 ouă. Timpul ouatului oscilează între 2—20 Iunie. La 35 de ouă măsurate, dimensiunile au fost: maximum: 43,5 × 34,4 şi 41,4 × 35 mm; minimum: 39 × 31,6 şi 40 × 30,2 mm; media 42,1 × 33,5 mm.

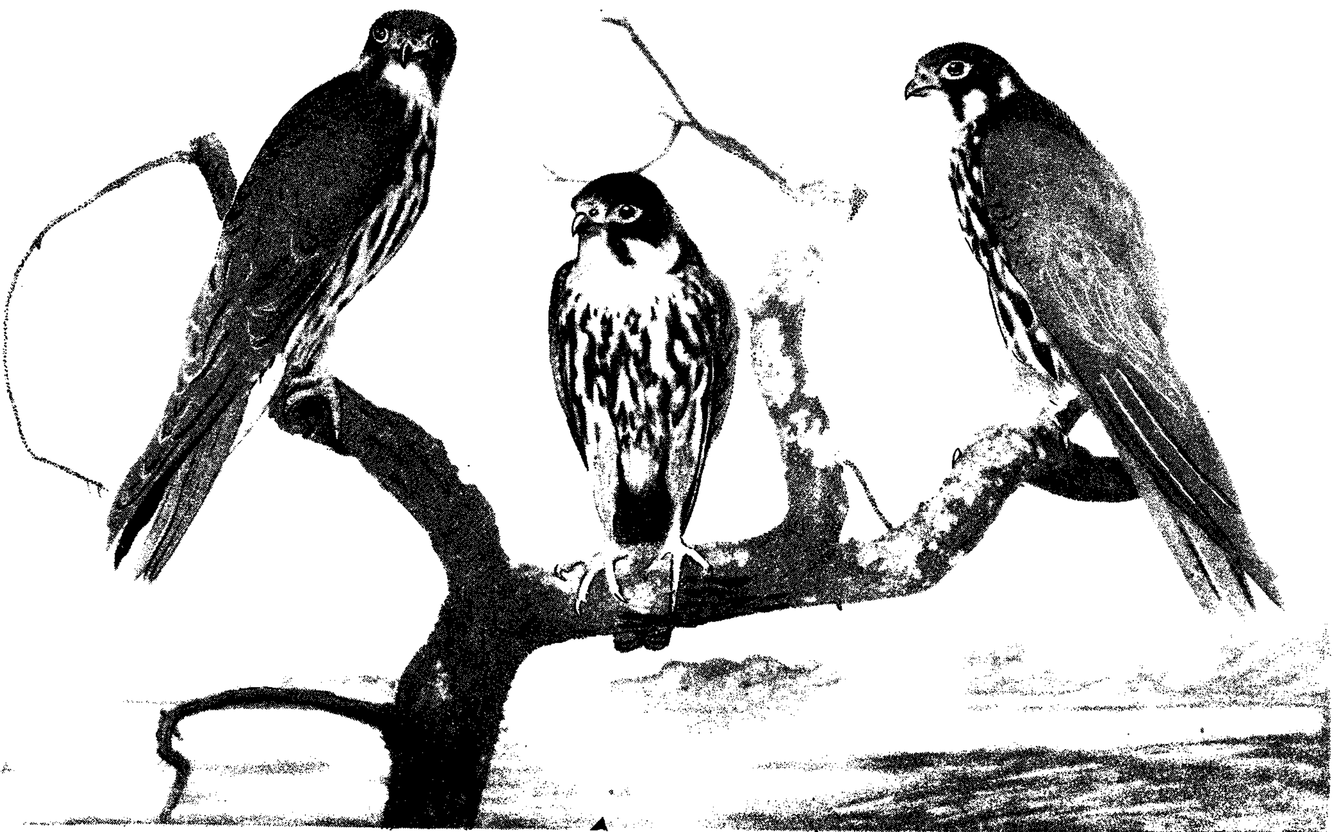

Fig. 101. — ***Falco subbuteo subbuteo*** **L.**
Şoimul rîndunelelor.
1 : 3,51 din mărimea naturală.

H r a n a. Constă în parte din păsări până la mărimea potârnichii, în parte din insecte, pe care le prinde cu ghiarele, după cum au observat şi alţii şi nu cum aminteşte BREHM şi LIBBE, cu ciocul. Deşi consumă şi multe insecte vătămătoare, el aparţine totuşi păsărilor răpitoare foarte stricătoare. Cu deosebită plăcere vânează rândunele. In 111 stomacuri şi guşe cercetate s'au găsit—în afară de hrana cunoscută—în trei rânduri *Vespertilio noctula*, odată *Mus. minutus*.

In muzeul regional din Timişoara se păstrează 21 de exemplare.

215. **Falco columbarius aesalon** Tunst.

Şoimuleţ pitic (fig. 102)

1767 *Accipiter merillus*, Gerini, Orn. Meth. Dig., t. I, p. 51, pl. XVIII—XIX.
1771 *Falco aesalon*, Tunstall, Orn. Brit., p. I.
1773 *Falco regulus*, Pall., Reis II, Anh. p. 707.
1788 *Falco lithofalco, Falco falconiorum*, Gmel., Syst., t. I, p. 278, 284.
1809 *Falco sibiricus*, Shaw, Gen. Zool., t. VII, pt. 1, p. 207.
1810 *Falco smirillus*, Savig., Ois. de l'Egypte, p. 40.
1810 *Falco caesius*, Mey et Wolf, Taschenb., t. I, p. 60.
1828 *Hypotriorchis aesalon*, Boie, Isis, p. 314.
1829 *Aesalon aesalon*, Kaup., Natürl. Syst., p. 40.
1854 *Aesalon lithofalco*, Bonap., Rev. et Mag. de Zool., p. 536.
1855 *Aesalon orientalis*, Brehm, Naumannia, p. 269.
1863 *Aesalon regulus*, Blyth., Ibis, p. 9.
1866 *Hypotriorchis lithofalco et aesalon major, minor* A. E. Brehm, Verz. Samml. (— Nomina nuda!), p. 1.
1869 *Lithofalco aesalon*, Hume Rough Notes, t. I, p. 89.
1891 *Falco regulus* Pall. (*aesalon* Gm.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 18.
1898 *Hypotriorchis merillus*, Prazák, Journ. f. Ornith., t. XLVI, p. 157.
1899 *Falco merillus*, Sharpe, Handlist, t. I, p. 275.
1899 *Falco merillus* Gerini, 1767, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 434.
1899—1903 *Falco merillus* (Gerini), I. Madarász, Magy. Mad., p. 234.
1910 *Falco merillus* (Gerini), R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 474.
1912—1921 *Falco columbarius regulus* Pall., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1074.
1921—1922 *Falco columbarius aesalon* Tunst., t. III, p. 2200; 1932, t. IV, p. 404.
1930 *Falco columbarius, regulus* Pall., D. Linţia (245), p. 285.

N u m i r i r o m â n e ş t i: Şoimuleţ pitic, Şoimuleţi de iarnă, Şoim de iarnă, Merlin, Herete de iarnă, Herete pitic.

N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Derbnic*; Germ.: *Merlin, Merlinfalke, Zwergfalke, Steinfalke, Sprinz, Blaufalke*; Franc.: *Faucon émirillon*; Ital.: *Smeriglio, Smerlo, Sparviere da filungnelli*; Engl.: *Merlin, Stone-falcon*; Ung.: *Kis sólyom*.

Caracterele speciei. Ceara şi picioarele sunt galbene. Coada întrece vârful aripilor cu 2,5 cm. Mascul adult. Partea superioară este albastru-cenuşie cu striuri rahiale negre şi o bandă terminală neagră pe coadă, dedesubt galben-roşcat cu pete lanceolate brune.

Femelă adultă şi pasăre tânără. Partea superioară brun-surie, cu pete şi dungi ruginii pe pene; partea inferioară alb-gălbuie, cu pete brune longitudinale. Coada brun-surie, cu 6—7 benzi transversale albe.

Sistematica. Despre această specie, DOMBROWSKI scrie următoarele: «Am înaintea mea o serie de 8 masculi adulţi, 10 femele adulte şi 16 păsări tinere.

Mă asociez întru totul părerii lui RADDE, cum că la şoimii noştri avem de a face cu două forme. Unde clocesc aceştia nu se cunoaşte până acum şi nu există nici pe departe suficient material, pe al cărui temei să se poată crea o subspecie nouă ».

RADDE caracterizează aceste forme după cum urmează: «Există — după materialul pe care-l am înaintea mea — două forme ale merlinului, care sunt independente de vârstă. Una o găsesc normală; la ea coloarea sură este deasupra mai închisă, mai albăstruie, şi toate dungile rahiale mai late. La cealaltă formă observ cum coloarea sură de deasupra este considerabil mai deschisă, dungile rahiale mai vii şi înguste; dedesubt, penajul este alb, pe piept şi abdomen abia puţin nuanţat în gălbui, iar striurile rahiale sunt aici vii şi înguste ».

Cinci masculi din seria lui DOMBROWSKI aparţin primei, iar trei, ultimei forme.

Măsurile dela şapte exemplare sunt indicate în tabloul Nr. 42.

TABLOUL Nr. 42

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lungimea tarsului cm	Degetul mijlociu cm	Policarul cm	Degetul extern cm	Degetul intern cm	Inălţimea ciocului cm	Lungimea ciocului cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm
♂ ad.	30	61	19,3	12,5	3	4	2,3	3	2,9	0,6	1,3	2
♂ ad.	29,5	60	19	12,3	3	4	2,2	3,1	3	0,6	1,3	2
♂ ad.	29,5	60	19	12,3	3,2	4	2,3	3	3	0,6	1,3	2,1
♂ ad.	29,8	62	19,5	12,6	3	4	2,3	3,2	3,1	0,6	1,3	2
♂ ad.	31,5	63	19,8	14	3,4	4,2	2,3	3,2	3,2	0,7	1,6	2,2
♂ juv.	30	61,5	19	12,5	3	4	2,1	3	3	0,6	1,4	2
♂ juv.	31	63	20,5	14,5	3,2	4,2	2,2	3,1	3,2	0,7	1,5	2,3

Aria geografică. Europa de Nord şi Asia de Nord; iernează în Europa de Sud şi India.

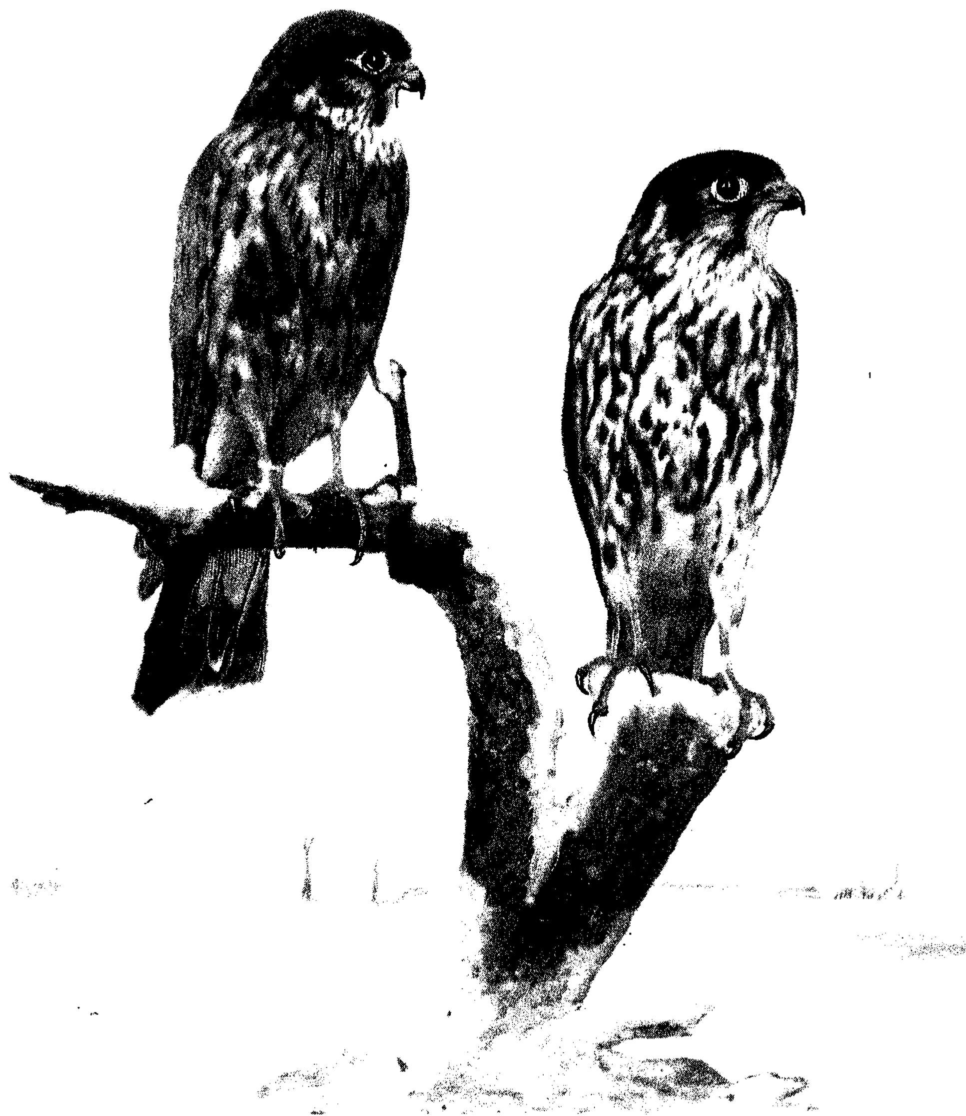

Fig. 102. — *Falco columbarius aesalon* Tunst., ♂♀
Șoimuleț pitic.
1 : 2,53 din mărimea naturală.

Răspândirea şi biologia. Şoimuleţul pitic este oaspetele nostru obişnuit de iarnă; trăieşte la noi din Octombrie până în Aprilie; cei mai mulţi, care sunt împuşcaţi, sunt păsări tinere; masculi adulţi, mai rar.

Este de dorit ca în viitor să se adune mai mult material de şoimi pitici, pentru a se putea stabili dacă într'adevăr se întâlnesc şi la noi în ţară forme estice.

Mai recent, s'a ocupat cu revizuirea formelor de *Falco columbarius*, STEGMANN[1]), care recunoaşte valabilitatea ambelor acestor forme şi la a cărui părere se alătură şi STEINBACHER.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează în prezent 4 masculi şi 5 femele.

Hrana. Acest mic hoţ nu se lasă mai prejos nici în plăcerea de a răpi şi nici în îndrăzneală, faţă de şoimii mai mari. Este aproape de necrezut că acest şoim mic atacă păsări până la mărimea unei raţe pitice. A fost văzut alungând ori răpind următoarele specii de păsări: stăncuţe, ciocănitori pestriţe mari, coţofene, brebene, porumbei de casă şi raţe pitice. Optsprezece guşe şi stomacuri cercetate au conţinut resturi dela următoarele păsări: 2 vrăbii de câmp, 1 vrabie de casă, 1 mierlă, 1 cocoşar, 1 potârniche, 2 grauri, 1 verdeţ, 2 presuri aurii, 1 cinteză, 1 inăriţă. Cum se vede din cele spuse, acest şoim este hotărît stricător

216. **Falco vespertinus vespertinus** L.

Şoimuleţ de seară (fig. 103)

1766 *Falco vespertinus* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 129.
1786 *Falco rufus*, Scop., Del. Faun. et Flor. Insubr., t. II, p. 36, tab. XIX.
1792 *Falco rufipes*, Beseke, Vög. Kurl., p. 20, T. 3—4.
1804 *Falco turturinus* Hermann, Obs. Zool., p. 113.
1810 *Falco erythrouros*, Rafin, Caratt, Nuovi Gen. Av., p. 5.
1825 *Cerchneis vespertinus*, Boie, Isis, p. 314.
1829 *Pannyschistes rufipes*, Kaup., Natürl. Syst., p. 87.
1830 *Erythropus vespertinus*, Brehm, Isis, p. 796.
1831 *Falco rubripes*, Less., Traité, p. 93.
1844 *Tinnunculus vespertinus*, Gray, Genn., t. I, p. 21.
1844 *Tinnunculus rufipes*, Kaup., Classif. Säuget. und. Vög., p. 108.
1855 *Erythropus obscurus*, *Erythropus pallidus*, *Ehrytropus minor*, Brehm, Vogelf., p. 29—30.
1891 *Cherchneis vespertina* L. (*rufipes* Beske), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 20.
1899 *Cherchneis vespertinus* (L.), 1766, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 426.
1899—1903 *Erythropus vespertinus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 225.
1910 *Erythropus vespertinus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom. p. 447.
1915 *Falco pyrrhogaster* Reichenow., Orn. Monatsb., t. XXIII, p. 25.
1912—1921 *Falco vespertinus vespertinus* L., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1078; 1921—1922, t. III, p. 2200; 1932, t. IV, p. 405.

Numiri româneşti: Şoimuleţ de seară, Vinderele de seară, Vinderel cu picioare roşii, Herete de seară, Vânturel.

---

[1]) Bull. Ac. Sci. U.R.S.S., 1929, p. 585—598.

Numiri străine: Rus.: *Copcic*; Germ.: *Rotfussfalke, Abendfalke*; Franc.: *Faucon kobez, Faucon à pied rouge*; Ital.: *Falco cuculo, Barletta, Barletta cenerina, Barletta ceciata, Falcone coi piedi rossi;* Engl.: *Redlegged Falcon, Red-footed Falcon*; Ung.: *Kék vércse, Vöröslábu vércse.*

Caracterele speciei. Pleoapele, ceara şi picioarele sunt roşii ca miniul: la cei tineri, galben-ruginii; ghiarele alb-gălbui. Aripile şi coada egal de lungi.

Mascul adult. Vânăt ca ardezia; penele de pe tibia şi tectricele subcodale, roşu-ruginii; coada neagră, surie.

Femelă adultă. Partea de dedesubt este ruginiu deschis; partea superioară a capului şi cerbicea, ruginii închis; spatele şi aripile sunt sur-cenuşii închis, bandate şi pătate cu negru; coada sur-ardezie, cu benzi transversale negre.

Pasăre tânără. Dedesubt alb-gălbuie, cu pete longitudinale brune; gâtul şi tectricele subcodale albe; partea superioară brun-surie; fiecare pană este tivită cu brun-deschis; coada la mascul sură, la femelă roşu-ruginie; cu benzi transversale sure închis.

Sistematica. DOMBROWSKI dispunea de un material de 332 de şoimi de seară, dintre care 314 sunt din ţara noastră şi 18 exemplare din alte ţări. Deoarece descrierea femelelor adulte, ca şi a păsărilor tinere, în literatura accesibilă lui, era pe de o parte incompletă, pe de altă parte cuprindea date inexacte, DOMBROWSKI, care avea un material însemnat înaintea sa, descrie mai în deaproape aceste penaje.

Mascul tânăr în primul an. Ciocul galben deschis; spre rădăcină sur-negricios. Irisul este brun închis; pleoapele, ceara şi picioarele sunt galben-ruginii. Ghiarele alb-gălbui, cu vârful sur-brunatice. La cele mai multe exemplare fruntea este albă, cu striuri rahiale înguste, brun-surii, la unele însă colorate brun deschis, tot cu asemenea pete. Dela rădăcina ciocului pleacă în jos o dungă de mustaţă brun-negricioasă, lungă cam de 1,1/2 cm; o dungă colorată la fel se întinde de aici până la cerbice şi înconjură în parte ochiul. Obrajii şi gâtul albe curat; creştetul brun-gălbui deschis, la unele exemplare cu striuri rahiale brune închis. Cerbicea albă, cu pete rahiale late brune închis care sunt tivite cu ruginiu. Partea inferioară alb-gălbuie; pe piept pete longitudinale brune deschis sau închis, când mai înguste, când mai late; pe flancuri către tibii, înclină spre bandaţie. Tectricele subcodale alb-gălbui. Toată partea superioară brun-surie închis, cu dungi brun-ruginii deschis şi pudrată sur-cenuşiu, formând dungi transversale spălăcite pe tectricele mari ale aripilor şi pe remigele secundare, la fel colorate. Rectricele sunt sure-deschis la unele exemplare, la altele brun-ruginii deschis, pudrate cu sur, cu zece benzi înguste şi una mai lată terminală, negru-surie; vârful penelor alb murdar. Remigele mari sur-negricioase întunecat, tivite la vârf cu alb şi având 6—7 pete transversale albe; petele transversale albe ale

Fig. 103. — *Falco vespertinus vespertinus* L., ♂ juv., ♀
Şoimuleţ de seară.
1 : 3,17 din mărimea naturală.

remigelor au câteodată un suflu galben-ruginiu pe marginea exterioară. Tectricele subalare alb-gălbui, pătate şi bandate cu brun-suriu.

Femelă tânără în primul an. Făcând abstracţie de talia întotdeauna mai mare, femela se deosebeşte de mascul prin următoarele caractere: coada are de obicei o coloare galben-ruginie; partea inferioară a corpului este pătată mai lat şi mai deschis; suflul galben-ruginiu pe marginea externă a petelor transversale de pe remige este foarte extins, aşa încât remigele se aseamănă foarte mult cu acelea ale vânturelului roşu; nici tectricele subalare nu sunt brun-surii, ci pătate şi bandate cu brun-roşcat.

Atât masculul, cât şi femela, ajung la penajul adult complet abia după împlinirea vârstei de trei ani; am putut observa toate fazele schimbării interesante a acestei coloraţii la mai mulţi şoimuleţi ţinuţi vii, coloraţie care se desvoltă nu numai prin năpârlire, ci şi prin colorare.

Interesantă înfăţişare au masculii în al doilea an de viaţă; tot penajul mărunt poartă deja colorile penajului adult, pe când remigele şi rectricele au colorile penajului tânăr.

Femelele au la vârsta de doi ani — pe partea inferioară, galben-ruginie — pete brune deschis în formă de stropi. Dar câteva exemplare sunt colorate pe partea inferioară cu galben-ruginiu deschis.

Femelă adultă. In penajul complet colorat, femela adultă are următoarele colori: fruntea galben-ruginie; creştetul, cerbicea, pieptul, abdomenul, tectricele subcodale, tectricele subalare şi curbura aripii, brun-gălbui-ruginii; gâtul alb

TABLOUL Nr. 43

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea rectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea degetului mijlociu cm	Lungimea policarului cm	Lungimea ciocului cm
25 ♂ ad. . . .	Max.	31	70	25,5	14,2	2,5	3	1,5	3,6	2,6
	Min.	28	65	23,5	13	1,9	2,8	1,3	3,4	2,4
25 ♀ ad. . . .	Max.	31,8	71	26	14,3	2,5	3,1	1,6	3,7	2,6
	Min.	29	68	23,8	13,1	2	2,9	1,4	3,5	2,5
25 ♂ juv. . . .	Max.	31,5	70,5	25	14,3	2,3	3	1,5	3,5	2,6
	Min.	27,5	67	23,6	12,8	1,9	2,9	1,2	3,4	2,5
25 ♀ juv. . . .	Max.	32,5	71,5	25,8	14,5	2,4	3	1,6	3,6	2,6
	Min.	28,5	65	23,7	13	2	2,8	1,2	3,3	2,4

gălbui. Partea superioară sur-cenuşie deschis, bandată îngust cu negru (la o femelă adultă, această bandaţie neagră aproape dispare, la fel cu cea de pe coadă); remigele mari negre-surii, pudrate cu sur deschis, mai ales pe steagul extern; pe steagul intern au 11 pete transversale albe, care sunt marmorate în sur; remigele secundare negru-surii; pe steagul extern şi în parte şi pe cel intern, cu tivuri albe; pe steagul intern, sunt bandate cu sur închis şi sur deschis spălăcit. Rectricele exterioare sur deschis, cu 8 benzi mai înguste şi una mai lată, sur-negricioase întunecat; către vârful penelor au pete rahiale galben-ruginii; rectricele mijlocii sunt uniform sure, cu 6—7 benzi foarte înguste şi una terminală ceva mai lată. Ochiul este înconjurat subţire cu pene negricioase, care se extind la baza ciocului, ca o mustaţă mică.

In tabloul Nr. 43, dăm măsurile la 100 de şoimuleţi de seară împuşcaţi în R.P.R.

Aria geografică. Europa centrală şi de Sud; iernează în Africa.

Răspândirea şi biologia. E una din cele mai frecvente păsări răpitoare, cel puţin a părţii sudice a ţării noastre, unde clocește regulat. Numărul lor de trecere în lunile Aprilie şi Septembrie este uneori enorm; abia se poate aprecia.

1897	sosirea	15.IV	massele	principale	21.IV	până la	3.V
1898	»	11.IV	»	»	20.IV	»	5.V
1899	»	17.IV	»	»	22.IV	»	2.V
1900	»	8.IV	»	»	17.IV	»	1.V
1901	»	11.IV	»	»	21.IV	»	4.V
1902	»	10.IV	»	»	19.IV	»	5.V
1903	»	10.IV	»	»	17.IV	»	2.V
1904	»	15.IV	»	»	22.IV	»	3.V
1905	»	16.IV	»	»	19.IV	»	1.V
1906	»	12.IV	»	»	20.IV	»	3.V
1907	»	11.IV	»	»	20.IV	»	4.V
1908	»	10.IV	»	«	20.IV	»	1.V
1909	»	19.IV	»	»	28.IV	»	7.V

Din aceste observaţii reiese că, deşi primele date de sosire variază cu câteva zile, trecerea masselor principale decurge totuşi în mod destul de regulat.

Plecarea masselor principale decurge mai mult în a doua jumătate a lui Septembrie, deşi la sfârşitul lui August, şoimii băştinaşi se înmulţesc prin sosirea celor din trecere; exemplare singuratice se mai văd încă şi în Octombrie. Cea mai târzie dată, la care s'a împuşcat o pasăre tânără, a fost 31 Octombrie 1903.

Vocea lui se aseamănă mai mult cu aceea a şoimului rândunelelor, decât cu a vânturelului roşu; este însă mult mai înaltă şi sună deseori ca strigătul unei ciocănitori pestriţe mici, fapt pe care-l amintise deja NAUMANN.

Cuibăritul. Acest şoimuleţ mic se întâlneşte ca pasăre clocitoare mai ales în partea sud-estică a ţării noastre şi îşi pregăteşte leagănul, de obicei, în cuiburi vechi de ciori şi coţofene.

O. RIESENTHAL, care a prelucrat acest şoim în noua ediţie a lui NAUMANN, lasă fără comentar afirmaţia că şoimuleţul de seară şi-ar face cuibul şi în crăpă-

turi de stâncă sau în pereții înalți ai malurilor; nu cred ca cineva să-l fi găsit vreodată clocind în astfel de locuri; în tot cazul, este numai o confuzie la mijloc.

O colonie mai mare de cuiburi se găseşte într'o pădurice de plopi înalți lângă Borcea, nu departe de Şocariciu, în mijlocul unei colonii mari de ciori de semănătură. Mai multe colonii se găsesc şi în pădurile din Delta Dunării; una dintre acestea, într'o fostă colonie de ciori.

Cuibarul, care constă de obicei din 4—5, mai rar din 5 ouă, este de obicei complet încă dela sfârşitul lui Mai. Primul ou la 22 Mai 1899; 25 Mai 1900; 21 Mai 1903.

38 de ouă, măsurate, au dat următoarele rezultate în medie: 36,5×28,9 mm.

Forma acestor ouă este mult mai sferică decât a celorlalte specii de şoimi. Coloarea fundamentală, albă, este de cele mai multe ori acoperită complet cu pete dese brun-roşietice, coloarea de bază apare numai la cuibare ulterioare, deoarece la acestea penajul este mai redus.

Timpul incubației nefiind precis stabilit, s'a putut constata în două cazuri că este de 22 de zile şi câte odată de 23, respectiv 25 de zile. După STROHBACH[1]), puii ar fi ieşit după 20 de zile.

Puii poartă la început o îmbrăcăminte de puf sur-gălbui şi au nevoie de 4 săptămâni până când pot să sboare. La fel cu cele mai multe păsări răpitoare tinere, se folosesc şi ei timp îndelungat, pentru culcuş, de copacul cu cuib.

Problema cuibăritului acestui şoimuleț a dat loc la multe discuții, până în ultimele trei decenii, din partea celor mai de seamă ornitologi mai vechi, introducându-se dela autor la autor date eronate şi false, fără cercetări şi observații precise la bază, începând cu JOHANN ANDREAS NAUMANN în *Naturgeschichte der Land und Wasservögel des nördlichen Deutschlands* (1808) şi edițiile următoare şi până la autorii mai noi (GLOGER, K. L. SCHINZ, H. NORDMANN, LINDENMAYER, RADDE, BREHM, HEWITSON, COCHRANE, MÜLLER, I. W. TACZANOVSKI, MORRIS, SCHLEGEL, NEWTON, DUBOIS, HEUGLIN, GOEBEL, FRITSCH, BOGDANOW, DRESSER, SAVI, RIESENTHAL, etc., până la frații SINTENIS şi DOMBROWSKI şi ornitologii din Transilvania şi Ungaria.

O recenzie critică, cuprinzând istoricul şi toată literatura referitoare la această chestiune, a publicat-o într'o lucrare temeinică I. SCHENK, în « Aquila »[2]), ocupându-se în mod cronologic de lucrările a 28 de autori, referitor la cuibăritul şoimulețului de seară; şi punând la punct toate cunoştințele câştigate în acest domeniu.

Şoimulețul de seară cloceşte destul de frecvent şi în regiunile de Vest ale țării ca şi în câmpia Transilvaniei şi mai ales în Banat. In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează 18 exemplare de ambele sexe şi în toate penajele, precum şi ouă ale acestora.

H r a n a. Constă aproape exclusiv din insecte de tot felul; câteodată s'au găsit în guşile şi stomacurile cercetate şi păsărele mici, şoareci şi şopârle, acestea mai cu seamă în timpul clocitului; în tot cazul, aparține păsărilor mai mult folositoare decât stricătoare.

---

[1]) I. Sächs. Jahresbericht, p. 18.

[2]) Anuarul Institutului ornitologic din Budapesta, 1911, t. XVIII, p. 243—312.

In timpul când roiesc efemeridele se pot observa de multe ori pe Dunăre ori pe lacuri mai mari, sute de şoimuleţi de seară, vânând aceste insecte; şoimuleţul de seară le prinde cu ghiarele şi le duce apoi, în sbor, la gură.

După cercetările şi observaţiile mele din Banat, hrana lui — în majoritate covârşitoare — constă din greluşi (*Grillus* sp.), coropişniţe (*Grilotalpa*), cărăbuşi, gândaci de Mai ploşniţe de câmp; excepţional prinde şi şoareci. Este deci o pasăre folositoare şi ar fi un mare păcat de a o distruge fără niciun rost iar pentru vânători o pasiune care nu-i onorează deloc.

217. **Falco vespertinus transriphaeus** Buturl.[1])

Şoimuleţ de seară întunecat

1904 *Falco vespertinus obscurus* Tschusi, Orn. Jahrb., t. IV, p. 229.
1910 *Erytropus vespertinus obscurus* Tsch., R. Dombrowski, Orn. Rom. p. 452.
1915 *Erytropus vespertinus transriphaeus* Buturlin, Mess. Orn., p. 127.
1912—1921 *Falco vespertinus vespertinus* L., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1078; 1921—22, t. III, p. 2200.

Caractere generale. In general este mai întunecat; tectricele subalare, tectricele axilare şi curbura aripii sunt negru-fumurii.

Mascul adult (Tomsc, 6.V.1894). Partea inferioară este de un albastru-ardeziu ceva mai închis, mai accentuat pe flancuri. Partea superioară aproape tot aşa de întunecată ca şi creştetul. Remigele principale doar puţin mai deschise, pe când la şoimuleţul de seară tipic, remigele principale şi rectricele acestora alb-suriu-argintii bătând mai mult în suriu; primele sunt tivite mai lat, ultimele mai îngust cu sur-negricios şi cu pete singuratice de aceeaşi coloare. Curbura interioară a aripii şi penele axilare negru-fumurii. Steagul intern al aripilor brun-suriu-negricios în loc de sur. Aripa lungă de 23—23,6 cm.

Tipul Tomsc 6.V.1894 (Nr. 758, Col. v. Tschusi).

A r i a g e o g r a f i c ă. Siberia de Vest. Lui PALLAS [2]) îi era cunoscut că tectricele subalare sunt de multe ori colorate chiar în negru. Evident, această afirmaţie privea exemplarele sibirice, deoarece şoimuleţii de seară din Europa centrală nu au niciodată o coloraţie atât de întunecată. Şi RADDE [3]) aminteşte de un mascul împuşcat în 23.V.1859, la Ircuţc, şi care se deosebeşte de cei din Sud, numai prin tectricele subalare mai întunecate. Forma aceasta este, ca atare, complet deosebită.

Intre şoimuleţii de seară care trec prin ţara noastră, se găsesc întotdeauna şi exemplare ce aparţin acestei subspecii, şi anume mai adeseori toamna decât primăvara.

In cursul a 10 ani, DOMBROWSKI a colectat 17 bucăţi; pe mulţi îi va fi trecut cu vederea în anii anteriori, când nu a pus mare temei pe exemplarele mai întunecate.

---

[1]) Subspecie dubioasă, fiind actualmente trecută în sinonimia lui *Falco vespertinus vespertinus* L. Se menţionează în această lucrare, în vederea lămuririi identităţii ei viitoare.

[2]) Zoogr. Rosso-Asiat, t. I, p. 335.

[3]) *Reisen im Süden*, v. Ost. Sibir., p. 102—103.

Femelele pe care le consideră ca aparţinând acestei subspecii au, începând dela creştet, pe tot spatele, o nuanţă fumurie.

Dimensiunile la 6 exemplare măsurate de el sunt cele redate în tabloul Nr. 44.

TABLOUL Nr. 44

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lungimea tarsului cm	Degetul mijlociu cm	Policarul cm	Degetul extern cm	Degetul intern cm	Inălţimea ciocului cm	Lungimea ciocului cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm
♂ ad.	27	61	24,4	14,2	3	3,6	2,6	2,6	2,6	0,8	1,5	2
♂ ad.	28,2	61	24,6	13,5	3	3,5	2,6	2,6	2,7	0,8	1,4	2,1
♂ ad.	30	64	25	13,8	3,1	3,6	2,6	2,6	2,6	0,8	1,5	2,3
♂ ad.	30,5	66	25	13,7	3	3,6	2,6	2,6	2,6	0,8	1,5	2,2
♀ ad.	30.4	68	26	14	3	3,6	2,6	2,6	2,6	0,8	1,5	2
♀ ad.	31,8	69	25	14	3	3,6	2,6	2,6	2,6	0,8	1,5	2,3

După BUTURLIN, şoimuleţul de seară din Siberia (după cercetarea a 20 de exemplare din Tobolsc, Tomsc, Altaiul de Sud şi Ienisei) este ceva mai întunecat şi mai mare (aripa are 235—250 mm, coada, 130—150 mm) decât *Falco vespertinus vespertinus* şi deci această formă « slab diferenţiată » ar trebui menţinută deocamdată. BUTURLIN propune deci în locul numelui *Falco vespertinus obscurus* Tschusi, atribuit altei forme, numirea nouă de *Erythropus vespertinus transriphaeus* [1]).

Intre exemplarele de *Falco vespertinus* ce se păstrează în Muzeul Regional din Timişoara, se găsesc în Banat unele păsări clocitoare, care prezintă aceleaşi caractere şi dimensiuni ca şi cele date de DOMBROWSKI. Cu toate acestea, eu sunt de părere că numai pe baza unei serii de păsări clocitoare în regiunile geografice respective şi comparate, se va putea clarifica definitiv dreptul la menţinerea acestei subspecii.

218. **Falco naumanni naumanni** Fleisch.

Vinderel mic

1817 *Falco naumann, Falco xanthonyx* Fleischer, Sylvan, p. 175.
1820 *Falco cenchris,* Naum., Vög. Deutschl., t. I, p. 318, tab. 29.
1820 *Falco tinnunculoides,* Naum., Vög. Deutschl., t. I, p. 318.
1820 *Falco tinnunculoides* Temminck, Man. d'Orn. ed. I, p. 31.
1820 *Falco cenchris* Frisch, I. F. Naumann, Naturg. Vög. Deutschl., t. II, Ausg. I, p. 318, Taf. 29.
1825 *Falco tinnuncularius* Roux, Orn. Prov., t. I, p. 60, Taf. 40, 41.
1827 *Falco subtinnunculus,* Brehm, Ornis, t. II, Heft, p. 12.
1829 *Falco tinnuncularius,* Vieill., Faun. Franc., p. 36, pl. 16, f. 3.
1831 *Cerchneis cenchris,* Brehm, Vög. Deutschl., p. 74.
1842 *Tinnunculus cenchris,* Bonap., Cat. Met. Ucc. Eur., p. 21.
1844 *Tichornis cenchris,* Kaup., Classif. Saug. u. Vög., p. 108.

[1]) Mess. Orn., 1915, p. 127.

1850 *Poecilornis cenchris*, Kaup., Contr. Orn., p. 53.
1855 *Cerchneis paradoxa, Cherchneis rufipes, Cherchneis ruficauda*, Brehm, Vogelf., p. 29.
1855 *Cerchneis subtinnuncula*, Brehm, Naumannia, p. 269.
1874 *Cerchneis naumanni*, Sharpe, Cat. B. B. Mus., t. I, p. 435.
1876 *Cerchneis angolensis* Bocage, Jurn. Sc. Lisbou, t. V, p. 153.
1887 *Tinnunculus tinnunculoides*, Salvad, El. Ucc. Ital., p. 57.
1891 *Cerchneis naumanni* Fleisch. (*tinnunculoides Temm*), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 20.
1899 *Cherchneis naumanni* (Fleisch.), 1817, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 425.
1899—1903 *Cherchneis naumanni* (Fleisch.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 229.
1910 *Cherchneis naumanni* (Fleisch.), R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 456.
1917 *Cerchneis naumanni sarmaticus* Domaniewski, Compt. Rend. Soc. Sci., Varsovie, t. X, fasc. 9, p. 1046.
1912—1921 *Falco naumanni naumanni* Fleisch., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1080; 1921—1922, t. III, p. 2201.

Numiri româneşti: Vinderel mic, Herete roşu mic, Vânturel mic, Vinderel cu ghiare galbene, Vinderelul Naumann.

Numiri străine: Rus.: *Socol crasnîi, Crasnaia pustelga*; Germ.: *Rötelfalk, Naumannsfalke, Gelbklauige Falke*; Franc.: *Faucon cresserine, Faucon cresserellette*; Ital.: *Falco grillajo, Grillajo, Gheppio minore*; Engl.: *Lesser Kestrel*; Ung.: *Fehérkörmü vércse, Sárgakarmu vércse, Kis vércse.*

Caracterele speciei. Ciocul are un dinte unghiular foarte ascuţit; degetele relativ scurte, cu ghiare alb-gălbui, puţin încovoiate.

Mascul adult. Partea superioară roşu-cărămizie, fără pete; capul, aripile şi coada, albastru-cenuşii; ultima, cu o bandă terminală lată, neagră; partea de dedesubt roşu-gălbuie, cu pete singuratice brune închis şi în formă de stropi; ceara şi picioarele galbene, mai deschis ca la vinderelul roşu.

Femelă adultă şi pasăre tânără. Asemănătoare la coloraţie, până la confundare, cu vinderelul roşu, dar se poate deosebi de acesta chiar dela prima vedere, după ghiarele albe.

Tabloul Nr. 45

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lungimea tarsului cm	Degetul mijlociu cm	Policarul cm	Degetul extern cm	Degetul intern cm	Inălţimea ciocului cm	Lungimea ciocului cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm
♂ ad.	31	64	24,5	14,5	3,3	2,6	1,7	2	1,8	0,6	1,7	2
♂ ad.	32,3	67	25	15	3,2	2,7	1,7	2,1	1,9	0,6	1,7	2,1
♀ ad.	30,5	67	24	15,5	3,3	2,8	1,8	2,1	1,9	0,6	1,7	2,3
♀ ad.	32,5	68	25,2	16,5	3,2	2,8	1,8	2,2	1,9	0,6	1,8	2,2
♂ juv.	34,4	66,4	24	16	3,1	2,7	1,6	2,1	1,9	0,6	1,7	2,3
♀ juv.	32,5	68	24	16,8	3,2	2,7	1,7	2,1	1,9	0,6	1,8	2,3

S i s t e m a t i c a. Din această specie a colectat DOMBROWSKI 16 exemplare din ţara noastră şi 3 exemplare din Tunisia, despre care nu are nimic deosebit de comunicat.

Dăm, în tabloul Nr. 45, măsurile dela 6 exemplare.

A r i a g e o g r a f i c ă. Locueşte în subregiunea mediteraneană, precum şi în Asia Centrală; iernează în Africa şi în India.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Acest drăgălaş şoimuleţ, deşi se întâlneşte regulat în ţara noastră, nu este frecvent — este pasăre clocitoare rară. Ca pasăre migratoare, apare în Aprilie şi pleacă iarăşi în Septembrie. Datele prime de sosire: în 1898, 11 Aprilie; în 1900, 14 Aprilie; în 1901, 17 Aprilie; în 1902, 10 Aprilie; în 1903, 11 Aprilie; în 1904, 15 Aprilie; în 1905, 13 Aprilie. Cea mai târzie dată la care au fost împuşcaţi doi din aceşti şoimuleţi, ambele păsări tinere, lângă Mircea Vodă, este 3 Octombrie 1900.

Este foarte isbitoare asocierea vinderelului mic la stolurile mari de şoimuleţi de seară; rar se poate vedea un astfel de stol, în care să nu fie cel puţin câteva exemplare singuratice de vinderel mic.

C u i b ă r i t u l. A fost găsit numai un singur cuibar al acestui şoim, cu trei ouă; în malul lutos dela Mircea Vodă, la 21 Mai 1900. Aceste ouă măsoară: 34,1×27,9; 34,2×28,1 mm.

Răspândirea vinderelului mic în Transilvania şi în Banat se mărgineşte mai ales la locurile stâncoase din regiunile subcarpatine, evitând în timpul cuibăritului şesul întins şi regiunile alpine. Locurile de cuibărit stabilite până acum sunt în Transilvania: Mercurea, Sibiu, Hosman, Ţara-Bârsei, Făgăraş, Sebeşul-Săsesc, Aiud, Haţeg; în Banat în defileul Dunării, dela Baziaş până la Orşova; la Oraviţa, Socolar, Sasca, Moldova-Nouă. După sburarea puilor din cuib, se coboară şi în câmpie, unde petrece până în timpul migrării (sfârşitul lui August şi începutul lui Septembrie); uneori se întâlneşte şi în cârduri mai mici.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează un mascul tânăr împuşcat la 19.VIII.1904, la Moldova Nouă, o femelă adultă, împuşcată la 14.VIII.1907, lângă Dubova (Cazane) şi o femelă tânără, împuşcată la 20.VIII.1950, la Timişoara. Se mai păstrează 3 exemplare în Muzeul Societăţii de Ştiinţe Naturale din Sibiu (în colecţia Şcoalei pedagogice, Sibiu), 6 exemplare dintre care 5 exemplare (2 ♂ adulţi, 2 ♂ tineri şi 1 ♀) au fost împuşcate dintr'un stol, la 6.IX.1890, lângă Păclişa (Valea Haţegului).

H r a n a. La acest şoim s'au găsit, în guşile şi stomacurile cercetate, numai insecte şi şoareci; el aparţine păsărilor foarte folositoare.

219. **Falco tinnunculus tinnunculus** L.

Vinderel roşu (fig. 104)

1758 *Falco tinnunculus* Linnaeus, Syst. Nat. Ed., t. I, p. 90.
1766 *Falco tinnunculus*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 127.
1788 *Falco alaudarius*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 279.
1793 *Falco badius* (non F. badius Gmelin, 1788), Bechstein, Gemeinn. Naturg. Deutschl., t. III, p. 748.

1794 *Falco albicans* Siemssen, Handb. z. syst. Kenntn. Mecklenb. Land- u. Wasservögl., p. 20
1800 *Falco fasciatus*, Retz, Faun. Suec., p. 70.
1802 *Falco brunneus*, Bechst., Orn. Taschenb., p. 38.
1829 *Aegypxius tinnunculus*, Kaup., Natürl. Syst., p. 29.
1831 *Cerchneis murum, Cerchneis media, Cerchneis tinnuncula* Brehm, Vög. Deutschl, p. 70—73.
1831 *Falco architinnunculus*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 70.
1844 *Tinnunculus alaudarius* Gray, Gen. t. I, p. 21.
1845 *Cerchneis taeniura* Brehm, Isis, p. 326.
1850 *Cerchneis minor, Cherchneis pallida, Cerchneis taeniura, Cerchneis orientalis, Cerchneis intercedens, Cerchneis fasciata*, Brehm, Naumannia, t. I, 1 Heft, p. 74—76.
1853 *Cerchneis, rupicolaeformis, Cerchneis guttata*, Brehm, Journ. f. Orn., t. I, p. 76—77.
1855 *Cerchneis accedens*, Brehm, Naumannia, p. 269.
1861 *Tinnunculus tinnunculus*, Heugl., Peterm. Mitth., p. 20.
1866 *Tinnunculus alaudarius minor, anceps, longicaudus, pallidus, ambiguus* A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomina nuda !), p. 1.
1891 *Cerchneis tinnuncula* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 19.
1898 *Cerchneis tinnunculus typicus (olaudarius)* Prazák, Journ.. f. Ornith., t. XLVI, p. 160—165.
1899 *Cerchneis tinnunculus* (L.), 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 423.
1899—1903 *Cerchneis tinnunculus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 227.
1907 *Cerchneis perpallida* Clark, Proc. U. S. Nat. Mus., t. XXXII, p. 470.
1910 *Cerchneis tinnunculus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 454.
1912 *Tinnunculus minutus* Millet-Horsin, Rev. Franc. d'Orn., t. II, p. 269.
1920 *Cerchneis tinnunculus dörriesi*, Swann, Synopt. List Accipitres, p. 146.
1912—1921 *Falco tinnunculus tinnunculus* L., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1082; 1921—22, t. III, p. 2201; 1932, t. IV, p. 406.
1929 *Falco tinnunculus ultratinnunculus* Kleinschmidt, Falco, t. XXV, p. 35.

Numiri româneşti: Vinderel roşu, Vânturel ruginiu, Inchinătorul ruginiu, Vetruşcă, Herete roşu, Vânturel.

Numiri străine: Rus.: *Pustelga, Copcic*; Germ.: *Turmfalk, Rüttelfalke, Windwahl*; Franc.: *Faucon greserele*; Ital.: *Gheppio, Gheppio di torre*; Engl.: *Kestrel, Kestril*; Ung.: *Vörös, vércse, Közönséges vércse.*

Caracterele speciei. Ceara şi picioarele sunt galbene; ghiarele, negre; coada, rotunzită.

Mascul adult. Capul şi coada sunt sur-cenuşii; coada are o bandă neagră înaintea vârfului alb. Spatele şi mantaua roşu-ruginii, pătate cu brun-negricios; partea de dedesubt alb-roşcat-gălbuie, cu pete lanceolate negru-brunatice.

Femelă adultă şi pasăre tânără. Partea superioară este roşu-ruginie, pătată cu brun-negricios; partea inferioară alb-roşcat-gălbuie, cu pete lanceolate brun-negricioase. Coada roşu-ruginie, bandată cu brun-negricios.

Sistematica. Cam la 200 de exemplare cercetate în cursul anilor, s'a găsit penajul destul de constant.

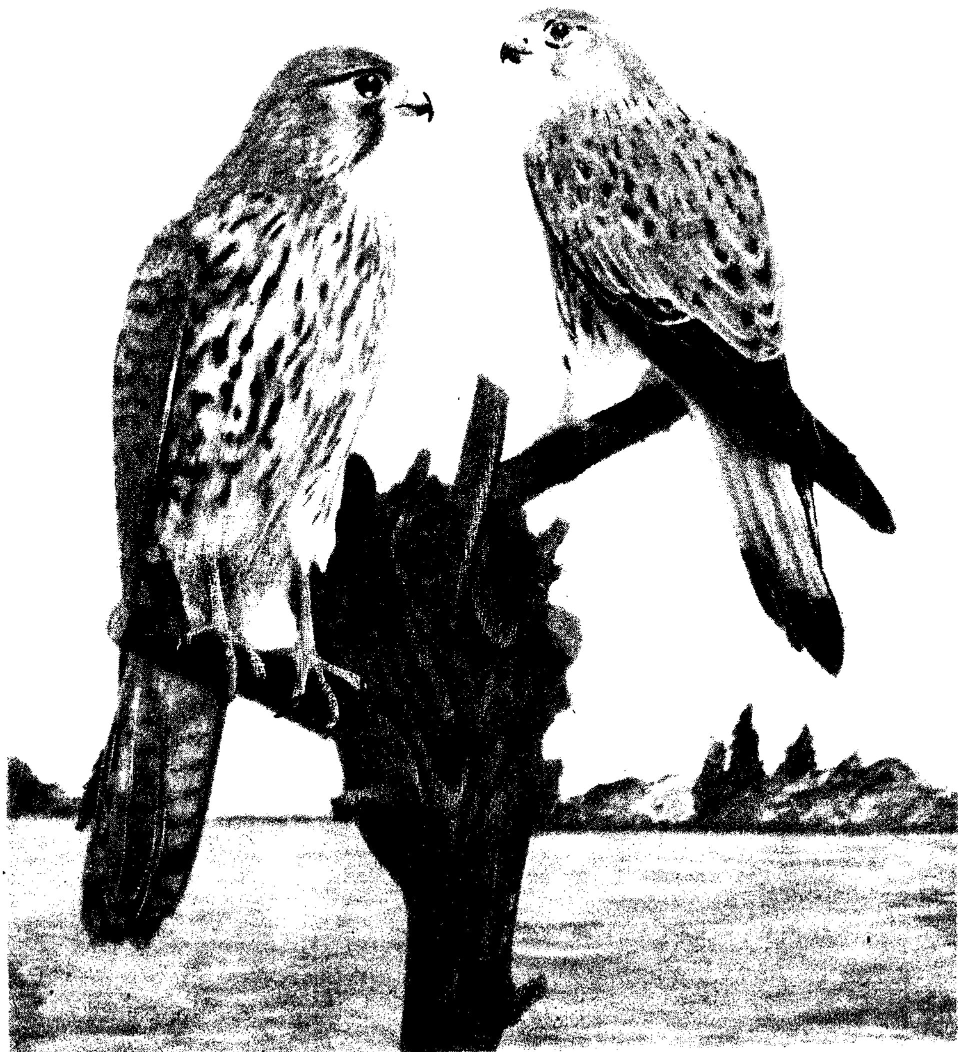

Fig. 104. — *Falco tinnunculus tinnunculus* L., ♂♀
Vinderel roşu.
1 : 2,8 din mărimea naturală.

Rectricele mijlocii ale femelelor adulte, la o vârstă înaintată, încep să se coloreze în sur-cenuşiu, ca la masculi; bandaţia brun-negricioasă închis devine tot mai îngustă şi dispare succesiv, de sus în jos, complet, aşa încât rămâne numai banda terminală.

Măsurile dela 100 exemplare luate de DOMBROWSKI, sunt cele redate în tabloul Nr. 46.

TABLOUL Nr. 46

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Degetul mijlociu cm	Policarul cm	Lungimea ciocului cm
25 ♂ ad. ...	Max.	33	73	25	18,1	2,4	4,2	3,7	2,4	2
	Min.	29	70	23,5	15	2	3,8	3,1	2,3	1,7
25 ♀ ad. ...	Max.	36	75	26,8	19,5	2,5	4,3	3,9	2,5	2
	Min.	34	70	23,4	15,6	2	3,9	3,2	2,4	1,8
25 ♂ juv. ...	Max.	34	74	25,3	18	2,5	4,3	3,7	2,5	2
	Min.	30	69	23,6	15,6	2	3,8	3,2	2,2	1,7
25 ♀ juv. ...	Max.	36	74,5	26,7	18,9	2,5	4,4	3,8	2,5	2
	Min.	33	69,5	23,5	15	1,9	3,7	3,2	2,2	1,7

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează 11 exemplare.

Aria geografică. Europa şi jumătatea nordică din Asia; iernează în Africa şi India.

Răspândirea şi biologia. Pasăre clocitoare frecventă în ţară şi care ne părăseşte iarna numai în parte; încă dela sfârşitul lui Februarie sau începutul lui Martie, ele apar iarăşi în număr complet.

Cuibăritul. Cloceşte atât în stânci şi maluri lutoase, cât şi în cuiburi vechi de ciori şi coţofene; niciodată în copaci înalţi.

Cuibarul constă de obicei din cinci ouă, dar se întâlnesc şi de acelea cu trei, patru şi şase ouă; ultimul număr este însă destul de rar. O sută nouăsprezece ouă măsurate au dat în medie rezultatele următoare: 38,7×30,6 mm. Un cuibar găsit la 5 Mai 1901, lângă Cernavoda, avea — înafară de patru ouă normale — şi un ou pipernicit, care avea următoarele dimensiuni; 29×27 mm. Primul ou este depus de cele mai multe ori pe la mijlocul lui Aprilie. Primul ou, în 1896, la 17 Aprilie; în 1897, la 20 Aprilie; în 1897 la 20 Aprilie; în 1898, la 15 Aprilie; în 1899, la 17 Aprilie; în 1900, la 23

Aprilie; în 1901, la 24 Aprilie; în 1902, la 20 Aprilie; în 1903, la 19 Aprilie; în 1904, la 21 Aprilie, în 1905, la 20 Aprilie.

Timpul incubaţiei durează 21—25 de zile. Puii sunt sburători la sfârşitul lui Iunie.

In masivul Bucegilor, în spre Valea Prahovei, am întâlnit vânturelul roşu în repetate rânduri, în număr destul de însemnat, chiar şi clocind. Aşa de exemplu, la 15 Iulie 1939, am găsit o pereche cuibărind într'o cavitate de stâncă în formă de pungă, provenită probabil din deslipirea unui bolovan din «Brâna» stâncoasă superioară a Caraimanului (la cca 2300 m altitudine !), aproape de Cruce. In convingerea că am de a face cu vinderelul mic, am tras un foc de puşcă după femela care se avântase din cuibul ascuns în cavitate, reuşind s'o dobor; dar spre regretul meu, s'a dovedit că era o femelă adultă de *T. tinnunculus* ce avea încă pui.

H r a n a. Guşile şi stomacurile cercetate au conţinut mai ales şoareci *(Mus arvicola)*, gândaci şi şopârle, dar şi păsări până la mărimea de *Miliaria europaea*, şi ouă; acestea însă mai ales în timpul când îşi creşteau puii.

Autorul prezentei lucrări a putut observa în ultimii trei ani, dela distanţa de cca 18—20 m, din laboratorul Muzeului, o pereche de vânturei roşii, în timpul cuibăritului, la cuibul aşezat în una din cavităţile rămase în peretele dosnic al clădirii Teatrului Comunal, dela zidirea acestuia. In tot timpul creşterii puilor (3 ani consecutiv), păsările adulte cărau mereu şoareci, coropişniţe, lăcuste, şopârle şi numai în 2—3 rânduri le-am văzut ciupind şi păsărele; pot afirma liniştit că acest şoimuleţ este mai mult folositor decât stricător şi cu drept cuvânt merită să fie ocrotit.

2. Fam. AQUILIDAE (Buteonidae)

Păsări răpitoare mari. Pe tăişul maxilarului nu se găseşte vreun dinte, cel mult o mică ridicătură curbată. Nările sunt mai mari, de formă auriculară sau rotundă, iar peretele despărţitor intern *(septum)* este vizibil şi dinafară. La începutul vomerului nu există nod şi nu atinge maxilo-palatinul. Pe dunga osului sternal se găseşte numai *spina externa*, lipsind *spina interna*, caracteristică şoimilor. Ceara este netedă şi bine mărginită pe frunte; mandibula este egal rotunzită, nu ca la şoimi, cu o scobitură dreptunghiulară. Picioarele încălţate des cu pene până la degete; degetele înarmate cu ghiare mult încovoiate şi extraordinar de puternice. Prima remige mult scurtată, a patra şi a cincia, de regulă cele mai lungi şi aproape egale; primele remige adânc scobite pe steagul intern. Coada rotunzită. Acvilele năpârlesc foarte încet, aproape în toate lunile şi deoarece le trebue mult până să îmbrace haina adultă, se capătă rar exemplare în penaj ccmplet, afară de primul penaj tânăr. Penajul tânăr al diferitelor specii este de cele mai multe ori isbitor deosebit de cel al adulţilor. Ouăle au coaja de o transparenţă verzuie.

R. DOMBROWSKI divizează familia Aquilidaelor în mai multe subfamilii, deşi limitele acestora sunt în parte încă neprecizate [1]).

220. Aquila chrysaetos chrysaetos L.

Acvilă (fig. 105)

1758 *Partim Falco melanaetus* Linneus, Syst. Nat. Ed. X, t. 1, p. 88.
1758 *Falco chrysaetus* Linneus, l. c.
1758 *Falco fulvus* Linnaeus, l. c.
1758 *(?Partim) Falco canadensis* Linnaeus, l. c.
1766 *Falco chrysaetus, Falco fulvus, Falco fulvus B canadensis Linné* Syst. Nat., t. I, p. 155.
1768 *Falco pygargus*, Scop., Ann. I. Hist. Nat., p. 14.
1788 *Falco canadensis, Falco americanus*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 254, 256, 257.
1788 *Falco albus*, Gmel. Syst. Nat. (ex. Briss.), t. I, p. 257.
1788 *Falco niger*, Gmel., Syst. Nat. (ex. Brown), t. I, p. 259.
1790 *Falco cyaneus*, Lath., Ind. Orn., t. I, p. 14.
1800 *Falco aquila*, Daud., Traité d'Orn., t. II, p. 47.
1807 *Aquila americana*, Vieill., Ois. Am. Sept., t. I, p. 41.
1810 *Aquila fulva*, Savig., Syst. Ois. d'Egypte, p. 22.
1815 *Falco regalis*, Temm., Man. d'Orn, p. 10.
1816 *Aquila chrysaetus*, Drumm., Dict. Soc. Nat., t. I, p. 339.
1826 *Aquila nobilis*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 338.
1831 *Aquila regia*, Less., Traité, p. 36, p. 8, f. 1.
1831 *Aquila melanaetos*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 20.
1847 *Aquila sarmatica*, Siemenuszowa-Pietruski, Allg. Deutsche Naturh. Zeit, p. 44.
1850 *Aquila Brehmii*, Brehm (!), Naumannia, t. I, Heft 3, p. 24.
1850 *Aquila unicolor, Aquila fuscicapilla*, Brehm, Naumannia, t. I, Heft 3, p. 24.
1852 *Aquila Berthelemyi*, Jaubert, Rev. et. Mag. Zool., p. 545, Taf. 22.
1860 *Aquila canadensis*, Gass., Bairds N. B. Am., p. 41.
1866 *Aquila nigrifrons*, A. E. Brehm, Verz. Samml. (— Nomen nudum !), Nr. 38, p. 2.
1873 *Aquila intermedia*, Severtz., Turk. Javotu., p. 112.
1888 *Aquila fulva atlantica* Sewerzow., Nouv. Mém. Soc. Imp. Natur. Moscou, t. XV, liv. 5, p. 182.
1891 *Aquila chrysaetus* (L.) *fulva* (L.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 9.
1894 *Aquila chrysaetus-fulva*, Reiser, Orn. Balc., t. II, p. 120.
1897 *Aquila chrysaetus-fulva*, Prazák, Journ. f. Ornith., t. XLV., p. 462.
1899 *Aquila chrysaetus* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 470.
1899—1903 *Aquila chrysaetus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 236.
1910 *Aquila chrysaetus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 476.
1912—1921 *Aquila chrysaetos chrysaetos* (L.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1089; t. 1932, t. IV, p. 407.

---

[1]) HARTERT, V. P. F. II, p. 1087—1088; SUSCHKIN, Zool. Anzeiger, 1899, 1900; id. *Morphologie des Vogelskeletts*; I. Teil, *Grundeinteilung der Accipitres*, II. Teil, *Falken und ihre Verwandten*, Moskau, 1905; PYCRAFT, *Contributions to the Osteologie of the Falconiformes*, Proc. Zool. Soc. London, 1902, p. 277.

Numiri româneşti: Acvilă, Pajură, Iepurar, Acvilă de munte, Vultur de piatră, Aciră, Hultan, Pajoră, Pagiră, Sgripsoroaică.

Numiri străine: Rus.: *Bereut, Ciolsan*; Germ.: *Steinadler, Goldadler, Bergadler*; Franc.: *Aigle fauve ou doré, Aigle commun, Aigle fauve*; Ital.: *Aquila reale, Aquila rapace, Aquila toscana*, Engl.: *Golden Eagle, Eagle;* Ung.: *Szirti sas, Köszalli sas, Arany sas.*

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Irisul, în tinereţe, brun-auriu; la bătrâneţe, brun-bronzat viu. Unghiul ciocului se termină sub prima treime a diametrului ochiului. Tarsul încălţat cu pene scurte, până la degete. Maxilarul încovoiat dela rădăcină; nările lunguieţ-rotunde, stau pieziş. Penele de pe ceafă şi cerbice ascuţite lanceolat. Vârful aripilor nu ajunge vârful cozii, întru câtva rotunzită. Primele şase remige au steagul extern îngustat. Tectricele subcodale lungi şi fulgoase; comparate cu acelea de acvilă imperială, formează un bun criteriu de diferenţiere între aceste două specii, în toate penajele. Cele mai caracteristice sunt ambele tectrice subcodale, fiind cele mai lungi. Acestea ajung la acvila de munte până la o lungime de 24—26 cm; lungimea razelor steagului, 8—10 cm; penele sunt fulgoase până la vârf, nu au deci vârfuri închegate. La acvila imperială, aceste pene ajung numai până la lungimea de 17—18 cm, iar razele steagului numai până la 5—5,5 cm; o treime a penelor se închiagă către vârf în formă de steag.

Pasăre tânără (tipul *fulva*, dela unu până la cinci ani). Partea superioară a capului — ca şi ceafa, obrajii, cerbicea şi partea posterioară a grumazului — brune închis; la vârfuri, de cele mai multe ori brun-roşcat deschis, gâtul brun întunecat, restul părţii inferioare, brun închis cum e ciocolata, ori brun-negricios; la rădăcină, toate penele sunt albe, încât dacă se mişcă o pană din loc, se văd pete albe. Penele de pe tibii şi tars albe murdar; primele, cu pete mari, negru-brunatice. Tectricele alare brune întunecat, ceva mai deschis decât spatele; cele mai mici sunt tivite lat pe marginea aripii, cu galben-ruginiu şi alb. Rectricele principale, la rădăcină albe; către sfârşit, negre; transiţia dela coloarea albă la cea neagră se produce prin multe pete mici, neregulate. Celelalte rectrice sunt negre-brunatice; la rădăcină puţin albe; la vârf, tivite cu brunatic deschis. Regiunea anală, alb murdar; pe laturi pătată brun. Coada albă, cu o bandă terminală, lată de 9—11 cm.

Pasăre adultă (tipul *chrysaetus)*. Partea superioară şi posterioară a capului brune spălăcit, deschis; partea inferioară a obrajilor, bărbia, gâtul şi grumazul, negru-brunatic-roşcat; ultima, cu dungi marginale ruginii. Pieptul, abdomenul şi partea exterioară a penelor de pe tibii, brune întunecat, amestecat cu roşcat, roşcatul ocupând aproape întreaga pană. Spatele superior, umerii, spatele posterior, brune întunecat, cu marginile penelor de coloare mai puţin deschisă şi cu luciu metalic roşcat; umerii şi dunga superioară a aripii, galben-ruginii, mărginite cu alb.

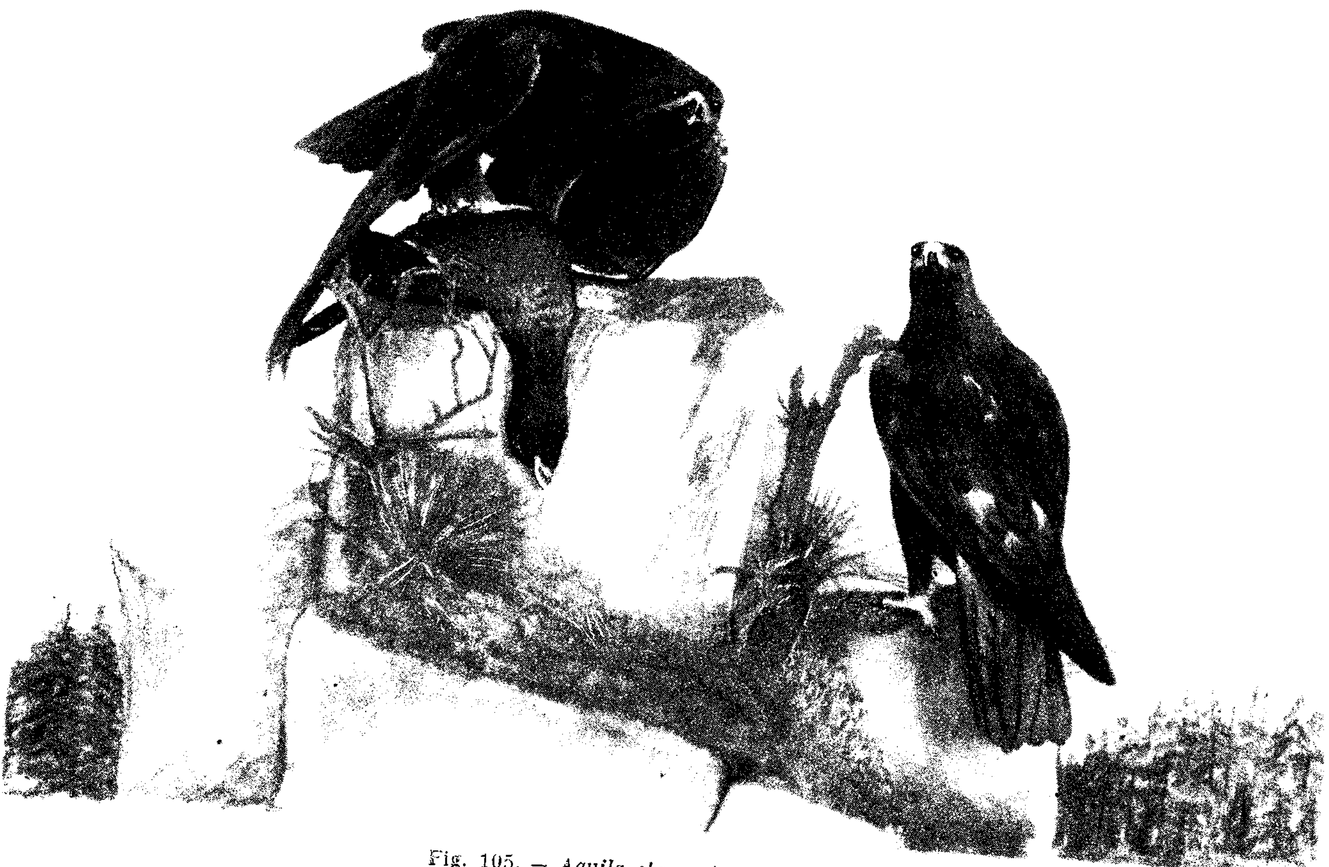

Fig. 105. — *Aquila chrysaetos chrysaetos* L.
Acvilă.
1:10,36 din mărimea naturală.

Remigele mari negre, pe partea externă marmorate sur, pătate şi striate albicios în întregime, iar rahisurile, pe partea interioară a steagului, începând de unde acesta se lăţeşte, cu cât mai aproape de rădăcină, cu atât mai albicioase; cele mai lungi, striate întunecat şi deschis, longitudinal; pe cele mai scurte, coloarea neagră brunatică trece în benzi de zig-zag, bine pronunţate.

Coada sură, sau sur-gălbue, cu o bandă terminală lată, brună închis precum şi 3—4 benzi neregulate, în zig-zag; pe steagul intern, au valuri albicioase.

Azi probabil nu mai există nimeni, care ar voi să despartă ca specie *Aquila chrysaetus* de *A. fulva;* este lucru hotărît că *Aquila chrysaetus* reprezintă numai penajul tânăr la *A. fulva.*

Neobositul cercetător EDUARD HODEK senior, a cărui contribuţie reprezintă tot ce s'a scris mai bun până acum asupra acestei teze, scrie [1]): « Am aşteptat până acum, ca să găsesc adevăratul nucleu al acestei întrebări, lămurit cam în felul următor de către vreun autor mai nou: « *Aquila fulva* (Goldadler) este deci părintele adult şi cel mai bătrân al tuturor copiilor consideraţi drept *A. chrysaetus* (Steinadler) pentrucă aici sau acolo, acesta ori acela a împuşcat la cuib ambii părinţi de *A. fulva* (Goldadler), iar eu am prezentat puiul lor împenat, în penajul de *A. chrysaetus* (Steinadler) ». Peste aceasta, orice fel de explicaţie ar fi de prisos; am aşteptat-o degeaba din altă parte, iar în sfera mea de observaţii am căutat tot atât de zadarnic să ajung la o desluşire şi la o explicaţie.

Deoarece rămâne o îndoială în asemenea lucruri, fie chiar şi mică, dar totuşi o îndoială, am considerat ca o datorie să adun şi să public experienţele mele îndelungate anume pentru a fixa ţinta pentru acei care sunt în situaţia de a împuşca la cuib asemenea acvile. Până atunci —după starea lucrurilor de azi — ar mai fi admisibile oarecare îndoieli.

Pasărea are nevoie în mod sigur, de cel puţin 6, sau mai probabil 9 ani, pentru a-şi completa în libertate transformarea în penajul de *Aquila fulva.* Trei ani poartă coada albă terminată în negru. Dela unu până la doi ani, încep să se formeze la mascul de jos în sus, stropi mici, apoi pete. Timp de unul până la doi ani, acestea se înmulţesc şi formează striuri la banda terminală. In următorii doi ani, aceste desene au ajuns la bază şi toată coada este striată, mai întâi deschis, apoi tot mai întunecat, până la negru.

Astfel, de exemplu, un *chrysaetus,* apreciat ca având cca 3 ani, ar corespunde păsării de 6—7 ani (deoarece el a trebuit să poarte timp de 3 ani penajul curat de *fulva)* ; un *chrysaetus,* apreciat ca având vârsta de 5 ani, ar corespunde unui *fulva* de 8 până la 9 ani, ş.a.m.d.

---

[1]) Mit. d. Ornitholog. Ver., anul II, p. 92.

Pasărea complet colorată, considerată până acum întotdeauna ca *fulva* (Goldadler) se întâlneşte foarte rar; mult mai des este împuşcată şi determinată drept *chrysaetus* (Steinadler); foarte natural o pasăre mai bătrână care a trecut prin multe pericole şi prin ale cărei aripi şi pene nu odată au vâjâit alicele, nu ajunge aşa uşor înaintea ţevii puştii, ca fraţii săi mai tineri; pentru ea, bufniţa şi coliba de hoit nu mai constitue o capcană, în care pot cădea doar tinerii fără experienţă. Ea priveşte dela înălţime asupra ţintaşului, sburând mai departe. De când vânez personal acvile, mi-au trecut prin mâini numai 2% foarte bătrâne, 20% în penaj de transiţie, iar restul în penajul de colorit specific al acvilei tinere. Intr'adevăr, îmbătrânesc numai puţine şi dintre acestea sunt împuşcate cele mai puţine.

La cuib, această acvilă este prototipul precauţiunii şi al vicleniei; de altfel, îmi rezerv pentru altă dată comunicări de această natură.

Sistematica. DOMBROWSKI a putut cerceta numai 18 exemplare româneşti, şi dintre acestea, 3 purtau haina complet adultă, 5 pe cea de transiţie şi 11 penajul tânăr. O femelă deosebit de interesantă, de vârstă mijlocie — care purta aproape pe jumătate, haina adultă — a fost împuşcată la 5 Martie 1904, lângă Comarnic. Coada acestei păsări are deja 7 pene, care pe un fond sur, sunt decorate cu benzi brune întunecate, în formă de zig-zaguri; celelalte 5 pene sunt albe, cu o bandă lată, terminală, de 9,05 cm, la care se alătură în jos o porţiune de 5—6 cm lăţime, nervurată sur şi brun-negricios; de asemenea de-a-lungul rahisului în jos, se află pete brune, în formă de stropi.

Rectricele sunt aşezate dela stânga spre dreapta, după cum urmează: 1 ch.[1]), 2 f., 3 ch., 4 f., 5, 6, 7 ch., 8, 9 f., 10 ch., 11 f., 12 ch.

Remigele, mai ales cele secundare, aproape unicolore, fără nervură.

Un mascul tânăr este colorat foarte întunecat şi are banda terminală de pe coată excepţional de lată.

Măsurile dela 5 exemplare, în tabloul Nr. 47.

TABLOUL Nr. 47

Sexul şi etatea	Lungimea	Anvergura	Lungimea aripii	Lungimea cozii	Lungimea tarsului	Degetul mijlociu	Policarul	Degetul extern	Degetul intern	Inălţimea ciocului	Lungimea ciocului	Lăţimea tectricelor mijlocii
	cm	cm	cm	sm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm
♂ ad.	85	200	62	33	11	10	9,8	8	9,7	3	5	6,5
♀ ad.	100	202	65	36,5	11,5	10,7	9,9	8,1	10	3	5	6,6
♀ med.	105	209	69	40	11,8	10,8	10	8,2	10	3	5	8
♂ juv.	107	211	68	39	11	10,8	10	8,2	10	3	5	7,8
♀ juv.	110	220	70	41	11,2	10,9	10,5	8,3	10,2	3,2	5,1	8,2

[1]) ch. = *chrysaetus*; f. = *fulva*.

A r i a   g e o g r a f i c ă. Europa, Asia de Nord şi America de Nord, până la Mexic

R ă s p â n d i r e a   ş i   b i o l o g i a. DOMBROWSKI afirmă că în Carpaţii româneşti, acvila nu este deloc o apariţie rară. Este însă curios că la şes nu o întâlnim aproape niciodată. In decurs de 15 ani a observat numai un singur exemplar la şes, şi anume la 12 Ianuarie 1905, în apropierea localităţii Fundu (lângă Bucureşti), mâncând o cioară de semănătură; un al doilea exemplar a fost împuşcat în Decembrie 1905 în apropiere de Dunăre.

In Dobrogea lipseşte cu desăvârşire; cel puţin nu a fost observată, nici împuşcată până azi.

In timpul când DOMBROWSKI activa pe teren ornitologic în ţara noastră, adică cu 40—50 de ani în urmă, se mai tolera întru câtva această frază: « In Carpaţii româneşti acvila nu este deloc o apariţie rară ». Azi, astfel de păreri nu se mai pot exprima, căci din contră, « regele păsărilor » şi al « văzduhului » a devenit atât de rar, încât s'a pornit o acţiune internaţională pentru protejarea acestui soi de păsări şi în deosebi a acvilei de munte. După repetate apeluri în reviste şi rapoarte înaintate de autorul acestor rânduri — prin Comisia Monumentelor Naturii — la locul competent, s'a pus azi stavilă şi în ţara noastră distrugerii fără rost a acestor podoabe ale naturii. Poate că sunt prea optimist, dacă socotesc la cca 50 numărul perechilor de acvile de munte care mai clocesc azi în R.P.R.; ceea ce înseamnă că peste alţi 50 de ani abia vom mai întâlni acvile prin munţi, cum s'a întâmplat şi cu zăganul, care astăzi a dispărut cu desăvârşire de prin locurile noastre.

In 43 de ani de activitate ornitologică, numai 9 acvile de munte mi-au ajuns în mână — din regiunea Banatului — dintre care 2 exemplare adulte şi 7 tinere; 3 au fost împuşcate, 3 au fost prinse vii, 2 prinse cu otravă şi unul prins în capcană. Totalul exemplarelor libere observate de mine în aceşti ani, se urcă la maximum 18—20.

Ca o curiozitate, voi aminti pe scurt tragedia celor trei exemplare ajunse vii la mine confirmând în parte cele citate mai sus după HODEK: un exemplar (♀ juv.) a fost prins în pădurile dela Margina în seara de 3.XI.1926; căzând paralizat între şinele liniei industriale, a fost legat şi trimis la Timişoara pentru naturalizare. Mi-a fost milă să-l omor şi l-am plasat în volierele mele, unde l-am ţinut viu în captivitate aproape 13 ani, având prilejul a face observări la schimbarea penajelor. La început — hrănit şi îngrijit bine — şi-a revenit în fire dar peste câteva zile a căpătat un atac de crampe, care din nou l-au paralizat, încât nu putea sta pe picioare şi nu se putea hrăni. Aceasta a durat două zile; după aceea şi-a revenit iarăşi. După un răstimp de vreo 3—4 săptămâni, această întâmplare s'a repetat, dar pentru ultima dată în tot timpul captivităţii sale. Aceste crampe mi-au reamintit cazul cu şoimul călător Brookei, pe care l-am amintit la locul său. In vara anului 1934, a năpârlit complet, îmbrăcând haina adultă.

Al doilea caz s'a petrecut în primele zile ale lunii Noembrie 1928, pe păşunile alpine ale comunei Poiana Mărului. Intr'o dimineaţă, doi ţărani au văzut prăbuşindu-se în vale două acvile încăierate în luptă şi căzând în părâul de sub poalele stâncilor dinaintea lor. Acvilele erau atât de înverşunate în luptă, încât n'au observat apropierea ţăranilor, care sărind asupra lor cu ciomegele, au reuşit să le prindă. Erau două femele de toată splendoarea; una adultă, iar cealaltă în penaj mijlociu. Lupta s'a dat probabil pentru locul de cuibărit sau asupra unei prade disputate. In această luptă, după spusa ţăranilor, femela adultă s'a dovedit mai slabă, ajungând în apa pârâului şi udându-se pe pene; ea nu a putut scăpa din strânsoarea adversarei, până când au fost prinse. In captivitate s'au împăcat între ele; dar femela tânără după câteva zile a început să se încaere cu o altă acvilă, aflată încă de doi ani în aceeaşi volieră spaţioasă, încât chiar în prezenţa mea se repezea la aceasta, în luptă pe viaţă şi pe moarte. In cele din urmă, am fost nevoit să o separ pe cea agresivă, de celelalte.

Cele două rămase laolaltă s'au împrietenit foarte mult, dând de multe ori semne de dragoste şi mărind încrederea mea că se vor împerechia în captivitate, deoarece presupuneam,

pe baza caracterelor morfologice, că cea mai mică ar fi mascul; însă nu era cazul, lucru de care m'am convins în iarna anului 1938, după ce au fost sacrificate şi date la Muzeul Regional, unde se găsesc azi. In figura 105, exemplarul de sus este femela adultă dela Poiana Mărului, în vârstă de minimum 20 de ani; cel de jos, femela dela Margina, care are vârsta de 13—14 ani.

Măsurile acestor două femele sunt redate în tabloul Nr. 48.

TABLOUL Nr. 48

Nr. crt.	Genul	Timpul colectării	Localitatea capturării	Lungimea totală mm	Lungimea aripii mm	Lungimea tarsului mm	Lungimea cozii mm	Lungimea degetul mijlociu mm	Lungimea policarului mm	Lungimea ciocului mm	Anvergura mm
1	♀	3.XI.1926	Margina	880	625	100	390	f.g. 65	f.g. 40	44	2 100
2	♀	10.XI.1928	Poiana Mărului	920	650	110	400	65	41	48	2 200

Afară de aceasta, se mai păstrează în Muzeul Regional şi un mascul, adult, prins cu stricnină la 8.II.1908, la Moldova-Nouă, împreună cu perechea sa mai tânără, un mascul de vârstă mijlocie, împuşcat în ziua de 12.XII.1946 la Ciclova-Română şi o femelă tânără împuşcată în ziua de 23.I.1946 la Comorişte.

In revista Zeitschrift für Oologie[1]), precum şi în alte lucrări, au fost discuţii despre ouăle de acvilă de munte, pe care KRICHELDORF din Berlin le-a primit din Dobrogea. Toate aceste ouă sunt, fără îndoială, ouă de acvilă imperială, deoarece acvila de munte nu numai că nu cloceşte în Dobrogea, dar cu siguranţă nici nu a putut fi constatată acolo.

Cuibul acvilei de munte este clădit de cele mai multe ori în crăpături sau pe poliţe de stânci înalte, liniştite (mai ales de calcar), mai rar pe copaci înalţi; este cea mai puternică construcţie, dintre toate cuiburile de păsări din Europa. Despre un asemenea cuib enorm din Alpii Graubünden (Elveţia), aminteşte naturalistul GIRTANNAR; la un asemenea cuib s'a urcat, în Iunie 1871, şi a constatat că avea înălţimea de 1 m, lungimea de 3 m şi lăţimea de 2 m, deci un volum de 6 m^3.

Acvila se foloseşte câţiva ani în şir de acelaşi cuib, şi în fiecare an îl repară şi îl întregeşte din nou, aşa încât, în cursul anilor, volumul lui creşte considerabil. In această « cetate cuib » depune în Martie, cel mai târziu la începutul lui Aprilie, 1—2 ouă relativ mici, în raport cu corpul puternic al păsării. Dimensiunile ouălor, după E. REY, sunt în medie 74,1 × 57,7 mm; maximum 80 × 57,1 şi 79,1 × 61,2 mm; minimum 69 × 56,7 şi 74,1 × 54,7 mm. Coloarea fundamentală este albă la toate, cu pete brune sau brun-roşiatice, foarte variabile. Coaja oului, de o transparenţă verde întunecat. Cuiburile acvilelor de munte sunt de cele mai multe ori inaccesibile şi astfel scapă de distrugere.

Hrana. Am făcut constatarea că acvila mănâncă hoit nu numai iarna, ci şi vara. In Carpaţi în asemenea momente, cu puţină răbdare, poate fi împuşcată. Ea atacă însă şi iezi de căprioare şi capre negre, iepuri şi păsări mai mari; este deci foarte stricătoare pentru vânat.

Incontestabil că acvila atacă la nevoie — pentru a-şi alina foamea — diferite animale mai mici sau păsări; dar aceasta nu o face zilnic, şi nici atunci când

[1]) Anul 5, p. 30.

are posibilitatea să se ospăteze din vreun hoit, ceea ce nu e lucru tocmai rar în munții noştri, vara mai ales; iar dintre animalele vii atacate, cele mai multe sunt debile sau bolnave şi nu se pot refugia uşor dinaintea ei. Presteazǎ deci şi un fel de serviciu de agent sanitar. Dar mai prinde şi animale rozătoare stricătoare, criceți, popândăi, pisici şi câini hoinari etc., care de asemenea fac destulă pagubă câmpului şi vânatului. Astăzi, când numărul acvilelor a scăzut atât de mult, este o crimă de a distruge fără rost această făptură majestuoasă, podoabă a munților noştri, şi aceasta cu atât mai mult, cu cât astăzi sunt protejați, într'o anumită măsură, şi ursul şi râsul care, poate, într'o singură zi fac mai multă stricăciune decât o acvilă într'un an întreg.

221. **Aquila heliaca heliaca** Săv.

Acvilă imperială (fig. 106)

1810 *Aquila heliaca*, Savign., Descr. de l'Egypte, p. 459, pl. 12.
1810 *Aquila chrysaetos* (nec Linné) Leisl., Ann. Wetter., t. II, p. 170.
1831 *Falco imperialis*, Brehm, Vögel Deutschl., p. 22.
1831 *Aquila imperialis*, Brehm, Vögel Deutschl., p. 22.
1844 *Aquila crassipes*, Hodgs., in Gray's Zool. Mix., p. 81.
1855 *Aquila mogilnic* (nec Gmel.), Strichl., Orn. Syn., p. 37.
1857 *Aquila riparia*, Würt. Naumannia, p. 432 (descr. nulla).
1888 *Nisaetus fasciatus* (nec. Vieill.), Bielz, Verh. Mitth. Sieb. Ver.-Hermannstadt, t. XXVIII, p. 39.
1891 *Aquila heliaca* Săv. (*imperialis* Bechst.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 11
1894 *Aquila melanetus* (nec. Linné) Matschie, Journ. f. Ornith., 1889, t. XXXVII, p. 69— Reiser, Orn. Balc., t. II, p. 116, Prazák, Journ. f. Ornith., 1897, t. XLV, p. 461, etc.
1899 *Aquila melanaetus* (L.), 1758, St. Chennel, Magy. Mad., t. II, p. 415.
1899—1908, *Aquila heliaca*, Savign., I. Madarász, Magy. Mad., p. 237.
1910 *Aquila imperialis* Bechst., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 482.
1932 *Aquila heliaca heliaca* Săv., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1092; t. IV, p. 408.

N u m i r i r o m â n e ş t i: Acvilă imperială, Vultur imperial, Pajure, Pajăre, Pajor, Sgripsoroaică, Gripsor, Sgricţor, Schiopoane.

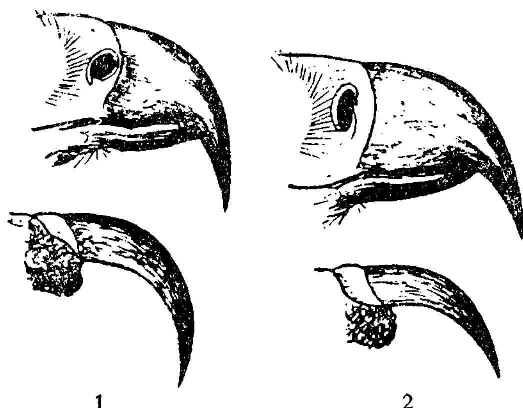
N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Karaguş*, *Mogîlnic*; Germ.: *Kaiseradler*, *Königsadler*, *Schwarzer-Adler*; Franc.: *Aigle impérial*; Ital.: *Aquila imperiale*; Engl.: *Imperial Eagle*; Ung.: *Parlagi sas*.

C a r a c t e r e l e s p e c i e i. Ceara, colţul gurii şi picioarele, galbene. Irisul, în tinereţe frumos, sur-ardeziu, spălăcit radial la bătrâneţe, de o coloare brună deschis, oscilând între argintiu şi auriu. Colţul ciocului se termină îndărătul ochiului, care este relativ mic. Nările stau în curmeziş şi au o tăietură pe marginea superioară. Vârful aripilor ajunge capătul drept al cozii; uneori trece peste acesta. Am amintit mai sus că tectricele subcodale formează un bun caracter de deosebire faţă de Acvila de munte.

Pasăre tânără. Capul şi grumazul sunt galben-lutoase; fiecare pană este tivită, mai mult sau mai puţin, cu un brun lutos; această tiveală se toceşte cu timpul; partea inferioară a grumazului şi spatele sur-brune, cu vârfuri galben-lutoase; la fel şi tectricele alare; cele mai mari au coloarea de bază puţin mai închisă, remigele brun-negricioase cu benzi sure neregulate. Gâtul şi obrajii de un galben-lutos uniform, pieptul şi pântecele galben-lutoase deschis; fiecare pană este tivită pe margini cu brun-cafeniu; penele de pe tibii galben-lutoase murdar, stropite uşor cu brun-lutos; tarsul şi tectricele subcodale unicolore şi murdărite cu galben-lutos; coada brună, unicoloră, cu vârful deschis, umbrită uşor cu galben-suriu.

Pasăre adultă. Fruntea e neagră. Această coloare formează o pată lunguiaţă pe mijlocul creştetului, restul părţii superioare a capului galben-lutos sau ruginiu, ca rahisuri negre. Gâtul, partea anterioară a grumazului, pieptul, pântecele, tarsele, spatele şi tectricele alare, brun-negricioase; acestea şi spatele au, din când în când, tivuri mai deschise la pene. Regiunea umerilor, albe curat. Remigele negre sunt spălăcite în sur şi bandate cu steagul intern. Coada este sură cu o bandă terminală brun-negricioasă, de 8—9 cm şi cu 6—7 benzi transversale neregulate, colorate la fel; vârful alb-gălbui.

Pentru deosebirea exactă şi mai grabnică a acvilei imperiale de cea de munte, servesc caracterele ciocurilor şi ale ghiarelor degetului interior. Maxilarul la *Aquila chrysaetus*, măsurat dela vârful ciocului până la ceară (fie cu compasul, fie cu panglică metrică, peste culmen), este mai mic decât ghiara degetului interior, sau egal cu ea, pe când la *Aquila heliaca* raportul este invers, adică maxilarul este mai mare decât ghiara degetului interior, după cum se poate vedea din schiţa alăturată.

Ciocul şi ghiara degetului interior dela Aquila de munte (1) şi Aquila imperială (2)

S i s t e m a t i c a. Din această specie de acvilă, DOMBROWSKI a cercetat un bogat material şi anume, 53 de exemplare în haină adultă, 30 în haină de transiţie, 47 în penaj tânăr şi 25 în penaj de cuib şi puf.

Penajul tânăr este, în general, destul de constant; numai coloarea fundamentală galbenă variază dela galben-lutos deschis până la roşu-galben-ruginiu, cam întunecat. Un mascul tânăr are o tonalitate fundamentală aproape roşu-ruginie, iar pe cap nu are nicio urmă de tiveală brună a penelor;

Fig. 106. — *Aquila heliaca heliaca* Săv.,♀ ad.
Acvilă imperială.
1 : 4,93 din mărimea naturală.

pe piept şi pântece, tivitura aceasta este mai puţin evidenţiată. Rectricele sunt brun-surii, unicolore, cu vârful terminal roşu-ruginiu, lat de 3 cm. Altele prezintă o înfăţişare neobişnuit de deschisă; la acestea capul este unicolor, galben-lutos deschis, iar pe partea superioară această coloare domină foarte mult, trecând în galben-suriu pe tectricele mari şi penele axilare.

NAUMANN, cu toate că i-au trecut sute de acvile imperiale prin mână, nu a întâlnit niciodată haina mijlocie unicoloră pe care o descrie. RADDE scrie în această privinţă: « Această haină mijlocie, cu pata occipitală ruginie, am cunoscut-o în Orient, abia în timpul din urmă; niciuna din păsările mele din captivitate nu a îmbrăcat-o. Se pare că şi în libertate se întâlneşte rar şi poate că nici în libertate nu se formează întotdeauna. In primele zile din Martie 1882, a fost împuşcată o pereche în această haină de transiţie, lângă Tiflis. Ambele păsări au un penaj aproape complet proaspăt, frumos, brun-sepia intens, întunecat. Pe spatele masculului se mai găsesc câteva pene galben-lutoase, dela penajul tânăr, iar pata occipitală galbenă este foarte mare. Ea ajunge sus până la creştet. Despre alb în regiunea axilară, nici vorbă nu poate fi. Pata cervicală a femelei nu este aşa de net mărginită şi nu este aşa de clară în coloraţie. Opt benzi negre apar în unghiu obtuz, desenate pe fiecare remige, pe fond sur. Banda terminală este mai lată ».

Toate acvilele, pe care le-a ţinut vii DOMBROWSKI, au început colorarea direct în haina brună, care în tot cazul nu are tonalitatea brun-negricioasă întunecat, aşa de curată ca aceea a unei păsări cam de 10 ani. Incă din al treilea an, au început să se ivească pene brune, dar au trebuit 2—3 ani până la completa colorare, deoarece aceasta se întâmplă în captivitate, întotdeauna mai încet; în libertate, această haină se desvoltă probabil în 4—5 ani. Haina adultă, complet brun-negricioasă întunecat, după cum am mai amintit, nu se desvoltă înainte de al 9-lea sau al 10-lea an.

Mai curios se înfăţişează pasărea la vârsta de 3—4 ani, în haină cu totul tărcată; coloarea fundamentală este încă deschisă, se ivesc însă pretutindeni penele întunecate.

Mă asociez în totul părerii Dr. FINSCH, că acvila imperială, cu cât este mai bătrână, cu atât devine mai întunecată, deşi acest lucru este contrazis de către E. F. HOMEYER. Câteva acvile imperiale foarte bătrâne, sunt atât de întunecat brun-negricioase, încât această coloare poate fi numită aproape neagră; un mascul astfel colorat are pete axilare albe ca zăpada, de 18 cm lungime şi 10 cm lăţime; o femelă le are de 14 cm lungime şi 8 cm lăţime. Pe aripile închise, ambele pete axilare se împreunează aproape, într'o suprafaţă mare albă, pe un fond brun-negricios; deseori se găsesc câteva pene albe curat şi pe curbura şi marginea aripii.

Dat fiind interesul ce-l prezintă în sine rectricele mijlocii, DOMBROWSKI acordă discuţiei acestora un spaţiu mai larg.

« *Penajul* I. Intreaga pană brun-gălbuie închis, uniform, cu un vârf terminal semilunar galben palid, care faţă de coloarea de bază se nuanţează când în galben-ruginiu, când în sur; la bază este alb cam 2 cm. Unele pene par pudrate sur. Dela opt până la zece zile după ce pasărea a părăsit cuibul, se mai găseşte ataşat la vârful penei puful din cuib. Ca la toate păsările răpitoare, şi aici se găsesc aşa numiţii pui sedentari, aşa încât unul din cei doi pui este de cele mai multe ori mai mic şi mai debil decât celălalt; la aceste păsări, mai debile întotdeauna, pana este complet unicoloră, pe când la cele mai puternic desvoltate se observă o anumită tendinţă spre formarea benzii terminale întunecate, cum şi a celorlalte benzi şi pete ale penajelor mai târzii; şi anume, în coloarea fundamentală se ivesc nişte benzi înorate longitudinale şi transversale, precum şi pete ceva mai întunecate, care la o privire superficială nici nu se văd prea bine. In deosebi se pot observa aceste benzi pe partea inferioară a penei, când lumina cade pieziş pe ea şi — este foarte interesant de notat — le-am observat mai des şi mai bine pronunţate la exemplarele masculine (preponderenţă masculină). Cu cât se uzează pana mai mult, aşa dar în al doilea sau al treilea an de vârstă, aceste pete înorate şi nervurate se evidenţiază mai intens faţă de coloarea fundamentală veştejită ».

« *Penajul* II (al treilea an). Coloarea fundamentală a penei este când sură, când sur-gălbue. Acele exemplare, la care se observă şi pe penele dela prima haină petele înorate şi benzile, au o bandă terminală destul de pronunţată, care însă este întreruptă în mai multe locuri de coloarea fundamentală; benzile sunt acum mai vizibil pronunţate, prin zig-zaguri şi puncte; penele acelor exemplare care erau cu totul unicolore în haina tânără, au de asemenea banda terminală şi celelalte benzi pronunţate, dar nici pe departe aşa de accentuat; aici acestea se ivesc tot mai mult, prin tocirea penei, iar la coloarea fundamentală sură şi la cea brun-negricioasă întunecat a petelor, se mai adaugă o nervuraţie galben-lutoasă ».

« *Penajul* III (de şase ani). Coloarea fundamentală a penei, sur-porumbacă deschis; banda neagră terminală, de 5—7 cm, nu mai este întreruptă de coloarea fundamentală şi se întinde atât pe marginea penei, cât şi pe rahis, sfârşindu-se în vârfuri, ceva mai în jos. Cele cinci până la şapte benzi de pe partea superioară a penei traversează numai treimea superioară a acesteia, fiind de altfel nuanţate numai pe lângă rahis, pe când toate benzile traversează complet partea de dedesubt a penei, şi chiar şi pe marginea steagului, desenele longitudinale întunecate ale penajului al IV-lea sunt nuanţate prin nervuraţie. Vârfurile penelor sunt alb-surii. In al cincilea ori al şaselea an, când pana este mult tocită, se ivesc benzile şi pe partea superioară, tot atât de vizibile ca şi la penajul al IV-lea ».

« *Penajul* IV (de nouă ani). Coloarea fundamentală a penelor e sur-porumbacă uniform, cu o bandă terminală brun-negricioasă întunecat, lată de 9—

Fig. 107. — *Aquila heliaca heliaca* Săv., juv.
Acvilă imperială.
1 : 5,42 din mărimea naturală.

10,5 cm, şi cu cinci până la şapte benzi transversale colţurate, brun-negricioase, late de 1—2 cm, care converg către marginea externă a penei. Coloarea fundamentală sură ocupă abia a şasea parte a penei. Vârful penei este tivit îngust cu alb-suriu; baza este albă».

« *Penajul* V (vârstă înaintată). Coloarea fundamentală a penei e sur-porumbacă; banda terminală şi celelalte cinci până la şase benzi transversale sunt de coloare aproape neagră; forma lor în zig-zag se pierde aici mai mult sau mai puţin, iar la marginea exterioară a steagului se contopesc aproape invizibil; coloarea fundamentală sură ocupă la aceasta abia a şaptea parte din totalul penei».

In penajul tânăr, rectricele au o lungime de 31—35 cm; în penajul adult, dela 29—31 cm; aşa dar, după cum vedem, acestea se scurtează cu cât pasărea este mai bătrână.

Din cele arătate aici vedem, după cum a găsit şi H. MEERWARTH la păsările răpitoare braziliene, că tipurile desenelor căpătate la penele noi printr'o năpârlire, sunt acelea la care penele vechi au ajuns prin transcolorare (înainte de năpârlire), dar mai bine pronunţate. Evident deci că, la colorarea fără năpârlire din timpul desvoltării lente a desenelor vârstei de pe coadă, activează şi pasărea respectivă în aşa fel, încât pana mai întâi ajunge prin decolorare la faza desenului mai apropiat unei pene mai vârstnice şi acesta apoi se desvoltă mai pregnant pe pana înlocuită printr'o năpârlire. Desenul nou înaintează de obicei pe vârful penei şi anume, întotdeauna pe regiunea penei din apropierea rahisului. Recolorarea penei fără năpârlire, din punct de vedere fiziologic este considerată totuşi ca întâlnindu-se la multe, chiar la cele mai multe specii de păsări.

DOMBROWSKI a primit la 8 Noembrie 1903, înştiinţarea că s'a observat o acvilă imperială aproape complet albă, lângă Dunăre. De atunci aceasta a fost observată deseori şi de cele mai multe ori în acelaşi loc.

In luna Mai din anul următor, pe acelaşi ostrov, pe care a locuit peste iarnă mai mult acvila albă, a fost împuşcată femela adultă, la un cuib care se afla acolo.

La 25 Mai DOMBROWSKI a primit iarăşi înştiinţarea că a fost văzută acvila albă la un cuib din jos de Cernavodă şi după 7 ore de aşteptare a greşit lovitura dela o distanţă apropiată, fiind cuprins de emoţia vânătorească. DOMBROWSKI crede că acvila aceasta a fost acelaşi exemplar care a fost scăpat pe ostrovul deasupra Cernavodei, cu atât mai mult cu cât aceste cuiburi sunt la o distanţă aeriană de abia 45 km unul de altul. « Era scris însă — zice DOMBROWSKI — ca în primăvara anului 1905 să capăt eu însumi o şi mai bună învăţătură, deoarece ambele cuiburi au fost ocupate în această primăvară de femele normale, iar masculii erau albi. Am vrut să împuşc eu personal ambele acvile albe, dar din păcate am dat greş la ambele cuiburi; la unul, masculul alb a fost alungat de unul colorat normal; al doilea cuib a fost distrus de către ciobani. Sper însă că voi isbuti să împuşc măcar una din aceste acvile ».

Coloarea ambelor acvile era un alb murdar, cam la fel ca aceea dela *Neophron percnopterus*; aripile şi coada ceva mai galben-surii, închis. Dimensiunile acestora, după DOMRBOWSKI, sunt redate în tabloul Nr. 49.

TABLOUL Nr. 49

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad.	Max.	81,6	204	61	31,5	6,4	10	7
	Min.	74	181	56	27,5	5,9	9,2	5,5
20 ♀ ad.	Max.	86	225	62,5	33	6,6	10,3	7,8
	Min.	81,8	208	58	31	6	8,8	6
15 ♂ juv.	Max.	82,5	208	62	32	6,5	10	7,1
	Min.	76	180	57	28	5,8	9,1	5,6
15 ♀ juv.	Max.	87,5	227	64	35	6,5	10,2	7,9
	Min.	82	211	59,5	31,5	5,9	8,9	5,8

In muzeul din Timişoara se păstrează 8 exemplare dintre care 7 sunt colectate în împrejurimile Timişoarei.

Aria geografică. Europa sud-estică, Asia Centrală, India de Nord şi China.

Răspândirea şi biologia. Pasăre clocitoare frecventă, în Dobrogea, mai ales în regiunea de Vest şi de jos a Dunării, dar cloceşte regulat şi în alte multe puncte ale ţării. In ierni mai blânde nu părăseşte ţara, dimpotrivă, numărul acvilelor de aici sporeşte mult cu al celor de trecere. Dobrogea, în astfel de ani, este chiar o staţiune de iernare; în schimb în ierni grele, cele mai multe acvile părăsesc ţara, dar apar în număr complet îndată ce vremea s'a schimbat câtuşi de puţin spre bine.

In repetate rânduri, DOMBROWSKI a avut ocazia să observe acvile imperiale în migraţie; acestea formează de obicei societăţi de câte 25—50 şi mai multe exemplare, care, deşi urmează aceeaşi direcţie, nu formează deloc cârduri legate, ci se răspândesc peste mai mulţi kilometri pătraţi, sburând încet şi la înălţimi destul de mari, fără să se grăbească, lăsându-se câteodată jos, iar mai ales la amiază virând un ceas sau mai mult, ceea ce prezintă un tablou de neuitat.

Acvilele imperiale crescute de tinere se îmblânzesc foarte uşor şi se obişnuesc cu stăpânul lor într'atât, încât le este dor de el dacă lipseşte mai mult, iar la revedere îl salută cu ţipete de bucurie. DOMBROWSKI a ţinut şapte ani o acvilă imperială, care s'a îmblânzit foarte mult şi a trăit liberă mai mulţi ani. Locul ei obişnuit era gardul grădinii sale. Era interesant cum ştia să deosebească pe cei ai casei, de străini; dacă veneau membrii familiei în curte,

era complet liniştită; dacă venea însă un străin, începea să ţipe puternic şi se liniştea iarăşi după ce acesta pleca. Păsărilor din curte nu le cauza nicio supărare, deşi consuma cu mare poftă capetele dela găinile şi raţele tăiate. Dacă i se arunca o pasăre împuşcată, o jumulea complet înainte de a o mânca. Işi cunoştea bine numele de « Osman », iar la chemare răspundea cu un crau-crau adânc.

Apa este pentru acvila imperială o absolută necesitate, atât pentru băut, cât şi pentru scăldat; ea este în deosebi foarte curată şi nu suferă, nici pe penaj şi nici pe cioc vreo murdărie.

Vocea ei se aseamănă când cu lătratul unui dulău răguşit, când cu aceea a corbului; ea constă şi din sunetele crau-crau repetate unele după altele de mai multe ori, sau dintr'un cocococo adânc, ultima expresie a mulţumirii.

C u i b ă r i t u l. Incă cela începutul lunii Martie, perechea de acvile începe să-şi clădească un cuib nou, ori să-l repare pe cel vechi, lucrare ce de regulă este executată în orele de dimineaţă; către amiază, ambele acvile încep să vireze, executând splendide jocuri aeriene.

Ca loc de cuibărit, acvila imperială preferă întinsele păduri cu frunziş din regiunea Dunării; este curios însă că, numai dela Olteniţa în jos cloceşte în mod mai frecvent. De asemenea şi în Dobrogea, mai ales în partea sud-vestică a acestei provincii, se găsesc în fiecare an numeroase cuiburi. In Moldova cloceşte regulat, în deosebi în ţinutul Bacăului; astfel, exista un cuib ocupat în fiecare an pe un molid fără vârf, nu departe de Tazlău. Nu au fost găsite în interiorul Carpaţilor. La Prut, după spusele ornitologului TONCURT, care a avut prilejul mai mulţi ani de-a-rândul să observe lumea păsărilor din Valea Prutului — această acvilă este rară; de asemenea şi în partea vestică a Munteniei.

In noua ediţie a lui NAUMANN,[1] se găsesc la capitolul cuibăritului acvilei noastre, următoarele: « Ea cuibăreşte în rupturi de stânci înalte, inaccesibile, şi pe copaci foarte înalţi». Că acvila imperială ar cuibări pe rupturi de stânci înalte, este inexact; cu siguranţă o confundă cu acvila de munte şi ne miră faptul că în noua ediţie această frază a putut rămâne fără niciun comentar.

Acvila imperială cloceşte la noi în ţară, de obicei pe copaci nu prea înalţi, la o altitudine de 4—6 m dela pământ, cuiburile găsindu-se pe la jumătatea copacului. Un loc preferat pentru plasarea cuibului sunt copacii fără vârf; cuibul este aşezat în vlăstarii care pornesc dela acest loc.

Cuibul nu este nici pe departe de o construcţie aşa de uriaşă ca al cudalbului, mai ales dacă este folosit în primul an; l-am putea considera ca al unei şorliţe. In toate cuiburile, mai ales în cele vechi, se găsesc înfipte cuiburi de *Passer montanus*. Odată un cuib a fost găsit la o înălţime de 3 m dela pământ, având cinci ouă proaspete.

Unii afirmă că ar fi găsit acvila imperială în stepele Dobrogei, clocind pe pământ; această observaţie se poate referi numai la vreo poveste din cele multe.

Cuibarul, care aproape întotdeauna constă din două ouă, mai rar numai dintr'unul, este complet la mijlocul lui Aprilie. Cel mai timpuriu, cu două ouă proaspete, este la 25 Martie; iar cel mai tîrziu, un cuibar din 2 Mai, de asemenea cu două ouă proaspete.

ELWES şi BUCKLEY au găsit în Dobrogea şi cuibare cu trei ouă, ceea ce nu am isbutit să găsim, nici eu, nici alţi colectori până acum.

Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas.

S'a făcut observația că femelele mai bătrâne ouă mai timpuriu decât cele mai tinere; de aici, explicația că, în acelaşi timp, se gă esc în cuiburi atât ouă proaspete cât şi pui.

Copacul unde este cuibul este folosit de către acvile şi înafară de timpul cuibăritului, ca loc de culcuş.

Cât de frecventă este aici acvila imperială, spune DOMBROWSKI, o dovedeşte faptul că, în primăvara anului 1900, a cunoscut patruzeci şi două de cuiburi ocupate, « dar câte îmi vor fi scăpat din vedere mie şi oamenilor mei », adăugă el.

Ambii soți se schimbă la clocit; totuşi deseori se întâmplă, ca ambele acvile să fie în acelaşi timp absente dela cuib, chiar dacă ouăle sunt mult incubate.

Dacă femela este împuşcată la cuib şi ouăle sunt luate, masculul îşi caută altă pereche, dacă anotimpul nu este prea înaintat, şi este de mirare cât de repede se întâmplă aceasta; de multe ori chiar după două zile, o pereche nouă se află la cuib.

Dimensiunile medii a cincizeci şi două de ouă de acvilă românească, măsurate de DOMBROWSKI, prezintă în lungime 72,5 mm; în lățime, 56,3 mm. Cel mai lung ou avea 80,2 ×58,5 mm, cel mai lat, 60,2×70,5 mm.

Pe vremea când a colectat DOMBROWSKI prin Muntenia (1900) era uşor să găseşti 42 de cuiburi de acvilă imperială ocupate. De atunci şi până astăzi contingentul acestor păsări s'a restrâns la mai mult de jumătate, şi probabil cu timpul, va scădea şi mai mult. Prin Dobrogea, acvila imperială, pasăre mai mult de stepă, cuibăreşte pe copaci mai mici, negăsindu-se prin acele locuri decât rareori copaci mai înalți; dar acolo unde are posibilitatea să-şi aleagă copacul, cuibăreşte la înălțimi considerabile, cum este cazul de exemplu în Banat. La 22 Mai 1913, am cercetat un cuib de acvilă imperială pe Ostrovul Ponevița (sectorul dunărean din Sudul Banatului), care era clădit pe un plop alb (*Populus alba*) cu o circumferință de 363 cm şi la o înălțime de 30—35 m; dar am cunoscut şi alte cuiburi de acestea, pe copaci de mărimi respectabile.

In ceea ce priveşte numărul ouălor dintr'un cuibar, eu am găsit şi cuiburi cu trei ouă, sau cu trei pui, mai ales la păsările bătrâne. Din cuibul amintit aici, am luat trei pui pufoşi cam de mărimea unei găini, dintre care unul mai mic părea a fi mascul, iar ceilalți doi, mai mari şi egali, femele. Femela adultă şi puiul mai mic se găsesc şi azi la Muzeul Regional din Timişoara. Asemenea observații publică şi N. VASVÁRI dela Institutul Ornitologic din Budapesta (338), în lucrarea sa *Răspândirea şi oecologia Acvilei imperiale*, dând şi trei fotografii cu cuiburi din Sudul Banatului.

H r a n a. Hrana principală a acvilei imperiale constă din mamifere mici, înainte de toate din soiuri de criceți şi *Spermophilus citillus*, deci pradă şi păsări până la mărimea spurcaciului, şi câteodată mănâncă şi hoit.

Acvila imperială este folositoare agriculturii; iar pentru vânat este cea mai puțin stricătoare dintre toate acvilele.

Ca încheiere, țin să amintesc un caz foarte interesant despre longevitatea acestei acvile, verificat precis în ultimii ani. In 8 Septembrie 1883 a fost prinsă în Brandenburg o acvilă calificată ca imperială, care purta pe un picior un inel de aur, pe care era gravată pe o parte data « 10.9.1827 », iar pe cealaltă parte, inițialele « H. K. s. O. K. Eperjes ». Cercetând aceste inscripții timp îndelungat, s'a dovedit că « H. K. » (Hellner Carol) şi « O. K. » (Okruczky Carol) erau ambii locuitori din Eperies (azi Slovacia). Primul a ținut mai mult timp în captivitate

această acvilă, apoi aplicându-i împreună cu prietenul său, inelul de aur cu inițialele de mai sus, i-au redat libertatea. Această acvilă aşa dar a mai purtat timp de 55 de ani inelul pe picior, inel care a adus aceste foarte prețioase date la iveală, cu privire la viața acvilelor în libertate.

222. **Aquila rapax belisarius** (Lev.)

Acvilă răpitoare

1828 *Falco rapax* Temminck, Pl. Col. I. T., p. 455.
1850 *Falco Belisarius* Levaillant jun., Expl. Scient. Algérie, Ois, pl. 2.
1869 *Aquila rapax*, Heuglin, Orn. Nord-Ost-Africa, t. I, p. 45.
1873 *Aquila naevioides* Antinori u. Salvadori, Ann. Mus. Civ. Genov., p. 380.
1875 ? *Aquila Culleni* Bree., B. of Europe, 2 ed., t. I, p. 89, et Tab.
1884 *Aquila albicans* Salvadori, Mus. Civ. Genova, p. 38.
1904 *Aquila rapax rapax* Erlanger, J. f. Ornith., t. III, p. 188.
1910 *Aquila rapax* Temm., R. Dombrowski, Ornis Rom., Nachtrag., p. 869.
1932 *Aquila rapax belisarius* (Lev.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1096; t. IV, p. 409.

Numiri româneşti: Acvilă răpitoare.

Numiri străine: Germ.: *Raubadler*.

Caracterele speciei. Ceara, colțul gurii şi picioarele sunt galbene ca ceara. Ciocul negru, baza albăstruie. Irisul la tinerețe brun, mai târziu brun deschis, la bătrânețe galben deschis. Nările răspicat lungărețe.

Despre coloarea diferitelor penaje C. ERLANGER [1]) scrie după cum urmează:

« Din seria mare de acvile răpitoare la dispoziția mea, colectate în expediția mea din 1898—1901 ln Africa nord-estică, precum şi exemplarele din Muzeul din Berlin şi Muzeul Senckenberg din Frankfurt a. M. (apropae 50 de exemplare), rezultă următoarele haine de penaje.

Haină adultă. Brună [2]).

Haina de transiție. Capul şi grumazul brun-vulpiu, corpul, picioarele, tectricele mici, mijlocii şi mari, galben murdare; spatele, coada şi penele din coadă brune închis. La unele păsări, spatele, pieptul şi aripile sunt brune închis, cu pete longitudinale brun-vulpii. Penele tibiilor şi ale abdomenului, brun-gălbui.

Haina tânără. Alb-gălbui murdară; spatele şi partea superioară a aripilor cu un suflu brun-suriu [3]) ».

Sistematica. Nu încape nicio îndoială că există mai multe forme de acvilă răpitoare, care îşi au patria pe de o parte în Africa de Nord, iar pe de

---

[1]) *Beiträge zur Vogelfauna Nord-Ost-Afrikas*, Journ. f. Ornith., t. LIII, p. 190.
[2]) RÜPPEL, *Neue Wirbeltiere*, tab. 13, fig. 2.
[3]) Ibidem.

alta în India. Cele mai bune lucrări despre acvilele răpitoare ni le-au dat C. ERLANGER şi Dr. C PARROT [1]).

DOMBROWSKI discută despre cazurile a două exemplare împuşcate în ţară, precum şi a patru pui pe care i-a primit în vara anului 1910, când aceştia nu erau încă complet sburători; provenienţa lor însă, din păcate, nu a putut-o identifica şi nu este exclus ca aceştia să fi fost aduşi cu un vapor la Constanţa. Omul dela care a primit acvilele l-a asigurat pe DOMBROWSKI că sunt toate de origine din pădurea Babadagului.

La tratarea *Aquilei fulvescens*, DOMBROWSKI şi-a exprimat părerea în sensul că el nu crede ca *Aquila rapax*, specia veritabilă, să se întâlnească vreodată în ţară. Totuşi el a citat două observaţii ale lui Dr. CULLEN şi Dr. G. ALMASY, care însă fac dovada sigură că *Aquila rapax* se întâlneşte în ţară, fapt ce câştigă mult în valoare.

DOMBROWSKI tratează apoi despre acvilele răpitoare originare din ţara noastră: femela adultă, împuşcată la 2 Aprilie 1911, în Haziş lângă Dunăre, în dreptul comunei Seimenii Mari.

Coloarea principală este brună închis, palidă, pe partea de dedesubt puţin mai deschisă. Pe umeri are câte o pată mare albă, întreruptă în parte de pene brune, întocmai ca la acvila imperială bătrână. Coada şi remigele brune închis, cu benzi în zig-zag, sure, neregulate. Irisul galben; ceara, colţul gurii, galbene ca ceara; piciorul galben; ciocul albăstrui; vârful negru.

Femelă în haină de transiţie, împuşcată la 18 Iunie 1911 în Haziş lângă Dunăre, în dreptul comunei Seimenii Mari. Toată partea inferioară este de coloarea pământului, palid deschis; gâtul în cea mai mare parte brun închis, tărcat cu câte o pană răsleaţă de coloarea pământului; pe pântece sunt răsfirate câteva pete brune; de asemenea şi pe picioarele încălţate. Partea superioară este de coloarea pământului, palid deschis, ceva mai întunecat decât partea de dedesubt, cu multe pete brune închis, palide, mai ales pe creştet şi frunte. Remigele brun-negricioase întunecat, cu nervuraţie transversală sură. Tectricele subalare albe, bătând în gălbui, în parte cu pete brune ca pământul. Coada brună întunecat, cu nervuraţie transversală brun-surie. Tectricele subcodale galben-ruginii, palide, cu puf alb. Tectricele supracodale alb-gălbui. Irisul galben deschis; ceara, colţul gurii, galbene; piciorul galben; ciocul albăstrui, vârful negru.

Mascul tânăr, primit viu în Iulie 1910, mort la 1 Septembrie 1911. Coloarea principală brună închis; pe tectricele alare, un şir de pete nu prea mari, galben-lutoase. Tectricele subalare albe, bătând în gălbui, în parte cu pete brun-gălbui.

---

[1]) CARLO ERLANGER, *Beiträge zur Avifauna Tunisiens.* J. f. O., t. XLVI, p. 418.
Dr. C. PARROT, *Zum gegenwärtigen Stande der Schreiadlerfrage.* J.f.O., t. XLVII, p. 1.
CARLO ERLANGER, *Beiträge zur Vogelfauna Nord-Ost-Afrikas.* J.f. O., t. LII, p. 188.

Fig. 108. — *Aquila nipalensis orientalis* Cab.
Acvilă de stepă.
1 : 4,78 din mărimea naturală.

Tectricele supracodale alb-gălbui. Irisul brun-gălbui; ceara şi colţul gurii, galbene; piciorul galben; ciocul albăstrui; vârful negru.

« Cărei forme sau căror forme aparţin acvilele mele *rapax* — zice DOMBROWSKI — nu o pot spune »; femela descrisă, în penaj de transiţie, aparţine însă cu siguranţă formei *Aquila rapax rapax* Temm., descrisă de C. ERLANGER, deoarece un exemplar originar din Abisinia i se potriveşte din toate punctele de vedere.

Măsurile sunt redate în tabloul Nr. 50.

TABLOUL Nr. 50

Vârsta	Lungimea	Anvergura	Lungimea aripii	Lungimea cozii	Cea mai lungă tectrice subcodală	Lungimea tarsului	Degetul mijlociu	Ghiara	Policarul	Ghiara	Degetul extern	Ghiara	Degetul interior	Ghiara	Inălţimea ciocului	Lungimea ciocului	Lungimea nării	Lăţimea nării
	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm
ad. . . .	73	175	54,5	25	18,5	9	8,8	3,3	6,7	4,4	6	2,2	6,3	3,7	2,2	4,5	1	0,5
med. .	71,5	170,5	55	26,5	18	9	8,7	3,3	6,7	3,8	6,1	2,2	6,5	3,8	2,2	4,5	1	0,5
juv. . .	68,5	167	53,5	25,5	18	9	9	3,2	7	4,5	6,1	2,3	6,9	3,9	2	4,6	1	0,5

HARTERT dă ca lungime a aripii la 5 exemplare din Maroc şi Tunisia, următoarele dimensiuni: ♀ 58 cm; ? 53 cm; ♀ 54 cm; ♂ 55 cm; ♀ 55,5 cm.

RIGGENBACH notează coloarea irisului ca sur-gălbuie, degetele galbene.

In ce priveşte aria geografică a acestei specii, HARTERT dă următoarele: Maroc, Algeria de Nord (regiunea dela Bone şi Guelma, Oued Boutan, Djelfa, Lambese), Tunisul de Nord. IRBY raportează despre un exemplar de coloare deschisă, din colecţia lui LILFORD, împuşcat lângă Malaga; datele despre împuşcarea în Franţa de Sud trebue revizuite, în parte, căci acestea se bazează pe o confundare sigură cu *A. heliaca adalberti.* Mai trebue controlat şi tipul de *Aquila culleni* clocit (după CULLEN) afirmativ în ţara noastră lângă Constanţa.

Şi DOMBROWSKI [1]) aminteşte despre mai multe acvile răpitoare împuşcate în ţara noastră, şi despre care încă nu s'a putut stabili cărei subspecii îi aparţin. O *Aquila culleni,* probabil tipul, a ajuns din colecţia Dr-lui C. R. BREO, la LILFORD şi în prezent este în posesia lui J. I. S. WHITAKER, la Palermo.

Am introdus această subspecie de acvilă în avifauna R.P.R., după comunicările lui DOMBROWSKI şi HARTERT, cu rezerva ca Staţiunea Ornitologică din Dobrogea să-şi ia angajamentul de a verifica în viitor aceste comunicări pe baza unor date noi şi exâcte.

Amintesc în sfârşit aici, drept un caz interesant, că în Muzeul Regional din Timişoara se păstrează un mascul tânăr de *Aquila pomarina Brehm,* al cărui penaj se aseamănă foarte mult cu al exemplarelor de acvilă răpitoare descrisă de DOMBROWSKI.

---

[1]) *Ornis Romaniae,* 1910, p. 869.

223. Aquila nipalensis orientalis Cab.

Acvilă de stepă (fig. 108)

? *Aquila mogilnik* Gmelin, Novi. Com. Acad. Imp. Petropol., t. XV, pro 1770, p. 445, Taf. XI, b. 1771.
1832 *Aquila bifasciata*, I. E. Gray in Hardwick's III, Ind. Zool., t. I, pl. 17.
1856 *Aquila pallasii*, Brehm, Allgem. d. Naturh. Zeit., p. 10.
1856 *Aquila pallasii* Alfr., Brehm, Vogelfang, 1855, p. 413 und Allgem. d. Naturh. Zeit., p. 10.
1873 *Aquila bifasciata*, Gurney, Ibis, p. 99.
1874 *Aquila orientalis* Cab., Journ. f. Ornith., 1854, p. 369; 1873, p. 455, 456, 457; p. 93, 94.
1874 *Aquila nipalensis*, Dresser, Birds. Eur., t. V, p. 507, pl. 340.
1875 *Aquila orientalis*, Homeyer, Journ. f. Ornith., p. 156.
1883 *Aquila nipalensis*, Hodgs., Asiatic Researches, t. XVIII, p. 13, pl. I.
1884 *Aquila nipalensis* Gurney, List. Diurn. B. Prey., p. 54.
1888 *Aquila nipalensis*, Menzbier, Orn. Turkestan, t. I, p. 103.
1888 *Aquila orientalis* Menzbier, Orn. Turkestan, t. I, p. 94.
1891 *Aquila mogilnik* Gm., (*orientalis* Cab.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 11.
1895 *Aquila bifasciata*, Blanford, Fauna Brit. India, Birds., t. III, p. 336
1899 *Aquila maculata orientalis* Cabanis 1850, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 418.
1910 *Aquila orientalis* Cab., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 495.
1932 *Aquila nipalensis orientalis* Cab., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1099, t. IV, p. 409.

Numiri româneşti: Acvilă de stepă, Acvilă apuseană de stepă, Acvilă orientală.

Numiri străine: Rus.: *Podorlic*; Germ.: *Westlicher Steppenadler*; Franc.: *Aigle oriental*; Engl.: *Steppe-Eagle*; Ung.: *Keleti sas.*

Caracterele speciei. Are caracterul acvilei ţipătoare, dar mai voluminoasă, mai molatecă, cu cioc masiv şi întotdeauna cu nări lunguieţe, bine pronunţate.

Pasăre adultă. Partea superioară este brun-humoasă întunecat, deseori foarte deschis (palidă) pe cap şi grumaz. Scapularele puţin mai închise; aripile brun-negricioase; târtiţa albicioasă; tetricele subcodale aproape albicioase. Coada brun-negricioasă, mai mult sau mai puţin vizibil, către vârf mai deschis, bandată transversal. Tectricele subalare mai roşcate şi mai palide; ciocul întunecat, ceara şi gâtlejul galbene, irisul brun.

Pasăre tânără. Coloarea generală este brun-negricioasă întunecat, cu luciu metalic; tectricele aripii şi remigele secundare cu pete terminale viu ruginii. Pe cerbice, o pată întinsă ruginie, care nici la bătrâneţe nu dispare întotdeauna. Corpul, întotdeauna fără pete ruginii.

Sistematica. Toate cele opt exemplare împuşcate în ţară — scrie DOMBROWSKI — sunt cam la fel colorate; numai femela adultă, împuşcată în

Noembrie, este interesantă în unele privinţe, aşa că el face descrierea acesteia, cât şi a unui mascul împuşcat în Martie, lângă Cernavoda.

« Mascul adult (împuşcat la 11 Martie 1903). Intreg penajul este aproape uniform brun închis, dar niciodată atât de întunecat ca la vulturul ţipător mare; la capătul penelor bate puţin în brun-cafeniu, mai ales pe spate, are un luciu violet slab. Scapularele sunt cele mai întunecat brune. Remigele mari brun-negricioase; pe steagul extern brumate sur; pe steagul intern nervurate sur, de-a-curmezişul; cele secundare au 5—6 benzi transversale sure palid, bine pronunţate. Capătul cozii se depărtează de coloarea fundamentală, pe o distanţă de 4 cm ».

« Femelă adultă (împuşcată la 1 Noembrie 1904). Intreg penajul e brun închis cu câteva tonalităţi mai deschise decât la masculul precedent descris. Pe cerbice se află o pată lată, roşu-ruginie; penele sunt foarte tocite la vârf şi de aceea par galben-lutoase; între penele vechi se ivesc unele noi, de coloare roşu-ruginie umbrită cu brun de-a-lungul rahiselor codale. Rectricele şi remigele nu sunt aşa de evident dungate sur, iar benzile se îmbină câteodată în lung ». Dăm aici măsurile exemplarelor împuşcate în ţară (tabloul Nr. 51).

TABLOUL Nr. 51

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm	Localitatea capturării	Timpul colectării
♂ ad. ...	74,5	175	54	25	5,5	8	4,3	Cernavoda-Constanţa	11.III.1903
♂ ad. ...	75	176	55	24,5	5,4	9	4,3	Cernavoda-Constanţa	19.III.1906
♀ ad. ...	80	185	59	26	5,5	9	4,3	Feteşti-Ialomiţa	1.XI.1904
♀ ad. ...	78	184,5	60	27	5,5	10	4,5	Seimeni-Constanţa	15.III.1903
♀ ad. ...	80,5	188	59,4	27,5	5,6	9	4,3	Oltina-Constanţa	24.III.1906
♂ med. ..	76	178	53,5	26	5,5	9	4,3	Cochirleni-Constanţa	13.III.1903
♂ juv. ...	77	179,5	56	26	5,4	8	4,3	Mircea-Vodă-Constanţa	20.III.1903
♀ juv. ...	80	187	60	28	5,4	9	4,4	Şerban-Tulcea	24. X.1907

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa sud-estică şi Asia.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Acvila de stepă aparţine acvilelor rare din fauna noastră, deşi ea apare în fiecare an în lunile Martie şi Octombrie, în timpul trecerii. După cunoştinţele lui DOMBROWSKI, în ultimii 15 ani au fost împuşcate numai opt exemplare şi anume toate în Dobrogea: patru în Martie 1903, unul la 1 Noembrie 1904, două în Martie 1906 şi unul în Octombrie 1907.

In timpul poposirii în Dobrogea, se găseşte prin câmpiile cu coline lipsite de copaci; în timpul zilei stă de obicei pe movile.

Unii autori consideră această acvilă ca pasăre clocitoare frecventă pentru Dobrogea. DOMBROWSKI nu a găsit niciodată această acvilă clocind în Dobrogea, dar a primit în August 1910 doi pui încă nesburători, din Dobrogea.

Acvila de stepă a fost observată şi împuşcată şi în Banat în ultimii ani şi anume, la sfârşitul lui Martie 1929, la Iermata, lângă Timişoara, un coleg de vânătoare a împuşcat un exemplar mijlociu, pe care l-a adus la mine pentru naturalizare. Un al doilea exemplar tânăr a fost prins viu în împrejurimea comunei Băteşti, în a doua jumătate a lunii Mai 1939, şi mi-a fost trimis viu la Timişoara.

Această acvilă a fost găsită singură pe arături, stând jos; nu putea sbura bine şi părea a fi lihnită de foame şi istovită de oboseală; semne de rănire nu s'au putut constata la ea. Ţinând-o câtva timp acasă, i-am dat hrană din belşug, pe care a primit-o fără şovăire, din primul moment. Am încercat să-i dau drumul mai târziu, dar nu a putut sbura. A trăit în volieră până la 8 Ianuarie 1941, când a fost omorîtă. La mine se refăcuse şi-i năpârlise întreg penajul, care era sdruncinat mult când am primit-o. La naturalizare, s'a dovedit că acest exemplar era femelă, având vârsta cam de trei ani; această acvilă a ajuns în acele locuri din alte părţi şi nu cred să fie originară din vreun cuib din acea regiune, unde acvilele mai mari sunt foarte rare.

In Muzeul Regional din Timişoara se mai păstrează şi un alt exemplar (♂ ad.) împuşcat la Dâlga la 15 Aprilie 1932. Dimensiunile acestor exemplare sunt redate în tabloul Nr. 52.

TABLOUL Nr. 52

Nr. crt.	Genul	Timpul colectării	Localitatea capturării	Lungimea totală mm	Lungimea aripii mm	Lungimea cozii mm	Lungimea tarsului mm	Lungimea degetului mijlociu mm	Lungimea policarului mm	Lungimea ciocului mm	Anvergura mm	Greutatea g
1	?	Mart. 1929	Iermata	—	595	320	94	57	27	41	—	—
2	♀	Mai 1939	Băteşti	765	565	310	19	60	30	36	1940	3900
3	♂	15 Apr. 1932	Dâlga	—	600	315	90	51	32	39	—	—

H r a n a. Trei acvile de stepă au avut în guşă numai resturi de hoit, pe când cea împuşcată în Martie, resturi dela un iepure; cea împuşcată în Noembrie mâncase o corlă.

OBSERVAŢII PREMERGĂTOARE LA GRUPA ACVILELOR ŢIPĂTOARE

La caracterizarea familiei Aquilidae, cu toate că azi subdiviziunea lor nu mai este de actualitate, am amintit că voi da spre orientare şi cele comunicate de DOMBROWSKI acum 40 de ani, şi din care iese în evidenţă justificarea punctului de vedere de azi.

Acvilele ţipătoare au cauzat întotdeauna multă bătaie de cap sistematicienilor, şi nici astăzi această problemă nu poate fi considerată ca rezolvată. La nicio grupă nomenclatura nu este atât de încurcată, deoarece autorii mai vechi au înzestrat penajul tânăr cu un nume, iar penajul adult al aceleiaşi păsări cu alt nume, neţinând seamă dacă un alt cercetător denumise pasărea înaintea lor, sau nu. Descrierile, dar şi mai mult desenele, sunt de obicei atât de neexacte, încât se potrivesc atât la una, cât şi la cealaltă specie. Cu o deosebită rezervă trebue luate în considerare toate datele din literatură, chiar şi cele mai noi, referitor la răspândirea şi cuibăritul ambelor forme de acvilă, *clanga* şi *naevia*. In cele mai multe cazuri, aceste date nici nu pot fi utilizate. Astfel, nu se poate crede că *clanga* tipică să clocească sau să fi clocit vreodată în Germania ori în Austria şi Anglia, unde unii autori cred a o fi găsit; nici chiar în ţara noastră nu s'a găsit vreodată *clanga* clocind; toate perechile clocitoare sunt *naevia* tipice. Cred că *A. clanga* se întâlneşte ca pasăre clocitoare abia dela Volga spre Est.

Ca la toate formele înrudite în de aproape, aşa şi aici, la graniţele de răspândire, se întâlnesc păsări intermediare care, atât în ceea ce priveşte talia, de pe o parte, pe de altă parte coloarea, cât şi caracterele plastice stau exact între ambele forme. Nu se poate spune azi dacă aceste păsări sunt bastarzii (încrucişările) ambelor forme, ori dacă avem de a face cu manifestări de atavism, deoarece lipsesc observaţii exacte din ariile de răspândire.

Consider *clanga* ca o subspecie bună dela *naevia*. Păstrăm deocamdată acest nume din urmă, pentru cercul de forme, deoarece el este cel mai cunoscut şi cel mai vechi, deşi nu este sigur că GMELIN a înţeles de fapt sub numele *naevia*, acvila ţipătoare mică. Penajele tinere ale formelor de acvile ţipătoare sunt mult mai variate decât penajele adulte, şi se pot bine diferenţia chiar şi de către ornitologii mai puţin versaţi.

Clanga apare mult mai devreme şi pleacă mai târziu decât *naevia*.

Dr. C. PARROT tratează cu temeinicia-i cunoscută, acvilele ţipătoare[1]), însă neagă pentru *clanga*, dreptul de a fi o subspecie dela *naevia*. DOMBROWKSI, de asemenea nu poate veni cu argumente convingătoare pentru părerea sa contrară, deoarece materialul său de *clanga* era mult prea mic, şi îi lipseau şi perechi de adevărată *clanga*, care numai în partea de Sud a U.R.S.S., şi poate în Asia, trebue căutată.

In sfârşit iată şi părerile a doi cercetători mult apreciaţi.

E. F. HOMEYER scrie în noua ediţie a lui NAUMANN: « Cei mai mulţi ornitologi, între care DRESSER, SHARPE, BANKFORD, înglobează toate acvilele de stepă din Europa până în Siberia şi China, sub un nume specific. Insă SEVERŢOV, MENZBIER şi alţi câţiva ornitologi ruşi au separat aceste forme în trei specii: 1) *Aquila orientalis* Cab., dela Europa sud-estică până către Semipalatinsc şi Irtişna în Siberia; 2) *A. glitschi* Sewertz. dela gurile Volgei şi ale Donului până aproape de Kudşa; 3) *A. nipalensis* Hodgs., de asemenea dela stepele Europei estice până în Asia estică. Acestei grupe îi aparţine apoi şi *A. amurensis* Swinh, pe care ornitologii englezi au unit-o de asemenea cu acvila de stepă, dar pe care ornitologii au separat-o. In tot cazul, toate aceste aşa numite specii sunt forme înrudite de aproape şi pot fi tratate împreună. In Europa se întâlneşte mai ales forma cea mai mică, aceea care cloceşte în număr mare în stepele Volgei şi pe care CABANIS a numit-o, în 1854, *A. orientalis*, iar în 1856 a foşt descrisă încăodată de BREHM ca *A. pallasii*. Această formă se aseamănă cu cea din India *A. nipalensis*, cu talia ceva mai mică. *Aquila glitschi*, a Ruşilor, pare că nu este reprezentată în colecţiile vest-europene şi le este total necunoscută celor mai mulţi ornitologi. Ea este lăsată afară din lista dată, a sinonimelor. Deosebirile şi răspândirea acestei presupuse forme nu sunt clarificate încă şi este necear să se continue cercetările asupra acestora. Dificultăţile se măresc din cauză că toate aceste forme, după MENZBIER (cu excepţia *A. orientalis* Cab.), se întâlnesc iarna în număr mare în India. Şesurile din India de Nord sunt un adevărat rai în timpul iernii pentru toate soiurile de păsări răpitoare diurne, lucru despre care cercetătorul s'a putut convinge personal. Sunt necesare cercetări minuţioase şi material bogat din locurile de cuibărire, şi anume păsări adulte cu puii lor, în penajul prim (nu în puf). Materialul oologic din cele mai multe colecţii nu se poate utiliza la deslegarea problemei înrudirii acestor forme apropiate. Ar prezenta interes numai dacă părinţii ar fi păstraţi împreună cu ouăle. *Aquila amurensis* Swinh, pare a fi o formă foarte distinctă. O sentinţă definitivă însă, despre grupa acvilelor de stepă, nu este încă admisibilă. MENZBIER dă cele mai bune descrieri despre aceste forme dificile[2]).

In *Ornis caucasica*, a lui RADDE, găsim despre acest subiect următoarele date interesante: grupa acvilelor ţipătoare mari a fost sporită în timpurile mai recente cu încă două specii,

---

[1]) J. f. O., 1899, p. 1.

[2]) Ibis, 1884, p. 302—305 şi Ornith. Turkestan, t. I, p. 94 etc.

de către MENZBIER, care este de aceeaşi părere cu SEVERŢOV în ceea ce priveşte independenţa specifică a acestora, aşa că avem acum: *Aq. clanga* Pall., *Aq. orientalis* Cab., *Aq. bifasciata* Gray *şi Aq. Glitschii* Sev. Cele trei din urmă sunt păsări de stepă sau deşerturi; cea dintâi dintre ele din stepa Stipa, a doua din deşertul Saxaul (Holodendron), iar ultima din stepa Wermuth. In textul explicativ despre răspândirea geografică a acestor acvile de stepă, MENZBIER şi N. A. SEVERŢOV scriu următoarele: « Aria geografică a acestor trei specii extraordinar de apropiate, este astfel, încât se substitue reciproc. Locurile lor de cuibărit se extind pe zone care, dela Nord spre Sud, nu sunt late ci întinse în lungime — dela Vest-Sud-Vest spre Est-Nord-Est — şi anume astfel, încât le-am putea întretăia în ordine similară, dacă de exemplu am vrea să călătorim dela Rusciuc la Perovsc, adică prin Valea Dunării, Niprului, Volgei şi Syrului, sau dela Nord spre Sud, dacă am pleca direct dela Troizc spre Taşchent; în ambele direcţii am întâlni mai întâi *Aquila orientalis*, apoi *Aquila Glitschii* şi în sfârşit *Aquila bifasciata* etc., etc.

Mulţi autori pun la îndoială individualitatea specifică a Aquilei *fulvescens*; eu o consider însă pe aceasta ca o specie bună; în tot cazul, faţă de numărul mic de exemplare care sunt cunoscute până azi, şi faţă de necunoaşterea ariei de răspândire, o sentinţă definitivă nu poate fi dată. SHARPE (Brit. Catal.) arată că *Aquila rapax* endemică în Africa, are raporturi apropiate cu specia ce trăieşte în India; *Aquila vindhiana* Frkl. ar reprezenta numai o formă mai mică a aceleia, pe când, iarăşi, pe *Aquila fulvescens* o consideră identică cu *vindhiana*. După GURNEY [1]), *Aquila rapax, vindhiana* şi *fulvescens* ar fi trei specii bine deosebite; de asemenea şi HUME [2]) separă pe *Aquila fulvescens*; TACZANOWSKI [3]) descrie un mascul adult de *fulvescens* care, prin habitul şi proporţiile lui, se aseamănă cu *A. clanga*, dar se deosebeşte isbitor prin coloraţie; bănueşte însă că femelele sunt mai mari decât acelea dela *clanga*.

224. Aquila clanga Pall.

Acvilă ţipătoare mare (fig. 109)

1788 ? *Falco maculatus*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 258.
1823 *Aquila fusca*, Brehm, Lehrb. Nat. eur. Vög., p. 16.
1826 *Aquila clanga*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 351.
1831 *Aquila bifasciata*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 25.
1833—1834 *Aquila fulvescens* Gray, in Hardwicke's III, Ind. Zool., t. II, Taf. 29.
1844 *Aquila vittata* Hodgson, Gray's Zool. Misc. - (Nomen nudum !), p. 81.
1850 *Aquila fusca*, *Aquila unicolor* Brehm. Naumannia, Heft 3, p. 24—26.
1852 *Aquila fuscoater*, Wodz., Naumannia, p. 10.
1855 *Aquila pallasii*, Brehm, Naumannia, p. 267.
1855 *Aquila fusco-atra* Brehm. Vogelfang, p. 10.
1856 *Aquila fulviventris*, Brehm, Vogelfang, 1855, p. 10; id. Allg. d. Naturh. Zeit., p. 14.
1856 *Aquila dubia* Brehm, Allg. d. Naturh. Zeit., p. 16.
1859 *Aquila naevia* (nec. Gmel.) Schrenk, Reis. Amurl. Vög., p. 220.
1860 *Falco clanga*, Naumann. Vög. Deutschl., t. XIII, p. 40, Taf. 342.
1871 *Aquila flavigaster* v. Homeyer Heuglin. Orn. N. O. Afr., t. II, Nachträge, p. CCXXI.

---

1) Ibis, 1877, p. 326.
2) Strag Flathers, 1873, t. I, p. 158.
3) J. f. O., 1875, p. 115.

Fig. 109. — *Aquila clanga* Pall.
Acvilă țipătoare mare.
1: 4,38 din mărimea naturală.

1875 *Aquila Boeckii* Homeyer, Journ. f. Ornith., 1874, p. 105, Taf. III; id. Journ. f. Ornith., p. 163.
1875 *Aquila flaviventris* Brehm. Homeyer, Journ. f. Ornith., p. 154.
1891 *Aquila magilnik* (nec. Gmel.) I. Friwaldszky, Aves. Hung., p. 11.
1891 *Aquila clanga* Pall., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 12.
1897 *Aquila maculata clanga*, Prazák, Journ. f. Ornith., t. XLV, p. 457.
1899 *Aquila maculata* (Gm.) 1788, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 417.
1899—1903 *Aquila maculata* (Gmel.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 238.
1910 *Aquila naevia clanga* Pall., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 502.
1912—1921 *Aquila maculata* (Gm.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1101.
1932 *Aquila clanga* Pall., 1921—22, t. III, p. 2201; t. IV, p. 409.

Numiri româneşti: Acvilă ţipătoare mare, Vultur ţipător mare, Vulturaş negru mare.

Numiri străine: Rus.: *Podorlic balşoi*; Germ.: *Grosser Schreiadler, Schelladler*; Franc.: *Aigle criard*; Ital.: *Aquila anatraia maggiore*; Engl.: *Great Spotted Eagle*; Ung.: *Fekete sas, Nagybekaszo sas, Nagy kiáltósas.*

Caracterele speciei. Mai voluminoasă decât *naevia* tipică, ceea ce se observă mai ales la cioc şi la picioare. Nările rotunde. Vârfurile aripilor, în repaus, de obicei nu ajung vârful cozii. Ceara, colţul gurii şi picioarele, galbene.

Pasăre adultă. Coloraţia în general este mult mai întunecată decât aceea a speciilor înrudite; tectricele supracodale au vârfuri terminale mari, albe curat, ori sunt total albe, cu o pată mare brună înaintea vârfurilor. Irisul galben-auriu.

Pasăre tânără. Coloarea principală e brun-negricioasă întunecat, cu luciu metalic. Pata galbenă de pe cerbice este puţin vizibilă. Pe tectricele alare, pete ovale în formă de stropi de coloare galben-surie, care formează două benzi de petaj. Pe partea inferioară şi pe penele tibiilor, pete lanceolate brun-gălbui. Irisul brun închis.

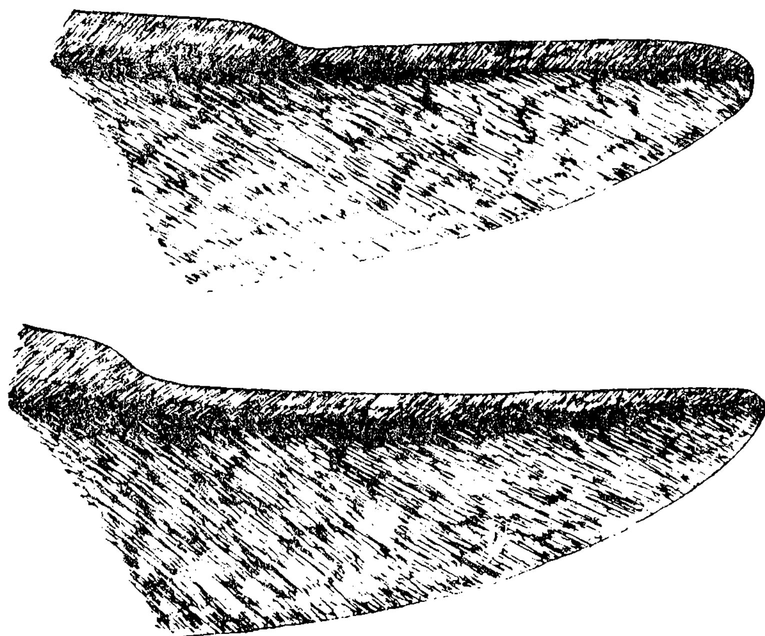
Deoarece DOMBROWSKI distinge mai multe subspecii pentru forma tipică *(clanga)*, voi da în întregime caracterizarea după HARTERT a acestei forme în care se întrunesc toate formele considerate de DOMBROWSKI ca subspecii, cât şi sinonimele lor, dându-se însă şi descrierile izolate ale lui DOMBROWSKI, spre orientare generală.

Iată ce scrie HARTERT [1]): « Nările rotunde, remigea a 7-a, de regulă, nu este cu mai mult de 6 cm mai scurtă decât cea mai lungă; steagul extern îngustat mult » (vezi schiţa alăturată).

Prima haină (penaj) tânără: partea superioară este negru-brunatică închis, cu luciu roşcat; toate penele cu dungi mai deschise de-a-lungul rahisului; câteodată, aceste pete longitudinale sunt şi pe cap, cerbice şi partea anterioară a spatelui, galben-ruginii, palide şi pronunţate; de obicei însă numai de un brun mai deschis, câteodată lipsind cu totul; pe mijlocul şi partea posterioară a spatelui,

[1]) p. 1102—1104.

aceste desene sunt considerabil mai late şi mai mult ruginii, ocupând câteodată cea mai mare parte a penei. Tectricele supracodale cele mai lungi sunt aproape în întregime de coloare smântânie; desenele de coloare deschisă de pe tectricele alare mici, sunt numai striuri înguste; pe cele mijlocii şi mai mult pe cele mari, sunt pete sure late, în penajul proaspăt galben-brunatice palid, câteodată albicioase; prin uzare devin mai albicioase. Remigele primare negre, brune palid numai la baza steagului intern; remigele secundare au vârfuri galben-brunatice

Remigea a 7-a la *Aquila clanga* (2/3 din mărimea naturală).

palid, de asemenea şi rectricele, pe care numai foarte rar se observă urme de bandaţie transversală deschisă. Partea inferioară brun-negricioasă. Bărbia şi gâtul unicolore. Restul penelor, cu striuri longitudinale late brun-ruginii, care, mai înapoi, se lăţesc şi pe pântece şi pe tectricele subcodale şi cuprind de cele mai multe ori întreaga pană. Câteodată, petele longitudinale, deschise şi pe spate, sunt foarte late, iar toată partea inferioară a corpului este brun-ruginie, în penajul uzat de coloare smântâniu-ruginie; numai la piept se văd tivuri brun-negricioase pe pene; aceste păsări (*A. fulviventris* a lui Brehm) nu sunt în niciun caz mai bătrâne decât cele descrise mai întâi, ci este vorba aici numai de dicromatismul penajului tânăr. Şi mai isbitor este acest lucru la cele splendid colorate în galben-roşcat sau brun-smântâniu deschis, ca *A. fulvescens* şi considerate

mult timp, chiar şi de mine mai înainte, ca specii de acvile deosebite. Fireşte acestea sunt foarte variabile: capul, grumazul posterior şi partea inferioară roşugălbui viu, ca scorţişoara. Fruntea, laturile capului şi gâtul, cu striuri înguste negricioase; spatele şi tectricele alare mai deschise, mai mult smântânii; penele, la mijloc, brun-surii. Partea posterioară a spatelui şi tectricele supracodale, smântânii. Această haină — descrisă după o femelă împuşcată la 23 Octombrie 1902, lângă Heinrichsdorf, în Prusia de Vest — se potriveşte perfect cu tipul de *A. boeckii*, pe care l-am avut de multe ori în mână, şi care acum se găseşte, împreună cu restul colecţiei lui HOMEYER, în Muzeul din Braunschweig. Alte exemplare sunt şi mai deschise pe partea inferioară, numai puţin smântâniuroşcate. Spatele, şi mai ales tectricele alare aproape albe; aceste colori se spălăcesc mult în cursul iernii. Astfel de exemplare, extrem de deschise la coloare, se găsesc chiar în acelaşi cuib cu pui coloraţi normal negru [1]). Nu este însă dovedit încă, dacă aceste exemplare devin la bătrâneţe tot aşa de întunecate ca şi cele brune. Intre diferitele penaje de tinereţe şi cele complet adulte, fireşte se găsesc tot felul de transiţii. Ultimul se înfăţişează cam în felul următor: brun întunecat aproape negru, în penajul proaspăt; în penajul uzat, mai brunatic şi mai palid. Capul şi grumazul ceva mai deschis, mai ales la vârful penelor. Tectricele supracodale, de asemenea, sunt brune întunecat, sau brune întunecat brumate cu suriu. Remigele primare sure la baza steagului intern. Toate penele mărunte, albe la rădăcină. O pasăre bătrână, din Sarepta, are scapularele anterioare albe ca zăpada, încât ele formează o pată albă scapulară, ca la *A. heliaca* şi acvila pitică. O asemenea aberaţie de *A. pomarina* a împuşcat DOMBROWSKI în ţara noastră (in litt.). Irisul e brun. Ceara şi degetele, galbene. Ciocul negru-corniu, spre ceară albăstrui. Aripa dela 20 de ♂ adulţi are 50—52 cm, rar 53 cm; dela 16 ♀ adulte, 52,5—55 cm, foarte rar 56 cm; coada 24—27 cm; tarsul cam 9,5—10,5 cm; culmenul dela ceară până la vârf (cu compasul) 32,5—39 mm. Puiul pufos ar fi alb murdar.

Sistematica. DOMBROWSKI vorbeşte despre optsprezece exemplare româneşti, dintre care şapte poartă haina adultă, şase pe cea de transiţie şi cinci pe cea tânără.

La ambele păsări bătrâne a găsit o coadă unicoloră, brună întunecat. La un mascul şi o femelă, capătul cozii este puţin umbrit în sur; la o altă femelă, de talie foarte mare, vârful penelor este uşor tivit cu sur-albăstrui. O pasăre în haină medie, cam de 3 ani, fără indicaţia sexului, poartă un penaj nespus de spintecat şi spălăcit, de coloare brună deschis; pene singuratice, brune închis, sunt împrăştiate peste tot corpul. Penajele tinere nu au nicio urmă de pată cervicală; sunt şi mai închis brune decât penajele adulte.

---

[1]) SUSCHKIN, Bull. Soc. Imp. Nat. Moscou, 1912, p. 344.

Măsurile exemplarelor lui DOMBROWSKI sunt redate în tabloul Nr. 53.

TABLOUL Nr. 53

Sexul și etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lățimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm	Localitatea capturării	Timpul colectării
♂ ad. ...	67	164,5	49	25	5,3	9,5	3,3	Prundu-Ilfov	19.XI.1898
♂ ad. ...	67,5	165	51	24,5	4,7	10	3,2	Comana-Vlașca	19.III.1899
♀ ad. ...	75	179	55	26,5	5,2	11	3,5	Cernavoda-Constanța	13.X.1899
♀ ad. ...	73	179	58	27	5	11	3,4	Hârșova-Constanța	30.IX.1900
♀ ad. ...	72,5	177	54,5	26,7	5	10,8	3,6	Picinega-Tulcea	17.X.1902
♀ med. ..	74,5	180	57	29	5,1	11	3,3	Șerban-Tulcea	18.X.1902
♀ med. ..	74,5	170	56,5	28	5,3	10,7	3,4	Ciulnița-Ialomița	19.IX.1903
♂ juv. ...	70	166	52	26	5,2	10,5	3,1	Cernavoda-Constanța	1.X.1900
♀ juv. ...	75	169	56,5	28	5,2	11	3,3	Fetești-Ialomița	1.X.1902
♀ juv. ...	73,5	167	55	27	5,1	10,7	3,2	Oltina-Constanța	1.XI.1907

Aria geografică. Europa sud-estică și Asia.

Răspândirea și biologia. Mult mai rară decât acvila țipătoare mică, totuși destul de frecventă în unele părți ale țării, mai ales lângă Prut și Dunăre, dela Hârșova în jos. DOMBROWSKI, nu a găsit-o niciodată cuibărind și pune la îndoială cuibăritul ei, cu toate că este amintită ca pasăre clocitoare pentru Dobrogea, de mai mulți autori; probabil a fost confundată cu alte acvile.

Unica indicație, căreia i se poate da crezare, fiindcă provine dela Dr. O. REISER, este următoarea[1]): « Lângă Sindel spre Vest de Varna, WUTTE a observat la 20 Iunie 1890, pe un ulm foarte mare, un cuib de acvilă, pe marginea căruia se încălzea la soare un pui alb pufos. S'a ascuns în apropiere și a împușcat acvila bătrână, când aceasta s'a avântat din cuib. Din păcate, pasărea a căzut tocmai în mijlocul cuibului, și toate încercările de a ne urca în copac au rămas zadarnice. WUTTE afirmă hotărît, că nu a fost o acvilă imperială ci o acvilă aproape de mărimea aceleia. Dat fiind că și eu am recunoscut dela distanță capul întunecat, aproape negru, al păsării, este probabil că am avut de a face cu o acvilă țipătoare mare, care a fost de altfel de mai multe ori identificată pentru Bulgaria ».

Acvila tânără adusă din Dobrogea și descrisă de PELZELN — dacă nu cumva după coada bandată, ceea ce ar înfățișa mai cu siguranță *Aquila orientalis* Cab. — a fost foarte probabil un exemplar de *Aquila naevia.* In schimb E. von HOMEYER a recunoscut această specie între acvilele trimise din Dobrogea, iar unii afirmă că ea se întâlnește aci, deși foarte rar.

Numitul cercetător a găsit-o cuibărind în valea dintre stațiunea de tren Sumen și Provadia, iar SIMPSON în Dobrogea (?).

HRISTOVIČ amintește una la Buhovo, în 20 Septembrie.

Primăvara aceste păsări se întâlnesc mai rar, de obicei în Martie sau Aprilie; în schimb toamna, mai des, dar nu la fel de numeroase în fiecare an; primele exemplare apar, de regulă, încă din Septembrie, înmulțindu-se apoi până la mijlocul lui Octombrie, iar către sfârșitul acestei luni împuținându-se iarăși. Câteodată, se împușcă exemplare și iarna.

[1]) *Ornis Balcanica,* t. II, p. 115.

Fig. 110. — *Aquila pomarina pomarina* Brehm, ad.
Acvilă țipătoare mică.
1:4,22 din mărimea naturală.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează patru exemplare tipice şi anume:

1) femelă adultă, din 28 Septembrie 1926, din pădurea Macedonia (Banat);

2) femelă tânără, începutul lui Noembrie 1932, din Sat-chinez;

3) femelă tânără, împuşcată la 24 Septembrie 1910, la Moşniţa în apropiere de Timişoara;

4) mascul adult, împuşcat la 1 Octombrie 1939, la Sasca Montană, în Banat.

Afară de acestea, a mai fost împuşcat un mascul tânăr, la începutul lui Septembrie 1939, lângă Sasca Montană (tot în Banat).

După HARTERT, acvila ţipătoare mare cloceşte în U.R.S.S., în număr mai mic, până în Livlanda; Galiţia, R. P. Polonă, R. P. Ungară (deseori în Transilvania); Croaţia, Macedonia, ţările din basinul dunărean (deşi nu frecvent); spre Nord până la lacul Onega şi la 60° altitudinea nordică în Ural (după MENZBIER); spre Est, prin Turchestan şi Siberia sudică până la Dautia (Transbaicalia) şi ţările Amurului; în China este mai ales pasăre de iarnă, dar şi clocitoare; de asemenea şi în India de Nord este clocitoare, chiar dacă nu este numeroasă; afară de aceasta, în Persia de Nord şi probabil în Asia Mică; după TRISTRAM, şi în Palestina. Mai demult, poate şi în Grecia (dar nu sigur).

Hrana. Guşa şi stomacul a nouă acvile, cercetate, au conţinut: 2 raţe sălbatice, 1 *Mesocricetus Newtoni*, 2 *Cricetus frumentarius nehringi*, 6 *Rana esculenta ridibunda*.

Observaţii: DOMBROWSKI, în lucrarea sa, descrie ca o subspecie independentă *Aquila naevia fulviventris* Brehm (l c., p. 505), pe care noi am sinonimat-o cu specia tipică. Exemplarul lui DOMBROWSKI provine din dreptul Ciulniţei; a fost împuşcat la 24 Iulie 1904, şi dimensiunile lui ni le dă autorul. De asemenea DOMBROWSKI consideră ca o specie independentă şi *Aquila fulvescens* Gray[1]), specie sinonimată de noi cu specia tipică. Exemplarul capturat de DOMBROWSKI este de lângă Constanţa (împuşcat în 1891, iar dimensiunile şi descrierea acestuia ni le dă foarte pe larg. Ambele reprezintă însă *Aquila clanga* Pall. în penaje diferite, după vârstă sau după sezon.

225. **Aquila pomarina pomarina** Brehm

Acvilă ţipătoare mică (fig. 110 şi 111)

1788 ? *Falco naevius*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 258.
1810 *Aquila naevia*, Mey et Wolf, Taschenb., t. I, p. 19.
1810 *Aquila melanaetus* (nec Linné), Savign., Syst. Ois. d'Egypte, p. 253, pl. 1, 2.
1831 *Aquila pomarina*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 27.
1850 *Aquila fuscoatra*, *Aquila subnaevia*, Brehm, Naumannia, t. I, Heft 3, p. 27—30.
1853 *Aquila naevia* var. *pallida*, Journ. f. Ornith., t. I, Extraheft. Taf. IV; Text ibidem p. 69, sub nomine *Falco naevius*.
1855 *Aquila fulviventris*, Brehm, Vogelf., p. 10.
1856 *Aquila subnaevia* Brehm, Vogelfang, 1855, p. 10; id. Allg. d. Naturh. Zeit., p. 20.
1856 *Aquila assimilis* Brehm, Allg. d. Naturh. Zeit., p. 20 (subsp. von *A. pomarina*).
1876 *Aquila rufonuchalis*, Brooks, Stray Teath, p. 269.

---

[1]) Loc. cit., p. 507.

1891 *Aquila naevia* Gm., I. Friwaldszky, Aves. Hung., p. 11.
1894 *Aquila maculata* (nec. Gmel.), Sharpe, Cat. B. Br. Mus., t. I, p. 246.
1899 *Aquila pomerana*, Sharpe, Handlist, t. I, p. 261.
1899 *Aquila maculata pomarina*, Brehm, 1831, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 419.
1899—1903 *Aquila pomerana*, Brehm, I. Madarász, Magy. Mad., p. 239.

Fig. 111. — *Aquila pomarına pomarına* Brehm. juv. Acvilă țipătoare mică, 1:4 din mărimea naturală.

1910 *Aquila naevia* Mey. et Wolf, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 498.
1932 *Aquila pomarina pomarina* Brehm, E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1104; 1921—22, t. III, p. 2202; t. IV, p. 409.

Numiri româneşti: Acvilă ţipătoare mică, Vulturaş ţipător mic, Vulturaş negru mic, Vulturaş negru (!?).

Numiri străine: Rus.: *Podorlic malîi, Karaguş*; Germ.: *Kleiner Schreiadler*; Franc.: *Aigle criard, Aigle tacheté*; Ital.: *Aquila anatraia minore*; Engl.: *Lesser Spotted Eagle*; Ung.: *Kis békászó sas, Lármás sas.*

Caracterele speciei. Tarsurile sunt isbitor de lungi, încălţate cu pene până la degete. Nările oval-piezişe; dinainte, puţin încovoiate.

Pasăre adultă. Coloarea principală a trunchiului este brună închis; la bătrâneţe mai deschisă, cam spălăcită; în deosebi partea superioară a aripii, foarte deschisă în spre curbură; mai întunecate sunt remigele şi coada, întotdeauna bandată. La păsările de vârstă mijlocie, se află încă de multe ori pata galben-roşiatică de pe cerbice.

Ceara şi degetele galbene. Irisul galben auriu, cu puncte brun-gălbui, mai ales pe jumătatea de jos a ochiului.

Pasăre bătrână. Coloarea principală este brună închis, mult mai închisă decât la penajul adult, cu luciu metalic; pe cerbice, o pată mare, galben-ruginie închis. Penele de pe partea posterioară a grumazului, a pieptului, a flancurilor, a târtiţei şi cele mai multe tectrice alare, au pe vârful lor striuri rahiale galben-ruginii sau pete în formă de stropi, când mai mari, când mai mici, dar care niciodată nu sunt mari ca la *clanga* şi nicicând nu bat în brun-suriu. Penajele tinere ale ambelor forme sunt în deosebi foarte divergente şi pot fi uşor deosebite, chiar şi de către ornitologi mai puţin versaţi. Irisul galben-brunatic.

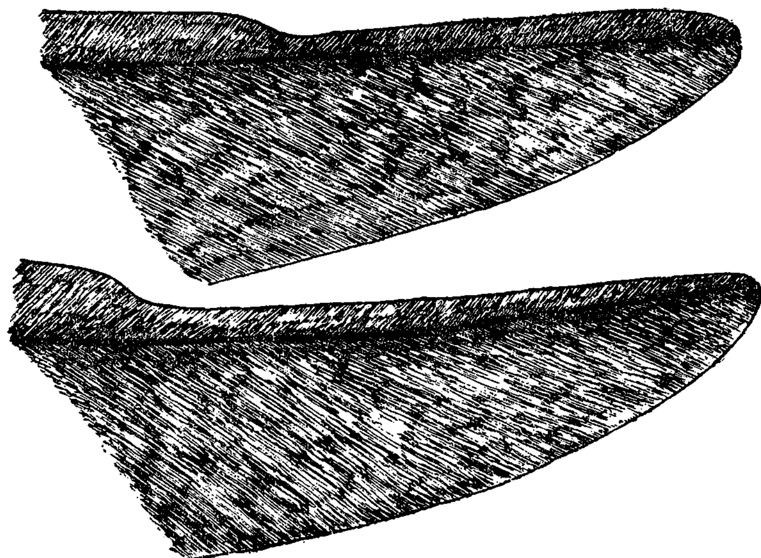
Sistematica. Numărul acvilelor ţipătoare mici din ţara noastră pe care le-a avut Dombrowski, se urcă la o sută treizeci şi şapte; dar a mai văzut mai mult de o sută de exemplare, în parte proaspăt împuşcate, în parte ca balguri.

Ca şi la şorecari, codubaturile galbene, piţigoii suri, cum şi la alte multe familii de păsări, separarea speciilor şi subspeciilor este foarte anevoioasă; aşa şi la grupa acvilelor ţipătoare, ţara noastră se află tocmai la graniţele răspândirii unităţilor acestei grupe, şi de aceea se întâlnesc aici şi forme intermediare, afară de forma tipică.

Iată ce scrie Dombrowski, în lucrarea sa:

« Eu posed o astfel de formă intermediară caracteristică, pe care o voi descrie aici mai de aproape: Femelă adultă. Lungimea 65,8 cm, anvergura 164 cm, lungimea aripii 48,5 cm, lungimea cozii 26,8 cm, înălţimea tarsului 10 cm, înălţimea ciocului 1,6 cm, lungimea ciocului 3,8 cm. (Precum se poate vedea din aceste măsuri, acestea ajung aproape dimensiunile constatate dela *clanga*). Ciocul acestui exemplar se înfăţişează mult mai scurt şi mai îndesat decât

la *naevia* şi *clanga* şi se apropie mult mai mult de acela de *orientalis*. Nara este lunguiaţă şi suficient de lungă, 0,6 cm; se potriveşte deci perfect cu *orientalis*. Picioarele sunt mult mai compacte ca la *naevia*, cu care seamănă perfect la coloraţie, şi vârfurile aripilor întrec coada cu 4 cm. Inafară de acest exemplar descris mai sus, se găsesc în colecţia mea mai multe asemenea forme de transiţie; numai că la acestea, caracterele nu sunt aşa accentuate.

Remigea a 7-a la *Aquila pomarina* (2/3 din mărimea naturală)

Se mai găsesc în colecţia mea acvile ţipătoare mici la care, din coloarea brun-cafenie fundamentală a corpului, capul, gâtul şi grumazul posterior se reliefează printr'o coloare galben-lutoasă deschis. Inălţimea ciocului are la aceste exemplare numai 1,2 cm, aşa dar extrem de puţin. Şi în penajul tânăr am putut constata mari oscilaţii în coloraţie. Normal, pasărea este brun-cafenie în acest penaj şi numai tectricele subcodale şi supra codale sunt galben-ruginii. Pe cerbice se află o pată galben-ruginie, când mai mare, când mai mică. Pete galbene singuratice, longitudinale, se află pe piept, pe penele de pe tibie şi pe trectricele alare, unde acestea sunt mai late şi devin lunguieţe în formă de stropi. La altele, coloarea fundamentală este considerabil mai deschisă, mai lutoasă: petele galben-ruginii mai mari (cu excepţia gâtului, unicolor) împrăştiate peste tot corpul, îngrămădite mult mai ales pe piept, unde formează aproape o bandă; la ele şi bandaţia de pe coadă, de altfel neînvederată, este mai pronunţată.

Toate acvilele ţipătoare mici, pe care le posed, au coada mai mult sau mai puţin nervurată în sur sau puţin pronunţat bandată; această tendinţă minimală spre bandaţie nu depinde de vârstă, ci este individuală, căci posed atât păsări

tinere cât şi adulte cu coada puţin bandată, precum şi de acelea cu desene mai pronunţate ».

Au fost măsurate 80 de exemplare (tabloul Nr. 54).

TABLOUL Nr. 54

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungime cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
30 ♂ ad.	Max.	59,5	159	50	25,5	5,1	10	3,2
	Min	56	154	47	22,5	4,7	9,3	3
30 ♀ ad.	Max.	68,2	173	54	26,5	5,2	10,2	3,3
	Min.	60,5	161	51	23,8	4,6	9,5	2,8
10 ♂ juv.	Max.	62	160,5	52	25,8	5,2	10	3,2
	Min.	55,5	157	48	23	4,6	9,2	2,7
10 ♀ juv.	Max.	68	173,5	55	27	5,3	10,1	3,3
	Min.	61,5	162	50	24,5	4,7	9,4	2,9

Aria geografică. Locueşte în Europa centrală şi de Sud şi în Asia de Vest; iarna migrează în Africa.

Răspândirea şi biologia. Este una dintre cele mai frecvente păsări răpitoare din ţară, atât ca pasăre clocitoare, cât mai ales ca pasăre de trecere. DOMBROWSKI a văzut acvile ţipătoare mici, atât primăvara cât şi toamna, migrând în asociaţii resfirate, la înălţimi destul de mari, iar astfel de treceri durau toată ziua, cu întreruperi foarte mici; primăvara, direcţia era de obicei spre Nord-Est; toamna spre Sud-Est. Soseşte la noi în Martie şi petrece aici până în Noembrie. Cele mai timpurii şi mai târzii date din ultimii treisprezece ani, notate de DOMBROWSKI, sunt următoarele:

1897	14.III	4.XI
1898	14.III	1.XI
1899	21.III	31. X
1900	17.III	30.XI
1901	20.III	2.XI
1902	17.III	10.XI
1903	5.III	7.XI
1904	10.III	21.XI
1905	16.III	24. X
1906	25.III	1.XI
1907	22.III	31. X
1908	12.III	23. X
1909	29.III	

In Iulie şi în August, când puii sboară din cuib, perechea bătrână se mută cu ei pe holde, unde la această epocă putem vedea deseori zece până la cincisprezece acvile ţipătoare mici pe sperietorile dintre semănături. La început, familia se întoarce de obicei seara la cuib, ca să înopteze; mai târziu însă, multe înoptează pe acele cruci-sperietori din câmpul liber.

In general nu este prea sperioasă şi aşteaptă, de exemplu, căruţa care trece de obicei până se apropie la o bătaie de puşcă,

C u i b ă r i t u l. Cloceşte atât în munţii mijlocii cât şi în pădurile dela şes; de asemenea pe ostroavele Dunării şi în pădurile alăturate, clocesc multe perechi.

Cuibul, de obicei o alcătuire mare, este destul de bine ascuns; cele mai multe cuiburi sunt aşezate destul de jos. Aproape întotdeauna cuibăresc în ele, ca sublocatari, şi vrăbii de câmp.

Ramuri verzi, nu lipsesc din niciun cuib, nici la această specie.

Cuibarul, constând din două ouă, mai rar numai din unul, se găseşte la sfârşitul lui Aprilie sau la începutul lui Mai; timpul incubaţiei durează patru săptămâni; rareori puiul este sburător înainte de sfârşitul lui Iulie. Oul cel mai mic, mai rotund, ouat în urmă, este de obicei nefecundat.

Dimensiunile în medie, dela 28 de ouă măsurate, sunt $63{,}5 \times 51$.

Dacă ouăle sunt puţin incubate, acvila bătrână cloceşte extraordinar de intens şi numai cu greu poate fi alungată de pe cuib.

In Muzeul din Timişoara se păstrează o serie aleasă de 12 exemplare colectate în Banat, reprezentând toate fazele şi coloraţiile de penaje, precum şi ouă.

H r a n a. Constă, după cercetarea a 118 acvile ţipătoare mici în părţi aproape egale, de mamifere, păsări, reptile şi amfibii, dar şi din insecte mai mari şi hoit.

226. **Hieraaetus fasciatus fasciatus** (Vieill.)

Acvilă Bonelli

1822 *Aquila fasciata*, Vieill. M.L.S., Paris, p. 152.
1825 *Aquila intermedia* Boitard, Ois. de Proie, Eur., teste Degland et Gerbe.
1835 *Nisaetus Grandis* Hodgsen, Journ. As. Soc. Bengal., t. V. p. 230.
1840 *Falco Benelli (Aigle Benelli)* Temm. Man., Edit., sec., t. III, p. 19; Savi., Orn., fasc. III, p. 188; Kayserling und Blasius, Wirbelt. Europ., t. I, Nr. 25 p. 138; Schinz, Europ. Faun., t. I, p. 122; Gr. v. d. Mühle, Orn. Griechenland, p. 19, Nr. 18; Bonaparte, Cat. deg. Ucc. eur., Nr. 10, p. 18; Schlegel, Krit. übers. d. V. Europ., p. 23. u. 17 u. p. VII.
1840 *Aquila Bonelli*, Kays, u. Blas., Wir. Eur. p. XXX et 138.
1843 *Spizaetus gransis*, Blyth., Journ. As. Soc. Bengal., p. 301.
1844 *Aquila rubriventer* Hodgsen, Gray's Zool. Misc., (— Nomen nudum!), p. 81.
1847 *Nisaetus strenuus* Jerden, t. III, Ind. Orn., Taf. I.
1850 *Falco ducalis* Lichtenstein, in Mus. Berol., teste Bonaparte, Consp. Av., t. I, p. 14.
1856 *Aquila Wiedii* A. Brehm, Naumannia, 1855, p. 25; Allg. d. Naturh. Zeit., p. 54.
1860 *Aquila Benelli*, Lindermayer, Vög. Griechenl., p. 27.

1866 *Aquila fasciata,* Reyes y Prosper Av. Espanna, p. 18.
1867 *Aquila fasciata,* Degl. et Gerbe, Orn. Eur., ed. I, t. II, p. 32.
1869 — 1874 *Aquila Benelli,* Heuglin, Vög. N.-O. Afrika, t. XXI, CCXXIV, p. 49.
1874 *Nisaetus fasciatus,* Cat. Birds. Brit. Mus., t. I, p. 250.
1876 *Aquila Benelli,* Riesenthal, Raubv. Deutschl., A., t. XLV, p. 336.
1879 *Nisaetus fasciatus,* Dresser, Birds. Eur., t. V, p. 575, pl. 351, 352, 353.
1882 *Falco montanus* La Pétreuse, Kgl. Vetensk. Akad. nya Handl., t. III, p. 107.
1886 *Nisaetus grandis,* Olphe Galliard, Orn. Eur. ecc., fasc., t. XVIII, p. 42.
1887 *Aquila fasciata,* Arevall y. Baca, Av. Espanna, p. 58.
1889 *Nisaetus fasciatus,* Giglioli, Avif. Ital., 1886, p. 242; p. 392.
1891 *Aquila fasciata,* Brehm, *Tierleben,* Vög., t. p. 294.
1910 *Aquila fasciata* Vieill., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 520.
1932 *Hieraaetus fasciatus fasciatus* (Vieill.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1110; 1921—22, t. III, p. 2202; t. IV, p. 410.

Numiri româneşti: Acvila Bonelli, Vulturul Bonelli, Acvila porumbar, Acvila porumbacă.

Numiri străine: Germ.: *Habichtsadler, Bonelli's Adler*; Franc.: *Aigle Benelli, Aigle à queue barrée*; Ital.: *Aquila del Bonelli, Aquilatta*; Engl.: *Bonelli's Eagle*; Ung.: *Héja sas.*

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi degetele sunt galbene. Irisul în tinereţe este galben-brunatic, la bătrâneţe auriu-roşcat. Vârful aripilor în repaus nu ajunge capătul aproape drept al cozii. Penele de pe cap şi grumaz sunt foarte ascuţite, înăsprindu-se spre bază. Nările de formă auriculară, foarte piezişe. In tinereţe, capul şi cerbicea sunt brun-închis; coloarea generală brun-roşcată, cu tivuri deschise; coada, cu cinci până la şase benzi spălăcite; tarsul, de cele mai multe ori striat fin cu brun. La bătrâneţe, capul şi cerbicea sur-brunatice; partea dorsală brună; toată partea anterioară albă, cu striuri rahiale întunecate; în rest, ca şi cele de mai înainte.

Sistematica. Dintre cele trei acvile Bonelli, pe care le avea DOMBROWSKI, din ţară, una este un mascul adult, celelalte două sunt femele adulte. Iată descrierea lor:

« Mascul adult. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene intens. Ochiul puternic convex; centrul ochiului, 2 mm după colţul gurii şi ridicat cu 1—1/2 mm deasupra pleoapei. Pupila, adânc vânăt-negricioasă. Irisul auriu-roşcat. Fruntea albă, cu pete rahiale brune închis. Penele de pe creştet şi cerbice brun închis, cu rahisuri albe. Cele de pe grumazul posterior brune deschis, cu rahisuri albe şi cu vârfuri galbene mărginite lat. Axilarele brun-surii; rădăcina albă; vârful brun închis. Coloarea sură şi albă marmorate brun. Spatele inferior; rădăcina penelor marmorată cu brun deschis, albicios. Tectricele supracodale colorate la fel, însă cu o bandă terminală întunecată la vârf şi marginea cea mai exterioară albă. Obrajii albi, cu rahisuri brune închis, în parte şi cu pete şi margini brun-roşiatice. Laturile grumazului la fel, dar cu pete rahiale mai late,

brun-negricios întunecat. Toată partea inferioară de un alb orbitor, cu pete rahiale înguste, brune întunecat, care spre capătul penei se lățesc mult şi care (în deosebi cele de pe piept) se decolorează pe margine în brun-roşcat. Penele pântecului par a fi stropite cu brun. Tectricele subcodale albe, bandate neregulat în brun-ruginiu deschis, cu rahisuri negre. Penele de pe tibii brun-gălbui deschis, cu rahisuri brun-negricioase, pe laturi penele transformându-se în benzi dințate brun-negricioase. Tarsurile alb-gălbui, cu rahisuri brune întunecat. Tectricele subalare brun-negricioase întunecat, cu vârfuri galbene; dunga aripii împestrițată cu alb şi brun. Partea superioară a aripii brună închis, uniformă, cu un luciu violet-roşcat, ca la Acvila pitică, numai în sus — spre mijloc — cu dungi terminale deschise. Remigele mijlocii şi posterioare, cu dungi terminale gălbui. Remigele mari brun-negricioase pe partea exterioară; pe steagul intern al primelor şase, ca şi pe celelalte spre rădăcină, bandate neregulat cu alb şi stropite cu brun. Coada este brun-surie, pudrată înafară sur-cenuşiu, cu tivuri alb-gălbui la capăt şi cu şapte benzi înguste, dințate, şi una lată, terminală, brune întunecat.

« Femelă adultă. Irisul e roşu-gălbui. Gâtul, partea anterioară a grumazului, pieptul, penele pe tibii şi partea inferioară a aripii, brun-gălbui-ruginii, cu striuri rahiale înguste brun-negricioase. Pântecele, tarsurile şi tectricele subcodale alb-gălbui-ruginii. Partea superioară a capului şi cerbicea brun-gălbui închis, tivită cu galben-ruginiu deschis, mai ales pe cerbice; tot restul părții superioare, brun-lutos; unele dintre pene sunt tivite mai deschis. Pe umăr se află o pată albă, mică, formată din trei-patru pene ».

Măsurile, în tabloul Nr. 55.

TABLOUL Nr. 55

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lungimea tarsului cm	Degetul mijlociu cm	Policarul cm	Degetul extern cm	Degetul intern cm	Inălțimea ciocului cm	Lungimea ciocului cm	Lățimea tectricelor mijlocii cm
♂ ad.	68	149	51	27	9,5	11,7	10	8,5	9	1,7	4,5	6
♀ ad.	75	166	52	26,5	10	11,8	10	8,5	9,1	1,8	4,5	6,4
♀ ad.	72	164	51,5	27	10	11,7	10,2	8,6	9	1,7	4,5	6,3

A r i a g e o g r a f i c ă. Patria ei este centrul continentelor vechi, mai ales vecinătatea Mării Mediterane.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Despre aceasta, DOMBROWSKI scrie următoarele: « In Noembrie 1898 au poposit trei acvile Bonelli, şi anume un mascul adult şi două păsări părând tinere, care au stat vreo 14 zile în zăvoaiele Dunării dintre Giurgiu şi Oltenița. Dintre acestea a fost adus la 16 Noembrie masculul adult, un exemplar splendid.

Păsările puteau fi observate de regulă în orele dinainte de masă, cum dibuiau peste bălțile întinse; cu toată osteneala, nu am reuşit să împuşc nici măcar una dintre aceste acvile.

La 13 Aprilie 1899 am împuşcat o femelă adultă, lângă Costin, tocmai în momentul când acesta urmărea o raţă cu ochi albi.

La 11 Mai 1901 priveam pe câmp, nu departe de Cernavoda, un mascul adult, atât de aproape încât am putut distinge fiecare pană; din păcate însă nu am avut puşca la mine.

Insfârşit, am împuşcat, la 27 Septembrie 1904, încă o femelă adultă, la Şerbanul, lângă Brăila, şi am observat în ziua următoare încă un exemplar, probabil un mascul ».

Un exemplar (mediu) a fost răpus de un codalb, la 29 Aprilie 1903, lângă Gura-Tisei (Titel) la Balta-Meserin şi cercetat de Institutul Ornitologic din Budapesta, unde se păstrează acum; dimensiunile lui sunt următoarele: aripa 48 cm, coada 27 cm, ciocul (pe curbură) 6 cm, tarsul 9,5 cm, degetul mijlociu 7 cm, ghiara 3,3 cm, policarul 3,5 cm, ghiara 4,8 cm. Figura acestui exemplar este reprodusă în « Aquila »[1]). Un alt exemplar a fost împuşcat în Septembrie 1906, în Ungaria, pe lângă Lacul Velence. Aceste două cazuri reprezintă până în prezent cele mai nordice puncte din Europa centrală, unde a fost observată şi colectată această specie de acvilă.

H r a n a. Cele trei exemplare, cercetate la stomac şi guşă, au dat următorul rezultat:

Mascul adult, împuşcat la 16 Noembrie: o massă mucoasă verzuie. Femelă adultă, împuşcată la 13 Aprilie: resturi dela *Columba oenas.*

Femelă adultă, împuşcată la 27 Septembrie: resturi dela *Anser Albifrens.*

227. **Hieraaetus pennatus pennatus** Gm.

Acvilă pitică (fig. 112)

1760? *Le Faucon patu* Brissen, Suppl. Orn., p. 22, Taf. I.
1788 *Falco pennatus*, Gmel. Syst. Nat. t. I. p. 272—273.
1823 *Aquila pennata, Aquila minuta*, Brehm., Lehrb. Naturg. eur. Vögel, t. I, p. 20—21.
1830 *?Merphinus albescens* A. Schmidt, S. Afr. Guart. Journ., p. 115.
1839 *Spisaetus milvoides*, Jerd. Madr. Journ., t. X, p. 75.
1845 *Hieraaetus pennatus*, Kaup. Mus. Senckenb., t. III, p. 260.
1845 *Butaetus pennatus*, Blyth., Journ. As. Soc. Beng., t. XIV, p. 174.
1851 *Aquila Brehmii*, v. Müller, Naumannia, t. I, Heft. 4, p. 24—25.
1851 *Aquila nudipes*, v. Müller, 1. c., p. 25.
1853 *Aquila paradoxa*, Brehm, Journ. f. Ornith., t. I, p. 204.
1855 *Aquila gymnopus* Heuglin, 1. c. in Susemihls, Vög. Eur.
1856 *Aquila longicaudata*, Heugl., Syst. Übers., p. 6.
1856 *Aquila maculati-restris* Brehm, Allg. d. Naturh. Zeit., p. 46.
1860 oder 1861 *Aquila pygmaea* A. E. et C. L. Brehm, Bericht XII, Vers. D. Orn. Ges., 1860, p. 99.
— *Hieraetos pennatus major et medius* A. E. Brehm, Verz. Samml., p. 2.
1873 *Aquila albipectus* Sewetzoff, Turkest., Jevetu., p. 63, 111.
1874 *Nisaetus pennatus*, Sharpe, Cat. B. B. Mus., t. I, p. 253.
1887 *Hieraetus pennatus*, Salvad., Elenc. Ucc. It., p. 41.
1891 *Nisaetus pennatus* Friwaldszky, Aves Hung., p. 12.

---

[1]) 1904, t. XI, p. 368.

1899 *Eutolmaetus pennatus*, Sharpe, Handlist, t. I, p. 262.
1899 *Aquila pennata* (Gm.) 1788, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 420.
1899—1903 *Hieraetus pennatus* (Gmel.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 242.
1910 *Aquila pennata* (Gmel.) R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 511.
1932 *Hieraaetus pennatus* (Gm.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—1921, t. II, p. 1111; 1921—22, t. III, p. 2202; t. IV, p. 410. *Hieraaetus pennatus pennatus* Gmel.

Numiri româneşti: Acvilă pitică, Acvilă mică, Vulturaş cu oglindă, Acvilă oglindată.

Numiri străine: Germ.: *Zwergadler, Bussardadler*; Franc.: *Aigle botté*; Ital.: *Aquila minore*; Engl.: *Booted Eagle*; Ung.: *Törpe sas.*

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Nările de formă auriculară, curmezişă. Femelele ajung mărimea unui şorecar, pe când masculii sunt considerabil mai mici. Coada cu bandaţii nepronunţate, este dreaptă la capăt; numai cele două pene extreme sunt puţin scurtate. Vârful aripilor acoperă coada sau o întrece numai puţin. In toate penajele se află o pată albă, curată, alcătuită din 12—13 pene, la începutul umărului, şi anume în acelaşi loc ca şi la acvila de munte bătrână. Partea inferioară, fie ea galben-ruginie deschis, brun-ruginie, brun-cafenie întunecat sau albă, are întotdeauna pete rahiale brune închis.

Sistematica. Cât a fost DOMBROWSKI în ţara noastră, a primit 235 acvile pitice, dintre care 126 aparţineau varietăţii de coloare deschisă; 93 erau brune şi 16 întunecate.

Descrierea acestei acvile — în toate lucrările cunoscute lui şi în noua ediţie a lucrării lui NAUMANN *Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas* — era foarte imperfectă; varietatea brună şi întunecată nu este deloc descrisă, aşa că DOMBROWSKI a revenit mai detaliat asupra acestei chestiuni, şi anume:

« Ceara, picioarele şi colţul gurii, palide în haina pufoasă; în penajul tânăr, deschise; în haina adultă, galben-aurii. Limba albastru-roşcată palid; gâtlejul carniol, în parte umbrit cu violet-albăstrui. Pleoapele brun-surii; irisul brun-negricios întunecat. Axa longitudinală a ochiului 10 1/2 mm. Ochiul puternic convex; mijlocul lui se află la 3 mm după colţul gurii şi este îndreptat mult înainte. Pupila, rotundă, este neagră-albăstruie întunecat. Irisul la puiul pufos, sur-albăstrui, în luna a patra până la a cincea bătând în brun-roşcat, potrivit de întunecat; iar în jos se decolorează în brun lutos. Dela această coloare şi până la aceea a păsării adulte, cam de cinci ani, găsim tot felul de colori de transiţie. Irisul păsării bătrâne este galben-bronzat deschis în partea de sus; în jos, mai închis. Această coloare este înconjurată de un cerc sur deschis, foarte subţire. In coloarea fundamentală, galben-bronzată, se găsesc pete când înorate sur, când brune. Irisul este totdeauna mai deschis la varietatea deschisă decât la cea întunecată ».

Fig. 112. — *Hieraaetus pennatus pennatus* Gm.
Acvilă pitică.
1 : 8,30 din mărimea naturală.

a) Varietatea deschisă. Haina pufoasă. Ciocul este sur-albăstrui, cu vârful întunecat. Intreg corpul este acoperit în mod egal, cu puf alb mătăsos ceva mai prelungit pe cap, coloarea albă câteodată bătând în gălbui.

Haina tânără. (După un mascul împuşcat la 30 Iulie în Bucu). Fruntea alb-gălbuie; fiecare pană cu o dungă rahială îngustă, neagră, câteodată şi fără aceasta. Creştetul brun închis; fiecare pană tivită lat cu brun-ruginiu, aşa fel încât din coloarea fundamentală abia mai rămâne vizibil ceva. In penajul din cuib şi până la mijlocul lunii August, fiecare pană de pe cerbice are un vârf mic sur, ce dispare mai târziu prin uzare. Spatele superior, umerii şi tectricele alare, brune închis, cu dungi brun-surii. La începutul umărului se găseşte o pată albă, curată, alcătuită din 10—12 pene. Penele axilare lungi, brune închis, cu vârfuri deschise. Peste toate partidele de pene întunecate se observă un luciu violet-roşcat. Pe spatele inferior, pete rahiale înguste, brune închis, care spre mijlocul corpului devin atât de înguste, încât numai rahisul apare brun închis. Pântecele şi flancurile galben-ruginii mai deschis, ultimele cu două până la trei benzi galben-ruginii închis, transversale. Penele de pe tibii alb-gălbui, către vârful penelor mai închis, câteodată cu două până la trei benzi transversale galben-ruginii, nepronunţate. Tectricele subcodale alb-gălbui, spre vârf cu câte o bandă transversală galben-ruginie, când mai pronunţată, când mai spălăcită. Uneori se întâlnesc exemplare, mai mult femele, care prezintă numai puţină bandaţie transversală, sau chiar deloc. Tectricele supracodale, brun-surii, cu un luciu galben-roşcat, mai ales spre vârf, câteodată colorate astfel până la jumătate: pe steagul intern câte patru până la cinci benzi albe străbătute de pete brunatice, care ajung rahisul numai jos, iar spre vârf se îndepărtează tot mai mult de acesta. Remigele mari, până la a patra sunt brun-negricioase întunecat; rădăcina albă, puţin marmorată în brun. Celelalte, până la a douăsprezecea sau a treisprezecea, au cinci până la şase benzi transversale mai întunecate, pe bază brună deschis. Deseori sunt însă foarte puţin pronunţate; vârfurile lor sunt gălbui palid. Remigele secundare, în mare parte brune închis, cu vârfuri deschise, bandaţia vizibilă numai pe partea inferioară. Tectricele subalare mari, albe, cu pete mari brune închis, neregulate; cele mai mici, galben-roşcate, cu pete brune deschis; cele subaxilare lungi, galben-surii deschis, cu rahisul parţial brun; tectricele supraalare brune închis, nervurate brun deschis pe steagul intern, mai ales spre rădăcină, brun palid pe steagurile externe, cu patru până la cinci benzi transversale abia pronunţate şi cu vârfuri terminale galben-lutoase; pe steagul intern, nervurată galben-suriu şi bandată, abia vizibilă. Nervuraţia se pronunţă mai puternic pe tectricele externe. Masculul şi femela poartă aproape aceeaşi haină; primul este de cele mai multe ori ceva mai ruginiu pe partea inferioară, iar benzile de pe coadă sunt mai pronunţate.

Haină de transiție. Această haină, pe care acvila noastră o poartă cam în al treilea an, se aseamănă foarte mult cu haina adultă, numai că partea superioară are colori mult mai întunecate, petajul de pe partea inferioară este mult mai lat, iar coloarea lor fundamentală nu este curată, ci alb-gălbuie.

Mascul foarte bătrân. Fruntea albă. Creştetul, cerbicea şi grumazul posterior, brune închis, cu tivuri late galben-ruginii, care, cu excepția creştetului, iau proporții atât de mari, încât abia se mai vede ceva din coloarea fundamentală. Spatele brun închis, cu tivuri înguste deschise. Tarsul alb. Axilarele mici şi tectricele alare, brun-gălbui, cu tivuri late deschise, aşa că se produce un întins câmp deschis: axilarele mari, brune închis, cu benzi pronunțate pe steagul intern. Pe umeri, o pată albă, curată, alcătuită din 10—15 pene. Tectricele supracodale mai mari, brune deschis pe steagul extern, cu o dungă galben-roşiatică şi un vârf lat; jumătatea superioară a rahisului brună închis; steagul intern brun deschis, nervurat cu brun închis şi alb, iar bandația nuanțată. Obrajii bruni închis, cu benzi înguste roşcate. Gâtul, guşa, pieptul şi pântecele albe curat, cu pete rahiale înguste, brune închis, care sunt tivite cu galben-roşcat, şi sunt mai dese şi mai late pe guşă, în timp ce, pe penele de pe pântece, numai rahisele sunt mărginite îngust, cu brun-negricios. Flancurile au pete curmezişe, brun-roşietice deschis, mai ales pe steagul stâng al penelor. Penele de pe tibii albe, cu benzi galben-ruginii; câteodată, şi fără acestea. Tectricele subcodale albe; tot asemenea şi cele subalare, cu pete rahiale brune, care sunt mărginite lat, cu gălbui. Remigele mari brun-negricioase, nervurate cu sur pe steagul intern, cu benzi nuanțate; cele secundare au o bandație pronunțată şi vârfuri brun-gălbui deschis. Tectricele, brune închis, la vârf mai deschise; steagul intern bandat sur. Coada ca la penajul tânăr; numai benzile sunt mai întunecate pe steagul intern şi mai bine pronunțat; marmorația este mai accentuată la rădăcină; partea inferioară, albsurie, lucitoare.

Femela se deosebeşte, înafară de mărimea ei considerabilă, şi prin coloarea ceva mai palidă; grumazul posterior pare mai mult brun-lutos decât brun-gălbui-roşcat; de asemenea şi coada este mai puțin pronunțat bandată şi nervurată.

b) Varietatea brună. Haina pufoasă. Chiar în această haină se deosebesc una de alta, în mod precis, ambele variații de coloare, întru cât la varietatea brună puful este puțin sur-cenuşiu, bătând foarte uşor în brunatic.

Haina tânără. (După un mascul împuşcat la 3 August la Cernica). Fruntea alb-gălbuie, cu pete rahiale înguste, tivite cu brun-ruginiu. Creştetul, cerbicea şi grumazul inferior, brune întunecate; pe primul cu tivuri înguste, pe ultimele atât de late, încât abia se mai observă ceva din coloarea fundamentală; spatele brun închis. Ultimele remige şi tectricele secundare, sur-gălbui palid; remigele mari, brune închis, cu bandație slab pronunțată pe steagul intern. Pe umăr o

pată albă, curată, alcătuită din 10—15 pene. Tectricele supracodale, brun-gălbui deschis, cu vârfuri şi rădăcini albe; pe steagul extern, câteva pete albe. Tectricele externe umbrite cu roşu-ruginiu. Obrajii bruni închis. Pe guşă şi piept, pete rahiale mai late; pe gât şi pântece, mai înguste, brune închis. Penele de pe tibii brun-ruginii închis, unicolore. Tarsul brun-gălbui deschis. Tectricele subcodale brun-roşcate, cu vârful alb-gălbui; tectricele subalare mari, brun-negricioase închis, cu două până la trei benzi albe; cele mai mici, brune închis, unicolore. Dunga aripii, brun-roşcată închis; penele subaxilare lungi, brun-cafenii închis. Primele remige foarte mari, brun-negricioase întunecat, unicolore devenind puţin mai deschise spre rădăcina steagului intern. Cele mai apropiate patru remige, brune, ceva mai deschise, cu cinci până la şase benzi transversale întunecate; vârfurile galben lutoase. Toate remigele secundare, brun negricioase întunecat, cu vârfuri galben lutoase. Tecticele primare, brun negricioase întunecate, nervurate alb-suriu la rădăcina steagului intern; cele secundare au trei până la patru benzi surii, palid, vârfurile brune deschis. Coada brun închis, palid, cu patru până la cinci benzi transversale ceva mai închise — de cele mai multe ori însă foarte puţin pronunţate — dintre care cea din urmă este cea mai lată. Această bandaţie este de obicei foarte puţin accentuată pe steagul intern al rectricei externe, de regulă nervurată alb; vârful cozii alb-gălbui; partea inferioară a cozii apare sur-albicioasă. Toate părţile mai întunecate, în deosebi spatele, cu un luciu violet-roşcat cu totul intens, care la pasărea vie este considerabil mai puternic decât la un balg. Intre mascul şi femelă nu am putut găsi alte diferenţe mai isbitoare, în afară de mărimea mai însemnată a femelei.

Mascul adult. La această variaţie de coloare, diferenţa între haina tânără şi adultă este foarte mică. Penele de pe creştet şi cerbice au o coloare fundamentală galben-roşcată şi pete rahiale brune închis, cu tivuri late, brun-gălbui deschis. Remigele mari, ca şi la haina tânără, nervurate sur pe steagul intern. Obrajii brun-roşcaţi mai închis. Toată partea inferioară brun-roşcată; petele rahiale brune întunecat sunt prezente numai pe gât şi guşă şi sunt foarte înguste. Pe piept şi pântece, numai rahisele penelor sunt brune închis. Pe flancuri, penele prezintă bandaţii albe spre rădăcină. Penele de pe tibii galben-roşcate, cu bandaţie alternativă galben-roşcată închis şi albă; tarsurile de aceeaşi coloare, fără benzi. Tectricele subcodale brun-gălbui-roşiatice, cu una până la două benzi albe, neregulate; cele supracodale galben-roşiatice pe steagul intern, iar pe steagul extern galbene deschis, palid, câteodată marmorate cu roşcat.

Variaţia brună întunecat. Aceasta se deosebeşte, după cum arată şi denumirea, printr'o coloare în general mult mai întunecată. Mai ales obrajii sunt aproape negri. Partea de dedesubt nu este roşcată, ci brun-cafenie întunecat, şi anume la unele exemplare aşa de întunecat, încât petele rahiale ale părţii

inferioare abia se mai reliefează. Dungile late de pe penele capului şi ale cerbicei sunt brun-roşcate puţin mai deschis.

Dintre variaţiile de coloare, cele deschise sunt cele mai frecvente; cele brune sunt cu mult mai rare, pe când cele întunecate sunt cele mai puţine. Toate varietăţile le-am găsit împerechiate între ele; când masculul era de coloare deschisă

TABLOUL Nr. 56

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
40 ♂ ad.	Max.	52,5	119	37,8	22,8	4,5	5,8	1,9
variaţia deschisă ..	Min.	44	110	35,2	19	3,9	5,2	1,7
40 ♀ ad.	Max.	56	130	41	24,2	5	6,4	2,2
variaţia deschisă ..	Min.	53	121	38	21,5	4	5,5	1,8
30 ♂ ad.	Max.	52	120	38	22	4,4	5,9	1,9
variaţia brună	Min.	44,2	113	34,8	19	3,9	5,3	1,6
30 ♀ ad.	Max.	55,5	129	40,5	24,3	4,9	6,3	2,2
variaţia brună	Min.	52	122,5	38	21,2	3,9	5,5	1,7
6 ♂ ad.	Max.	51,8	120,5	37	22,5	4,3	5,6	1,9
variaţia întunecată..	Min.	44,3	112	35	19,5	4	5,3	1,8
6 ♀ ad.	Max.	52	129	40	23,4	4,8	6,2	2,1
variaţia întunecată..	Min.	44,5	122	37,5	22	4,1	5,7	1,8
10 ♂ juv.	Max.	53	122	39	23	4,3	5,7	1,9
variaţia deschisă ..	Min.	45	119	36	21	3,7	5,3	1,7
10 ♀ juv.	Max.	55,8	132	41,5	25	4,5	6,2	2
variaţia deschisă ..	Min.	53	125	39	22	4	5,6	1,8
5 ♂ juv.	Max.	52,5	131,5	38	22,9	4,6	5,6	2
variaţia brună	Min.	44,8	117	36	19,5	3,8	5,3	1,7
5 ♀ juv.	Max.	54,7	131,5	41,5	24,5	4,4	6,3	2,1
variaţia brună	Min.	46,8	124	39	21,8	4,1	5,6	1,8

şi femela brună sau întunecată, când invers. Puii acestor perechi amestecate aparţin ambelor varietăţi. Aceasta însă nu este o regulă, căci am găsit cuiburi unde masculul a fost de coloare deschisă, femela colorată brun, cu doi pui deschişi la coloare, precum şi invers.

Tabloul Nr. 56 scoate în evidenţă dimensiunile în medii ale diferitelor faze, atât la masculi cât şi la femele.

Aria geografică. Europa sud-estică, țările mediteraneene, Africa, Asia centrală, Ceylon și India.

Răspândirea și biologia. Acest pitic între acvile clocește foarte frecvent în unele părți ale țării noastre. Ca pasăre migratoare apare la sfârșitul lui Martie și ne părăsește în Octombrie. Locurile preferate de acvila pitică sunt, în deosebi, pădurile de pe cursurile inferioare ale Ialomiței și Jiului, ca și regiunea Brănești-Cernica de lângă București. Ea preferă pădurile de esențe amestecate, în care copacii nu sunt prea deși, cu locuri însorite, oferindu-i o priveliște întinsă. De-a-lungul Ialomiței se găsesc în fiecare an, pe un teritoriu restrâns, mai multe cuiburi.

Observarea Acvilei pitice la cuib este una din cele mai interesante scene ce ne poate oferi natura. Ea nu este sperioasă; când nu este prea turburată, suportă și apropierea omului, ca nicio altă acvilă. Pe cât se arată de vioaie dimineața, pe atât de leneșă pare peste zi, și stă ore întregi mulțumită, pe câte o cracă uscată, din marginea unei poeni din pădure.

Cuibăritul. Cuibăritul ei este cu totul ascuns, deoarece cuibul se găsește în mijlocul pădurii, iar în timpul acesta masculul întreprinde numai rar sborurile lui atât de majestuoase. Se poate găsi cuibul ușor, când femela, stând pe marginea cuibului, face să se audă necontenit sunetele vocii sale plăcute. Numai excepțional această acvilă clădește singură cuibul; se folosește mai mult de cuiburile altor păsări răpitoare; chiar și de acela al cudalbului.

Inainte de a depune ouăle, cuibul este îmbrăcat cu frunze și rămurele proaspete, care sunt înlocuite cu altele dacă s'au veștejit, încât cuibul pare deseori complet verde; mai aduc încă rămurele proaspete la cuib și atunci când puii sunt aproape sburători.

In ultimele zile ale lui Aprilie, chiar și la începutul lui Mai, cuibarul se găsește complet, constând din 1—2 ouă. Dimensiunile medii dela douăzeci și șapte de ouă sunt: 56×45,3 mm; maximum: 61×48 mm și 60×48,3 mm; minimum 51,5×43,3 mm și 50,3×39,8 mm. Forma lor este mai mult rotundă; porii foarte vizibili; coaja aspră. Coloarea este albă murdar, cu o nuanță verzuie, uneori înorată cu pete mici sur-violete, spălăcite. Unele cuibare găsite căpătaseră o coloare galben-roșiatică dela așternutul de frunze. Se deosebesc de ouăle de *Astur palumabarius* (cu care seamnănă în general foarte mult) prin greutatea considerabilă, precum și prin coaja mai dură.

La clocit iau parte cu multă râvnă ambii soți; femela câteodată nu se lasă alungată de pe cuib nici prin focuri de pușcă; masculul este ceva mai sperios. La cuib, acvila pitică nu suportă altă pasăre răpitoare în apropiere și își apără dreptul la domiciliu cu cea mai mare energie, chiar și față de păsări mai puternice.

In cursul clocirii, dragostea conjugală a acvilei noastre se manifestă în modul cel mai evident; de aceea se întâmplă de obicei ca ambele păsări să poată fi împușcate la cuib.

Puii luați din cuib se păstrează în captivitate foarte greu, căci dacă nu li se dau păsări sau mamifere vii, sau cel puțin proaspete, pier cu siguranță în cel mai scurt timp; numai puțin să fie carnea alterată și acvila pitică nu se mai atinge de ea. Apa de băut și baia sunt pentru ea o necesitate. Sunt foarte sensibile și față de frig.

In Muzeul din Timișoara se păstrează o serie de zece exemplare din toate fazele, colectate în Banat, precum și două cuibare cu câte două ouă.

De asemenea, se mai găsesc şi în Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu patru exemplare şi în colecţia Şcoalei Pedagogice Sibiu.

Hrana. Această acvilă pitică drăgălaşe este un mare prădător, care, în ceea ce priveşte pofta de răpire, nu se lasă mai prejos decât uliul şi şoimul de dumbravă. Pentru vânat şi păsările din curte este foarte stricătoare; mai puţin pentru agricultură, deoarece prinde multe animale care sunt dăunătoare acesteia. Vânatul ei de predilecţie sunt pitpalacii; aproape în toate cuiburile cu pui cercetate s'au găsit pitpalaci vânaţi de curând sau numai resturi din ei; dar numărul celor găsiţi în guşa păsărilor bătrâne ilustrează mai bine acest fapt. Primăvara, în deosebi, cercetează şi satele şi răpesc de acolo păsări de curte, fără a se sfii deloc de prezenţa omului. Dintre mamifere, acvila pitică preferă popândăii, dar şi puii de iepuri.

Una dintre acvilele pitice dela Muzeul din Timişoara a fost împuşcată, nu departe de Timişoara, în felul următor: s'a tras mai întâi într'o cioară sură, care a căzut moartă; după câteva secunde acvila pitică s'a avântat la cioara împuşcată şi înhăţând-o, s'a ridicat cu ea în aer, după care a fost doborîtă cu al doilea foc. Aceasta, spre confirmarea celor amintite mai sus.

OBSERVAŢII PREMERGĂTOARE ASUPRA ŞORECARILOR

Toţi şorecarii veritabili din Lumea Veche aparţin la patru rase (cercuri de forme), şi anume:

I. Rasa **Buteo vulgaris** Leach.

1. *Buteo vulgaris* Leach. Pasăre clocitoare în Europa de Nord-Vest, de Vest şi centrală.
2. *Buteo vulgaris menetriesi*, Bogd. Pasăre clocitoare în Sudul U.R.S.S., inclusiv Caucazul, Asia sud-vestică, inclusiv Asia Mică.
3. *Buteo vulgaris arrigonii* Piechi. Pasăre clocitoare în Italia de Sud, Sardinia, Madeira, probabil Spania.
4. *Buteo vulgaris japonicus* Temm. Pasăre clocitoare în Asia de Est şi Japonia.

II. Rasa **Buteo desertorum** Daud.

1. *Buteo Desertorum* Daud. Pasăre clocitoare în Africa de Nord, poate şi Asia Mică.
2. *Buteo Desertorum Zimmermannae* Ehmke. Pasăre clocitoare în Europa nord-estică şi estică, până în R. P. Bulgaria.
3. *Buteo anguralis* Salvad. Pasăre clocitoare în Africa de Vest şi de Sud.

III. Rasa **Buteo ferox** Gm.

1. *Buteo ferox* Gm. Pasăre clocitoare în partea de Sud a U.R.S.S. şi Asia sud-vestică.
2. *Buteo ferox rufinus* Cretzschm. Pasăre clocitoare în Nubia şi Egipt.
3. *Buteo ferox aquilinus* Hodgs. Pasăre clocitoare în munţii înalţi ai Asiei.
4. *Buteo ferox cirtensis* Lev. Pasăre clocitoare în Tunis, Algeria şi Maroc.

IV. Rasa Buteo jakal Daud

1. *Buteo jakal* Daud. Pasăre clocitoare în Africa de Sud şi Sud-Vest.
2. *Buteo jakal augur* Rüpp. Pasăre clocitoare în Africa tropicală nord-estică şi estică.

Cu timpul, până se va putea aduna un material anumit şi mai mare de păsări clocitoare, vom fi constrânşi a crea şi alte subspecii, poate chiar specii, cum ne putem aştepta, de altfel, când avem de a face cu un gen care înclină atât de mult la variaţii, ca Buteonii.

Este posibil, chiar şi verosimil, că păsările din partea de Nord a U.R.S.S. nu pot fi ataşate aceleiaşi forme din partea de Sud; dar astăzi încă nu ne putem permite o afirmaţie precisă asupra acestui fapt, deoarece pentru aceasta sunt necesare observaţii conştiincioase la cuib, şi colectări de serii din păsări clocitoare. Nici asupra şorecarilor din India nu suntem încă lămuriţi în care specii sau forme trebue încadraţi.

La fel ca şi la acvilele ţipătoare, şi literatura asupra şorecarilor este atât de neclară, încât este greu să ne orientăm după datele ei, şi aproape imposibil să aplicăm corect diferitele numiri, la diferitele specii sau subspecii.

Natural, în primul rând ne interesează şorecarii europeni. *Buteo menetriesi* Bogd., considerat absolut ca o subspecie bună dela *Buteo vulgaris* Leach., care în niciun caz nu este identic cu *Buteo desertorum* Daud., sau cu *Buteo desertorum Zimmermannae* Ehmke, cum sunt de părere DRESSER şi SCHALOW.

DRESSER[1]) relatează că *Buteo Zimmermannae* Ehmke ar trebui identificat fără discuţie cu *Buteo menetriesi* Bogd. După părerea lui DOMBROWSKI, *Buteo vulpinus* Licht. ar trebui înglobat în subspecia *Zimmermannae*, pe când numirile *vulpinus* var. *fuliginosa* Menzbier şi *Buteo tachardus* var. *fusco-ater* Radde [2]) prezintă forma întunecată dela *menetriesi*, care este tipică pentru Persia, şi poate formează o subspecie proprie. Muzeul din Viena posedă mai multe exemplare de acestea întunecate de *menetriesi*, din Caracol, Bal, Przewalk şi Teheran. *Menetriesi* stă hotărît mai aproape de *vulgaris*, atât în mărime, cât şi în toate proporţiile corpului; în ceea ce priveşte coada, ultima bandă nu este niciodată aşa de lată ca la *desertorum* şi subspeciile lui.

Nici asupra faptului că *Zimmermannae* este o subspecie dela *desertorum* nu încape nicio îndoială, deoarece se aseamănă cu acela atât la mărime cât şi în toate proporţiile corpului, precum şi la coloare, mai mult decât cu *vulgaris* tipic, cu care *Zimmermannae* nu poate fi confundat niciodată.

Genul *Buteo* (Şorecarii) se poate caracteriza astăzi, după HARTERT, în felul următor:

Şorecarii stau foarte aproape de acvile, dar sunt în majoritate păsări mai debile decât acestea. Culmenul este mai de grabă încovoiat în jos; nările cu dunga superioară mai dreaptă şi sunt puţin lunguieţe (din faţă spre spate). La acvile, cel puţin primele cinci remige sunt puternic scobite şi înguştate pe steagul intern (a şasea de obicei mai puţin vizibil), pe când la şorecari numai primele patru remige, iar a cincea deloc sau foarte puţin, şi nu atât de isbitor. Pe când la acvile tarsul este acoperit de jur împrejur cu pene, la şorecari nu este acoperit deloc sau numai

[1]) J. f. O., 1893, p. 173.
[2]) *Orn. cauc.*, pl. I, fig. 2.

în parte. Numai la *Buteo lagopus* (şi subspeciile înrudite) privit din faţă, este acoperit total cu pene; dar şi aici se poate observa, la partea posterioară, dacă ridicăm penele, că, afară de partea superioară a tarsului, acesta este acoperit numai cu scutecele.

Deosebim cam 40 de forme în Europa, Asia, Africa şi America.

Şorecarii încălţaţi *(Archibuteo)* nu se pot separa generic, deoarece între tarsul şorecarului încălţat, acoperit total cu pene, şi cel al şorecarului comun, acoperit numai în partea superioară, există transiţii; ba chiar la o formă variază mai mult, la alta individual. S'a afirmat, de multe ori, că şorecarii, în opoziţie cu acvilele, nu ar avea haină aparte de tinereţe; în general, aceasta nu este exact, deoarece la multe forme se întâlnesc desene transversale la bătrâneţe, iar la tinereţe nu.

In timpul din urmă, ornitologul sovietic PORTENCO[1]) a prelucrat şorecarii din regiunea palaearctică, câştigându-şi deosebite merite prin enumerarea şi descrierea precisă a variaţiilor de colori. Concepţia lui despre cuprinsul speciilor singuratice este alta, decât aceea desvoltată de HARTERT[2]), şi lui i-a urmat şi I. PETERS[3]). Nu am putut consulta lucrarea lui PORTENCO, şi deci urmez orânduirea lui HARTERT.

228. **Buteo rufinus rufinus** Cretzschm.

Şorecar mare

1769 *Falco ferox*, Gmel., N. Comm. Ac. Petrop., t. XV, p. 442, tab. X.
1771 *Accipiter ferox* S. G. Gmelin, Nevi Commentar, Acad. Petropol., t. CV, pro 1770, p. 442, tab. X.
1809 *Falco Astracanus* Shaw, Gen. Zool., t. VII, I. p. 85.
1816 *Circus pectoralis* Vieillot, Nouv. Dict. d'Hist. Nat. Nouv. éd., t. IV, p. 477.
1826 *Falco rufinus*, Cretzschm., im Rüpp. Atlas, p. 40, tab. 27.
1836 *Buteo canescens*, Hodgs., Beng. Sport. Mag., p. 180.
1839 *Buteo longipes*, Jerd., Madr. Journ., t. X, p. 75.
1845 *Buteo aquilinus*, Hodgs., Journ. As. Soc. Beng., t. XIV, p. 176.
1849 *Buteo rufinus*, Gray, Gen., t. I, p. 11.
1853 *Buteo leucurus*, Naum., Naumannia, p. 256, tab. 3.
1853 *Butaetus leucurus*, Naum. et Moeschl., Naumannia, p. 290.
1853 *Buteo ferox*, Thien, Journ. f. Ornith., t. I, p. 108.
1855 *Buteo eximius*, Brehm, Naumannia, p. 4.
1855 *Buteo pectoralis*, Strickl., Orn. Syn., p. 35.
1857 *Limnosalius africanus*, Wart. Naumannia, p. 132.
1862 *Buteo ferox* var. *obscura*, Pelz., Verh., z. b. Ges. Wien, p. 147.
1869 *Buteo fulginesus*, Hume, Ibis, p. 356.
1873 *Buteo nigricans* Sewertzoff, Turkest. Jevetu, p. 63, 112.
1891 *Buteo ferox* Gm., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 6.

---

[1]) Bull. Ac. Sci. U.R.S.S., Cl. Phys.-Math., 1929, p. 623—652 şi p. 707—716.
[2]) V. P. V., t. II, p. 114 şi urm.
[3]) Checklist Birds World, p. 228 şi urm.

1897 *Buteo buteo ferex*, Prazák, Journ. f. Ornith., t. XLV, p. 455.
1899 *Buteo ferox* (Gm.) 1770, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 408.
1899—1903 *Buteo ferox* (Gmel.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 257.
1910 *Buteo ferox* Gmel., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 568.
1912 *Buteo ferex raddei* Loudon, Verh. V. Orn. Kongress., Berlin., p. 355. und Taf. 1911.
1912—1921 *Buteo ferox ferox* (Gm.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1115.
1930 *Buteo ferox ferox* (Gmel.), D. Linţia, l.c. (245), p. 286.
1932 *Buteo rufinus rufinus* (Cretzschm.), t. IV, p. 411.

Numiri româneşti: Şorecar mare, Şorecar feroce, Şorecar acvilin, Uliu mare.

Numiri străine: Rus.: *Stepnoi Sarîci, Belîi Hvestic*; Germ.: *Adlerbussard, Weisschwaenziger Bussard*; Franc.: *Buse féroce*; Ital.: *Pojana a coda bianca*; Engl.: *Long-Legged Buzzard*; Ung.: *Fehérfarku ölyv, Sasölyv, Rozsdás ölyv.*

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Tarsul mai lung decât coapsa. Cele mai multe exemplare adulte sunt colorate în felul următor: capul, grumazul şi pieptul alb-gălbui-ruginii, cu pete rahiale brun-lutoase; cerbicea, partea superioară şi pântecele, brune cu tivuri deschise; coada alb-gălbui-roşcată, cu câteva benzi brune palid la capăt. Irisul, brun deschis. Penajul tânăr este brun mai închis pe partea superioară; pe partea inferioară, mai mult alb-gălbui, cu desene brune. Coada e brun-surie, cu zece până la unsprezece benzi transversale închise. Irisul brun închis. Ajunge de mărimea Acvilei ţipătoare mici, şi este cel mai mare şorecar.

Sistematica. Şorecarii mari împuşcaţi în ţară nu prezintă nici pe departe o coloare ruginie aşa de intensă ca acei din Caucaz. Asupra acestui fapt ne face atent de altfel şi Dr. G. Radde. Exemplarele tinere de un an sunt peste tot mai întunecate şi prezintă sub aripă o coloare brun-ruginie.

Rectricele mijlocii, la tinereţe sunt brun-surii-lutoase, cu zece până la unsprezece benzi transversale întunecate, nervurate alb la rădăcină, cu vârfuri albgălbui. In haina a doua, coloarea fundamentală este brun-surie, mai deschis; prin aceasta, benzile se evidenţiază mai bine. In a treia haină, coloarea fundamentală este albă, cu nervuraţie brun-suriu-roşcată, care ocupă cam a şasea parte a penei; pana este decorată cu zece benzi neregulate, de un brun mijlociu, dintre care numai primele trei ajung până la marginea steagului, iar de aici în jos se îndepărtează mereu de aceasta. Pe dungile benzilor se găseşte multă coloare ruginie. In penajul al patrulea, jumătatea fiecărei rectrice este deja albă; partea superioară a penei, precum şi unul dintre steaguri, sunt sure, amestecat cu roşu-argintiu; la capătul penei se află benzi, cam egal de late, brune palid, precum şi trei nepronunţate, pe unul dintre steaguri. In fine, în al cincilea penaj, numai o singură bandă vizibilă la capătul penei; restul penei roşu-ruginiu, amestecat cu alb. Când este uzată, o astfel de pană pare alb-roşcată deschis.

Ochiul are o axă longitudinală de 15,5 mm şi una verticală de 14,5 mm, irisul este la tinereţe brun-suriu; la bătrâneţe galben-ocru deschis. Exemplarele măsurate de DOMBROWSKI au dimensiunile arătate în tabloul Nr. 57.

TABLOUL Nr. 57

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm	Localitatea capturării	Timpul colectării
♂ ad. ...	57	143	44,3	25,5	4,8	8,5	2,4	Ins. Ovidiu-Constanţa	1. IX.1898
♂ ad. ...	—	—	43	24	4,8	8,6	2,5	Vlachio-Constanţa	21. II.1905
♀ ad. ...	—	—	46,5	27,6	5	8,8	2,8	Mircea-vodă-Constanţa	10. IX.1900
♀ ad. ...	63	151	48	29	4,9	8,9	2,9	Garliţa-Constanţa	14. XI.1904
♀ ad. ...	—	—	47,5	28,5	5	8,6	2,9	Sinteşti-Bucureşti	17. III.1906
♂ med. ..	58	145	45	26	4,8	8,6	2,5	Sinteşti-Bucureşti	30. III.1902
♀ med. ..	—	—	47	27	5	8,7	2,5	Ciulniţa-Ialomiţa	27.VIII.1899
♀ med. ..	62	150	46,5	26,8	4,9	8,6	2,6	Reg. Galaţi	X.1900
♂ juv. ...	—	—	44	25	5	8,5	2,5	Mircea-vodă-Constanţa	16. IX.1900
♂ juv. ...	—	—	45	26	5,1	8,6	2,6	Reg. Galaţi	IX.1900
♀ juv. ...	60	148	46	28	5,3	8,8	2,8	Mătăsaru-Argeş	5. III.1902
♀ juv. ...	—	—	46,5	27,5	5,2	8,7	2,7	Ciulniţa-Ialomiţa	21. IX.1901

A r i a g e o g r a f i c ă. Locueşte în Europa sud-estică, Caucaz, Asia Mică, Persia, Turchestan, Sud-Vestul Siberiei şi India.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Cu toate că şorecarul mare este o pasăre de trecere obişnuită, în ţara noastră este rară. Toate datele despre clocirea lui în ţară sunt absolut false şi deci nu trebue luate în seamă. ALLÉON scrie despre prezenţa acestei specii în Dobrogea următoarele: « Apariţia lui este întâmplătoare. In anul 1882 a avut loc o trecere însemnată, care a durat dela sfârşitul lui August până la sfârşitul lui Noembrie. Poposirea aceasta atât de îndelungată se poate explica prin faptul că în acel an au apărut cantităţi enorme de lăcuste în împrejurimea Constanţei. Coloarea gălbue, foarte accentuată în penajul tinerilor acestei specii, se întunecă aproape total la exemplarele bătrâne; astfel capătă o asemănare foarte mare cu aceea a şorecarilor încălţaţi. Sborul păsării este mai ager şi mai perseverent decât al celorlalţi şorecari, şi totuşi îi place, ca şi acestora, să stea neclintit pe o colină, ca din mijlocul şesurilor pustii să poată privi după pradă ».

In Muzeul din Timişoara se păstrează un mascul adult, împuşcat « la bufniţă », la 1 Noembrie 1912, lângă Hodoni (Banat) ale cărui dimensiuni sunt următoarele: lungimea totală 600 mm, aripa 455 mm, coada 270 mm, tarsul 85 mm, degetul mijlociu (fără ghiară) 38 mm, policarul (fără ghiară) 20 mm, ciocul (dela ceară cu vernierul) 27 mm, şi un mascul adult împuşcat la Satchinez în 23 August 1945. Inafară de acest exemplar, au mai fost împuşcate alte două exemplare tot în Banat şi anume, o femelă? adultă împuşcată la 20 August 1930, lângă Remetea Germană şi un mascul tânăr, împuşcat la 20 August 1934, lângă comuna Săcălaz.

In Transilvania, de asemenea au fost împuşcate două exemplare lângă Nădăşel: o femelă la 20 August 1898 şi un mascul la 26 Octombrie 1898. Unul dintre aceste exemplare se găseşte la Institutul Ornitologic din Budapesta.

229. **Buteo buteo buteo** (L.)

Şorecar comun (fig. 113)

1758 *Falco buteo* Linnaeus, Syst. Nat., ed. X, p. 90.
1766 *Falco buteo,* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 127.
1786 *Aquila glaucopis,* Merrem., Beitr., t. II, p. 22, tab. VII.
1788 *Falco glaucopis, Falco versicolor* Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 255, 272.
1800 *Falco albus,* Daud., Traité, Orn., t. II, p. 155.
1816 *Buteo vulgaris,* Leach., Cat. Mamm., etc., p. 10.
1816 *Buteo fasciatus, Buteo mutans,* Vieill., N. Dict. d'hist. Nat., t. IV, p. 469,
1817 *Buteo spiralis,* Forst., Syn. Cat. B. B., p. 44.
1822 *Falco mutans, Falco fasciatus, Falco pojana,* Savi., Nuov. Giorn. Pisa, t. XXII p. 64—68.
1826 *Accipiter buteo,* Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 352.
1826 *Buteo murum* Brehm, Ornis, t. II, p. 21.
1826 *Falco medius* Brehm, Ornis, t. II, p. 22.
1831 *Buteo communis,* Less., Traité, p. 78.
1831 *Buteo septentrionalis, Buteo medius, Buteo murum,* Brehm, Vög. Deutschl., p. 42—44
1840 *Buteo fuscus,* Macgill, Hist. Br., t. III, p. 183
1842 *Falco variegatus et albidus* Selys, Faune Belge, p. 54.
1850 *Buteo cinereus,* Bp. Consp. Av., t. I, p. 18.
1853 *Buteo variabilis,* Bailly, Orn. Sav., t. I, p. 127.
1855 *Buteo major, Buteo minor,* Brehm, Vogelf., p. 14.
1862 *Buteo vulgaris* var. *obscura, Buteo vulgaris* var. *etrusca,* Pelzeln, Zool. bot. Verh., p. 144.
1866 *Buteo vulgaris macrourus, major planiceps,* A. E. Brehm. Verz. Samml., (— Nomina nuda!), p. 2.
1877 *Buteo Linnei* Malm, Götebergs och Behusläns Fauna, p. 252.
1891 *Buteo vulgaris,* Bechst., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 7.
1892 *Buteo buteo* Hart., Ibis, p. 509.
1897 *Buteo buteo typicus,* Prazák, Journ. f. Ornith., t. XLV, p. 450.
1899 *Buteo buteo* L. 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 404.
1899—1903, *Buteo buteo* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 250.
1910 *Buteo vulgaris,* Leach., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 543.
1912—1921 *Buteo buteo buteo* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1120; 1921—22, t. III, p. 2202; t. IV, p. 411—412.

Numiri româneşti: Şorecar comun, Uliu, Uliul şopârlelor, Uliul, Buzard, Şopârlar.

Numiri străine: Rus.: *Canjuc balşoi, Sariga*; Germ.: *Mäusebussard, Bussard*; Franc.: *Buse, Buse commune*; Ital.: *Pojana, Falcone bozzage, Aburrige, Scajo, Farcon*; Engl.: *Buzzard, Common Buzzard*; Ung.: *Egerész ölyv, Közönséges ölyv.*

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Irisul, la tinereţe sur; la bătrâneţe, brun; la exemplarele de coloare deschisă,

alb-gălbui. Intre ochi şi cioc are peri moi. Nara, rotundă-lunguiaţă şi aşezată pieziş. Tarsul acoperit puţin cu pene sub încheietura superioară. Vârful aripilor ajunge aproape de capătul cozii. Coada este aproape dreaptă, numai puţin rotunjită, cu unsprezece până la douăsprezece benzi transversale brune închis, dar fără banda lată terminală. Coloarea penajului, ca la nicio altă pasăre răpitoare, este atât de variabilă, încât nu se poate da o caracteristică asupra acesteia.

S i s t e m a t i c a. Şorecarii comuni, împuşcaţi în ţară, prezintă o coloraţie de o stabilitate curioasă pentru această pasăre, şi nu seamănă aproape deloc cu aceea întâlnită la exemplarele germane; numai două exemplare, împuşcate la Frauenberg Sonderhausen, sunt colorate aproape la fel. Este interesant că banda terminală de pe coadă este mai lată la exemplarele româneşti decât la şorecarii germani; aceştia se apropie, aşa dar, de *Buteo desertorum Zimmermannae*. Exemplarele clocitoare din Carpaţi prezintă câteodată multă asemănare cu *Buteo vulgaris menetriesi*. După cum a arătat şi MADARÁSZ în Ungaria, astfel de exemplare au fost găsite şi în Peninsula Balcanică. DOMBROWSKI n'a primit din ţară încă niciodată, nici variaţia întunecată, nici pe cea deschisă. L-a izbit însă talia mare în general, despre care dă indicaţii în tabloul Nr. 58.

TABLOUL Nr. 58

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
15 ♂ ad.	Max.	52	130	41	23	4,6	7,5	3,5
	Min.	50	120	37	21	4,2	7	3,4
18 ♀ ad.	Max.	57	136	43,5	25,4	5,1	7,5	3,6
	Min.	53	124	41	23,5	4,8	7,2	3,3
7 ♂ juv.	Max.	52,5	129,5	41,5	23,5	4,7	7,4	3,5
	Min.	50	122	36,5	21,5	4,1	7	3,1
8 ♀ juv.	Max.	56	136	43	25,5	5	7,5	3,5
	Min.	52	123	41	23,8	4,3	7,1	3,4

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa de Nord şi centrală.

R ă s p â n d i r e a şi b i o l o g i a. Şorecarul comun este o pasăre sedentară a Carpaţilor; în restul ţării, numai pasăre hoinară. Iarna sosesc, pe lângă păsările clocitoare din Carpaţi, şi păsări nordice de trecere. In general însă, nu este atât de frecvent ca, de exemplu, în Transilvania, unde se poate număra printre păsările răpitoare comune.

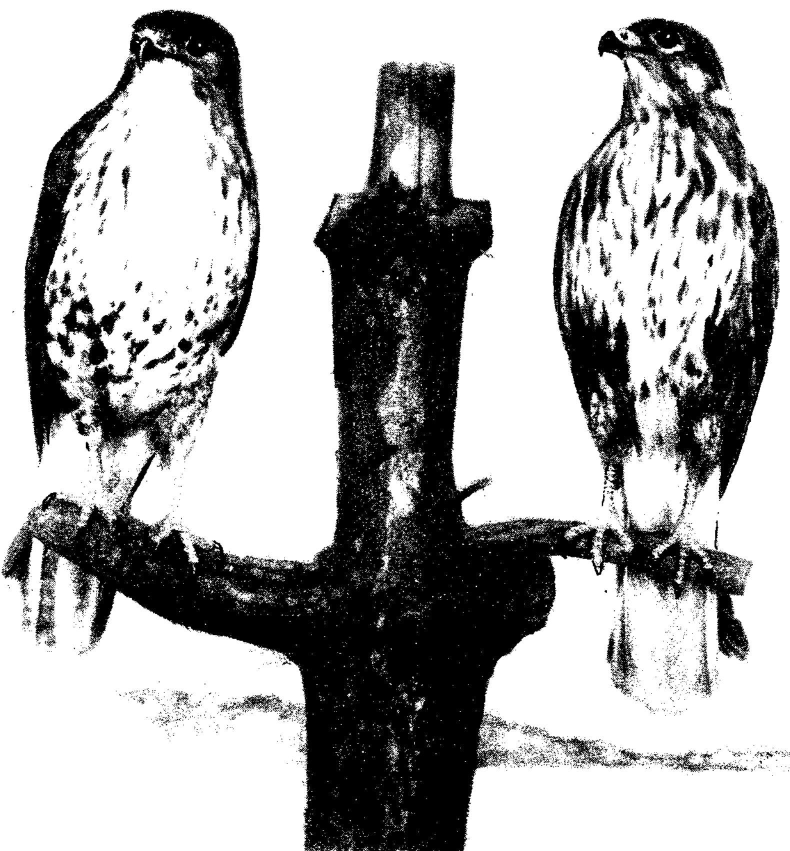

Fig. 113. — *Buteo buteo buteo* (L.), ♂♀
Șorecar comun.
1 : 5,78 din mărimea naturală.

C u i b ă r i t u l. Pasăre clocitoare obişnuită, dar nu prea frecventă, în Carpaţi. In ţinuturile sud-estice ale ţării, este în parte deja înlocuit cu *Buteo desertorum Zimmermannae*. Şorecarul comun îşi vede de construirea cuibului mai de timpuriu, decât celelalte forme de şorecari, care clocesc în ţară. Chiar în Martie s'au observat perechi la cuiburi, şi în prima jumătate a lui Aprilie cuibarul — constând din trei până la patru ouă — este complet; 17 ouă măsurate au dat rezultatele, în medie: 55,6×44,8 mm; maximum: 58×45,5 mm şi 56×46,5 mm; minimum: 49×40 mm.

H r a n a. In guşa şi stomacul exemplarelor cercetate s'au găsit în timpul verii, mai ales reptile; iarna, mici mamifere; odată, o ieruncă, de două ori iepuri, odată un brebene, iar vara şi insecte mai mari.

230. **Buteo buteo vulpinus** Gloger.

Şorecar roşu

1899 *Buteo menetriesi*, Bogd., Ptiţii Kavkaza, 1879, p. 45, Shalow, Journ, f. Ornith.- 1880, t. XXVIII, p. 260 — Reichenow et Shalow, Journ. f. Ornith., 1881, t. XXIX, p. 77. — Shalow, Journ. f. Ornith., 1883, t. XXXI, p. 101. — Seebehm, Ibis, 1883, p. 4. — Sharpe, Ibis, 1886, p. 476. — Lorenz, Beitr. z. Ornith, Fauna Kaukas., 1887, p. 4. — Dresser, Ibis, 1893, p. 379. — Matschie, Journ, f. Ornith., 1893, t. XLI, p. 173. — Prazák, Journ. f. Ornith., 1897, t. XLV. p. 450. — Ehmke, Journ. f. Ornith., 1898, t. XLVI, p. 140—145. — Sharpe Handlist, t. I, p. 256.

1800 *Buteo desertorum auct, nec Falco desertorum* Daudin, Traité d'Orn., t. II p. 162.

1854 *Buteo vulpinus* Lichtenstein, Nomencl. Av. Mus. Berol., (— Nomen nudum!), p. 3.

1855 *Buteo anceps* A. E. Brehm, Naumannia, p. 6.

1856 *Buteo minor* Heuglin, Sitzungsber. mat. nat. Cl. Akad. Wiss. Wien, t. XIX, p. 257.

1856 *Buteo tachardus a. martini* Hardy, in Cat. Ois, Europe, Coll. Parzudaki, (— Nomen nudum!), p. 2.

1862 *Buteo Delalandi* des Murs, Rev. et Mag. Zool., p. 52 partim.

1884 *Buteo tachardus* (nec. Daud.), *Buteo tachardus* var. *fusco-ater*, Radde, Ornis caucas., p. 90, Taf. II.

1888 *Buteo vulpinus ruficaudus*. s. *typicus* Menzbier, Orn. Turkestan, p. 195.

1888 *Buteo vulpinus intermedius et fusco-ater* s. *fulginosus* Menzbier, l. c., p. 197.

1899 *Buteo buteo desertorum* Daud., St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 405.

1899—1903 *Buteo menetriesi*, Bogd., I. Madarász, Magy. Mad., p. 252.

1910 *Buteo vulgaris menetriesi* Bogd., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 546.

1912—1921 *Buteo buteo anceps* A. E. Brehm, E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1125.

1932 « *Buteo buteo anceps* » *(rectius vulpinus!)* 1921—1922, t. III, p. 2203; *Buteo b. vulpinus*, t. IV, p. 412.

N u m i r i r o m â n e ş t i: Şorecar roşu, Şorecar vulpin, Şorecar de stepă, Buzard de stepă, Şorecar caucazian.

Numiri străine: Germ.: *Steppenbussard*; Franc.: *Buse des déserts*; Ital.: *Pojana del deserto, Pojana delle steppe*; Engl.: *Steppe Buzzard*; Ung.: *Muszkaölyv, Kaukázusiölyv.*

Caracterele speciei. Problema separării speciilor şi subspeciilor rasei *Buteo buteo* nu este nici azi definitiv încheiată, din motivele arătate de DOMBROWSKI şi de autorul prezentei lucrări în alt loc, mai înainte. Cu toate că PORTENCO (a cărui lucrare mai recentă mi-a rămas inaccesibilă până azi) a tratat această problemă, şi deşi la părerea lui se alătură în parte şi STEINBACHER, eu voi urma totuşi celor comunicate de HARTERT la caracterizare, dând şi tot ceea ce a scris DOMBROWSKI în această chestiune, lăsând problema deschisă, în interesul cercetărilor viitoare.

Buteo buteo vulpinus, în comparaţie cu *Buteo buteo Zimmermannae* este mai ruginiu, mai brun-ruginiu. Mai ales coada este deseori cu totul brun-roşiatică, ca scorţişoara, sau roşu-ruginie, cu o bandă subterminală mai lată şi câteva mai înguste negre, care numai rareori dispar cu totul, lăsând ceva urme pe rectricele exterioare. Exemplarele cu rectricele lipsite total de bandaţie, ca la *Buteo rufinus rufinus*, nu se întâlnesc. Unele exemplare nu se pot deosebi câteodată de *Buteo buteo Zimmermannae.* Marginile penelor de pe partea superioară sunt tivite cu bandă lată de coloare roşu-ruginiu intens. Partea inferioară este de multe ori uniformă, roşu-ruginie, sau de coloarea mahonului, când cu dungi, când fără. Exemplare « melanistice », de coloare humoasă, sau brun-negricioasă, cu baza remigelor albă şi coada dungată mai deschis, nu sunt prea rare şi se aseamănă mai mult cu exemplare de *Buteo rufinus rufinus.* Pe partea inferioară, se întâlnesc atât pete longitudinale, cât şi transversale, precum şi pete în formă de stropi şi cordiform. Tectricele subcodale sunt foarte rar unicolore, dar se întâlnesc dintre acelea cu coloare smântânie şi roşu-brunatică. Constantă este de altfel numai coloraţia remigelor; brună închis; vârfurile remigelor primare sunt aproape negre; baza steagului interior e albă, a celor secundare câteodată roşcată. Despre schimbarea penajului la bătrâneţe nu se prea poate afirma ceva sigur; cert este însă că, atât exemplarele întunecate, cât şi cele deschise, nu reprezină numai haine adulte. Exemplare fără îndoială tinere, cercetate de către HARTERT, nu au prezentat niciodată pe partea inferioară o bandaţie transversală, ca la *Buteo buteo Zimmermannae*, şi totuşi chiar exemplare cu bandaţie transversală sunt descrise ca exemplare tinere. Cercetările viitoare vor trebui să dovedească, dacă acesta este adevărul. Irisul, la tinereţe este brun (brun-suriu); mai târziu galben-brunatic, până la galben ca chihlimbarul, cu pete brune. Mărimea este ca la *Buteo buteo Zimmermannae* sau mai mică, uneori însă, întocmai ca la *Buteo buteo buteo.* Aripa dela 25 femele 35—39 cm, excepţional 39,5—40,2 cm; dela 25 masculi 34—38 cm. MENZBIER indică pentru masculi 35,5—38,6 cm, iar pentru femele

37,6—39,6 cm. In cele ce urmează, dăm în întregime cele comunicate de DOMBROWSKI, după ornitologul rus BOGDANOV.

S i s t e m a t i c a. Această subspecie (despre o specie nu poate fi vorba astăzi!) a fost descrisă de BOGDANOV în anul 1879.

Traducerea germană sună:

Buteo menetriesi Bogd., Şorecarul caucazian.
Buteo vulgaris Ménétries, t. XIII, p. 28, Nr. 37.
Falco buteo Nordmann, t. XXII, p. 105.
Buteo sp. Mihalowski, t. XIX, M.S.

« In 1871, pe la mijlocul lui Iulie, pe când străbateam coastele munţilor din jurul lacului Esenam, cu intenţia de a găsi potârnichea regală *(Megaloperdix caspia* Gml. Königshuhn), am observat şorecari care virau pe deasupra poienilor alpine şi care m'au uimit prin coloarea uniformă, roşu-ruginie, a cozii. Mai târziu am observat asemenea şorecari şi în văile râurilor Belaja şi Psckups, ca şi la Pasul Tubin. Cercetând exemplarele împuşcate, am ajuns de pe atunci la convingerea că nu am de a face cu *Buteo vulgaris ;* deoarece speciile şorecarilor sunt în deosebi greşit stabilite iar literatura foarte neclară, nu m'am grăbit a face cunoscut şorecarul din Caucaz ca o specie nouă. Acum, după revizuirea acestei grupe de păsări, consider posibilă numirea şorecarului caucazian ca o specie nouă, aparte de celelalte forme cunoscute. In Muzeul Academiei de Ştiinţe am găsit un exemplar din colecţia lui MÉNÉTRIES, cu denumirea *Buteo vulgaris* var. Este evident că, în catalogul său despre păsările caucaziene, aminteşte sub numele *Buteo vulgaris* tocmai de acest şorecar. La NORDMANN se găseşte următoarea notiţă: « Intre nenumăratele varietăţi de *Falco buteo* L., una locueşte în Abchasia şi Mingrelia şi este destul de cunoscută, după coada complet roşu-ruginie (roust de rouille pur.) » NORDMANN vorbeşte deci despre acelaşi şorecar pe care l-am împuşcat şi eu. In ultimul timp, MIHALOVSCHI a observat această pasăre în Transcaucazia. Deoarece consider şorecarul caucazian ca specie nouă, însă nedescrisă, îi dau numele *Buteo menetriesi*, în cinstea decedatului dr. MENÉTRIES, care a contribuit în cea mai mare măsură la cunoaşterea ornitologiei Caucazului.

La crearea speciei, mi-au stat la dispoziţie următoarele patru exemplare:

1) 1829, Caucaz Ménétries (în Muz. Acad. de Şt. Nat. 1858). ♀.
2) 18.VI.1871, Poienile alpine, lângă Lacul Esen — Bogdanov ♂.
3) VIII. 1871, St. St. Dachovskaja, în valea râului Belaja, Bogdanov ♀.
4) 11.VII.1878, Defileul Sekarsche, lângă Abas Tuman, Mihalovschi (în Muz. Acad. de Şt.).

Toate exemplarele se asemănă perfect între ele, deosebirile sunt condiţionate numai prin uzarea şi spălăcirea penelor în măsură variată. Femelele sunt ceva mai mari decât masculii. In dimensiuni, acest şorecar nu diferă de şorecarul comun aproape deloc; este însă de o construcţie mai puternică.

Partea superioară este brună închis, fiecare pană este tivită lat cu roşu-ruginiu, încât spatele apare roşu-ruginiu, cu pete brune închis. Gâtul şi obrajii sunt de coloare roşu-ruginii - albicioşi, cu striuri rahiale brune închis. Tot restul părţii inferioare constă din pene, al căror mijloc este decorat cu pete longitudinale late, precis conturate; pe aceste pete longitudinale se conturează puternic rahisul negru; unele pene au chiar două pete longitudinale de acest fel, dintre care una — cea dela baza penei — este brună; cealaltă — dela vârful penei — brun-castanie, chiar suflată roşcat. Partea ce înconjură aceste pete, şi partea dintre ele, este roşu-ruginie deschis, sau mai de grabă nisipiu-roşu-gălbuie. Această coloare devine mai deschisă şi se pierde prin uzarea penelor. Coloarea roşu-ruginiu deschis de pe penele pântecelui ocupă o suprafaţă mai mare, pe când petele brun-castanii iau proporţii tot mai mari în curmeziş, formând pe fiecare pană două până la trei dungi transversale. Tectricele subcodale sunt de aceeaşi coloare, cu striuri brun-castanii palid. Remigele, brun-negricioase. Steagul extern al primelor remige este umbrit cu sur. Steagul intern alb pe partea cea mai lată (la ultimele roşu deschis) cu dungi transversale brune. Axilarele brune, tivite lat cu roşu-ruginiu.

Penele de pe tibii brun-castanii unicolore, cu dungi rahiale negre. Coada intens roşu-ruginie; rectricele mijlocii roşu-ruginii cu rahisuri albe, pe jumătatea terminală cu o bandă transversală lată şi două, trei sau patru mai înguste brun-negricioase, neconstante. Steagul extern dela rectricea exterioară este sau brun-negricios, suflat cu sur, sau brun-ruginiu; steagul intern este roşu-ruginiu; pe alocuri, brun umbrit. Ambele steaguri sunt bandate curmeziş cu brun, pe întreaga lungime a penei; banda terminală este foarte lată, rahisul alb. Partea de dedesubt a cozii este roşu-ruginie deschis, cu un luciu alburiu; numai banda terminală brun-negricioasă apare puţin, pe când celelalte dungi transversale nu se văd. Coloraţia cozii formează caracterul tipic al speciei, după care se poate recunoaşte chiar şi în sbor.

Ciocul e negru. Ceara galbenă. Irisul galben. Picioarele galbene, ghiarele negre.

Şorecarul caucazian se deosebeşte de şorecarul comun la prima vedere, prin caracterul roşu-ruginiu al coloritului său. Mai aproape stă de *Buteo rufinus* Kretschm.[1]), dar se deosebeşte şi de acesta prin coloraţia cozii şi prin desvoltarea minimală a bandaţiei transversale a acesteia.

O altă specie apropiată lui este *Buteo cirtensis* Levail.[2]), dar se deosebeşte de ultimul — măcar că are coada la fel roşu-ruginie — prin partea inferioară albă şi prin penele de pe tibii roşu-ruginii deschis, pătate în curmeziş ».

---

[1]) RÜPPEL, *Atlas*, t. II, p. 27.

[2]) Exemplar din Algeria: *Atlas*, pl. 3.

Un exemplar a fost împuşcat la 4 Octombrie 1900, lângă Futtak, Comitatul Bács în Ungaria, şi a fost descris de Dr. I. MADARÁSZ în lucrarea sa *Păsările Ungariei* [1]), iar o rectrice mediană colorată este dată în tabloul V, figura 2.

După SHARPE [2]) şorecarul caucazian se întâlneşte în Europa sud-estică. DOMBROWSKI a avut din Caucaz cinci exemplare 2♂ 2♀ ad. 1 juv.; din Transilvania 1 juv. şi din Sud-Estul ţării 39 şi anume: 7♂ 5♀ ad., 8 med., 19 juv.; afară de aceste 44 de păsări a avut prilejul să mai cerceteze încă 11 din alte colecţii.

Hoff Museum din Viena posedă două exemplare de şorecari caucazieni (din Karakol-Bal Przewalk) la fel coloraţi şi determinaţi de către TIAUCAN. Coloarea părţii inferioare este foarte întunecată aproape unicolor brun-roşcată. Un al treilea exemplar din Teheran, Martie 1880, este şi mai închis colorat decât ambele exemplare amintite mai sus, care par aproape melanistice.

RADDE descrie, în lucrarea lui, *Ornis Caucazica*[3]), un exemplar sub numele *Buteo tachardus* var. *fusco-ater*, după cum urmează: « foarte mic; brun-întunecat-sepia peste tot corpul, numai dedesubt cu tivuri puţine, roşu-ruginii înguste; coada fără benzi. A fost împuşcat la 2/14 Decembrie. Coloarea e brun-humoasă, mult întunecată şi uniform răspândită, iar coloarea ruginie redusă în mod ciudat pe întreaga pasăre. Talia mică — despre care va relata tabloul Nr. 58 — îi dă exemplarului o notă cu totul aparte şi fără îndoială că mulţi ornitologi ar fi denumit-o ca pe o specie deosebită. Eu nu mă pot asocia la aceasta. Deşi micimea taliei este foarte isbitoare, ea se mai explică prin sex (mascul ad.) şi gândindu-mă la marea variaţie a coloritului Buteonilor, consider această pasăre, găsită numai ntr'un singur exemplar, ca făcând parte din var. *fuscus*, de la *Buteo tachardus* ».

Aceste patru exemplare aparţin în tot cazul unei noi subspecii, a cărei arie de răspândire se întinde dela Caucaz peste Persia şi probabil şi alte ţări. Azi am la dispoziţie numai puţine exemplare, aşa încât nu-mi pot face o părere defintivă. Numele *Buteo tachardus* var. *fusco-ater*, folosit de RADDE, va trebui schimbat în *Buteo vulgaris fusco-ater* Radde sau poate — dacă *Buteo vulgaris Menetriesi* Bogd. se va dovedi (probabil) ca o specie bună, după cercetări mai ample decât am putut întreprinde eu acum va trebui să se numească *Buteo Menetriesi fusco-ater* Radde. Această schimbare de nume o propun pentru motivul că cei patru şorecari amintiţi mai înainte stau hotărît mai aproape de *Buteo vulgaris*, respectiv de *Buteo vulgaris Menetriesi*, decât de *Buteo tachardus* şi formele lui, deoarece la toţi aceia le lipseşte la coadă banda lată terminală, care este caracteristică pentru *Buteo desertorum*.

---

[1]) *Magyarország Madarai*, p. 252.
[2]) Handlist 1899, t. I, p. 256.
[3]) p. 91.

In haina de transiție, unele exemplare sunt surprinzător de asemănătoare, pe partea inferioară, cu *Falco peregrinus* tânăr de un an, pe când altele — exemplare ceva mai bătrâne, în penaj mult uzat — se aseamănă până la confundare cu *Falco lanarius* adult.

Caracterele subspeciei. Mărimea este ca la şorecarul comun. Colorația este intens galben-ruginie; la tinerețe, în hainele adulte, roşu-ruginie. Această coloare ruginie se găseşte mai ales pe coadă şi pe steagul intern al remigelor. Coloarea şi desenele cozii formează îndeosebi caracterele tipice ale acestei subspecii şi arată că aceasta stă hotărît mai aproape de *Buteo vulgaris* decât de *Buteo desertorum*, deoarece banda terminală de pe coadă nu ajunge niciodată la lățimea aceleia a ultimului, şi a subspeciei acestuia, *Zimmermannae*. In penajul tânăr, colorarea rectricelor mijlocii este brun-surie, spre rădăcină albă, cu unsprezece benzi brun-surii, bine pronunțate, câteodată şi o a douăsprezecea mai puțin pronunțată; întreaga pană este suflată uşor cu roşu-ruginiu. Cu cât pasărea devine mai bătrână, cu atât mai mult se răspândeşte această coloare roşu-ruginie, până când devine în fine dominantă, iar din tonul brun-suriu nu mai rămâne nimic. Benzile transversale se micşorează dela rădăcină spre vârf, aşa încât eu cred că la adânci bătrâneţe, unele din aceste păsări pot avea coada roşu-ruginie unicoloră. Am exemplare la care abia se mai observă bine două benzi. La acest şorecar, benzile de pe coadă sunt în deosebi atât de înguste, cum nu găsim la nicio altă specie sau subspecie. Banda terminală este câteodată — ce-i drept — ceva mai lată decât celelalte, dar niciodată aşa de lată în raport cu ele ca la *Buteo desertorum* sau *Buteo Zimmermannae*; lățimea variază între 0,3—1,5 cm. La unele rectrice, benzile de pe steagul stâng stau puțin mai sus decât pe cel drept, încât acestea ajung tocmai la locul dintre cele două benzi de pe steagul drept. Rectricele mijlocii, în general, nu sunt mai late decât la ceilalți şorecari, mai degrabă mai înguste; posed numai un singur exemplar, ale cărui rectrice sunt tot atât de late ca şi la cel desenat de Dr. I. MADARÁSZ, în lucrarea lui, *Păsările Ungariei*[1]).

Picioarele sunt mai puternice ca la *Buteo vulgaris* şi sunt, ca şi ceara, galbene ca paiul.

Irisul este brun la tinerețe şi se colorează la bătrâneţe în galben deschis cum e chihlimbarul, având pe segmentul inferior pete înorate sure.

Descrierea. Mascul adult, împuşcat la Vladicaucaz, Caucaz, la 14 Septembrie 1902 (tipic). Creştetul şi grumazul sunt brune închis, tivite lat cu roşu-ruginiu. Spatele brun închis, lat, de asemenea tivit cu roşu-ruginiu, trecând către margini în galben-ruginiu. Gâtul şi obrajii alb-gălbui, cu pete rahiale brun-roşcate. Partea inferioară alb-gălbuie, cu pete longitudinale brun-gălbui-ruginii, care pe guşă şi pieptul anterior sunt atât de întinse, încât apar aproape unicolore; pe petele

---

[1]) *Magyarország Madarai*, pl. 5, fig. 1.

longitudinale se reliefează puternic rahisul negru, iar părţile din jurul lui sunt de asemenea deseori colorate negricios. Tectricele subcodale alb-gălbui, cu una până la două pete ruginii transversale. Remigele mari, brun-negricioase, brumate sur pe steagul extern; steagul intern alb, cu şase până la şapte benzi brun-gălbui, care nu ajung până la marginea externă a penei. Remigele secundare au şapte benzi transversale, care ajung până la margine şi sunt suflate aici cu ruginiu. Penele de pe tibii, brun-ruginii unicolore, cu rahisul negru. Coada brun-surie-albă, pe streagurile interne cu vârfuri galben-ruginii, şi unsprezece benzi transversale brun-surii întunecat, puternic suflate cu roşu-ruginiu. Tectricele supracodale brun-surii, cu rahisuri negre şi una până la două benzi galben-ruginii; întreaga pană umbrită roşu-ruginiu. Tectricele subcodale galben-ruginiu deschis cu rahisuri negre bandate roşu-ruginiu.

Femelă adultă, împuşcată la Vladicaucaz, la 3 Martie 1902 (tipică). Toată partea superioară este brună închis; fiecare pană tivită lat cu roşu-ruginiu, aşa încât spatele apare roşu-ruginiu, cu pete brune închis. Gâtul şi obrajii alb-gălbui, cu dungi rahiale brun-roşcat-ruginii. Toată partea inferioară galben-ruginie, cu pete longitudinale mari şi late, mărginite precis cu brun-roşcat; pe acestea se reliefează apoi puternic rahisul negru. Tectricele subccodale alb-gălbui-ruginii, cu pete rahiale mici roşu-ruginii, la capătul fiecărei pene. Penele de pe flancuri şi tibii, roşu-ruginii intens, cu rahisuri negre. Coada roşu-gălbui-ruginie; steagul intern alb până la jumătate, cu zece benzi transversale înguste brun-surii, care însă sunt pronunţate numai pe rectricele exterioare, până la un anumit grad; de aici spre ambele rectrice mijlocii, devin tot mai slab pronunţate, încât la acestea se găsesc spre vârful penei numai două benzi transversale nepronunţate şi trei bine vizibile. Tectricele supracodale roşu-gălbui ruginii, cu rahisuri negre. Remigele mari brun-negricioase; două treimi din steagul intern, albe; către rahis nervurate brun şi umbrite puternic cu roşu-ruginiu. Remigele secundare cu cinci până la şase benzi brune transversale, umbrite puternic pe steagul intern cu roşu-ruginiu. Tectricele subalare galben-ruginii, cu pete şi benzi roşu-ruginii.

Femelă tânără (tipică), împuşcată la 24 August la Mărculeşti (R.P.R.). Creştetul, grumazul, spatele şi umerii sunt brune închis, cu tivuri brun-ruginii. Gâtul şi obrajii galben-ruginii; primul cu pete rahiale înguste; ultimii cu pete mai late, brune întunecat. Tot restul părţii interioare galben-ruginiu, cu pete longitudinale mari şi late, brune întunecat, care pe pântece iau dimensiuni mai mari în direcţie transversală, şi prin aceasta se formează, pe fiecare pană, două până la trei dungi în curmeziş. Tectricele subcodale alb-gălbui, umbrite cu ruginiu. Penele de pe flancuri şi de pe tibii brune închis, umbrite cu ruginiu. Tectricele supracodale brune închis, cu vârfuri roşu-ruginii. Coada brun-surie, în parte albă pe steagul intern, cu zece până la unsprezece benzi transversale,

întunecate, puţin pronunţate; partea albă a steagului intern, ca şi vârful, umbrite în ruginiu. Remigele mari brun-negricioase; steagul intern în parte alb, cu patru până la cinci benzi transversale nepronunţate, umbrite uşor în sur pe steagul extern; pe cel intern umbrite puternic în roşu-ruginiu. Remigele secundare, cu cinci benzi transversale brune, puternic umbrite pe steagul intern în roşu-ruginiu. Tectricele subalare galben-ruginii, cu benzi şi pete rahiale roşu-brunatice.

In tabloul Nr. 59 sunt date măsurile dela 23 şorecari caucazieni.

TABLOUL Nr. 59

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lungimea tarsului cm	Degetul mijlociu cm	Policarul cm	Degetul extern cm	Degetul intern cm	Inălţimea ciocului cm	Lungimea ciocului cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Localitatea capturării
♂ ad.	50	—	37,5	22,4	6,5	5,4	5	4,3	4,6	1,1	2,7	4,5	Caucasus tipice
♂ ad.	51	—	37	23	6,4	5,6	4,9	3,7	5	1,2	2,3	4,5	
♀ ad.	56	—	39	23,5	6,6	5,8	4,8	4,4	5	1,1	2,3	4,6	
♀ ad.	56,5	—	38,8	23,2	6,5	5,7	4,7	4,3	5,1	1,2	2,8	4,8	
♂ med. ...	56	—	39,4	23	6,6	5,7	4,7	4,4	5	1,1	2,4	4,9	
♂	44	—	—	22,5	7,4	4,8	—	—	—	—	—	—	*Buteo desertorum* v. *rufus* Radde Caucasus
♂	41	—	—	20	6,7	4,7	—	—	—	—	—	—	
♀	46	—	—	20,5	7,3	5	—	—	—	—	—	—	
......	46	—	—	20,5	7,4	4,9	—	—	—	—	—	—	
......	42	—	—	21	7,0	5,1	—	—	—	—	—	—	
......	52	—	—	23	7,4	6,3	—	—	—	—	—	—	
......	42	—	—	20	6,6	4,7	—	—	—	—	—	—	
......	48	—	—	20,6	7,4	4,9	—	—	—	—	—	—	*Fusco ater*
......	41	—	34	20,5	7	4,7	—	—	—	—	—	—	
med. ..	51	—	—	20,5	7,0	—	—	—	—	—	2,4	5	Ungaria
♂ ad.	49	121	37	20,5	6,4	5,2	4,6	4,2	4,2	1,1	2,6	4	România tipice
♂ med. ...	53,5	136	37,3	23	7	5,7	4,6	4,5	4,8	1,1	2,2	4	
♀ med. ...	50	126	38	22	7	5,3	4,6	4,2	4,6	1,1	2,4	4,5	
♀ juv.	54	133	39,2	23,3	7	5,7	4,6	4,5	4,8	1,1	2,5	4,5	
♀ ad.	49,5	122	38	22	6,8	5,8	4,7	4,3	4,7	1,2	2,5	4,4	
♂ ad.	49	123	38	21,4	6,6	5,4	4,6	4,2	4,6	1,2	2,5	4,3	
♀ ad.	55	135	39,4	23,4	7	5,7	4,6	4,5	4,7	1,1	2,5	4,4	
♂ juv.	50	122	38	21	6,6	5,5	4,6	4,5	4,6	1,1	2,5	4,5	
♀ juv.	51,5	126	40	21	6,6	5,8	4,8	4,3	4,8	1,1	2,5	4,6	

Răspândirea şi biologia. Ca pasăre migratoare, şorecarul caucazian apare cam în lunile Martie şi Aprilie, dar nu este prea frecvent; cele mai timpurii date de capturare, (căci numai despre aceasta se poate vorbi, deoarece cunoaşterea diferiţilor şorecari în libertate, este pur şi simplu imposibilă) sunt următoarele: 1896, 25 Martie; 1897, 3 Aprilie; 1900, 8 Aprilie; 1901, 15 Aprilie; 1902, 21 Aprilie; 1905, 3 Aprilie; 1907, 12 Aprilie.

Trecerea de toamnă este mai însemnată şi cade în prima jumătate a lui Septembrie; trecerea principală durează însă aproximativ o săptămână; exemplare singuratice se împuşcă

și până la finele lui Octombrie. In tot cazul, aria de clocire a acestei forme începe nu departe de hotarele țării noastre, deoarece au fost împușcate de mai multe ori exemplare și înafară de timpul trecerii; acestea sunt în tot cazul păsări de vârstă mijlocie. Și iarna a fost împușcat un șorecar aparținând acestei forme.

Hrana. Constă exclusiv din reptile, pentrucă numai excepțional s'au găsit resturi de mamifere mici și păsări; de mai multe ori, lăcuste mari.

In Muzeul Regional din Timișoara se păstrează două exemplare, unul adult și altul tânăr (fără indicația sexului), împușcate, după cât mi s'a comunicat, pe la 10 Ianuarie 1931, lângă București.

Afară de acestea se mai găsește o femelă în Muzeul de Științe Naturale din Sibiu, împușcată la 15 Septembrie 1912 lângă Sibiu; au mai fost împușcate trei exemplare în Reg. Stalin și anume:

1) Mascul ad. la 22 Aprilie 1904, lângă Turcheș.
2) femelă med. în August 1898, lângă Turcheș.
3) femelă juv. la 17 Decembrie, 1903, lângă Bod.

231. **Buteo buteo Zimmermannae** Ehmcke

Șorecarul Zimmermann (fig. 114)

1884 *Buteo vulpinus*, Menzbier, part. nec. Licht., Ibis, p. 297.

1896 *Buteo desertorum auct.* (nec. Daud.) Hartert, Mitt. Orn. Ver., Wien, 1887, Versuche Ornis. Preussens (Sept., p. 13), Ibis, 1892, p. 509; Altum, Orn. Monatsber., 1895, p. 51; Floericke, Ornith. Monatsschr., p. 247.

1899 *Buteo buteo desertorum* Daud. *Buteo buteo Zimmermannae* Ehmcke, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 405.

1900 *Buteo Zimmermannae*, Ehmcke, Journ. f. Ornith., 1893, t. XLI, p. 117, id. Journ. f. Ornith., 1894, t. XLII, p. 104, Prazák, Journ. f. Ornith., 1897, t. XLV, p. 451; Ehmcke, Journ. f. Ornith., 1898, t. XLVI, p. 140—147; Sharpe, Hand-list, 1899, t. I, p. 256; Lakatos, Természet, t. III, évf. XVIII sz., p. 10, XIX sz, p. 12, XX sz., p. 8.

1899—1903 *Buteo Zimmermannae*, Ehmcke, I. Madarász, Magy. Mad., p. 255.

1910 *Buteo desertorum Zimmermannae* Ehmcke, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 554.

1921—1922 *Buteo buteo Zimmermannae* Ehmcke, E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1124; t. III, p. 2203.

1927 *Buteo communis Zimmermannae* Ehm., Lovassy S., Magyarorsz., Gerincz. Allat., p. 648.

1929 *Buteo communis Zimmermannae* Ehmcke (*Buteo communis onceps* A. E. Brehm), Schenk I. Az Állatok Világa (Brehm Alfred) Köt, 10, p. 171.

1930 *Buteo Zimmermannae* Ehmcke, D. Linția (245), p. 286.

Numiri românești: Șoarecul Zimmermann, Șorecar șoiman, Șorecar estic, Șorecar nordic, Uliu roșu, Șopârlar, Uliu, Uliu sapăcililor (?!) (sic!).

Numiri străine: Germ.: *Falkenbussard;* Franc.: *Buse de Zimmermann;* Ital.: *Poiana minore;* Engl.: *Eastern Buzzard;* Ung.: *Keletiölyv Solyomölyv.*

C a r a c t e r e l e s u b s p e c i e i. Din aceleaşi motive, pe care le-am amintit la specia premergătoare, voi da mai întâi caracterizarea acestui şorecar după HARTERT, ca fiind cea mai adoptată azi, după care va urma descrierea atât de minuţioasă făcută de DOMBROWSKI.

Buteo Zimmermannae se află între *B. buteo buteo* şi *B. buteo anceps (desertorum)*, dar mai aproape de ultimul decât de *B. buteo buteo*. De acesta din urmă se deosebeşte în general, atât prin coloarea mai mult roşcată de pe partea inferioară cât şi prin dungile penelor de pe partea superioară, mai ales în ceea ce priveşte rectricele şi tectricele subcodale care sunt ruginii bandate şi nu brune. Se deosebeşte de *B. b. anceps (vulpinus* Glocer) cu care a fost contopit de către ornitologii ruşi, prin coloarea mai puţin ruginie sau brun-ruginie; nu se întâlnesc exemplare cu o coloare atât de brun-ruginie pe partea inferioară, iar pe partea superioară atât de lat şi de viu tivite ruginiu, precum şi cu coadă atât de ruginie, aşa cum se găsesc în Caucaz şi Asia de Vest (în partea de Nord a U.R.S.S. cel puţin). Exemplarele în haină tânără par a fi pătate numai longitudinal pe partea inferioară; totuşi sunt necesare noi observaţii în legătură cu acest fapt. In general, *B. b. Zimmermannae* este puţin mai mic decât *B. b. buteo* şi se potriveşte prin aceasta cu *B. b. vulpinus (anceps)*, care însă ajunge câteodată şi la dimensiuni mari. Aripa la 12 exemplare din Livonia şi Moscova (colectate de STOLL şi STRESEMANN) şi aflate în Muzeul din Berlin, măsoară la mascul: 348—364 mm, la femelă (sexul, probabil, fals indicat): 354—360 mm; la 9 exemplare româneşti şi din Rusia de Nord aflate în Muzeul din Tring (în prezent la New-York), aripa a fost la mascul 355—372 mm, la femelă 370—395 mm. Iată ce spune DOMBROWSKI despre această subspecie:

« Ceva mai mic decât şorecarul comun. Foarte constanţi la coloare şi desene, mai ales numeroasele exemplare în trecere (exemplare tipice).

Foarte caracteristică este pata întunecată de pe cerbice, care nu lipseşte în niciun penaj la această pasăre, şi mai ales iese bine în evidenţă la hainele adulte.

Tot atât de caracteristice ca şi aceasta, sunt tectricele subcodale, totdeauna bandate, care la haina tânără sunt bandate cu brun, în penajele de transiţie cu brun-ruginiu, iar la haina adultă cu roşu-ruginiu.

De *Buteo vulgaris* şi *Buteo vulgaris menetriesi* se deosebeşte, la prima vedere, prin banda terminală lată de pe coadă.

După cum se poate vedea din marele număr de exemplare pe care-l am, acest şorecar este foarte aproape de *Buteo desertorum*. Posed exemplare, la care coloarea alb-gălbue, de bază, este aproape complet acoperită cu bandaţia brun-ruginie.

Coada prezintă, în penajul tânăr, ca şi în penajele de transiţie, de cele mai multe ori, zece până la douăsprezece benzi, în penajul adult nouă până la zece benzi, dintre care ultima este cea mai lată (până la 2,5 cm); la adânci bătrâneţe benzile dispar aproape complet, de jos în sus.

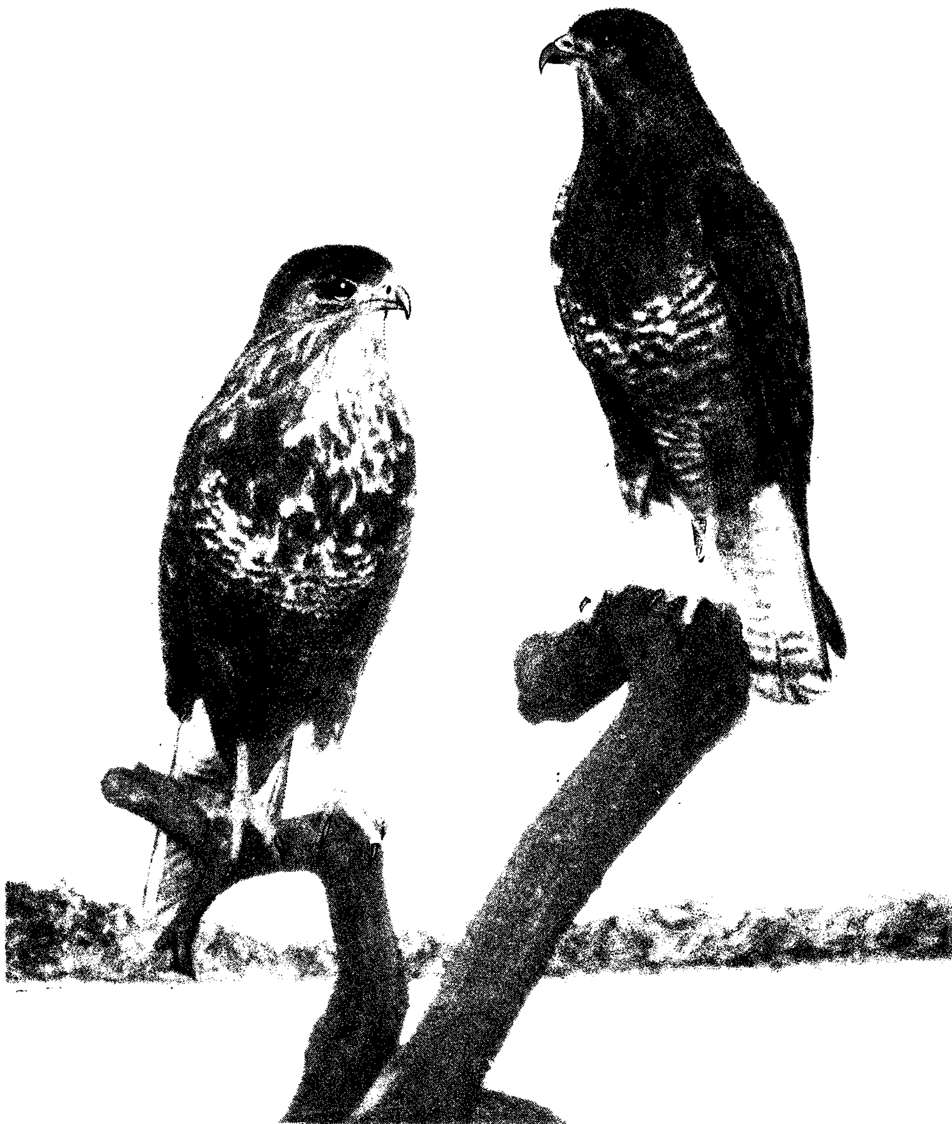

Fig. 114. — *Buteo buteo Zimmermannae* Ehmcke, ♂♀
Şorecarul Zimmermann.
1 : 3,94 din mărimea naturală.

Maxilarul este foarte ascuţit şi încovoiat dreptunghiular.

Irisul este, la adânci bătrâneţe, galben-lutos sau de coloarea chihlimbarului; deseori sur-înorat; la vârsta mijlocie brun-suriu sau brun-gălbui; la tinereţe brun-suriu închis.

Mascul adult. Creştetul este brun-humos închis. Peste ochi, o dungă alb-gălbue, care se lăţeşte în spre grumaz. Partea posterioară a grumazului brun-humoasă, cu dungi brun-ruginii spălăcit; tocmai la mijloc se găseşte o pată brun-negricioasă întunecat. Spatele brun-humos întunecat, umbrit în parte cu ruginiu. Dela colţul gurii în jos, se întinde o dungă mustăcioasă brună, nepronunţată. Gâtul alb, cu pete rahiale brun-ruginii; guşa şi pieptul aproape uniform ruginii, pătate şi bandate puţin cu alb-gălbui; pântecele şi tectricele subcodale alb-gălbui, bandate lat cu brun-ruginiu. Penele de pe tibii brune închis, cu benzi roşu-ruginii şi umbrite cu ruginiu. Tectricele supracodale brun-humoase, cu benzi transversale roşu-ruginii şi albe. Coada brun-surie deschis, spre capăt şi vârfuri roşu-ruginiu; pe steagul intern albă, numai spre vârf roşu-ruginie, cu nouă benzi transversale dinţate brune închis, dintre care cea din spre vârf este cea mai lată. Partea de dedesubt a cozii e albicioasă, cu un suflu sur-argintiu şi ruginiu şi cu benzi transversale brune, palid transparente. Remigele mari brun-negricioase, albe pe steagul intern, cu şase benzi brun-lutoase, neregulate; remigele secundare cu şapte asemenea benzi. Tectricele subalare alb-gălbui, bandate şi pătate cu roşu-ruginiu. Irisul brun-gălbui.

Femelă adultă. Creştetul, spatele şi umerii brun-humoşi întunecat, pătaţi numai foarte puţin cu roşu-ruginiu; pe cerbice se află o pată brună întunecat; dunga mustăcioasă brună, abia pronunţată. Gâtul e alb-gălbui, cu pete rahiale late brun-roşcate; guşa şi pieptul superior sunt aproape uniform brun-humoase; pieptul inferior, pântecele şi tectricele subcodale, albe, bătând puţin în gălbui, şi bandate lat cu un brun-humos-roşcat. Penele de pe tibii brune întunecat, bandate cu roşu-ruginiu, dar nu aşa de intens ca la mascul. Tectricele supracodale brun-humoase, cu benzi transversale roşu-ruginii şi albe. Coada brun-humoasă deschis; spre mijloc, în parte, brun-ruginie, în parte brun-surie; întreaga pană pare pudrată sur; steagul intern e alb; peste rectrice se întind opt benzi transversale brune închis, dintre care ultima este cea mai lată. Partea de dedesubt a cozii e sur-albicioasă, cu un suflu ruginiu, şi cu benzile transversale întunecate palid, transparente. Remigele, ca şi la mascul. Irisul brun-suriu deschis.

Femelă tânără. Creştetul, grumazul posterior şi spatele sunt brune închis; penele singuratice mărginite puţin cu ruginiu; pe fondul brun întunecat de pe cerbice se poate observa şi aici, deşi foarte puţin, pata întunecată. Gâtul, guşa şi pieptul superior sunt brune închis; se văd pene singuratice cu vârfuri galben-ruginii. Pieptul inferior, pântecele şi tectricele subcodale, alb-gălbui, cu benzi

transversale late brune închis, care se lățesc pe flancuri într'atât, încât din coloarea fundamentală nu rămâne aproape nimic de văzut; și aici este umbrit puțin cu ruginiu. Penele de pe tibii brune-întunecat; fiecare pană este tivită ruginiu, și în parte pătată ruginiu, pete care, pe unele pene, se înșiră în formă de benzi neregulate. Tectricele supracodale sunt brun-surii, cu benzi ruginii și albe. Coada brun-surie deschis, umbrită cu roșu-ruginiu, cu zece benzi transversale brun-negricioase, dintre care ultima este cea mai lată. Remigele, ca și la penajul adult. Irisul brun-suriu întunecat.

Haina pufoasă este uniform sur-albicioasă. Tarsul încălțat aproape până la jumătate. Irisul e sur-albăstrui.

Aria geografică. După HARTERT, această formă pare a locui în partea de Nord a U.R.S.S., provinciile rusești de la Marea Baltică și partea centrală a U.R.S.S. In Ural și în partea de sud-est îl și înlocuește *Buteo buteo vulpinus;* în scpimb, după DOMBROWSKI (pe baza exemplarelor cumpărate de el) și NAUMANN *(in litt.)*, șorecarii ce clocesc în Dobrogea și mai ales în câmpiile R. P. Bulgaria, trebue considerați ca aparținând formei *Zimmermannae*, pe când în Carpați clocește *B. buteo buteo*, iar *B. V. vulpinus* se întâlnește numai în trecere. Probabil această formă locuește toată partea estică a Peninsulei Balcanice, a Nord de Constantinopol. Prin țara noastră migrează și *B. b. Zimmermannae;* cel puțin o parte pleacă iarna din U.R.S.S. de Nord. Deoarece unele exemplare, împușcate iarna în Africa de Est, nu se pot deosebi de cele mai tipice *Zimmermannae*, trebue să considerăm că migrația acestora din urmă se extinde câteodată până în Africa. In trecere nu este rar în Germania, mai ales la Est; exemplare singuratice vin și până în Europa de vest; astfel, se pare că cele mai multe exemplare relatate ca *Buteo desertorum* aparțin la *Zimmermannae*. BUTURLIN *(in litt.)* presupune că în partea de Vest a U.R.S.S., *B. buteo buteo* și *desertorum* clocesc laolaltă, și nu rareori se amestecă; HARTERT nu împărtășește această părere

O. KLEINSCHMIDT scrie, în noua ediție a lui NAUMANN, următoarele: « Aria de clocire la *Buteo Zimmermannae* este Rusia de Nord și Nord-Est. Se pune întrebarea dacă este mărginită numai la aceste regiuni și dacă și șorecarii altor țări se numără printre *Buteo Zimmermannae?* Aici însă trebue să fim precauți, căci dacă am voi să unim toate formele clocitoare asemănătoare din țările învecinate, atunci am putea în cele din urmă să renunțăm a face deosebire între șorecarul mare și șorecarul comun ».

In Prusia de Est (și deci și în provinciile rusești dela Marea Baltică) se întâlnește șorecarul Zimmermann de atâtea ori, încât suntem îndreptățiți să bănuim că el clocește aici.

EHMCKE [1]) enumeră șapte exemplare împușcate în toate anotimpurile în Prusia de Est și observă că au mai fost impușcate și altele înafară de acestea. In Februarie și Martie 1895 au fost împușcate două exemplare. De asemenea, am primit spre cercetare aripile și coada unui exemplar dela WOLFROMM. Acestea, precum și exemplarul celălalt împăiat, și un șorecar mare, împușcați în același timp și pe același teritoriu, se găsesc împreună în colecția lui HIPPELS din Rogowszina [2]). FLOERICKE [3]) comunică de asemenea despre mai mulți șorecari de stepă, care au fost împușcați în toamna anului 1895, în apropiere de Königsberg, de unde i-a fost trimis unul.

[1]) Journ. f. Orn., p. 142.

[2]) Deutsche Jägerzeitung, 1895, p. 160.

[3]) Ornith. Monatsschrift, 1896, p. 247.

ALTUM [1]) vorbeşte despre un exemplar împuşcat în Szittkehnen (jud. Gumbinen), în August 1895.

EHMCKE a primit un mascul, la 1 Ianuarie 1870, împuşcat în Saspe, lângă Danzig.

Probabil toţi şorecarii de stepă consideraţi ca atare, împuşcaţi în Germania, aparţin formei descrise aici. Că aceştia ar fi rătăciţi, este îndoelnic.

S i s t e m a t i c a. DOMBROWSKI a avut o serie de optzeci şi unu de exemplare româneşti, douăsprezece ruseşti şi două germane.

Nicio formă de şorecar nu este aşa de constantă în coloraţie ca aceasta; multele varietăţi de colori dela *Buteo vulgaris* sunt aici eliminate.

Două exemplare din seria sa se separă prin coloare, şi din această cauză el este aproape dispus a le considera ca *Buteo desertorum arrigoni* Picchi. Deoarece ar fi posibil ca această formă să se întâlnească de multe ori şi în Europa centrală, şi fiind foarte puţin cunoscută, DOMBROWSKI revine asupra ei mai amănunţit. Această specie a fost descrisă pentru prima dată de către CECILIA PICCHI [2]). sub numele *Buteo buteo* L. *Pojana.*

C a r a c t e r e l e s u b s p e c i e i. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Irisul brun suriu la tinereţe, mai târziu, brun-gălbui şi în sfârşit brun-gălbui deschis. In ceea ce priveşte caracterele plastice, nu prezintă nicio deosebire bătătoare la ochi faţă de şorecarul de stepă; dar în haina adultă, coloraţia se deosebeşte mult de a şorecarului de stepă şi Zimmermann, şi pare a fi mai constantă decât la ceilalţi Buteoni. De *Buteo vulgaris* îl deosebeşte banda terminală lată de pe coadă, care însă, în penajele tinere, lipseşte în parte.

D e s c r i e r e a. Mascul adult. Martie 1900, Barberino di Mugello, Toscana. N. Cat. 997 — (pare « clorocrostic » CECILIA PICCHI). Partea superioară ca şi petele de pe partea inferioară, de coloare sur-brunatică deschis, cu luciu. Penele de pe partea superioară a grumazului sunt albe, cu pete mici pe partea lor superioară. Penele de pe cap, cele laterale de pe grumaz, scapularele şi tectricele superioare sunt mărginite cu alb. Obrajii, guşa şi pântecele albe, cu câte o pată longitudinală pe pene, şi puţine pe pieptul anterior şi partea posterioară a pântecelui. Flancurile au pete albe şi benzi. Tectricele subcodale nu au pete. Coada este albă la bază; la capăt, alb murdar, cu zece benzi. Este o pasăre bătrână şi cu organele foarte desvoltate. Lungimea totală 0,600, 0,045 cm; aripa 0,420 cm; coada 0,228 cm; tarsul 0,091 cm, degetul mijlociu fără ghiară 0,042 cm.

---

[1]) Orinth. Monatsschrift, 1896, p. 51.

[2]) Avicula, 1903, t. VII, p. 11.

Mascul adult. Ianuarie 1891, Cagliari, Sardinia, N. Cat. 615 (CECILIA PICCHI). Partea superioară este brun-humoasă, foarte uzată, cu excepția spatelui. Celelalte părți cu benzi galben-roşiatice şi pete la fel pe tectricele supracodale. Tectricele supraalare sunt colorate la fel ca şi spatele. Remigele primare ale steagului extern sunt pudrate sur pe două treimi din bază; steagul intern alb, cu nervurație brună; restul brun, rahisul alb. Remigele secundare sunt colorate la fel cu spatele, deschis la margini; steagul intern e alb-murdar spre bază, cu benzi brun-humoase. Scapularele de coloare mai deschisă pe benzi, decât penele secundare. Cele două rectrice mijlocii sunt foarte deschise; celelalte ceva mai întunecate decât coloarea spatelui, cu opt benzi brune; steagul intern e alb murdar, cu acelaşi număr de benzi; vârful penelor, galben-roşcat. Rahisul, alb murdar. Dela colțul gurii pleacă o pată ovală, de coloare humoasă, în formă de mustață. Gâtul e alb murdar, cu puține pete înguste, longitudinale; laturile grumazului, partea anterioară a pieptului, flancurile şi izmenele, sunt brun-humoase, cu margini roşu-gălbui. Pe tibii, câteva pene albe murdar, cu dungi înguste transversale. Restul pântecelui alb-gălbui murdar, cu pete lunguiețe brune, regulat întrerupte. Rahisul la fel colorat. Tectricele subcodale fără pete. Tectricele subalare albe murdar, cu pete brune şi galben-roşiatice. Aripa măsoară 0,364 cm; coada, 0,194 cm; ciocul, 0,032 cm; tarsul, 0,065 cm; degetul mijlociu fără ghiară, 0,036 cm.

Mascul mijlociu, 18 Septembrie 1886. (N. Cat. 165) şi mascul tânăr (din acelaşi an) Iunie 1890 (?) (N. Cat. 533). Ambii din Camaldoli (Casentino Toscana) CECILIA PICCHI. Partea superioară este brună închis, cu luciu roşcat; fond galben sau galben-roşcat, cu pete longitudinale. La exemplarul mai tânăr se observă dungi transversale. La cel de vârstă mijlocie, dacă primele patru pene ale cozii prezintă benzi întunecate, acelea sunt încărcate şi colțurate; celălalt exemplar are numai şase benzi, care nu sunt complet desvoltate.

Mascul adult (?), Ianuarie 1900. Kibeir-Brava, Madeira. Penele de pe creştet şi grumaz sunt brune închis; fiecare coloare este tivită cu galben-ruginiu; la primele, mai îngust decât la ultimele. Spatele şi umerii bruni închis; ici-colea câte o pană mărginită îngust cu brun-roşcat. Tectricele supracodale brun- cafenii închis; vârfurile galben-ruginii, cu benzi transversale galben-ruginii, la bază albe. Penele obrajilor brune închis, cu benzi galbene. Gâtul galben-ruginiu, cu pete rahiale în formă de stropi, brune închis la vârf. Guşa şi pieptul superior brun-cafenii, tivite neregulat cu galben-ruginiu, în jos înclinând spre bandație. Penele de pe piept şi pântece alb-gălbui, cu cinci până la şase benzi brun-cafenii, late de 0,5—0,9 cm, care pe margini sunt umbrite puternic cu galben-roşiatic. Tibii brune închis, bandate cu roşu-ruginiu. Tectricele subcodale poartă, pe o bază albă, uşor suflată cu galben-ruginiu, benzi transversale înguste, roşu

ruginii, şi una terminală mai lată, colorată la fel. Rectricele sure deschis, cu zece benzi transversale, late cam de 0,7 cm, colţurate, brune închis; înaintea capătului penei a unsprezecea, o bandă lată cam de 2,5 cm; vârful fiecărei rectrice este roşu-ruginiu; de altfel toată coada este puternic umbrită cu roşu-ruginiu. Steagul intern al rectricelor, alb. Remigele mari brun-cafenii, brumate sur pe marginea externă; pe steagul intern în parte albe, cu cinci până la şase benzi neregulate brune, care merg drept până la mijlocul penei, iar de aici în sus se îndoaie dreptunghiular; la fel colorate sunt şi remigele secundare, numai că acestea au opt până la nouă benzi. Tectricele subalare alb-gălbui, cu benzi brune, puternic umbrite cu roşu-ruginiu. Vârful aripilor strânse ajunge aproape vârful cozii. P. ERNESTO SCHMITZ dă lungimea aripii dela 47 până la 54 cm. Lungimea medie nu prea diferă între ambele sexe (tabloul Nr. 60).

TABLOUL Nr. 60

Sexul şi etatea	Lungimea	Anvergura	Lungimea aripii	Lungimea cozii	Lungimea tarsului	Degetul mijlociu	Policarul	Degetul extern	Degetul intern	Înălţimea ciocului	Lungimea ciocului	Lăţimea tectricelor mijlocii	Localitatea capturării	Timpul colectării
	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm		
♂ ad. ..	60	—	45	22,8	8,1	4,2*	—	—	—	—	4,5**	—	Barberino di Mugello,Falcana	16.III.1900
♂ ad. ..	—	—	36,4	19,4	6,5	3,6*	—	—	—	—	3,2**	—	Cagliari, Sardinia	I.1891
♀	—	—	37	20,3	6,1	3,7*	—	—	—	—	3,6**	—	Cagliari, Sardinia	VII.1894
♀ ad. ..	—	—	37	24,5	6,7	3,7*	—	—	—	—	3,4**	—	Ussana Cagliari, Sardinia	2.VII.1899
♀ ad. ..	—	—	36	20,3	6,6	3,8*	—	—	—	—	3,5**	—	Ussana Cagliari, Sardinia	2.VII.1903
♀ ad. ?	50	124	42	23	7,4	6,3	5,2	4,6	5,2	1,2	2,8	4,9	Giuvegia, Constanţa, R.P.R.	28.IV.1903
♀ juv. ?	52	128	41	23,5	7,5	6,4	5,4	4,7	5,3	1,4	2,8	4,8	Pantelimon, Ilfov, R.P.R.	10.IV.1904
? ad. ..	51	119	39,5	22	7,4	5,4	5	4,2	4,5	1,1	2,7	3,7	Ozona, Garmaraland, Africa Sud-Vest	—
? ad. ..	—	—	42,5	26	6	5,5	5,1	4,2	4,6	1,3	2,8	5,1	Kibeir-Brava, Madeira	10.I.1900
♀ ad. ..	—	—	40	22	7	6,5	5,2	5,2	5,4	1,2	2,9	4,5	Tenerife El. Valle	I.1904
♂ juv. ..	—	—	39,5	24,5	7,2	6,7	4,8	5,2	5	1,1	2,5	4,8	Tenerife El. Valle	I.1904
♂ juv. ..	—	—	38	24	7,1	6,5	4,7	5,2	5	1,1	2,5	4,9	Ponta de Pargo, Madeira	9.IX.1904

S i s t e m a t i c a. Primul care a atras atenţia asupra acestui şorecar, a fost vestita ornitologă CECILIA PICCHI. Ea descrie şorecarul acesta: « Mai constant este numărul benzilor transversale de pe coadă, la exemplarele descrise mai sus; după cum ştiu foarte bine, sunt greu de găsit doi *Buteo buteo* care să fie la fel. Fiindcă această specie este foarte variabilă, atât în ceea ce priveşte înfăţişarea exteriorului, cât şi dimensiunile, fără consideraţie de sex şi vârstă; mai mulţi autori au separat-o în mai multe specii, care mai târziu nu s'au dovedit ca atare.

Cele 4 păsări din Sardinia se aseamănă prin coloarea humoasă deschis, cu urme mai mult sau mai puţin pronunţate de coloare ruginie, precum şi prin dimensiunile lor, cu o femelă tânără din Sardinia, pe care MARTORELLI a determinat-o drept *Buteo buteo desertorum* Daud.

Comparaţi cu alte păsări tinere dela Volga, din Egipt şi dela Capul Bunei Speranţe, şorecarii insulei noastre, Sardinia, prezintă deosebiri atât în ce priveşte coloraţia, cât şi mărimea, adică sunt mai mici şi au o coloare humoasă bătând în roşu. De aceea eu cred că, cele 4 exemplare ale mele aparţin unei varietăţi mici locale; după cum scrie ARRIGONI, aceasta ar fi o formă intermediară dintre *Buteo buteo* şi *Buteo buteo desertorum*.

Pentru moment nu ştiu nimic sigur despre migraţia şi răspândirea speciei *Buteo buteo desertorum*, care ar reprezenta o formă orientală. Cred însă că până acum au fost găsite exemplare numai în Sardinia şi Italia de Sud, până la Roma. In tot cazul, se găseşte probabil mai deseori decât s'ar crede. Fiindcă şi această specie variază foarte mult, atât la coloraţie cât şi la mărime, se aseamănă uneori cu *Buteo buteo*.

Deoarece *Buteo buteo desertorum* este o pasăre leneşă, nu cred să întreprindă o călătorie aşa de lungă peste mare; este mai posibil că indivizii continentului nostru se întâlnesc în cursul iernii cu exemplarele din Nordul Europei; eu cred că şorecarii de pe insula Sardinia sunt o variaţie locală de coloare deschisă, fiindcă aceştia nu s'au întâlnit de multă vreme cu *Buteo buteo* şi nici cu *Buteo buteo desertorum* din Africa (după cum a constatat ARRIGONI şi la alte specii din Sardinia). Aceşti şorecari pot avea deci pretenţia a fi consideraţi ca o varietate locală a Sardiniei, formând o punte între şorecarii occidentali şi cei orientali. Propun numele de *Buteo buteo Arrigoni*, în cinstea excelentului ornitolog din Padua, care este cunoscut şi apreciat după studiile şi lucrările sale, atât în patrie cât şi în străinătate.

Materialul meu, pe care l-am prelucrat, constă din patru exemplare din Madeira, trei din Italia, unul din Africa sud-vestică şi două exemplare problematice din România. Dintre exemplarele din Madeira, două poartă haina adultă şi două, prima haină tânără. Unul dintre exemplarele adulte se potriveşte la coloraţie, mărime, etc., cu unul împuşcat de Dr. EDUARD FLECK în Africa sud-

vestică, şi cu un altul împuşcat în România, încât, dacă am schimba etichetele, ar fi imposibil a le deosebi. Al doilea exemplar adult din Madeira, o femelă bătrână, este foarte asemănător colorată, penajul este însă foarte uzat, deci mai deschis, mai puţin ruginiu. Cele trei exemplare italiene sunt determinate de profesorul SAVI, pe etichetă fiind scris: *Buteo vulgaris* Bechst. var. *Pojana*. Şorecarul de Toscana: «K. u. K. Hof. Museum» din Viena posedă alte două exemplare, o ♀ adultă, împuşcată în Holitsch (Merania), la 27.XII.1892, ca şi un ♂ adult, împuşcat în Ungaria, la 23.XII.1892, care sunt foarte asemănătoare celor tipice, şi pe care sunt dispusă a le considera ca aparţinând acestei specii.

După unii, şorecarul de Madeira ar fi colorat ceva mai întunecat chiar decât cea mai întunecată variaţie a şorecarului german. Exemplarele lui DOMBROWSKI însă nu dovedesc aceasta, cu toate că unele sunt destul de întunecate, dar niciodată aşa de întunecate, ca unele din Germania.

Penajul tânăr se aseamănă foarte mult cu acela dela *Buteo vulgaris menetriesi*, şi ar fi greu a-i deosebi în toate cazurile, cu atât mai mult cu cât îi lipseşte de regulă banda lată, întunecată, de pe coadă, caracteristică pentru haina adultă.

Dr. EDUARD FLECK comunică despre exemplarul împuşcat de el, următoarele: «Referitor la răspândirea şi obiceiurile lui, nu vă pot comunica multe, deoarece el se întâlneşte foarte rar în Africa sud-vestică. Exemplarul acesta l-am împuşcat din aer (lângă Ozona, în ţara Gumara, Africa sud-vestică germană), pe când sbura chiar pe deasupra colinii pe care stăteam. Animalul acesta măsura 1190 mm anvergură[1]; 395 mm lungimea aripii; 510 mm dela cioc până la vârful cozii; coada întrecea vârful aripilor cu 35 mm. Irisul era brun deschis. Ciocul negru. Ceara şi picioarele galbene. Dr. FLECK l-a determinat ca *Buteo desertorum*. După cât îmi reamintesc, acest animal mi-a atras atenţia prin sborul lui foarte destoinic. Sbura ca o săgeată prin aer, de aceea l-am remarcat. Este unicul exemplar, pe care l-am întâlnit în cei 5 ani petrecuţi în Africa sud-vestică».

R ă s p â n d i r e a. Aceasta nu este precis stabilită până azi. P. ERNESTO SCHMITZ a găsit acest şorecar pretutindeni pe insula Madeira, şi pe Desertas. CECILIA PICCHI îl dă ca pasăre caracteristică pentru Sardinia, şi crede că s'ar întâlni numai până la Roma.

Dr. ED. FLECK a împuşcat, în cei cinci ani ai şederii sale în Africa sud-vestică, numai un exemplar.

ANDERSON pretinde a-l fi împuşcat şi în ţara Amba, la Nord de ţara Gumara.

C u i b ă r i t u l. Despre acesta, P. ERNESTO SCHMITZ[2] comunică următoarele: «Şi cele dintâi ouă aflate, păreau a se deosebi, prin dimensiunile lor

[1]) Punctuaţia corectată, fiind greşit aplicată.
[2]) Ornith. Jahrb., t. X, p. 9.

mai mici şi prin petaj, de cele tipice din Europa. Primele două erau fără petaj şi măsurau 55×41 şi 56×41 mm. Cele două ouă cunoscute mai târziu au măsurat numai 52×40 şi 50,5×40 mm, dar prezentau desene aparte. Primul avea pete mai mari şi mai mici, violet-brunatice, ca şi cum ar fi fost impregnate în coajă; pe suprafaţa capătului bont câteva mâzgălituri, părând a proveni din murdărie! pe capătul ascuţit, la margine, o mâzgălitură mai mare în patru colţuri, ca o urmă de sânge uscat, precum şi două mai mici de o formă neregulată. Oul al doilea era nepătat pe capătul bont; la capătul ascuţit prezenta în câteva locuri punctişoare fine, împreună cu câteva mai grosolane, aşa cum se formează uneori când stropeşte peniţa de scris; înafară de aceasta, două mâzgălituri roşu-brunatice şi una spălăcită murdară. Au mai fost cunoscute alte cinci ouă, care măsurau: 57×45, 5,55×44, două bucăţi a câte 52×40, şi ultimul 55×46 mm; deci şi la mărime şi la coloraţie predomină mari abateri. La patru din ultimele ouă, abia se mai observă câteva urme de punctişoare. Al cincilea ou este acoperit aproape peste tot cu pete mai mari, dar spălăcite. Toate cuiburile, grămezi în forme de rămurele, au fost găsite mai mult pe copaci de dafin, unul pe un castan, două pe sol stâncos, dar umbrit de tufişuri, în munţi. Cel mai timpuriu cuibar, făcând abstracţie de unul care a fost găsit în a doua jumătate a lui Aprilie 1889, era din 2.V.1898, cu o incubaţie destul de înaintată; cel mai târziu, găsit cu ouă proaspete, a fost din 25.V.1896. Pui mari, pufoşi, am văzut la 29.V.1895. Alt cuibar a fost întâlnit de asemenea la 5.VI.1897 pe Poiso, mai mult ca 1000 m deasupra mării. Aproape în toate cazurile, cuibarul consta din trei bucăţi. De două ori pasărea a părăsit cuibul, abia la imediata apropiere a vânătorului. Se crede că, dacă i se distruge cuibul, şorecarul clădeşte iarăşi unul nou în apropiere ».

Un mascul adult din colecţia mea, împuşcat la 25 Septembrie 1903, în Frauenberg, lângă Sondershausen (Germania), prezintă în deosebi dimensiuni cu totul mici şi este colorat peste tot în brun-ruginiu întunecat; din România, numai un exemplar se aseamănă cu el. Eu îl consider ca un mascul foarte bătrân; toate caracterele subspeciei sunt puternic pronunţate.

Răspândirea şi biologia. Şorecarul Zimmermann este la noi pasăre migratoare şi apare în luna Martie ori începutul lui Aprilie, când mai de vreme, când mai târziu. Atât timp cât durează trecerea principală, acest şorecar invadează ţara; mai ales în Dobrogea şi pe Bărăgan se pot observa cantităţi mari, care virează deseori, fără nicio grabă, urmând o direcţie nord-estică. Trecerea de toamnă nu este aşa de impresionantă, deoarece aceasta se face într'un timp mai îndelungat decât cea de primăvară. In ierni mai blânde, se pot observa câteodată şorecari şoimani, dar foarte rar. Ca pasăre clocitoare nu este de loc frecvent în raport cu celelalte păsări răpitoare. Este în tot cazul interesant că şorecarul Zimmermann preferă acele păduri, fie de lângă râuri, fie de lângă mare, în locul celor exclusiv de câmpie. DOMBROWSKI a găsit astfel cele mai multe cuiburi în pădurea Letea din Delta Dunării, care se întinde aproape până la mare.

Numele de şorecar şoiman (Falkenbussard) este foarte bine ales, căci are în toată comportarea lui multă asemănare cu şoimul; mai ales când îşi urmăreşte prada, mişcările sunt mai repezi, mai isteţe decât ale şorecarului comun; de asemenea poate fi văzut în timpul virării, staţionând şi dând ocol prăzii ca un şoim; apoi, dacă îşi observă prada, se avântă în jos cu o repeziciune care niciodată nu s'ar presupune la un şorecar; dacă a reuşit să-şi ajungă prada, atunci mai sboară o distanţă oarecare şi o consumă acolo. DOMBROWSKI a avut prilejul

să-l observe de multe ori la vânătoare de şopârle. Sare şi aleargă încoace şi încolo, apoi iarăşi stă nemişcat ca o statue, pentru ca unei şopârle, care se apropie de el, să-i curme firul vieţii cu o mişcare care rar dă greş. In orele foarte călduroase dela amiază, şedea de cele mai multe ori neclintit într'un picior, pe crăcile de jos ale unui stejar, dormind. Atunci mergând pe jos

TABLOUL Nr. 61

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad. ...	Max.	49,5	118	38,5	21	4,6	6,6	3,5
	Min.	46	109	35	18,2	4,1	6,2	3,2
20 ad. ...	Max.	52	130	40	23,5	4,8	6,8	3,6
	Min.	48	121	36	20	4,2	6,4	3,2
10 ♂ juv. ...	Max.	49,8	120	39	21,5	4,5	6,5	3,5
	Min.	46,5	114	35,6	19	4,2	6,1	3,1
10 ♀ juv. ...	Max.	53	132	40,5	24	4,9	6,7	3,5
	Min.	48,5	123	36	19,5	4,7	6,3	3,2

te puteai apropia uşor de el, ceea ce în alte împrejurări nu prea isbuteşti; însă îl înşeli întotdeauna, apropiindu-te de el cu căruţa, căci de aceasta nu se fereşte.

In general, păsările răpitoare din ţara noastră se prind greu cu bufniţa, deoarece ea este prea frecventă, şi astfel păsările s'au obişnuit cu ea; şorecarul Zimmermann face însă excepţie, şi atacă bufniţa cu mare gălăgie, se repede la ea de două, trei ori şi apoi se aşează pe un copac în apropiere. DOMBROWSKI a împuşcat odată, dintr'o colibă improvizată, tre şorecari şoimani, în răstimp de 10 minute, şi a scăpat alţi doi.

Strigătul lui este un mieunat prelungit, asemănător celui al şorecarului comun, şi un sunet « cri-cri », care se aude mai ales în timpul cuibăritului. Gaiţa, cunoscută ca bună imitatoare de voci animalice, îi imită vocea până la confundare.

C u i b ă r i t u l. Şorecarul Zimmermann aparţine păsărilor regulat, dar nu frecvent, clocitoare. Aria lui de cuibărit se întinde peste partea estică a Munteniei şi Dobrogei.

La 18 Aprilie 1903 a fost găsit un cuib de şorecar Zimmermann tipic, într'un grup mic de sălcii, imediat lângă lacul Cabal, din jos de Cernavodă. In cuib erau două ouă, care au fost lăsate pe loc. DOMBROWSKI a rugat ca acest cuib să fie mereu observat şi la 12 Mai i s'a comunicat că ambii soţi au adus o pradă acolo, adică un pui. A rugat, ca după vreo patrusprezece zile să fie împuşcată perechea bătrână, iar puii să fie luaţi din cuib. La 26 Mai a fost împuşcat masculul, iar în ziua următoare femela. Cei doi pui, care se deosebeau considerabil ca

mărime, şi care mai târziu s'au dovedit a fi o pereche, erau numai pe jumătate în haina pufoasă, iar la sfârşitul lui Iulie penajul lor era complet desvoltat.

Şorecarii îşi iubesc mult puii, dar îşi trădează cuibul — de cele mai multe ori bine ascuns — prin ţipătul tânguitor pe care-l scot, când se apropie vreun om.

Timpul clocirii cade în a doua jumătate a lui Aprilie sau începutul lui Mai. Mai multe cuiburi de şorecari Zimmermann sunt clădite când la jumătatea copacului, când în crăcile din vârf.

Cuibare proaspete a primit DOMBROWSKI la 27 şi 29 Aprilie şi 3 Mai; un cuibar în stare înaintată de incubaţie, la 20 Mai; pui pufoşi cam de 8 zile, la 3 Iunie.

Cuibarul constă de obicei din două, trei ouă; cel puţin niciunul dintre acele cuiburi nu conţinea un număr mai mare.

Ouăle sunt foarte asemănătoare cu cele ale şorecarului comun, de coloare fundamentală alb-gălbuie, având desenate către capătul bont puţine pete neregulate, de coloare brun-lutos-ruginie.

Dimensiunile dela 8 ouă măsurate sunt în medie 52×42,1 mm; maximum: 54,3×42 mm; minimum: 51,1×42,2 mm.

La cele expuse mai sus, ţin să amintesc totuşi, că exemplare care par a fi o încrucişare între această formă şi forma tipică *Buteo buteo* au fost observate şi colectate de mine în munţii Retezatului şi munţii bănăţeni, în timpul cuibăritului.

In Banat, şorecarul Zimmermann este destul de comun toamna şi iarna; în prezent se păstrează, în Muzeul Regional din Timişoara, o serie de patrusprezece exemplare. Afară de acestea, se mai găseşte un exemplar, colectat de mine la 20 Noembrie 1909, în comuna Calina, unul împuşcat la 21 Februarie 1900 la Socodor (Banat) şi unul la 15 Noembrie 1909, lângă Geoagiul de Jos (Reg. Hunedoara — Transilvania), în Muzeul Naţional din Budapesta.

H r a n a. Hrana principală a şorecarului Zimmermann o constitue, hotărît, reptilele, insectele mari şi mici şi rozătoarele. Dată fiind isteţimea lui, isbuteşte însă uşor să răpească şi animale mai mari decât reuşeşte şorecarul comun. Mai ales în timpul cuibăritului şi creşterii puilor, s'au găsit de multe ori porumbei, raţe, pitpalaci etc. în guşa şi stomacul său.

Pentru agricultură este mai mult folositor, pe când pentru vânătoare este stricător.

232. **Buteo lagopus lagopus** (Brünn.)

Şorecar încălţat (fig. 115)

1763 *Falco lagopus* Pontoppidan, Danske Atlas, p. 616.
1788 *Falco lagopus*, Brünn. Orn. Bor., 1764, p. 4; Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 260.
1787 *Falco norvegicus*, Lath., Gen. Syn. Suppl., t. I, p. 282.
1790 *Falco sclavonicus*, Lath., Ind. Orn., p. 26.
1800 *Buteo pennatus, Falco plumipes* Daud., Traité, t. II, p. 156, 163.
1816 *Buteo lagopus*, Leach., Syst. Cat. Mamm. et c., p. 10.
1826 *Accipiter lagopus*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 360.
1826 *Falco sublagopus* Brehm, Ornis, t. II, p. 24.
1828 *Archibuteo lagopus*, Brehm, Isis, p. 1269.
1831 *Archibuteo planiceps, Archibuteo alticeps*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 40—41.

1831 *Archibuteo Africanus* Brehm, Handb. Naturg. Vög. Deutschl., p. 40.
1831 *Archibuteo alticeps* Brehm, t. c., p. 41.
1833 *Aquila lagopus*, Seeb., Hist. Br., t. I, p. 111.
1838 *Butaetus lagopus*, Bonap., Comp. List. B. Eur. et N. Am., p. 3.
1866 *Archibuteo lagopus major* und *minor* A. E., Brehm, Verz. Samml. (— Nomina nuda!), p. 2.
1891 *Archibuteo lagopus* Gm., I. Friwaldszki, Aves Hung., p. 7.
1895 *Archibuteo pallidus*, Menzb., Ptici Rossi, t. II, p. 180.
1899 *Archibuteo lagopus* (Brünn.), 1764, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 409.
1899—1903 *Archibuteo lagopus* (Gmel.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 243.
1910 *Archibuteo lagopus* Gmel., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 524.
1932 *Buteo lagopus lagopus* (Brünn.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun.. 1912—21, t. II, p. 1128; 1921—22, t. III, p. 2205; t. IV p. 413.

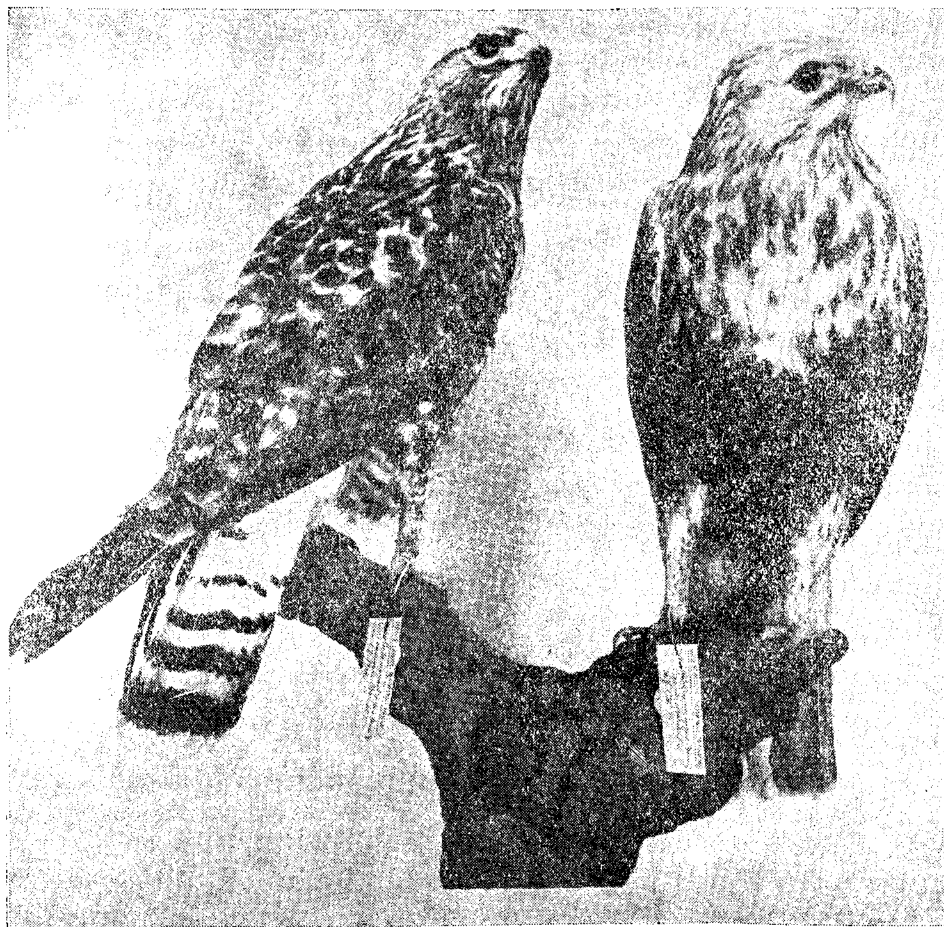

Fig. 115. — ***Buteo lagopus lagopus* (Brünn.) ♂ ♀. Șorecar încălțat.**
1: 4,66 din mărimea naturală.

N u m i r i r o m â n e ş t i: Şorecar încălţat, Şorecar de iarnă. Uliu încălţat, Buzard de iarnă.

N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Canjuc mahnoghii;* Germ.: *Rauhfussbussard, Rauhbeiniger Bussard;* Franc.: *Buse pattue, Buse gantée;* Ital.: *Pojana calzata, Falco calzato;* Engl.: *Rough legged Buzzard;* Ung.: *Gatyás ölyv, Téliölyv.*

C a r a c t e r e l e s p e c i e i. Tarsurile sunt încălţate cu pene până jos la degete, cu excepţia unei dungi golaşe de-a-lungul părţii posterioare. Aripile ajung vârful cozii. Coloraţia este foarte variabilă, când întunecată, când deschisă. Pe partea inferioară a curburii aripii se află întotdeauna o pată mare întunecată. Irisul brun-roşcat. Mărimea ca a şorecarului comun.

S i s t e m a t i c a. Exemplarele colectate în ţara noastră nu se deosebesc cu nimic de cele din Germania şi Austria.

TABLOUL Nr. 62

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
♂ ad.	47	136	41	25,5	4,9	7,1	1,8
♂ ad.	48,5	135	41,4	24,5	4,8	7,1	2
♂ ad.	49	139	41	25	5	7	1,9
♂ ad.	49,8	136,5	40,8	24,8	4,9	7,1	1,9
♀ ad.	55	140	41,5	26	5	7,5	2,1
♀ ad.	54,5	143	42	25,5	5,2	7,3	2
♀ ad.	53	142,5	41,5	26	5	7,4	2,1
♀ ad.	52,5	140,5	41,5	26,5	5,1	7,3	2,1
♂ juv.	49	136,5	42	26	5,4	7,1	2
♂ juv.	50	140	42	26,5	5,5	7	1,9
♀ juv.	55	142	43	24,5	6,2	7,3	1,9
♀ juv.	54,5	147	43	27,5	5,8	7,3	2,1

Rectricele devin foarte înguste la bătrâneţe; o rectrice mijlocie, dela o pasăre foarte bătrână, este lată numai de 4,8 cm, iar cea mai lată a unei păsări tinere ajunge la 6,2 cm; la aceasta mijlocul este de 5 cm, la cea dintâi de 5,8 cm. Coloraţia acestor pene este mult mai vie în tinereţe, iar la bătrâneţe coloarea roşu-ruginie, la dunga benzii terminale brun-negricioase, este aproape o regulă; de asemenea, şi banda terminală este atunci brun-suriu palidă. De altfel, coloarea variază considerabil şi în mod capricios la această pasăre.

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa şi Asia de Nord. Este curios că această pasăre nordică se întâlneşte şi în Africa.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Oaspete de iarnă destul de numeros, în iernile aspre.

In părţile de Vest ale ţării (Banat, Transilvania, Crişana) este cea mai frecventă pasăre răpitoare de iarnă, care apare, după mersul vremii, câteodată chiar în Octombrie sau Noembrie şi poposeşte aici până în Martie, uneori chiar şi până la începutul lui Aprilie. Este o pasăre blajină; mai ales păsările tinere cad cu droaia pradă puşcaşilor începători, dând considerabil de lucru preparatorilor în timpul iernii. Dar la drept vorbind, este păcat să fie distrusă cu nemiluita, mai ales la noi, deoarece pentru agricultură este foarte folositoare, distrugând o sumedenie de rozătoare, mai ales şoareci de câmp. I. GRESCHIK, dela Muzeul Naţional din Budapesta, cercetând 200 de conţinuturi stomacale, a constatat că hrana acestei păsări constă, în majoritate covârşitoare, din şoareci de câmp. In două stomacuri am găsit păr de iepuri, şi în cinci, resturi de potârnichi. Aceste mici stricăciuni au caracter local. Acolo unde s'ar dovedi că poate fi dăunător, poate fi prigonit, mai ales unde nu se simte plaga şoarecilor; altfel să-l ocrotim, fiindcă contribue mult la curăţirea câmpiilor de duşmanii agriculturii.

In Muzeul Regional din Timişoara se găseşte o colecţie frumoasă alcătuită din treisprezece exemplare, în toate variaţiile de colori.

Inafară de acestea, se păstrează mai multe exemplare în diferite muzee din ţară: Sibiu, Cluj etc.

233. **Circus aeruginosus aeruginosus** (L.)

Uliul de trestie (fig. 116 şi 117)

1758 *Falco aeruginosus*, Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 91.
1783 *Falco rubiginosus*, Piller et Mitterp., Iter per Poseganum Sclav., p. 29.
1788 *Falco rufus*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 266.
1802 *Falco arundinaceus*, Bechst., Ornith. Taschenb., p. 23.
1810 *Circus aeruginosus, Circus rufus*, Savign., Syst. Ois. d'Egypte, p. 90—91.
1816 *Accipiter aeruginosus*, Koch, Syst. Bayer, Zool., t. I, p. 119.
1826 *Accipiter circus*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 362.
1828 *Buteo aeruginosus*, Flemm., Brit. An., p. 55.
1830 *Circus variegatus*, Sykes, Pr. Zool. Soc., p. 81.
1831 *Circus arundinaceus*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 91.
1832 *Circus aquaticus* Brehm, Isis, p. 836.
1836 *Circus sykessi*, Less, Compl. Buff., t. VII, p. 161.
1836 *Buteo rufus*, Couch., Corn. Faun., p. 11.
1856 *Circus umbrinus*, Heugl., Syst. Uebers. Vög. N. - O. Afr., p. 12.
1866 *Circus arundinaceus fuscus* A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomen nudum!), p. 1.
1884 *Circus aeruginosus typicus*, Radde, Orn. Cauc., p. 106.
1884 *Circus aeruginosus* var. *unicolor*, Radde, Orn. Cauc., p. 106, tab. III.
1891 *Circus aeruginosus* L. *(rufus* Gm.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 4.
1899 *Circus aeruginosus* (L.), 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 384.
1899—1903 *Circus aeruginosus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 261.
1910 *Circus aeruginosus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 580.
1932 *Circus aeruginosus aeruginosus* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1135; t. IV, p. 414.

Numiri româneşti: Uliu de trestie, Uliu de stuf, Gaie de trestie, Uliu de baltă, Şorecar de baltă, Herete de baltă.

Numiri străine: Rus.: *Luni Camîşovîi*; Germ.: *Rohrweihe, Rostweihe, Sumpfbussard*; Franc.: *Bussard harpaye, Harpaye, Bussard des marais*; Ital.: *Albanella, Falco di palude, Falco castagnolo, Falco rossiccio*; Engl.: *Marsh-Harrier*; Ung.: *Barna rétihéja, Vörhenyes rétihéja, Nádi kánya, Nádi sas.*

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene palid. Irisul brun-aluniu la tinereţe; la bătrâneţe, galben. Vălul anterior întrerupt; remigele scobite pe steagul extern până la a cincia, pe cel intern până la a patra; a treia şi a patra sunt cele mai lungi; remigele mijlocii, mai mari decât tectricele superioare. Scobitura interioară a primei remige întrece tectricele superioare.

Pentru exemplificarea acestor caractere speciale, serveşte schiţa următoare:

Primele 6 remige dela *Circus aeruginosus.*

Mascul adult. Are penajul galben-ruginiu şi brun; capul pătat cu galben deschis şi un câmp sur-cenuşiu pe aripă. Partea inferioară a aripii, la baza remigelor mari, e albă; la vârf neagră. Tectricele supracodale, sur-cenuşii cu vârful alb.

Mascul în haină mijlocie. Penajul e brun, cu capul pătat deschis; câmpul sur-cenuşiu de pe aripă, mai mic şi mai palid; remigele mari, brunatice; partea inferioară a aripii are puţin alb la baza remigelor mari.

Femelă adultă. Penajul brun; pe creştet, cerbice, bărbie, precum şi pe unele pene de pe piept şi pe umeri, galben-ruginiu deschis. Tectricele supracodale brun-roşcate. Partea inferioară a aripii, la baza remigelor mari, galben-ruginie şi ondulată sur-brunatic.

Pasăre tânără. Penajul brun-negricios, cu creştetul, cerbicea şi bărbia galben-ruginii.

Fig. 116. — *Circus aeruginosus aeruginosus* (L.), ♂
Uliu de trestie.
1 : 3,8 din mărimea naturală.

S i s t e m a t i c a. Seria exemplarelor româneşti, de care vorbeşte DOMBROWSKI în lucrarea sa, constă din o sută treizeci şi cinci de indivizi. Un mare interes îl prezintă opt păsări, care se potrivesc sau se aseamănă cu *Circus aeruginosus*, var. *unicolor* din lucrarea lui RADDE[1]). Este vorba de a constata dacă aceste păsări aparţin unei forme estice, sau dacă avem de a face aici cu exemplare melanistice. Sunt dispus a crede că aparţine ultimei forme, deoarece melanismul la toate speciile de *Circus* se întâlneşte, proporţional, destul de des. Foarte interesant este însă faptul că, la toate aceste exemplare parţial melanistice, se găsesc pe pântece câteva pene complet albe.

Iată descrierea acestor exemplare interesante:

Mascul adult, împuşcat lângă Sulina (Dobrogea) la 17 Iunie 1909. Fruntea este alb-gălbuie, cu pete rahiale brune închis. Partea superioară a capului, cerbicea şi spatele, brun-negricioase întunecat; pe prima, are dungi gălbui mai puţin tocite pe pene. Curbura aripii, ca şi toate tectricele mici ale aripii, sunt brun-negricioase întunecat, cu un puternic luciu albăstrui; scapularele brun-negricioase. Toată partea inferioară este brun-negricioasă până la negru, puţin amestecat cu galben-ruginiu şi sur. Tectricele codale sunt negre-surii; pe margine se află o pată albă curată, compusă din şase pene. Toate tectricele subalare sunt curat albe. Lungimea e de 53 cm; anvergura, 135 cm; lungimea aripii, 38 cm; lungimea cozii, 24,3 cm; tarsul, 8,3 cm; lungimea ciocului, 2,6 cm.

Mascul adult, împuşcat lângă Bucu, la 12 Mai 1909. Pe lângă coloarea normală, întreaga parte superioară este brun-negricioasă întunecat; curbura aripii, ca şi toate tectricele alare mici, brun-negricioase, adânc întunecat, cu puternice sclipiri albastre. Pântecele, tectricele subcodale şi penele de pe tibii, par pudrate cu negru amestecat cu sur. Lungimea e de 53,5 cm; anvergura, 134 cm; lungimea aripii, 39 cm; lungimea cozii, 24,5 cm; tarsul, 8,1 cm; lungimea ciocului 2,6 cm.

Mascul mediu, împuşcat lângă Cernavodă, la 13 Septembrie 1903. Toată pasărea este brun-cafenie închis; numai pe cerbice, pe umeri şi pe piept, câteva pene galben-ruginii, care prezintă pete rahiale brun-cafenii întunecat. Aripa şi coada normală. Lungimea e de 53 cm; lungimea aripii, 38,5 cm; lungimea cozii, 24,4 cm; tarsul, 8 cm; lungimea ciocului, 2,5 cm.

Mascul mediu, împuşcat lângă Prundu, la 1 Septembrie 1906. Toată pasărea are o coloare brun-humoasă întunecat; pe partea de dedesubt, spre pântece şi penele de pe tibii, bate în brun-ruginiu; pe tectricele mici, este umbrită negricios. Pe pântece se află o pată mare, albă, alcătuită din treizeci de pene. Gâtul e alb. Lungimea e de 52 cm; lungimea aripii, 39 cm; lungimea cozii, 24,2 cm; tarsul, 8 cm; lungimea ciocului, 2,5 cm.

Femelă adultă, împuşcată lângă Sutghiol (în apropiere de Constanţa), la 1 Aprilie 1896. Partea superioară a capului, cerbicea şi grumazul posterior sunt

[1]) *Ornis Cauc.*, 1884, p. 106, tab. III.

brun-roşcate închis; pe primul, are dungi marginale înguste la pene. Spatele şi mantaua sunt brune închis; tectricele alare mici, cu benzi ruginii; toată partea inferioară este brun-roşcată; are o mică pată albă pe gât; penajul piciorului, asemenea. Remigele sunt mari, brune închis; ceva mai deschis brune pe steagul interior, la bază nervurate roşu-gălbui; remigea a şasea e brună închis, palid, galben-roşcată la bază, steagul intern nervurat în lungime cu roşu-ruginiu; remigea a şaptea are pe steagul intern trei benzi transversale, neregulate, roşu-ruginii; remigea a opta are pe steagul intern două benzi transversale, neregulate, roşu-ruginii, iar la bază o dungă curmezişă colorată la fel. Remigele secundare sunt brune închis, palid, cu margini înguste, alb-gălbui. Tectricele remigelor primare brune închis, cu vârfuri alb-gălbui. Tectricele subalare brun-ruginii, cu dungi galben-ruginii. Coada brun-lutoasă închis; cele cinci rectrice externe au pe steagul intern cinci până la şase benzi transversale, neregulate, roşu-ruginii. Coada, privită din jos, pare alb-roşcată. Lungimea e de 56 cm; anvergura, 138 cm; lungimea aripii, 42 cm; lungimea cozii, 26 cm; tarsul, 8,7 cm; lungimea ciocului, 2,7 cm.

Femelă adultă, împuşcată lângă Mânăstirea (în apropiere de Bucureşti), la 19 Mai 1905. Uniform brună închis. Pe cerbice, o pată galben-ruginie, care este aproape acoperită cu pete rahiale brune, mari. Curbura aripii e umbrită puţin cu ruginiu. Pe pântece, se vede o pată mare, alcătuită din patrusprezece pene albe curat. Lungimea e de 59 cm; lungimea aripii, 42,5 cm; lungimea cozii, 26,5 cm; tarsul, 8,6 cm; lungimea ciocului, 2,6 cm.

Femelă medie, împuşcată lângă Fundu, la 1 Mai 1907. Asemănătoare exemplarului precedent, dar de un brun mai închis, mai ales pe gât şi obraji. Lungimea e de 59 cm, lungimea aripii, 43 cm, lungimea cozii, 37 cm, tarsul, 8,7 cm; lungimea ciocului, 2,7 cm.

Mascul tânăr, împuşcat lângă Feteşti, la 5 Septembrie 1906. Brun închis, uniform, bătând în ruginiu. Pe cerbice, o pată galben-ruginie. Tectricele aripii au vârfuri ruginii. Pe pântece, o pată albă, alcătuită din cinci pene. Lungimea e de 52 cm; lungimea aripii, 38 cm; lungimea cozii, 24 cm; tarsul 8,4 cm; lungimea ciocului, 2,4 cm.

RADDE aminteşte trei exemplare din Caucaz şi scrie despre acestea după cum urmează:

« O femelă tânără, pe gât nicio urmă de galben; brun-sepia pe toată partea inferioară a corpului. Pe cap puţin galben şi nu în continuare.

Un mascul tânăr, gâtul foarte puţin galben; pe cap, penele numai tivite cu galben.

Un mascul tânăr, complet negru-brunatic, fără nicio urmă de galben pe gât şi cap, var. unicolor.

Nu găsesc nimic amintit, în lucrările atât de adecvate ale lui NAUMANN,

Fig. 117. — *Circus aeruginosus aeruginosus* (L.), ♀
Uliu de trestie.
1 : 3,93 din mărimea naturală.

RIESENTHAL, DRESSER, despre ulii de trestie aproape curat negri, unicolori, care s'ar găsi ca varietăți rare, în penajele atât de variabile ale acestei specii. Şi totuşi nu profit de această ocazie, ca să creez o specie după un unic exemplar, care — după părerea ce predomină acum a multor ornitologi — ar trebui să existe ca atare. Nu o fac, considerând acest mascul mic, cu totul întunecat, numai ca o schimbare individuală dela *Circus aeruginosus*, iar pe ceilalți doi indivizi întunecați, ca formând puntea imediată spre abaterea către *Circus rufus*. Problema se prezintă astfel: la 28 Noembrie (10 Decembrie) 1879, a fost împuşcată, lângă Lencoran, o femelă de *Circus aeruginosus*. Aceasta este o pasăre tânără, cu coloarea dominantă brună (ca de ciocolată). Coloarea brună prevalează într'atât, încât petele rahiale, capul şi penele grumazului, prezintă numai margini late galben-ocru intens. Tot restul, deasupra şi dedesubt, gâtul, inclusiv grumazul este uniform, brun, cum e ciocolata. Pe lângă acest balg, mai am în fața mea un mascul tânăı, împuşcat la 17/29 Noembrie, tot lângă Lencoran. Şi la acesta prevalează coloarea brună de ciocolată, dar în măsură mai mică. La ambele părți ale mandibulei, şi sub ea, se găsesc pene gălbui, bătând numai uşor în brun, şi care se întind lateral, pe tot capul. In tot restul corpului pasărea este brună închis; de asemenea şi la coadă, se poate observa spre rădăcină o uşoară umbră sură. Exemplarul al treilea, masculul atât de isbitor brun, ajunge până la colorația extrem de brună, a penajului său. Intreg corpul lui, atât deasupra cât şi dedesubt, este negru-brunatic, fără nici cel mai mic amestec de galben. Rectricele sunt sure, bătând în brunatic (tab. III) ».

KLEINSCHMIDT [1]) descrie un exemplar în felul următor:

« Pasărea, în aparență un mascul adult, a fost împuşcată la 29 Mai 1890, lângă Taschenberg, în Silezia. Intreaga sa colorație se abate în chip isbitor dela tipul normal, şi se aseamănă aproape complet cu *variatus* unicolor (compară cu figura aceluia din *Ornis caucasica*). Pasărea este brun-cafenie unicolor peste tot corpul, inclusiv capul; numai coada, urmele de bandație pe remigele batarde şi mijlocul aripii, sunt sur-argintii. Bandația cozii, ca în multe cazuri la fenomenele anormale, nu este precis simetrică; anume, pe partea dreaptă este mai puțin pronunțată decât pe partea stângă. Ambele rectrice exterioare prezintă pe steagul extern cinci, pe cel intern patru (la stânga numai trei şi jumătate), benzi transversale brun-negricioase. Celelalte rectrice au numai o bandă terminală, mai mult sau mai puțin spălăcită. Pe a doua rectrice externă, la dreapta, se găsesc trei pete negre, mici, şi una la capăt, mare, cuneiformă. Pe partea de dedesubt a cozii, benzile sunt numai slab transparente ».

Iată şi patru exemplare interesant colorate, din colecția DOMBROWSKI:

O femelă de talie foarte mare, cu penaj hermafrodit, are foarte mult galben amestecat pe sub steagul brun, precum şi pe locuri unde de obicei lipseşte;

[1]) Ornith. Monatsschrift, 1894, p. 12.

astfel, toate penele sunt tivite cu galben-ruginiu, mai lat pe piept, iar pe pântece mai îngust; capul, cerbicea, în parte şi spatele, galben-ruginii, cu pete longitudinale late, brune. Coada este galben-roşiatic-ruginie, cu petaj şi nervuraţie brun-surie, când în lungul, când în latul penelor, mai puternic pe steagul intern al rectricelor exterioare. Cele mijlocii, ca şi steagul extern al tuturor rectricelor, uniform brun-surii. Axilarele şi tectricele supraalare, tivite în parte cu galben-ruginiu.

Mascul foarte mic şi foarte bătrân. Partea de dedesubt, galben-ruginiu foarte deschis, cu petaj longitudinal brun-roşcat; penele de pe tibii, pântecele şi tectricele subcodale albe, cu un suflu ruginiu; coada şi părţile sure de pe aripi, foarte deschise la coloare; prima cu vârfuri albe; tectricele subcodale albe.

Mascul tânăr, albinism parţial. Prima remige şi prima tectrice albe curat; de asemenea, o parte din tectricele subalare şi gâtul; câteva pete albe se află şi pe pântece.

TABLOUL Nr. 63

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anver-gura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lungimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
5 ♂ ad. ..	Max.	53	129	41	25,5	4,6	8,6	2,5
	Min.	49	124	37,5	23	4,4	8	2,1
5 ♀ ad. ..	Max.	59	138	44	26,5	4,8	9	2,6
	Min.	54	133	40	24	4,4	8,4	2,1
10 ♂ juv. ..	Max.	54	129	41,5	26	4,5	8,5	2,5
	Min.	49,5	125	38	23,5	4,4	7,8	2
10 ♀ juv. ..	Max.	60	138	45	27	4,7	8,8	2,6
	Min.	55	134	40	24	4,3	8,3	2

Mascul tânăr colorat brun foarte închis, partea superioară a capului şi cerbicea galben-ruginie, cu pete longitudinale foarte înguste, brune închis, care se lăţesc spre cerbice; grumazul posterior, cu dungi marginale galben-ruginii; gâtul galben-ruginiu, mijlocul pieptului şi al pântecelui, cu pete longitudinale late, brune închis. Pe marginea aripii se află câteva pene galben-ruginii.

In noua ediţie a lui NAUMANN[1]), textul vechi, în care se afirmă că femela adultă primeşte aceleaşi colori ca şi masculul adult, este lăsat fără comentar.

[1]) p. 269.

Acest fapt însă nu se verifică, deoarece masculul este cu totul deosebit la coloare față de femelă. Câteodată se întâlnesc, însă foarte rar, femele cu penaj hermafrodit; dar chiar şi acestea se deosebesc mult de masculii adulți, şi se aseamănă mai mult cu pasărea în penaj de transiție, adică cu un mascul de 2—3 ani.

A r i a g e o g r a f i c ă. Se întâlneşte în toată Europa, până la 60° altitudine nordică; iarna, în Africa. Mai departe, în India, China şi Japonia; iarna, pe insulele Filipine.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Uliul de trestie este foarte frecvent în toate bălţile din ţara noastră şi mai ales în Delta Dunării. Iarna nu s'a observat niciun uliu de trestie. Ca pasăre migratoare poposeşte în ţinuturile noastre din Martie până în Octombrie. Datele sosirii şi ale plecării în cincisprezece ani sunt următoarele:

1895.	1.III	28. X
1896.	28. II	5.XI
1897.	8.III	17.XI
1898.	11.III	9.XI
1899.	3.III	29. X
1900.	3.III	21.XI
1901.	10.III	20. X
1902.	27. II	22. X
1903.	4.III	25. X
1904.	6.III	14. X
1905.	15. II	1.XI
1906.	28. II	23. X
1907.	3.III	10.XI
1908.	5.III	4.XI
1909.	1.III	—

C u i b ă r i t u l. Din marele număr de cuiburi pe care DOMBROWSKI a avut prilejul să le cerceteze, au fost unele de dimensiuni foarte mari şi solid construite, altele cu materialul foarte superficial îngrămădit, încât se vedeau ouăle prin partea de jos. Primele ouă au fost găsite la 4 Mai 1895; la 8 Mai 1897; la 1 Mai 1898; la 25 Aprilie 1899; la 28 Aprilie 1900; la 22 Aprilie 1902; la 2 Mai 1903; la 21 Aprilie 1905; la 2 Mai 1907. Cuibarul constă de obicei din 4—5 ouă; în şase cazuri a găsit însă şi 6 ouă, dar niciodată mai mult decât cinci pui. Patruzeci şi trei de ouă, măsurate, au dat în medie următorul rezultat: 48,6×37,7 mm; maximum: 50×36,6 mm; minimum: 43×35 mm.

Din 103 cuibare colectate, 14 conţineau câte trei, 40 câte patru, 37 câte cinci, 12 câte şase ouă. Dimensiunile dela 89 de ouă măsurate au dat în medie rezultatul: 48,5×37,8 mm; maximum: 50×36,6 mm; minimum: 44×36,2 mm.

Coloarea ouălor proaspete este albă, bătând în verzui; la ouăle incubate timp mai îndelungat, se găsesc câteodată pete gălbui, care rezultă însă dela aşternutul umed.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează şase masculi şi cinci femele, precum şi ouăle acestora.

H r a n a. Uliul de trestie aparţine celor mai stricătoare păsări răpitoare, şi aduce, mai ales în timpul clocitului, enorme stricăciuni în ceea ce priveşte ouăle şi puii de păsări. El răpeşte păsări, până la mărimea potârnichii şi ouăle

acestora, pui de iepuri, toate rozătoarele mici, mai rar peşti, broaşte şi insecte mai mari. Cuibul lor este o adevărată măcelărie. La un cuib s'au găsit cinci pui de *Fulica atra*, un pui de *Cynus clor*, şi găoace de ouă dela *Anas boschas*, *Gallinula chloropus*, *Anthus protensis* şi *Fulica atra*; la un altul, un pui de *Venellus cristatus* doi pui de *Ardea purpurea*, găoace de ouă dela *Padicepe cristatus* şi *Fulica atra*.

234. Circus cyaneus cyaneus (L.)

Uliul vânăt (fig. 118)

1763 *Falco-Torquatus* Pontoppidan, Danske Atlas, t. I, p. 616, fig. — tab. 25.
1766 *Falco cyaneus* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 126.
1783 *Falco cinereus* Piller, et Mitter. p., Iter per Poseganum Sclav., p. 27—28.
1788 *Falco griseus*, Gmel., Syst. Nat. t. I, p. 108.
1798 *Aquila variabilis*, Schranck, Fauna Boica, t. I, p. 108.
1801 *Falco palustris* Frenzel, Beschr. Vög. u. Eyer Wittenberg, p. 79.
1810 *Circus gallinarius*, Savign., Ois. d'Egypte, p. 264.
1816 *Circus variegatus*, Vieill., N. Dict., t. IV, p. 466.
1816 *Pygargus dispar*, Koch, Syst. Bayer. Zool., p. 127.
1816 *Circus aegithus*, Leach., Syst. Cat. Mamm. etc. p. 9—10.
1817 *Falco strigiceps*, Nills., Orn. Suec., t. I, p. 21.
1822 *Falco pygargus*, Naum., Vög. Deutschl., t. I, p. 391, tab. 38, 39.
1822 *Circus cyaneus*, Boie, Isis, p. 549.
1826 *Accipiter variabilis*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 364.
1826 *Circus pygargus*, Steph., Gen. Zool., t. XIII, p. 41.
1831 *Circus cinereus*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 94.
1835 *Buteo cyaneus*, Jenyus, Man. Brit. Vertebr., p. 89.
1838 *Strigiceps pygargus*, Bonp., Comp. List. B. Eur. et. N. Am., p. 5.
1850 *Strigiceps cyaneus*, Bonp., Consp., Ab. I, p. 35.
1855 *Strigiceps migripennis*, *Strigiceps palleus*, Brehm, Vogelf., p. 33.
1866 *Strigiceps cyaneus vulgaris*, A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomen nudum!), p. 1
1891 *Circus cyaneus* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 2.
1891 *Circus cyaneus* (L.) 1766, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 2.
1899—1903 *Circus cyaneus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 263.
1908 *Circus toisiae (taissiae)*, Buturlin, Journ. f. Ornith., p. 283, 285, 287.
1910 *Circus cyaneus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 588.
1932 *Circus cyaneus cyaneus* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912 — 1921, t. II p. 1139; 1921—22, t. III, p. 2205; t. IV, p. 415.

Numiri româneşti: Uliu vânăt, Gaie vânătă, Herete de câmp.

Numiri străine. Rus.: *Luni polevoi*, *Cobus*; Germ.: *Kornweihe*; Franc.: *Busard Saint-Martin*, *Soubose*, *Busard bleuâtre*; Ital.: *Albanella reale*, *Falco pigargo*; Engl.: *Hen-Harrier*; Ung.: *Kékes rétihéja.*

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Irisul brun la tinereţe; la bătrâneţe, galben. Vălul din faţă împreunat; aripile nu ajung cu vârful capătul cozii; remigele pe steagul extern scobite până la a

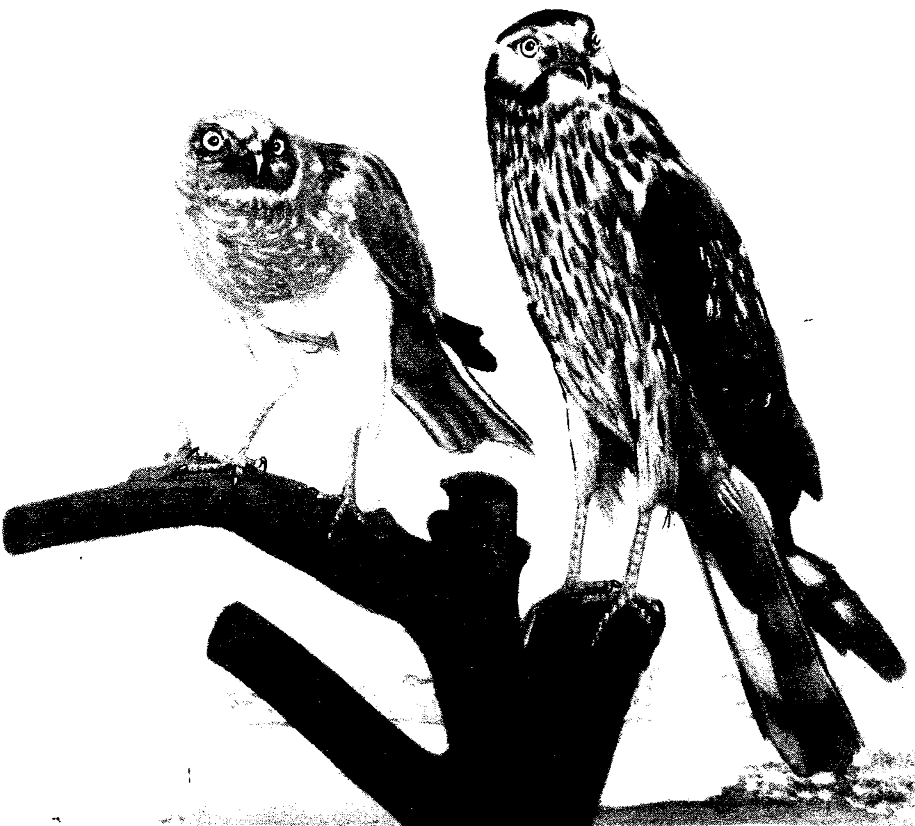

Fig. 118. — *Circus cyaneus cyaneus* (L.), ♂♀
Uliu vînăt.
1: 4,46 din mărimea naturală.

cincea, pe cel intern până la a patra, a treia şi a patra cea mai lungă; scobitura remigei prime se află sub tectricele anterioare.

Mascul adult. Capul, grumazul şi partea superioară sur-albăstrui, partea inferioară şi tectricele supracodale albe. Remigele mari pe partea inferioară a aripii, la bază albe, spre vârf negre.

Mascul în haină medie. Partea superioară brună închis; partea inferioară alb-gălbuie, cu pete lanceolate brune închis, sau deschis. Remigele bandate pe partea inferioară. Coada cu patru până la cinci benzi late, întunecate.

Vârful aripii deschise dela *Circus cyaneus* ♂ adult.

Pasăre tânără. Partea superioară brună, cu dungi ruginii pe marginea penelor. Partea de dedesubt galben-ruginie, cu dungi rahiale brune. Remigele mari, bandate. Coada, cu cinci până la şase benzi întunecate.

S i s t e m a t i c a. Exemplarele colectate în ţara noastră, atât păsările adulte, cât şi cele tinere, poartă haine destul de constante.

Iată câteva abateri:

Un mascul foarte bătrân prezintă o coadă de coloare foarte deschisă.

TABLOUL Nr. 64

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
10 ♂ ad. ...	Max.	48	110	35	25,5	3,5	6,6	1,6
	Min.	45	105	30	23	3,4	6,3	1,5
12 ♀ ad. ...	Max.	57	113	38	29	4	7,7	1,9
	Min.	50	109	32	26	3,5	7,3	1,7
10 ♂ juv. ...	Max.	48,5	111	35	26	3,7	6,6	1,7
	Min.	46	106	31	24	3,4	6,3	1,5
8 ♀ juv. ...	Max.	57	116	38,5	28	3,1	6,7	1,8
	Min.	49	113	32	26	—	6,4	1,6

O femelă foarte bătrână are numai pete longitudinale brune, foarte înguste, pe partea de dedesubt; vălul foarte deschis.

Doi masculi în penaj de transiție, foarte împestrițați și la care partea de dedesubt este complet decolorată; cea superioară pe jumătate; la coadă, se află a unul trei, la celălalt patru pene noi.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează: 5 masculi adulți, 3 masculi tineri şi 4 femele, colectați toți în Banat.

A r i a g e o g r a f i c ă. Se întâlnește în toată Europa, în țările mediteraneene și în Siberia; iarna în Africa, India și China.

R ă s p â n d i r e a ș i b i o l o g i a. DOMBROWSKI susține că uliul vânăt nu clocește în țară; apare însă regulat, și adesea în număr mare, în trecere, în lunile Martie și Octombrie. Trecerea lor principală se desfășură de-a-lungul mării. In ierni blânde, unele păsări rămân la noi, mai ales masculi adulți.

In ceea ce privește cuibăritul la noi, această chestiune nu este încă destul de precis observată până azi. Din aceste motive, orice date referitoare la această problemă sunt pe viitor foarte bine venite. Eu cred că se vor întâlni și în țara noastră, natural, mai rar, perechi care cuibăresc, cu atât mai mult cu cât și în R. P. Ungaria a fost găsit cuibărind de câteva ori, iar cuibarele acestei specii se păstrează în Muzeul Național din Budapesta.

H r a n a. Vânează cu plăcere mai mult în orele timpurii de dimineață şi în spre seară. Hrana lor constă cam din aceleaşi lucruri ca şi la celelalte specii. Pentru vânătoare este foarte stricător.

235. **Circus macrurus** Gm.

Uliul alb (fig. 119)

1771 *Accipiter macrurus*, Gmel., N. Comm. Petrop., t. XV, p. 439, tab. VIII—IX.
1788 *Falco macrurus*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 269.
1830 *Circus swainsonii*, *Circus superciliaris*, Schmidt, S. Afr. Q. Journ., t. I, p. 384—385.
1830 *Circus cyaneus* (nec Linné), Frankl, Proc. Zool. Soc., p. 115.
1831 *Circus albescens*, Less., Traité Orn., p. 85.
1832 *Circus pallidus*, Sykes, Proc. Zool. Soc., p. 80.
1837 *Circus dalmaticus*, Rüpp., Mus. Senckenb., t. II, p. 177, tab. II.
1838 *Strigiceps pallidus*, Bonp., Comp. List., B. Eur. et. N. Am, p. 5.
1839 *Falco pallidus*, Schl. et Susem., Vög. Eur. tab. 30.
1850 *Circus aequipar*, Pucher, Rev. Zool, p. 14.
1850 *Glaucopteris pallidus*, Kaup., Contr. Orn.
1850 *Strigiceps swainsonii*, Rp. Rev. Crit. Ois. d'Europe, p. 133.
1855 *Circus desertorum*, Brehm, Vogelf., p. 33.
1866 *Strigiceps pallidus major et minor*, A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomina nuda!), p. 1.
1891 *Circus macrurus*, Gm. (Swainsoni), Smith., *pallidus* Syk, I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 4.
1899 *Circus macrurus* (Gm.), 1771, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 380.
1899—1903 *Circus macrurus* (Gmel.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 264.

Fig. 119. — *Circus macrurus* Gm., ♂♀

Uliu alb.

1 : 4,24 din mărimea naturală.

1910 *Circus macrurus* Gmel., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 590.
1932 *Circus macrurus* (Gm.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—1921, t. II, p. 1142; t. IV, p. 415.

Numiri românești: Uliu alb, Herete alb, Șorecar alb, Uliul stepelor, Uliu palid.

Numiri străine: Rus.: *Lun stepnoi*; Germ.: *Steppenweihe, Blasse Weihe, Mittelweihe*; Franc.: *Busard blafard, Busard de Swanson*; Ital.: *Albanella palida, Albanella chiara, Albanella mezzano;* Engl.: *Pale Harrier*; Ung. *Fakó rétihéja.*

Caracterele speciei. Ceara, colțul gurii și picioarele sunt galbene. Irisul brun la tinerețe; la bătrânețe, galben. Vălul este împreunat înainte. Vârful aripilor închise nu ajunge capătul cozii. Remigele sunt scobite la steagul extern până la a patra; la cel intern, până la a treia; a treia și a patra remige sunt cele mai lungi; scobitura internă a primei remige se află la vârful tectricelor anterioare.

Spre înfățișarea acestor caractere speciale, servește schița următoare:

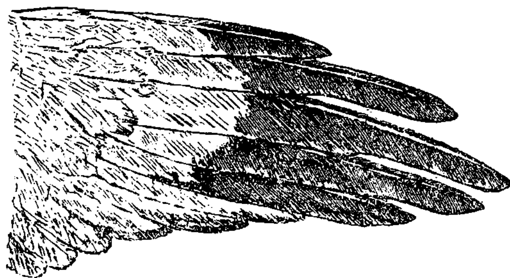
Primele 6 remige dela *Circus macrurus*.

Mascul adult. Partea superioară e sur-albăstruie palid; partea de dedesubt, albă. Remigele mari, în majoritate albe pe partea inferioară a aripii; peste mijlocul de dedesubt al acesteia, în lungime, o dungă neagră. Tectricele supracodale albe și bandate transversal cu sur.

Mascul în haină medie. Partea superioară brună, pătată cu ruginiu deschis; partea de dedesubt albă, cu pete roșu-ruginii pe piept; remigele mari, bandate pe partea inferioară.

Femelă adultă. Partea superioară e brună închis, cu pete galben-ruginii; partea de dedesubt galben-ruginie, cu striuri rahiale brun-roşcate, care se lăţesc în formă de bandaţie transversală, pe pântece, flancuri şi penele tibiilor. Remigele mari, bandate pe partea de dedesubt. Tectricele supracodale brune şi bandate cu alb.

Pasăre tânără. Deasupra este brună, cu dungi terminale aspre, roşu-ruginii pe pene. Partea de dedesubt ruginie, deschis, nepătată, iar pe laturile capului pătată spălăcit; tectricle supracodale sunt albe, cu rahisuri brune. Remigele mari, bandate dedesubt.

Vârful aripii deschise dela *Circus macrurus* ♂ ad.

S i s t e m a t i c a. Păsările în penajul tânăr au pe întreaga parte inferioară o coloare ruginie, când mai deschisă, când mai închisă; femela, care întotdeauna este mai mare decât masculul, este cu totul unicoloră; la masculi, rahisul şi o parte îngustă de pe steag, este ceva mai închis ruginie decât coloarea fundamentală; la unele se găsesc pe gât şi pieptul superior pete longitudinale înguste, brun-ruginii.

Schimbarea coloritului în penajul adult durează patru ani, adică trece prin trei năpârliri, nu două, cum s'a crezut până acum.

TABLOUL Nr. 65

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Anvergura cm	Lungimea cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
20 ♂ ad. ...	Max.	107	45	34	23,5	3,8	6,9	1,8
	Min.	101	43	29	22	3,2	6,7	1,7
20 ♀ ad. ...	Max.	111	51	37	24,8	4,4	7	2
	Min.	107	48	31	22,4	4,1	6,6	1,7
20 ♂ juv. ...	Max.	108	45	35	24	3,9	6,8	1,7
	Min.	102	42,5.	30	22,5	3,3	6,5	1,6
20 ♀ juv. ...	Max.	111,5	53,5	38	25	4,4	6,8	1,9
	Min.	105	46	32	22,3	4.1	6,5	1,7

DOMBROWSKI, în lucrarea sa, se opreşte asupra următoarelor exemplare care constitue întru câtva o abatere:

Femelă de aproximativ 2 ani, de o mărime uriaşă. Lungimea e de 53,5 cm; partea de dedesubt, ca la haina medie normală, galben-roşiatică, cu pete longitudinale late, brun-roşiatice, care la margine sunt umbrite cu roşu-ruginiu închis.

Un ♂ ad., ♀♀ ad., ♂♂ juv., ♀ juv., au cununa de pene cu multe nuanţe mai deschise decât restul părţii de dedesubt.

Aria geografică. Se întâlneşte în Europa centrală, regiunea submediteraneană şi Asia centrală; iarna în Africa, India, Borneo, Ceylon şi o parte din China.

Răspândirea şi biologia. Uliul alb este frecvent în ţara noastră. La păsările clocitoare se mai adaugă, încă din August, păsări de trecere, care se înmulţesc mereu până în Septembrie; mai ales în Bărăgan şi în Dobrogea se adună în timpul acesta masse mari, aşa încât de pe un punct mai ridicat se pot vedea deseori câte treizeci până la patruzeci de exemplare sburând peste regiune; acestea sunt mai ales păsări tinere. Pe la mijlocul lui Octombrie, massele mari au plecat. Unele exemplare însă, de obicei masculi adulţi, rămân şi peste iarnă aici.

Uliul alb caută pentru poposire, după cum arată şi numirea lui germană, şesuri întinse fără copaci, unde se găsesc bălţi mai mici.

Strigătul lui este un şuerat puternic urmat de un piuit, care însă este scos numai într'o stare de simţire puternică, mai ales înaintea împerechierii. Un măcăit, pe care îl aminteşte Dr. I. MÜLLER, la uliul cenuşiu, se aude în repetate rânduri, când ambii soţi fac primăvara sborurile lor. Acest măcăit se produce, desigur numai cu ajutorul aripilor, la sborul în picaj; la sborul lin nu s'a auzit niciodată, tot aşa de puţin ca şi la surdă sau ciovlică.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează şapte exemplare din această specie, colectate toate în Banat, dintre care 2 sunt masculi ad., 1 mascul med., 3 masculi juv. şi 1 femelă juv.

In Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu se află patru exemplare.

Cuibăritul. Acest uliu cloceşte frecvent în Bărăgan şi în Dobrogea. Cuibul constă numai din câteva tulpiniţe de plante, paie, etc.: la mijlocul lui Mai, cuibarul conţine trei, patru, până la cinci ouă. Ouăle sunt întotdeauna puţin pătate, deşi într'un cuibar cu patru ouă, acestea erau cu totul unicolore. Patruzeci de ouă, măsurate, au dat în medie rezultatele: 43,5×34 mm; maximum: 47,5×34,5 mm; minimum: 40×32 mm. Cuibul se găseşte totdeauna în iarba înaltă sau grâne, pe pământ sau pe o movilă de pământ. In timpul clădirii cuibului, el este uşor de găsit; mai târziu, când femela cloceşte, poate fi aflat numai întâmplător.

Hrana. Pentru vânătoare este, hotărît, foarte stricător. Se nutreşte cu mamifere mici, păsări până la mărimea potârnichii, şopârle şi insecte mai mari. Primăvara devine foarte stricător, prin distrugerea cuibarelor altor păsări. La vânătoarea de pitpalaci, el petrece mereu vânătorul şi îi fură dinaintea ochilor pitpalacul împuşcat.

236. Circus Pygargus (L.)

Uliul sur (fig. 120)

1758 *Circus pygargus* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 89.
1766 *Falco pygargus*, Linné. Syst. Nat., t. I, p. 148.
1802 *Falco cineraceus*, Mont., Orn. Dict., t. I.
1808 *Falco cinerarius*, Mont., Frans., Linn. Soc., t. IX, p. 188.
1812 *Falco hyemalis*, Penn., Brit. Zool., t. I, p. 243.
1816 *Circus cinerarius*, Leach., Syst. Cat. Mam. etc., p. 9.
1816 *Circus ater*, Vieill., N. Dict., t. IV., p. 459.
1819 *Circus montagui*, Viell., N. Dict., t. XXXI, p. 411.
1825 *Circus cinerascens*, Steph., Gen. Zool., t. XIII, p. 41.
1828 *Buteo cineraceus*, Flemm., Brit. An., p. 55.
1829 *Circus cineraceus*, Cuv., Règne An., t. I, p. 338.
1831 *Circus pratorum*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 95.
1838 *Circus cineraceus*, Barb., Rev. Zool., p. 121.
1838 *Strigiceps cineraceus*, Bp., Comp. List. B. Eur. et N.-Am., p. 5.
1844 *Circus nipalensis*, Hodgs., Gray's Zool. Misc., p. 81.
1850 *Glaucopterix cineraceus*, Kaup., Contr. Orn., p. 58.
1855 *Circus pratorum*, *Circus elegans*, Brehm, Vogelf., p. 33.
1857 *Strigiceps murcicus* A. E. Brehm, Allg. d. Naturh. Zeit., p. 439.
1866 *Strigiceps cineraceus obscurus et communis*, A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomina nuda!), p. 1.
1853—1870 *Strigiceps cineraceus*, Fritsch, Vög. Eur., p. 48.
1891 *Circus pygargus* L. (*cineraceus* Mont.), I. Friwaldszky, Aves. Hung., p. 3.
1896? *Circus pygargus abdullae* Floericke, Orn. Monatsber., p. 155.
1899 *Circus pygargus* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 379.
1899—1903 *Circus pygargus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 266.
1910 *Circus pygargus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 594.
1932 *Circus pygargus* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—1921, t. II, p. 1143; t. IV, p. 415.

Numiri româneşti: Uliu sur, Gaie sură, Herete cenuşiu, Şorecar cenuşiu, Gaie de luncă.

Numiri străine: Rus.: *Luni Lugovoi, Corşun*; Germ.: *Wiesenweihe, Kleine Weihe, Bandweihe*; Franc.: *Busard cendré, Busard montagu*; Ital.: *Albanella minore, Albanella piccola, Albanella rossicia, Falcone cenericcio*; Engl.: *Montagu's Harrier*; Ung.: *Hamvas rétihéja, Szürke rétihéja.*

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Irisul e brun închis la tinereţe; la bătrâneţe, galben intens. Vălul anterior, întrerupt. Remigele scobite la steagul exterior până la a patra, la cel interior până la a treia; a treia este cea mai lungă; remigele mijlocii şi tectricele superioare egal de lungi; scobitura mijlocie a primei remige iese de sub tectricele superioare cu 2,4 până la 3,6 cm. Aripile, foarte lungi, ajung cu vârful lor capătul cozii, sau chiar îl şi întrec.

Fig. 120. — *Circus pygargus* (L.), ♂ juv.
Uliu sur.
1: 3,31 din mărimea naturală.

Mascul adult. Capul, grumazul, sur-albăstrui; restul părții inferioare alb, cu pete roșu-ruginii. Tectricele supracodale sur-cenușii. Remigele mari complet negre pe partea de dedesubt a aripii.

Mascul în haină mijlocie. Partea superioară brună, pătată cu ruginiu deschis; partea de dedesubt alb-ruginie, cu dungi rahiale brun-roșcate pe piept; remigele mari bandate pe partea de dedesubt.

Femelă adultă. Partea superioară e brună închis, pătată cu galben-ruginiu; partea de dedesubt galben-ruginie, cu dungi rahiale brun-roșcate, tectricele supracodale au capetele sure și dungi rahiale întunecat; remigele mari bandate pe partea de dedesubt.

Pasăre tânără. Deasupra este brună închis, cu dungi ruginii deschis, conturate pronunțat pe pene; partea de dedesubt ruginie deschis; remigele mari bandate pe partea de dedesubt. Tectricele supracodale albe, cu vârfuri ruginii deschis și rahisuri întunecate.

Sistematica. La toți masculii adulți din țara noastră, coloarea cenușie se întinde peste întreg pieptul; la unii, mai ales la exemplare foarte bătrâne se întinde peste toată partea inferioară; petele longitudinale înguste, roșu-ruginii, de pe pântece și flancuri, au dispărut aproape complet. Păsările din țara noastră s'ar asemăna așa dar cu acele colectate de FLOERICKE în Transcaspia, care au fost descrise sub numele de *Circus pygargus abdullae*. De asemenea, și SCHLEGEL descrie, în Atlas-ul lui SUSEMIHLS[1]), un mascul adult, la care coloarea sură se întinde foarte mult pe partea de dedesubt în jos pe piept, iar dungile rahiale ruginii din partea albă următoare, erau foarte înguste.

Dacă avem acum de a face aici cu o formă estică cu adevărat constantă, sau dacă numai masculii poartă la adânci bătrânețe această haină, a rămas încă nedecis până azi; aproape că înclin pentru prima părere, până când vom avea posibilitatea de a obține un material de comparație mai bogat.

O mare parte din ulii suri (masculi) înclină spre melanism parțial, ceea ce înseamnă că partea superioară, câteodată și partea de dedesubt, este puțin fumurie (cernită).

Păsările tinere, mai ales masculii, sunt de obicei colorate brun-ruginiu, mai intens decât masculii de uliu alb, cu care se aseamănă de altfel foarte mult.

Aria geografică. Se găsește în Europa centrală și sudică, și în partea de Nord a Asiei; iarna în Africa, India și China de Sud.

Răspândirea și biologia. Dintre ulii, acesta este cel mai rar întâlnit, dar totuși destul de des. Ca pasăre migratoare, apare la sfârșitul lui Martie și părăsește țara în Octombrie.

---

1) p. 90.

C u i b ă r i t u l. Pasăre clocitoare obişnuită, dar nu prea frecventă, mai ales pe Bărăgan, în apropierea râului Ialomiţa. Cuibul şi-l face mai ales în locuri ierboase. Toate cuiburile găsite se aflau în ierburi înalte şi erau alcătuite rudimentar, numai din păiuşe şi rămurele. Femela părăseşte cuibul, de regulă, numai când ne apropiem până la 30—40 paşi. Douăzeci şi unu de ouă, măsurate, au dat în medie rezultatele: 40,5×31,6 mm; maximum 45×33,2 mm; minimum 36,2×31 mm.

TABLOUL Nr. 66

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
10 ♂ ad. ...	Max.	44	108	34,5	23	3,3	6,2	2,1
	Min.	42	103	33	21	3,2	6	2
8 ♀ ad. ...	Max.	49	111	38	25	3,7	6,5	2,2
	Min.	45	106	35	24	3,4	6,3	2
5 ♂ juv. ...	Max.	45	110	35	23,5	3,3	6,2	2,1
	Min.	43	107	33	22	3,1	5,9	2
4 juv. ...	Max.	50	114	39	26	3,6	6,5	2,1
	Min.	45	107	36	24	3,1	6,2	2

H r a n a. Mai ales primăvara, acest uliu devine foarte stricător, prin distrugerea unui mare număr de cuiburi. Atacă cu predilecţie pitpalaci, mamifere mici, şopârle, broaşte şi insecte mai mari.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează două exemplare din Banat; de asemenea în Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu se găsesc două exemplare colectate în împrejurimile Sibiului.

237. Accipiter gentilis gentilis (L.)

Uliul găinilor (fig 121, 122)

1758 *Falco gentilis* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, p 89
1758 *Falco palumbarius* Linnaeus, t. c , p 91
1766 *Falco palumbarius*, Linné, Syst. Nat., t. I. p. 130.
1783 *Falco marginatus*, Piller et Mittersp. Iter per Posegan. Sclav. prov., p. 28.
1783 *Falco albescens*, Bodd., Tabl. Fl. Eul., p. 25.
1787 *Falco dubius*, Sparrman, Mus. Carls., tab. 26.
1788 *Falco gallinarius*, Gmel., Syst., Nat., t. I., p. 266.
1790 *Falco incertus*, Lath., Ind. Orn., t. I, p. 32.
1792 *Falco tigrinus*, Beseke, Vög. Kurl., p. 10.
1793 *Accipiter palumbarius*, Gross., Univ. Hyst. Phys. Reg. Hung., t. II, p. 225.

1801 *Astur palumbarius* Lacép., Mem. de l'Inst., t. III, p. 505.
1810 *Dedalion palumbarius*, Savign., Hist. N. Ois. d'Egypte, p. 267.
1817 *Sparvius palumbarius*, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat., t. X, p. 331.
1827 *Accipiter astur*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 367.
1828 *Buteo palumbarius*, Flemm., Brit. An., t. I, p. 54.
1831 *Astur gallinarum*, Brehm, Vög. Deutschl, p. 83.
1844 *Astur indicus*. Hodgs., Gray's Zool. Misc., p. 81.
1855 *Astur brachyrhynchos* Brehm, Naumannia, p. 269.
1855 *Astur paradoxus*, Brehm, Vogelf., p. 30.
1866 *Astur palumbarius microrhynchos et brahyrhynchos*, A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomina nuda!), p. 1.
1891 *Astur palumbarius* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 5.
1899 *Astur palumbarius* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 387.
1899—1903 *Astur palumbarius* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 258.
1910 *Astur palumbarius*, Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 571.
1932 *Accipiter gentilis gentilis* (L.) E Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1146; 1921—1922, t. III, p. 255; t. IV, p. 416.

Numiri româneşti: Uliul găinilor, Uliu, Uliu de porumbei, Ulieş, Uligae, Huli, Huliu, Porumbar, Găinar, Boghiu, Bodigeu, Bodigaş, Hârău, Hereu, Herete, Arete, Ierete, Cobăţ, Corui.

Numiri străine: Rus.: *Golubiatnic*, *Iastreb teterviatnic*; Germ.: *Hühnerhabicht*, *Taubenhabicht*, *Taubengeier*, *Hühnergeier*, *Happich*; Franc.: *Autour*, *Autour commun*, *Autour ordinaire*, *Autour des Ramiers*; Ital.: *Astore*, *Sperviero da colombi*, *Sparviere terznolo*; Engl.: *Goshawk*; Ung.: *Héja*, *Galambasz héja*, *Tikölö*.

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele mari, puternice, sunt galbene. Irisul galben deschis la tinereţe; la bătrâneţe, galben-portocaliu învăpăiat; coada lungă şi rotunjită; aripile, relativ foarte scurte; peste ochi o dungă albă.

Pasăre adultă. Partea de dedesubt e albă, cu linii transversale ondulate, brun-negricioase. Partea superioară sur-cenuşie întunecat; coada cu patru benzi transversale, întunecate.

Pasăre tânără. Partea inferioară e alb-roşcată, cu pete longitudinale. Partea superioară brună închis; coada cu cinci benzi transversale întunecate.

In sbor se poate uşor recunoaşte, după coada lui lungă, aripile scurte şi fâlfâitul repede al aripilor.

Sistematica. Irisul, la puiul pufos, este sur-albăstrui închis, şi capătă încetul cu încetul un luciu galben-verzui, până când în a treia lună bate în gălbui, iar în a patra lună capătă o coloare galbenă deschis, murdar. Abia în al doilea an este galben-auriu, la mascul mai închis decât la femelă.

Pasărea tânără are de obicei cinci, mai rar patru benzi transversale pe coadă; cea bătrână, de cele mai multe ori patru, care la adânci bătrâneţe nu mai ajung până la marginea penei, şi de multe ori abia mai formează benzi.

La păsările bătrâne, năpârlirea începe încă din Mai; la femele ceva mai devreme decât la masculi; deoarece aceasta se produce foarte încet, se termină

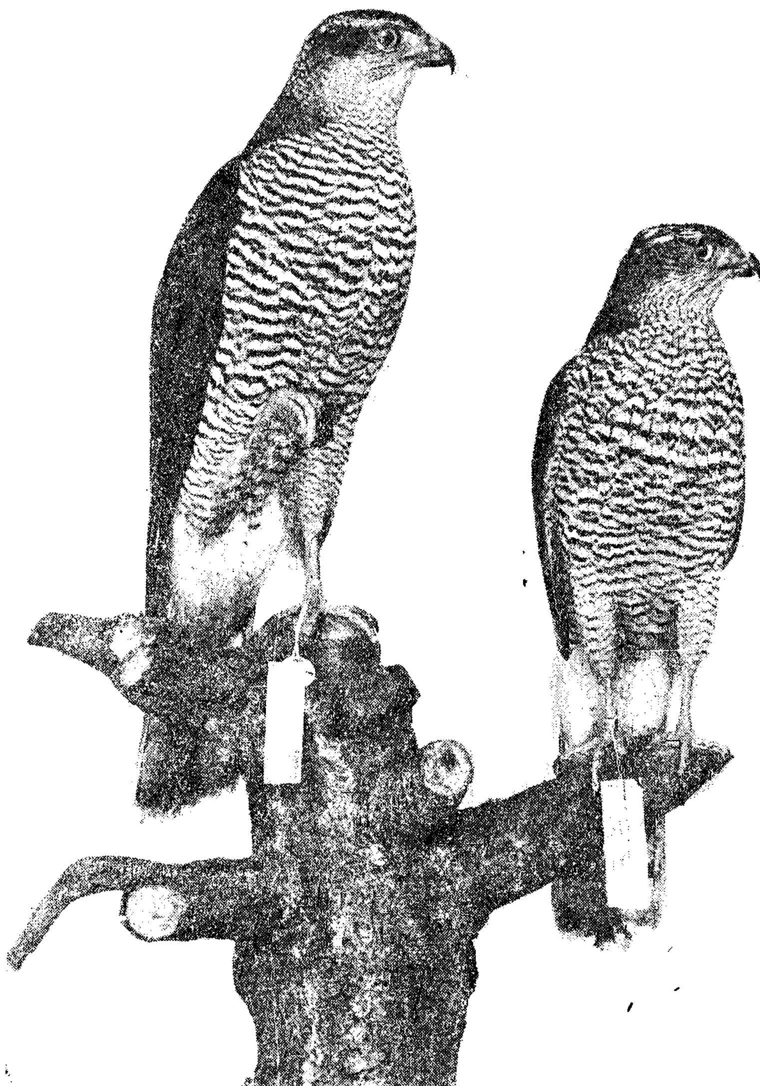

Fig. 121. — *Accipiter gentilis gentilis* (L.) ♀ ♂ ad. Uliul găinilor. 1 : 5,05 din mărimea naturală.

abia în Octombrie. In Noembrie, păsările tinere încep schimbarea în haină adultă, ceea ce necesită aproape un an. Mai întâi începe schimbarea hainei la gât şi la penele tibiilor, apoi pe flancuri şi mai târziu se schimbă remigele şi rectricele.

In seria lui DOMBROWSKI se găseau câteva păsări — în tot cazul de etate mare — la care partea superioară prezenta o coloare foarte deschisă, iar bandația părții inferioare era foarte îngustă și de o coloare brun-negricioasă întunecat.

DOMBROWSKI ne dă dimensiunile indicate în tabloul Nr. 66, la exemplarele măsurate de el.

Aria geografică. Se întâlnește în Europa, în Asia și în Africa de Nord.

Răspândirea și biologia. Pasăre sedentară obișnuită în toate regiunile țării noastre.

In timpul cuibăritului și al clocitului — până când puii devin sburători — uliul nu se prea îndepărtează mult de împrejurimile locului unde se află cuibul, mai ales dacă are ce să prade în apropiere. La sfârșitul verii, toamna și iarna, părăsește deseori pădurea și hoinărește prin regiunile dela șes și câmpie (unde se întâlnește mai rar de altfel), străbătând grădinile și curțile gospodăriilor, unde face mari stricăciuni. Dacă terenul este bun pentru vânătoare, se aclimatizează acolo și poposește timp mai îndelungat, apărând regulat în fiecare zi la o anumită oră (mai ales înainte de masă), ca să jefuiască orătănii din ogrăzi, sau porumbei de pe acoperișul caselor. In fazanerii, uliul este o adevărată pacoste pentru acest soi de

TABLOUL Nr. 67

Sexul și etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lățimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
12 ♂ ad.	Max.	54	107	34	24	4	7,6	3,1
	Min.	49	100	31	22,5	3,9	7,4	2,8
15 ad.	Max.	68	128	38	29	4,2	7,8	3,9
	Min.	60	114	35	25	4	7,5	3,3
6 ♂ juv.	Max.	56	110	34	25	4	7,6	3,1
	Min.	51	104	32	23	3,9	7,4	2,9
5 ♀ juv.	Max.	69	130	39	30	4,4	7,7	3,8
	Min.	60	116	34	26	4,1	7,5	3,3

vânat, și rar trece o zi să nu-și facă apariția și să nu dijmuiască vreun fazan. Am avut prilejul să mă conving despre dârzenia cu care ține la un anumit teritoriu, care asigură regulat hrana acestui hoț notoriu, ce nu se prea lasă ușor speriat și alungat din ținutul ales de el. In pădurea de lângă Timișoara, mai ales vara, toamna și iarna, după ce puii de uliu au devenit sburători, ei sunt atrași în număr considerabil în acest loc. In fiecare an se împușcă sau se prind cu capcane zeci și zeci de ulii, mai ales indivizi tineri, dintre care am primit în repetate rânduri și exemplare vii, absolut nevătămate, prinse în capcane.

Pentru a mă convinge despre cele amintite mai sus, am inelat la 14 August 1928 o femelă adultă, prinsă în capcană. I-am dat drumul, la periferia cartierului meu, intenţionat, spre pădurea învecinată a comunei Girocului, în care direcţie şi-a şi luat sborul. La 26 Octombrie în acelaşi an, adică după 73 de zile, a fost capturată din nou în acelaşi loc şi la aceeaşi capcană. Din cauză că pasărea a fost maltratată şi schingiuită de către un paznic, înainte de a fi adusă din nou al mine — unde a doua zi a şi murit — nu am mai putut repeta experienţa. Deci peripeţiile şi păţania avută nu au putut-o învăţa să evite pericolul, prin care trecuse deja de două ori.

Forma corpului îi asigură o mare îndemânare şi isteţime la sbor, astfel că poate pătrunde cu uşurinţă printre copacii deşi şi chiar în tufişuri, surprinzând pe neaşteptate prada, care de cele mai multe ori rămâne zăpăcită locului. Indrăsneala acestei păsări merge până acolo, mai ales când este împinsă de foame, încât goneşte victima până în coteţe, şuri sau clădiri, fără să se sfiască nici chiar de prezenţa omului. Cunosc un caz când, datorită acestei îndrăzneli, un uliu a fost făcut prizonier în timp ce îşi urmărea prada. Este cu adevărat cea mai periculoasă şi mai feroce pasăre răpitoare de pretutindeni, care răpeşte tot felul de animale, dela mierlă şi până la iepure.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează o serie de 25 de exemplare, dintre care 10 femele adulte, 5 masculi adulţi, 6 femele tinere şi 4 masculi tineri, precum şi ouăle lor, colectate toate din Banat.

C u i b ă r i t u l. De cele mai multe ori DOMBROWSKI i-a găsit cuibul în zăvoaiele Dunării; aproape fiecare ostrov are perechea sa clocitoare, dar nu lipseşte nici în pădurile dela câmpie şi din munţi.

Cuibarul, este de multe ori o alcătuire puternică, şi este folosit mai mulţi ani, consecutivi; chiar şi în timpul anului se poate întâlni perechea, deseori în apropierea cuibului. De multe ori, fără să putem avea vreo explicaţie lămuritoare asupra împrejurărilor, cuibul este părăsit, şi se construeşte un altul pe un copac din vecinătate.

Către mijlocul lui Martie, perechile stau mai mult în cuib; îl repară şi chiar şi împerechierea se întâmplă pe marginea cuibului.

In timp ce în Germania — după O. RIESENTHAL — cuibarul se găseşte abia la sfârşitul lui Aprilie sau începutul lui Mai, şi constă din 3—5 ouă, în ţara noastră este complet încă dela începutul lui Aprilie, la perechile mai tinere. Toate cuiburile pe care le-am cercetat, erau decorate cu frunze sau rămurele verzi, mai ales cu frunze de stejar; ouăle capătă deseori către sfârşitul incubaţiei, o coloare sau un petaj brunatic. Douăzeci şi nouă de ouă măsurate au dat ca rezultat o medie de 56,8×44,8 mm.

De mare interes sunt două observaţii pe care a avut ocazia să le facă DOMBROWSKI şi anume, că masculii devin câteodată maturi încă în al doilea an. Prima dată el a împuşcat cu un singur foc un mascul, care abia avea câteva pene din haina adultă, împreună cu femela mult mai în vârstă, pe marginea cuibului, în momentul când se împerechiau. A doua oară a găsit la un cuib un mascul, de asemenea în penaj tânăr, care avea numai pe gât şi pe tars câteva pene bandate. Nu a găsit niciodată clocind la cuib femele în penaj tânăr sau de transiţie.

H r a n a. Pagubele pe care le cauzează uliul găinilor la păsările de curte şi la vânatul aripat sunt atât de mari, încât el se poate număra printre cele mai stricătoare păsări răpitoare. Conţinutul guşii, cercetat la 32 de exemplare, a fost:

Fig. 122. — *Accipiter gentilis gentilis* (L.), ♂ juv.
Uliul găinilor.
1: 3,08 din mărimea naturală.

4 găini domestice, 5 porumbei de casă, 1 gulerat, 3 de scorbură, 1 raţă domestică, 1 gâscă domestică, 2 potârnichi, 1 spurcaciu, 2 ciori de semănătură, 1 coţofană, 1 brebene, 1 gaiţă vânătă, 4 pitpalaci, 1 sitar bătăuş, 2 stârci de noapte, 1 egretă mică, 1 iepure, 1 cricet şi 1 veveriţă.

Vizitează regulat şi coloniile de stârci din apropierea cuibului său şi vai de stârcul tânăr, care a îndrăsnit să iasă pe vreo creacă afară din cuib, sau a voit să facă un sbor de încercare; acela este cu siguranţă pierdut.

238. **Accipiter gentilis marginatus** (Pill. et Mittersp.)

Uliul balcanic

1783 *Falco marginatus* Piller et Mitterspacher, Iter per Poseganam Sclavon. prov., p. 28.
1922 *Accipiter Palumbarius caucasicus*, Kleinschmidt, Berajah: *Falco Palumbarius*, p. 5.
1925 *Astur gentilis balcanicus*, Lönnberg, Journ. f. Ornith., t. LXXIII, p. 105.
1930—1931 *Astur gentilis balcanicus* Lönnberg, H. G. K. Molineux, A Cat of Birds, p. 213.
1932 *Accipiter gentilis marginatus* (Pill. et Mittersp.), E. Hartert, t. IV, p. 417.

Numiri româneşti: Uliu balcanic.

Caracterele speciei. Pasărea adultă este mai întunecată pe partea superioară şi mai brună decât *Accipiter gentilis gentilis*; în penajul tânăr, mai puternic colorată roşu-ruginiu pe partea inferioară. Este mai mică decât forma anterioară. Aripa, după LÖNNBERG şi SUSCHKIN ajunge la mascul până la 235 mm, la femelă, până la 364 mm.

Sistematica. Am dat mai sus caracterizarea sumară a acestei forme după STEINBACHER, deoarece până în momentul când scriu aceste rânduri mi-a fost imposibil să-mi procur literatura de specialitate, referitoare la această problemă, şi să fac compararea materialului colectat de mine, cu exemplarele tipice ale acestei forme. Am fost nevoit deci a proceda numai pe baza criteriilor date în linii generale la determinarea unor exemplare din Muzeul Regional Timişoara, pe care le consider ca aparţinând acestei forme; cu atât mai mult, cu cât ele au fost colectate de mine tocmai la graniţa de Nord, limitrofă, a ariei geografice de răspândire, dată de autori, respectiv de STEINBACHER, care o consideră începând din Peninsula Balcanică (dela Iugoslavia), până în Caucaz şi în Crimeea.

Pe timpul când DOMBROWSKI a prelucrat materialul său de ulii, nu erau publicate cercetările făcute asupra formelor geografice actuale şi totuşi — după cum aminteşte la specia nominată — a constatat la mai multe exemplare unele abateri, care probabil se referă la această formă identificată în Sudul graniţei ţării.

Un mascul adult, o femelă adultă, împuşcaţi la 20 Mai 1912, respectiv 1910, precum şi o femelă tânără, împuşcată la 13 August 1904, toţi în Muntenia lângă Dunăre, credem că pot fi considerate, atât după dimensiunile mici, cât şi după celelalte caractere generale, ca exemplare ale formei *A. g. marginatus*

(Pill. et Mittersp.) (*balcanicus* Lönnberg). Masculul, aproape bătrân, abia mai prezintă urme de bandaţie pe rectrice, iar dimensiunile aripii ating abia 312 mm; coada, 245 mm; aripa femelei adulte, 350 mm; coada, 280 mm; a femelei tinere, 350 mm, respectiv 300 mm.

239. Accipiter nisus nisus (L.)

Uliul păsărilor (fig. 123)

1758 *Falco Nisus* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 92.
1764 *Falco epicyanus* Pallas, Vroegs Cat. Versom. Vogeln, *Adumbratiuncula*, p. 1.
1766 *Falco nisus, Falco minutus*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 130—131.
1793 *Accipiter nisus, Accipiter fringillarius, Accipiter merularius*, Grossinger, Un. Hist., Phis. Regn. Hung. etc., t. II, p. 245.
1800 *Falco nisus major, Falco nisus minor*, Bekker, Deutsche Orn., t. III, 1—5 tb.
1810 *Daedalion fringillarius*, Savign., Ois. d'Egypte, p. 270.
1810 *Ierax fringillarius*, Leach., Syst. Cat. Mamm. etc., p. 10.
1817 *Sparvius nisus*, Vieill., N. Dict., t. X, p. 319.
1827 *Falco fringillarum* Brehm, Ornis, t. III, p. 3.
1828 *Buteo nisus*, Flemm., Brit. An., t. I, p. 55.
1829 *Astur nisus*, Cuv. Règne An., t. I, p. 333.
1831 *Nisus communis*, Less., Traité d'Orn., p. 58.
1831 *Nisus elegans, Nisus fringillarium, Nisus peregrinus*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 86—88.
1833 *Falco nisosimilis*, Tickell, Journ. As. Soc. Beng., t. II, p. 571.
1843 *Accipiter nisosimilis*, Blyth., Journ. As. Soc. Beng., t. VII, p. 311.
1844 *Accipiter subtypicus*, Hodgs., Gray's Zool. Misc. p. 81.
1849 *Astur major*, Degl., Orn. Eur., t. I, p. 86.
1850 *Nisus fringillarius*, Kaup., Contr. Orn., p. 64.
1851 *Nisus major*, Jaub., Mots. Eur. Orn., p. 29.
1855 *Nisus intercedens*, Brehm, Naumannia, p. 269.
1866 *Nisus communis septentrionalis et macrourus*, A, E, Brehm. Verz. Samml., (—Nomina nuda!), p. 1.
1891 *Accipiter nisus* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 6.
1897 *Accipiter nisus major, Accipiter nisus typicus*, Prazák, Journ. f. Ornith., t. XLV 467-469.
1899 *Accipiter nisus* (L.) 1758, St. Chernel. Magy. Mad., p. 389.
1899—1903 *Accipiter nisus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 260.
1910 *Accipiter nisus* Linné, R. Dombrowsky, Orn. Rom., p. 574.
1921 *Accipiter nisus peregrinoides* Kleinschmidt, Beiheft zu Falco, p. 26.
1924 *Accipiter nisus hibernicus* Swann, Bull. B. O. Club, t. XLIV, p. 79.
1932 *Accipiter nisus nisus* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—1921, t. II, p. 1151; 1921—1922, t. III, p. 2206; t. IV, p. 418.

Numiri româneşti: Uliul păsărilor, Uliu păsăresc, Uliu mic, Uliuţ, Păsărar, Corui, Coroi, Cobăţ.

Numiri străine: Rus.: *Jastreb-perepeleatnic*; Germ.: *Sperber, Finkensperber, Sperlingsstösser*; Franc.: *Epervier, Epervier commun, Autour épervier*;

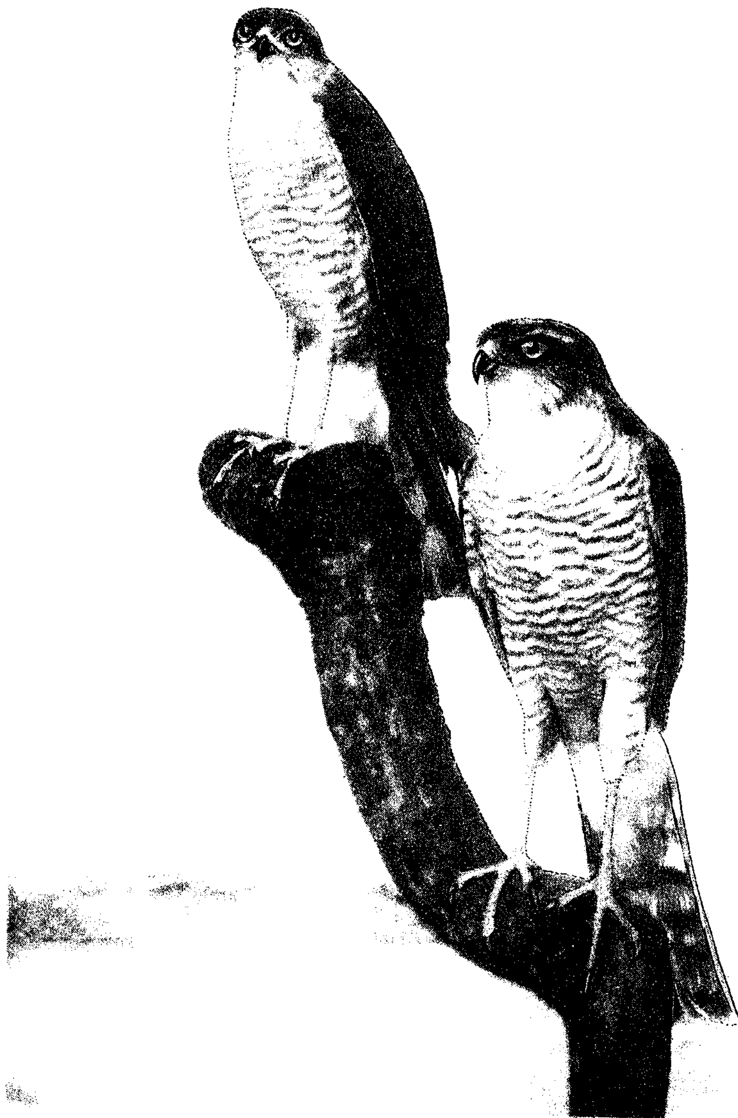

Fig. 123. — *Accipiter nisus nisus* (L.), ♂♀ ad.
Uliul păsărilor.
1 : 3,51 din mărimea naturală.

Ital.: *Sparviere, Smerlo, Smeriglio, Moscardo*; Engl.: *Sparrow Hawk*; Ung.: *Karvaly*.

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele (subţiri şi înalte) sunt galbene. Irisul e galben deschis la tinereţe; la bătrâneţe, galben-portocaliu învăpăiat. Coada lungă şi rotunzită, aripile proporţional foarte scurte; ajung numai până la jumătatea cozii.

Pasăre adultă. Partea inferioară albă, cu linii ondulate transversale, brune ori brun-ruginii; gâtul cu striuri longitudinale colorate la fel. Partea superioară sur-albastră ori brun-surie. Coada de aceeaşi coloare, cu cinci benzi negricioase.

Pasăre tânără. Partea de dedesubt e albă; pe gât şi grumazul anterior brună, pătată longitudinal; pe pântece şi gambe, transversal; partea superioară e brun-surie; coada, cu cinci până la şase benzi mai închise.

In sbor, se aseamănă până la confundarea cu Uliul găinilor.

Sistematica. O serie de 217 ulii păsărari, colectaţi în ţara noastră, prezintă această pasăre în toate penajele. O parte din acest material fiind deosebit de interesant, îl dăm în cele de mai jos:

Un mascul foarte bătrân ne uimeşte înainte de toate prin dimensiunile mai mici ale corpului, ca şi prin coloraţia foarte deschisă a părţii de dedesubt. Numai pieptul este acoperit de dungile transversale înguste, roşu-ruginii deschis; pe pântece, acestea lipsesc aproape cu totul. Este unul din puţinele exemplare împuşcate în timpul cuibăritului şi anume la 24 Mai 1902, lângă Raşova.

Mascul foarte bătrân, care se apropie foarte mult de *Accipiter exilis* Temm., din Africa de Sud. La acesta, coloarea ruginie este foarte intensă şi foarte răspândită, mai ales pe flancuri, găsindu-se de asemenea pe laturile grumazului şi pe obraji; benzile transversale de pe partea de dedesubt, foarte înguste, albastru-cenuşiu întunecat.

Femelă adultă, de o talie foarte mare, aproape tot atât de mare ca a unui şoim călător. La acest exemplar, benzile transversale ondulate sunt foarte late, până la 0,4 cm şi brune închis, suflate puternic cu ruginiu.

Uliul păsărilor variază foarte mult ca mărime, încât dacă am pune masculul cel mai mic alături de femela cea mai mare, nu ne-ar veni să credem că ambii aparţin aceleiaşi specii.

Aria geografică. Se întâlneşte în Europa şi în jumătatea nordică a Asiei.

Răspândirea şi biologia. Iată ce scrie DOMBROWSKI despre aceasta: « Oaspete de iarnă foarte frecvent, care apare încă din Septembrie şi rămâne la noi până în Martie. In restul lunilor, în decurs de zece ani, au fost împuşcaţi numai trei masculi adulţi, în tot cazul neîmperechiaţi. Cu toate cercetările întreprinse, nu l-am găsit clocind şi toate datele asupra cuibăritului acestei păsări sunt bazate probabil pe confundarea cu *Accipiter brevipes* ».

Este foarte curios că DOMBROWSKI consideră uliul păsărilor numai ca oaspete de iarnă, chiar foarte frecvent, şi nu l-a găsit niciodată clocind în Muntenia, iar din bogata serie de peste 200 de exemplare, numai trei masculi adulţi au fost împuşcaţi la intervalul dintre Aprilie-

August. Nu am căutat în mod prea stăruitor să verific această afirmaţie, dar cred că este greşită, şi anume, din următoarele motive: uliul păsărilor este o pasăre sedentară, care cuibăreşte în pădurile din regiunile deluroase şi muntoase, mai ales presărate cu conifere, în care îşi clădeşte cu predilecţie cuibul, bine ascuns. Cloceşte mai rar în pădurile dela şes. Primăvara şi vara, adică în timpul cuibăritului, pădurea plină de păsărele îi oferă o masă bogată, aşa că nu este nevoit să-şi părăsească regiunea în care îşi are cuibul şi unde este scutit de eventualele pericole, şi de persecuţia ciorilor, coţofanelor şi rândunicilor, care îl urmăresc cu mare gălăgie

TABLOUL Nr. 68

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
30 ♂ ad.	Max.	33	59,5	23	17	3	6,4	1,3
	Min.	30,5	58	19,3	15,4	2,5	6,3	1,1
30 ♀ ad.	Max.	40	63	27	22	2,3	6,6	1,4
	Min.	35,5	60	21	17,2	2,8	6,5	1,1
30 ♂ juv.	Max.	33,5	60	24	17,5	3,1	6,4	1,3
	Min.	30	58,5	20	16	2,5	6,3	1,1
30 ♀ juv.	Max.	40	64	28	22,5	3,2	6,7	1,3
	Min.	36,5	60	21,5	17,5	2,9	6,4	1,1

şi scandal, îndată ce părăseşte desişul pădurii şi iese la câmpie. Toamna şi iarna, după migraţie, când s'a rărit numărul păsărilor şi frunza de pe copaci, iar păsărelele care iernează la noi (vrăbii, presuri, ciocârlii etc.) se găsesc la câmpie şi pe lângă gospodăriile şi aşezările omeneşti, ulii îşi schimbă terenul de vânătoare, coborînd în majoritate, împreună cu progenitura lor, la câmpie. La acestea se mai adaugă şi multe alte exemplare din regiuni mai nordice, încât devine într'adevăr o pasăre răpitoare foarte comună.

Cuibul este de cele mai multe ori bine ascuns, şi totdeauna în păduri mai tinere, închise. Nu-l găsim niciodată în păduri rărite şi în grupuri de copaci dela câmpie. Cuibul este construit din rămurele şi este scund. Uliul păsărilor se foloseşte însă câteodată şi de cuiburi părăsite de ciori, veveriţe sau alte păsări răpitoare, şi pe care le repară. Cuibarul, constând din 4—5 ouă, mai rar din 6 sau chiar 7, — se găseşte complet în Mai, uneori şi la începutul lui Iunie. Coloarea fundamentală a ouălor este alb-verzuie, acoperită cam o treime cu pete mai mari şi mai mici de coloare brun-roşcată sau ruginie. Diametrele axelor sunt de 37—39 şi 30—32 mm.

Cá de fapt cloceşte regulat în ţara noastră şi chiar destul de frecvent, cel puţin în Banat, reiese din următoarele:

Pe când pusesem baza colecţiei mele oologice, care numără mai multe sute de cuibare (aflate azi în Muzeul Regional din Timişoara), am umblat câţiva ani de-a-rândul după ouă de păsări, căci şi eu, ca şi cei mai mulţi ornitologi, am început ornitologia « ab ovo ». Am găsit, de exemplu, în pădurile din Moldova-Nouă, în anul 1909, următoarele cuibare: la 12 Mai

cu 4 ouă proaspete; la 23 Mai, cu 4 ouă puţin incubate; la 30 Mai, cu 4 ouă cu embrionul puternic desvoltat; la 7 Iunie, cu 5 ouă mult incubate, iar la 3 Iulie 1906, tot la Moldova-Nouă, un cuib cu cinci pui desvoltaţi mai bine de jumătate.

Dar l-am întâlnit în repetate rânduri vara şi în alte locuri, de exemplu, la Sinaia, în vara anului 1938 şi 1939; la 2.VII.1918 pe Retezat (Gura Zlatii), de unde am şi un mascul adult, împuşcat atunci.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează o serie frumoasă alcătuită din toate vârstele şi anume 6 masculi adulţi, 14 femele adulte, 5 masculi tineri, 1 femelă tânără şi 2 pui (♂ ♀) în penajul din cuib.

H r a n a. Ceea ce este uliul găinilor pentru păsările mari, este uliul păsărilor pentru păsărele: o adevărată pacoste. Cruzimea şi îndrăsneala acestei păsări întrec orice margini; răpeşte păsări care ajung mărimea lui proprie, sau chiar o întrec, precum: ciori de semănătură, potârnichi, porumbei gulerați, sitari de pădure etc. Hrana lui principală o formează tot felul de păsări, căci numai în şasesprezece cazuri din 181 de păsări cercetate s'au găsit şoareci *(Mus arvicola)* în guşă; de cele mai multe ori, vrăbii, presuri şi sturzi.

In urmărirea prăzii alese, este atât de îndrăsneț şi perseverent, încât intră şi în locuințele oamenilor.

240. **Accipiter badius brevipes** Severtz.

Uliu cu picioare scurte

1868 *Accipiter polizonoides,* Gurn., Ibis, p. 144.
1886 *Falco gurneyi* Bree. Hist. B. Europ., 1863, t. IV, p. 185, mit Taf.; Reiser, Orn. balcan., 1884, t. II, p. 128; t. IV, p. 103.
1891 *Accipiter brevipes,* Brehm, Tierleben Vög., t. III, Aufl. III, p. 374.
1892 *Astur brevipes* Severzow, Bull. Soc. nat. Mosc., 1851, t. II, p. 294. Einsch. şi Hartl., O. Afr., p. 48; Seidensacher, Verhdl. Zool. bot. Ges. Wien, 1864; Krüper, Journ. f. Ornith, 1862, p. 316; Schlüter, Zoolog. Garten, X, Jahrg., 1869, p. 374; Heuglin, Vög. N. Ost. Africas, 1869—73, t. XXVII, p. 72; Elves et Buckley, Ibis, 1870, p. 75; Cat. Birds, Brit. Mus., 1874, t. I, p. 94; Dresser, Birds Eur., 1879, t. V. p. 633; Radde, Orn. Caucas., 1884, p. 103; Nicolae von Ssomow, Ornith. Jahrb., 1891, p. 121; p. 179.
— *Nisus badius,* Boc., Cat. Mus. Lisb., t. I, p. 50.
— *Nisus sphenurus,* v. d. Decken, Reisen, t. III, p. 40.
1910 *Astur graecus* Madarász, Orn. Monatsber., p. 65.
1910 *Accipiter brevipes* Sev., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 577.
1912—1921 *Accipiter brevipes* (Severtz.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., t. II, p. 1157.
1932 *Accipiter badius brevipes* (Severtz.), t. IV, p. 419.

N u m i r i r o m â n e ş t i: Uliu cu picioare scurte, Ulişor cu picioare scurte, Uliu scund, Păsărar breviped, Păsărar, Corui cu picioare scurte.

N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Iastreb-perepel, Jatrub, Tuvic, Riabez, Vorobiatnic, Olşanic*; Germ.: *Zwerghabicht, Kurzzehiger Sperber*; Franc.: *Épervier à*

pieds courts; Ital.: *Sparviere levantino*; Engl.: *Levant Sparrow-Hawk*; Ung.: *Rövidujju Karvaly*, *Kis héja*.

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Irisul, sur la tinereţe, mai târziu brun, cu un cerc galben-roşcat în jurul pupilei. Degetul intern, fără ghiară, ajunge până la a doua articulaţie a degetului mijlociu. Degetul extern, fără ghiară, ajunge sau întrece capătul articulaţiei a doua dela degetul mijlociu. Degetul posterior, fără ghiară, ajunge sau întrece capătul primei articulaţii a degetului mijlociu. Picioarele sunt deci considerabil mai puternice decât la *Accipiter nisus*.

Mascul adult. Partea de dedesubt albă, cu linii transversale ondulate, roşu-ruginii. Gâtul pătat nepronunţat. Partea superioară sur-albăstrui. Coada de aceeaşi coloare, cu şapte până la opt benzi transversale, mai întunecate.

Femela adultă se deosebeşte de mascul prin mărimea mai respectabilă, precum şi prin liniile transversale, brun-ruginii, mai late, pe partea de dedesubt.

Pasăre tânără. Partea inferioară albă, cu pete longitudinale brune, în formă de stropi. Partea superioară brun-surie. Coada, cu şase până la şapte benzi transversale, întunecate.

Sistematica. In baza materialului colectat de DOMBROWSKI, şi ţinând seama de ceea ce L. v. FÜHRER şi alţii au publicat în legătură cu coloraţia acestei păsări, trebue să menţionăm că există unele exemplare în penaj tânăr, la care petele lanceolate, de pe partea inferioară, sunt la unele de coloare brun închis, iar la altele mai mult brun-roşcat.

TABLOUL Nr. 69

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Tarsul cm	Degetul mijlociu fără ghiară cm	Degetul intern fără ghiară cm	Degetul extern fără ghiară cm	Policarul fără ghiare cm	Lungimea ciocului cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm
♂ ad.	35,3	67,4	22,9	16,4	4,8	2,8	1,3	1,9	1,4	2,2	2,5
♂ ad.	36,2	71,2	23,5	16,5	4,8	2,8	1,3	1,9	1,4	2,2	2,9
♂ ad.	35,4	67,4	23	16,5	4,8	2,8	1,3	1,8	1,3	2,2	3
♀ ad.	37,8	73,2	23,7	17,1	4,9	2,8	1,4	1,9	1,4	2,3	3
♀ ad.	38	74,2	23,9	17	4,9	2,8	1,4	1,9	1,4	2,3	2,8
♀ juv.	38,5	74	24	18	5	3	1,4	2,2	1,4	2,5	3
♀ juv.	38	73	24	18	4,9	2,9	1,4	1,9	1,4	2,4	2,8
♀ juv.	38,2	74	23,8	18	4,9	2,9	1,4	2,1	1,4	2,4	2,9
♂ juv.	36,5	67,4	22	16,5	5,1	2,8	1,4	2,1	1,4	2,3	2,8

Puii pufoşi au irisul sur-nisipiu, care, imediat ce puii au devenit sburători, se schimbă în brun-aluniu. In al doilea an, în care acest ulişor a îmbrăcat haina adultă, ochiul prezintă următoarele colori: în jurul pupilei negre întunecate se află un inel portocaliu, apoi unul roşu ca sângele, până la vişiniu, care în,

fine trece în brun-castaniu; ultima coloare cuprinde cea mai mare parte a irisului.

Dintre exemplarele colectate de DOMBROWSKI, numai nouă au fost măsurate (tabloul Nr. 69).

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa sud-estică, Asia sud-vestică şi Africa de Nord.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Despre aceasta DOMBROWSKI scrie următoarele: « In Aprilie, după ce a dispărut ultimul *Accipiter nisus*, apare *Accipiter brevipes* şi îşi ocupă numaidecât locul de cuibărit. Ca pasăre clocitoare, nu este de loc rară. In Septembrie începe migraţia. Ca date de sosire şi de plecare am notat următoarele:

1898	20. IV — 23. VIII	1904	22. IV — 20. IX
1899	28. IV — 1. X	1905	1. V — 21. VIII
1900	1. V — —	1906	29. IV — 17. VIII
1901	24. IV — 17. IX	1907	3. V — 23. VIII
1902	5. V — 20. IX	1908	7. V — 28. IX
1903	3. V — 17. IX		

In timpul migraţiei, în Aprilie şi August, petrec laolaltă şi am observat mici societăţi răspândite, de câte 7—10 exemplare.

Preferă pădurile de anini, care sunt străbătute de lunci şi cursuri de ape ».

Despre răspândirea uliului cu picioare scurte în Transilvania şi Banat, se ştie până azi foarte puţin, deoarece în aceste ţinuturi ale ţării se întâlneşte destul de rar. In activitatea mea de ornitolog nu l-am întâlnit liber pe teritoriul Banatului niciodată, ci am fost nevoit să mă mărginesc numai la înregistrarea datelor semnalate de alţi observatori sau amatori ornitologi.

Cea mai veche dată cunoscută a capturării unui exemplar al acestei specii în Transilvania este anul 1873, când a fost împuşcată o femelă tânără în împrejurimile Braşovului (azi Oraşul Stalin), exemplar care se păstrează şi azi în muzeul din Oraşul Stalin. Apoi, abia la 22 August 1904, a mai fost împuşcată o femelă tânără lângă Turcheş. De aici a ajuns în posesia Institutului Ornitologic din Budapesta. Dimensiunile acestui exemplar sunt: aripa 215 mm, coada 155 mm, ciocul în curbură 20 mm, tarsul 45 mm, degetul mijlociu fără ghiară 28 mm, degetul interior 14 mm. La 25 August 1937, lângă Baciu, a fost împuşcat un mascul tânăr.

La 17 August 1930, a mai fost împuşcată o femelă tânără lângă Păingeni.

A mai fost împuşcat un mascul foarte bătrân, de toată frumuseţea, la 22 Iunie 1935, lângă pădurea Bistra, comuna Ghiroda, lângă Timişoara; exemplarul se găseşte în colecţia Muzeului Regional din Timişoara. Acesta ar fi primul exemplar identificat pentru Banat, până în 1935. Capturarea acestui mascul adult, la data de 22 Iunie, adică tocmai în timpul cuibăritului dă de bănuit dacă nu cumva a fost o pereche care să fi cuibărit aici, situaţia acestei păduri fiind prielnică pentru cuibăritul acestui soi de ulişor.

Trei exemplare au fost colectate de către asistentul Muzeului Regional din Timişoara: un mascul tânăr la 10 August 1947, o femelă tânără la 31 August 1947 şi o femelă tânără la 9 Septembrie 1947 la Timişoara, probabil din aceeaşi familie.

A mai fost capturată în capcană la 12 Mai 1928 pe Insula Şerpilor din Marea Neagră, o femelă medie, inelată.

In Muzeul Regional din Timişoara se mai găseşte şi un mascul tânăr împuşcat la 15 August 1906, lângă Tunari în apropiere de Bucureşti.

C u i b ă r i t u l. Cuibul este aşezat întotdeauna la marginea pădurii, niciodată în interiorul ei. In ceea ce priveşte aşezarea cuibului, s'au găsit cuiburi

plasate atât în bifurcații de crăci, tocmai lângă tulpină, cât şi pe crăci laterale. Cuibul este foarte mic, alcătuit din rămurele subțiri bine înghesuite; lățimea lui trece rareori peste 30 cm, înălțimea cam 15 cm; albia cuibarului este scundă, de 3—4 cm. Nu întotdeauna îşi clădeşte singur cuibul, ci câteodată foloseşte un cuib vechiu, de cioară sau coțofană.

Cuibarul constă din 3—5, mai rar din 4 ouă; primul ou este depus pe la mijlocul lui Mai.

Nouă ouă măsurate au avut următoarele dimensiuni: media 39,4×31,3 mm; maximum: 43×32,3 mm, respectiv 40,3×33 mm; 37,2×30,3 mm.

In timpul cuibăritului se aude deseori vocea lui sonoră, care se deosebeşte cu totul de aceea a uliului de păsări comun.

Foarte just scrie V. FÜHRER, că această voce se aseamănă în oarecare măsură cu a capinturturei.

H r a n a. Hrana lui principală constă din insecte, mai ales Ortoptere şi şopârle; mai rar păsărele şi mamifere. La cincisprezece exemplare cercetate s'au putut stabili cu precizie: *Lacerta agilis*, *L. viridis*, *L. taurica*, *Orictes nasicornis*, *Mantis religiosa*, *Locusta viridissima*, *Merula vulgaris*, *Emberiza hortulana*, *Fringilla coelebs* şi *Myoxus dryas*. Trebue considerat, mai degrabă, ca folositor decât ca stricător.

241. Milvus milvus milvus (L.)

Şorliţă (fig. 124)

1758 *Falco milvus* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 89.
1766 *Falco milvus*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 126.
1800 *Milvus castaneus* Daud., Traité, t. II, p. 148.
1810 *Milvus ictinus*, Sav., Syst. Ois. d'Egypte, p. 28.
1821 *Milvus regalis*, Vieill., Faun. Franc., p. 14.
1825 *Milvus regalis* Raux., Orn. Prov., t. I, p. 44, Taf. 26, 27.
1826 *Accipiter regalis*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 358.
1828 *Milvus vulgaris*, Flemm., Brit. An., p. 51.
1831 *Milvus ruber*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 50.
1838 *Milvus vulgaris* Selby, Brit. B., t. I, p. 74, Taf. 5.
1866 *Milvus regalis communis* A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomen nudum!), p. 1.
1891 *Milvus ictinus* Sav. (*regalis* Roux) I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 15.
1899 *Milvus milvus*, Sharpe, Handlist, t. I, p. 268.
1899 *Milvus milvus* (L.), 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 392.
1899—1903 *Milvus milvus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 246.
1910 *Milvus regalis* Vieill., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 534.
1926—1927 *Milvus milvus harterti* Bédé, Mém. Soc. Sci. Nat. Maroc., Nr. 16, p. 36.
1929 *Milvus milvus caucazicus* Buturlin, Syst. Notes Birds North. Caucasus, p. 13.
1932 *Milvus milvus milvus* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1167; t. IV, p. 421.

Numiri româneşti: Şorliţă, Şorliţă roşie, Şorliţă mare, Gaie, Gaie furcată, Gaie roşie, Gailă, Uligar, Huligan, Milan.

Fig. 124. — *Milvus milvus milvus* (L.) ♂♀. Şorliţă. 1: 6,03 din mărimea naturală.

Numiri străine: Rus.: *Corşun, Crasnîi*; Germ.: *Gabelweihe, Roter Milan, Gabelweihe, Königsweihe, Schwalbenschwanzgeier, Hulewyh*; Franc: *Milan Royal, Milan commun, Milan*; Ital.: *Nibbio maggiore, Nibbio riale, Nibbio*; Engl.: *Kite, Common Kite, Red Kite*; Ung.: *Vörös kánya, Villásfarku kánya.*

C a r a c t e r e l e s p e c i e i. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Irisul, argintiu la tinereţe, la bătrâneţe argintiu amestecat cu suriu. Ciocul dinţat tocit. Aripile ajung cu vârfurile lor aproape de capătul cozii, puternic bifurcată. Tectricele exterioare, mai lungi cu 6 cm decât cele mijlocii. Tarsul pe jumătate acoperit cu pene. Coloarea dominantă roşu-brunatică, cu dungi rahiale negre şi tivuri mai deschise pe partea superioară; pe partea de jos a acesteia, brun închis. Remigele negre. Coada brun roşcată, bandată neregulat. Gâtul şi obrajii albi. Ajunge aproape mărimea unei acvile ţipătoare mascule mai mici. In sbor, şorliţa se poate uşor recunoaşte după coada bifurcată, bine pronunţată, şi prin fâlfâitul înalt al aripilor.

S i s t e m a t i c a. DOMBROWSKI, întemeiat pe faptul că nu a colectat decât 4 exemplare, consideră această pasăre ca fiind rară în ţara noastră. Despre coloraţie nu are nimic de spus, deoarece ea corespunde bine cu a acelora din Europa centrală. Dimensiunile exemplarelor colectate de DOMBROWSKI sunt redate în tabloul Nr. 70.

TABLOUL Nr. 70

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm	Localitatea capturării	Timpul colectării
♂ ad.	59	144	49	29	—	5,4	2,6	Isaccea-Tulcea	—
♀ ad.	64	150	50,5	30	—	5,6	2,7	Cernavoda-Constanţa	—
♀ ad.	66	153	51	31	—	5,5	2,5	Vălenii-de-Munte-Prahova	13.VI.1901
♀ ad.	67	151	52	32	—	5,4	2,4	Bucu-Ialomiţa	14.IX.1905

Tot aşa de curioasă pare şi apariţia, atât de redusă, a şorliţei în ţara noastră, după DOMBROWSKI — ca şi a uliului păsărilor — şi nu-mi pot închipui cum de a putut colecta numai patru exemplare într'un şir de 14—15 ani, cât a colectat până la apariţia lucrării sale.

Şorliţa roşie nu este de loc aşa de rară cum o consideră DOMBROWSKI, ci este o pasăre clocitoare destul de comună, mai ales în pădurile cu frunziş, din regiunile deluroase şi muntoase ale ţării noastre. La şes cloceşte mai rar. Aici predomină, ca pasăre clocitoare, specia înrudită cu ea, adică şorliţa brună. In timpul cuibăritului, se întâlneşte mai rar la şes, dar cu atât mai mult la sfârşitul verii şi toamna, când ocupă locul şorliţei brune, care migrează mai devreme. In acest timp, este tot aşa de comună la şes ca şi şorecarul, deoarece la păsările noastre se mai adaugă şi multe păsări de trecere, dintre care, în ierni mai blânde, rămân multe şi peste iarnă la noi. Spre a ilustra mai bine acest fapt, voi da

câteva date din care se pot vedea clar cele afirmate mai sus. La 28.I.1917 am observat două exemplare virând deasupra pepinierelor dela periferia oraşului Timişoara. La 18.XI.1917 am observat, spre seară, pe salcâmii şi glediciile aleei de lângă şoseaua comunei Cărpiniş cca 80—100 de *Milvus m. milvus*, care căutau să se adăpostească peste noapte pe aceşti copaci, împreună cu foarte mulţi şorecari, coţofene, şoimuleţi, fazani şi alte păsări. Tot acolo, am mai observat vreo 25—30 de exemplare la 4.XII.1917, iar la 30.I.1918, încă 25—30 de şorliţe, care iernau în această regiune. La 4.XII.1918, am văzut un exemplar deasupra Timişoarei. In 8.III.1929, am primit o femelă tânără, otrăvită în pădurea de lângă comuna Radna. La 13.II.1929, sboară 2 exemplare peste Timişoara. La 21.XI.1929, observ în pădurea din comuna Pişchia 10—12 exemplare. La 26.XII.1930, observ în împrejurimea comunei Peciul-Nou 3 exemplare, iar la 13.II.1931, au fost otrăvite 2 exemplare în împrejurimea comunei Săcălaz. Au fost văzute la 20.IX.1931, la Pişchia, 2 exemplare, iar la 25.X.1931, 6—7 exemplare la Sân-Andrei. Intre 1—4.II.1933, observ mereu în împrejurimile Timişoarei mai multe exemplare care iernaseră aici, şi se hrăneau deseori din cadavrele sau rămăşiţele dela abatorul de lângă hingheria oraşului. La 15.X. 1933 observ în marginea comunei Sân-Andrei 9 exemplare; la 4.X.1934, 15—20 exemplare în apropiere de Timişoara; la 11.XI.1934, la Sân-Andrei şi Beşenova Nouă, 30—35 exemplare; la 23.XII.1934, la Sânmartinul sârbesc, 3 exemplare; la 29.XII.1934, în Timişoara, 3 exemplare; la 6.I.1938, a fost împuşcat 1 mascul lângă Timişoara, iar la 17.I.1938, 1 mascul şi 1 femelă la Săcălaz.

Au fost împuşcate vara, în timpul clocitului: 1 mascul la 26.IV.1926, în pădurea Bezdinului, lângă Mureş; 1 femelă la 13.VI.1935, în pădurea Şarlota; 1 mascul împuşcat la 20.V.1909, la Moldova-Nouă; 1 mascul împuşcat la 13.VI. 1913, lângă Sicheviţa; 1 mascul la 28.V.1913, la Moldova-Nouă. Toate aceste exemplare împuşcate vara la bufniţă — se păstrează în Muzeul Regional din Timişoara, împreună cu mai multe alte exemplare, împuşcate sau otrăvite toamna, respectiv iarna. Este uimitor numărul preponderent al masculilor împuşcaţi vara, în timpul clocitului; aceasta îşi are explicaţia în faptul că şorliţele trag foarte puţin la bufniţă şi mai ales vara, când femelele clocesc pe cuib.

Dau aici tabloul măsurilor în mm, respectiv în g, dela ultimele 4 exemplare colectate în toamna anului 1938 (tabloul Nr. 71).

Aria geografică. Se întâlneşte prin întreaga Europă, Asia şi Africa de Nord. In ţările mai nordice ea este pasăre migratoare.

Răspândirea şi biologia. Această pasăre majestuoasă, de talie mai sveltă, uşor de recunoscut chiar şi din sbor, şi dela distanţe mai mari — după aripile lungi, ascuţite şi încovoiate şi după coada adânc bifurcată, ca şi după fâlfâitul rar al aripilor, sau rotitul lin în aer — populează primăvara şi vara pădurile noastre cu frunziş, din regiunile subcarpatine, până în apropierea locurilor unde se face agricultură sau există păşuni, sau islazuri aride ori acoperite cu pietriş. In aceste păduri cu copaci bătrâni îşi clădesc cuibul, mai ales dacă pădurea

este mai rară, iar jos are subarboret bogat ori se găsesc copaci, sămânţari, pe care îi preferă în deosebi. Este o plăcere să priveşti în lunile Mai-Iunie, pe la amiază, în arşiţa soarelui când se adună masculii din vreo regiune, în timpul cât femelele zac pe ouă. Mai târziu, după ce au ieşit puii, femelele rotesc şi vireazǎ şi ele deasupra unui loc gol sau arid, câte 20—30 laolaltă, ore întregi, sus prin văzduh, aproape fără să fâlfâie din aripi, uneori aproape de sol, dibuind şi cercetând cu de-amănuntul guşterii şi şopârlele, care ies la soare pe vreo piatră

TABLOUL Nr. 71

Nr. crt.	Genul	Timpul colectării	Localitatea capturării	Lungimea totală mm	Lungimea aripii mm	Lungimea cozii mm	Lungimea tarsului mm	Lungimea deget. mijloc. mm	Lungimea policarului mm	Lungimea ciocului mm	Anvergura mm	Greutatea g
1	♂	4.X.1938	Săcălaz-Timiş	660	485	330	73	39	22	27	1530	1500
2	♂	6.X.1938	Săcălaz-Timiş	630	477	317	64	38	20	26	1520	1600
3	♀	25.X.1938	Săcălaz-Timiş	685	505	345	62	40	23	28	1590	1221
4	♀	25.X.1938	Săcălaz-Timiş	690	530	368	61	38	18	28	1530	1200

sau ridicătură, şi pe care le înhaţă cu multă iscusinţă. In timpul acesta li se aude foarte des vocea, care se aseamănă cu un şuerat tremurător (reprodus ar veni cam astfel: « hie-hihi-hihihihie ») şi se aude până în depărtare. Mai târziu, prin August-Septembrie, se coboară împreună cu progeniturile lor, la câmpie, pe la mirişti şi ogoare, unde vânează şopârle, rozătoare, pui de orătănii, broaşte, sau insecte mai mari, lăcuste, râme etc. Mănâncă şi hoit. Spre seară, se retrage pentru a se adăposti în pădurile din apropiere, pe copaci mari de pe câmp, sau de pe lângă şosele. Aici rămâne până toamna târziu în Octombrie, Noembrie, când o mare parte pleacă spre marea Mediterană, unde cei mai mulţi din ei iernează, iar unii, mai ales păsările bătrâne, rămân şi mai târziu, chiar şi peste iarnă. Primăvara, se reîntorc foarte de timpuriu.

C u i b ă r i t u l. După cum am arătat mai sus, cuibul se găseşte pe copaci bătrâni şi înalţi. Este destul de mare şi construit din crăci şi rămurele, iar în interior, după caracterul regiunii şi după împrejurare, căptuşit cu petece de hârtii, rămăşiţe sau rupturi de piei, blănuri, oase, smocuri de ierburi, bălegar uscat şi altele. In albia turtită a cuibului se găseşte, în a doua jumătate a lui Aprilie, până pe la jumătatea lui Mai, cuibarul complet, constând de regulă din 3, mai rar din 2 sau 4 ouă. Coloarea fundamentală a ouălor este albă sau alb-gălbuie, cu pete şi puncte ori linii strâmbe, de coloare brun-castanie sau ruginie, care acoperă cam o treime din suprafaţa oului. Interiorul coajei, verde deschis în transparenţă, se aseamănă la vedere cu ouăle şorecarului şi ale şorliţei brune, aşa de mult, încât de cele mai multe ori, este imposibil a le deosebi. Dimensiunile ouălor sunt în medie: 55,83×45,18; maximum: 63×46,1; minimum: 52,5×44,6 mm. După ce puii părăsesc cuibul, se întrunesc mai multe familii laolaltă şi hoinăresc la mari depărtări dela locul de cuibărit.

H r a n a. Exemplarele cercetate arată că aceasta constă din mici mamifere, popândăi, criceţi, şobolani, şoareci, rareori şi câte un pui de iepure, păsări clocitoare pe pământ, sau pui de orătănii din marginea satelor, şopârle, broaşte,

peşti bolnavi sau morţi de pe suprafaţa bălţilor, insecte mari, mai ales lăcuste, colopişniţe, omizi şi râme. Când are ocazie, mănâncă şi hoit. Pe lângă pagubele ce le cauzează, mai ales în timpul cuibăritului, aduce agriculturii şi însemnate foloase, prin distrugerea continuă a rozătoarelor şi insectelor mari stricătoare, şi deci nu trebue să o distrugem fără cruţare, mai ales că începe să se împuţineze în unele ţări şi regiuni.

La ultimele patru exemplare (X.1938) indicate mai sus, am găsit în stomac şi guşă: la trei exemplare numai şoareci şi şobolani de câmp, la al patrulea exemplar, pe lângă, şoareci resturi de ciocârlie şi ciovlică.

242. **Milvus migrans migrans** (Bodd.)

Şorliţă brună (fig. 125)

1771 *Accipiter korschun*, Gmel., N. Gomm. Petr., t. XV, p. 444.
1783 *Falco migrans* Bodd., Tabl. Pl. Enl., p. 28.
1788 *Falco ater, Falco austriacus* Gmel., Syst. Nat., t. I, Nr. 62, 63, p. 262.
1793 *Milvus niger*, Gross., Univ. Hist. Phis. Regn. Hung., t. II, p. 229.
1800 *Milvus russicus, Milvus castaneus, Milvus austriacus, Milvus ater*, Daud., Traité, t. II, p. 148—149.
1800 *Milvus jaicensis* Daudin, Traité d'Ornith., t. II, p. 148.
1810 *Milvus fusco-ater*, Wolf, Taschenb., deutschen Vögelkunde p. 27.
1827 *Accipiter Milvus* (nec Falco Milvus L.) Pallas, Zoogr. Rosso-Asiat. p. 356.
1831 *Milvus fuscus*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 53.
1838 *Milvus Niger* Bonaparte, Comp. List. B. Eur. et N.-Amer. (— partim!), p. 4.
1844 *Hydroctina ater*, Kaup., Class. Säuget. und Vögel, p. 115.
1854 *Milvus aetolius*, Schl., Vög. Nederl. pl. 32.
1855 *Milvus migrans*, Strikl., Orn. Syn., p. 133.
1891 *Milvus korschun* Gm., (*ater*. Gm.), I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 16.
1897 *Milvus korschun reichenowi*, Erlang., Ornith. Monatsb., t. V, p. 192.
1898 *Milvus korschun korschun*, Erlang., Journ. f. Ornith., t. XLVI, p. 405.
1899 *Milvus migrans* (Bodd.), 1782, St. Chernel, Magy. Mad., p. 394.
1899—1903 *Milvus korschun* (Gmel.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 247.
1910 *Milvus korschun* Gmel., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 535.
1932 *Milvus migrans migrans* (Bodd.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—1921, t. II, p. 1169; t. IV, p. 421.

Numiri româneşti: Şorliţă brună, Şorliţă mică, Gaie brună, Gaie neagră, Uligan brun, Milan brun.

Numiri străine: Rus.: *Corşun, Şulpica*; Germ.: *Brauner Milan, Schwarzer Milan, Kleiner Milan, Kleiner Gabelschwanz, Schwarze Weihe*; Franc.: *Milan noir, Milan étolien*; Ital.: *Nibbio nero, Nibbio bruno*; Engl.: *Black kite*; Ung.: *Barna kánya*.

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galben-portocalii. Irisul, brun, e închis la tinereţe; în haina de transiţie brun-suriu; la

bătrânețe, sur-argintiu. Nările rotunde, lunguiețe şi piezişe. Aripile ajung vârful rectricelor celor mai lungi. Coada e bifurcată; rectricele mijlocii sunt cam cu 2,5 cm mai scurte decât cele externe. Tarsul este de 5,3 cm lungime, din care 4,7 cm este acoperit cu pene, de sus în jos. Capul şi grumazul sur-alburii, cu striuri fine, întunecate. Partea de dedesubt brun-roşcată, cu striuri rahiale întu-

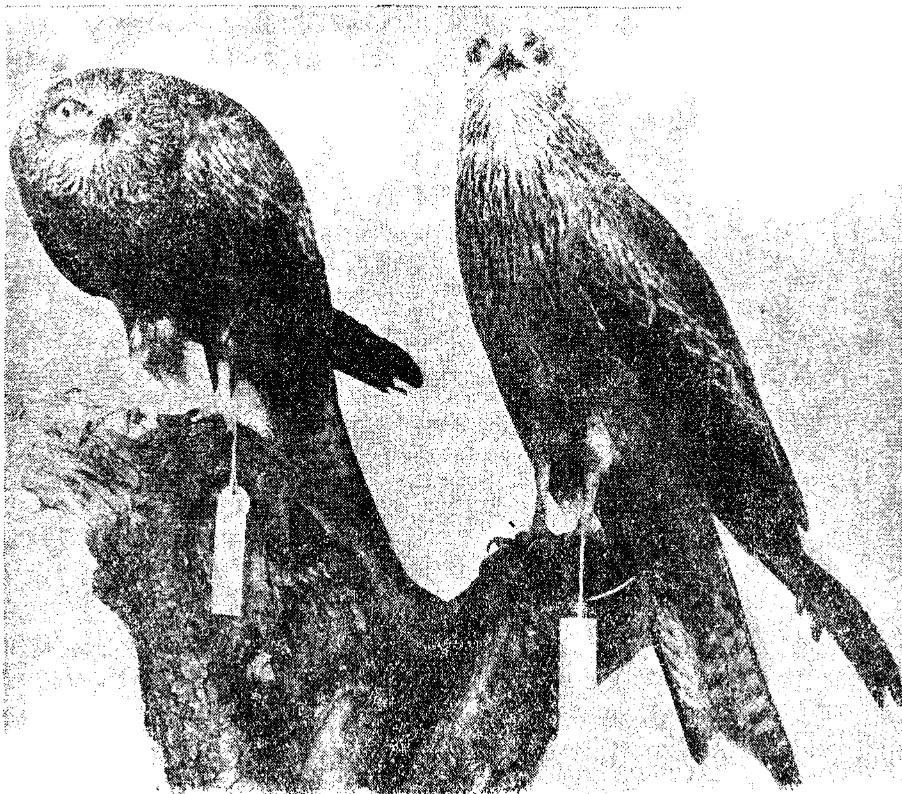

Fig. 125. — *Milvus migrans migrans* (Bodd.). Şorliță brună. 1: 5,27 din mărimea naturală.

necate. Partea superioară brună întunecat, cu tivuri înguste mai deschise pe pene. Remigele sunt la vârf brun-negricioase; pe steagul intern, spre rădăcină, albicioase, cu benzi transversale nepronunțate. La păsările tinere, obrajii şi gâtul sunt galben-roşcați, cu rahisuri brune; regiunea auriculară, brună închis; penele înguste, de pe creştet şi cerbice, sunt galben-ruginiu închis, cu striuri rahiale brune întunecat; penele de pe umeri, spate şi târtiță, sunt negru-brunatice, cu vârfuri galben-ruginii întunecat. Grumazul superior şi pieptul au pete galben-ruginii pe fiecare pană.

S i s t e m a t i c a. In toată seria lui DOMBROWSKI nu se găseau abateri mai importante, faţă de celelalte exemplare din Europa. Coloraţia este în deosebi foarte constantă la această pasăre.

Despre coloraţia irisului, DOMBROWSKI vorbeşte ceva mai amănunţit, deoarece în multe lucrări este eronat discutată. Puiul are irisul brun-suriu-albăstrui, care se întunecă în partea de jos şi se colorează în brun deschis, imediat ce pasărea a părăsit cuibul. De aici şi până la coloarea irisului la pasărea adultă, adică de trei ani, se găsesc toate stadiile de transiţie. Aceasta prezintă următoarele colori: coloarea dominantă este un galben deschis palid, bătând în alb, spre pupilă; pe partea din jos brun-suriu înorat, cu ondulaţii radiale brun-lutoase.

TABLOUL Nr. 72

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea ciocului cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea cozii cm
50 ♂ ad.	Max.	63	137	46	24/29	4,3	5,4	2,7
	Min.	54	125	42	22/25	4,2	5	2,5
50 ♀ ad.	Max.	66	145	49	28/33	4,4	5,6	2,7
	Min.	57	135	45,5	23/25,5	4,2	4,6	2,6
10 ♂ juv.	Max.	62	135	45,5	27/28,5	4,4	5,3	2,6
	Min.	53,5	121	41	22/23	4,2	4,8	2,4
10 ♀ juv.	Max.	64	144	49	26/27	4,5	5,5	2,6
	Min.	59	136	44	23/24	4,3	5,4	2,3

A r i a g e o g r a f i c ă. Se întâlneşte în Europa centrală, regiunea sud-mediteraneană şi în Asia centrală; iernează în Africa şi în regiunile sudice ale Asiei.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Dintre toate păsările răpitoare ale ţării noastre, şorliţa brună este cea mai frecventă. Despre frecvenţa ei ne putem da seama numai dacă cercetăm Dunărea în timpul împerecherii, când păsările se agită mai mult. In acest timp putem vedea virând, în repetate rânduri, câte cincizeci până la şaizeci de şorliţe brune şi este uşor să se împuşte până la douăzeci de exemplare într'o zi.

G. RADDE aminteşte că şorliţa brună se întâlneşte în Caucaz până la altitudinea de 1100 m deasupra mării. In ţara noastră, prezenţa sa la poalele Carpaţilor este numai întâmplătoare.

Şorliţa brună apare în ţară ca pasăre migratoare, de cele mai multe ori pe la mijlocul lui Martie, iar trecerea ei se desfăşoară de-a-lungul litoralului Mării Negre. O trecere însemnată de şorliţe brune s'a putut observa la 17 Martie 1899, pe insula Ovidiu, la Sutghiol, lângă Constanţa. Incă de dimineaţă, când tocmai se ridica soarele deasupra nivelului mării, se puteau observa unele şorliţe sburând la înălţimi considerabile şi urmând litoralul mării. Cu cât se urca soarele mai sus, cu atât mai mult creştea numărul păsărilor. Către orele 10, trecerea a atins punctul culminant, şi toate regiunea a fost inundată de şorliţe migratoare. Intre orele 11 şi 13, numărul lor s'a micşorat, şi se vedeau multe virând sau odihnindu-se pe malul mării. Către ora 14, trecerea a început din nou, şi a durat până când s'a întunecat complet. A preciza numărul şorliţelor care au trecut în această zi, este cu adevărat foarte greu, căci au fost mii şi mii. In cele două zile următoare, s'au mai văzut încă multe şorliţe migratoare. Numărul lor a fost în prima zi poate o sută, în a doua abia cincizeci.

Foarte interesant este, spune DOMBROWSKI, a observa această pasăre când vânează cicade. Prinderea se face cu picioarele, virând deasupra tufişelor şi apucând, când de ici, când de colo, de pe coroana tufişelor, câte o cicadă; apoi pasărea se ridică în aer, ducând cu picioarele la cioc insecta prinsă. In acelaşi fel sunt prinse şi efemerele de pe Dunăre, care se găsesc în Iunie cu milioanele.

Cuibăritul. In cuiburile cercetate de DOMBROWSKI s'au găsit, de multe ori, cele mai neaşteptate lucruri, ca epistole de dragoste, jurnale şi alte hârtii, al căror scop nu se poate înţelege; petece de haine vechi, de covoare şi de blănuri.

Două sute de ouă măsurate, au avut în medie următoarele dimensiuni: 53,3×42,2 mm; maximum: 58×42,2; minimum: 46×39,5 mm.

Hrana. Guşa şi stomacul dela 317 şorliţe brune conţineau: în 47 cazuri peşti, în 13 cazuri amfibii, în 103 cazuri reptile, în 155 cazuri insecte (cicade, lăcuste, etc.), în 104 cazuri mamifere, în 20 cazuri hoit dela animale mai mari (cal, vite, porci etc.), în 119 cazuri păsări (de cele mai multe ori pui de păsări). Primăvara, mai ales când are pui, este stricătoare; mai puţin vara şi toamna; complet nevinovată nu este niciodată.

243. **Haliaetus albicilia** (L.)

Codalb (fig. 126 şi 127)

1758 *Falco albicilla* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 89.
1766 *Vultur albiulla*? Linné, Syst. Nat., t. I, p. 123.
1766 *Falco melanaetus, Falco ossifragus* Linné. Syst. Nat., t. I, p. 124.
1788 *Falco albicilla, Falco melanaetus, Falco albicaudus*, Gmel, Syst. Nat., t. I, p. 253, 254, 258.
1790 *Falco hinnularius*, Lath., Ind. Orn., t. I, p. 15.
1793 *Aquila albicilla, Aquila pygargus, Aquila ossifraga*, Grossinger, Univ. Hist. Phys. Regn. Hung., t. II, p. 263, 265.
1800 *Falco pygargus*, Daud., Traité, t. II, p. 63.
1810 *Haliaetus nisus* Savign., Descr. Ois. d'Egypte, p. 253.
1810 *Aquila leucocephala*, (nec. Linné), May et Wolf. Taschenb., p. 16, tab. 4.
1816 *Haliaetus albicilla*, Leach., Syst. Cat. Mamm. etc., c. 9.
1824 *Aquila borealis* Brehm, Ornis, t. I, p. 1.

Fig. 126. — *Haliaetus albicilla* (L.), ♀ ad.
Codalb.
1 : 5,48 din mărimea naturală.

1826 *Aquila Islandica* Brehm, Ornis, t. III, p. 17.
1826 *Aquila Groenlandica* Brehm, Ornis, t. II, p. 18.
1827 *Falco albicilla borealis*, Faber, Isis, p. 56.
1831 *Haliaetos orientalis, Haliaetus borealis, Haliaetos islandicus, Haliaetos groenlandicus,* Brehm, Vög. Deutschl., p. 15—16.

Fig. 127. — *Haliaetus albicilla* (L.) pull. = Codalb pui, în cuib de pământ.

1850 *Haliaetos cinereus, Haliaetos funereus, Haliaetos leucocephalus*, Brehm, Naumannia, t. I, Heft 3, p. 23.
1870 *Haliaetus brooksi*, Hume, Ibis, p. 438.
1874 *Haliaetus albicillus* Sharpe, Cat. N. Br. Mus., t. I, p. 302.
1884 *Haliaetus hypoleucus* Ridgway, Proc. U. S. Nat. Mus., t. VI, p. 90.
1891 *Haliaetus albicillus* L., I. Friwaldszki, Aves Hung., p. 13.
1899 *Haliaetus albicillus* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 400.
1899—1903 *Haliaetus albicilla* (Linné) I. Madarász, Magy. Mad., p. 245.
1910 *Haliaetus albicillus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 528.
1932 *Haliaetus albicilla* (L) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1176; 1921—22, t. III, p. 2207; t. IV, p. 422.

Numiri româneşti: Codalb, Cudalb, Vultur codalb, Vultur cu coadă albă, Vultur de mare.

Numiri străine: Rus.: *Pustelga, Morscoi ari*; Germ.: *Seeadler, Grosser Fischadler, Gelbschnabel*; Franc.: *Aigle pêcheur pygargue, Pygargue à queue blanche*; Ital.: *Aquila di mare, Aquila commune, Aquila nera*; Engl.: *Erne, Sea-Eagle, White-tailed Eagle*; Ung.: *Réti sas, Tavi sas.*

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt galbene. Vârful aripilor strânse ajunge până la capătul cozii, ale cărei pene sunt boante, în formă de ic. Rectricele mijlocii sunt cele mai lungi, şi scad succesiv către marginea cozii în lungime, astfel încât coada devine cuneiformă. Ciocul, mare, puternic, aproape drept dela vârf până la nări, apoi curbat într'un arc frumos. In tinereţe, este brun-negricios; la bătrâneţe, galben. Irisul, brun închis la tinereţe, la bătrâneţe galben. Picioarele sunt acoperite până la jumătate cu pene, adică jumătatea superioară a tarsului dela încheietura piciorului în jos, până la jumătatea lungimii sale. Coloraţia hainei tinere, care este complet deosebită de haina adultă, este în cea mai mare parte când mai deschisă, când mai închisă, galben-ruginiu, brun-gălbui-ruginiu şi amestecat cu alb. Coada albă, cu puternică nervuraţie şi petaj brun închis. In haina adultă este brun palid cu tivuri deschise pe pene. Capul şi grumazul alb-surii, coada albă, spre rădăcină brun-negricioasă.

Sistematica. DOMBROWSKI a avut mai mult de patru sute de codalbi împuşcaţi în ţară, precum şi patruzeci şi unu din Sudul U.R.S.S., din R. P. Bulgaria, R. P. Ungară şi Germania. Inafară de aceştia, a ţinut în captivitate, încă aproape treizeci de exemplare. In acest mare număr de codalbi s'au găsit şi câţiva de o vârstă foarte înaintată, la care capul şi grumazul erau atât de deschise la coloare, încât păreau în lumina soarelui aproape albe. Intregul corp, brun deschis palid; chiar şi remigele sunt brun-surii, pe steagul extern sure. Asemenea codalbi însă sunt foarte rari şi se găsesc, între o sută, abia unul sau doi.

Haina tânără a acestui codalb variază destul de mult în coloraţie; când este brună foarte închis, când mai mult brun-roşcată, sau se evidenţiază mai mult sau mai puţin coloarea albă. Codalbul colorat, cel mai deschis la coloare, a fost împuşcat, în Martie 1908 pe insula Pârlitu, lângă Rasa. Toată partea de dedesubt a acestei păsări este albă curat, cu rare pete longitudinale brune; pe spate are de asemenea mult alb, axilarele sunt foarte spălăcite. Coloraţia acestui exemplar aminteşte mult pe aceea a unui mascul de *Aquila Bonelli.*

Haina adultă completă o primeşte această pasăre abia după a doua năpârlire totală, aşa dar cam la vârsta de cinci până la şase ani.

Coloarea rectricelor codalbului este aproape tot atât de interesantă ca şi la acvila imperială.

Penaj I (1—3 ani). Din coloarea fundamentală albă, abia 10% este de coloare galben-surie, care însă în al doilea sau al treilea an devine, prin uzare şi

spălăcire, albă (cam 10,5% dintre pene, alb-gălbui murdar). Coloarea principală este un brun închis palid. S'ar putea descrie penele şi în felul următor: coloarea principală brună închis, palid, cu 10% alb pronunțat şi 10,5% alb-suriu, cu nervurație spălăcită şi tendință spre striație longitudinală.

Penaj II (3—6 ani). Din coloarea fundamentală albă, se vede 30—30,5%. Cam 10,5—20% este ocupat de o nervurație sură şi galben-ruginie, care în al cincilea, al şaselea an, devine spălăcită şi astfel 40,5—50,5% se prezintă alb. Descrisă în alt fel, pana este brun-negricioasă palid, cu o nervurație sură şi galben-ruginie evidențiat longitudinală. Coloarea întunecată este mai lățită, la baza şi vârful penei, aproape ca o bandă bazală şi terminală.

Penaj III (6—9 ani). Coloarea fundamentală, albă, cuprinde 40—60% din întreaga pană, restul constă dintr'o bandă bazală brună închis şi o nervurație brună şi sură deschis, ultima devenind albă, încât, în al şaptelea an, 70% din suprafață este albă.

Penaj IV (9—12 ani). Coloarea albă se întinde peste 80%, iar banda bazală nu mai este numai brun unicoloră, ci străbătută mai mult sau mai puțin de alb.

Vârsta foarte înaintată. Intreaga pană este albă curat, numai la bază nervurată, cam 10%, cu brun-lutos închis. Rectricele albe curat, fără nicio nervurație la bază. DOMBROWSKI nu a văzut niciodată această haină, cu toate că a avut în mână peste 150 de codalbi româneşti, precum şi din alte țări.

TABLOUL Nr. 73

Sexul şi etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lățimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
40 ♂ ad.	Max.	93	239	68	32	7,1	10	6,6
	Min.	82	211	59	23,5	6,4	8,5	6,4
40 ♀ ad.	Max.	99,5	249	70	37	7,1	10,5	6,7
	Min.	90,5	218	60	25	6,4	9	6,4
40 ♂ juv.	Max.	95	251	70	35	7,1	9,8	6,6
	Min.	83,6	225	61,5	31	6,3	8,4	6,3
40 ♀ juv.	Max.	102	243	73	41	7,4	10	6,8
	Min.	93	213	64	31	6,4	8,6	6,4

Am crescut şi ţinut şi eu pui de codalbi în captivitate şi pot afirma că desvoltarea şi colorarea penajului în captivitate depinde foarte mult de abundenţa şi variaţia de hrană ce li se dă. Dar este ştiut că a ţine în captivitate păsări răpitoare din cele mai mari, necesită în primul rând un spaţiu corespunzător destul de mare, pentru a li se înlesni mişcări mai mari în volieră, pe soare, ploaie, vânt, apoi hrană multă şi variată, precum şi grijă, ceea ce, după cum m'am putut convinge personal la timp, la DOMBROWSKI nu era întotdeauna cazul.

Coloraţia cozii, după al IV-lea tip (al lui DOMBROWSKI) spre exemplu, a obţinut-o exemplarul meu din figura 127 în al şaselea an (neîmplinit încă), cu deosebirea că pe vârful rectricelor externe se mai găseşte foarte puţin brun.

Aria geografică. Cuprinde Europa şi Asia.

Răspândirea şi biologia. Codalbul este una din cele mai frecvente şi mai răspândite acvile din ţara noastră; toamna târziu şi iarna, numărul codalbilor sporeşte cu alţi indivizi de trecere.

Despre neînchipuita massă de codalbi care apar toamna târziu la Dunăre, nu-şi poate face nimeni, nici măcar aproximativ, o imagine, dacă n'a văzut-o. Această mare trecere însă durează de regulă numai puţine zile — de obiceiu are loc pe la sfârşitul lui Noembrie. Dacă iarna este blândă, iar Dunărea liberă de sloiuri, numai puţini din aceşti codalbi, în tot cazul exemplare din partea de Sud a U.R.S.S., merg mai departe, restul îşi instalează aici cartierul de iarnă.

In timpul trecerii principale, o recoltă de 10 codalbi, nu este ceva extraordinar. La copacul ales pentru dormit, către apusul soarelui, deseori abia terminăm cu încărcatul. Acum se prăbuşeşte un codalb de pe copac, şi deja alţi doi stau în locul lui, şi aceasta durează aproape fără întrerupere, până când se lasă complet întunerecul. DOMBROWSKI îşi reaminteşte bine de una dintre primele sale veri de acest fel când, în răstimp de o oră, a tras 20 de focuri, dar (în urma emoţiei, pe care fiecare vânător şi-o poate imagina) a doborît numai patru codalbi.

Codalbii, înainte de a sbura la copacii de culcuş de lângă Dunăre, mai fac o baie în fluviu. In timpul migraţiei, sau mai bine zis al hoinăririi — în Noembrie şi Decembrie — deseori se adună câte 50—60 pe un banc de nisip.

Intre mulţi codalbi, pe care i-a avut vii, se afla o femelă, deosebit de puternică, pe care a ţinut-o în primul an complet liberă. Deseori lipsea una sau două zile, ca după aceea să se reîntoarcă în grădina sa, situată în mijlocul Bucureştilor. A fost însă nevoit în cele din urmă să o închidă în volieră, deoarece răpea din ogrăzile vecine gâşte mici, raţe etc. De asemenea şi măcelăriilor le făcea vizite regulate, iar dacă cineva vroia să o gonească, ea ştia să-i impună respect cu ghiarele şi cu ciocul. Codalbul şedea cu mare plăcere pe vagoanele tramvaielor, şi călătorea cu ele, spre hazul copiilor de pe stradă.

Cuibăritul. Numărul codalbilor care clocesc în ţară este foarte mare. Cele mai multe cuiburi se găsesc, fireşte, lângă Dunăre, dar şi în toate pădurile mai mari dela şes, dacă se află bălţi sau râuri în apropiere; chiar şi pe dunele de lângă lagunele mării, se găsesc în fiecare an mai multe cuiburi.

Cuibul şi-l clădeşte pe plopi albi sau plopi negri gigantici, sau pe sălcii. Deseori se întâlneşte şi jos, la 3—4 m înălţime dela sol, clădit pe sălcii subţiri. Cuiburile de pe stâncile de lângă lagunele mării sunt alcătuite numai din puţin păpuriş şi alge. Baza cuiburilor de pe copaci este clădită din crăci groase; uneori se găsesc şi crăci cu diametrul de 10 cm.

Din observațiile lui DOMBROWSKI rezultă că majoritatea cuibarelor au câte două ouă şi câteva din ele unul, trei şi patru ouă.

Ouăle sunt în cea mai mare parte albe curat. DOMBROWSKI spune că din şaptezeci şi nouă de ouă cercetate, cincizeci şi nouă erau albe curat, rar pătate puțin cu brun, şi înorate cu violet-suriu; două însă destul de mult pătate şi stropite cu brun-roşcat, aşa încât ar fi putut fi uşor considerate ca ouă de acvilă imperială sau de acvilă de munte.

Cuibarul este complet, de obicei, la sfârşitul lui Februarie, începutul lui Martie. Cea mai timpurie dată la care a găsit un cuibar cu trei ouă, a fost 4 Februarie 1905.

Lângă fiecare cuib de codalb a găsit un copac, pe care şade masculul, atât ca să se odihnească în timpul zilei, cât şi ca să doarmă noaptea şi de pe acesta el poate fi uşor împuşcat. Vânătorii români numesc un astfel de copac « puitoare ».

La începutul lui Iunie, puii sunt sburători.

Am găsit şi eu două cuiburi de codalb, clădite pe răchitiş, la 2—3 m deasupra nivelului apei, în stufăriile dela Lacul Şerbanul (Brăila) şi pe plaiurile de lângă Periprava (Chilia Veche). Dar cel mai interesant şi unic în felul lui, a fost acela pe care l-am găsit la 29 Iunie 1930, în Dobrogea, pe lacul Sinoe. Acest cuib era clădit jos pe pământ, în stuf, pe o insuliță abia de 20—22 m lungime şi 4 m lățime, între cele câteva ostroave mici, ce se găsesc la Sud de Grindul Lupilor, în lacul Sinoe. Era alcătuit din stuf, rizoame de trestie şi alge, îngrămădite laolaltă şi călcate. In cuib era un pui aproape sburător, care la apariția noastră s'a culcat pe aşternutul cuibului, cu capul întins şi apăsat în jos (fig. 127). Cu o lună mai devreme se afla în el puişorul mic şi un ou. Oul era probabil nefecundat, însă eu nu l-am mai găsit. Lângă cuib, am găsit resturile, adică scheletul aproape întreg, al unui nisetru de cca 6—7 kg pe care păsările bătrâne îl aduseseră la pui, mai înainte cu 2—3 zile; am găsit şi alte resturi mai vechi de peşti precum şi rămăşițe de păsări înotătoare. Acest cuib de codalb era cunoscut încă de 4—5 ani. In primăvara anului precedent, unul dintre codalbi a fost împuşcat de către un cercetător austriac, şi totuşi cuibul a rămas ocupat şi după aceea.

Nu ştiu să mai fi fost găsit un asemenea cuib pe pământ. Aici însă, liniştea mare, abundența hranei şi lipsa totală a copacilor în apropiere, au determinat probabil aceste păsări să-şi aşeze cuibul în desişul stufăriei de pe această insulă.

Acum 50—60 ani, înainte de a se îndigui râurile mari din Banat şi Transilvania, pe când bălțile şi brațele azi moarte ale râurilor erau nesecate şi pădurile bătrâne nestârpite, codalbul nu constituia o raritate ca pasăre clocitoare, ci se găsea regulat în fiecare pădure bătrână mai mare, cu stejari sau plopi seculari, în care cuibărea regulat câte o pereche.

Azi, aceste cazuri sunt foarte rare, pentrucă, dacă încearcă vreo pereche să se stabilească şi să cuibărească în vreo pădure din aceste regiuni, ea va fi distrusă cu siguranță de vreun puşcaş neastâmpărat. Nici în restul țării, înafară de pădurile din zăvoaiele şi malurile Dunării, situația nu este mai îmbucurătoare.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează azi zece codalbi naturalizați.

Cantitatea însemnată de codalbi cercetați la stomac şi guşă, ne-a arătat « lista de bucate » a lor, care este, pe scurt, următoarea: iarna, hoituri, mamifere până la mărimea unui iepure, păsări până la mărimea unei gâşte sălbatice; primăvara, mamifere, păsări, peşti, broaşte țestoase; vara, mai ales peşti, toamna, mai mult ca jumătate tot peşti, dar şi toate celelalte amintite.

La sfârşitul lui Aprilie şi începutul lui Mai, în timpul depunerii icrelor, codalbii vânează peşti, şi anume pe picioare, cu sărituri caraghioase în apa mică; astfel crapii dela 10—15 kg îi cad deseori pradă. Pe broaştele ţestoase le lasă să cadă jos, dela înălţime considerabilă, ca să le spargă carapacea; de multe ori încearcă cu ciocul să le deschidă ţestul. O broască ţestoasă, furată dela un codalb, avea o bucată întreagă din carapace, lipsă.

In tot cazul, este o pasăre stricătoare.

Tocmai din motivul că se dă deseori la hoit, foarte mulţi din codalbi se prăpădesc, mai ales iarna, în urma consumării hoiturilor otrăvite cu stricnină. In ultimele două decenii, de când se foloseşte otrava în scopul stârpirii răpitoarelor, am primit opt codalbi, jertfe ale stricninei, dintre care cinci exemplare se păstrează şi azi în Muzeul Regional din Timişoara.

244. **Pernis apivorus apivorus L.**

Vespar (fig. 128 şi 129)

1758 *Falco apivorus* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, p. 91.
1766 *Pernis apivorus*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 130.
1800 *Falco tachardus* Daudin, Traité d'Orn., t. II, p. 164.
1802 *Falco poliorhynchus*, Bechst., Orn. Taschenb., t. I, p. 19.
1816 *Buteo apivorus*, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat., t. IV, p. 479.
1816 *Aquila variabilis*, Koch, Syst. Bayer. Zool., p. 115.
1817 *Pernis apivorus*, Cuv., Règne Anim., t. I, p. 322.
1826 *Accipiter lacertarius*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 359.
1826 *Falco vesparum* Brehm, Ornis, Heft 2, p. 25.
1831 *Pernis communis*, Less., Traité, p. 75.
1831 *Pernis apium*, *Pernis vesparum*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 46—47.
1855 *Pernis platyura*, Brehm, Vogelf., p. 14.
1866 *Pernis apivorus major et planiceps* A. E. Brehm, Verz. Samml., (— Nomina nuda!), p. 1.
1869 *Pernis tachardus*, Gray, Handlist, B. I, p. 26.
1891 *Pernis apivorus* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 16.
1899 *Pernis apivorus* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., p. 396.
1899—1903 *Pernis apivorus* (Linné) I. Madarász, Magy. Mad., p. 249.
1910 *Pernis apivorus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 539.
1932 *Pernis apivorus apivorus* (L.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—1921, t. II, p. 1181; 1921—22, t. III, p. 2207; t. IV, p. 422.

Numiri româneşti: Vespar, Văspar, Viespar, Şorecarul viespilor.

Numiri străine: Rus.: *Osoiedcobez*; Germ.: *Wespenbussard*, *Bienenfalke*, *Honigbussard*; Franc.: *Bondrée*, *Bondrée ordinaire*; Ital.: *Falco Pecchiaiolo*; Engl.: *Honey Buzzard*; Ung.: *Darázsölyv*, *Mehész ölyv*.

Caracterele speciei. Ceara, colţul gurii şi picioarele sunt la tinereţe, galbene. La păsările mai bătrâne, ceara e sur-negricioasă. Irisul, sur la tinereţe; la bătrâneţe, galben-suriu. Pe frâu, în loc de peri mustăcioşi, sunt pene mărunte dure, rotunzite. Ciocul lat, curbat pe palatin cu un cucui; nările lungi,

înguste, aşezate pieziş. Picioarele scurte, puternice, scutocite asprù; tarsul, pe partea anterioară în jos, acoperit cu pene. Diferitele penaje foarte variabile.

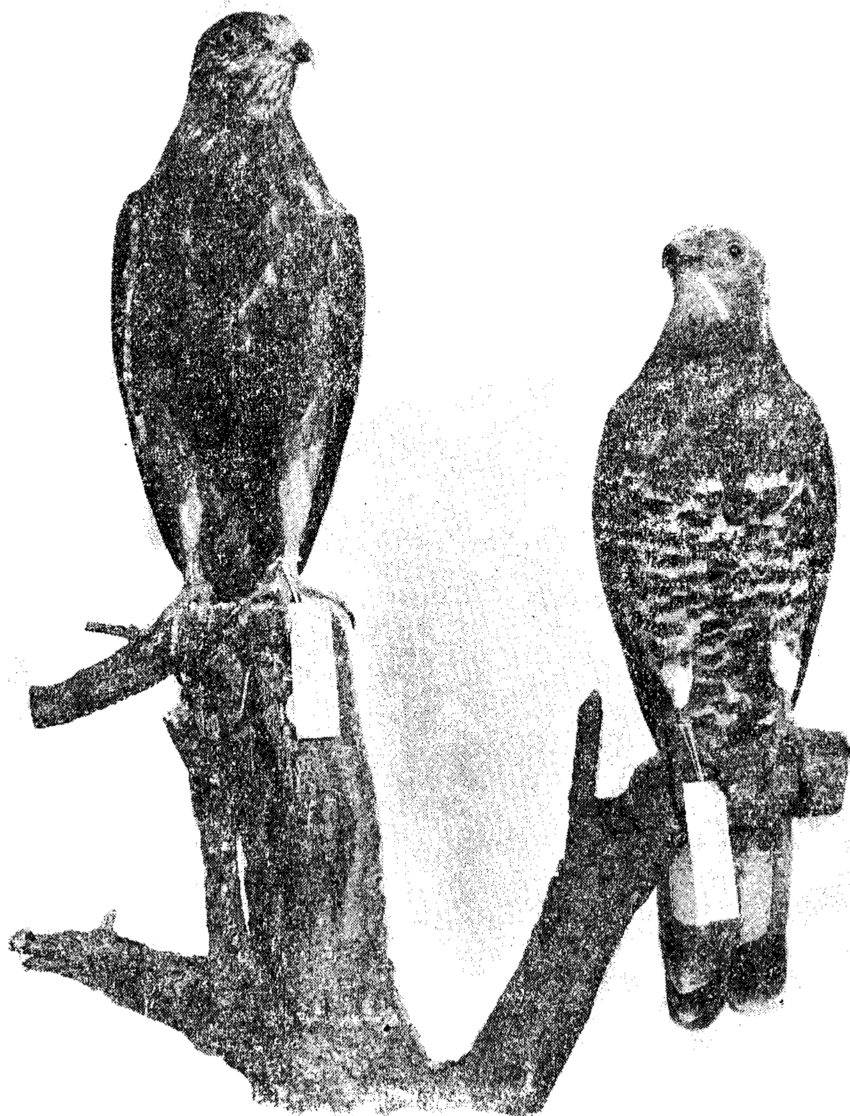

Fig. 128. — *Pernis apivorus apivorus* L. ♀ ♂. Vespar, 1: 5,5 din mărimea naturală.

Masculul adult are capul şi grumazul superior colorate frumos în cenuşiu; partea superioară brună închis, cu dungi deschise la pene; partea de dedesubt albă, cu pete şi puncte brune. Femela adultă, asemănătoare masculului adult;

capul însă este numai puţin cenuşiu sau de loc. Haina tânără, când este uniform brună, când brună pe partea superioară şi pe partea de dedesubt alb-gălbuie, cu pete brune întinse. Coada — în toate penajele — are o bandă terminală brună şi trei benzi bazale transversale; între prima şi ultimele, încă cinci până la şase benzi înguste, colorate mai deschis.

S i s t e m a t i c a. DOMBROWSKI, pe baza materialului colectat de el, deşi nu are decât puţine de spus referitor la penaj, nu se poate alătura părerii lui RADDE, care susţine că vesparii ce se întâlnesc la Sud-Est ar avea un colorit dominant brun, deoarece păsările bătrâne, despre care este vorba exclusiv, sunt tot aşa de deschis colorate ca şi cele din Germania sau din partea de Nord a U. R. S. S. cu care le-a comparat.

TABLOUL Nr. 74

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
12 ♂ ad.	Max.	53	127	40	22	5,5	5,3	2,5
	Min.	48,5	122	36	25	5	4,6	2,3
13 ♀ ad.	Max.	57	134	43,8	28,3	5,6	5,4	2,5
	Min.	51	128	37,5	24	5,1	4,8	2,3

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa şi Asia de Nord; iarna, în Africa şi Asia de Sud.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. DOMBROWSKI susţine că vesparul aparţine în tot cazul păsărilor mai rare şi neregulat clocitoare la noi în ţară, că nu a fost constatat încă cu siguranţă ca atare, deoarece până acum nu s'a găsit niciun cuib. Această presupunere se bazează numai pe împuşcarea de păsări adulte în timpul clocirii. O femelă adultă la 19.VI. 1896, Comana; un mascul şi o femelă, adulţi, împerechiaţi, la 5.VI.1898, Cernica; un mascul adult la 28.V.1900, o femelă adultă la 7.VII.1903, Căldăruşani. In trecerea de toamnă, în Septembrie, apare mai frecvent; mai puţin primăvara, Aprilie-Mai.

La 1 August 1909, a fost găsit la Brăneşti un cuib cu doi pui aproape sburători; deci vesparul este constatat ca pasăre clocitoare în ţară.

Vesparul apare şi cloceşte regulat în ţara noastră, dar nu este pasăre comună, şi numărul său nu este în fiecare an la fel. In unii ani (mai ales cei secetoşi) se poate întâlni pretutindeni în mai multe exemplare; în alţi ani (mai ploioşi) se găsesc mai puţini. Mai numeroşi sunt în regiunile subcarpatine, dar se întâlnesc şi în pădurile dela şes. Cuibăreşte destul de târziu, abia la sfârşitul lui Mai sau începutul lui Iunie; când puii ciorilor au părăsit cuibul, de multe ori se foloseşte de astfel de cuiburi părăsite, reparându-le şi împodobindu-le cu frunzar.

Vesparul propriu zis îşi clădeşte rar singur cuibul; foloseşte mai mult cuiburile părăsite de ciori sau şorliţe, şi mai ales din acelea care sunt bine ascunse, între crăci, lângă tulpina copacului, şi nu la înălţimi prea mari.

Fig. 129. — *Pernis apivorus apivorus* L., ♂
Vespar (albinism).
1 : 4,16 din mărimea naturală.

C u i b a r u l, care constă de obicei din două ouă, foarte rar in trei, este de regulă complet la începutul lui Iunie. Coloarea fundamentală, albă, a ouălor, este de cele mai multe ori aproape complet acoperită de pete brun-roşcate sau ruginii-marmorate; coloarea coajei este gălbuie în interior, cu o slabă nuanţă verzuie, transparentă. Dimensiunile ouălor sunt în medie: 50,8×41,6 mm; maximum: 60×41 şi 53,6×44,1 mm; minimum: 46,5×40,1 şi 47,3×39,5 mm.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează două cuibare, dintre care unul a fost colectat în pădurea dela Şarlota la 9.VII.1935. Cuibul acesta probabil, după înfăţişare, de cioară sură, bine înfrunzit, construit la o înălţime de 6,50—7 m, pe vlăstarii unui stejar mai bătrân, lângă tulpină, conţinea un ou, cu embrionul asfixiat în găoace şi un pui pufos, abia de mărimea unui pitpalac, de coloare albă-surie. Pigmentaţia oului — brună închis şi ruginie — acoperea coloarea fundamentală, încât din aceasta nu se vedea nimic. Diametrele lui erau 51,9× 40,3 mm.

Vesparul a mai fost găsit cuibărind în următoarele localităţi din Transilvania: Nocrich; Râmet, Aiud, Păingeni; Rea; Sighişoara şi Hamba.

Se cunosc şi se păstrează în diferite colecţii sau muzee mai multe exemplare împuşcate în epoca clocirii. Aşa de exemplu, dintre cele 9 exemplare ce se păstrează în Muzeul Regional din Timişoara, 7 exemplare au fost împuşcate între zilele de 26 Mai şi 30 Iulie (1906—1935).

Exemplarul din figura 129, de o coloraţie foarte curioasă, după cum se şi vede — a fost împuşcat la Freidorf, lângă Timişoara, la 10.IX.1934.

H r a n a. Exemplarele cercetate arată că aceasta constă în majoritate din insecte mai mari, mai ales bondari, viespi, albine şi puietul lor; dar s'au găsit în douăsprezece cazuri şi mici mamifere, păsări şi reptile.

Vesparul, având în vedere hrana principală pe care o consumă şi timpul limitat cât petrece la noi, este o pasăre mai mult folositoare decât stricătoare. Numărul lor foarte neînsemnat, în raport cu celelalte răpitoare, le dă dreptul să fie cruţaţi şi protejaţi.

245. **Circaetus gallicus gallicus** Gm.

Şerpar (fig. 130)

1771 *Accipiter ferox* S. G. Gmelin, Novi Comment. Acad. Petropol., t. XV, pro 1770, p. 442, Taf. X.
1788 *Falco gallicus*, Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 259.
1803 *Falco leucopsis* Bechstein, Orn. Taschenb., t. II, p. 460.
1804 *Aquila leucamphomma*, Bekker, Deutsche Orn., Heft. 9.
1805 *Falco leucopsis*, Bechst., Naturg. Deutschl., t. II, p. 572.
1809 ? *Falco Astracanus* Shaw, Gen. Zool., t. VII, 1, p. 85.
1810 *Aquila brachydactyla*, Mey et. Wolf, Taschenb., t. I, p. 21.
1815 *Falco brachydactylo*, Temm., Man. d'Ornith., p. 15.
1817 *Circaetus gallicus*, Vieill. N. Dict., d'Hist. Nat., t. VII, p. 137.
1817 *Falco longipes* Nilsson, Orn. Svec., t. I, p. 18, Taf.1 .
1824 *Circaetus brachydactylus*, Vig., Zool. Journ., t. I, p. 336.
1826 *Accipiter hypoleucos*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 354.

1831 *Circaetos leucopsis, Circaetos ongium*, Brehm, Vög. Deutschl., p. 36—37.
1840 *Circaetus hypoleucos*, Keys. et. Blas., Wirbelt. Eur., p. 29, 137.
1844 *Aquila gallica*, De Selys, Faune Belge, p. 53.
1850 *Circaetus angvium*, Brehm, Naumannia, t. I, Heft 1, p. 72.
1854 *Circaetus meridionalis*, Brehm, Journ. f. Ornith., t. II, Extrah., p. XVII.
1855 *Circaetos orientalis*, Brehm, Vogelf., p. 11.
1856 *Circaetus paradoxus* Brem, Allg. d. Naturh. Zeit., p. 61.
1891 *Circaetus gallicus* Gm., I. Friwaldszki, Aves Hung., p. 13.
1899 *Circaetus gallicus* (Gm.), 1788, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 402.
1899—1903 *Circaetus gallicus* (Gmel.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 244.
1910 *Circaetus gallicus* Gmel., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 525.
1932 *Circaetus gallicus* (Gm.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—1921, t. II, p. 1189; 1921—1922, t. III, p. 2208; t. IV, p. 423.

Numiri româneşti: Şerpar, Vultur şerpar.

Numiri străine: Germ.: *Schlangenadler*; Franc.: *Jean le blanc, Circaete*; Ital.: *Biancone, Falco aguglino bianco, Terzu d'Agnaglia*; Engl.: *Short-toed Eagle, Serpent Eagle*; Ung.: *Kigyasz sas, Kigyasz ölyv.*

Caracterele speciei. Ciocul este potrivit de mare, curbat, începând dela nările oval-lunguețe, curmezişe, cu vârf lung şi nedințat. Picioarele înalte; numai a cincia parte anterioară de sus este acoperită cu pene; restul golaş, acoperit cu solzi duri şi aspri, de coloare sur-albăstruie deschis. Irisul galben-suriu. Capul neobişnuit de mare; de asemenea şi ochiul, în jurul căruia se întinde un cerc de puf lânos. Aripile late şi lungi; vârfurile ajung aproape până la capătul

TABLOUL Nr. 75

Sexul şi etatea	Diferența de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lățimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Lungimea ciocului cm
8 ♂ ad.	Max.	65	173	54	29,5	6,4	10	5,4
	Min.	63	169,5	53	26,8	6,1	9	5,1
10 ♀ ad.	Max.	72	183	56	32	6,3	12	5,6
	Min.	68,5	174	53	30	6	10	5
5 ♂ juv.	Max.	66	174	55	30	6,3	10	5,4
	Min.	63	170	52,5	27	5,8	9	4,9
4 ♀ juv.	Max.	73	182	56,5	32	6,2	12	5,5
	Min.	69,5	176	53	29,5	5,9	10	5,1

Fig. 130. — *Circaetus gallicus gallicus* Gm., ♂ ad.
Şerpar.
1 : 4,52 din mărimea naturală.

cozii drepte, potrivit de lungă şi lată. Partea superioară a corpului, brună; partea de dedesubt albă, cu pete brune longitudinale, pe flancuri şi penele tibiilor cu pete brune lanceolate. Coada, cu trei benzi transversale întunecate. Mărimea, la fel cu cea a acvilei ţipătoare mari.

S i s t e m a t i c a. Se crede că în ţara noastră s'ar întâlni ambele forme. Pentru ca această problemă să capete însă un răspuns definitiv, ar fi necesar atât un material considerabil pentru comparaţie, cât şi observaţii asupra schimbării penajului la exemplare ţinute vii cel puţin zece ani. DOMBROWSKI, pe baza materialului cercetat dela noi din ţară, este de părere că acei cu gât aproape brun unicolor, sunt cei tineri; acei cu gâtul alb şi pete rahiale brun-roşcate, sunt de etate mijlocie şi, în sfârşit, cei cu gâtul alb sunt cei mai bătrâni.

Măsurile sunt redate în tabloul Nr. 75.

A r i a g e o g r a f i c ă. Europa sud-estică, ţările mediteraneene, Africa de Nord şi Asia Centrală.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. Şerparul cloceşte aproape în toată ţara, însă mai frecvent în ţinuturile păduroase din Dobrogea, unde găseşte toate condiţiile de existenţă pentru poposire. In timpul trecerii, apare destul de frecvent. Soseşte de obicei la sfârşitul lui Martie şi pleacă în Octombrie.

Strigătul lui se aseamănă, până la un anumit grad, cu acela al acvilei ţipătoare, dar se aude numai în timpul împerechierii şi al clocitului.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează în prezent cinci femele şi trei masculi, împuşcaţi toţi în pădurile din regiunile muntoase ale Banatului, în timpul cuibăritului. La şes l-am întâlnit foarte rar în timpul cuibăritului, mai mult în timpul trecerii, şi nu ştiu să fi cuibărit vreodată în Banat în pădurile dela şes.

C u i b ă r i t u l. DOMBROWSKI a colectat şase cuibare, constând din câte un ou, şi anume:

la 2 Mai, proaspăt, 73 × 58,5 mm; la 3 Mai, proaspăt, 73 × 58,5 mm; la 5 Mai, proaspăt, 68 × 46 mm; la 6 Mai, uşor incubat, 72,8 × 58,6 mm; la 14 Mai, uşor incubat, 74,2 × 58,3 mm; la 21 Mai, puternic incubat, 74,8 × 58,9 mm.

Ouăle, foarte asemănătoare cu ale codalbului, au o formă mai rotundă, o granulaţie mai aspră, iar coaja este de o uşoară transparenţă verzuie, care însă la ouăle golite se pierde cu timpul.

Cuibul şerparului se găseşte numai pe copaci, de cele mai multe ori la înălţimi mai mari. Afirmaţia unor autori, în legătură cu cuiburile pe stânci sau pe pământ, trebue considerată greşită.

In tot timpul clocitului, cuibul este acoperit cu frunzar verde, proaspăt, între care se găsesc o mulţime de resturi de reptile.

H r a n a. Hrana lui principală constă din reptile şi amfibii; numai în trei cazuri sau găsit în guşă şi alte resturi: 1) 2 *Lacerta taurica* şi câteva ouă de *Crez pratensisi*; 2) 1 *Mus sylvaticus*; 3) 1 *Vipera amodytes*, 1 *Mantis religiosa*. *Vipera amodytes* a găsit-o DOMBROWSKI în trei cazuri şi este interesant, că numai într'un caz s'a găsit întreg capul strivit; în două cazuri nu s'a găsit de loc, nici măcar urmă din acesta. Resturi de păsări niciodată.

Subordinul *PANDIONES*

După cum am spus mai înainte, Ordinul *Accipitres* este azi altfel divizat, şi deci împărţirea urmată de DOMBROWSKI nu mai este nici actuală, nici corespunzătoare. Spre orientare, dau în întregime textul scris de DOMBROWSKI despre acest Subordin *Pandiones:*

« Vulturii pescari pot fi consideraţi ca membri intermediari pentru legătura adevăratelor păsări răpitoare cu bufniţele, într'un anumit sens. Scheletul lor este foarte asemănător cu acela al bufniţelor, mai ales structura picioarelor, deoarece tarsometatarsul este proporţional foarte scurt; de asemenea, şi partea anterioară de sus a acestuia este prevăzută cu un podeţ osos. Degetul exterior se poate mişca înapoi, întocmai ca la tipul bufniţelor.

Tarsurile şi degetele sunt acoperite cu scuturi în formă de solzi dreptunghiulari; talpa are un şir de negi mărunţi şi ascuţiţi; suprafaţa interioară a ghiarelor convexă, şi nu scobită ca la celelalte păsări răpitoare. Ciocul normal, ceara este liberă, fără peri aspri la bază. Penajul dur; la penele conturale lipseşte hiporahisul. Aripile sunt foarte lungi şi ajung — când sunt strânse — până la capătul cozii, sau peste aceasta ».

Cuibăresc pe stâncă sau copaci înalţi. Ouăle, albicioase, sunt stropite cu brun-roşcat viu. In total, sunt cunoscute şase specii, dintre care în ţara noastră şi în general în Europa, se întâlneşte numai o specie, *Pandion haliaetus* (Linné).

246. **Pandion haliaetus haliaetus** L.

Vultur pescar (fig. 131)

1758 *Falco Haliaetus* Linnaeus, Syst. Nat., Ed. X, t. I.
1766 *Falco haliaetus* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 129.
1788 *Falco arundinaceus,* Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 263.
1810 *Pandion fluviatilis* Savigny, Syst. Ois. d'Égypte, p. 36.
1810 *Aquila haliaetus,* Mey et Wolf, Taschenb., p. 23.
1816 *Triorches fluviatilis,* Leach., Syst. Cat. etc. B. M. p. 10.
1816 *Aquila balbusardus,* Dum., Dict. Sc. Nat., t. I, p. 351.
1826 *Accipiter haliaetus,* Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 355.
1826 *Aquila fluviatilis,* Brehm, Ornis, t. II, p. 20.
1828 *Balbusardus haliaetus,* Flemm., Brit. An., p. 51.
1831 *Pandion planiceps, Pandion alticeps,* Brehm, Vög. Deutschl., p. 33.
1832 *Pandion fasciatum,* id., Isis, p. 425, 435.
1842 *Pandion medium,* id., Isis, 1833, p. 777, p. 425, 430; *Pandion albigulare,* id., l. c., p. 425; *Pandion albicole,* id., t.c., p. 433.
1844 *Pandion indicus,* Hodgs, Gray's Zool. Misc., p. 81.
1844 *Pandion ichtyaetus* (nec Horfs) Kaup., Classif. Säug. u. Vögel, p. 122.
1853 *Pandion albigularis,* Brehm, Journ. f. Ornith., t. I, p. 206.
1855 *Pandion minor, Pandion fasciatus,* Brehm, Vogelf., p. 12.
1865 *Pandion clypeatus* Brehm, Allg. d. Naturh. Zeit., p. 94.
1866 *Pandion haliaetus major, albicollis,* A. E. Brehm, Verz. Samml. (— Nomina nuda !), p. 2.
1891 *Pandion haliaetus* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 21.

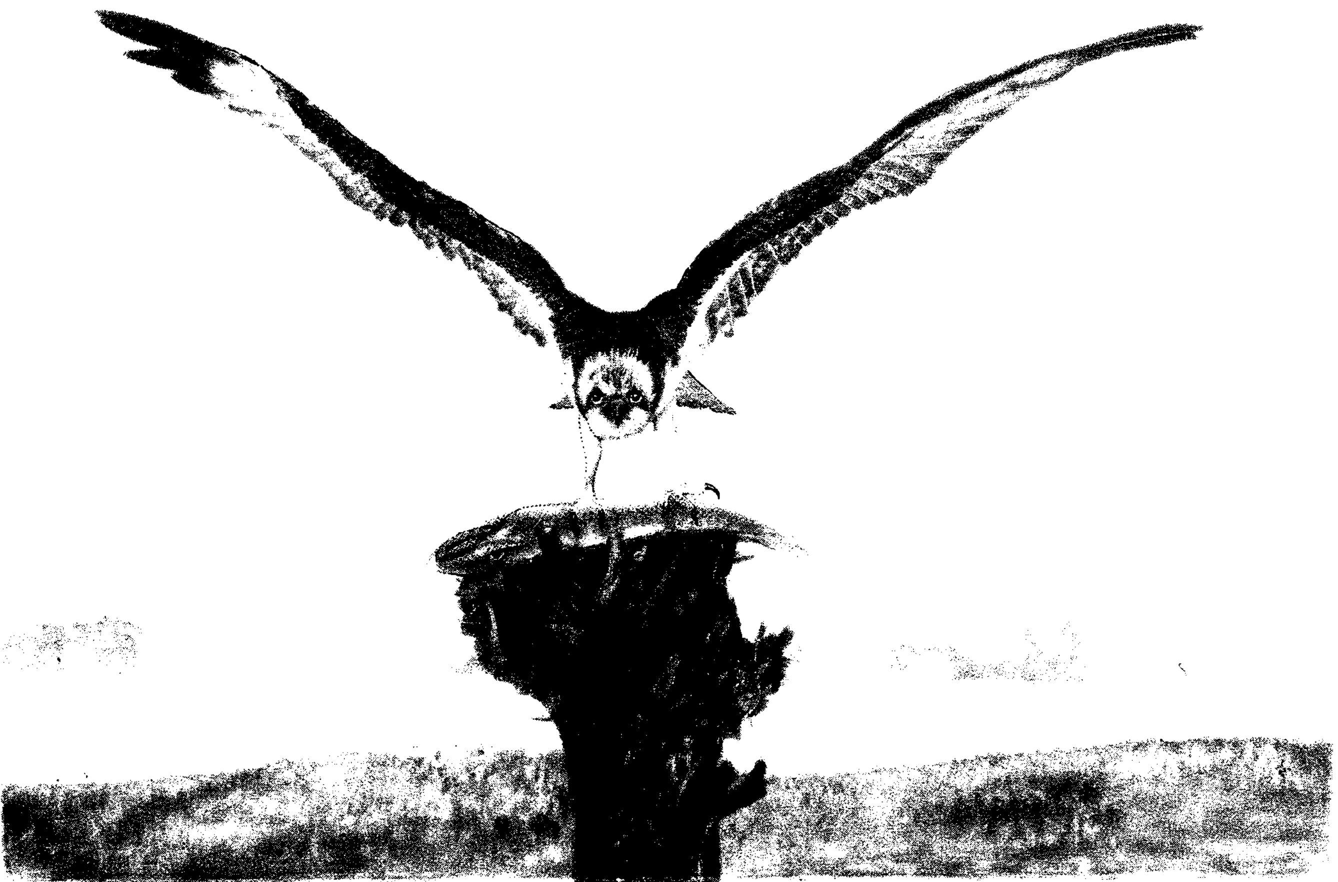

Fig. 131. — *Pandion haliaetus haliaetus* L.
Vultur pescar.
1: 8,33 din mărimea naturală.

1899 *Pandion haliaetus* (L.) 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 397.
1899—1903 *Pandion haliaetus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 215.
1910 *Pandion haliaetus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 426.
1932 *Pandion haliaetus haliaetus* (L.), E. Hartert, 1912—21, t. II, p. 1191; 1921—22, t. III, p. 2208; t. IV., p. 424.

Numiri româneşti: Vultur pescar, Acvilă pescar.

Numiri străine: Germ.: *Fischadler*, *Fischaar*, *Balbussard*, *Fischhabicht*; Franc.: *Balbussard*; Ital.: *Falco pescatore*; Engl.: *Osprey*; Ung.: *Halász sas*, *Ráró*.

Caracterele speciei. Ceara şi picioarele sunt albastru-surii. Irisul galben. Picioarele numai puţin acoperite cu pene, pe partea anterioară, dela încheetură în jos, fără pene pe tibii, dur solzoase, ca şi degetele foarte puternice; talpa ascuţit nigelată; ghiarele încovoiate în semicerc. Dela ochi în jos, până la aripi, pe ambele laturi ale grumazului, o fâşie brună închis. Partea de dedesubt a corpului albă, numai pe piept cu câteva pete brune, lanceolate. Coada are şase benzi transversale întunecate. Ca mărime, stă între şorecar şi acvila ţipătoare.

Sistematica. Dimensiunile celor 9 exemplare din ţara noastră, măsurate de DOMBROWSKI, sunt redate în tabloul Nr. 76.

TABLOUL Nr. 76

Vârsta	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lungimea tarsului cm	Lungimea ciocului cm
ad.	65	161	49	23	5,2	5,1
ad.	66,7	163	51	24	5,2	5,1
ad.	68,5	159,5	51	24	5,1	5,2
ad.	72	178	55	25	5,2	5,2
ad.	70,5	179	53	24,5	5,2	5,1
juv.	68	175	51,6	23,8	5,3	5,3
juv.	67,3	176	53	23	5,2	5,2
juv.	70,8	179	54,5	24,8	5,3	5,1
juv.	68	177	54	24	5,2	5

Aria geografică. Vulturul pescar este o pasăre foarte răspândită, şi locueşte în ţările nordice ale Europei şi America. Este pasăre migratoare şi merge iarna până în Africa de Nord, respectiv în Mexic.

Răspândirea şi biologia. Vulturul pescar nu a fost încă identificat ca pasăre clocitoare. In timpul migraţiei, apare regulat la toate apele mai mari din ţară. Timpul trecerii este Aprilie, Mai, Septembrie, Octombrie.

Vulturul pescar poate fi considerat azi ca o pasăre răpitoare destul de rară pentru ţara noastră, mai ales în ultimele decenii, de când se procedează pretutindeni la îndiguirea râurilor şi secarea bălţilor mai mari, a căror prezenţă este cea mai vitală condiţie pentru existenţa lui. Nu am avut ocazia să verific afirmaţia lui DOMBROWSKI, cum că această pasăre nu ar cloci în ţară, dar — după cum arată numărul mic al exemplarelor — nici dânsul nu l-a

întâlnit prea des. In cursul activităţii mele am putut colecta numai trei exemplare în ţinutul Banatului, împuşcate toate în timpul trecerii de toamnă. Am găsit numai un cuib în Banat, şi anume în munţii Locva, de lângă Dunăre, la Baziaş (1904—1909); era ocupat de câţiva ani, după afirmaţia pădurarului. Ocupaţia mea nu mi-a permis însă atunci să fac o călătorie mai lungă şi o cercetare a acestui cuib. Abia în primăvara anului 1913, am aflat că de 2 ani nu mai cloceşte acolo perechea de vulturi pescari, ci cuibul este ocupat al doilea an (1912, 1913), de o pereche de şoimi dunăreni, pe care de fapt i-am şi găsit acolo, având deja cinci pui mărişori, pe care apoi i-am crescut acasă la mine.

Cloceşte atât în pădurile dela şes, cât şi în cele dela munte. In Transilvania a fost găsit cuibărind lângă Arpaşul de jos şi Sâmbăta de jos, dar a fost observat şi mai recent, în vara anului 1928, lângă Săvădisla (Turda).

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează azi doi vulturi pescari şi anume un mascul adult, împuşcat la 25.IX.1910, lângă Timişoara; un mascul adult împuşcat în 4.X.1913, la Reşiţa. Un al treilea exemplar, femelă adultă, a fost împuşcată la 10.IX.1911, lângă râul Timiş, în împrejurimea comunei Timişeni; acest exemplar se păstrează şi în prezent în Muzeul comunal din Vârşeţ.

Inafară de aceste exemplare, am mai întâlnit unul la 20 Mai 1918 (adică în timpul cuibăritului), deasupra bălţilor din comuna Satchinez, când am asistat înainte de masă la o impresionantă scenă de pescuit a acestui vultur. Bălţile acestea din imediata apropiere a comunei nu sunt de loc adânci şi sunt populate mereu de cârduri de gâşte şi raţe domestice şi alte păsări sălbatice, cu multă circulaţie în apropiere; cu toate acestea, vulturul virează deasupra apei, la 50—60 m înălţime, timp de aproape un sfert de oră. La un moment dat, şi-a strâns aripile şi s'a avântat ca o piatră grea, drept în jos în baltă, de a stropit apa în sus până la 2 m, dispărând aproape complet în apă; iar după un moment, s'a ridicat iarăşi, ţinând în ghiare un crap, ca $^1/_2$ — $/_4$ kg, care se sbătea cumplit încă; apoi a dispărut, fiind mereu urmărit de ciorile gălăgioase.

L-am mai întâlnit în două rânduri şi în Dobrogea; în Mai 1923, lângă pădurea Letea, iar în Octombrie 1928 lângă Cap-Dolojman, în Razelm, şezând pe un par de vârşe şi făcându-şi siesta.

Inafară de exemplarele amintite până aici, se mai păstrează două exemplare în Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu, împuşcate în Septembrie şi Octombrie 1866.

După datele din literatura mai recentă, cuibarul complet se găseşte la sfârşitul lui Aprilie sau începutul lui Mai; acesta constă din două, trei, mai rar din patru ouă, de coloare fundamentală albă, la care se amestecă în materia calcaroasă a cojii pete surii spălăcit, iar suprafaţa este acoperită cu pete şi stropi roşu-ruginii şi brune întunecat, aspru conturate şi marmorate; dimensiunile sunt în medie: 61,59 × 46,37 mm; maximum: 69 × 46 şi 68,4 × 50,3 mm; minimum: 50,4 × 41,3 şi 55,2 × 40,2 mm.

H r a n a. Stomacul şi guşa la toate exemplarele cercetate conţineau numai peşti; şi anume se pare că preferă crapii. La lacurile unde se face piscicultură raţională este hotărît stricătoare; la Dunărea inferioară însă pagubele aduse nu se pot lua în considerare.

Gypaetidae.

C a r a c t e r e. Capul şi grumazul sunt acoperite cu pene conturate; la baza mandibulei poartă o barbă alcătuită din peri aspri lungi. La ochi sclerotica se vede şi dinafară şi este roşie ca sângele. Degetul mijlociu este considerabil

mai lung decât ambele degete anterioare. Ghiarele dela primul şi al doilea deget sunt cele mai puternice; numai cele două degete exterioare sunt legate. Tarsul este încălţat în cea mai mare parte; restul scutelat; are aproximativ lungimea degetului mijlociu. Ciocul este alungit şi de două ori mai lung decât înalt; în loc de ceară se găsesc peri aspri îndreptaţi înainte. Aripile lungi şi ascuţite; remigele a doua şi a patra sunt cele mai lungi; prima şi a cincia aproape egale. Coada neobişnuit de lungă este scăriţată.

Răspândirea. Regiunea sud-mediteraneană, Africa şi Asia Centrală. Sunt cunoscute trei specii, dintre care una se întâlneşte în ţara noastră.

Hrana. In parte hoit în parte animale vii. Clocesc în stânci şi fac unul excepţional două ouă albe pătate şi stropite cu roşu-ruginiu. Timpul clocitului Ianuarie şi Februarie.

247. **Gypaetus barbatus aureus** (Habl.)

Zăgan (fig. 132)

1766 *Vultur barbatus,* Linné, Syst. Nat., t. I, p. 123.
1775 *Falco magnus,* Gmel., Reise Sibir., t. III, Fb. 38.
1783 *Vultur aureus* Briss. Hablizl, Neue Nord. Beyt., t. IV, p. 64.
1784 *Gypaetus grandis, Gypaetus barbatus* Storr, Alpenr., p. 69.
1788 *Vultur barbatus, Falco barbarus* Gmel., Syst. Nat., t. I, p. 250, 252.
1800 *Gypaetus aurens,* Daud., Traité d'Ornith., t. II, p. 25—26.
1800 *Gypaetus alpinus, Gypaetus castaneus* Daud., Traité d'Ornith., t. II, p. 25—26.
1809 *Phene Ossifraga* Savigny, Descr. Ois d'Egypte, p. 78.
1809 « *Phene gigantea* » Savigny, t.c., p. 80.
1810 *Gypaetus leucocephalus, Gypaetos melanocephalus,* Mex. Mey et Wolf, Taschenb., p. 9—10, tab. I, 3.
1825 *Phene ossifraga* Vieill. et Aud. Gall, Ois. pl. 8.
1838 *Gypaetus hemalachanus,* Hutton, Journ. A. Soc. Beng., t. VII, p. 22.
1840 *Gypaetos subalpinus,* Brehm, Isis, p. 771.
1840 *Gypaetus altaicus,* Gebl., Bull. S. Ac. St. Petb., t. V, p. 292.
1842 *Gypaetus occidentalis* Bonaparte, Cat. Met. Ucc. Eur., p. 18.
1844 *Gypaetus barbatus occidentalis,* Schl., Rev. Brit., p. XIII.
1844 *Gypaetos barbatus occidentalis* Schlegel, Krit. Übers. Eur. Vög., t. XIII, p. 37.
1850 *Gypaetus occidentalis,* Bonap., Consp. Gen. Av., t. I, p. 11.
1850 *Gypaetos meridionalis, Gypaetus grandis,* Brehm, Naumannia, t. I, Heft 3, p. 23.
1855 *Gypaetos meridionalis* Brehm, Vogelfang, p. 7.
1891 *Gypaetos barbatus* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 8.
1898 *Gypaetus barbatus barbatus, Gypaetus barbatus grandis,* Erlang., Journ. f. Ornith., t. XLVI, p. 395, Taf. IV, fig. 1, Taf. V, fig. 1.
1899 *Gypaetus barbatus* (L.), 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 376.
1899—1903 *Gypaetus barbatus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 221.
1910 *Gypaetus barbatus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 440.
1932 *Gypaetus barbatus grandis* Storr., E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1196; t. III, p. 2208; *Gypaetus barbatus aureus* (Habll.), t. IV, p. 424.

Numiri româneşti: Zăgan, Vultur bărbos, Vultur cu barbă, Ciahlău, Cilihoiu, Cilioaie.

Numiri străine: Rus.: *Borodaci*; Germ.: *Bartgeier, Lämmergeier, Gaieradler, Bartadler, Bartfalke, Jochgeier*; Franc.: *Gypaète barbu*; Ital.: *Avvoltojo degli agnelli, Avvoltojo barbato*; Engl.: *Bearded Vulture*; Ung.: *Szakállas Saskeselyü, Saskeselyü.*

Caracterele speciei. Ceara, nările şi rădăcina ciocului sunt acoperite cu pene păroase, dure; picioarele albastre surii.

Pasăre adultă. Fruntea, creştetul şi laturile capului albicioase; partea posterioară a capului şi grumazului galben-ruginii; partea superioară brun-surie, cu striuri rahiale albicioase; aripile şi coada negre, cu rahisuri albicioase, partea de dedesubt galben-ruginie; irisul alb-argintiu.

Pasăre tânără. Capul şi grumazul brun-negricioase, partea dorsală brun-suriu, partea de dedesubt mai mult gălbuie.

Aria geografică. Se întâlneşte în Europa de Sud, Caucaz, Asia Mică, Palestina şi în Himalaia.

Răspândirea şi biologia. Vechiul ornitolog IOAN CSATO din Aiud, scrie mai pe larg despre întâlnirea zăganului în munţii dela graniţa Munteniei şi Transilvaniei[1]), următoarele:

« Mi s'a povestit anume că în munţii comunei Uric, s'ar găsi *Tetrao tetrix* şi am voit ca, în tovărăşia lui Adam Buda, să încerc să văd dacă am putea găsi această pasăre, a cărei răspândire a fost din nou şi iarăşi afirmată pentru Jud. Ciuc şi acea parte a munţilor Retezatului.

Rătăceam pe o cărare în frumoasele păduri de brad din valea Uricului, când urechile noastre au fost izbite de un vâjâit, parcă ar fi voit să se deslănţuiască o furtună. Privind în direcţia din care venea acest sgomot, am văzut un zăgan avântându-se ca fulgerul asupra unei acvile de munte, care şedea pe vârful unui brad uscat. Acvila şi-a luat sborul, iar zăganul plană mai departe în faţa noastră, abia la distanţa unei bătăi de puşcă.

Masivul Retezat este alcătuit, în cea mai mare parte, din gneiss; dacă însă pornim din comuna Râu-Bărbat, şi urcăm cele mai înalte vârfuri, numite de popor « Custurile », întâlnim un lanţ lung de munţi de calcar.

Aceşti munţi calcaroşi se întind de-a-lungul graniţei spre Banat, şi formează aici munţii calcaroşi ai Banatului, care sunt cunoscuţi în general prin frumoasa lor floră.

Din păcate, în aceşti munţi calcaroşi — cel puţin în ţinutul Transilvaniei — nu se găsesc izvoare, iar multele turme de oi care păşunează aici, nu găsesc apă şi deci trebue mânate de câteva ori în fiecare săptămână în văile înguste sau căldările propriu zise, la adăpat. In răstimp, trebue să-şi astâmpere setea numai din umezeala ce se lasă în timpul senin, ca picături de rouă, pe bogatul covor de flori, sau umezeala provenită din ceaţă sau ploaie.

La 14 Iulie, am cercetat pentru prima dată, aceşti munţi calcaroşi.

Era o dimineaţă frumoasă, însorită. De pe vârfurile mai înalte, ne-am putut bucura de priveliştea câmpiei româneşti. Numai puţin timp ne-am desfătat ochii în splendida privelişte, apoi ne-am împrăştiat pe coama munţilor.

---

[1]) Mitteil. d. Ornith. Verein. in Wien, t. IV, Jahrg., p. 80.

Fig. 132. — *Gypaetus barbatus aureus* (Habl.), ♂ ad.
Zăgan.
1 : 13,5 din mărimea naturală.

Deodată am văzut peste coama munţilor din faţă, numită Faţa Jaruchi, cinci exemplare de zăgani, sburând la o depărtare de abia 10 m, dar i-am observat prea târziu.

Deoarece acest lanţ de munţi calcaroşi se întinde direct în lungime, zăganii obişnuiesc să urmeze această direcţie. Sboară jos de tot peste această coamă şi peste vârfurile ei, ori pe deasupra coastelor ei, şi dacă se găseşte cineva în acest drum al lor, nu-l înconjură, sau îl ocolesc numai la o mică depărtare şi se reîntorc de obicei pe aceeaşi cale.

Zăganii care au fost împuşcaţi anul trecut în munţii bănăţeni — după cum mi s'a comunicat — trebue consideraţi, după părerea mea, tot ca progenitură a Retezatului, deoarece aceşti munţi sunt în legătură cu munţii Bănăţeni şi fac parte cu siguranţă din terenul de vânătoare al zăganului din Retezat.

Este curios că în numeroasele mele excursii nu am întâlnit zăganul în acele părţi ale Retezatului, formate din gneiss, cu excepţia cazului dela Uric, pe când în regiunile calcaroase, pe care le-am vizitat în repetate rânduri — l-am găsit nu numai singuratic, dar chiar şi în grupuri mai mici.

După aceste observaţii, s'ar putea presupune că sunt legaţi de solul calcaros; dar trebue să fie alte împrejurări, ca de exemplu prezenţa locurilor potrivite pentru cuibărit, pentru care ei preferă aceşti munţi calcaroşi, celor formaţi din gneiss.

In anul 1874, la 15 Iulie, am văzut pe munţii Parângului două exemplare, urmând foarte aproape unul după altul, pe lângă vârful Parângului, abia la vreo sută de metri distanţă de mine. Unul era în haină adultă, celălalt în haina tânără. Din păcate, Parângul este de obicei învăluit în ceaţă, iar pe mine m'a ajuns acolo în toate excursiile mele ceaţă şi ploaie. Faptul că zăganul îşi întreprinde sborurile cu mai multă plăcere în zilele însorite, iar prin ceaţă şi ploaie, numai când este nevoit să-şi caute hrană poate fi zărit întâmplător, este poate cauza că nu mi-a fost dat să-l întâlnesc de mai multe ori. Dacă am aduna datele dela locurile unde au fost împuşcaţi zăganii amintiţi, şi din regiunile unde au fost văzuţi, am putea stabili, bazaţi pe date sigure, ca locuri de răspândire ale zăganului în Transilvania, acea cunună de munţi, care înconjură ţara aproape pe trei sferturi şi care formează graniţa muntoasă între Banat, Muntenia, Moldova şi Bucovina. El însă nu stă numai în regiunile înalte, ci vizitează şi poalele munţilor, ori lanţurile de munţi care sunt în legătură cu regiunile alpine.

Un mascul adult din Retezat, împuşcat la 4 Februarie 1892 (c. g. DANFORD) se găseşte în Muzeul Naţional din Budapesta.

In apropiere de Sinaia, se observă de multe ori zăgani, dar după câte ştiu, nu a fost împuşcat niciunul ».

EDUARD HODEK [1]) comunică despre această pasăre următoarele: « Apariţia celui de mult dorit, îl enervează pe vânător aproape ca o întâmplare elementară neaşteptată; când am văzut anul trecut, cu adevărat, primul *Barbatus*, săgetând peste mine de pe pereţii înzăpeziţi ai Retezatului, ajungând într'o clipă deasupra mea şi depărtându-se de mine într'un sbor vijelios, cred că am apucat ochianul în loc de armă, fără intenţia clară de a nu trage în el, în acea zi, dar pentru a sorbi cu totul acel moment rar şi a-mi întipări cât mai clar în minte majestatea sălbatică a acestui sbor mai mult decât vulturesc, aproape imposibil de descris. A dispărut ca gândul, indicându-mi el singur direcţia în care urma să-i caut cuibul. Timpul zilei şi graba lui mi-au arătat că era în drum spre locuinţă. Cu 48 de ore mai târziu, am fost în fericita situaţie să-i cunosc cuibul. Pasărea era bătrână, deoarece penajul pieptului era cât se poate de deschis, iar cununa grumazului la osul ocular, era slabă şi îngustă. I-am putut desluşi ochiul înflăcărat, îndreptat fără frică spre mine, şi voiu păstra această imagine până la sfârşitul vieţii.

---

[1]) Mitteil. d. Ornith., Verein., im Wien, t. III, Jahrg., p. 16.

Trebue să-mi cer scuze că am ocolit prea mult, până să ajung la simpla comunicare de azi, dar nu am putut altfel.

Anume, la 16 Noembrie 1878, a fost împuşcat un zăgan, care, trimis mie, s'a dovedit a fi un mascul de doi, trei ani. Acest exemplar este al treilea care a fost capturat în timp de trei ani în Banatul de Nord-Est. In anii 1875 şi 1876, a fost prins câte un exemplar în capcană, şi pentrucă, dela observarea de către mine a păsării bătrâne din anul trecut, nu s'a vestit nimic despre sfârşitul acestui exemplar, nu este pierdută speranţa că acesta — sau chiar perechea — să mai trăiască, mai ales dacă exemplarul împuşcat (după cum se poate presupune după haina lui tânără) nu a aparţinut perechii dela cuibul de *Barbatus*, din Valea Cernei.

După cum mi s'a povestit ulterior, norocosul trăgător se găsea cam la un ceas de drum dela locuinţa sa, şi cam la 7—8 ore de drum dela locul indicat de mine — locul unde găsisem cuibul — lângă Cioaca-Rudina. Luam masa lângă un sălaş, când veni un flăcău în fuga mare să anunţe că o pasăre îi atacă orătăniile. Am sărit în căruţa înhămată, cu arma la noi şi am ajuns la locul indicat, când pâritul voia tocmai să fugă, fără să fi apucat să facă vreo pagubă, deoarece cred că el căuta mai degrabă alt vânat. Un foc tras în urma lui l-a doborît, rupându-i aripa dreaptă.

S'au scris articole, au apărut multe publicaţii, chiar şi volume, despre zăgan (care ornitolog nu cunoaşte minunata lucrare a lui BENGT BERG, *Der Lämmergaier in Himalaja* [1])), şi fiecare autor împărtăşeşte aceeaşi părere, că în puţine decenii poate va dispare şi ultimul exemplar din Europa, iar în Asia şi Africa, se va rări cu siguranţă.

Renumitul cercetător BENGT BERG a fost nevoit să meargă doi ani consecutiv în munţii Himalaiei, ca să-i găsească cuibul şi să-l poată studia şi eterniza pe plăcile sale, pentrucă în Europa nu l-a putut găsi.

Cultul alpinismului, turismului, civilizaţia care pătrunde azi până în creştetul munţilor, îl înstrăinează tot mai mult din locurile lui băştinaşe, iar puţinele exemplare care au mai rămas pe aiurea, nu se vor mai bucura nici ele de o viaţă prea lungă. Armele de vânătoare moderne de azi, ajunse în mâinile unor vânători neastâmpăraţi, dar mai ales afurisita stricnină, folosită la stârpirea răpitoarelor, vor avea grijă ca această catastrofă totală a dispariţiei acestei păsări, să nu întârzie prea mult.

Inmulţindu-se foarte încet (pasărea ouă numai un ou, foarte rar două, dar unul este de obicei nefecundat) şi fiind din ce în ce mai mult turburat, nu este nici cea mai mică speranţă ca zăganul să repopuleze locurile de unde a dispărut odată.

Era necesar ca, măcar în Europa, să se pornească o acţiune internaţională pentru ocrotirea lui, dar din păcate, în cele mai multe locuri acest lucru s'a făcut prea târziu. Şi la noi în ţară, Comisiunea Monumentelor Naturii a intervenit la locurile competente, spre a fi declarat zăganul « Monument al Naturii ». Din păcate însă, aceasta s'a făcut *post mortem* şi iată de ce.

Nu mă refer la timpurile mai îndepărtate, ci mă mărginesc a aminti numai puţinele date culese cu multă perseverenţă şi minuţiozitate dela persoane de absolută încredere, şi care au cunoscut foarte bine această pasăre în libertate.

CZYNK a văzut într'o excursie comună, la Piatra Iorgovanului, 5 exemplare laolaltă. Acesta este ultimul număr mai mare observat de atunci şi până azi. In anul 1888 a fost împuşcat un exemplar lângă Braşov (azi Oraşul Stalin), lângă hoit, la paza de lupi.

In anul 1883 au fost împuşcate, tot în împrejurimile Braşovului (azi Oraşul Stalin), trei exemplare, dintre care un exemplar adult şi unul tânăr, care sunt în colecţia Muzeului Naţional din Budapesta.

---

[1]) Berlin, 1936.

In anii 1884, 1885, şi 1886 au fost văzute câteva exemplare singuratice la Viştişoara, Viştea Mare, Vârtop, Podragu şi Negoi, iar la 4 Septembrie 1887 a fost împuşcat la Viştea Mare un zăgan şi a mai fost văzut şi un altul[1]). Tot aici, în August, au fost văzuţi la un cadavru de măgăruş, doi zăgani, dintre care a fost împuşcat unul, dar acesta, căzând într'o prăpastie, n'a putut fi scos.

S'a aflat dela persoane competente, că zăganul a cuibărit cam în anii aceia şi pe Bucegi, în regiunea muntelui « Omul ».

In 1886, a fost văzut un exemplar pe Bucegi, şi tot în acele zile, trei exemplare pe Retezat.

Preţioase date despre cuibăritul zăganului le avem din Comuna Vaida-Recea (Făgăraş).

In anul 1886, în prima jumătate a lunii Ianuarie, un tânăr a povestit unui vânător că a observat zăgani cărând crăci şi ramuri la cuib, în munţii Breaza, lucru de care acesta s'a convins apoi şi personal. La sfârşitul lui Ianuarie, vânătorul s'a dus prin acele locuri însoţit de un flăcău, sperând că va găsi un pui. Flăcăul s'a lăsat la cuib cu ajutorul unei frânghii; când a ajuns în faţa cuibului, femela care clocea, l-a privit curioasă câteva momente, apoi s'a avântat în prăpastie. Băieţandrul, neavând alte instrucţiuni, a luat oul găsit în cuib, vârându-l în sân, dar la urcuş acesta s'a spart. Oul avea deja puternic desvoltat embrionul.

La 11 Martie 1899, a fost împuşcat un mascul, lângă Râu de Mori, la poalele Retezatului.

Pe la începutul lui Iunie 1889, a fost văzut la un pădurar un pui de zăgan, aproape complet desvoltat, pe care pădurarul afirma că l-a ridicat pe la mijlocul lui Mai dintr'un cuib din stâncile Negoiului, pe când puiul era de mărimea unei acvile ţipătoare; acest pui de zăgan a fost vândut unui judecător din Muntenia aflat în vacanţă.

In 1889 a fost împuşcat iarăşi un zăgan, la Viştea Mare.

La 15 August 1891, a fost observat un exemplar deasupra regiunii de făget, unde, vara, această pasăre nu se coboară.

La 24 Aprilie 1892, a fost observat un exemplar deasupra vârfului Piciorului Bătrân, iar la 13 şi 14 August 1892 a fost văzute două exemplare între Trăznita şi Căţăveni.

In primăvara anului 1893, a fost găsit un exemplar otrăvit cu stricnină, în munţii Retezatului. Ajuns în mâini necompetente, a servit apoi ca decoraţiune. La 7 Ianuarie 1894, iarăşi a căzut jertfă stricninei un mascul adult, la Greblă, în Valea Râului-Mare din masivul Retezatului: un exemplar de toată frumuseţea, având anvergura de 270 cm, lungimea de 120, coada de 57 cm şi greutatea de 6,8 kg. Acest exemplar a ajuns în Muzeul Şcoalei pedagogice din Sibiu, împreună cu al doilea exemplar.

Prin schimb de material didactic însă, a ajuns apoi în posesia Muzeului Regional din Timişoara.

In excursiile mele din 1917 şi 1918, pe Retezat, în lunile Iunie şi Iulie, cu toată atenţia dată acestei specii, nu am văzut niciodată vreun zăgan şi nu a fost observat nici de alţii.

A urmat o pauză de vreo 24 de ani, fără nicio urmă de zăgani. Abia în anul 1917, pe la începutul lunii August, a fost anunţată din nou apariţia zăganului în Retezat. Atunci a fost observat de două ori câte un exemplar, iar la 30 Octombrie, în acelaşi an, din nou, un exemplar, pe Borescu-Mare, pe când lupta contra vântului, ducând în ghiare resturile unei blăni de oaie. Aceşti zăgani noi au format colonii în Retezat şi anume în masivul calcaros Stânuletele şi au început să cuibărească probabil; aşa se explică următoarele:

La 19 Octombrie 1927, a fost observat un zăgan tânăr în apropierea Stănuleţului, iar în ziua de 20 Octombrie, lângă Lacul Zănoaga, încă doi zăgani adulţi, probabil părinţii exem-

[1]) l. c., p. 101.

plarului tânăr. Dar această veste îmbucurătoare şi senzaţională pentru toţi cei ce înţeleg acest lucru, a fost foarte curând întunecată de o altă veste, cu atât mai tristă cu cât se luaseră toate dispoziţiile de către administratorii teritoriului Retezat, în interesul ocrotirii acestor venerabili oaspeţi colonizaţi aici.

La 28 Decembrie 1927, adică în acelaşi an, a fost împuşcat în sbor, cu alice de iepuri, un zăgan adult pe Surul, lângă Turnul Roşu. Acest foc de puşcă pare a fi pus din nou capăt prezenţei zăganului în Carpaţii noştri, căci acest exemplar era de sigur unul din perechea colonizată în Retezat şi care după acest caz nu a mai fost observată laolaltă; iar în ultimii ani, după informaţiile primite, nu s'a mai observat nicio urmă de zăgan. Putem deci considera zăganul ca dispărut din nou din ţara noastră şi poate pentru totdeauna.

Din fericire, ultimul exemplar, în carne încă, a ajuns în mâini competente, la Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu.

Din atâţia zăgani împuşcaţi în Carpaţii noştri, se mai păstrează şi azi, în diferite muzee, următoarele exemplare: în Muzeul de Ştiinţe Naturale din Sibiu, trei exemplare; în Muzeul Şcoalei pedagogice din Sibiu, un exemplar din colecţia din Retezat şi anume:

♂ med., 11 Martie 1889;

♂ ad., 10 Ianuarie 1894, se păstrează, din nou prelucrat în Muzeul Regional din Timişoara.

In Muzeul din Oraşul Stalin:

? exemplare adulte 1879, din Cristianul Mare.

In colecţia I. Csató din Aiud, azi în Muzeul Naţional din Budapesta:

♀ juv., Iunie 1866, Munţii Rodnei;

♂ 10 Decembrie 1871, Clopotiva;

♀ 1873, Zărneşti (Făgăraş);

? juv., 1873, Zărneşti (Făgăraş);

? juv., 24 Februarie 1874, Şerel.

In Muzeul Naţional din Budapesta:

♀ 28 August 1876, Oraşul Stalin;

? ad., 1879, Cristianul Mare (Oraşul Stalin);

♂ 1885, Cristianul Mare;

♂ ad., 4 Februarie 1892, Retezat.

Se mai păstrează două exemplare şi în Muzeul de Ştiinţe Naturale « Grigore Antipa » din Bucureşti.

In Muzeul Regional din Timişoara, se află şi un exemplar de origine din Abisinia (Africa nord-estică); este interesant pentru scopuri comparative. De asemenea, tot la Muzeul Regional din Timişoara, se găseşte şi un ou de origine balcanică, ale cărui dimensiuni sunt 83,1 × 50 mm.

Despre evoluarea colorii ruginii a penajului de pe partea inferioară a zăganului, s'a discutat mult până de curând, de către mulţi ornitologi de seamă, unii susţinând că această coloare ar proveni din conţinutul feruginos al apelor în care zăganul se scaldă de multe ori, alţii că s'ar produce datorită unei pudre ce se găseşte în pene.

Profesorul KAMMNER[1]) însă a deslegat în mod foarte practic această problemă, arătând că această coloare provine din grăsimea secretată de glanda crupială (târtiţa) şi este întinsă pe pene cu ajutorul ciocului.

Ca un caz foarte interesant şi unic până azi, trebue să amintesc reproducerea în captivitate a zăganului, despre care ne comunică date foarte interesante insp. i.p. AD. SCHUMANN [2]) dela Grădina Zoologică din Sofia. Anume, la această grădină zoologică, în anul 1916, o pereche

---

[1]) l. c., p. 185
[2]) l. c., p. 355

de zăgani a început să clocească cu succes. In lucrarea amintită[1]) SCHUMANN scrie despre aceasta următoarele: « Din 1915—1916, de când perechea noastră de zăgani a clocit cu succes, clocirea s'a repetat în fiecare an, până acum; natural, nu întotdeauna cu succes. După ce păsările, ca de obicei, au omorît al doilea pui născut în acelaşi an, a murit după câteva zile, fără vreun motiv plauzibil, şi primul pui. In anul 1925—1926, femela bătrână a ouat numai un ou, care era fecundat, dând naştere unui pui robust. In total, această pereche a crescut până acum 8 pui în cele mai bune condiţiuni; procedura clocitului s'a petrecut în general la fel, ca aceea din prima dată. In ultimul an, 1926—1927, primul ou a fost depus la 24 Decembrie, al doilea la 29 Decembrie 1926. Al doilea ou era cu un sfert mai mic decât primul şi aproape complet alb. Timpul incubaţiei a durat de data aceasta 56 zile; la 16 Februarie a ieşit primul pui, la 22 Februarie al doilea. Ultimul era mic şi debil. Ca să se preîntâmpine uciderea de către părinţi a acestui de al doilea pui, mic şi slab, puiul a fost luat, încercând să fie crescut artificial; dar cu toate sforţările depuse, micul zăgan a murit după patru zile, probabil de slăbiciune.

Dintre ceilalţi zăgani din Grădina Zoologică, a mai încercat să clocească o a doua pereche; a depus două ouă, dar acestea s'au dovedit nefecundate, şi au fost abandonate de către păsările bătrâne, încă înainte de a expira timpul incubaţiei. Deoarece una dintre păsări a murit nu mult după aceasta, o a doua clocire nu a mai putut avea loc ».

248. Neophron percnopterus percnopterus L.

Hoitar (fig. 133)

1758 *Vultur percnopterus* Linnaeus, Syst. Nat. Ed. X, t. I, p. 87.
1766 *Vultur percnopterus*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 123.
1783 *Vultur fuscus*, Bodd., Tabl. Pl. Eul., p. 25.
1783 *Vultur fuscus* Boddaert, Table Pl. Enl. de Daubenton, p. 25.
1786 *Vultur leucocephalus*, Gmel., Syst. Nat. t. I, p. 248.
1793 *Vultur percnopterus*, var. *carpensis*, Lichtst., Cat. Rev. Nat., p. 2.
1799 *Vultur alimoch*, *Vultur stercorarius*, Lapeyr., M. et Ois. de la H. Garonne, p. 10.
1800 *Vultur albus*, Daud., Traité d'Orn., t. II, p. 21.
1810 *Neophron percnopterus*, Savign., Ois. de l'Egypte, p. 16.
1815 « *Vultur albicans Iohnst.* » Meisner et Schinz, Vög. d. Schweitz, p. 2.
1820 *Cathartes percnopterus* Temm., Man. d'Orn., t. I, p. 8.
1824 *Cathartes meleagrides*, Temm., Pl. col. I.
1826 *Vultur meleagris*, Pall., Zoogr. Rosso-As., t. I, p. 377.
1826 *Percnopterus aegyptiacus*, Steph., Shaw's Gen. Zool., t. XIII, t. II, p. 7.
1829 *Neophron aegyptiacus*, Smith,. S. Afr. O. Journ., t. I, p. 16.
1840 *Cathartes europaeus*, *Cathartes capensis*, Brehm, Isis, p. 599.
1850 *Neophron (Cathartes) percnopterus breviori rostro*, Brehm, Naumannia, Heft. 3, t. I, p. 23.
1853 *Neophron pileatus*, Brehm, Journ. f. Ornith., t. I, p. 196.
1855 *Neophron monachus*, Brehm, Vogelf., p. 3.
1891 *Neophron percnopterus* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 2.
1899 *Nephron percnopterus* (L.), 1758, St. Chernel, Magy. Mad., t. II, p. 374.
1899—1903 *Neophron percnopterus* (Linné), I. Madarász, Magy. Mad., p. 220.

[1]) p. 154.

1910 *Neophron percnopterus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 437.
1932 *Neophron percnopterus percnopterus* (L.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—1921, t. II, p. 1200; t. IV, p. 425.

Numiri româneşti: Hoitar, Mortăcinar, Vultur pleşuv alb, Vultur pleşuv mic, Vultur egiptean, Pleşuv alb, Pleşuv mic.

Numiri străine: Rus.: *Sterviatnic*; Germ.: *Schmutzgeier, Aasgeier, Schmutziger Aasvogel, Ägyptischer Aasgeier, Ägyptischer Erdgeier, Kotgeier*; Franc.: *Néophron percnoptère, Catharte alimoche*; Ital.: *Capovaccajo, Caccaja bignia, Vaccaja scura*; Engl.: *Egyptian Vulture*; Ung.: *Dögkeselyü.*

Caracterele speciei. Ciocul alb şi lung este curbat la vârf; faţa şi gâtul sunt golaşe; ghiara degetului mijlociu, lungă şi puţin curbată, cea dela degetul posterior, mare şi mult încovoiată. Remigele negru-brunatice; cele secundare şi ternare sure deschis pe steagul extern, dela jumătate spre vârf.

Pasăre adultă. Coloarea principală albă murdar.

Pasăre tânără. Coloarea principală brună întunecat. Este de mărimea acvilei ţipătoare.

Sistematica. Dintre cele 12 exemplare, pe care le-a avut DOMBROWSKI, 11 erau exemplare complet colorate, iar unul purta haina tânără; la una dintre pasări, flancurile — şi în parte şi penele prelungite de pe cerbice — erau destul de intens colorate cu ruginiu. Un mascul foarte bătrân, de talie mică, avea călcâiele şi partea dindărăt a degetelor colorate puternic în roşu-carmin.

Dela şapte exemplare proaspete, în carne, primite în mână, s'au putut lua măsurile, pe care le redăm în tabloul Nr. 77.

TABLOUL Nr. 77

Sexul şi etatea	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lungimea tarsului cm	Degetul mijlociu cm	Policarul cm	Degetul extern cm	Degetul intern cm	Inălţimea ciocului cm	Lungimea ciocului cm
♂ ad.	65	163	51	27,5	9,4	8,3	5	5,2	5,1	2,4	3,5
♂ ad.	66	165	51,5	27	9	8,2	5	5	5	2,2	3,4
♀ ad.	68	164	50,5	26	9	8,2	5,1	5,3	5,2	2,3	3,6
♀ ad.	66	164,5	52	27,5	9,1	8,1	5,	5,1	5	2,2	3,3
♀ ad.	67	166	53	27,5	9	8,2	5,1	5,2	5,1	2,3	3,2
♀ ad.	67	164,5	51	27	9,2	8,3	5,2	5,2	5	2,3	3,5
♀ ad.	68	165	51	28	9	8,4	5	5	5,1	2,4	3,5

Aria geografică. Se găseşte în regiunea sud-mediteraneană, pe litoralul Mării Roşii, în Persia şi Africa de Sud.

Răspândirea şi biologia. După relatările lui DOMBROWSKI, hoitarul este cel mai rar dintre vultani şi cloceşte numai în Dobrogea (vreo 10—12 perechi). In cealaltă

Fig. 133. — *Neophron percnopterus percnopterus* L., ♂ ad. et juv.
Hoitar.
1: 9,65 din mărimea naturală.

parte a ţării apare numai rar, cu excepţia regiunii Dunării, unde a fost întâlnit de mai multe ori la hoit. Ca pasăre migratoare, apare în Martie şi părăseşte ţara în Septembrie. Cea mai timpurie dată de sosire notată este 17 Martie 1906, la Medgidia; cea mai târzie dată la care a putut fi observat un exemplar (la Enigea), este 7 Octombrie 1899.

Mulţi autori observă că el se aşează rareori pe copaci. DOMBROWSKI însă, la Chiuvegea, a avut ocazia aproape zilnic, să vadă hoitari aşezaţi pe copaci, şi în această regiune nu lipsesc stâncile.

Le place apa în măsură şi mai mare decât vultanului brun; pentru ei este o necesitate absolută. Inafară de băile de apă pot fi văzuţi scăldându-se şi în praf, la fel cu găinile de casă.

Cuibăritul. Cuibul se află în crăpăturile sau peşterile stâncilor; pe copaci însă, cum aminteşte NAUMANN, niciodată. Toate trei cuiburile pe care le-a cercetat DOMBROWSKI erau alcătuite din petece, crăci şi fân; la unul dintre ele era un fes vechi. Cuibarul pare a consta întotdeauna numai din două ouă; ouă proaspete a găsit la 19 şi 28 Aprilie; un pui de câteva zile, la 7 Iulie.

Dimensiunile dela două cuibare sunt: 1) 65×49 mm, 66×49 mm; 2) 75×50 mm, 65×49 mm. Greutatea oului celui mai mare este 8,32 g.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează un ou, de provenienţă balcanică, ale cărui dimensiuni sunt: 70,2×49,45 mm; câteva perechi de hoitar clocesc regulat şi în munţii Bănăţeni din Clisura Dunării (Cazane) şi Valea Cernei. Eu ia-m întâlnit de mai multe ori, în timpul cuibăritului, în această regiune. Exemplarele din figura 133 sunt: un mascul adult (cel de sus) împuşcat la 26 Mai 1906, în împrejurimea comunei Socolari (Cetate), unde o pereche a clocit în stâncile din Valea Nerei; celălalt (de jos) un exemplar tânăr, în penaj de tranziţie (de 2 ani), prins viu în curtea unui ţăran din Comuna Plavişeviţa, în vara anului 1930, ca pui sburător ieşit dintr'un cuib, care se afla în stâncile Cazanelor dintre Plavişeviţa şi Dubova. La 12 August 1907, am împuşcat la Dubova o pereche (mascul adult şi femelă adultă), «la bufniţă», la câteva minute unul după altul; îşi aveau cuibul în stâncile Cazanelor dela Dunăre. Toţi aceşti patru hoitari se găsesc şi azi în Muzeul Regional din Timişoara. Inafară de aceşti hoitari, am văzut aproape în toate excursiile mele din această regiune şi numeroase alte exemplare. Ultimele date la care i-am observat, sunt: 1 Iunie 1938, când am observat un exemplar adult deasupra Cernei, în apropiere de gara Băile Herculane, virând în aer la o înălţime de 120—150 m; la 12 Mai 1940, am văzut trei exemplare adulte lângă gara Orşova, sburând încet spre Cazane. Toţi aceştia au cuibărit cu siguranţă în acea regiune, de unde avem şi date mult mai vechi, publicate de ornitologi străini, ca: BALDAMUS, care a găsit un cuib în anul 1847; HODEK a stabilit în Iulie 1877, patru perechi clocitoare. In vara anului 1913, ornitologii unguri L. SZEMERE şi T. SZLAVY l-au găsit cuibărind tot aici, cu care ocazie au şi împuşcat unul. Dar hoitari au mai fost observaţi sau împuşcaţi şi în alte regiuni. Au fost observaţi pe Negoiu, în 1889, iar o pereche a fost văzută în munţii Făgăraşului, apoi la Poiana Mărului, unul a fost întâlnit pe Valea Streiului, în 1860. Două exemplare se găsesc în Muzeul Naţional din Budapesta; unul împuşcat la 23 Aprilie 1888 la Moldova Nouă, celălalt la 1 Mai 1888 lângă Mehadia. Un alt exemplar adult dintre cele trei venite la un hoit, a fost împuşcat lângă Biserica Albă, la 20 Mai 1895. Un exemplar a mai fost împuşcat la un hoit, la 6 Iunie, pe dunele dela Deliblata, lângă Dunăre.

Penajul brun din tinereţe este complet înlocuit cu cel adult abia în al treilea, respectiv al patrulea an. De asemenea este greşită şi părerea lui DOMBROWSKI că,

coloarea ruginie de pe flancuri, a unui exemplar al lui, ar fi rezultatul unor băi în apă feruginoasă; această coloare se produce în urma frecării penajului cu secrețiunea unsuroasă a glandei crupionului, cu ajutorul capului şi al ciocului.

H r a n a. Constă din hoituri şi excremente umane şi animale; dar s'au găsit în guşă lăcuste şi scoici mici. După cum reiese din cele amintite mai sus, este în toate privințele o pasăre foarte folositoare.

Azi şi hoitarul este o pasăre pusă sub protecție prin lege, în urma demersurilor făcute de către Comisia Monumentelor Naturii din R.P.R.

249. Gyps fulvus fulvus (Habl.).

Vultan sur (fig. 134)

1760 *Vultur fulvus*, Briss., Orn., t. I, p. 462.
1783 *Vultur percnopterus* (nec Linné), Piller et Mittersp., Iter per Poseg. Sclav., p. 27.
1805 *Vultur trencalos*, Bechst., Naturg. Deutschl., t. II, p. 491.
1809 *Vultur castaneus* Steph., Shaw's Gen. Zool., t. VII, p. I, 29, st. XII.
1810 *Vultur leucocephalus* Mey et Wolf, Taschenb., t. I, p. 7.
1810 *Gyps vulgaris* Savign., Syst. Ois. d'Egypte, p. 11.
1822 *Vultur fulvus* Naumann, Naturg. Vög. Deutschl., t. I, p. 162, Taf. 2.
1823 *Vultur vulgaris* Bonn. et Vieill., Enc. Menth., t. III, p. 1170.
1826 *Vultur persicus* Pall., Zoogr., Rosso-As., t. I, p. 377.
1831 *Vultur albicolis* Brehm, Vög. Deutschl., p. 1010.
1840 *Vultur gallipennis*, Brehm, Isis, p. 615.
1840 *Vultur cristatus* (? non Gmelin) Brehm, Isis, p. 618.
1842 *Vultur isabellinus* Brehm, Isis, p. 509.
1844 *Vultur chassefiente* Rüpp., Neue Wirbelth. Vög., 1835, p. 47,. *Gyps fulvus* Gray, Gen. t. I, p. 6.
1844 *Vultur fulvus occidentalis*, Schlegel, Rev. Crit., p. XII.
1850 *Gyps fulvus*, *Gyps (Vultur) albicollis*, Brehm, Naumannia, t. I, Heft B., p. 23.
1850 *Gyps occidentalis* Bonap., Consp. Gen. Av., t. I, p. 10.
1851 *Gyps albicollis* Brehm, Naumannia t. I, fasc. III, p. 23.
1852 *Vultur Kolbi* Carst., Naumannia, p. 76.
1854 *Vultur aegyptius* Lichtst., Nomencl., Av., p. I.
1862 *Vultur fulvus orientalis* Schleg., Mus. Pays-Bas, Vult., p. 6.
1874 *Gyps hispaniolensis* Sharpe, Cat. B. Brit. Mus., t. I, p. 6.
1891 *Gyps fulvus* Gm., I, Friwaldszky, Aves Hung., p. 1.
1898 *Gyps fulvus occidentalis, Gyps fulvus hispaniolensis, Gyps fulvus fulvus* Erlang., Journ. f. Ornith., t. XLVI, p. 448—452.
1899 *Gyps fulvus* (Gm.), 1788, St. Chernel. Magy. Mad., t. II, p. 371.
1899—1903 *Gyps fulvus* (Briss.), I. Madarász, Magy. Mad., p. 219.
1910 *Vultur fulvus* Briss., R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 433.
1932 *Gyps fulvus fulvus* (Habl.) E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1204; t. IV, p. 425.

N u m i r i r o m â n e ş t i: Vultan sur, Vultur pleşuv sur, Vultur pleşuv cenuşiu, Vultan cu cap alb, Vultur pleşuv roşu, Vultur gulerat, Vultur mohorît, Vultur de piatră, Cartal.

Fig. 134. — *Gyps fulvus fulvus* (Habl.), ♀ juv., ♂ ad.
Vultan sur.
1 : 14,4 din mărimea naturală.

N u m i r i s t r ă i n e: Rus.: *Bielogolov Grif*; Germ.: *Gänsegeier, Weisskopfgeier*; Franc.: *Vautour Griffon, Gyps fauve*; Ital.: *Grifone, Avvoltojo fulvo, Grifone italiano ;* Engl.: *Griffon Vulture ;* Ung.: *Fakó keselyü, Kopasznyaku keselyü.*

C a r a c t e r e l e s p e c i e i. Capul şi grumazul sunt acoperite cu puf scurt alb; la baza grumazului, se află un smoc de pene înguste, albicioase. Restul penajului, până la remigele şi rectricele negre, este de coloare galben-roşcat palid până la brun-suriu-roşcat închis, cu rahisuri deschise; faţa pieptului e întotdeauna de aceeaşi coloare ca şi partea de dedesubt. Picioarele, galben-surii.

S i s t e m a t i c a. Haina pufoasă este albă şi foarte lânoasă; în această haină, pupila este vânătă închis; irisul, sur-gălbui; pleoapele, sur-albăstrui.

Penajul prim, care este complet cam pe la mijlocul lui August, se deosebeşte de haina adultă nu numai prin coloare, ci şi prin forma penelor. In penajul tânăr, toate penele sunt mai ascuţite, iar gulerul grumazului are pene lungi, înguste, fâlfâitoare. Coloarea este mai mult sau mai puţin intens brun-gălbui-roşcat, iar prin uzare şi spălăcire, trece în curând într'un brun-gălbui. Irisul este până la al cincilea an brun-aluniu, şi de atunci începe să devină tot mai brun-gălbui. La această vârstă, dela şase până la opt ani, coloarea penajului este mai mult brun-cafeniu deschis. Abia în al zecelea an este complet colorat şi pe măsură ce îmbătrâneşte, devine tot mai palid brun-suriu-gălbui, mai ales masculii sunt

TABLOUL Nr. 78

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungime cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Degetul mijlociu cm	Policarul cm	Degetul extern cm	Degetul intern cm	Lungimea ciocului cm	Inălţimea ciocului cm	Greutatea kg
30 ♂ ad.	Max.	112	285	74	39,5	7,8	11,3	14	9	9,9	9	9,2	4,4	10,5
	Min.	102	256	68	31	7,1	10,3	11,6	8	9	8,1	8,4	4	7,5
31 ♀ ad.	Max.	115	293	77	38	7,9	11,4	13,8	8,9	10,1	9	9,4	4,5	11
	Min.	105	259	70,5	32	7,3	10,2	11,9	8,1	9,2	8,2	8,2	4	8
10 ♂ juv.	Max.	113	286	76	37	7,6	11,2	13,9	8,9	10	9	9,3	4,2	11,25
	Min.	103	258	70,5	33	6,9	10	11,6	8	9	8,1	8	3,9	7,35
11 ♀ juv.	Max.	115	297	78	39,8	7,5	10,9	14	9	10,2	9,1	9,3	4,3	11
	Min.	104	267	73	35	6,8	9,6	11,8	8,2	9,4	8,3	8,1	3,8	7,45

mai deschişi. Capul şi grumazul prezintă acum, în loc de puful alb, peri scurţi aspri; penele de la baza grumazului sunt acum albe, total spintecate şi scurte nu fâlfâitoare. Irisul este galben murdar; spre pupilă mai clar, spre pleoape mai întunecat. Aceeaşi coloare se poate observa la periferie ca o linie îngustă în jurul irisului. Segmentul inferior al irisului este brun-gălbui şi mai spre pupilă.

Năpârlirea începe în Iunie şi durează până în Septembrie.

Dimensiunile pentru exemplarele măsurate de DOMBROWSKI sunt prezentate în tabloul Nr. 78.

Aria geografică. Se întâlneşte în partea estică a regiunii sud-mediteraniene dela Sardinia până la Ural.

Răspândirea şi biologia. In ţara noastră vultanul sur este cel mai răspândit dintre membrii grupei lui. Il găsim ca pasăre clocitoare în Dobrogea, în Carpaţi, precum şi la Dunăre, în câteva perechi. Ca pasăre sedentară, se găseşte în ţară în tot timpul anului. Locurile de cuibărit, mai ales pădurile din văile stâncoase dela Ghiuvegea, formează în tot timpul anului culcuşurile lor. Sosesc în aceste locuri mai mult în orele de după amiază şi se aşează pe vârfurile uscate ale stejarilor, sau pe pereţii stâncoşi. Pe un astfel de stejar, DOMBROWSKI a numărat odată 52 de vultani. In acea zi a apreciat numărul vultanilor care au înoptat în pădurea dela Ghiuvegea, la cel puţin 300. Numărul vultanilor variază însă foarte mult după anotimp şi după starea sanitară a animalelor domestice. In acel timp (sfârşitul lui Octombrie) bântuia cu putere o molimă între oi.

Este cu totul greşită părerea că vultanul ar găsi hoitul prin simţul mirosului, deoarece tocmai acest organ este cel mai puţin desvoltat la toate păsările; numai ochiul, extraordinar de ager, este acela care îl ajută la descoperirea hranei sale.

Inafară de măcăitul pe care-l produce la hoit sau la vreo nemulţumire, el mai scoate şi un fel de nechezat asemănător cu acela al unui cal, când este înfuriat sau strâmtorat.

Vultanul sur suportă foarte bine captivitatea. DOMBROWSKI a avut un vultan extraordinar de blând, care răspundea la numele de Ghiţă; acesta mânca din mână şi se lăsa bucuros scărpinat pe grumaz şi guşă, dar suferea de mania de a distruge tot ce-i ieşea în cale. A legat mare prietenie cu o vulpe blândă şi un jder; de multe ori se juca ore întregi cu aceştia, ceea ce constituia un spectacol amuzant. Toţi vultanii, pe care i-a ţinut în captivitate, se scăldau de multe ori şi beau mult.

Cuibăritul. Vultanul sur cuibăreşte atât pe stânci, cât şi pe copaci; în ultimul caz se foloseşte de cele mai multe ori de cuiburile vultanilor bruni, ale acvilelor imperiale sau ale codalbilor. Este de mare interes faptul că vultanul sur cuibăreşte şi în zăvoaiele Dunării, deoarece DOMBROWSKI a găsit, în 1903, trei cuiburi ocupate acolo; unul pe ostrovul Strâmbu, al doilea pe Puiu Strâmbu şi al treilea la Gura Ialomiţei. Din cuibul de codalb de pe Puiu Strâmbu, a luat ouăle şi a împuşcat femela, la 29 Februarie; în seara de 11 Martie, a văzut o pereche de acvile imperiale pe copacul unde era cuibul şi a dedus că, după ce a fost împuşcat codalbul, acest cuib locuit de ani de zile de acvile imperiale, va fi ocupat şi anul acesta de către aceste acvile; dar când a vizitat din nou la 23 Aprilie această insulă, a găsit pe cuib un vultan sur, care clocea pe un ou, cam de 20 de zile. Femela a fost împuşcată, iar pe mascul l-a văzut de mai multe ori spre seară, şezând pe copacul pe care se afla cuibul.

Cuibarul, care constă numai dintr'un ou, se găseşte de cele mai multe ori în Martie; timpul ouatului însă variază foarte mult, şi s'au găsit ouă proaspete dela 26 Februarie până la 10 Aprilie.

DOMBROWSKI a măsurat 19 ouă, care au avut în medie următoarele dimensiuni: 92,3×69,1 mm; cel mai mare 95×72,1 mm; cel mai mic 85×67,5 mm.

Femelele adulte ouă întotdeauna mai de timpuriu decât cele tinere.

Cât ţine la cuibul său vultanul sur, o dovedeşte următorul caz observat de DOMBROWSKI:

« In Aprilie 1903, am petrecut câteva zile la Ghiuvegea, pentru a observa vultanul brun la cuib, şi am cercetat imediat, în prima seară, un cuib, care este locuit de ani de zile de o pereche de vultani bruni. De data aceasta însă am găsit un vultan sur clocind în acel cuib. Posibilitatea de a ţinti pasărea în cuib este foarte redusă, aşa încât am sdrobit numai picioarele păsării, care îşi luase sborul. Eram foarte necăjit, deoarece presupuneam că vultanul nu se va reîntoarce la cuib, ci va pieri undeva. Fiindcă începuse să se întunece am lăsat oul în cuib, ca în dimineaţa următoare să pun pe cineva să-l ia. Cine îşi poate închipui însă mirarea mea, când la sosire, încă de departe, am văzut capul vultanului care stătea pe cuib; credeam că este masculul şi abia după ce cu un foc am doborît pasărea din sbor, am văzut că este femela rănită cu o zi înainte; la o examinare mai amănunţită, am văzut că nu numai picioarele îi erau sdrobite, ci şi în pântece pătrunseseră două alice, iar cuibul era complet însângerat ».

H r a n a. Se hrăneşte aproape exclusiv cu hoit; pe ici colea, cu melci şi insecte mai mari. Şi acest vultan este nestricător.

Vultanul sur — când nu găseşte hrană pe munţi — hoinăreşte departe şi pe la câmpie, şi se întâlneşte uneori şi pe locuri unde nu obişnueşte să vină, sau nu a fost întâlnit de loc, mai ales dacă a descoperit undeva din văzduh, cu ochii lui extraordinar de ageri, vreun cadavru de animal mai mare; aşa de exemplu, a fost împuşcat un mascul bătrân (fig. 134) la 25 Mai 1928 în jurul Timişoarei, la cadavrele de cerbi, morţi din cauza muştei columbace; iar o femelă tânără (aceeaşi figură) a fost împuşcată la 18 Octombrie 1929, lângă Pustiniş (Timişoara); ambii se găsesc în Muzeul Regional din Timişoara. Al treilea exemplar din Muzeul Regional, un mascul tânăr, a fost împuşcat la 15 Mai 1908, lângă Bocşa Montana. A mai fost împuşcat un exemplar în câmpul de lângă Vârşeţ, la 17 Septembrie 1910; acum se găseşte în Muzeul comunal din Vârşeţ. In fine, un mascul mediu a fost împuşcat în a doua jumătate a lunii Decembrie 1927.

In Carpaţii noştri se întâlnesc uneori — mai ales în timpul verii, pe la goluri, când se păşunează — cârduri de sute de exemplare. In timpul staţionării mele la Sinaia, în vara anilor 1930, 1936, 1939, am văzut dela Staţiunea Zoologică aproape zilnic, vultani suri plutind deasupra Bucegilor (Pietrele Arse, Valea Jepilor, Caraimanul etc.) dela 2 până la 20—30 bucăţi. Cel mai mare cârd de vultani suri a fost însă observat pe Retezat, la «Slăvete», pe la mijlocul lunii August 1927, când a bântuit o groaznică molimă între vitele de pe munte, şi au pierit multe dintre ele. In acest timp s'au adunat de pretutindeni vreo 700—800 de vultani, curăţind hoiturile de pe munţi şi executând prin aceasta un adevărat serviciu sanitar şi de salubritate.

Aproape în toate muzeele mai de seamă din ţară, se păstrează unul sau mai multe exemplare.

250. Aegypius monachus L.

Vultan brun (fig. 135)

1766 *Vultur monachus*, Linné, Syst. Nat., t. I, p. 122.
1782 *Vultur Arrian* La Pairouse, K. Vetensk, Akad. Nya Handl., t. III, p. 105.
1783 *Vultur cinereus* Piller et Mittersp., Iter per Posegan, Sclav., p. 27.
1788 *Vultur cinereus* Gmelin, Syst. Nat., t. I, p. 247.
1800 *Vultur vulgaris*, *Vultur arrianus*, *Vultur niger*, Daud., Traité, t. II, p. 17—18.
1800 *Vultur chincou* Daudin, Traité d'Orn., t. II, p. 12.
1810 *Aegypius niger* Savign., Syst. Ois. d'Egypte, p. 237.
1842 *Gyps cinereus* Bonap., Comp. List B. Eur., p. 17.
1844 *Polypteryx cinereus* Hodgs., Gray's Zool. Misc., p. 81.
1850 *Vultur fuscus* (nec. Gmel.), Brehm, Naumannia, t. I, fasc. 3, p. 23.
1891 *Vultur monachus* L., I. Friwaldszky, Aves Hung., p. 1.
1899 *Vultur monachus* L. 1766, St. Chernel., Magy. Mad., t. II, p. 369.
1899—1903 *Vultur monachus* Linné, I. Madarász, Magy. Mad., p. 217.
1910 *Vultur monachus* Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., p. 429.
1932 *Aegypius monachus* (L.), E Hartert, Vög. Pall. Faun., 1912—21, t. II, p. 1208; 1921—22, t. III, p. 2208; t. IV, p. 425.

Numiri româneşti: Vultan brun, Vultan negru, Vultur pleşuv brun, Vultur pleşuv, negru, Cara cartal.

Numiri străine: Rus.: *Serîi grif*, *Ciornoburîi grif*; Germ.: *Mönchs geier*, *Kuttengeier*, *Brauner Geier*; Franc.: *Vautour arrian*, *Vautour moine*; Ital. *Avvoltojo*, *Avvoltojo nero leprajolo*; Engl.: *Cinereous*, *Vulture*; Ung.: *Barát-keselyü*, *Csuklyáskeselyü*.

Caracterele speciei. Grumazul, mai mult de jumătate golaş, este albăstrui. Puful care străbate înafară prin penele grumazului — când grumazul este tras între umeri şi astfel partea golaşă este ascunsă — formează un guler cordiform, care înconjură o pată triunghiulară brună. La fiecare umăr se găseşte un smoc de pene mobile; tarsele sunt acoperite cu pene până peste jumătate în jos, partea golaşă e carniolă murdar. Irisul, brun. Coloarea generală a penajului este brună închis. Vultanul brun este cea mai mai mare pasăre răpitoare europeană.

Sistematica. Irisul dela puii pufoşi are o coloare sur-plumburie care începe să dea în brun-gălbui imediat ce penajul contural începe să crească; aceasta se petrece de jos în sus, de sub periferie spre pupilă. Pasărea de un an prezintă un iris brun-roşcat, bătând în gălbui; începând de aici, acesta se colorează într'un brun roşcat închis, coloare care abia în al patrulea, al cincilea an, apare curată.

Coloarea penajului, în general, este destul de constantă, dar foarte interesante sunt penele albe, care se ivesc câteodată pe partea inferioară a aripii. La 10 exemplare s'a găsit şi între tectricele remigelor secundare o parte albă. O femelă adultă, împuşcată la cuib la 30 Aprilie 1903, avea pe aripa stângă patru, pe cea dreaptă cinci asemenea pene albe.

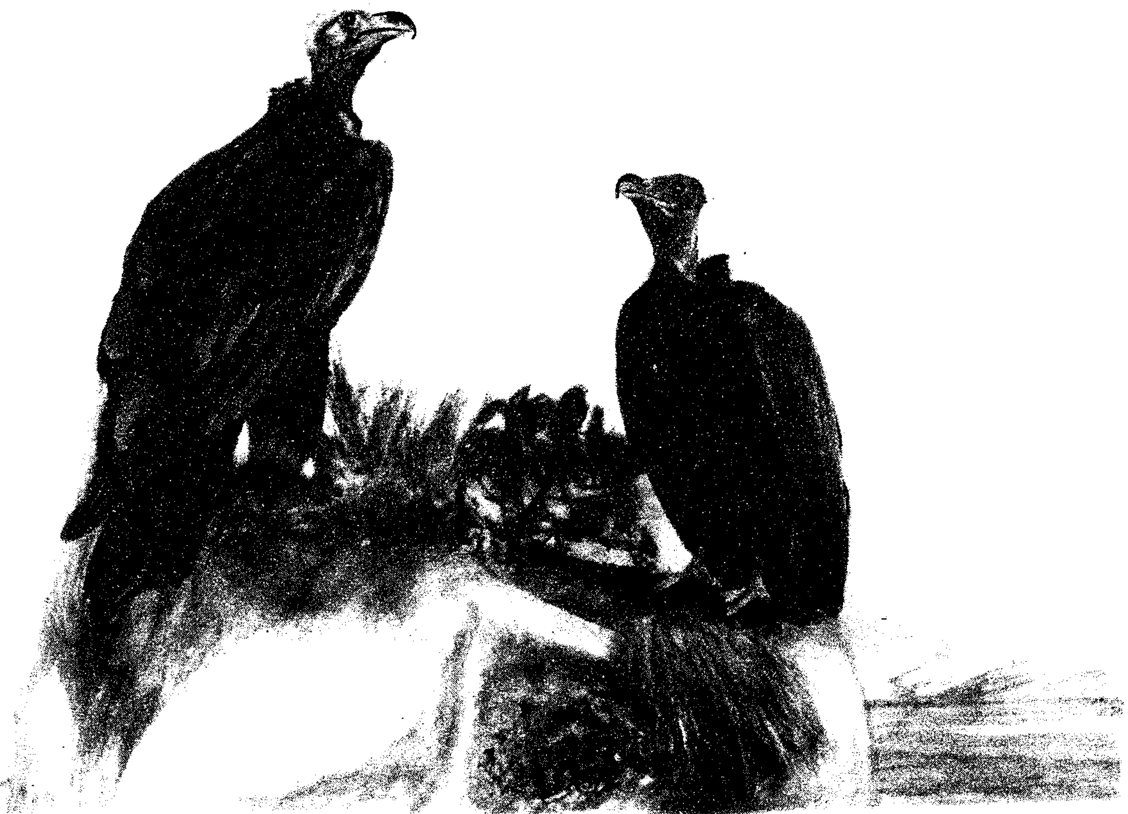

Fig. 135. — *Aegypius monachus* L.
Vultan brun.
1:11,56 din mărimea naturală.

Acest fapt l-am constatat şi eu la unul din cele trei exemplare colectate pe Retezat, în 1917, şi cedate Muzeului Şcoalei Normale din Timişoara, unde se păstrează şi azi.

Intre cei 86 de vultani bruni cercetaţi de DOMBROWSKI, se găseau zece care aveau un penaj aproape negru şi dimensiuni foarte mici. DOMBROWSKI era de părere că sunt exemplare foarte bătrâne.

Exemplarele măsurate de DOMBROWSKI au următoarele dimensiuni:

TABLOUL Nr. 79

Sexul şi etatea	Diferenţa de mărime	Lungimea cm	Anvergura cm	Lungimea aripii cm	Lungimea cozii cm	Lăţimea tectricelor mijlocii cm	Tarsul cm	Degetul mijlociu cm	Policarul cm	Degetul extern cm	Degetul intern cm	Lungimea ciocului cm	Inălţimea ciocului cm	Greutatea kg
20 ♂ ad.	Max.	107	282	78	40,2	7,6	13	10,9	7,5	7,4	7,3	8,5	4,7	11,5
	Min.	102	264	74	33,5	6,5	12	9,4	6	7	7	7,4	4,4	7
21 ♀ ad.	Max.	112	301	83	40,5	7,5	13,5	11	7,4	7,5	7,5	8,4	4,8	12,5
	Min.	104	269	75	33	6,8	12,4	9,5	6,5	7	7	7,3	4,4	7,5

A r i a g e o g r a f i c ă. Locueşte în regiunea sud-mediteraneană, spre Est, în India şi China.

R ă s p â n d i r e a ş i b i o l o g i a. In Carpaţi, dar mai ales în Munţii Păduroşi ai Dobrogei, este cunoscută ca pasăre clocitoare obişnuită. Insă numărul lor a scăzut foarte mult, faţă de trecut. Ca dovadă cât de numeroşi erau cândva, poate servi perioada de cuibărit din anii 1873, 1874 şi 1875, când în pădurile dela Babadag, cu o întindere de cca 9 km pătraţi au fost găsite 377 de ouă. Acum mai sunt în această pădure 10—12 cuiburi. Inafară de aceasta, vultanul brun mai cloceşte şi în pădurile dela Ghiuvegea, Velichici, Carvan şi Regepcuius; în anul 1903 mai erau în aceste locuri 14 cuibare ocupate.

Vultanul brun este pasăre sedentară, care nu părăseşte ţara noastră nici iarna. Despre biologia acestui vultan mai scria DOMBROWSKI în anul 1910, următoarele: « Pădurile întinse dela Babadag, Ghiuvegea, Velichici, Carvan şi Regepcuius, formează locurile lor de staţionare în tot timpul anului şi de aici pornesc în căutarea hoiturilor. Deseori lipsesc toţi vultanii 1—2 zile, ca apoi în orele de după masă, să apară din toate părţile, aşezându-se pe vârfurile uscate ale stejarilor. Aici stau apoi cu gâtul tras între umeri, cu penajul sburlit, dedându-se cu totul mistuirii ospăţului îmbelşugat.

Cârduri mai mari se întâlnesc rar, de cele mai multe ori se poate vedea numai perechea care rămâne împreună toată viaţa, şi deseori doarme pe copacul purtător de cuib. La Mangalia, am văzut odată, cu mai mulţi ani înainte, un cârd de 11 vultani, sburând pe sus. La hoit nu am văzut niciodată mai mulţi vultani din aceştia; cel mult 3—8.

Cu multă plăcere fac vultanii baie, fapt pe care l-am putut observa atât în captivitate, cât şi în viaţa lor liberă; de asemenea, se şi adapă deseori, şi mult. După baie, se aşează undeva, pe un punct mai ridicat şi stau timp îndelungat, cu aripile întinse, ca să-şi usuce aripile şi penajul la soare ».

C u i b ă r i t u l. Cuibul — care reprezintă o construcție foarte voluminoasă — se află întotdeauna pe copaci, de obicei numai la câțiva metri dela pământ, între crăcile de sus ale stejarilor, perilor, teilor pipernicíți. Cuibarul este întotdeauna astfel aşezat, ca pasărea să aibă acces liber, spre partea de deasupra a coastelor dealurilor.

De multe ori se găsesc trei, patru cuiburi în apropiere, până la limita vizuală. Perechea se foloseşte de cuibul ei mulți ani de-a-rândul şi un pădurar din Ghiuvegea mi-a spus că ştie un cuib de Cara Cartal, care, de vreo 31 de ani, este ocupat în fiecare an. Acesta este cel mai mare cuib pe care l-am văzut; avea un diametru de 2,60 m, la o înălțime de 2,40 m.

Ambii soți alternează la clocire. La cuib, cartarul brun se poate împuşca uşor, căci dacă este speriat de pe cuib, deseori se reîntoarce chiar după 5 minute; însă dacă este speriat prin focuri de armă greşite, devine foarte neîncrezător.

Timpul de clocire al vultanului brun variază foarte mult. Nu am găsit terminat niciodată cuibarul înainte de 15 Martie — ci de obicei la sfârşitul acestei luni — şi el constă aproape întotdeauna numai dintr'un ou. SINTENIS a găsit, la 8 Mai 1874, un ou proaspăt; eu am găsit la 2 Mai 1903, un ou abia puțin incubat. Dintre multele cuiburi pe care le-am cercetat, numai într'unul am găsit odată două ouă; la fel şi SINTENIS, din 369 de cuiburi. ELWES şi BUCKLEY la 20 de cuiburi au găsit trei, cu câte două ouă. Al doilea ou, după experiențele de până acum, este mai mic şi aproape curat alb, sau numai foarte rar pătat. Intre ouăle cercetate de DOMBROWSKI, s'a găsit unul care la capătul ascuțit era acoperit cu numeroase pete brune închis, pe când cealaltă parte a oului prezenta coloarea fundamentală alb-gălbuie. Alte ouă erau decorate cu pete mari, singuratice, roşu-ruginii. Ouăle variază foarte mult, ca formă, mărime şi felul colorației. Unele ouă au pe suprafață nişte ridicături sgrunțuroase. In Aprilie 1905, am găsit un ou foarte interesant, care era complet unicolor, brun-ruginiu, asemănător ouălor de şoimi nobili, dar puțin mai palid; din coloarea de bază, alb-gălbui, nu se vedea nimic.

Dimensiunile medii la 117 ouă din Dobrogea sunt: 89,5×66,6 mm; cel mai mare măsoară 95,5×66,3 mm; cel mai mic 83,2×67,3 mm. Greutatea oscilează între 21,3 şi 28,7 g, media 24,85 g.

Am menționat mai sus că cele amintite de DOMBROWSKI, referitor la biologia vultanului brun, au fost observații făcute şi scrise de el acum 40—50 de ani în urmă, dar de atunci lucrurile s'au schimbat mult, chiar foarte mult. Azi nu cred să mai putem număra, pe fiecare deget, câte un cuib locuit, iar pe măsură ce trec anii, va deveni la noi în țară şi mai rar, căci distrugerile fără rost şi milă din trecut, azi nu se mai pot repara.

H r a n a. Carne de mamifere, atât proaspătă cât şi stricată, iar dintre acestea preferă pe cea de porc. In deosebi îi plac oasele moi dela picioarele de vițel şi porci, pe care le înghite cu totul, cu piele, păr şi copite; primele le digeră, pe când ultimele le vomitează, în chip de ingluvii mari uniforme; cele mai mari ingluvii au măsurat 96×57 mm. Este una dintre cele mai folositoare păsări.

In Muzeul Regional din Timişoara se păstrează în prezent doi vultani bruni şi un ou:

♀ med. împuşcată la 19 Mai 1904, la Dognecea.

♀ ad. împuşcată la 28 Aprilie 1927, la Grui-Brăila.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

		Pag.
Fig.	69. *Apus apus apus* (L.)	6
Fig.	70. *Caprimulgus europaeus meridionalis* Hart.	16
Fig.	71. *Merops apiaster* Linné (în culori)	18
Fig.	72. *Upupa epops epops* L. (în culori)	22
Fig.	73. *Coracias garrulus garrulus* L. (în culori)	28
Fig.	74. *Alcedo atthis ispida* (L.) (în culori)	32
Fig.	75. *Picus viridis virescens* Brehm (în culori)	38
Fig.	76. *Picus canus canus* Gm. (în culori)	42
Fig.	77. *Dryobates major pinetorum* (Brehm) (în culori)	44
Fig.	78. *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. et Stres. (în culori)	50
Fig.	79. *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. et Stres. și *Dryobates major pinetorum* Brehm	53
Fig.	80. *Dryobates minor hortorum* (Brehm) (în culori)	60
Fig.	81. *Dryobates medius medius* (L.) (în culori)	62
Fig.	82. *Picoides tridactylus alpinus* Brehm (în culori)	64
Fig.	83. *Dryocopus martius martius* (L.)	67
Fig.	84. *Jynx torquilla torquilla* L.	69
Fig.	85. *Cuculus canorus canorus* L.	75
Fig.	86. *Bubo bubo bubo* (L.)	85
Fig.	87. *Otus scops scops* (L.)	91
Fig.	88. *Asio otus otus* (L.)	94
Fig.	89. *Asio flammeus flammeus* Pontopp.	98
Fig.	90. Conținutul dela 100 ingluvii ale Ciufului de baltă	100
Fig.	91. *Athene noctua noctua*	105
Fig.	92. *Glaucidium passerinum passerinum* (L.)	110
Fig.	93. *Strix uralensis uralensis* Pall.	114
Fig.	94. *Strix aluco aluco* L.	120
Fig.	95. *Tyto alba guttata* (Brehm) (în culori)	122
Fig.	95.*a*. Variațiuni de colorație dela *Tyto alba guttata* Brehm	124
Fig.	96. *Falco peregrinus peregrinus* Tunst. (în culori)	128
Fig.	97. *Falco peregrinus peregrinus* Tunst. ad.	129
Fig.	98. *Falco peregrinus germanicus* Erl. juv.	134
Fig.	99. *Falco peregrinus brookei* Sharpe (în culori)	136
Fig.	100. *Falco cherrug* Gray (în culori)	140
Fig.	101. *Falco subbuteo subbuteo* L. (în culori)	148

		Pag.
Fig. 102.	*Falco columbarius aesalon* Tunst. (în culori)	150
Fig. 103.	*Falco vespertinus vespertinus* L. (în culori)	152
Fig. 104.	*Falco tinnunculus tinnunculus* L. (în culori)	160
Fig. 105.	*Aquila chrysaetos chrysaetos* L. (în culori)	164
Fig. 106.	*Aquila heliaca heliaca* Sav., ad. (în culori)	170
Fig. 107.	*Aquila heliaca heliaca* Sav., juv. (în culori)	172
Fig. 108.	*Aquila nipalensis orientalis* Cab. (în culori)	180
Fig. 109.	*Aquila clanga* Pall. (în culori)	184
Fig. 110.	*Aquila pomarina pomarina* Brehm. (în culori)	188
Fig. 111.	*Aquila pomarina pomarina* Brehm.	190
Fig. 112.	*Hieraaetus pennatus pennatus* Gm. (în culori)	198
Fig. 113.	*Buteo buteo buteo* (L.) (în culori)	210
Fig. 114.	*Buteo buteo immermannea* Ehmcke (în culori)	220
Fig. 115.	*Buteo lagopus lagopus* (Brünn)	231
Fig. 116.	*Circus aeruginosus aeruginosus* (L.) ♂ (în culori)	234
Fig. 117.	*Circus aeruginosus aeruginosus* (L.) ♀ (în culori)	236
Fig. 118.	*Circus cyaneus cyaneus* (L.) (în culori)	240
Fig. 119.	*Circus macrourus* Gm. (în culori) . .	242
Fig. 120.	*Circus pygargus* (L.) (în culori) . . .	246
Fig. 121.	*Accipiter gentilis gentilis* (L.) ♀ ♂ ad.	250
Fig. 122.	*Accipiter gentilis gentilis* (L.) ♂ juv. (în culori)	252
Fig. 123.	*Accipiter nisus nisus* (L.) (în culori) . .	254
Fig. 124.	*Milvus milvus milvus* (L.)	261
Fig. 125.	*Milvus migrans migrans* (Bodd.) . . .	266
Fig. 126.	*Haliaeetus albicilla* (L.) ♀ ad. (în culori)	268
Fig. 127.	*Haliaeetus albicilla* L. pull.	269
Fig. 128.	*Pernis apivorus apivorus* L. ♀ ♂	275
Fig. 129.	*Pernis apivorus apivorus* L. ♂ (în culori)	276
Fig. 130.	*Circaetus gallicus gallicus* Gm. (în culori)	278
Fig. 131.	*Pandion haliaetus haliaetus* L. (în culori)	280
Fig. 132.	*Gypaetus barbatus aureus* (Habl.) (în culori) .	284
Fig. 133.	*Neophron percnopterus percnopterus* L. (în culori)	290
Fig. 134.	*Gyps fulvus fulvus* (Habl.) (în culori)	292
Fig. 135.	*Aegypius monachus* L. (în culori)	296

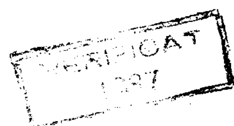

TABLA DE MATERII

	Pag.
Cuvânt înainte	3
II. Ordinul CYPSELI	5
1. Fam. *Cypselidae*	6
III. Ordinul CAPRIMULGI	11
1. Fam. *Caprimulgidae*	12
IV. Ordinul MEROPES	18
1. Fam. *Meropidae*	19
V. Ordinul UPUPAE	22
1. Fam. *Upupidae*	23
VI. Ordinul CORACIAE	28
1. Fam. *Coraciidae*	28
VII. Ordinul HALCYONES	32
1. Fam. *Alcedinidae*	32
VIII. Ordinul PICI	37
1. Fam. *Picidae*	38
IX. Ordinul CUCULI	73
1. Fam. *Cuculidae*	74
X. Ordinul STRIGES	83
1. Fam. *Strigidae*	84
XI. Ordinul ACCIPITRES	127
1. Fam. *Falconidae*	128
2. Fam. *Aquilidae* (Buteonidae)	162
Tabla ilustrațiilor	299

Dat la cules: 01.07. 1953. Bun de tipar: 02.11 1954. Tiraj: 2000 Hîrtie: velină satinată 80 g.m². Format 16/70×100. Coli editoriale 24,7 Coli de tipar 19+43 planșe tipărite la Offset pe hîrtie velină mată 80 g.m². Prețul unui exemplar cartonat lei 17,30. Comanda 995 A. 2445. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 598.2 (R). Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare 598.2 (498)

Tiparul executat la Intreprinderea Poligrafică nr. 4. Calea Şerban Vodă Nr. 133—135. — București — R.P.R.